

8TH INTERNATIONAL
AEGEAN
CONFERENCE ON SOCIAL
SCIENCES & HUMANITIES

September 23-25, 2023
IZMIR, TÜRKIYE

PROCEEDINGS BOOK

INTERNATIONAL AEGEAN CONFERENCES
ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES-VIII
September 23-25, 2023 / Izmir, Türkiye

PROCEEDINGS BOOK

EDITOR

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Emin KALGI

All rights of this book belong to IKSAD Global Publishing House
Authors are responsible both ethically and juridically
IKSAD Global Publications

Issued: 04.10.2023

ISBN: 978-625-367-307-9

CONFERENCES ID

CONFERENCES TITLE

- **INTERNATIONAL AEGEAN CONFERENCES**
 - **on Social Sciences & Humanities**

DATE AND PLACE

- September 23-25, 2023 / Izmir, Türkiye

ORGANIZATION

- IKSAD- INSTITUTE OF ECONOMIC DEVELOPMENT AND SOCIAL RESEARCHES
- ATLAS INTERNATIONAL JOURNAL ON SOCIAL SCIENCES
ISSN - 2616 - 936X

HEAD OF ORGANIZING COMMITTEE

- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Emin KALGI

COORDINATOR

- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Emin KALGI
- Turkey (47), Azerbaijan (3), Indonesia (15), India (12), Benin (1), Morocco (2), South Africa (1), Pakistan (2), Nigeria (4), Ukraine (1), Egypt (1), Cameroon (1), Georgia (2), Iranian (2), Republic of Congo (1), Malaysia (1), Moldova (1).

- **NUMBER of ACCEPTED PAPERS- 97**
- **NUMBER of REJECTED PAPERS- 37**

- **Double blinded evaluation process*

SCIENTIFIC COMMITTEE BOARD

- Dr. Mehmet Emin KALGI - *Ardahan University*
Ahmad Sharif FAKHEER - *Beirut University*
Dr. Orhun Burak SOZEN - *Gaziantep University*
Dr. Ayse ERKMEN - *Gaziantep University*
Dr. Guray ALPAR - *Turkish Army*
Dr. Ökkeş KESİCİ - *Gaziantep University*
Dr. Ludmila MEDVEDEVANYA - *Russian Academy of Sciences*
Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA - *Kyrgyz Economy University*
Dr. MUHAMMAD SHOAIB KHAN PATHAN - *Shah Abdul Latif University*
Dr. Həcər HÜSEYNOVA - *ASPU*
Dr. FASOGBON Beatrice Mofoluwaso - *Federal Institute of Industrial Research*
Dr. Aygun MEHERREMOVA - *Baku State University*
Dr. Gulshen MEHERREMOVA - *Azerbaijan University of Languages*
Dr. Ali Korkut ULUDAĞ - *Atatürk University*
Dr. Ömür MUNZUR - *Baskent University*
Dr. Nalan BÜKER - *Işık University*
Dr. D. Volkan KARABOĞA - *Süleyman Demirel University*
Dr. Faruk DÜNDAR - *University of Glasgow*
Dr. Fatih Volkan AYYILDIZ - *Ardahan University*
Dr. Tutku UNKARACALAR - *Kırklareli University*
Dr. Selahattin YAKUT - *Yozgat Bozok University*
Dr. Tamilla ALİYEVA - *Dokuz Eylül University*
Dr. Adnan AKALIN - *Gaziantep Islamic Science and Technology University*
Dr. Sinan ÖZYURT - *Gaziantep Islamic Science and Technology University*
Dr. Osman BAYRAKTUTAN - *Batman University*
Dr. Erhan TUNÇ - *Gaziantep University*

INTERNATIONAL AEGEAN CONFERENCES Social Sciences & Humanities-VIII

September 23-25, 2023
IZMIR, TURKEY

CONFERENCES PROGRAM

Online (with ZOOM Conference)
Meeting ID: 833 1287 1999
Passcode: 232425

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- ❖ To be able to attend a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- ❖ The Zoom application is free and no need to create an account.
- ❖ The Zoom application can be used without registration.
- ❖ The application works on tablets, phones and PCs.
- ❖ The participant must be connected to the session 5 minutes before the presentation time.
- ❖ All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- ❖ Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- ◆ Make sure your computer has a microphone and is working.
- ◆ You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- ◆ Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- ◆ Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

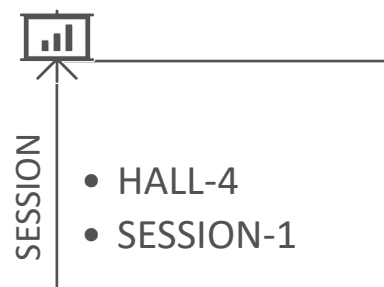
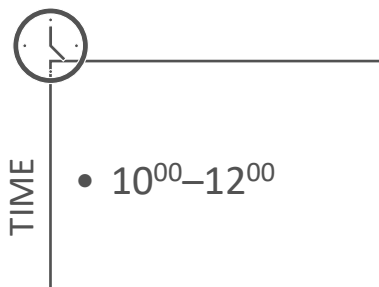
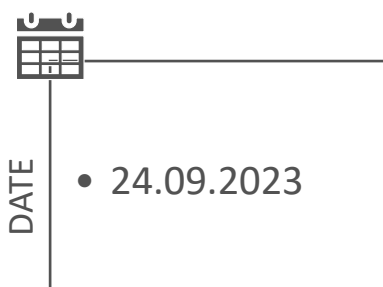
- ❖ Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildirimler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- ❖ Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak "Meeting ID or Personal Link Name" yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- ❖ Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- ❖ Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- ❖ Uygulama tablet, telefon ve PC'lerde çalışıyor.
- ❖ Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 5 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- ❖ Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- ❖ Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler- TEKNİK BİLGİLER

- ◆ Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- ◆ Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- ◆ Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- ◆ Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- ◆ Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

Before you login to Zoom please indicate your name_surname and HALL number:

exp. Hall-1, Name SURNAME

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Gazanfer ANLI

Guliyeva Rubaba Nazim	Institute of Physiology named after academician Abdulla Garayev of the Ministry of Science and Education of the Azerbaijan Republic	EFFECT OF CURCUMA ON RAT RETINAL CELLS: A COMPREHENSIVE ANALYSIS
Melikova Gunay İlyas	Institute of Physiology named after academician Abdulla Garayev of the Ministry of Science and Education of the Azerbaijan Republic	APPLICATION OF SAFFRON DURING AMYGDALA EPILEPSY
Assoc. Prof. Dr. Gazanfer ANLI	Bursa Technical University	EXAMINATION OF ACADEMIC SELF-HANDICAPPING AND PSYCHOLOGICAL RESILIENCE ACCORDING TO DEMOGRAPHIC VARIABLES
Assist. Prof. Dr. Canan KURT TOPRAKLI	Kırıkkale University	HEALTHY COMMUNICATION: GUIDE MEVLANA
Assist. Prof. Dr. Nur SOYLU YALÇINKAYA	Boğaziçi University	BECOMING PART OF THE NATION: EXPECTATIONS FROM IMMIGRANT GROUPS IN TURKEY
Assist. Prof. Dr. Nurcan ÇİÇEK	Mesin University	LATE-LIFE DEPRESSION: A STUDY ON THE PREVALENCE AND FACTORS OF DEPRESSION IN NURSING HOMES
Dr. Yasemin Sohtorik İlkmen	Boğaziçi University	EDUCATION BIAS IN NEUROPSYCHOLOGICAL ASSESSMENT AMONG ILLETERATE ELDERLY: A CLINICAL PERSPECTIVE
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Emin KALGI	Ardahan University	EXAMINATION OF SECONDARY STUDENTS' OPINIONS ON THE DOGMATIC PERCEPTION OF RELIGIOUS IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Emin KALGI	Ardahan University	EXAMINING TEACHERS AND STUDENTS' OPINIONS ON THE PERCEPTION OF GOD IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES

DATE

- 24.09.2023

TIME

- 10⁰⁰–12⁰⁰

SESSION

- HALL-5
- SESSION-1

HEAD OF SESSION: Hendri Hermawan ADINUGRAHA

Febby Febriyani KHARISMA MUHAMMAD SULTAN MUBAROK Hendri Hermawan ADINUGRAHA	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	ANALYSIS OF THE IMPACT OF GADGET USE ON CHILDRENS COGNITIVE DEVELOPMENT
Muhammad Rizky Darmawan Hendri Hermawan ADINUGRAHA	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	METHODOLOGY FOR UNDERSTANDING ISLAM
Erni Widya NINGRUM Ulfa KURNIASIH Hendri Hermawan ADINUGRAHA	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	SWEAR WORDS IN COMMUNICATION
Ismahatul Hanifah Dr. H. Tamamudin, M.M., Hendri Hermawan Adinugraha	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	PLANNING: LITERATURE REVIEW
Ahmad HANIF Hendri Hermawan ADINUGRAHA	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	THE ROLE OF SHARIA BANK IN COMMUNITY ECONOMIC EMPOWERMENT
Devi KURNIAWATI Hendri Hermawan ADINUGRAHA	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	SHOPEE AFFILIATE PROGRAM: USER INFLUENCER BENEFITS SHOPEE AFFILIATE
Elysia Anindya Indriani Ahmad Syukron Hendri Hermawan ADINUGRAHA	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	ISLAMIC PRODUCTION THEORY, MANUFACTURER BEHAVIOR AND PRODUCTION ANALYSIS
Susi Wulandari Syamsul Arifin Hendri Hermawan Adinugraha	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	VARIOUS APPROACHES IN ISLAMIC STUDIES
Kiki Arsi Wijayanti Devy Arisandi Hendri Hermawan ADINUGRAHA	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	IBN KHALDUN'S ECONOMIC THOUGHTS
Afifa Nur HASANAH Muhammad SHULTHONI Hendri Hermawan ADINUGRAHA	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	APPLICATION OF ISLAMIC BUSINESS ETHICS TO THE BUYING AND SELLING TRANSACTION SYSTEM STREET VENDORS IN KAJEN SQUARE
Dita Dwi KUSUMAWARDI Muhammad SHULTHONI Hendri Hermawan ADINUGRAHA	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	CHANGING BEHAVIOR AND ENTERPRENEUR MINDSET FOR STUDENTS
Sabrina Rosa Dewi Muhammad SHULTHONI Hendri Hermawan ADINUGRAHA	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	CHALLENGES TO THE DEVELOPMENT OF SHARIA INDONESIA

DATE

• 24.09.2023

TIME

• 12³⁰–14³⁰

SESSION

- HALL-4
- SESSION-2

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Nurcan DEMİRALP

Dr. Şerif ESKİN	İstanbul University	ARE LETTERS LITERARY WORKS? : AN ALTERNATIVE EVALUATION IN THE CONTEXT OF TURKISH LAW HISTORY
Assoc. Prof. Dr. Nurcan DEMİRALP Assist. Prof. Dr. Hülya YİĞİT ÖZÜDOĞRU	Gazi University Ankara Hacı Bayram Veli University	ANALYSIS OF THE LEARNING OUTCOMES IN THE GEOGRAPHY CURRICULUM ACCORDING TO WEBB'S DEPTH OF KNOWLEDGE LEVELS
Emine TURHAL Prof. Dr. Oktay BEKTAŞ	Erciyes University	OPINIONS ABOUT ROBOTIC CODING OF TEACHERS WHO DO NOT USE ROBOTIC CODING
Dr. Işıl BOZKURT	Harran University	PRIMARY SCHOOL MATHEMATICS TEACHERS' VIEWS ON THE USE OF REALISTIC CONTENT IN THE TEACHING PROCESS
Sema ÜSTÜN KÜLÜNK	Doğuş Üniversity	AT THE JUNCTURE OF ADAPTATION STUDIES AND INTERSEMIOTIC TRANSLATION: A CASE STUDY ON "ANNE WITH AN E" VIS-À-VIS "YEŞİL VADİNİN KIZI"
Assist. Prof. Dr. Vahide METİN	Istanbul Gelişim University	DESIRING THE MOTHER: A PSYCHOLOGICAL READING OF FEMALE IDENTITY AND HOMOSEXUALITY IN JEANETTE WINTERSON'S 'ORANGES ARE NOT THE ONLY FRUIT'
Dr. Ali KARAKAYA	Giresun University	THE CRITIQUE OF TRUTH IN POSTMODERNISM AS AN INTELLECTUAL RESOURCE OF THE POST-TRUTH PERIOD
Okan TEMEL Assist. Prof. Dr. Ramazan Özkan YILDIZ	Iskenderun Technical University Iskenderun Technical University	NEXT GENERATION RECRUITMENT IN THE MARITIME INDUSTRY: BLOCKCHAIN BASED ROLE AND ADVANTAGES OF PLATFORMS

DATE

- 24.09.2023

TIME

- 12³⁰–14³⁰

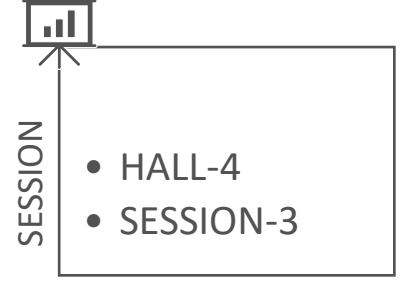
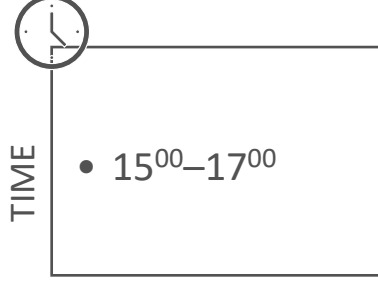
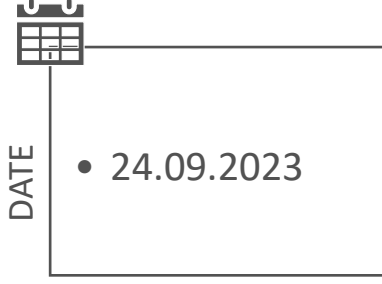

SESSION

- HALL-5
- SESSION-2

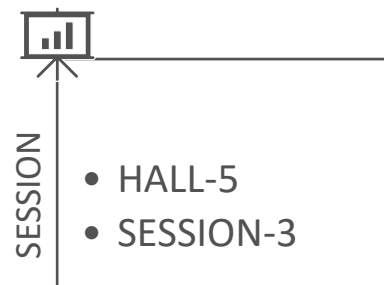
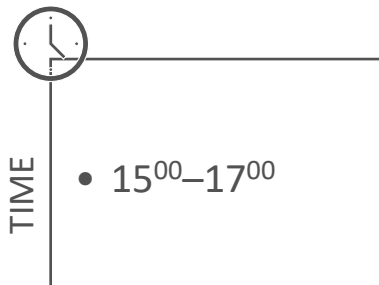
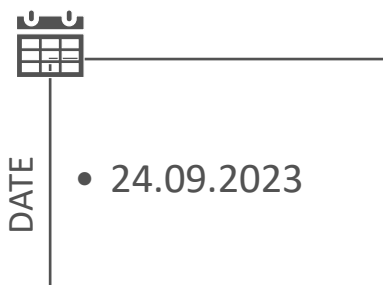
HEAD OF SESSION: Dr. Muzafar Rasool Bhat

Assist. Prof. Dr. Vinamrata	MSKB College	IMPACT OF SOCIAL MEDIA ON ENGLISH LANGUAGE USAGE
Dr. Monisa Qadiri Umer Iqbal Dr. Muzafar Rasool Bhat	Recipient Doctoral Fellowship Indian Council of Social Science Research (ICSSR)	ANALYSING THE IMPACT OF AI IN CULTURE AND COMMUNICATION NORMS
Dr. Monisa Qadiri Dr. Muzafar Rasool Bhat Umer Iqbal	Recipient Doctoral Fellowship Indian Council of Social Science Research (ICSSR)	ANALYSING THE IMPACT OF DIGITAL MEDIA FOR DEMOCRATIC PARTICIPATION: A CASE STUDY OF JAMMU AND KASHMIR
Dr. Monisa Qadiri Dr. Muzafar Rasool Bhat Umer Iqbal	Recipient Doctoral Fellowship Indian Council of Social Science Research (ICSSR)	YOUTH ENGAGEMENT IN J&K POLITICS: ANALYSING THE IMPACT OF SOCIAL MEDIA
Amadou SALAMI	University of Abomey-Calavi	ENGLISH FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT FOR PROFESSIONAL SKILLS DEVELOPMENT IN BENINESE TECHNICAL SCHOOLS
Slimani Chahid Farhaoui Mohamed	Sidi Mohamed Ben Abdellah University Sidi Mohamed Ben Abdellah University	IMPACTS ANALYSIS OF ENVIRONMENT ON PROPERTY APPRAISAL AND VALUATION
Favour C. Uroko	University of Nigeria Nsukka	DISCRIMINATION AND STIGMATIZATION AGAINST STAMMERERS IN NIGERIA IN THE LIGHT OF OLD TESTAMENT MODELS
Nuryanti Mustari Elma Tahira Husnun Rudi Hardi Herman	University of Muhammadiyah Makassar University of Muhammadiyah Makassar University of Muhammadiyah Makassar University of Muhammadiyah Makassar	COMPARISON OF THE IMPLEMENTATION OF THE PARTICIPATORY OVERSIGHT MOVEMENT PROGRAM (GEMPAR) AND THE CITIZEN FORUMS IN THE PARTICIPATORY OVERSIGHT PROGRAM AT BAWASLU, SOUTH SULAWESI PROVINCE, INDONESIA

HEAD OF SESSION: Assist. Prof. Dr. Umut DENİZLİ

Lect. Sevcan ÖZKAN Lect. İrem ÇAFA	İstanbul Rumeli University İstanbul Rumeli University	THE EFFECTS OF COMBINATION ELEMENTS ON PLATE PRESENTATION IN GASTRONOMY
Dr. İbrahim Bora ORAN Assoc. Prof. Dr. Muzaffer ERTÜRK Lect. Benay BULUT Prof. Dr. Mikail EROL	İstanbul Esenyurt University İstanbul Nişantaşı University İstanbul Esenyurt University İstanbul Esenyurt University	OVERVIEW OF THE ORGANIZATION OF TURKISH STATES COOPERATION ANALYSIS OF MEMBER COUNTRIES
Assist. Prof. Dr. Mehmet OKAN	Artvin Coruh University	HOW TO USE JOURNAL RANKINGS WHILE EVALUATING MARKETING JOURNALS
Lect. Dr. Yakup ÖZKAYA Assist. Prof. Dr. Kıvanç DEMİRCİ	Dokuz Eylül University Bitlis Eren University	THE IMPACT OF CLIMATE CHANGE ON STORM DISASTER: AN ASSESSMENT OF SELECTED PUBLIC INSTITUTIONS AND ORGANIZATIONS
Dr. Tuba ALDEMİR Lect. Berre Zeynep UÇAN KAYAALP	İstanbul Esenyurt University İstanbul Esenyurt University	THE USE OF CULINARY ELEMENTS IN TURKISH TELEVISION SERIES AS A TOOL OF GASTRODIPLOMACY
Assist. Prof. Dr. Umut DENİZLİ	Gümüşhane University	HUMAN RESOURCES MASTER STUDENTS' PERSPECTIVES ON THE HUMAN RESOURCES PROCESSES OF BUSINESSES
Dr. Hacı Ali ÇAKICI	Ordu University	SPORTS AND TIME MANAGEMENT
Dr. M. Sami Okumuş	Marmara University	THE ANALYSIS OF ATATÜRK AND OPPENHEIMER FILMS IN THE FRAMEWORK OF AUDIENCE EXPECTATIONS BETWEEN CINEMA AND OTT PLATFORMS

HEAD OF SESSION: Assist. Prof. Dr. Bahadır NUROL

Assist. Prof. Dr. Yıldız Güner	Mimar Sinan Fine Arts University	WOMEN OF TANAGRA
Can ÇOBANOĞLU Prof. Dr. Sibel ALMELEK İŞMAN	Dokuz Eylül University Dokuz Eylül University	ANALYSIS ON NICHOLAS POCOOCK'S NAVAL WAR PAINTINGS
Dr. Gülten Özgün	Dokuz Eylül University	A SOCIOLOGICAL CRITICISM OF THE DARK NIGHT FILM
Gizem ÖZDEMİR Assist. Prof. Dr. Doğan HATUN	Uşak University Uşak University	THE MEDIATING ROLE OF SCHOOL ATTITUDE IN THE EFFECT OF CAPITAL LEVELS OF HIGH SCHOOL STUDENTS ON THEIR ACADEMIC ACHIEVEMENT
Assist. Prof. Dr. Bahadır NUROL	Niğde Ömer Halisdemir University	THE DILEMMAS OF THE NEW URBAN CULTURE DURING THE EARLY REPUBLICAN ERA: FROM STRUCTURAL OBSTACLES TO IDEOLOGICAL DISCONTENTS
Assist. Prof. Dr. Demo Ahmet ASLAN	Izmir Demokrasi University	THE GLOBAL LEGITIMACY of the REPUBLICAN REVOLUTION in TURKIYE
Dr. Muhammet Sait DURAN	Turkish-German University	SCHOLAR IN THE WELL: A NEW APPROACH TO THE THEORY-PRACTICE CONFLICT
Assist. Prof. Dr. Ebru Deniz OZAN	Kütahya Dumlupınar University	THE RETURN OF THE STATE' in the CONTEXT of GLOBALISATION DISCUSSIONS
Assist. Prof. Dr. Nihat DEMİRKOL	Iğdır University	THE POSITION OF HUMAN BEINGS IN THE ONTOLOGICAL/EXISTENTIAL REALM IN THE CONTEXT OF THE QURAN

DATE

- 25.09.2023

TIME

- 10⁰⁰–12⁰⁰

SESSION

- HALL-4
- SESSION-1

HEAD OF SESSION: Dr. Harleen Kaur

Ijeoma C. Ogbonnaya	University of the Free State	PRE-SERVICE TEACHERS' TOPIC SPECIFIC PEDAGOGICAL CONTENT KNOWLEDGE OF STUDENTS' GRAPHS IN DYNAMICS OF MARKET
Lariab Riasat Sana Shafqat	COMSATS University Islamabad COMSATS University Islamabad	IMPACT OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY ON CORPORATE REPUTATION AND FINANCIAL PERFORMANCE: MEDIATING ROLE OF EMPLOYEES' COMMITMENT
Dr. Harleen Kaur	Mata Sundri College for Women	EMPIRICAL ANALYSIS OF EXPLORING SPIRITUAL HEALTH AMONG ADOLESCENTS AND YOUNG ADULTS
JERRYSON JEREMIAH	Federal Polytechnic Ekowe	EFFECT OF MOTIVATIONAL MEASURES ON ORGANIZATIONAL PERFORMANCE: A CASE STUDY OF PZ CUSSONS NIGERIA PLC
Dr. C.Vijai Dr. P.Anitha M.Elayaraja	Sagunthala R&D Institute of Science and Technology Garden City University St.Peter's Institute of Higher Education and Research	WORK STRESS AMONG CEMENT MANUFACTURING WORKERS
Assoc. Prof. Dr. Volodymyr Yevgeniovich MESHCHERIAKOV Anastasia Kostyantynivna ROSLIAKOVA	State Biotechnological University State Biotechnological University	IMPACT OF THE ANALYSIS ON THE COSTS OF THE ENTERPRISE
Dr. Bandana Chowdhury Dr. Jayashree Chowdhury	Gauhati University Handique Girls' College	TEACHING-LEARNING IN A DIGITAL AGE
Sulchan Aziz Maulana MUHAMMAD SULTAN MUBAROK Hendri Hermawan ADINUGRAHA	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	THE CONCEPT OF OWNERSHIP IN ISLAM
Annisa Azka Zahiya Hendri Hermawan Adinugraha Muhammad Shulthoni Ahmad Anas	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	IMPLEMENTATION OF DIGITAL MARKETING AS A MARKETING STRATEGY FOR MSMEs
Ngutor Simon AKIIGA	Egypt Japan University of Science & Technology	THE EFFECT OF ORGANIC ADDITIVES (RICE HUSK AND GROUNDNUT SHELL) ON THE COMPRESSIVE STRENGTH OF CLAY BRICKS
Loic Z. Ngou	University of Yaounde	NONLINEAR DYNAMIC OF A BRIDGE PIER UNDER TWO-PHASE FLOW EXCITATION

DATE

• 25.09.2023

TIME

• 10⁰⁰–12⁰⁰

SESSION

- HALL-5
- SESSION-1

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Süleyman YÜKÇÜ

Prof. Dr. Feride Gönel Arda Halil Atmaca	Yildiz Technical University Yildiz Technical University	THE EFFECTS OF CLIMATE CHANGE ON COMPARATIVE ADVANTAGE OF AGRICULTURAL TRADE (The Case of Grape in the Netherlands and Italy)
Prof. Dr. Süleyman YÜKÇÜ Assist. Prof. Dr. Ahmet KAYA	Dokuz Eylül University Akdeniz University	GUTENBERG'S ACCOUNTING NEED
Assist. Prof. Dr. Durmuş GÖKKAYA	Yozgat Bozok University	A SITUATIONAL EVALUATION OF BRAIN DRAIN IN DOCTORS AND NURSES
Dr. Barbaros GÜNERİ	Çankırı Karatekin University	HUMAN CAPITAL INEQUALITY AND ECONOMIC GROWTH: AN EMPIRICAL ANALYSIS FOR OECD COUNTRIES
Dr. Mustafa Doruk Mutlu Sena Yılmaz	Yozgat Bozok University Yozgat Bozok University	HOW DOES IT FEEL TO SHARE WORKSPACE? A QUALITATIVE STUDY FROM THE PERSPECTIVE OF PUBLIC EMPLOYEES
Dr. Kazım BAYCAR	Yildiz Technical University	ECONOMIC WELL-BEING OF THE OTTOMAN PEOPLE DURING 1830S. AND 1840S.: AN ANTHROPOMETRIC ANALYSIS
Prof. Dr. Ramazan ADIBELLİ	Erciyes University	THE RELATIONSHIP OF HEALTH, SIN AND DISEASE IN CHRISTIANITY
Prof. Dr. Ramazan ADIBELLİ	Erciyes University	DANIELE HERVIEU-LEGER'S CONCEPT OF "BRICOLAGE" AS A STYLE OF RELIGIOUS EXPERIENCE IN THE MODERN WORLD

DATE

- 25.09.2023

TIME

- 12³⁰–14³⁰

SESSION

- HALL-1
- SESSION-2

HEAD OF SESSION: Dr. Ankita Upadhyay

Renukadevi S. Dyavanal Jyoti V. Channadasar	Karnatak University Karnatak University	ON THE VALUE SHARING OF DIFFERENCE OPERATOR MONOMIAL OF MEROMORPHIC FUNCTIONS AND THEIR DERIVATIVES
Renukadevi S. Dyavanal Shakuntala B. Kalakoti	Karnatak University Karnatak University	VALUE DISTRIBUTION OF A HOMOGENEOUS DIFFERENTIAL POLYNOMIAL AND SOME NORMALITY CRITERIA
Pr. Naoual MAMDOUH Pr. Mohammed ALAMI CHENTOUFI	Laboratoire de modélisation mathématique et calcul économique (LM2CE)	ANALYZING AND MEASURING THE DIMENSIONS AND INDICATORS OF ASSOCIATION'S GLOBAL PERFORMANCE: CASE OF THE ASSOCIATIONS OF SOUSS-MASSA, MOROCCO
Geetika Aparna Vyas	Manav Rachna University Manav Rachna University	WAVELETS APPLICATION IN MACHINE LEARNING: A REVIEW
Djoumana nour Elhouda LEMOUNES	Baku State University	ENHANCING INFORMATION RETRIEVAL THROUGH KNOWLEDGE ORGANIZATION AND METADATA: A STUDY OF UNIVERSITY LIBRARIES
Lariab Riasat Sana Shafqat	COMSATS University Islamabad COMSATS University Islamabad	IMPACT OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY ON CORPORATE REPUTATION AND FINANCIAL PERFORMANCE: MEDIATING ROLE OF EMPLOYEES' COMMITMENT
Dr. Purnima Dr. Shivender Rahul	Banaras Hindu University Maharashtra National Law University	DIGITAL INDIA PROGRAMME
Gvantsa Geliashvili	Sulkhan-Saba Orbeliani University	PROSPECTS OF EU-GEORGIA ECONOMIC AND TRADE RELATIONS
Gvantsa Geliashvili	Sulkhan-Saba Orbeliani University	ECONOMIC CONSEQUENCES FOR GEORGIA AFTER COVID 19

DATE

- 25.09.2023

TIME

- 12³⁰–14³⁰

SESSION

- HALL-4
- SESSION-2

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. ARSENI Igor

Dr. Mohammad Jaafar Chamankar Sakine Babaei	Urmia University	EXAMINING THE COURSE OF INTERACTION BETWEEN THE DEMOCRATIC SECT OF AZERBAIJAN AND THE SOVIET UNION BETWEEN 1945-1946
Abraham Ngalouo-Antso	Université Marien Ngouabi	“LINGUISTIC MIXING IN MUSICAL WORK: A STUDY OF FRENCH AND ENGLISH USES IN THE CONGOLESE RUMBA SONG”
Sana Shahid	University of Management and Technology	EXTRAVERSION, SELF-CONCEALMENT, AND INTERPERSONAL DIFFICULTIES IN UNIVERSITY STUDENTS
Ganya, Adamu Hauni Dauda, Hauwa Ango, Monica	Usmanu Danfodiyo University Usmanu Danfodiyo University Shehu Shagari University of Education Sokoto	PREVALENCE OF MALARIA AMONG WOMEN IN KEBBI STATE, NIGERIA
Moruf Adebayo ABIDOGUN	Lagos State University of Education	THE ROLE OF MENTORSHIP IN ENHANCING PSYCHOLOGICAL WELL-BEING OF UNDERGRADUATES: A COUNSELLING PSYCHOLOGY PERSPECTIVE
Fr. Baiju Thomas	Ramakrishna Mission Vivekananda Educational and Research Institute	PROMOTING PREVENTION OF WASTE AND WASTE MANAGEMENT IN THE MODERN INDIAN INCLUSIVE SOCIETY
Fresscy Shairon Avy Chascy Teo Fung Seh	Keningau Vocational College	ETHICAL ISSUES AT MALAYSIAN WORKPLACE AND WAYS TO DEAL WITH THEM
Assoc. Prof. Dr. ARSENI Igor Assoc. Prof. Dr. ZAHARIA Sergey	Comrat State University Comrat State University	INSTITUTE OF MEDIATION IN THE SYSTEM OF OPTIMIZATION OF CIVIL PROCEEDINGS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Assoc. Prof. Dr. Kamal Kouhi Jamal karamravan	University of Tabriz University of Tabriz	MAJOR ECONOMIC AND SOCIAL EFFECTS OF LANDSLIDES ON RURAL STRUCTURE (CASE STUDY: NASIR ABAD VILLAGE)

DATE

• 25.09.2023

TIME

• 12³⁰–14³⁰

SESSION

- HALL-5
- SESSION-2

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Funda KARAKOYUN

Dr. Didem Gamze IŞIKSAL	Koç University	AN EXPLORATORY STUDY ON TURKISH CONSUMERS' PERCEPTIONS OF PRIVATE HEALTH INSURANCE
Assoc. Prof. Dr. Funda KARAKOYUN	Dokuz Eylul University	COOPERATIVES IN TAXATION DIMENSION AND SUGGESTIONS TO SOLVE THEIR STRUCTURAL PROBLEMS
Dr. Mehmet Sedat UĞUR	Cankiri Karatekin University	AN INVESTIGATION ON THE LINK BETWEEN ENVIRONMENTAL FACTORS AND LIFE SATISFACTION IN TURKEY
Dr. Mustafa Emre AKBAŞ	Marmara University	THE INCREASING ROLE OF THE SERVICES SECTOR IN THE GLOBAL ECONOMY: OBSERVATIONS TO THE DEINDUSTRIALIZATION PROCESS
Dr. Meltem Özge ÖZCANLI	Ostim Technical University	THE ROLE OF BANK CHARACTERISTICS IN SMEs' ACCESS TO BANK CREDITS: A LITERATURE REVIEW
Dr. Selçuk Yasin YILDIZ	Sivas Cumhuriyet University	REAL TIME MARKETING STRATEGIES: RACING TIME IN THE BUYING PROCESS
Assist. Prof. Dr. Behiye Beğendik	Beykoz University	AN ANALYSIS OF AIRLINES' INSTAGRAM ACCOUNTS IN TERMS OF SUSTAINABILITY-THEMED CONTENT

Kalan: 09:55:45

Hall 4 Observer

Katılımcılar (5)

- H4 Hall 4 Obs... (Ortak oturum sahibi, ben)
- MH Moderator: Hall-4, Gazanfer ANLI
- HC Hall-4, Canan KURT TOPRAKLI
- HN Hall-4, Nur Soylu Yalcinkaya
- HS Hall_4_Yasemin Sohtorik ikmen

Tümünü Sessize Al Daha fazla

Hall 4 Observ...

Kaydediliyor...

Kalan: 09:38:38

8. ULUSLARARASI EGE KONGRELERİ

COĞRAFYA DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ 9. VE 10. SINIF KAZANIMLARININ WEBB'İN BİLGİ DERİNLİĞİ SEVİYELERİNE GÖRE ANALİZİ

Doç. Dr. Nurcan DEMİRALP
Gazi Üniversitesi, Ankara
nurcan@gazi.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Hülya YİĞİT ÖZÜDOĞRU
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara
hulya.yigit@hbv.edu.tr

Katılımcılar (12)

Ara

- H4 Hall 4... (Ortak oturum sahibi, ben)
- Hall -4 Hülya Yiğit Özüdoğru
- Moderator: Nurcan Demiralp
- AK Ali KARAKAYA
- HT H4,S2-Emine Turhal
- HB H4-S2-Iğil Bozkurt
- H- Hall - 4, Nurcan Çiçek
- Hall 4_ Oktay Bektaş
- HS Hall-4, Sema Üstün Külünk
- Okan Temel
- Serif Eskin HALL-4
- VM Vahide Metin

Tümünü Sessize Al Daha fazla

Kaydediliyor... Kalan: 07:55:13

Hall 4 Observer

Gülmira Nazım

Hall-4, Sema Üstün Külünk

Katılımcılar (14)

Q İza

- H4 Hall 4... (Ortak oturum sahibi, ben) [Muted] [Video Off]
- Moderator: Nurcan Demiralp [Muted] [Video Off]
- AK Ali KARAKAYA [Muted] [Video Off]
- GN Gülmira Nazım [Muted] [Video Off]
- HT H4,S2-Emine Turhal [Muted] [Video Off]
- HB H4-S2-İşil Bozkurt [Muted] [Video Off]
- H- Hall - 4 , Nurcan Çiçek [Muted] [Video Off]
- Hall -4 Hülya Yiğit Özudoğru [Muted] [Video Off]
- Hall 4_ Oktay Bektaş [Muted] [Video Off]
- HS Hall-4, Sema Üstün Külünk [Muted] [Video Off]
- Hall-4, Umut Denizli [Muted] [Video Off]
- Okan Temel [Muted] [Video Off]
- Serif Eskin HALL-4 [Muted] [Video Off]
- VM Vahide Metin [Muted] [Video Off]

Tümünü Sessize Al Daha fazla

Kaydediliyor... Kalan: 07:11:38

Hall 4 Observ... HALL-4 Sevc...

INTERNATIONAL AEGEAN CONFERENCES
Social Sciences & Humanities-VIII
September 23-25, 2023 IZMIR, TURKEY

TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NA GENEL BAKIŞ
ÜYE ÜLKELERİN İŞ BİRLİĞİ ANALİZİ

Dr. Öğretim Üyesi İbrahim Bora ORAN
İstanbul Esenyurt Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri
Fakültesi ibrahimoran@esenyurt.edu.tr

Doç. Dr. Mazaffer ERTÜRK
Doç. Dr., İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Sivil Havacılık
Yüksekokulu, mazaffer.erturk@nisantasu.edu.tr

Öğr. Gör. Benay BULUT
İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu
benaybulut@esenyurt.edu.tr

Prof. Dr. Mikail EROL
İstanbul Esenyurt Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri
Fakültesi mikailerol@esenyurt.edu.tr

Katılımcılar (12)

Q Ara

- H4 Hall 4... (Ortak oturum sahibi, ben) [Muted] [Video Off]
- Y Dr. Yakup Özkaya [Muted] [Video On]
- H4 Hall 4 Benay BULLUT [Muted] [Video Off]
- Moderator: Hall-4, Umut Denizli [Muted] [Video Off]
- HA Hacı Ali Çakıcı [Muted] [Video Off]
- Hall 4 - İrem Çafa [Muted] [Video Off]
- HB Hall-4 Berre Zeynep UÇAN KAYAALP [Muted] [Video Off]
- HS HALL-4 Sevcan Özkan [Muted] [Video Off]
- HS Hall-4, Sema Üstün Külünk [Muted] [Video Off]
- Hall-4, Session-3, M. Sami Okumus,... [Muted] [Video Off]
- HT Hall-4, Tuba Aldemir [Muted] [Video Off]
- MO Mehmet Okan [Muted] [Video Off]

Tümünü Sessize Al Daha fazla

Hall 4 Observ... Y Mehmet Okan

Kaydediliyor... Kalan: 06:26:15

AEGEAN Bildiri Sunumu.pdf 7 / 18 100%

8. Uluslararası Ege Kongreleri

Gastrodiplomasi yoluyla oluşan sempati ve güçlenen insan ilişkileri, ülkelerin turizm amaçlı ziyaret edilmesine ve bu sayede ekonomik olarak büyümesine de imkân tanımaktadır.

Ayrıca diplomatik görüşmeler sırasında yerel mutfağa ait yiyeceklerin sunulması, olumlu bir atmosfer oluşturarak müzakerelerin kolaylaşması ve ülke dostluklarının pekiştirilmesi konusunda da fayda sağlamaktadır

7

Katılımcılar (10)

Q İhra

- H4 Hall 4... (Ortak oturum sahibi, ben)
- HB Hall-4 Berre Zeynep UÇAN KAY...
- Y Dr. Yakup Özkaya
- HA Hacı Ali Çakıcı
- HS HALL-4 Sevcan Özkan
- Hall-4, Session-3, M. Sami Okumus,...
- HT Hall-4, Tuba Aldemir
- HB Hall4 Benay Bulut
- MO Mehmet Okan
- Moderator: Hall-4, Umut Denizli

Tümünü Sessize Al Daha fazla

Hall 5 Observer Hall 5, Farhaoui...

Kaydediliyor... Giriş yapın Kalan: 09:52:17

The Impact of Social Media on Language

Dr. Vinamrata
Assistant Professor
BRABU

Sesi aç Videoyu Başlat Katılımcılar 4 Sohbet Ekranı paylaş Kaydı Durdur/Durdur Ara Odalar Reaksiyonlar Uygulamalar Otdan Çık

Tümünü Sessize Al

Katılımcılar (4)

- HS H... (Ortak oturum sahibi, ben)
- Hall 5, Dr. Vinamrata
- HF Hall-5, Farhaoui Mohamed
- UI Umer Iqbal (Hall 5, Session-2)

Kaydediliyor... Giriş yapın Kalam: 05:37:03 Görüntüle

Hall 5 Observer

HALL 5 - YILDIZ Moderator: Hall-5, Bahadır NUROL

HALL-5, Muhammet Sait DURAN Demo Ahmet Aslan ebru deniz ozan

Dogan Hall-5 Gizem Özdemir Hall-5: Can ÇOBANOĞLU

Hall 5 Gülten Öz... Observer Hall 5... Doğan Hatun ...

Hall 5 Gülten Özgün Observer Hall 5 Funda Karakoyun 1 atanmamış katılımcı

Sesi aç Videoyu Başlat Katılımcılar 12 Sohbet Ekranı paylaş Kaydı Duraklat/Durdur Ara Odalar Reaksiyonlar Uygulamalar Odağan Çık

Katılımcılar (12)

Q Katılımcı bul

- HS H... (Ortak oturum sahibi, ben)
- ED ebru deniz ozan
- DA Demo Ahmet Aslan
- DH Doğan Hatun - Hall 5
- HALL 5 - YILDIZ
- HS Hall 5 Gülten Özgün
- G Hall-5 Gizem Özdemir
- HALL-5, Can ÇOBANOĞLU
- HM HALL-5, Muhammet Sait DURAN
- MH Moderator: Hall-5, Bahadır ...
- OH Observer Hall 5 Funda Karakoyun
- D Dogan

Tümünü Sessize Al

Kaydediliyor... Giriş yapın Kalam: 07:08:28 Görüntüle

8. ULUSLARARASI EGE KONGRELERİ

NICHOLAS POCOCK'UN DENİZ SAVAŞ RESİMLERİ ÜZERİNE ÇÖZÜMLEME

Yazarlar: Doktor Adayı Can ÇOBANOĞLU Prof. Dr. Sibel ALMELEK İŞMAN 23-25 Eylül

HALL 5 - YILDIZ Hall 5 Observer Moderator: Hall-5, Bahadır ... HALL-5, Muhammet Sait ... Hall-5, Can ÇOBANOĞLU Demo Ahmet Aslan

Sesi aç Videoyu Başlat Katılımcılar 12 Sohbet Ekranı paylaş Kaydı Duraklat/Durdur Ara Odalar Reaksiyonlar Uygulamalar Odağan Çık

Katılımcılar (12)

Q Katılımcı bul

- HS H... (Ortak oturum sahibi, ben)
- HALL-5, Can ÇOBANOĞLU
- MH Moderator: Hall-5, Bahadır ...
- DA Demo Ahmet Aslan
- DH Doğan Hatun - Hall 5
- ED ebru deniz ozan
- HALL 5 - YILDIZ
- HS Hall 5 Gülten Özgün
- G Hall-5 Gizem Özdemir
- HM HALL-5, Muhammet Sait DURAN
- OH Observer Hall 5 Funda Karakoyun
- D Dogan

Tümünü Sessize Al

Zoom meeting interface for Hall-4. The main screen shows a 2x2 grid of participants: Hall-4, Bandana...; Hall 4 Observer; Sana Alvi; and Laraib-H4- S2. A participant named Anastasia Roslakova is highlighted in a yellow box at the bottom center. The right sidebar shows a list of participants (5) with their names and status icons. The bottom toolbar includes options for Mute, Video, Chat, Screen Share, Record, Poll, Reaction, and App. The meeting duration is 09:18:12.

Katılımcılar (5)

- H4 Hall 4... (Ortak oturum sahibi, ben)
- AR Anastasia Roslakova
- HB Hall-4, Bandana Chowdhury
- LS Laraib-H4- S2
- SA Sana Alvi

Katılımcılar (5)

Tümünü Sessize Al

Zoom meeting interface for Hall-1. The main screen shows a 3x3 grid of participants: observer h1; Hall-1 Asena Ayça ÖZDEMİR; Hall-1 Naci Şenkal; Hall-1 Yasemin Oya; Hall-1 S1 Sevide Hasanoglu Sayin; Erim Sula ARKAN SOYLEMEZ; derya k gündoğdu; Sacide Pehlivan; Hall-1 Tuba Köse; Hall-1 Ender Coşkunpar; Hall-1 Halime YILDIRIM; Sevinc Nasirova; Hall-1 Hava YILDIRIM; and Hall-1, Ata ELVAN. A participant named Erim Sula ARKAN SOYLEMEZ is highlighted in a yellow box. The right sidebar shows a list of participants (14) with their names and status icons. The bottom toolbar includes options for Mute, Video, Chat, Screen Share, Record, Poll, Reaction, and App. The meeting duration is 09:45:20.

Katılımcılar (14)

- OH Ortak oturum sahibi, ben
- DK derya k gündoğdu
- ES Evrim Sula ARKAN SOYLEMEZ
- H1 Hall-1 Asena Ayça ÖZDEMİR
- HS H1, S1 Sevide Hasanoglu Sayin
- HS H1, S1, Naci Şenkal
- HY H1, S1, Yasemin Oya
- HB Hall-1 Ender Coşkunpar
- HH Hall-1 Hava YILDIRIM
- HA Hall-1, Ata ELVAN
- H1 Hall-1, Halime Yildirim
- T Hall-1, Tuba Köse
- SP Sacide Pehlivan
- SN Sevinc Nasirova

Katılımcılar (14)

Tümünü Sessize Al

CONTENT

CONFERENCES ID	I
PROGRAM	II
PHOTO GALLERY	III
CONTENT	IV

Author	Title	No
Guliyeva Rubaba Nazim	EFFECT OF CURCUMA ON RAT RETINAL CELLS: A COMPREHENSIVE ANALYSIS	1
Melikova Gunay İlyas	APPLICATION OF SAFFRON DURING AMYGDALA EPILEPSY	2
Gazanfer ANLI	EXAMINATION OF ACADEMIC SELF-HANDICAPPING AND PSYCHOLOGICAL RESILIENCE ACCORDING TO DEMOGRAPHIC VARIABLES	3
Canan KURT TOPRAKLI	HEALTHY COMMUNICATION: GUIDE MEVLANA	15
Nur SOYLU YALÇINKAYA	BECOMING PART OF THE NATION: EXPECTATIONS FROM IMMIGRANT GROUPS IN TURKEY	17
Nurcan ÇİÇEK	LATE-LIFE DEPRESSION: A STUDY ON THE PREVALENCE AND FACTORS OF DEPRESSION IN NURSING HOMES	19
Yasemin Sohtorik İlkmen	EDUCATION BIAS IN NEUROPSYCHOLOGICAL ASSESSMENT AMONG ILLETERATE ELDERLY: A CLINICAL PERSPECTIVE	39
Mehmet Emin KALGI	EXAMINATION OF SECONDARY STUDENTS' OPINIONS ON THE DOGMATIC PERCEPTION OF RELIGIOUS IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES	40
Mehmet Emin KALGI	EXAMINING TEACHERS AND STUDENTS' OPINIONS ON THE PERCEPTION OF GOD IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES	48
Febby Febriyani KHARISMA MUHAMMAD SULTAN MUBAROK Hendri Hermawan ADINUGRAHA	ANALYSIS OF THE IMPACT OF GADGET USE ON CHILDRENS COGNITIVE DEVELOPMENT	61

Muhammad Rizky Darmawan Hendri Hermawan ADINUGRAHA	METHODOLOGY FOR UNDERSTANDING ISLAM	62
Erni Widya NINGRUM Ulfa KURNIASIH Hendri Hermawan ADINUGRAHA	SWEAR WORDS IN COMMUNICATION	63
Ismahatul Hanifah H. Tamamudin, M.M., Hendri Hermawan Adinugraha	PLANNING: LITERATURE REVIEW	64
Ahmad HANIF Hendri Hermawan ADINUGRAHA	THE ROLE OF SHARIA BANK IN COMMUNITY ECONOMIC EMPOWERMENT	65
Devi KURNIAWATI Hendri Hermawan ADINUGRAHA	SHOPEE AFFILIATE PROGRAM: USER INFLUENCER BENEFITS SHOPEE AFFILIATE	66
Elysia Anindya Indriani Ahmad Syukron Hendri Hermawan ADINUGRAHA	ISLAMIC PRODUCTION THEORY, MANUFACTURER BEHAVIOR AND PRODUCTION ANALYSIS	67
Susi Wulandari Syamsul Arifin Hendri Hermawan Adinugraha	VARIOUS APPROACHES IN ISLAMIC STUDIES	68
Kiki Arsi Wijayanti Devy Arisandi Hendri Hermawan ADINUGRAHA	IBN KHALDUN'S ECONOMIC THOUGHTS	69
Afifa Nur HASANAH Muhammad SHULTHONI Hendri Hermawan ADINUGRAHA	APPLICATION OF ISLAMIC BUSINESS ETHICS TO THE BUYING AND SELLING TRANSACTION SYSTEM STREET VENDORS IN KAJEN SQUARE	70
Dita Dwi KUSUMAWARDI Muhammad SHULTHONI Hendri Hermawan ADINUGRAHA	CHANGING BEHAVIOR AND ENTERPRENEUR MINDSET FOR STUDENTS	71
Sabrina Rosa Dewi Muhammad SHULTHONI Hendri Hermawan ADINUGRAHA	CHALLENGES TO THE DEVELOPMENT OF SHARIA INDONESIA	72
Şerif ESKİN	ARE LETTERS LITERARY WORKS? : AN ALTERNATIVE EVALUATION IN THE CONTEXT OF TURKISH LAW HISTORY	73
Nurcan DEMİRALP Hülya YİĞİT ÖZÜDOĞRU	ANALYSIS OF THE LEARNING OUTCOMES IN THE GEOGRAPHY CURRICULUM ACCORDING TO WEBB'S DEPTH OF KNOWLEDGE LEVELS	75

Emine TURHAL Oktay BEKTAŞ	OPINIONS ABOUT ROBOTIC CODING OF TEACHERS WHO DO NOT USE ROBOTIC CODING	78
Işıl BOZKURT	PRIMARY SCHOOL MATHEMATICS TEACHERS' VIEWS ON THE USE OF REALISTIC CONTENT IN THE TEACHING PROCESS	99
Sema ÜSTÜN KÜLÜNK	AT THE JUNCTURE OF ADAPTATION STUDIES AND INTERSEMIOTIC TRANSLATION: A CASE STUDY ON “ANNE WITH AN E” VIS-À-VIS “YEŞİL VADİNİN KIZI”	101
Vahide METİN	DESIRING THE MOTHER: A PSYCHOLOGICAL READING OF FEMALE IDENTITY AND HOMOSEXUALITY IN JEANETTE WINTERSON’S 'ORANGES ARE NOT THE ONLY FRUIT'	102
Ali KARAKAYA	THE CRITIQUE OF TRUTH IN POSTMODERNISM AS AN INTELLECTUAL RESOURCE OF THE POST-TRUTH PERIOD	109
Okan TEMEL Ramazan Özkan YILDIZ	NEXT GENERATION RECRUITMENT IN THE MARITIME INDUSTRY: BLOCKCHAIN BASED ROLE AND ADVANTAGES OF PLATFORMS	117
Vinamrata	IMPACT OF SOCIAL MEDIA ON ENGLISH LANGUAGE USAGE	127
Monisa Qadiri Umer Iqbal Muzafar Rasool Bhat	ANALYSING THE IMPACT OF AI IN CULTURE AND COMMUNICATION NORMS	128
Monisa Qadiri Muzafar Rasool Bhat Umer Iqbal	ANALYSING THE IMPACT OF DIGITAL MEDIA FOR DEMOCRATIC PARTICIPATION: A CASE STUDY OF JAMMU AND KASHMIR	129
Monisa Qadiri Muzafar Rasool Bhat Umer Iqbal	YOUTH ENGAGEMENT IN J&K POLITICS: ANALYSING THE IMPACT OF SOCIAL MEDIA	130
Amadou SALAMI	ENGLISH FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT FOR PROFESSIONAL SKILLS DEVELOPMENT IN BENINESE TECHNICAL SCHOOLS	131
Slimani Chahid Farhaoui Mohamed	IMPACTS ANALYSIS OF ENVIRONMENT ON PROPERTY APPRAISAL AND VALUATION	132
Favour C. Uroko	DISCRIMINATION AND STIGMATIZATION AGAINST STAMMERERS IN NIGERIA IN THE LIGHT OF OLD TESTAMENT MODELS	133

Nuryanti Mustari Elma Tahira Husnun Rudi Hardi Herman	COMPARISON OF THE IMPLEMENTATION OF THE PARTICIPATORY OVERSIGHT MOVEMENT PROGRAM (GEMPAR) AND THE CITIZEN FORUMS IN THE PARTICIPATORY OVERSIGHT PROGRAM AT BAWASLU, SOUTH SULAWESI PROVINCE, INDONESIA	134
Sevcan ÖZKAN İrem ÇAFA	THE EFFECTS OF COMBINATION ELEMENTS ON PLATE PRESENTATION IN GASTRONOMY	135
İbrahim Bora ORAN Muzaffer ERTÜRK Benay BULUT Mikail EROL	OVERVIEW OF THE ORGANIZATION OF TURKISH STATES COOPERATION ANALYSIS OF MEMBER COUNTRIES	137
Mehmet OKAN	HOW TO USE JOURNAL RANKINGS WHILE EVALUATING MARKETING JOURNALS	154
Yakup ÖZKAYA Kıvanç DEMİRCİ	THE IMPACT OF CLIMATE CHANGE ON STORM DISASTER: AN ASSESSMENT OF SELECTED PUBLIC INSTITUTIONS AND ORGANIZATIONS	155
Tuba ALDEMİR Berre Zeynep UÇAN KAYAALP	THE USE OF CULINARY ELEMENTS IN TURKISH TELEVISION SERIES AS A TOOL OF GASTRODIPLOMACY	158
Umut DENİZLİ	HUMAN RESOURCES MASTER STUDENTS' PERSPECTIVES ON THE HUMAN RESOURCES PROCESSES OF BUSINESSES	160
Hacı Ali ÇAKICI	SPORTS AND TIME MANAGEMENT	162
M. Sami Okumuş	THE ANALYSIS OF ATATÜRK AND OPPENHEIMER FILMS IN THE FRAMEWORK OF AUDIENCE EXPECTATIONS BETWEEN CINEMA AND OTT PLATFORMS	168
Yıldız Güner	WOMEN OF TANAGRA	170
Can ÇOBANOĞLU Sibel ALMELEK İŞMAN	ANALYSIS ON NICHOLAS POCOCK'S NAVAL WAR PAINTINGS	183
Gülten Özgün	A SOCIOLOGICAL CRITICISM OF THE DARK NIGHT FILM	199
Gizem ÖZDEMİR Doğan HATUN	THE MEDIATING ROLE OF SCHOOL ATTITUDE IN THE EFFECT OF CAPITAL LEVELS OF HIGH SCHOOL STUDENTS ON THEIR ACADEMIC ACHIEVEMENT	201
Bahadır NUROL	THE DILEMMAS OF THE NEW URBAN CULTURE DURING THE EARLY REPUBLICAN ERA: FROM STRUCTURAL	203

OBSTACLES TO IDEOLOGICAL DISCONTENTS		
Demo Ahmet ASLAN	THE GLOBAL LEGITIMACY of the REPUBLICAN REVOLUTION in TURKIYE	213
Muhammet Sait DURAN	SCHOLAR IN THE WELL: A NEW APPROACH TO THE THEORY-PRACTICE CONFLICT	215
Ebru Deniz OZAN	THE RETURN OF THE STATE' in the CONTEXT of GLOBALISATION DISCUSSIONS	235
Nihat DEMİRKOL	THE POSITION OF HUMAN BEINGS IN THE ONTOLOGICAL/EXISTENTIAL REALM IN THE CONTEXT OF THE QURAN	237
Ijeoma C. Ogbonnaya	PRE-SERVICE TEACHERS' TOPIC SPECIFIC PEDAGOGICAL CONTENT KNOWLEDGE OF STUDENTS' GRAPHS IN DYNAMICS OF MARKET	239
Lariab Riasat Sana Shafqat	IMPACT OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY ON CORPORATE REPUTATION AND FINANCIAL PERFORMANCE: MEDIATING ROLE OF EMPLOYEES' COMMITMENT	240
Harleen Kaur	EMPIRICAL ANALYSIS OF EXPLORING SPIRITUAL HEALTH AMONG ADOLESCENTS AND YOUNG ADULTS	253
JERRYSON JEREMIAH INIBEHE GEORGE UKPONG	EFFECT OF MOTIVATIONAL MEASURES ON ORGANIZATIONAL PERFORMANCE: A CASE STUDY OF PZ CUSSONS NIGERIA PLC	254
C.Vijai P.Anitha M.Elayaraja	WORK STRESS AMONG CEMENT MANUFACTURING WORKERS	262
Volodymyr Yevgeniovich MESHCHERIAKOV Anastasia Kostyantynivna ROSLIAKOVA	IMPACT OF THE ANALYSIS ON THE COSTS OF THE ENTERPRISE	272
Bandana Chowdhury Jayashree Chowdhury	TEACHING-LEARNING IN A DIGITAL AGE	278
Sulchan Aziz Maulana MUHAMMAD SULTAN MUBAROK Hendri Hermawan ADINUGRAHA	THE CONCEPT OF OWNERSHIP IN ISLAM	279
Annisa Azka Zahiya Hendri Hermawan Adinugraha	IMPLEMENTATION OF DIGITAL MARKETING AS A MARKETING STRATEGY FOR MSMEs	280

Muhammad Shulthoni Ahmad Anas		
Ngutor Simon AKIIGA	THE EFFECT OF ORGANIC ADDITIVES (RICE HUSK AND GROUNDNUT SHELL) ON THE COMPRESSIVE STRENGTH OF CLAY BRICKS	281
Loic Z. Ngou	NONLINEAR DYNAMIC OF A BRIDGE PIER UNDER TWO-PHASE FLOW EXCITATION	282
Arda Halil Atmaca Feride Gönel	THE EFFECTS OF CLIMATE CHANGE ON COMPARATIVE ADVANTAGE OF AGRICULTURAL TRADE (The Case of Grape in the Netherlands and Italy)	283
Süleyman YÜKÇÜ Ahmet KAYA	GUTENBERG'S ACCOUNTING NEED	298
Durmuş GÖKKAYA	A SITUATIONAL EVALUATION OF BRAIN DRAIN IN DOCTORS AND NURSES	306
Barbaros GÜNERİ	HUMAN CAPITAL INEQUALITY AND ECONOMIC GROWTH: AN EMPIRICAL ANALYSIS FOR OECD COUNTRIES	322
Mustafa Doruk Mutlu Sena Yılmaz	HOW DOES IT FEEL TO SHARE WORKSPACE? A QUALITATIVE STUDY FROM THE PERSPECTIVE OF PUBLIC EMPLOYEES	323
Kazım BAYCAR	ECONOMIC WELL-BEING OF THE OTTOMAN PEOPLE DURING 1830S. AND 1840S.: AN ANTHROPOMETRIC ANALYSIS	332
Ramazan ADIBELLİ	THE RELATIONSHIP OF HEALTH, SIN AND DISEASE IN CHRISTIANITY	334
Ramazan ADIBELLİ	DANIELE HERVIEU-LEGER'S CONCEPT OF "BRICOLAGE" AS A STYLE OF RELIGIOUS EXPERIENCE IN THE MODERN WORLD	348
Renukadevi S. Dyavanal Jyoti V. Channadasar	ON THE VALUE SHARING OF DIFFERENCE OPERATOR MONOMIAL OF MEROMORPHIC FUNCTIONS AND THEIR DERIVATIVES	360
Renukadevi S. Dyavanal Shakuntala B. Kalakoti	VALUE DISTRIBUTION OF A HOMOGENEOUS DIFFERENTIAL POLYNOMIAL AND SOME NORMALITY CRITERIA	361
Naoual MAMDOUH Mohammed ALAMI CHENTOUFI	ANALYZING AND MEASURING THE DIMENSIONS AND INDICATORS OF ASSOCIATION'S GLOBAL PERFORMANCE: CASE OF THE ASSOCIATIONS OF SOUSS- MASSA, MOROCCO	362

Geetika Aparna Vyas	WAVELETS APPLICATION IN MACHINE LEARNING: A REVIEW	363
Djoumana nour Elhouda LEMOUNES	ENHANCING INFORMATION RETRIEVAL THROUGH KNOWLEDGE ORGANIZATION AND METADATA: A STUDY OF UNIVERSITY LIBRARIES	373
Purnima Shivender Rahul	DIGITAL INDIA PROGRAMME	374
Gvantsa Geliashvili	PROSPECTS OF EU-GEORGIA ECONOMIC AND TRADE RELATIONS	375
Gvantsa Geliashvili	ECONOMIC CONSEQUENCES FOR GEORGIA AFTER COVID 19	376
Mohammad Jaafar Chamankar Sakine Babaei	EXAMINING THE COURSE OF INTERACTION BETWEEN THE DEMOCRATIC SECT OF AZERBAIJAN AND THE SOVIET UNION BETWEEN 1945- 1946	377
Abraham Ngalouo-Antso	“LINGUISTIC MIXING IN MUSICAL WORK: A STUDY OF FRENCH AND ENGLISH USES IN THE CONGOLESE RUMBA SONG”	378
Sana Shahid	EXTRAVERSION, SELF-CONCEALMENT, AND INTERPERSONAL DIFFICULTIES IN UNIVERSITY STUDENTS	379
Ganya, Adamu Hauni Dauda, Hauwa Ango, Monica	PREVALENCE OF MALARIA AMONG WOMEN IN KEBBI STATE, NIGERIA	380
Moruf Adebayo ABIDOGUN	THE ROLE OF MENTORSHIP IN ENHANCING PSYCHOLOGICAL WELL- BEING OF UNDERGRADUATES: A COUNSELLING PSYCHOLOGY PERSPECTIVE	381
Fr. Baiju Thomas	PROMOTING PREVENTION OF WASTE AND WASTE MANAGEMENT IN THE MODERN INDIAN INCLUSIVE SOCIETY	389
Fressey Shairon Avy Chascy Teo Fung Seh	ETHICAL ISSUES AT MALAYSIAN WORKPLACE AND WAYS TO DEAL WITH THEM	398
ARSENI Igor ZAHARIA Sergey	INSTITUTE OF MEDIATION IN THE SYSTEM OF OPTIMIZATION OF CIVIL PROCEEDINGS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA	399
Kamal Kouhi Jamal karamravan	MAJOR ECONOMIC AND SOCIAL EFFECTS OF LANDSLIDES ON RURAL STRUCTURE (CASE STUDY: NASIR ABAD VILLAGE)	411

Didem Gamze IŞIKSAL	AN EXPLORATORY STUDY ON TURKISH CONSUMERS' PERCEPTIONS OF PRIVATE HEALTH INSURANCE	423
Funda KARAKOYUN	COOPERATIVES IN TAXATION DIMENSION AND SUGGESTIONS TO SOLVE THEIR STRUCTURAL PROBLEMS	425
Mehmet Sedat UĞUR	AN INVESTIGATION ON THE LINK BETWEEN ENVIRONMENTAL FACTORS AND LIFE SATISFACTION IN TURKEY	440
Mustafa Emre AKBAŞ	THE INCREASING ROLE OF THE SERVICES SECTOR IN THE GLOBAL ECONOMY: OBSERVATIONS TO THE DEINDUSTRIALIZATION PROCESS	441
Meltem Özge ÖZCANLI	THE ROLE OF BANK CHARACTERISTICS IN SMEs' ACCESS TO BANK CREDITS: A LITERATURE REVIEW	464
Selçuk Yasin YILDIZ	REAL TIME MARKETING STRATEGIES: RACING TIME IN THE BUYING PROCESS	466
Behiye Beğendik	AN ANALYSIS OF AIRLINES' INSTAGRAM ACCOUNTS IN TERMS OF SUSTAINABILITY-THEMED CONTENT	468

**EFFECT OF CURCUMA ON RAT RETINAL CELLS: A COMPREHENSIVE
ANALYSIS**

Guliyeva Rubaba Nazim

Institute of Physiology named after academician Abdulla Garayev of the Ministry of Science and Education of
the Azerbaijan Republic

ABSTRACT

This thesis aims to investigate the potential effects of curcuma on rat retinal cells. Curcuma, a commonly used spice derived from the *Curcuma longa* plant, has been recognized for its various health benefits, including anti-inflammatory and antioxidant properties. While previous studies have explored the potential benefits of curcuma on other bodily systems, its impact on retinal cells remains relatively unexplored. This study utilizes a rat model to assess the effects of curcuma on retinal cell health and function. The experimental group is administered curcuma orally, while the control group receives a placebo. Various assessments are conducted to evaluate the impact of curcuma on retinal cell health, including histological analysis, cellular viability assays, and molecular analysis of key markers related to inflammation and oxidative stress. Preliminary findings suggest that curcuma administration may positively influence retinal cell health in rats. Histological analysis reveals reduced signs of inflammation and oxidative stress in the curcuma-treated group compared to the control group. Cellular viability assays indicate enhanced cell survival and reduced cell death in the curcuma group. Molecular analysis demonstrates a downregulation of pro-inflammatory markers and an upregulation of antioxidant defense mechanisms in the curcuma-treated group. The results suggest that curcuma may have a beneficial effect on rat retinal cells by reducing inflammation, oxidative stress, and cell death. These findings support the potential therapeutic applications of curcuma in the context of retinal health. Further research is necessary to elucidate the specific mechanisms underlying these effects and to determine optimal dosage and administration methods. In conclusion, this study provides initial evidence of the positive impact of curcuma on rat retinal cells. Understanding the effects of curcuma on retinal health can have significant implications for the development of potential treatments for retinal diseases.

Keywords: rat, retina, curcuma, histological analysis.

APPLICATION OF SAFFRON DURING AMYGDALA EPILEPSY

Melikova Gunay İlyas

Institute of Physiology named after academician Abdulla Garayev of the Ministry of Science and Education of the Azerbaijan Republic

ORC ID: 0009-0003-5214-8082

ABSTRACT

The main purpose of this thesis is to show the therapeutic effect of saffron during amygdala epilepsy. Today's stressful lifestyle, negative problems resulting in fatigue, birth or postnatal traumas, the law of heredity lead to excessive fatigue of the brain and some neurological diseases of unknown origin, especially neurodegenerative diseases of the brain (such as Alzheimer's, Parkinson's and Epilepsy). Recent studies have also implicated the amygdala in various psychiatric disorders. The amygdala is a complex structure involved in many normal behavioral functions and psychiatric conditions. There may be many possible interactions between different chemical systems in the amygdala. Structural or functional changes in the amygdala have been associated with various psychiatric conditions in humans. This does not mean that the amygdala causes these disorders. It simply means that people with these disorders have changes in the amygdala. One of the dysfunctions of the amygdala is epilepsy. A number of negative disorders occur in the structures of the eye, which disrupt amygdala epilepsy. Although some medicinal and surgical interventions are used during the treatment of these diseases, plants containing antioxidants are also used. One of these plants is saffron. Contemporary attention is focused on the therapeutic potential and application of saffron and its active components alone or in combination with other neurological disorders, including learning, memory, cognitive disorders, neurodegeneration, and epilepsy. Saffron (*Crocus sativus*) has long been used in traditional medicine for its ability to prevent strokes (anticonvulsant properties). Saffron has a great effect in delaying, treating and preventing epileptic seizures. In animal studies for brain protection, scientists are investigating saffron's potential to improve brain health. But according to research, it reduces inflammation in the brain, regulates neurotransmitter levels, acts as an antioxidant that reduces brain damage, protects the brain from damage, and is used to prevent cell death in the brain.

Keywords: Amygdala, Saffron, Epilepsy, Neurodegenerative Diseases

**AKADEMİK KENDİNİ ENGELLEME VE PSİKOLOJİK SAĞLAMLIĞIN
DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ**
EXAMINATION OF ACADEMIC SELF-HANDICAPPING AND PSYCHOLOGICAL
RESILIENCE ACCORDING TO DEMOGRAPHIC VARIABLES

Gazanfer ANLI

Doç. Dr., Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Fakültesi, Psikoloji Bölümü
Associate Professor., Bursa Technical University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of
Psychology

ORCID ID: 0000-0002-6141-7964

ÖZET

İnsanoğlu öteden beri kendi benliğini koruma altına alan bazı stratejiler geliştirmiş ve bu stratejiler sayesinde diğer insanların gözünde belli bir yer edinmeye çalışmıştır. Bu stratejiler bazen pozitif bazen de negatif etkide bulunabilmektedir. Bu stratejilerden biri olan akademik kendini engelleme başarısızlığı dışsallaştırma veya mazur görme ve başarıyı içselleştirme ve makul bir şekilde övgüyü kabul etme fırsatını artıran herhangi bir eylem veya performans seçimi olarak tanımlanır. Kişiler başarısızlık ihtimali olan durumlarda kendini engelleyerek başarısızlığı yorgunluk, hastalık, madde gibi bir faktöre, başarılı olursa ise kendi zekâ, yetenek ve kişiliğine atfeder. Çalışmadaki diğer bir kavram olan psikolojik sağlık ise olumsuz deneyimler karşısında uyum sağlama ve başa çıkma yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmanın amacı da akademik kendini engelleme ve psikolojik sağlık arasındaki ilişkiyi bazı demografik değişkenler açısından incelemektir. Çalışma 185 lise öğrencisi ile gerçekleştirilmiş olup Demografik Form, Akademik Kendini Engelleme Ölçeği ve Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlık Ölçeği Kullanılmıştır. Veriler, normal dağıldığı için parametrik analizler gerçekleştirilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişki için Pearson Korelasyon analizi, değişkenlerin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için t-testi ve değişkenlerin yaş, anne-baba tutumları ve algılanan akademik başarıya göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için ise ANOVA testinden faydalanılmıştır. Yapılan korelasyon analizince akademik kendini engelleme ve psikolojik sağlık arasında orta düzeyde, negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Yapılan t-testi sonucuna göre AKE düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmazken, PS düzeyleri anlamlı düzeyde farklılaşmıştır. Yapılan ANOVA testine göre her iki değişken de yaşa göre anlamlı olarak farklılaşmamaktadır. Yine yapılan ANOVA testine göre sadece PS düzeyleri anne-baba tutumlarına göre farklılaşmakta; AKE düzeyleri ise sadece algılanan akademik başarı bağlamında farklılaşmaktadır. Bulgular alan yazın ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akademik Kendini Engelleme, Psikolojik Sağlık, Demografik Değişkenler.

ABSTRACT

Human beings have always developed some strategies that protect their own self, and they try to gain a certain place in the eyes of other people. These strategies can sometimes have positive and negative effects. One of these strategies, academic self-handicapping (ASH), is defined as any action or performance choice that increases the opportunity to externalize or excuse failure and internalize success and accept praise in a reasonable way. People prevent themselves in situations where there is a possibility of failure and attribute the failure to a factor such as fatigue, illness, substance, and if successful, to their own intelligence, talent, and personality. Psychological resilience (PR) is defined as the ability to adapt and cope with negative experiences. The aim of this study is to examine the relationship between ASH and PR in terms of some demographic variables. The study was conducted with 185 high school students and Demographic Form, Academic Self-Handicapping Scale and Child and Adolescent Resilience Scale were used. Parametric analyses were performed due to the normality of the data. Pearson Correlation analysis was used for the relationship between the variables, t-test was used to determine whether the variables differed according to gender, and ANOVA test was used to determine whether the variables differed according to age, parental attitudes, and perceived academic achievement. According to the correlation analysis, a moderate, negative, and significant relationship was found between ASH and PR. According to the t-test results, while ASH levels did not differ according to gender, PR levels differed significantly. According to the ANOVA test, both variables did not differ significantly according to age. Plus, according to the ANOVA test, only PR levels differed according to parental attitudes, whereas ASH levels differed only in terms of perceived academic achievement. The findings were discussed in the light of the literature.

Keywords: Academic Self-Handicapping, Psychological Resilience, Demographic Variables

GİRİŞ

Kendini engelleme kavramı Berglas ve Jones 1978 yılında yayınladıkları bir çalışmada ortaya konmuştur. ABD’de yapılan bu çalışmada bazı denekler, başarılı ya da başarısız olmalarına bakılmaksızın gerçek performansları ile alakalı başarılı olduklarına dair geri bildirim almışlar ancak yazarlar bu deneklerin performans artırıcı bir ilaç olan Actavil yerine performans engelleyici bir ilaç olan Pandokrin alma olasılıklarının daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Yazarlar, istikrarsız benlik saygısı gibi belirli özellikler gösteren bireylerin, herhangi bir performanstan önce bazı faydalar elde etme umuduyla başarı şanslarını azaltacakları davranışlar geliştirme eğiliminde olduklarını tespit etmişlerdir (Berglas ve Jones, 1978; Jones ve Berglas, 1978). Bu olgu, yazarların başarısızlığı dışsallaştırma veya mazur görme ve başarıyı içselleştirme ve makul bir şekilde övgüyü kabul etme fırsatını artıran herhangi bir eylem veya performans seçimi olarak tanımladığı kendini engelleme olarak adlandırılmıştır (Berglas ve

Jones, 1978, s.406). Bu durum tabir caizse başaramadı isem çalışmama engel bir bahane vardı, başardı isem zaten zeki veya yetenekli biriyim gibi bir atıfa benzemektedir.

Akademik kendini engellemede de yapılan çalışmalarda kişiler alkol olarak veya önceden var olan bir hastalığı ya da yorgunluğu öne sürerek kendini engellediğinde, bir nevi başarısızlığını bu hastalık, alkol, yorgunluk durumları ile alakalı atıf ilkelerinden yararlanır (Kelley, 1973). Yaklaşan önemli bir sınava hazırlanamayan biri, başarısızlığa dışsal bir neden atfedebilir, yani yeteneğin rolünü göz ardı edebilir. Ancak, sonuç başarılı olursa, yetenek devrede gibi görünür, çünkü bu başarı engele rağmen gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle, başarısızlık durumunda benlik saygısını koruma ortaya çıkarken, başarı durumunda ise kişiliğe, zekâyâ, yeteneğe vb. atıf gerçekleşir. Daha sonraki bazı çalışmalar, farklı kişilerin kendini engelleme stratejisini farklı nedenlerle kullandığını göstermiştir. Örnek olarak yüksek özsaygıya sahip katılımcılar başarıyı artırmak için kendini engellerken, düşük özsaygıya sahip katılımcılar başarısızlığın saygıyı tehdit eden sonuçlarından korunmak için kendini engellemektedir (Tice, 1991).

Çalışmada yer alan diğer bir kavram ise pozitif psikoloji literatüründe önemli bir yere sahip olan psikolojik sağlamlıktır. Psikolojik sağlamlık, olumsuz deneyimler karşısında uyum sağlama ve başa çıkma yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Block ve Kremen, 1996). Psikolojik sağlamlığın farklı tanımları yapılmış olsa da dikkat edilmesi gereken bazı ortak noktalar olduğu görülebilir. Psikolojik sağlamlığı tanımlarken (a) ciddi bir tehdit ya da riskin (travma) varlığı, (b) risk ya da travmatik durum karşısında başarılı bir uyum sürecinin gerçekleşmesidir (Luthar vd., 2000; Masten ve Coatsworth, 1998). Son yıllarda yapılmış olan bir çalışmaya göre ise psikolojik sağlamlığın; genel, günlük ve iyileşme hızı olmak üzere üç farklı göstergesi bulunduğunu belirtmektedir (Kuranova vd., 2021). İlk yaklaşım, psikolojik sağlamlığı zorluklardan başarılı bir şekilde kurtulma veya geri dönme genel yeteneği olarak belirlemektedir. İkinci bir yaklaşım ise psikolojik sağlamlığı, kişinin günlük hayatındaki olumsuzluklarla başa çıkma becerisinin doğal bir süreci olarak anlamaktır. Üçüncü ve son yaklaşımda ise günlük stres faktörlerinden sonra olumsuz etkinin temel seviyelere geri dönmesinin süresi incelenmektedir (Kuranova vd., 2021b). Sonuç olarak psikolojik sağlamlık insanların hayattaki sorun ve sıkıntılarla başa çıkabilmesini ve hayat standartlarını yükseltebilmesini sağlayan önemli bir kavramdır.

Bu çalışmada yer alan akademik kendini engelleme ve psikolojik sağlamlığın bir arada yer aldığı sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan biri Macaristan'daki çeşitli üniversitelerden 626 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma kendini engelleme sürecinde özsaygı, öz-bilinçli duygular, dirençlilik, sürekli kaygı, psikolojik sağlamlık ve sosyal istenirlik gibi potansiyel öncüllerin rolünü incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmanın sonuçları, kendini engellemenin sürekli kaygı, utanç eğilimi, dışsallaştırma ve kayıtsızlık ile pozitif; benlik saygısı, psikolojik sağlamlık ve sosyal istenirlik ile negatif ilişkili olduğunu göstermiştir (Török vd., 2014a). Yapılan bir tez çalışmasında internet bağımlılığı ve

psikolojik sağamlık arasında negatif, akademik kendini engelleme arasında ise pozitif korelasyon olduğu tespit edilmiştir (Sabaz, 2020). Yine ortaöğretim öğrencilerinin spor etkinliklerine katılımının psikolojik dayanıklılık ve akademik ertelemeye etkisinin incelendiği deneysel bir tez çalışmasında da spor ve beden eğitimi etkinliklerine katılım göstermenin psikolojik sağamlık düzeylerinin artmasını sağladığı, akademik ertelemeyi azalttığı görülmüştür (Bar, 2016). Bu çalışmalar ışığında da bu iki kavramın birbirleri ile yakından ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Ancak buna rağmen lise öğrencilerinde doğrudan AKE ve PS kavramları arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir yayın bulunmamaktadır. Ayrıca yukarıda sözü edilen çalışmalarda genel olan “Kendini Engelleme Ölçeği” kullanılmıştır. İlk defa bu çalışma kapsamında spesifik olarak “Akademik Kendini Engelleme Ölçeği” kullanılmış ve böylece PS ile akademik ortamdaki kendini engelleme arasındaki bağlantı incelenmiştir. Bu sebeple bu çalışmanın alan yazındaki bu boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Buna göre bu çalışmanın araştırma soruları da şu şekilde sunulmuştur:

1. AKE ve PS arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon var mıdır?
2. AKE ve PS, öğrencilerin cinsiyet, yaş, anne-baba tutumu ve algılanan başarı düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada, lise öğrencilerinin psikolojik sağamlık ve akademi kendini engelleme arasındaki ilişkileri bazı değişkenler açısından ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmada ilişkiisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkiisel tarama, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi belirlemek ve neden-sonuç ile ilgili ipuçları elde etmek amacıyla yapılan araştırma modelidir (Büyüköztürk vd., 2008)

Çalışma Grubu

Araştırma 2019-2020 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinde bulunan bir lisede gerçekleştirilmiştir. Çalışma 9-12. sınıflarda öğrenim gören, 122 erkek, 63 kız olmak üzere toplam 185 öğrenci ile yapılmıştır. Yaş aralığı 14-17 olan bu öğrencilerin yaş ortalaması ise 15,64 olarak bulunmuştur. Katılımcıların seçiminde, zaman, para ve iş gücü kısıtlamaları nedeniyle, örneklemin kolay erişilebilir ve pratik birimlerden seçilmesini sağlayan uygun örnekleme yöntemi belirlenmiştir (Bryman, 2016).

Veri Toplama ve Analiz

Veriler, belirlenen lise örnekleminde çevrimiçi ölçek formları uygulanarak toplanmıştır. Öğrencilere çalışma ile ilgili bilgi verilmiş, gönüllü katılım istenmiş ve görüşmede soruları içtenlikle cevaplamaları beklenmiştir. Korelasyon analizi yapmak için, bağımlı ve bağımsız değişken verilerinin normal dağılıma sahip olup olmadığı kontrol edilmiş ve bu ölçütün

karşılandığı görülmüş (basıklık ve çarpıklık değerleri -70 ile +72 arasında) korelasyon analizleri yapılmıştır. Analizler SPSS 23 programında gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği

Ölçeğin orijinal formu 28 madde, üç alt ölçek ve sekiz alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin kısa form çalışması Liebenberg, Ungar ve LeBlanc (2013) tarafından yapılmış ve 12 maddelik bir yapı elde edilmiştir (Liebenberg, Ungar ve LeBlanc, 2013). Bu ölçeğin Türkçeye uyarlaması ise Arslan (2015) tarafından yapılmıştır (Arslan, 2015). Yapılan analiz sonuçlarına göre, ölçeğin on iki maddesinin faktör yüklerinin .54 ile .81 arasında değiştiği görülmüştür. Ölçeğin doğrulayıcı ve açıklayıcı faktör analizi sonuçları, ölçeğin toplam varyansın % 51.28'ini açıkladığını, yeterli derecede uyum gösterdiğini [$\chi^2(N=256) = 105.498, p < .0001; x^1/df= 2.03; GFI = .94, CFI = .97, RMSEA = .060, RMR = .039$] ve tek faktörden oluştuğunu göstermiştir. Ölçeğin güvenirlik çalışması kapsamında ise iç tutarlık katsayısı .91 olarak bulunmuştur. Ölçeğin bu çalışma kapsamında Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .83 olarak hesaplanmıştır.

Akademik Kendini Engelleme Ölçeği

Ölçek Urdan ve Midgley (2001) tarafından geliştirilmiş, Anlı ve diğerleri (2018) tarafından Türk kültürüne uyarlanmıştır (Anlı vd., 2018). 5'li Likert tipi olan ölçek tek boyutlu olan 6 maddeden oluşmaktadır. Ters madde bulunmayan ölçekte kişilerin aldıkları toplam puan 6 ile 30 puan arasında değişmektedir (Urdan ve Midgley, 2001). Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları orijinal formda olduğu gibi tek faktörlü yapının iyi uyum verdiğini göstermiştir ($x^2/sd=1,12, p<.001, RMSEA=.018, RMR=.030, GFI=.992, AGFI=.981, CFI=.998, NFI=.975, RFI=.975, IFI=.998, TLI=.997$). Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .81 olarak bulunmuştur. Ölçeğin maddelerinin ayırt etme gücünü belirlemek için yapılan madde analizine göre ölçeğin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları .48 ile .63 arasında değerlere sahiptir. Ölçeğin bu çalışma kapsamında Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .78 olarak hesaplanmıştır.

Demografik Form

Bu form, katılımcılara ait olan demografik bilgileri edinmek için tasarlanmıştır. Bu sebeple formda cinsiyet, yaş, anne-baba tutumu ve algılanan başarı düzeyi yer almıştır.

BULGULAR

Tablo 1'de araştırmada kullanılan değişkenlere ait olan ortalama, standart sapma ve değişkenlerin birbirleri ile olan ilişkileri gösterilmiştir.

Tablo 1.

Değişkenlere ilişkin ortalama, standart sapma, normallik değerleri ve değişkenlerin birbiri ile olan ilişkileri

Faktör	1	2
1. Psikolojik Sağlamlık	—	
2. Akademik Kendini Engelleme	-.365**	—
Ortalama	45,43	14,05
Standart Sapma	8,00	4,94
Çarpıklık	-,70	,22
Basıklık	,72	-,63

**p<.01

*p<.05

Tablo 1 incelendiğinde psikolojik sağlamlık (PS) ve akademik kendini engelleme (AKE) ortalamalarının orta düzeyde olduğu söylenebilir. Ayrıca değişkenlerin çarpıklık ve basıklık düzeyleri kabul edilebilir sınırlar içinde bulunmuştur (Tabachnick ve Fidell, 2001).

Yapılan korelasyon analizi sonucunda psikolojik sağlamlık ve akademik kendini engelleme arasında orta düzeyde ve negatif yönlü anlamlı ($r = -.365$; $p < .01$) ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin PS ve AKE düzeylerinin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık gösterip-göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t testi sonuçları Tablo 'de verilmiştir.

Tablo 2.

AKE ve PS düzeylerinin cinsiyete göre t-testi sonuçları

Değişkenler	Gruplar	N	X	ss	t testi		
					T	sd	p
PS	Erkek	122	46.07	.66	1.52	183	.045
	Kız	63	44.19	1.14			
AKE	Erkek	122	13.58	.43	-1.80	183	.427
	Kız	63	14.95	.65			

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin PS düzeylerinin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir ($t[183] = 1.52$; $p < .05$). Bu farklılığa erkek öğrencilerin PS düzeylerinin ($X = 46.07$), kız öğrencilerin PS düzeylerinden ($X = 44.19$) daha yüksek olmasının sebep olması kuvvetle muhtemeldir. Diğer taraftan, öğrencilerin AKE düzeylerinin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($t[183] = -1.80$; $p > .05$). Farklılık anlamlı olmasa da kız öğrencilerin AKE ortalamalarının ($X = 14.95$), erkek öğrencilerin AKE ortalamalarından ($X = 13.58$) daha yüksek olduğu anlaşılmıştır.

INTERNATIONAL AEGEAN CONFERENCES
ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES-VIII
September 23-25, 2023

Öğrencilerin PS ve AKE düzeylerinin yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçları Tablo 'de verilmiştir.

Tablo 3

AKE puanlarının yaşa göre ANOVA sonuçları

YAŞ	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlamlılık
14	28	14,7143	4,47095	G. Arası	111.78	3	37.26			
15	53	13,6226	5,05822	G. İçi	4380.79	181	24.20			
16	62	13,3226	4,82063	Toplam	4492.56	184		1.54	.20	-
17	42	15,2143	5,16336							
Toplam	185	14,0486	4,94126							

Tablo 4

PS düzeylerinin yaşa göre ANOVA sonuçları

YAŞ	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlamlılık
14	28	43,7143	7,43295	G. Arası	119.45	3	39.82			
15	53	46,2453	7,65081	G. İçi	11669.95	181	64.48			
16	62	45,5806	7,60618	Toplam	11789.40	184		.62	.60	-
17	42	45,3333	9,37736							
Toplam	185	45,4324	8,00455							

Tablo 3 ve 4 incelendiğinde öğrencilerin PS ($F=.62$; $p>.05$) ve AKE ($F=1.54$; $p>.05$) düzeylerinin yaşa göre anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

Öğrencilerin PS ve AKE düzeylerinin yetiştirilme tarzına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 5

AKE puanlarının yetiştirilme tarzına göre ANOVA sonuçları

Y.T.	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlamlılık
1	84	13,6429	4,75583	G. Arası	178,102	3	59,367			
2	63	13,7937	4,97464	G. İçi	4314,460	181	23,837			
3	28	14,4286	4,92483	Toplam	4492,562	184		2.49	.062	-
4	10	18,0000	5,24934							
Toplam	185	14,0486	4,94126							

NOT: Y.T.= Yetiştirilme tarzı, Koruyucu (1) Demokrat (2) Otoriter (3) İlgisiz (4)

Tablo 5 incelendiğinde öğrencilerin AKE düzeyleri arasında yetiştirilme tarzına göre anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($F=2.35$; $p>.05$).

Öğrencilerin PS yetiştirilme tarzına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçları Tablo 'te verilmiştir.

Tablo 6

PS puanlarının yetiştirilme tarzına göre ANOVA sonuçları

Sınıf	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlamlılık
1	84	47,5476	7,265	G. Arası	1868,083	3	622,694			
2	63	45,8413	7,037	G. İçi	9921,322	181	54,814			
3	28	42,0000	8,445	Toplam	11789,405	184		11.3	.000	1-3,1-4, 2-4, 3-4
4	10	34,7000	7,775							
Toplam	185	45,4324	8,004							

NOT: Y.T= Yetiştirilme tarzı, Koruyucu (1) Demokrat (2) Otoriter (3) İlgisiz (4)

Tablo 6 incelendiğinde öğrencilerin PS puanlarında yetiştirilme tarzına göre anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($F=11.3$; $p<.05$). Öğrencilerin PS düzeylerinin hangi yetiştirilme tarzına göre farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan Bonferroni testi sonuçlarına göre öğrencilerin PS düzeyleri, yetiştirilme tarzlarından koruyucu ile otoriter ve koruyucu ile ilgisiz; demokrat ($X=126.1$) ile ilgisiz ($X=113.15$) ve son olarak otoriter ($X=122.14$) ile ilgisiz ($X=113.15$) arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Bu bulgulardan hareketle koruyucu, demokrat ve otoriter yetiştirilme tarzından ilgisize doğru gidildiğinde PS düzeyleri düşmektedir.

Öğrencilerin PS düzeylerinin algılanan akademik başarı durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7

PS düzeylerinin algılanan akademik başarı durumuna göre ANOVA sonuçları

A.B.D.	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlamlılık
1	15	43,2000	8,89783	G. Arası	130,601	2	65,30			
2	136	45,3603	7,63003	G. İçi	11658,804	182	64,05			
3	34	46,7059	9,03035	Toplam	11789,405	184		1.02	.36	-
Toplam	185	45,4324	8,00455							

NOT: A.B.D= Algılanan akademik başarı durumu, Başarısız (1) Orta (2) Başarılı (3)

Tablo 7 incelendiğinde öğrencilerin PS düzeyleri arasında algılanan akademik başarı durumuna göre anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($F=1.02$; $p>.05$).

Öğrencilerin AKE düzeylerinin algılanan akademik başarı durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8

AKE düzeylerinin algılanan akademik başarı durumuna göre ANOVA sonuçları

A.B.D.	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Anlamlılık
1	15	17,4000	5,98570	G. Arası	301,117	2	150,55			
2	136	14,1691	4,76182	G. İçi	4191,446	182	23,030	6.54	.002	1-2,1-3
3	34	12,0882	4,36493	Toplam	4492,562	184				
Toplam	185	14,0486	4,94126							

NOT: A.B.D.= Algılanan akademik başarı durumu, Başarısız (1) Orta (2) Başarılı (3)

Tablo 8 incelendiğinde öğrencilerin AKE düzeylerinin algılanan akademik başarı durumuna göre anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($F=6.54$; $p<.05$). Öğrencilerin AKE düzeylerinin hangi algılanan akademik başarı durumu arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan Bonferroni testi sonuçlarına göre öğrencilerin AKE düzeylerinin; başarısız ile orta ve başarısız ile başarılı arasında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı psikolojik sağlık ve akademi kendini engelleme arasındaki ilişkileri cinsiyet, yaş, sınıf, anne-baba tutumu ve algılanan başarı düzeyi bağlamında incelemektir. İlk olarak, yapılan korelasyon analizi sonucunda psikolojik sağlık ve akademik kendini engelleme arasında orta düzeyde ve negatif yönlü anlamlı bir ilişkili olduğu tespit edilmiştir. psikolojik sağlık artarken akademik kendini engelleme düzeyinin düşmesi veya tam tersi bir durum kavramların özü itibari ile beklenmektedir. Nitekim alan yazındaki bazı çalışmalar da bu bulguyu destekler niteliktedir. Sabaz’ın (2020) Şanlıurfa’da 4 farklı lisede 575 öğrenci ile gerçekleştirdiği yüksek lisans tez çalışmasının sonuçlarına göre psikolojik dayanıklılık ve akademik kendini engelleme arasında negatif yönlü, düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Sabaz, 2020). Macaristan’daki farklı üniversitelerden 626 öğrenci arasında yapılan başka bir çalışmada ise psikolojik sağlık ve kendini engelleme arasında yine orta düzeyde ve negatif yönlü anlamlı bir ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Török vd., 2014b).

Çalışmamızın ikinci bulgusuna göre PS düzeylerinin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, bu farklılığa erkek öğrencilerin PS düzeylerinin ($X=46.07$), kız öğrencilerin PS düzeylerinden ($X=44.19$) daha yüksek olmasının sebep olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, öğrencilerin AKE düzeylerinin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir. Farklılık anlamlı olmasa da kız öğrencilerin AKE ortalamalarının ($X=14.95$), erkek öğrencilerin AKE ortalamalarından ($X=13.58$) daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Alan

yazında çalışmamıza benzer bir yayında Akdeniz Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören toplam 400 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada bulguların bizim bulgularımızın tam tersi olduğu, kız öğrencilerin PS düzeylerinin daha yüksek ve AKE düzeylerinin ise düşük olduğu tespit edilmiştir (Işık, 2019). Çalışmamızdaki farklılığın ilk sebebi örneklem sayısının düşük olması ve erkeklerin kızlardan yaklaşık olarak 2 kat fazla sayıda yer alması gösterilebilir. Bu durum genel anlamda tüm bulguları etkileyebilmektedir. Bu sebeple örneklemimiz kızların AKE düzeyi yüksek, erkeklerin de PS düzeyleri yüksek bir grubu ihtiva ediyor gözükmemektedir.

Çalışmamızın üçüncü bulgusuna göre öğrencilerin PS ve AKE düzeylerinin yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir. Alan yazında bu bulguya benzer bir bulgu tespit edilememiştir. 14-17 yaş aralığında PS ve AKE düzeylerinde herhangi bir anlamlı farklılık bulunmaması birkaç durumla izah edilebilir. İlk olarak yaşlar birbirine çok yakın olduğu için bu iki kavram açısından büyük farklılıklar olması beklenmemektedir. İkinci olarak bu kavramlar içeriği itibari ile genel anlamda tutarlı bir örüntü sergilemektedir. Daha açık bir ifade ile PS ve AKE düzeyi insanlarda kısa zamanda farklılık göstermemekte ve sabit bir şekilde devam etmektedir.

Çalışmamızın dördüncü bulgusuna göre AKE düzeyleri arasında yetiştirilme tarzına göre anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. PS düzeyleri, yetiştirilme tarzlarından koruyucu ile otoriter ve koruyucu ile ilgisiz; demokrat ile ilgisiz ve son olarak otoriter ile ilgisiz arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Bu bulgulardan hareketle koruyucu, demokrat ve otoriter yetiştirilme tarzından ilgisize doğru gidildiğinde PS düzeyleri düşmektedir. Alan yazında bu bulguya benzer bir bulgu tespit edilememiştir. Öğrencilerin AKE düzeyleri anne babalarının koruyucu, otoriter, ilgisiz, demokrat tarza sahip olup olmamalarına göre değişmemektedir. Bu noktadan bakıldığında öğrencilerin AKE düzeyleri üzerinde yetiştirme tarzı anlamlı bir etken değildir. Diğer yönden ise PS düzeyleri en düşükten yükseğe olarak ilgisiz, otoriter, demokrat ve koruyucu olarak takip etmiştir. Bu bulguya göre anne-baba tutumları ilgisiz olanların PS sağlıkları ciddi anlamda diğerlerine nazaran düşük olmaktadır. Bu noktadan bakıldığında anne-baba tutumlarının PS sağlamlık üzerinde önemli bir etmen olduğu görülebilmektedir.

Çalışmamızın beşinci bulgusuna göre öğrencilerin PS düzeyleri arasında algılanan akademik başarı durumuna göre anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Öğrencilerin AKE düzeylerinin algılanan akademik başarı durumuna göre anlamlı bir farklılığın olduğu bu farklılığın; başarısız ile orta ve başarısız ile başarılı arasında anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Alan yazında bu bulguya benzer bir bulgu tespit edilememiştir. Öğrencilerin PS düzeyleri kendilerini başarılı veya başarısız olarak görme durumuna göre fark etmemekte, bu durum öğrenciler için ayrı bir faktör olmamaktadır. Ancak diğer taraftan öğrencilerden kendilerini başarısız olarak görenlerin AKE düzeyleri yüksek, başarılı görenlerin ise düşüktür. Zira bu

kavramın açıklamasında da belirtildiği üzere kendini başarısız olan kişiler AKE'ye daha çok başvurumaktadırlar. Bu sebeple bu bulgu da manidar olmaktadır.

Bu çalışmanın da alan yazındaki diğer çalışmalar gibi elbette bazı sınırlılıkları bulunmakta olup bu sınırlılıklara binaen bazı öneriler arz edilecektir. Öncelikle çalışmadaki katılımcı sayısının düşük olmasının verilerin genellenebilirliğini ve çıkan sonuçların anlamlılığını etkilediği hesaba katılmaktadır. Bu sebeple bu çalışmanın daha geniş katılımcı ile farklı yaş ve sınıf gruplarını da katarak tekrarlanması bulguların yeniden ele alınabilmesi açısından mühimdir. Diğer yandan çalışmadaki demografik verilere ek olarak kardeş sayısı, anne-baba birlikte veya boşanma durumları, anne-baba eğitim durumu gibi değişkenler de ele alınabilir. Bunların yanında AKE ve PS ile yakın ilişkili olan sınıf topluluk hissi, öğretmen tutumu, ailenin eğitime bakışı, aile desteği, ruhsal belirti, geleceğe yönelik tutum, minnettarlık, psikolojik iyi oluş, yaşam doyumu gibi kavramlar da ele alınarak farklı ilişkiler ya da aracı veya ılımlatıcı etkiler söz konusu edilebilir. Eğitim camiasında ve kurumlarda çalışan ruh sağlığı profesyonelleri AKE düzeylerini azaltıcı, PS düzeylerini yükseltici deneysel programlar hazırlayıp bunların etkililiğini de test edebilir. Öğrencileri neden AKE'ye başvurdıkları incelenip bu sebepler üzerinden okul yöneticileri, rehber öğretmenler, sınıf öğretmenleri ve veliler iş birliği ile çözüm yolları üretilebilir.

KAYNAKLAR

- Anlı, G., Taş, İ., Güneş, Z., Yazgı, Z. ve Sevinç, H. (2018). Akademik Kendini Engelleme Ölçeği'ni Türkçeye Uyarlama Çalışması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. doi:10.26466/opus.442691
- Arslan, G. (2015). Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlık Ölçeği'nin (ÇGPSÖ) psikometrik özellikleri: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(1), 1–12.
- Bar, M. (2016). *Beden eğitimi ve spor etkinliklerinin psikolojik dayanıklılık ve akademik ertelemeye etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Berglas, S., & Jones, E. E. (1978). Drug choice as a self-handicapping strategy in response to noncontingent success. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36(4), 405.
- Block, J., & Kremen, A. M. (1996). IQ and ego-resiliency: conceptual and empirical connections and separateness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(2), 349.
- Bryman, A. (2016). *Social research methods*. Oxford university press.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (14. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Işık, G. B. (2019). *Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin psikolojik dayanıklılığının ve akademik erteleme düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Jones, E. E., & Berglas, S. (1978). Control of attributions about the self through self-handicapping strategies: The appeal of alcohol and the role of underachievement.

- [Http://Dx.Doi.Org/10.1177/014616727800400205](http://Dx.Doi.Org/10.1177/014616727800400205), 4(2), 200–206.
<https://doi.org/10.1177/014616727800400205>
- Kelley, H. H. (1973). The processes of causal attribution. *American Psychologist*, 28(2), 107.
- Kuranova, A., Booij, S. H., Oldehinkel, A. J., Wichers, M., Jeronimus, B., & Wigman, J. T. W. (2021a). Reflections on psychological resilience: a comparison of three conceptually different operationalizations in predicting mental health. *European Journal of Psychotraumatology*, 12(1), 1956802–1956802.
<https://doi.org/10.1080/20008198.2021.1956802>
- Kuranova, A., Booij, S. H., Oldehinkel, A. J., Wichers, M., Jeronimus, B., & Wigman, J. T. W. (2021b). Reflections on psychological resilience: a comparison of three conceptually different operationalizations in predicting mental health.
<https://doi.org/10.1080/20008198.2021.1956802>, 12(1), 1956802.
<https://doi.org/10.1080/20008198.2021.1956802>
- Liebenberg, L., Ungar, M. ve LeBlanc, J. C. (2013). The CYRM-12: a brief measure of resilience. *Canadian journal of public health*, 104, e131–e135.
- Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71(3), 543–562.
- Masten, A. S., & Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments: Lessons from research on successful children. *American Psychologist*, 53(2), 205.
- Sabaz, M. (2020). *Ergenlerde internet bağımlılığının akademik kendini engelleme ve psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2001). *Using Multivariate Statistics*. A&b interactive. Allyn and Bacon. <https://books.google.com.tr/books?id=IVtqAAAAMAAJ> adresinden erişildi.
- Tice, D. M. (1991). Esteem protection or enhancement? Self-handicapping motives and attributions differ by trait self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(5), 711.
- Török, L., Szabó, Z. P., & Boda-Ujlaky, J. (2014a). Self-esteem, self-conscious emotions, resilience, trait anxiety and their relation to self-handicapping tendencies. *Review of Psychology*, 21(2), 123–130.
- Török, L., Szabó, Z. P., & Boda-Ujlaky, J. (2014b). Self-esteem, self-conscious emotions, resilience, trait anxiety and their relation to self-handicapping tendencies. *Review of Psychology*, 21(2), 123–130.
- Urdan, T. ve Midgley, C. (2001). Academic self-handicapping: What we know, what more there is to learn. *Educational Psychology Review*, 13(2), 115–138.

SAĞLIKLI İLETİŞİM: KLAVUZ MEVLANA
HEALTHY COMMUNICATION: GUIDE MEVLANA

Canan KURT TOPRAKLI

Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Anabilim Dalı
Dr.Lecturer, Kırıkkale University, Faculty of Science and Literature, Department of Psychology
ORCID ID: 0000-0003-2240-5992

ÖZET

İletişim; duygu, düşünce, fikir, tutum ve deneyimlerin semboller aracılığıyla karşılıklı paylaşımını ifade eden bir kavramdır. İnsanın doğumuyla başlayan ve yaşamı boyunca toplum içerisinde kendine yer edinmesine aracılık eden, sürekli gelişim ve değişim gösteren sosyal bir beceridir. Bu beceri; toplumda başarılı kimlik edinme, saygın statüye sahip olma, problem çözme, duygu ve düşüncelerini ifade etmede özgüven gibi pek çok sosyal yeterliliklerin kazanılmasını önemli ölçüde etkilemektedir.

Aynı zaman diliminde farklı duyguları kullanarak dış dünyanın algılanması anlamını taşıyan iletişim sürecinde, duygu ve düşünceleri ifade etme kazanımı sadece bireyi değil aynı zamanda toplumları da ilgilendirmektedir. Bilhassa kişilerarası iletişimde güçlü bir faktör olan duyguların iyi kullanılması sağlıklı iletişimi desteklemektedir. Öyle ki kişilerarası ilişkilerin sürdürülmesinde olumlu duyguları öne çıkaran bireyler, gergin ortamlardaki gerginliğin azalmasına yardımcı olurken, olumsuz duyguları daha baskın olan bireyler ise buldukları ortamlarda gerginliği tırmandırabilmektedirler. Ayrıca bireyler duygularının anlatımı veya fikirlerinin paylaşımı konusunda başarısız olurlarsa iletişimsizlik ya da iletişimde sorunlar yaşanmaktadır. Sonucunda ise öfke, sabırsızlık, kavga ve tahammülsüzlük gibi negatif tutum ve davranışların yayılarak, toplumsal bir sorun haline dönüşmesine neden olmaktadır.

Nitekim son zamanlarda okulda, parkta, sokakta, alışverişte ve trafikte yani hayatın her alanında her geçen gün stresli, öfkeli, tahammülsüz ve kavgacı insanların sayısındaki artış endişeleri artırmaktadır. Bu bağlamda iletişimin ne olduğu, iletişimin şekli, iletişimde üslup, iletişim problemleri gibi temalar farklı disiplinlerce ele alınan, tartışılan ve çözüm bulmak için üzerinde çalışmalar yapılan hassas bir konudur.

Bu çalışma kapsamında sağlıklı iletişim kurmanın önündeki engeller soruna çözüm olarak “Ne olursan ol, gel” söylemiyle dil, din, ırk, kültür ayırt etmeksizin önyargısız ve iletişim dili olarak olumlu duygu ve düşünceleri ile tüm dünyaca kabul görmüş Mevlana ve onun öğretileri sunulmaktadır. İyi olanı ve güzeli görerek, hoşgörülle yanlış anlamalardan, cehaletten, önyargıdan kaçınarak belki de toplumları ve hatta dünyayı güzel ve yaşanılabilir kılama konusunda Mevlana'nın öğretilerinden faydalanma konusunda farkındalık oluşturmak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sağlıklı İletişim, Mevlana, İletişim, Sosyal Beceri.

ABSTRACT

Communication is a concept that expresses the mutual sharing of feelings, thoughts, ideas, attitudes and experiences through symbols. It is a social skill that begins with a person's birth and mediates his/her acquisition of a place in society throughout his/her life, showing constant development and change. This skill significantly affects the acquisition of many social competencies such as successful identity acquisition, having a respectable status in society, problem solving, self-confidence in expressing feelings and thoughts.

In the communication process, which means the perception of the external world using different senses in the same time period, the acquisition of expressing feelings and thoughts concerns not only the individual, but also societies. In particular, the good use of emotions, which are a powerful factor in interpersonal communication, supports healthy communication. So much so that individuals who emphasize positive emotions in maintaining interpersonal relationships help reduce tension in tense environments, while individuals with more dominant negative emotions can escalate tension in the environments they are in. In addition, if individuals fail to express their feelings or share their ideas, miscommunication or communication problems occur. As a result, it causes negative attitudes and behaviors such as anger, impatience, fighting and intolerance to spread and turn into a social problem.

As a matter of fact, recently, the increase in the number of stressed, angry, intolerant and quarrelsome people at school, in the park, on the street, shopping and traffic, that is, in all areas of life every day, raises concerns. In this context, themes such as what communication is, the form of communication, manners in communication, communication problems are a sensitive issue that is addressed by different disciplines, discussed and studies are being made to find answer.

Within the scope of this study, barriers to healthy communication are presented as a solution to the problem of “Whatever you are, come” with the discourse of language, religion, race, culture, without prejudice and positive feelings and thoughts as the language of communication, as well as Mevlana and his teachings, which are accepted all over the world. By seeing the good and the beautiful, avoiding misunderstandings, ignorance, prejudice with tolerance, perhaps it is aimed to raise awareness about using Mevlana's teachings to make societies and even the world beautiful and livable.

Keywords: Healthy Communication, Mevlana, Communication, Social Skills.

**ULUSUN PARÇASI OLMAK: TÜRKİYE’DEKİ GÖÇMEN GRUPLARDAN
BEKLENTİLER**

**BECOMING PART OF THE NATION: EXPECTATIONS FROM IMMIGRANT GROUPS
IN TURKEY**

Nur SOYLU YALÇINKAYA

Dr. Öğr. Üyesi, Boğaziçi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

Assist. Prof., Boğaziçi University, Faculty of Science-Literature, Department of Psychology

ORCID: 0000-0001-8947-3792

ÖZET

Göçmen nüfuslardaki artışın getirdiği toplumsal değişimle birlikte, ulusal kimliklerin tanımı da dönüşmektedir. Türkiye’de son yıllarda farklı ülkelerden alınan yoğun göç sonucunda çeşitli göçmen grupları oluşmuş, bu gruplara karşı halk arasında belirli görüş ve tutumlar ortaya çıkmıştır. Toplumsal yapıdaki bu değişimlerle birlikte, Türk ulusal kimliğini oluşturan farklı etmenlere (örn., kültür, vatandaşlık bağı, etnik köken, dil, vb.) yapılan vurgular değişebilmekte; buna bağlı olarak ulusal kimlik daha kapsayıcı ya da daha dışlayıcı şekilde tanımlanır hale gelebilmektedir. Bu doğrultuda, göçmen grupların zaman içerisinde ulusal kimliğin parçası haline gelebilmeleri için birtakım toplumsal beklentiler oluşmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye’deki büyük göçmen gruplardan Suriyeliler, Afganlar, Afrikalılar ve Doğu Avrupalılar’a karşı tutumları karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Ayrıca, bu dört göçmen grubun Türk ulusal kimliğini kazanabilmesi için karşılması istenen beklentilere (vatandaşlık, kültürel faktörler ve duygusal faktörler) atfedilen önem seviyesi karşılaştırılmaktadır.

Çalışma için 253 üniversite öğrencisinden çevrimiçi anket yoluyla veri toplanmıştır. Katılımcılar, her bir göçmen gruba dair algıladıkları tehdit ve önyargı seviyelerini raporlamış, ayrıca her bir grubun Türk ulusal kimliğine sahip sayılabilmek için ne gibi beklentileri karşılamaları gerektiğini puanlamıştır. Bu beklentiler arasında, ‘Türk vatandaşı olma, Türk kültürüne adapte olma, Türkçe konuşabilme, Türkiye’yi vatan kabul etme, kendini Türk hissetme’ gibi, vatandaşlık, kültür ve duygusal kriterlerden oluşan toplam 9 madde bulunmaktadır. Katılımcılar ayrıca göçmenlerle günlük hayattaki temas seviyelerini ve demografik bilgilerini raporlamıştır.

Sonuçlar, Suriyeli ve Afgan göçmenlere karşı raporlanan tehdit algısı ve önyargının, Afrikalı ve Doğu Avrupalı göçmenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra, Afgan göçmenlerin Türk ulusal kimliğine ait olabilmek için karşılması gereken beklentiler, diğer tüm gruplardan daha yüksek olarak bulunmuştur. Her bir grup için vatandaşlık en önem verilen kriter olarak ortaya çıkarken, kültürel ve duygusal etmenler eşit derecede önemli bulunmuştur. Bu çerçevede, ulusal kimliğe kabul için tüm göçmen gruplardan

benzer türde beklentiler bulunduğu görülmektedir. Sonuçlar Türkiye bağlamında tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göçmenler, Tehdit Algısı, Önyargı, Ulusal Kimlik.

ABSTRACT

Increasing levels of migration fosters the transformation of the definition of national identities. In Turkey, several immigrant groups have been formed as a result of high levels of migration from various countries. This has led to the formation of certain attitudes toward these immigrant groups. Such changes in the societal structure pave the way for changes in the emphases on different aspects of the Turkish national identity (such as culture, citizenship, ethnicity, language, among others), which can foster relatively inclusive or exclusionary definitions of the national identity. Relatedly, expectations that immigrant groups are expected to fulfill in order to become a part of the national identity emerge.

This study investigates attitudes toward four major immigrant groups in Turkey: Syrians, Afghans, Africans, and Eastern Europeans. In addition, the study compares the importance attributed to various types of criteria (citizenship, cultural and affective markers) that these groups are expected to fulfill to be considered a part of the nation.

Data were collected from 253 university students through an online survey. Participants indicated perceived threat and prejudice for each immigrant group. They also rated the extent to which they believe each group needs to fulfill each national identity marker. These 9 markers that relate to citizenship, culture, and affect included, “being a Turkish citizen, adapting to Turkish culture, speaking Turkish, accepting Turkey as one’s homeland, feeling Turkish”. Participants also reported demographics and daily contact with immigrants.

The results show that perceived threat and prejudice toward Syrians and Afghans are significantly higher than Africans and East Europeans. In addition, participants reported greater expectations from Afghans than all other groups. For each group, citizenship emerged as the most important criterion, whereas cultural and affective markers were rated as equally important. The results are discussed within the context of Turkey.

Keywords: Immigrants, National Identity, Perceived Threat, Prejudice.

**YAŞAMIN SON DÖNEMİNDE DEPRESYON: HUZUREVLERİNDE
DEPRESYONUNUN YAYGINLIĞI VE ETKENLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME
LATE-LIFE DEPRESSION: A STUDY ON THE PREVALENCE AND FACTORS OF
DEPRESSION IN NURSING HOMES**

Nurcan ÇİÇEK

Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalı
Asst. Prof., Mersin University, Faculty of Education, Department of Guidance and Psychological Counseling

ORCID ID: 0000-0002-9008-0571

ÖZET

Depresyon; üzüntü, umutsuzluk ve bir zamanlar keyif alınan aktivitelere karşı ilgi kaybı gibi olumsuz belirtilerle karakterize edilen, ciddi ve yaygın bir ruh sağlığı bozukluğu olarak tanımlanabilir. Yaş, cinsiyet veya geçmişten bağımsız olarak herkesi etkileyebilen; genetik, beyin kimyası, yaşam olayları ve sosyal çevre gibi çeşitli faktörlerce etkilenen bir doğaya sahiptir. Öyle ki depresyon bir psikolojik bozukluk olmanın ötesine geçmiş, karmaşık sosyolojik ve geriatrik boyutları kapsayan bir olgudur. Bu çalışma, yaşlı bireyler arasında depresyonun yaygınlığına ve huzurevlerindeki tezahürüne odaklanmakta ve bunları incelemektedir.

Giriş bölümünde depresyonun genel anlamda, yaşlılar bağlamında ve huzurevi ortamlarındaki tanımları ve konunun önemi hem tekil hem de bağıntılı olarak ortaya konulmuştur. Bunu takip eden bölüm, yaşlılarda ve huzurevlerinde depresyon yaygınlığının ülkemizden ve küresel istatistiklerine odaklanarak, problemin ölçeğini anlamak ve yaygınlık oranlarını görmek adına ampirik bir temel sağlamaktadır. Sonrasında huzurevi ortamlarına özgü çeşitli risk faktörleri, depresif semptomlara yol açma veya onları şiddetlendirme potansiyelleri açısından analiz edilmektedir. Bu faktörler psikolojik, sosyal/toplumsal ve biyolojik kategoriler altında sınıflandırılmıştır. Sorunun çok boyutlu bir şekilde anlaşılmasını sağlamak için her bir kategorinin rolü sistematik olarak tartışılmaktadır.

Son olarak bu çalışma huzurevlerinde kalan yaşlılarda depresyonun değerlendirilmesi, teşhis edilmesi ve tedavisi olgularındaki potansiyel zorlukları ve odaklanılması gereken konuları ele almaktadır. Depresyon değerlendirmesinin kültürel ve etik yönleri, kanıta dayalı ve alternatif tedaviler ile bunların huzurevi bağlamına uyarlanması gibi süreçler değerlendirilmektedir. Bu derleme, yaşlılık dönemi depresyonunun kavramsal yönlerine odaklanarak, huzurevlerinde bu durumun yönetimi ve sürdürülebilirliği ile ilgili olguların daha incelikli bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Depresyon, Yaşlılık, Huzurevleri, Yaygınlık Oranları, Türkiye.

ABSTRACT

Depression can be defined as a serious and common mental health disorder characterized by negative symptoms such as sadness, hopelessness, and loss of interest in activities that were once enjoyed. It can affect anyone regardless of age, gender or background and is influenced by a variety of factors such as genetics, brain chemistry, life events and social environment. Depression is a phenomenon that goes beyond being a psychological disorder and covers complex sociological and geriatric dimensions. This study focuses on and analyses the prevalence of depression among older adults and its manifestation in nursing homes.

In the introduction, the definitions of depression in general, in the context of the elderly and in nursing home settings, and the importance of the topic are presented both individually and in relation to each other. The following section provides an empirical basis for understanding the scale of the problem and the prevalence rates by focusing on national and global statistics on the prevalence of depression among the elderly and in nursing homes. Various risk factors specific to nursing home settings are then analyzed in terms of their potential to cause or exacerbate depressive symptoms. These factors are categorized into psychological, social/societal, and biological categories. The role of each category is systematically discussed to provide a multidimensional understanding of the problem.

Finally, this study addresses the potential challenges and issues that need to be addressed in the assessment, diagnosis, and treatment of depression in elderly residents of nursing homes. Cultural and ethical aspects of depression assessment, evidence-based and alternative treatments and their adaptation to the nursing home context are considered. By focusing on the conceptual aspects of depression in old age, this review contributes to a more nuanced understanding of the management and sustainability of this condition in nursing homes.

Keywords: Depression, Old Age, Nursing Homes, Prevalence Rates, Turkey.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca çok az psikolojik rahatsızlığın depresif bozukluklar kadar evrensel bir yankı uyandırdığı söylenebilir. Bugün insanlığın karşı karşıya olduğu en yaygın ve önemli ruh sağlığı bozukluklarından bazılarını tarif eden 'depresyon'; gezegenin her köşesinde, insanın var olduğu her ortamda, yaş, kültür veya sosyoekonomik durum ne olursa olsun varlığını ve etkilerini gösterme potansiyeline sahiptir. Depresif bozuklukların, neredeyse “7'den 77'ye” sözüne uyarcasına, global ölçekte 5-14 yaş grubundan itibaren 70+ yaş grubuna kadar yayılan (IHME-Global Burden of Disease, 2020) bir prevalansa sahip olduğu görülmektedir. Bir diğer deyişle 'yaş', depresyona karşı bir zırh olmamaktadır.

Görmüş geçirmiş olmak; yani daha fazla hayat deneyimi barındırmak veya daha çok yaşamsal olumsuzluğa göğüs gerebilmiş olmak gibi özelliklerin bireyi çöküntüye karşı her zaman daha

hazır ve dayanıklı hale getireceği doğru bir varsayım değildir. Nitekim kalıplaşmış tasvirlerin aksine yaşlılık; emekliliğin, sakinliğin, durağan ve huzurlu bir hayatın temsili olmaktan öte kayıplarla, hastalıklarla, yaşla, özlemlerle, dışlanmakla ve yalnızlıkla daha çok ilişkili olabilmektedir. Kimi zaman bireylerin kendi bünyelerinde meydana gelen biyolojik, bilişsel, psikolojik değişimler bu depresif bozukluk belirtilerini tetiklemektedir, kimi zaman ise bu semptomlara bireyin dış çevresi, içinde bulunduğu fiziksel düzen, sosyal yapı, destek mekanizmaları gibi unsurlardaki aksaklıklar zemin hazırlayabilmektedir. Bu tetikleyicilerden önemli bir tanesinin de bir huzurevi/bakım kurumunda ikamet etmek olduğu belirtilebilir: Çünkü bir huzurevi sakini olmak; özgürlüğün, özerkliğin, söz sahibi olabilmenin veya çevre üzerindeki kontrolün (ve/veya kontrol sahibi olma algısının), aidiyetin, kendini yansıtabilme/ifade edebilme imkânının ve buna benzer pek çok değer azalmasıyla ilişkilendirilebilecek bu durumdur. Yılların yaşanmışlığını barındıran evinden ve pek çok anlamda destek bulabileceği yakınlarından/sevdiklerinden ayrılmış olan bir yaşlı bireyin, özellikle de kendi bünyesindeki bozulma ve kayıplar da göz önüne alınırsa, depresif bozukluklara karşı daha savunmasız kalacağını öngörmek işten değildir.

Artan nüfus, iyileşen sağlık şartları ve gelişen tıbbi imkânlar sayesinde dünyada da (OECD-Labour Force Statistics, 2023) ülkemizde de (TÜİK, 2023) yaşam beklentisinde (Roser ve Ortiz-Ospina, 2013) ve yaşlı birey sayısında (TÜİK, 2023) belirgin bir artış görülmektedir. Bu çalışma da muhtemel ve önemli 'artan popülasyon-artan vaka sayısı ilişkisi' bağlamında 'yaşamın son döneminde depresyon' konusunu yeniden gündeme getirmeyi ve ilişkili çeşitli konulardaki farkındalığı pekiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu konular; depresyonun tanımı, yaşlılıkta depresyon, huzurevlerinde depresyon prevalansı, huzurevlerinde depresif bozukluklarla ilişkili etmenler, yaşlılarda depresyona yönelik teşhis ve tedavi yöntemleri olacaktır.

DEPRESİF BOZUKLUKLARIN TANIMLANMASI VE YAŞAMIN SON DÖNEMİNDE DEPRESYON

Günlük konuşma dilinde genel olarak; üzüntü, umutsuzluk ve geçmişte ilgi duyulan aktivitelere ilgisizlik gibi belirtilerle ilişkili duygudurum bozukluklarını temsil eden 'depresyon', aslen depresif bozukluklar olarak isimlendirilmekte, farklı formlara ve tanımlara sahip rahatsızlıkları kapsamaktadır. Nitekim bu durum Amerikan Psikiyatri Birliği (APA), Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı (DSM-5), depresif bozuklukları çeşitli farklı başlıklar altında ele almasından anlaşılmaktadır: Bunlar; duygudurum düzenlememe bozukluğu, majör depresif bozukluk (majör depresif dönem dahil), süregelen depresif bozukluk (distimi), premenstrüel disforik bozukluk, madde/ilaca bağlı depresif bozukluk, başka bir tıbbi duruma bağlı depresif bozukluk, diğer belirtilmiş depresif bozukluk ve belirtilmemiş depresif bozukluk başlıkları olarak görülebilir. Bahsi geçen bozuklukların hepsinin ortak özelliği, bireyin işlev görme kapasitesini önemli ölçüde etkileyen somatik ve bilişsel değişikliklerin eşlik ettiği üzgün, boş

veya sınırlı bir ruh halinin varlığıdır. Aralarındaki farklar süre, zamanlama veya varsayılan etiyoloji ile ilgilidir (APA, 2013; s. 155).

Örneğin majör depresif bozukluğun (MDD, bir diğer adıyla klinik depresyon) ayırt edici özelliklerini anlamak için DSM-5 tanılama kriterlerine bakılabilir:

A. Aşağıdaki semptomlardan beşi (veya daha fazlası) aynı 2 haftalık dönemde mevcuttur ve önceki işleyişe göre bir değişikliği temsil etmektedir; semptomlardan en az biri (1) depresif ruh hali veya (2) ilgi veya zevk kaybıdır.

Not: Açıkça başka bir tıbbi duruma atfedilebilen semptomları dahil etmeyin.

1. Kişinin kendini ifade etmesi (örn. üzgün, boş, umutsuz hissetme) veya başkaları tarafından yapılan gözlem (örn. ağlamaklı görünme) ile belirtildiği üzere neredeyse her gün görülen, günün çoğunda depresif ruh hali. (Not: Çocuklarda ve ergenlerde sınırlı ruh hali şeklinde de olabilir).

2. Neredeyse her gün görülen, günün büyük bir bölümünde tüm etkinliklere ya da neredeyse tüm etkinliklere olan ilgi ya da zevkte belirgin azalma (kişinin kendini ifade etmesi ya da dışarıdan gözlemlenmesiyle belirtildiği üzere).

3. Diyet yapılmamasına rağmen belirgin kilo kaybı veya kilo alımı (örneğin, bir ayda vücut ağırlığının %5'inden fazla değişiklik) veya neredeyse her gün iştahta azalma veya artış. (Not: Çocuklarda beklenen kilo alımının gerçekleşmemesi dikkate alınmalıdır).

4. Neredeyse her gün görülen uyuyamama veya aşırı uykulu olma hali.

5. Neredeyse her gün görülen psikomotor ajitasyon veya retardasyon (başkaları tarafından gözlemlenebilir, yalnızca huzursuzluk veya yavaşlama gibi öznel duygularla tanımlanmaz).

6. Neredeyse her gün yorgunluk veya enerji kaybı.

7. Neredeyse her gün değersizlik veya (sanırsal olabilecek) aşırı ya da yersiz suçluluk duyguları (yalnızca hasta olmakla ilgili vicdan azabı veya suçluluk değil).

8. Neredeyse her gün görülen, düşünme veya konsantre olma yeteneğinde azalma veya kararsızlık (kişinin kendini ifade etmesi ya da dışarıdan gözlemlenmesiyle belirtildiği üzere).

9. Tekrarlayan ölüm düşünceleri (sadece ölme korkusu olarak değil), belirli bir plan olmaksızın tekrarlayan intihar düşüncesi veya intihar girişimi ya da intihar etmek için belirli bir plan.

B. Semptomların klinik olarak anlamlı (belirgin) sıkıntıya veya sosyal, mesleki veya diğer önemli işlevsellik alanlarında bozulmaya neden olması.

C. Atağın (dönemin) bir maddenin fizyolojik etkilerine veya başka bir tıbbi duruma atfedilebilir olmaması.

Not: A-C Kriterleri majör depresif dönemi temsil etmektedir.

Not: Önemli bir kayba (örneğin, yas, mali yıkım, doğal bir afetten kaynaklanan kayıplar, ciddi bir tıbbi hastalık veya engellilik) verilen tepkiler, Kriter A'da belirtilen ve depresif bir dönemi andırabilecek yoğun üzüntü, kayıp hakkında ruminasyon, uykusuzluk, iştahsızlık ve kilo kaybı gibi duyguları içerebilir. Bu tür belirtiler anlaşılabilir veya kayba uygun olarak değerlendirilebilir olsa da, önemli bir kayba verilen normal tepkiye ek olarak majör depresif bir dönemin varlığı da dikkatle değerlendirilmelidir. Bu karar kaçınılmaz olarak bireyin geçmişine ve kayıp bağlamında sıkıntının ifade edilmesine yönelik kültürel normlara dayalı klinik muhakemenin kullanılmasını gerektirir.

D. *Majör depresif dönemin ortaya çıkmasının; şizoaffektif bozukluk, şizofreni, şizofreniform bozukluk, sanrısız bozukluk veya diğer belirtilmiş ve belirtilmemiş şizofreni spektrumu ve diğer psikotik bozukluklarla daha iyi açıklanamıyor olması.*

E. *Hiç manik atak veya hipomanik atak geçirilmemiş olması.*

Not: Bu istisna, manik veya hipomanik atakların tümünün madde kaynaklı olması veya başka bir tıbbi durumun fizyolojik etkilerine atfedilebilir olması durumunda geçerli değildir (APA, 2013; s. 160-161).

Farklılık ve benzerlikleri örneklendirebilmek adına süregelen depresif bozukluk (PDD, bir diğer adıyla distimi) tanı kriterlerine de başvurmak faydalı olacaktır:

A. *En az 2 yıl boyunca, kişinin kendi anlatımı ya da başkalarının gözlemi ile belirtildiği üzere, günün büyük bir kısmında veya daha fazla gün boyunca depresif ruh halinin varlığı.*

Not: Çocuklarda ve ergenlerde ruh hali sinirli olabilir ve süre en az 1 yıl olmalıdır.

B. *Depresif durumdayken aşağıdakilerden ikisinin (veya daha fazlasının) varlığı:*

- *İştahsızlık veya aşırı yemek yeme.*
- *Uyuyamama veya aşırı uykulu olma hali.*
- *Düşük enerji veya yorgunluk.*
- *Düşük öz saygı.*
- *Zayıf konsantrasyon veya karar verme güçlüğü.*
- *Umutsuzluk hissi.*

C. *Rahatsızlığın yaşandığı 2 yıllık süre boyunca (çocuklar veya ergenler için 1 yıl), kişi Kriter A ve B'deki semptomların tek seferde 2 aydan uzun süre yaşanmamış olması.*

D. *Majör depresif bozukluk kriterlerinin 2 yıl boyunca sürekli olarak var olma ihtimali.*

E. *Hiçbir zaman manik dönem veya hipomanik dönem olmaması ve siklotimik bozukluk için kriterlerin hiçbir zaman karşılanmamış olması.*

F. *Rahatsızlığın, kalıcı bir şizoaffektif bozukluk, şizofreni, sanrısız bozukluk veya diğer belirtilmiş veya belirtilmemiş şizofreni spektrumu ve diğer psikotik bozuklukla daha iyi açıklanamıyor olması.*

G. *Belirtilerin, bir maddenin (örn. bir ilaç) veya başka bir tıbbi durumun (örn. hipotiroidizm) fizyolojik etkilerine atfedilemez olması.*

H. *Semptomların klinik olarak anlamlı (belirgin) sıkıntıya veya sosyal, mesleki veya diğer önemli işlevsellik alanlarında bozulmaya neden olması.*

Not: Majör depresif epizod kriterleri süregelen depresif bozukluk (distimi) semptom listesinde bulunmayan dört semptomu içerdiğinden, çok sınırlı sayıda birey 2 yıldan uzun süredir devam eden depresif semptomlara sahip olacak ancak süregelen depresif bozukluk kriterlerini karşılamayacaktır. Mevcut hastalık dönemi sırasında bir noktada majör depresif dönem için tam kriterler karşılanmışsa, bu kişilere majör depresif bozukluk tanısı konulmalıdır. Aksi takdirde, diğer belirtilmiş depresif bozukluk veya belirtilmemiş depresif bozukluk tanısı konması gerekir (APA, 2013; s. 168-169).

İki farklı tanılama profiline rağmen birey her iki rahatsızlığa da sahip olabilir (APA, 2013; s. 169). Ayrıca majör depresif bozukluk (veya dönem) veya distimik bozukluk gibi yaygınca

görülen bozuklukların kriterlerini karşılamayan bireylerin de depresyon belirtileri göstermesinden bahsedilebilir (Joiner Jr., Pettit ve Perez, 2002; s. 338).

Dünyada yaklaşık 280 milyon kişi depresyon yaşamaktadır; yetişkinlerin %5'i (erkekler arasında %4 ve kadınlar arasında %6) ve 60 yaş üstü yetişkinlerin %5,7'si dahil olmak üzere bu sayı dünya nüfusunun %3,8'inin depresyon yaşadığı anlamına gelmektedir (WHO, 2023). Her ne kadar bu istatistik yetişkinleri ve 60 yaş üstü bireyleri genel olarak içerecek şekilde açıklanmış olsa da belirtmek gerekir ki, depresif bozukluklar çocukluktan itibaren yaşamın son yıllarına kadar görülebilmektedir (IHME-Global Burden of Disease, 2020). 1990 ila 2019 yılı arasındaki depresif bozukluk prevalansı verilerini içeren Sağlık Ölçütleri ve Değerlendirme Enstitüsü (Institute for Health Metrics and Evaluation - IHME) araştırması verilerine göre 5 yaşından itibaren başlayan 'belirli yaş grubunda depresif bozukluklar görülme prevalansı' 60-64 yaş grubuna kadar sürekli artış göstermektedir. Bu artış, veri içeren yılların tamamı için (1990'dan 2019'a kadar) geçerli olmuştur. Dünya genelinde %6 (1990 ila 2019 yılları içerisinde %5,8 ila %6,1 arasında dalgalanarak ilerlemiştir) ile bir yaş grubu içerisindeki tüm bireyler içinde depresif bozukluklara sahip kişi oranı 60-64 yaş aralığında en yüksek değere sahiptir. Bu yaş aralığı ise Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization – WHO) yaşlılığın başlangıcı olarak kabul ettiği son iki yaş değerini (60 ve 65) temsil etmektedir. Çalışmanın en güncel yılının verilerine göre bu prevalansın en yoğun görüldüğü ikinci yaş grubu ise %5,9'luk oran ile yine yaşlılık dönemine denk gelen 65-69 yaş aralığıdır. 70 yaşından daha yaşlı bireylerde depresif bozuklukların görülme prevalansı da yine yüksek bir değer olan %5,4'tür. Söz konusu yıldaki tüm yaşların ortalamasının %3,6 olduğu göz önünde bulundurulursa yaşamın sonlarına doğru depresyon görülme sıklığının ne denli arttığını ve bu durumun ne kadar önem arz ettiğini fark etmek mümkündür.

Bu durumun sebeplerini anlamak yaşlı bireylerin yaş aldıkça göğüs germek zorunda kaldıkları problemleri anımsadıkça daha kolay hale gelmektedir. Yaşlılar yaşam ilerledikçe daha sık -ve zaman zaman birden çok- hastalıklar yaşamakta, tedavi ve bakım ihtiyaçları sebebiyle başkasına bağımlılıkta artış yaşamaktadırlar. Bu başkasına bağımlılık, her zaman bireyin eşine bağımlılığı şeklinde gelişmemektedir çünkü yaşlı bireylerin yaşama ihtimali yüksek olan önemli kayıplardan biri de eşin vefatıdır. Bu durum aynı zamanda yalnızlık ve uzun süredir yaşanan evi terk etmek durumunda kalma ile de ilişkilendirilebilir. Böylesine kayıplar yaşamayan bireyler ise emeklilik, emeklilik sonrası yaşama uyum ve sosyal statü değişikliklerine maruz kalabilmektedir. Tüm bu problemler yaşlılığın doğal akışı neticesinde meydana gelen biyolojik değişiklikler ve bu değişikliklerin sonucunda meydana gelen aktivite azalması, sosyal hayata katılımında azalma ve özgürlük kaybı ile birleştiğinde krizlerle ve stresle yüzleşme, mutsuzluk, umutsuzluk, ilgisizlik gibi olgular kaçınılmaz hale gelebilmektedir.

Depresyon, yaşamın son dönemlerinde en sık görülen ruh sağlığı sorunlarından biridir (Obetz, Ingram ve Feliciano, 2021; s. 621). Depresyonda olan yaşlı bireyler depresif bozukluklara sahip

genç bireylere nazaran daha fazla ilgi kaybı, daha yoğun bilişsel ve somatik belirtiler gösterebilirler ve depresyon tablosu gençlere nazaran daha karmaşık ve ağır seyredebilir (Öksüz, 2021; s. 72; Ayan, 2021; s. 8). Depresif bozukluklarla ilişkili belirtilerin yaşlılığın doğal bir yaşantısı veya yaşlılıkta ortaya çıkan farklı bozulmaların bir doğal sonucu olarak görülmesi sebebiyle istatistiklere yansiyandan daha fazla depresyon yaşayan yaşlı kişi olması da ihtimal dahilindedir.

Depresyonun yaşlılıkta ortaya çıkmasını tetikleyen risk faktörleri arasında; genetik eğilimler, yaşa bağlı nörobiyolojik/bilişsel değişiklikler, stresli deneyimler, uyku sorunları gibi etkenler ve bunların çeşitli kombinasyonları bulunmaktadır. Belirtiler ise DSM-5 tanılama kriterlerine dahil veya ek olarak kalp hastalığı, inme, sürekli üzüntü hali, uyku düzeninde bozukluk, kilo değişikliği, konsantrasyon güçlüğü ve sosyal aktivitelerden çekilme şeklinde görülebilmektedir (Öksüz, 2021; s. 73).

HUZUREVLERİ VE DEPRESYON

Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, huzurevi ve huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi kuruluşları için “60 yaş ve üzerindeki yaşlı kişileri huzurlu bir ortamda korumak, bakmak ve bu kişilerin sosyal ve psikolojik gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulan yatılı sosyal hizmet kuruluşu (http-1)” şeklinde bir tanım yayınlamıştır. Bu çalışmada huzurevi ve huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi kuruluşları genel olarak 'huzurevi' olarak anılmaktadır; aralarındaki fark ise huzurevlerinde “kendi gereksinimlerini karşılamasını engelleyici bir rahatsızlığı bulunmamak; yeme, içme, banyo, tuvalet ve bunun gibi günlük yaşam etkinliklerini bağımsız olarak yapabilecek durumda olmak” koşulu aranırken bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde “bedensel ve zihinsel gerilemeleri nedeniyle süreli ya da sürekli olarak özel ilgi, desteğe, korunmaya ve rehabilitasyona gereksinimi olmak” kriteri aranıyor oluşudur (http-1).

Türkiye'de; Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olan resmi huzurevlerinin sayısı 168'dir ve bu huzurevleri 63 farklı ilde bulunmaktadır. 2023 yılı Mart ayı verilerine göre bu kategorideki huzurevlerinin kapasitesi 17499 kişidir. Bu kategoride olmayan huzurevleri de 'diğer resmi huzurevleri' ve 'özel huzurevleri' şeklinde listelenmiştir: 2022 yılı Eylül ayı verilerine göre 11 farklı ilde 21 kamu huzurevi bulunmaktadır ve toplam kapasiteleri 2981'dir. Yine aynı dönemin verilerine göre 22 farklı ilde toplamda 261 özel huzurevi ve huzurevi yaşlı bakım merkezi bulunmaktadır, toplam kapasiteleri de 17252 olarak belirtilmiştir (http-2). TÜİK verilerine göre yaşlı nüfus olarak kabul edilen 65 ve daha yukarı yaştaki nüfus son beş yılda %22,6 artarak 2022 yılında 8 milyon 451 bin 669 kişi olmuştur (TÜİK, 2023); 37 bin 732 kişilik bakım kurumu kapasitesi ülkemizdeki yaşlı sayısının yaklaşık %0,45'ine denk gelmektedir.

Bu oran ülkemizdeki yaşlıların sayısı göz önüne alındığında oldukça düşük görünürken aslında yaşlı bireylerin yaşam tercihlerine bakıldığında bir huzurevine gitmeyi tercih etmeyişleri ile

örtüşen bir ekseninde olduğu söylenebilir: TÜİK verilerine göre Türkiye'de 2022 yılında toplam 26 milyon 75 bin 365 haneden 6 milyon 276 bin 433'ünde 65 ve daha yukarı yaşta en az bir fert bulunduğu görülmüştür. Bir diğer deyişle, hanelerin %24,1'inde en az bir yaşlı fert yaşamaktadır. En az bir yaşlı fert bulunan 6 milyon 276 bin 433 hanenin 1 milyon 632 bin 874'ünde tek başına yaşayan yaşlı bireyler ikamet etmektedir. Çocukları ile aynı evde yaşamayan yaşlı bireylerin çocukları tarafından ziyaret edilme sıklığı incelendiğinde ise, haftada birkaç kez ziyaret edilme oranı %55,0 iken hiçbir zaman ziyaret edilmeme oranı %1,3 olarak belirmiştir. Bu istatistiklere bakarak yaşlı bireylerin yaşlılıklarını ailelerinin/sevdiklerinin yanında ve/veya evlerinde geçirmeye daha istekli oldukları çıkarımında bulunabilir. Bu çıkarımı bir istatistik ile de desteklemek mümkündür: TÜİK'in aile yapısı araştırması sonuçlarına göre yaşlı bireylerin kendilerine bakamayacak kadar yaşlandıklarındaki yaşam tercihleri incelendiğinde, %46,0'sı çocuklarının yanında kalmayı, %31,6'sı evde bakım hizmeti almayı, %10,3'ü ise huzurevi/bakımevine gitmeyi istediğini belirtmiştir (TÜİK, 2023).

Bir huzurevi sakini olma isteğindeki düşüklük, toplum içinde yaşayan kişilere nazaran huzurevi sakinlerinin yaşadıkları deneyime yönelik çekinceden kaynaklanıyor olabilir: Joiner Jr, Pettit ve Perez (2002; s. 336)'e göre yaşlılar arasında bir yıllık depresyon yaygınlık oranlarına bakıldığında toplum içinde yaşayan ve tıbbi bir rahatsızlığı olmayan altmış beş yaş ve üzeri yetişkinlerde majör depresif bozukluk yaygınlık oranı %1 ila %6 arasında değişmektedir. Depresif semptomlar yaşayan ancak tanı kriterlerini karşılamayan yaşlı yetişkinler için oran yüzde 20 ila 30'a yükselmektedir. Ancak majör depresif bozukluğun bir yıllık yaygınlık oranı huzurevinde yaşayan yaşlılarda toplum içinde yaşayanlara kıyasla daha yüksektir. Huzurevinde yaşayan yaşlı yetişkinler için majör depresif bozukluk yaygınlık oranı %6 ila %25 arasında değişmektedir. Sadece depresif belirtiler dikkate alındığında, yaygınlık oranı %16 ila %30'a yükselmektedir. Distimisi olan huzurevindeki yaşlı yetişkinler için bir yıllık yaygınlık oranı ise toplumda yaşayan yaşlı bireyler için %1 ila %2 arasındayken, %16 ila %30 arasında değişecek şekilde yükselmektedir (Joiner Jr, Pettit ve Perez, 2002; s. 336).

Çeşitli farklı çalışmalar da bu verileri desteklemektedir: Yaşlı yetişkinler arasında majör depresyon oranları ayakta tedavi gören yaşlı hastalarda %5-10, hastanede yatan yaşlı hastalarda %10-15, bakımevlerinde yatan hastalarda ise %10-25 oranında görülmektedir (Blazer, 2003; Djernes, 2006; Riolo, Nguyen, Greden ve King, 2005'ten aktaran Öksüz, 2021; s.73). Göçer ve Günay (2018; s.121) da çalışmalarında toplumda yaşayan yaşlılara nazaran huzurevinde kalan yaşlı bireylerde depresyon oranının daha yüksek olduğunu doğrulamışlardır ve kendi özgün araştırmalarındaki huzurevi sakinleri araştırma grubunun %61,9'unda kesin depresif belirtiler bulduklarını belirtmişlerdir. Altay ve Aydın Avcı (2009; s. 148) da yaptıkları araştırmada huzurevinde yaşayan yaşlılardaki depresyon sıklığının ülkemizde yapılan çalışmalarda %10,2 ila %68,9; yurtdışında yapılan çalışmalarda ise %12,1 ila %68 arasında değiştiğini ortaya çıkarmışlardır.

Huzurevlerinin, sakinlerinin psikolojik refahı üzerinde yadsınamaz bir etkisi olduğu, istatistiklerle ve araştırmalarla da kanıtlandığı üzere, kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Bireyler bu tür ortamlara girdiklerinde, potansiyel olarak depresif semptomlara yol açabilecek önemli değişikliklerle karşılaşılır. Bu değişiklikleri psikolojik, sosyal/toplumsal ve biyolojik kategoriler altında açıklamak mümkündür:

Tartışmasız ki psikolojik etmenlerin depresif bozukluklarla bir ilişkisi bulunmaktadır. Depresif bozuklukların sayısız tetikleyicisi ve öncülerinden önemli bir olgu, özellikle yaşlılar arasında, yaşam ortamındaki değişikliklerdir. Yeniliye direnmenin ve geçmişte memnuniyet yaratan hatıralara tutunmanın sıklıkla gözlemlendiği yaşlılık evresindeki en zorlu geçişlerden biri huzurevi veya bir bakım merkezi gibi bir çevreye geçiştir. Kişinin tanıdık çevresini ve özerkliğini kaybetmesi anlamına gelen bu değişim; öz-değerde azalma, olumsuz benlik algısı, aidiyet ve mahremiyet kaybı gibi duygulara yol açabilir:

Örneğin, tıpkı kendi kültürümüzde de görebileceğimiz gibi, birçok kültürde yaşlanma biyolojik bir süreç olmanın yanı sıra deneyim, bilgelik ve saygınlık gibi itibarlı kavramlarla iç içe geçmiş bir yaşam olayıdır. Dolayısıyla bireyin bakıma muhtaç olması (veya bu durumun farkına varması) kendisine yönelik toplumsal beklentilerle çelişebilir. Bu ihtiyacı kabul etmek bireyin kendisine yapacağı tatsız bir zayıflık itirafı olarak algılanabilir. Üstelik, bu bakımı yakınları ve/veya sevdiklerinden göremiyor olmak ve neticesinde huzurevine yerleşmek durumunda kalmak da bu olumsuz durumun etkisinin artışına sebep olabilir. Tüm bunlar da yaşlı bireyin öz-saygı ve öz-değerinde azalma olarak yansiyabilir; depresif bozuklukların belirtilerine yol açan veya bu belirtileri arttıran bir sürece yol açabilir. Dahası bireyin "Neden kendi başıma başa çıkamıyorum?" veya "Başkaları benim hakkımda ne düşünecek?" gibi soruları kendi için olumsuz benlik algısını besleyebilir. Bu tür öz-eleştiriler de depresif semptomları ortaya çıkarabilir ve/veya güçlendirebilir.

Bununla ilişkili bir biçimde, bir zamanlar bağımsız olarak yerine getirilebilen basit görevler artık yardım gerektiren, başkasına bağımlı olunan ve bireyi çaresiz hissettiren sarsıcı birer deneyime dönüşebilir. Bu algılanan yeti ve yetki kaybı da doğal olarak çaresizlik, umutsuzluk, muhtaçlık ve güçsüzlük duygularını tetikleyebilir.

Yaşlılık döneminin en belirgin psikolojik olumsuzluklarından biri de eş kaybı ve gerek bununla ilişkili gerekse de bundan bağımsız olabilecek yas olgusudur. 2022 yılı TÜİK verilerine göre yaşlı erkek nüfusun %11,2'sinin, yaşlı kadın nüfusun ise %46,9'unun eşinin vefat ettiği görülmektedir ([http-3](http://3)). "Eşleri olmayan bireyler fonksiyonel olarak bağımlı oldukları zaman depresyona daha meyillidirler (Kılavuz, Kayhan Koçak ve Akçiçek, 2021; s.37)". Yas olgusunun bir bakım kurumunun sınırları içinde tezahür etmesi ise özellikle dokunaklıdır; çünkü sakinler sadece kişisel kayıplarla boğuşmakla kalmamakta, aynı zamanda aynı ortamdaki akranlarının yaşadığı kayıplara da tanık olmaktadır. Ayrıca bakım evi sakinlerinden olan

akranların -özellikle de peş peşe- vefatı kişinin kendi ölümlülüğünün keskin bir hatırlatıcısı olarak da yansıyabilir.

Bireyin bir zamanlar geniş, açık ve sınırsız olan dünyasının artık kısıtlanmış, bakım tesisinin duvarlarıyla sınırlanmış bir şekilde daralmış olması da kapana kısılmışlık, hapsedilmişlik, özgürlüğünü yitirmişlik hislerini besleyebilir; depresif bozukluklarla ilişkili belirtileri tetikleyebilir. Dahası bakım evlerinin ortak ortamı; sakinlerin kendi alışkanlıklarına göre düzenleyip bu şekilde kalmasını sağlayabilecekleri, kederlerini veya mutluluklarını kendilerince yaşayabilecekleri veya utanç duymadan çeşitli aktiviteleri yerine getirebilecekleri mahremiyete veya alana sahip olamayacakları anlamına gelmektedir. Kişinin geçmişinden, mutlu anılarından, kişiliğini ve kimliğini belirleyen yaşanmışlıklarından izler barındırmayan ve kişiye özgülüğü zayıf olan bu ortamlar ayrıca aidiyet ve kişisel tatmin duygularını da harekete geçirmeyeceğinden mutsuzluğa yol açacak birer olguya dönüşebilir.

Özetle, bakım evlerine geçiş yapan yaşlı bireylerin psikolojik manzarası karmaşık ve çok yönlüdür. Bağımsızlık kaybı, benlik algısıyla mücadele ve ölümlülükle yüzleşme gibi olumsuzlukların damgasını vurduğu bu durum depresif bozukluklar için pekâlâ zemin oluşturabilir. Ancak psikolojik etmenlere ek olarak huzurevleri ve bir huzurevi sakini olmakla ilişkili sosyal/toplumsal etkenlerin varlığını da fark etmek ve bu konudaki bilinci de pekiştirmek önemlidir. Çünkü yaşlılar için bir sığınak ve destek sistemi olarak tasarlanan huzurevleri, önüne geçilmesi zor bir biçimde çeşitli sosyal baskı ve engelleri barındırabilmektedir. Sosyal izolasyon, toplumun bu kurumlara bakışı ve başkaları ile birlikte toplu yaşamın doğasında var olan zorluklar bir araya gelerek huzurevi sakinlerinin ruh sağlığını etkileyebilir, depresif bozukluklara altyapı hazırlayabilir.

Tıpkı daha önce de bahsedildiği gibi; doğamızda aidiyet, kişilere ve çevrelere bağlantı kurma ve sosyal onay arama, kabul/saygı görme ihtiyaçları bulunmaktadır. Birçok yaşlı birey için huzurevlerine geçiş aile, arkadaşlar ve topluluklar da dahil olmak üzere önceden kurulmuş sosyal ağlardan istenmeyen bir kopuşa sebebiyet vermektedir. Bu geçişin, fiziksel sağlık ve bakım ihtiyaçları için her ne kadar gerekli ve belki de verimli olsa da ruh sağlığı için çeşitli olumsuzlukları beraberinde getirme potansiyeli malumdur. Huzurevlerinin sosyal etkileşimleri teşvik etme amacıyla oluşturdukları ortamlar ve faaliyetler her ne kadar olumlu bir çaba olsalar bile bunların genellikle bir ömür boyu kurulan bağlantıların özgünlüğüne, bireye uygunluğuna, derinliğine ve niteliğine sahip olabilmesi oldukça güçtür. Bireyin taleplerini tam olarak karşılayamayan, kişiyi tatmin edemeyecek ortamlar ve faaliyetler geçmişte bulunulan ortamlarda keyif alınan gerçek, özgün ve kimi zaman spontane etkileşimlere özlem duymalarına neden olabilir. Bu da planlanmış olanın aksine yalnızlık ve tatminsizlik duygularını pekiştirerek depresif bozukluklarla ilişkili belirtilerin görülmesine sebebiyet verebilir.

Huzurevlerine yönelik kamuoyu algısının, kültürel, sosyal ve bireysel faktörlerden etkilenen katmanlı bir yapıya sahip olduğundan bahsedilebilir. Bu algı, toplumun bir kesiminin bu

kurumlar hakkında olumsuz görüşlere sahip olması; bu kurumların sığınma, barınma, sürülme yeri olarak görülmesi şeklinde tezahür edebilir. Bir nevi damgalama olarak yorumlandığında bu durum huzurevi sakinleri için henüz huzurevinde ikamet etmeye başlamadan bile bir stres kaynağı olarak ortaya çıkabilir. Toplumun bu görüşlerinin farkında olan yaşlı bireyler gerek toplumun içerisinde gerekse de kendilerine dönük değer ve önemlerini sorgulayabilirler. Neticesinde ortaya çıkabilecek terk edilmişlik ve istenmeyen kişi olma duygularının depresif belirtiler için güçlü bir öncü olacağından söz edilebilir.

Huzurevleri ile ilgili bir sosyal boyut da genel toplumsal bağlamdan öte kurum-içi sosyal ilişkiler bağlamında belirebilir: Şöyle ki, huzurevleri yaşlı bireylerin ortak ve bir arada yaşamlarını teşvik eden sosyal ortamlar barındırmaktadır. Bir diğer deyişle huzurevi sakinleri belirli saat ve olaylarla kısıtlı olacak şekilde planlanmış olsa bile ortamları ve kaynakları paylaşırlar. Geçmişten süregelen alışkanlıklar, bir faaliyetin nasıl yapılması gerektiğine yönelik sahip olunan kuvvetli görüşler ve mahremiyet ihtiyacı gibi sebeplerden ötürü böylesine kalabalık ve iç içe ortamlarda sakinler arasında çeşitli çatışmalar oluşabilmektedir. Geçmişler, yaşam deneyimleri, değerler ve beklentilerdeki farklılıkların hepsi potansiyel parlama noktaları haline gelebilir. Bu tür gerilimler sadece geçici rahatsızlıklar değildir. Bunlar tırmanarak sürekli duygusal sıkıntılara yol açabilir ve kontrol edilmedikleri takdirde daha ciddi ruh sağlığı sorunlarına zemin hazırlayabilir.

Özetlemek gerekirse huzurevleri, yaşlılara yönelik bakım yelpazesinde önemli bir yere sahip olmakla birlikte, sakinlerinin ruh sağlığını etkileyebilecek sosyal zorluklarla doludur. Bu zorluklara yaşlıların mevcutta sahip oldukları; gerek yaşlılığın olağan seyrinin sonucu gerekse de bireyin kendi yaşamına özgü yıpranmalar ve hastalıkların sonucu olarak ortaya çıkan biyolojik bozulmaların da eşlik ettiğini unutmamak gerekir. Çünkü unutulmamalıdır ki huzurevi sakinlerini etkileyen psikolojik ve sosyal etmenlere ek olarak her bir bireyin kendisine özgü birtakım biyolojik rahatsızlıkları bulunmaktadır ve yalnızca bu rahatsızlıklar bile depresif bozukluklara zemin hazırlayabilmektedir. Huzurevi ortamlarında bulunan çeşitli etmenler de biyolojik sağlığın kötüye gidişi ile ve dolayısıyla depresif sendromların görülmesi /şiddetlenmesi ile ilişkili olabilir:

Örneğin, huzurevi sakinlerinin psikolojik sağlığını etkileyen önemli sorunlardan birinin fiziksel hareketliliğin azalması ve monotonlaşması olarak gösterilebilir. Huzurevleri gerek oluşturulmuş olan ortam gerekse de yetkili personel aracılığıyla günlük aktiviteler ve fiziksel sağaltım konusunda yardım sağlasa da sakinler bağımsız yaşadıkları döneme kıyasla daha hareketsiz bir yaşam tarzıyla karşı karşıyadır. Huzurevlerinde bireyler; mahalle yaşantısı ve komşu ziyaretleri gibi faaliyetlerden uzak, pazar/market alışverişi gibi fiziksel aktivitelerden yalıtılmış, sürekli aynı -ve belki de kısıtlanmış- bir fiziksel çevre içerisinde olan kısıtlı bir hareket menziline sahip olabilirler. Bireylerin kendi istekleri doğrultusunda hiçbir yere gitmek (banka, postane, alışverişi, belediye vb.) durumunda olmamaları da huzurevlerine özgü olacak

mobilité kısıtlılıklarından sayılabilir. Fiziksel hareketsizlik; değişen vücut ağırlığı ve dolayısıyla dış imaj, güçsüzlük (veya güçsüzlük algısı), beyne de dahil olmak üzere kan dolaşımının yeterince desteklenmeyişi, bireyin psikolojik durumunu belirleyen çeşitli hormonlarda durağanlık gibi biyolojik değişiklikler kuşkusuz ki depresif durumlarla bağlantılıdır. Mevcut durumda depresif bozukluk belirtileri gösteren bireylerin zaten kısıtlanmış bu mobilité imkanları içerisinde durumlarının daha da olumsuz bir biçimde seyretmesi de ayrıca olasıdır.

Fiziksel hareketliliğin yanı sıra sağlığın bir diğer önemli belirleyicisi de doğru beslenmedir. Doğru beslenme, her zaman yalnızca doyacak şekilde ve zaman aralıklarında yemek yemek olarak algılanmamalıdır. Her bir birey farklı genetik özelliklere ve eğilimlere, farklı sağlık problemlerine ve bu sağlık problemleri sebebiyle ortaya çıkan farklı besin değeri eksikliklerine sahip olma potansiyelindedir. Huzurevlerinin tüm sakinleri için özel yemek programları oluşturmaları ve onların spesifik besin eksikliklerine göre öğünler hazırlamaları doğal olarak imkân dahilinde değildir. Bireyin kendi evinde kendisine yemek hazırlaması veya bireyin belirli ihtiyaçları doğrultusunda kendisine yemek hazırlanması doğru beslenme adına çok daha idealdir. Ancak bu ihtiyaçların karşılanmaması besin değeri eksikliklerine, hormonal bozulmalara, eksik veya fazla gıda alımına yol açabilir; bu da sindirim, dolaşım ve boşaltım sistemleri, kas ve kemik sağlığı, hareket kabiliyeti gibi önemli yetilerde eksiklik ile bireye yansıyabilir. Nitekim bireylerin 60 yıldan fazladır sürdürdükleri yeme-içme alışkanlıkları da çoğunlukla kendilerine özgüdür ve bu alışkanlıkların bozulması da diğer etkenlerin de birleşimiyle, bireyler için hormonal dengesizliklere, duygudurum değişikliklerine, strese, mutsuzluğa ve neticesinde çeşitli depresif bozukluklara yol açabilir.

Çoklu ilaç alımına yönelik duygudurum dengesizlikleri, duyuşal yoksunluk, uyku ritmindeki bozulmalar gibi diğer çeşitli biyolojik faktörler de huzurevi sakinlerinin duygudurum bozuklukları ile ilişkili olabilecek etmenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Psikolojik ve toplumsal etmenlerin de birleşimi ile daha önce bahsedilen ve bahsedilenlerle ilişkili sayısız değişken sebebiyle huzurevi sakini olan yaşlı bireylerin depresyon yatkınlıkları ve semptomları artış gösterebilmektedir. Bu aşamada huzurevleri bağlamında; yaşlılarda depresyonun teşhisinde kültürel ve etik yönlerindeki potansiyel zorluklar ile depresyonun kanıta dayalı ve alternatif tedavileri konularından bahsetmek gerekmektedir.

HUZUREVLERİ BAğLAMINDA DEPRESYONA YÖNELİK TEŞHİS VE TEDAVİ OLGULARI

Huzurevi sakini olmaktan bağımsız olarak yaşlı depresyonunun tedavisindeki temel hedefler aşığıdaki gibi sıralanabilir (Gatchel vd., 2017; Sadock, Sadock & Ruiz, 2015'ten Türkçeleştiren Kuman Tunçel, 2021; s.153):

- Yaşlı depresyonunun remisyona (azalmaya) girmesi,
- Relaps (nüksetme) ve rekürrenslerin (tekrarlanma) önlenmesi,

- Yaşlıların yaşam kalitesini yükseltmek,
- Yaşlıların toplum içinde aktif bir şekilde hayatlarını sürdürmelerini sağlamak,
- Yaşlıların kuruma yerleştirilmelerini önleyebilmek ya da geciktirmek.

Bu hedeflerin gerçekleşebilmesi için hasta ile iyi bir terapötik iş birliği sağlanmalı, hasta ve yakınları depresyon ve tedavisi hakkında bilgilendirilmelidir (Kuman Tunçel, 2021; s.153).

Özellikle son iki temel hedeften görülebileceği üzere yaşlı bireylerin depresyon sağaltımı hedeflerinde huzurevi veya benzeri bir bakım kurumundan ziyade alışık oldukları çevrelerde ve aktif bir biçimde yaşlanmaları bulunmaktadır. Ayrıca bakım kurumuna yerleştirilmenin önlenmesi ve geciktirilmesinden bahsedilmektedir. Yaşlılığın sürdürülebilirliği üzerine literatüre bakıldığında da yaşlıların aşına oldukları çevrelerde, özerk/özgür bir biçimde ve mobil/hareketli olarak yaş almaya devam etmelerinin ideal olduğu görüşünün hakim olduğu görülebilir. Çalışmanın ilk kısmında da bahsedildiği üzere Türkiye'de yaşlıların tercihleri de bu yöndedir. Ülkemizdeki huzurevi ve benzeri bakım kurumlarının yaşlı nüfusuna oranla sayı ve kontenjanları da ülkemizdeki yaşlıların eğilimlerini ortaya koymaktadır. Ancak yerinde ve aktif bir biçimde yaşlanabilmek her yaşlı birey için seçilebilir, sürdürülebilir veya kabul edilebilir bir opsiyon değildir. Yine de huzurevi ortamlarında depresyonun farkında olmak ve depresif bozukluk belirtileri gösteren bireylerin yaşam kalitelerini iyileştirmek bizlerin temel amaçlarından biri olmalıdır.

Daha önce de bahsedildiği üzere depresyon veya daha da özele inilerek tespit edilecek belirli depresif bozukluklar huzurevlerinde kalan birçok yaşlı sakini -kimi zaman günlük aktivitelere katılımlarını kısıtlayacak ve hatta daha bile derin etkilerde bulunacak kadar- etkileyen yaygın ve ciddi bir durumdur. Tanı kriterleri ve bulguların dışavurumu her yaşlı için farklı olmakla birlikte çeşitli ortak bulgular şu şekilde belirtilebilir:

- Üzüntüsüz depresyon
- Duygu veya his eksikliği
- Öne çıkan bilişsel şikayetler
- Belirgin somatik şikayetler (Örneğin bağırsak fonksiyonuna aşırı önem verme)
- Açıklanamayan sağlık endişeleri
- Artmış ağrı deneyimi/şikayetleri
- Sorun çözülmeden birden çok birinci basamak sağlık hizmeti ziyareti
- İrritabilite/sinirlilik
- Sosyal geri çekilme, sosyal etkileşimden kaçınma
- Faaliyetlerde belirgin ilgi ve zevk kaybı
- İşlevsellikte bozulma belirtileri veya başka türlü açıklanamayan işlevsel düşüş (Borson & Thompson, 2011'den Türkçeleştiren: Kılavuz, Kayhan Koçak ve Akçiçek, 2021; s.45).

Ancak her ne kadar ortak bulgulardan bahsedilse bile birçok faktör huzurevi sakinlerinde depresyonun değerlendirilmesini ve teşhis edilmesini zorlaştırabilir. Örneğin, yaşlılığın doğal seyri sebebiyle veya süregelen bir fiziksel rahatsızlık, demans ve benzeri bilişsel rahatsızlıklar veya ilaç yan etkilerinin depresif semptomları taklit edebilecek yönleri olabilir. Ayrıca işitme bozuklukları, bilişsel gerileme ve konuşma sorunları huzurevi sakinlerinin duygularını ifade etmelerini ve depresyonun teşhis edilmesi zorlaştırabilir. 'Akıl hastalığı' şeklinde isimlendirerek damgalanma korkusu ve yardım isteme konusundaki isteksizlik de bu zorluklar arasında sayılabilir.

Semptomları tanıma ve depresyon değerlendirmesinin zorluklarından biri de kültürel bağlamda zorluklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; farklı yaş grupları kültürel geçmişlerine ve/veya kuşak normlarına dayalı olarak farklı ruh sağlığı anlayışlarına ve ifadelerine sahip olabilirler. Örneğin bazıları duygularını 'depresyon' olarak tanımlamak ve yardım istemekte isteksiz olabilirler. Zor bir hayat geçirmiş ve bu zorlukları hala yaşayarak yaşamını devam ettiriyor olmak bazı yaşlı bireyler için dayanıklılığın dışavurumuna ve hatta bir övünç kaynağına dönüşebilir. Farklı kültürlerde farklı şekillerde beliren mahremiyet normları kişinin kendisi ile ilgili olan ve depresif bozukluklar ile ilişkili olabilecek bilgilerini ifade etmemesine, bu bilgilerin bilinmesinin istemesine ve bu bilgileri gizli tutmak istemesine sebebiyet verebilir. Yaşlı bireyler depresyon sağaltımında kullanılan antidepresan tedavilerini çeşitli önyargılar veya kulaktan dolma bilgiler sebebiyle reddedebilirler. Özetle yaşlı bireyin yetişmiş olduğu kültür kendisi ile ilgili depresyon değerlendirmesinde olumsuz da olabilecek roller oynayabilir.

Ancak her ne kadar huzurevi ortamlarında depresyonu teşhis etmek ve tedavi etmek zorlu bir durum olarak görünse de özünde farkındalık ve bilinç oluşturulması, belirtilerin diğer huzurevi sakinleri, huzurevi çalışanları ve profesyoneller tarafından titizlikle takip edilmesi, gerekli destek mekanizmalarının oluşturulması ve rutin kontroller sayesinde üstesinden gelinebilir bir problem olduğuna inanılmaktadır. Amerikan Psikiyatri Birliği'nin Klinik Uygulama Kılavuzu, yaşlı yetişkinlerde depresyon tedavisi için üç psikoterapi müdahalesinin yanı sıra ikinci nesil bir antidepresan (seçici-serotonin geri alım inhibitörleri - SSRI'lar, seçici-norepinefrin geri alım inhibitörleri - SNRI'lar veya norepinefrin-dopamin geri alım inhibitörleri - NDRI'lar) önermektedir. APA'nın üç psikoterapi önerisi Grup Bilişsel-Davranışçı Terapi, Kişilerarası Psikoterapi ve Grup Yaşamı Gözden Geçirme / Hatırlama Terapisi'dir (APA, 2019). Bu üç müdahale tekniği aşağıdaki biçimlerde kısaca açıklanabilir:

Amerikan Psikiyatri Birliği'ne göre Bilişsel Davranışçı Terapi, günlük işleyişte düşünce, duygu ve davranışların nasıl iç içe geçtiğine ve herhangi bir alandaki değişikliklerin diğerlerinde nasıl iyileşmeye yol açabileceğine odaklanmaktadır. Kendimize, çevremizdeki dünyaya (diğer insanlar dahil) ve geleceğimize bakış açımız, herhangi bir durumda nasıl hissettiğimiz ve nasıl davrandığımız üzerinde rol oynamaktadır. BDT, kişinin işlevselliğini bozan yararsız düşünce ve davranış kalıplarını değiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu değişiklikleri yapmak, daha sağlıklı

davranışlara ve daha iyi duygu düzenlemesini sağlayabilir. Grup BDT, mevcut sorunları ve semptomları hedef almaktadır ve tipik olarak 7 ila 15 haftalık oturumlarda grup formatında verilmektedir. Grup BDT, yaşlı yetişkinlerde depresyon tedavisi için önerilmektedir (APA, 2019).

Ayrıca Bilişsel Davranışçı Terapi, insanlara düşünceleri ve duyguları arasında nasıl ayırım yapacaklarını ve varsayımlarını ve inançlarını sorgulayarak duygularını nasıl düzenleyeceklerini öğretebilir. Bu, grubun tamamladığı çeşitli egzersizler (Örneğin, ruh hali günlüğü) aracılığıyla olumsuz düşünce kalıplarının türlerinin belirlenmesi ve etiketlenmesi yoluyla yapılır. BDT ayrıca, kişilerin keyif aldıkları aktiviteleri belirlemelerine ve bu aktivitelere düzenli olarak katılmayı planlamalarına yardımcı olmak gibi stratejilerle geri çekilmeye ve keyif almamaya katkıda bulunan davranış kalıplarını da ele alabilir (APA, 2019).

Amerikan Psikiyatri Birliği'ne göre bir diğer müdahale yöntemi olan Kişilerarası Terapi, duyguları ve ihtiyaçları etkili bir şekilde iletmek ve önemli bir ilişki içinde sorun çözmek için stratejiler öğrenerek kişinin başkalarıyla olan ilişkilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu tekniği kullanan terapistler, depresyonun biyopsikososyal açıklamasını vurgular; insanların hayatlarında yaşadıkları olumsuz veya sıkıntılı olaylar üzüntü ve değersizlik duygularını şiddetlendirebilir. Başkalarıyla ilişkiler geliştikçe, depresif semptomlar azalabilir ve kişinin hayatının birçok alanında daha iyi işlevsellik deneyimlemesi umulmaktadır. Ortalama olarak, yaşlı yetişkinler haftalık 16 ila 20 seans şeklinde bu terapiden faydalanırlar. Depresyonu olan yaşlı yetişkinler için bu tedavi düşünülüyorsa, ikinci nesil bir antidepresanla desteklenmesi önerilmektedir. Yaşlı yetişkinlerde depresyon tedavisi için Kişilerarası Terapi de önerilmektedir. Tedavi, kişinin sosyal ve duygusal işleyişinin kapsamlı bir değerlendirmesinin yanı sıra hastayı depresyonun biyopsikososyal modeli hakkında eğiterek ve hastalığın kişiyi tanımlamadığını vurgulayarak başlamaktadır. Ardından, terapist hastaya ilişkileri ve bu ilişkiler içinde başkalarıyla nasıl etkileşim kurduğu hakkında sorular soracaktır. Bu kapsamlı inceleme, terapistin depresyonlu yaşlı yetişkinlerde yaygın olarak görülen belirli temalara odaklanarak dört sorun alanından birini tanımlamasına ve üzerinde çalışmasına olanak tanır: Keder (Örneğin, eş kaybından dolayı sürekli üzüntü), rol anlaşmazlıkları (Örneğin, yetişkin çocuklarından bakım almak istememek), rol geçişleri (Örneğin, aktif olarak çalışmaktan emekliliğe geçiş), kişilerarası eksiklikler (Örneğin, izolasyon) (APA, 2019).

Amerikan Psikiyatri Birliği'ne göre grup yaşamı gözden geçirme/hatırlama terapisi ise, yaşlı yetişkinlerin yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde meydana gelen geçişlerle başa çıkmalarına yardımcı olmak için çocukluktan şimdiki ana kadar yaşam öykülerini oluşturdukları bir psikoterapi tedavisidir. Bu terapi, yaşlı yetişkinlerin yaşamlarını gözden geçirmelerine ve yansıtma yoluna olanak tanımaktadır ve bu yansıtma yoluyla, ideal olarak daha dengeli ve tatmin edici bir bakış açısıyla sonuçlanan geçmiş ve şimdiki anlar için bir takdir geliştirilmektedir. Ortalama olarak, yaşlı yetişkinler bir grup formatında haftada 4 ila 12 seans yaşamı gözden

geçirme/hatırlama terapisi alırlar. Grup yaşamı gözden geçirme/hatırlama terapisi, yaşlı yetişkinlerde depresyon tedavisi için bir diğer öneridir (APA, 2019).

Yaşlı yetişkinler genellikle yaşamlarının bir evresinde, yaşadıkları hayatı ve arzu ettiklerini elde edip etmediklerini düşünürler. İnsanlar yaşamları ve mevcut durumları üzerine düşünürken, tatmin edici bir yaşam sürdükleri sonucuna varmayı umarlar. Yaşlı yetişkinler sevdiklerini kaybetmenin ya da aktif çalışmadan emekliliğe geçişin yasını tutabilirken, bu tür deneyimler beklenir ve tipik olarak genel bir yaşam perspektifine dahil edilir. Ancak depresyondaki yaşlı yetişkinler zorlukları ve geçişleri entegre etmekte zorlanır ve üzüntü duyguları geliştirebilir ve bir zamanlar keyif aldıkları faaliyetlerden geri çekilebilirler. Grup yaşamı gözden geçirme/hatırlama terapisi, yaşlı yetişkinlerin yaşadıkları değişikliklerle başa çıkmalarına ve yaşadıkları hayatlarla barışık hissetmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bu müdahalenin grup formatı, yaşlı yetişkinlerin yaşadıkları yaşam geçişlerindeki ortak noktaları paylaşmaları için de bir fırsat sağlamaktadır. İdeal olarak, kişinin hayatını bu formatta gözden geçirme süreci nihayetinde depresyon semptomlarının azalmasıyla sonuçlanacaktır (APA, 2019).

Her ne kadar huzurevlerine yönelik olumsuz bir algıdan bahsedilebilir olsa da bu kurumlar; fiziksel, bilişsel, psikolojik veya sosyal uyumsuzluklar nedeniyle yerinde güvenli bir şekilde yaşlanamayanların bakımında hayati bir rol oynamaktadır. Neyse ki, geriatik depresyonu başarılı bir şekilde tedavi edebilecek birçok kanıta dayalı terapötik yaklaşım vardır. Bundan önceki paragraflarda bahsedilen terapi teknikleri ve bunlara ek olarak fiziksel egzersiz, sanat terapisi, evcil hayvan terapisi, müzik terapisi, meditasyon ve sosyal katılım faydala göstermeye yüksek ihtimalle adaydır. Kişiyi özel birden fazla yöntemi bir araya getirerek bütünleştirici bir yaklaşım benimsemek de başarıyla sonuçlanabilir.

Huzurevi personelinin depresyonu tanıma ve şefkatle müdahale etme konusunda kapsamlı bir eğitim alması da bir alternatif öneri olarak ortaya atılabilir. Özellikle günlük bakım rutinlerindeki küçük değişikliklerin bile zamanla büyük bir fark yaratabilmesi mümkündür. Personel, günlük konuşmalar ve aktif dinleme yoluyla sakinlerle anlamlı bağlar kurmaya çalışabilir, huzurevi sakinlerinin kendine özgü ihtiyaçlarını, tercihlerini ve hayat hikayelerini anlamak için zaman ayırabilirler. Böylece hem huzurevi ortamlarında güven ve bağ pekiştirilebilir hem de depresif bozukluklara yönelik belirtiler erkenden tespit edilebilir ve hızlıca tedavi adımlarına geçilebilir.

Huzurevi ortamlarının ve faaliyetlerinin amaca yönelik olarak düzenlenmesi de etkili olabilir: Yeterli doğal aydınlatma ve doğayla iç içe olma fırsatlarını sağlamak, halktan ve şehrin hareketliliğinden izole olmayı engellemek, çok-katılımlı ve eğlenceli topluluk faaliyetleri için fırsatlar yaratmak, sakinlerin görüldüklerini/ duyulduklarını/önem gösterildiklerini hissetmelerini sağlamak olumlu adımlar olarak göze çarpmaktadır. Huzurevi sakinlerine depresif bozukluklar konusunda farkındalık yaratacak seminerler/konferanslar düzenlemek ve bununla da kalmayarak yeni deneyimler ve etkileşimler oluşturabilmek adına için gönüllüler,

okul grupları, sanatçılar ve müzisyenlerle iş birliği yapmak da olumlu sonuçlar gösterebilecek yaklaşımlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özetlemek gerekirse depresyonu gerek teşhis ve tedavi etmek gerekse de hiç gelişmemesini sağlamak görevi şefkat, bireyler arası bağlantı ve iletişim, kanıta dayalı tedaviler ve çevresel iyileştirmeler yoluyla çoğu huzurevi sakini için son derece başarılıdır. Ruh sağlığına daha fazla anlayış ve öncelik verilmesiyle huzurevleri, sakinlerinin yaşam yolculuğunun her aşamasında anlam ve amaç bulma konusunda güçlendirildiği, bir mecburi sığınaktan çok bir yaşam merkezi haline getirilebilir.

SONUÇ

Depresif bozukluklar, tüm demografik gruplardan insanları etkileyebilen önemli bir küresel ruh sağlığı sorunudur; ancak yaşlılar hastalık, izolasyon, bağımsızlık kaybı veya bir huzurevine geçiş gibi faktörler nedeniyle özellikle savunmasız olabilmektedirler. Beklenen yaşam süresi ve yaşlı nüfus dünya çapında önemli ölçüde arttıkça da yaşamın sonunda depresyonun yaygınlığı artmakta ve giderek daha önemli bir toplumsal sorun haline gelmektedir. Bunu ele almak için, depresif bozuklukların daha yaygın olduğu uzun süreli bakım tesislerindeki yaşlı yetişkinleri etkileyen depresyonun nedenleri, tanı yöntemleri ve kanıta dayalı tedaviler konusunda daha fazla farkındalığa ve odaklanmaya ihtiyacımız olduğu bir gerçektir. Giderek artan bu sorunla mücadele etmek, araştırma ve kaynakların koruyucu önlemlere ve genişleyen yaşlı nüfusun yaşlılık döneminde ruh sağlığını ve yaşam kalitesini korumasına yardımcı olacak etkili müdahalelere ayrılmasını gerektirmektedir.

Gösterildiği üzere insanlar yaşlandıkça kendi yaş grupları içindeki oran bazında depresyon giderek yaygınlaşmaktadır ve 60-69 yaş arası yetişkinler küresel olarak bu bağlamda en yüksek oranlara sahiplerdir. Biyolojik değişiklikler, tıbbi sorunlar, sevilen kişilerin kaybı, emeklilik nedeniyle sosyal ilişkilerin azalması ve yaşamda bir amaç eksikliği hissi gibi birçok faktör geç dönem depresyonuna katkıda bulunmaktadır. Yaşlı yetişkinlerde görülen semptomlar arasında sürekli üzüntü, uyku bozuklukları, konsantrasyon sorunları, sosyal geri çekilme gibi pek çok belirti yer alabilmektedir. Ancak, bu semptomlar genellikle yaşlanmanın normal bir parçası olarak göz ardı edilmektedir. Bu durum da yaşlı popülasyonlarda depresyonun doğru teşhis ve tedavisini engellemektedir. Depresyondan muzdarip yaşlı bireyleri tespit etmek ve onlara yardımcı olmak için daha fazla farkındalık ve desteğe ihtiyaç olduğu barizdir. Yaşlı bireylerde depresyonun doğru şekilde tanınması ve yönetilmesi konusunda toplumun eğitilmesi için adımlar atılması gerektiğinden bahsedilebilir. Bu farkındalığın oluşturulması gereken bir yer de huzurevleri ve benzeri bakım kuruluşlarıdır.

Türkiye'deki huzurevlerinin kapasitesi toplam yaşlı nüfusa kıyasla oldukça düşüktür. Bu durum, yaşlıların büyük çoğunluğunun huzurevine gitmek yerine evde, aile yanında yaşamaya devam etmeyi veya evde bakım hizmetlerini kullanmayı tercih ettiğini gösteren verilerle uyumludur. Anketler yaşlıların sadece küçük bir azınlığının artık kendilerine bakamayacak

duruma geldiklerinde huzurevine gitmek istediklerini, büyük çoğunluğun ise aile yanında kalmayı veya evde bakım hizmeti almayı tercih ettiklerini göstermektedir. Huzurevlerinden kaçınmayı tarifleyen bu tercih, huzurevi sakinlerinde toplum içinde yaşayan yaşlılara kıyasla çok daha yüksek oranda depresyon görülmesi ile ilgili (bu korku sebebiyle) olabilir. Çünkü majör depresyon ve diğer depresif semptomların yaygınlığının huzurevlerinde toplum içinde yaşayanlara kıyasla önemli ölçüde daha yüksek olduğunu gösteren pek çok çalışma bulunmakta, bu durumu doğrulamaktadır. Bu da huzurevinde yaşama deneyiminin, evde yaşamaya kıyasla ruh sağlığını büyük ölçüde olumsuz etkilediğini göstermektedir.

Huzurevlerine geçişin yaşlı sakinler üzerinde çeşitli olumsuz etkilerinden bahsedilebilir: Örneğin; bağımsızlık, özerklik, mahremiyet ve aidiyet duygularının kaybı, öz değer azalmasına, yalnızlığa ve depresif semptomlara yol açabilir. Bir eşin/yakının kaybından duyulan keder ve çeşitli hareketlilik kısıtlamaları da psikolojik olarak zorlayıcı olan değişimlere bir diğer örnektir. Toplumsal bağlamda düşündüğümüzde de huzurevine yerleşmenin toplumsal yaşamda bulunan destek ağlarından izolasyona yol açacağı söylenebilir. Huzurevleri hakkındaki olumsuz toplumsal görüşler veya birçok farklı kişiyle aynı mekanı paylaşmaktan kaynaklanan gerilimler de birer sosyal problem olarak yansiyabilir. Biyolojik bağlamda ise huzurevlerinde sınırlı hareketlilik, değişen beslenme, duysal yoksunluk, bozulan uyku ritimleri ve çoklu ilaç kullanımı yaşlı bireylerde depresif bozuklukları tetikleyebilir.

Huzurevi sakinlerinde duygu/dışavurum eksikliği, somatik şikayetler, sinirlilik ve sosyal geri çekilme gibi semptomlara rastlanabilir. Ancak, işitme kaybı, demans ve duyguları ifade etmede isteksizlik gibi faktörler nedeniyle bu popülasyonda depresyonu değerlendirmek zor olabilir. Nesil normları ve akıl hastalığına karşı damgalanma gibi kültürel faktörler de bu zorlukta rol oynayabilir. Yaşlılarda depresyon tedavisi için grup bilişsel davranışçı terapi, kişilerarası terapi ve grup yaşamı gözden geçirme terapisi gibi psikoterapi müdahaleleri ve ikinci nesil antidepressan tedavisi önerilmektedir. Depresyonu tanımak için personel eğitimi, sakinlerle günlük konuşmalar, yaşam hikayelerini anlama ve faaliyetlerin ve ortamların amaca yönelik organizasyonu gibi huzurevi bakımında basit değişiklikler önleme ve tedavi bağlamında yardımcı olabilir.

Özetlemek gerekirse depresyon doğru bir biçimde tanınması ve uygun şekilde ele alınması halinde yaşanan nüfusta tedavi edilebilir ve yönetilebilir bir sorundur. Bu da ancak konuya ilişkin farkındalığın güncel tutulması, toplumun ve ilgili personellerin farkındalığının artırılması ve çeşitli sağaltım müdahaleleri ile mümkündür. Eğer belirtiler yok ise depresyonu önleyici ve aktif bir yaşam tarzının benimsenmesi yaşlılığın sürdürülebilirliği adına oldukça olumlu bir adım olacaktır. Eğer belirtiler görülmekte ise geç kalınmadan kanıta dayalı tedavilerden olan grup bilişsel-davranışçı terapi, kişilerarası psikoterapi, grup yaşamı gözden geçirme / anımsama terapisi ve ikinci nesil antidepressan tedavilerinden ideal olan(lar)ı ile süreci ilerletmek bireyin ruh sağlığına yeniden kazanması adına olumlu bir adım olacaktır.

KAYNAKÇA

- Altay, B., Aydın Avcı, İ. (2009). Samsun huzurevinde yaşayan yaşlıların bazı özellikleri ile depresyon riski arasındaki ilişki. *Türk Geriatri Dergisi*, 12(3), 147-155.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.)*”.
- American Psychological Association. (2019). *Depression guideline for older adults*. <https://www.apa.org/depression-guideline/older-adults> (Erişim Tarihi: 23.09.2023).
- Ayan, F. S. (2021). Gerontolog Gözüyle Yaşlı Bireylerde Depresyonun Değerlendirilmesi. A. *Kılavuz (Ed) Yaşlılıkta Depresyon* içinde (s. 1-32). Nobel Yayın, Ankara.
- Göçer Ş, Günay, O. (2018). Kayseri’de Bir Huzurevinde Yaşayan Yaşlıların Günlük Yaşam Aktiviteleri ve Depresif Belirti Düzeyleri. *Eurasian Journal of Family Medicine*, 7(3), 116 - 124.
- Institute for Health Metrics and Evaluation (IHME) (2020). *Global Burden of Disease Collaborative Network. Global Burden of Disease Study 2019 (GBD 2019) Results*. Seattle, United States.
- Joiner Jr., T. E., Pettit, J. W., & Perez, M. (2002). Depression. D. J. Ekerdt (Ed.), *Encyclopedia of Aging* içinde (s. 335-338). Macmillan Reference USA & Thomson Gale, NY, USA.
- Kılavuz, A., Kayhan Koçak, F. Ö., Akçiçek, S. F. (2021). Psikiyatrist Gözüyle Yaşlı Bireylerde Depresyonun Ayırıcı Tanısı ve Tedavisi. A. *Kılavuz (Ed) Yaşlılıkta Depresyon* içinde (s. 33-92). Nobel Yayın, Ankara.
- Kuman Tunçel, Ö. (2021). Geriatrist Gözüyle Yaşlı Bireylerde Depresyonun Risk Faktörleri ve Tanısı. A. *Kılavuz (Ed) Yaşlılıkta Depresyon* içinde (s. 143-175). Nobel Yayın, Ankara.
- Max Roser, Esteban Ortiz-Ospina and Hannah Ritchie. (2013). *Life Expectancy*. Published online at OurWorldInData.org. Retrieved from: 'https://ourworldindata.org/life-expectancy' [Online Resource]
- Obetz, F. W., Ingram, R. E., & Feliciano, L. (2021). Behavioral interventions in dementia. In D. Gu & M. E. Dupre (Eds.), *Encyclopedia of gerontology and population aging* (pp. 619-625). Springer Nature Switzerland AG.
- OECD (2023). *Elderly population (indicator)*. doi: 10.1787/8d805ea1-en (Accessed on 23 September 2023)
- Öksüz, Y. (2021). Yaşlılık Dönemindeki Yaygın Psikolojik Problemler. H. Kumcağız, Y. Demir (Eds) *Yaşlılık Psikolojisi: Bütüncül Yaklaşım* içinde (s. 71-88). Pegem Akademi, Ankara.
- TÜİK (2023). *İstatistiklerle Yaşlılar, 2022*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Yaşlılar-2022-49667&dil=1> (Erişim Tarihi: 23.09.2023).

Http-1: Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. *Huzurevi ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi. Sıkça Sorulan Sorular.* <https://www.aile.gov.tr/sss/engelli-ve-yasli-hizmetleri-genel-mudurlugu/huzurevi-ile-huzurevi-yasli-bakim-ve-rehabilitasyon-merkezi/>(Erişim Tarihi: 23.09.2023).

Http-2: Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. *Kuruluşlar.* <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/kuruluslar/yasli/> (Erişim Tarihi: 23.09.2023).

**EDUCATION BIAS IN NEUROPSYCHOLOGICAL ASSESSMENT AMONG
ILLETERATE ELDERLY: A CLINICAL PERSPECTIVE**

Yasemin Sohtorik İlkmen

Dr., Boğaziçi University, Psychology Department, Istanbul, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-9479-4942

ABSTRACT

As world population is getting older detection of cognitive decline common among geriatric populations is becoming more important than ever. The rates of limited education and illiteracy are also more common among older individuals. Research shows that performance on neuropsychological tests in general and intelligence tests in particular varies as a function of level of education. Most cognitive assessment instruments have components that require individuals to perform tasks that resemble activities practiced in schools. Consequently, exposure to formal school activities and education creates an advantage while performing on cognitive ability tests. Conversely, this creates a disadvantage for individuals with limited or no formal school experience. The major risk of education bias in neuropsychological evaluations is the overestimation of cognitive decline among older individuals with limited education or illiteracy, and hence incorrect diagnosis. Considering that low levels of education has been shown to be a risk factor for the development of dementia, developing instruments that are sensitive to assist professionals in differential diagnosis has paramount significance. In this presentation, the author shares experience in the assessment of older individuals who are illiterate or have only a few years of formal education. Various cognitive ability tests are discussed to illustrate the impact of education in performance. The discussion is particularly geared in the context of standardization studies as many individuals with lower performance are excluded from such studies. A few tasks particularly developed for individuals with limited or no education are introduced. The presentation concludes with recommendations for developing more reliable and valid assessment tools in the context of evaluating geriatric populations.

Keywords: Education bias, neuropsychological assessment, geriatrics.

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİN DOGMATİK DİNDARLIK ALGISI İLE İLGİLİ
GÖRÜŞLERİNİ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ¹**
EXAMINATION OF SECONDARY STUDENTS' OPINIONS ON THE DOGMATIC
PERCEPTION OF RELIGIOUS IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES

Mehmet Emin KALGI

Doç. Dr., Ardahan Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Psikolojisi Anabilim Dalı, Ardahan,
Türkiye

*Assoc. Prof. Dr., Ardahan University, Theology Faculty, Department of Psychology of Religion,
Ardahan/Türkiye*

ORCID NO: 0000-0001-6999-5059

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, ortaöğretim öğrencilerinin dindarlık algılarını belirlemek ve bunu çeşitli değişkenlere açısından farklılaşp farklılaşmadığını ortaya koymaktır. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden genel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemini Şanlıurfa/Siverek ilçesinin genel liselerinde okuyan ve basit tesadüfî yolla seçilen 147 öğrenci oluşturmaktadır. Bunların %44,9'u (66) kız, %55,1'i (81) erkektir. Katılımcıların yaş ortalaması ise 16.34'tür. Bu araştırmanın verileri; "Dini Dogmatizm Ölçeği" ve geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" ile elde edilmiştir. Çalışmada ulaşılan sonuçlara göre erkeklerin dinî dogmatizm puan ortalamaları kadınlara göre daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca dogmatik dindarlık puanları cinsiyet ve yaş değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterirken; din-önem, öznel gelir algısı ve öznel dindarlık algısı değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermemiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Dindarlık, Dogmatik Dindarlık, Ortaöğretim Öğrencileri.

ABSTRACT

The aim of this research is to determine the perceptions of religiosity of secondary school students and to reveal whether it differs in terms of various variables. General survey model, one of the quantitative research methods, was used in the study. The sample of the study consists of 147 students studying in the general high schools of Şanlıurfa/Siverek district and selected by simple random way. 44.9% (66) of them are girls and 55.1% (81) are boys. The average age of the participants is 16.34. The data of this research; It was obtained with the "Religious Dogmatism Scale" and the "Personal Information Form" developed. According to the results obtained in the study, the average religious dogmatism score of men was found to be higher

¹ Bu çalışma, 2018 yılında İKSAD yayınevi tarafından "İlahiyat Yazıları" (Edt. Doç. Dr. Veysi ÜNVERDİ) adıyla basılan kitapta kitap bölümü olarak yayınlanmıştır.

than that of women. In addition, while dogmatic religiosity scores differ significantly according to gender and age variables; religion-importance, subjective income perception and subjective religiosity perception did not differ significantly.

Keywords: Psychology of Religion, Religiosity, Dogmatic Religiosity, Secondary School Students.

GİRİŞ

Bilim çevrelerince yapılan din ve dindarlık tanımlarında bir fikir birliği yoktur. Her ne kadar din ve dindarlık ile ilgili bazı tanımlamalar yapılsa da hiçbir tanım, sınıflama ve kavramlaştırma onları tam olarak açıklayamamaktadır (Yapıcı, 2002:77). Bunun temel sebebi din ve dindarlık kavramlarının nesnel göstergelerden çok öznel durumlarla ilişkili olmasıdır (Yapıcı, 2006). Cotton, Larkin, Hoopes, Cromer ve Rosenthal (2005) dindarlığı, Tanrı'ya inanma, dua etme, dinsel ritüelleri yerine getirme ve içimizdeki kutsalın dışa yansımaları olarak tanımlarken; Almeida, Neto ve Koenig (2006) ise dindarlığı inançlar sistemi, dini ritüeller ve kutsala yakın olmak için dinsel sembollerini (dua etme vb.) yerine getirme olarak tanımlamaktadır. Dindarlıkla ilgili olarak Yapıcı (2013) bireysel ve içsel; Roff(2005, akt. Yıldız, 2006) kurumsallık; Hyman ve Handal (2006) grup davranışlarını yönlendiren bir güç; Beckwith ve Morrow (2005) inanç ve ibadet esaslarını yerine getirme kavramlarını vurgulamıştır. Dogmatizm kavramı, doğuştan (a priori) gelen ve asla değişmeyeceği kabul edilen mutlak değerler olarak tanımlanmaktadır (Özdemir, 2017:116). Eren'e göre dogmatizm kavramı, bir şeye körü körüne bağlanmadır (2012:2). Yapıcı (2002:104) dogmatizm kavramından yola çıkarak dini dogmatizm kavramını şöyle tanımlamıştır: "Dinî meselelere doğru-yanlış, sevap- günah, caiz-caiz değil, iyi-kötü ya da siyah-beyaz gibi birbirine zıt ikili ayrımlarla yaklaşmaları, diğer kişileri ya da grupları da iyi-kötü şeklinde sınıflandırarak değerlendirme eğilimi göstermeleri, yani ara tonları görememeleridir."

YÖNTEM

Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modeli, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2004:79).

1.1. Evren ve Örneklem

Şanlıurfa/Siverek ilçesinin genel liselerinde okuyan ve basit tesadüfi yolla seçilen 147 öğrenci oluşturmaktadır. Bunların %44,9'u (66) kız, %55,1'i (81) erkektir. Katılımcıların yaş ortalaması ise 16.34'tür.

1.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın verileri; “Dini Dogmatizm Ölçeği” ve geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” ile elde edilmiştir.

1.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada inceleme konusu olan cinsiyet, yaş, aylık gelir düzeyi, din-önem düşüncesi ve öznel dindarlık algısı değişkenlerine ilişkin sorular araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

1.2.2. Dini Dogmatizm Ölçeği

Yapıcı (2002) tarafından geliştirilen “Dini Dogmatizm Ölçeği”nin özgün formu, ilk başta 22 madde olarak hazırlanmıştır. Yapıcı (2002:114), ölçeği daha homojen hale getirmek için önce 2. ve 6. daha sonra ise 10., 14.,

17. ve 18. maddeleri ölçekten çıkarmış ve yaptığı faktör analizi sonucunda 16 maddelik ve tek faktörden oluşan bir ölçek meydana getirmiştir. Bu 16 madde; “Tamamen katılıyorum (4), Katılıyorum (3), Katılmıyorum (2) ve Kesinlikle Katılmıyorum (1)” biçiminde kodlanıp puanlanmaktadır. Buna göre ölçekten alınabilecek en düşük puan 16, en yüksek puan ise 64’tür. Ortalama puan ise 39.30’dur. Ortalama puanın üzerine çıkan dindarlıkların dogmatik bir görüntü sergilediği varsayılmaktadır.

Yapıcı (2002:115-116), güvenilirlik analizi içinse ölçeğin iç tutarlılık katsayısını (Cronbach’s-Alpha) 0,91 olarak hesaplamıştır. Daha sonra yarıya bölme tekniği ile ölçeğin iki yarısının birbiriyle korelasyonuna bakmış, ölçeğin birinci ve ikinci kısmı ($r = .778$) arasında $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Bu çalışmada ise ölçeğin iç tutarlılık (Cronbach’s-Alpha) katsayısı 0,76 olarak bulunmuştur. Güvenirlik katsayısının 0.70 ve daha yüksek olması test puanlarının güvenilirliği için yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2012).

1.3. Verilerin Analizi

Anket verilerinin hem girilmesinde hem de bunların farklı istatistiksel tekniklerle analiz edilmesinde SPSS-20 programı kullanılmıştır. Veriler çözümlenirken; bağımsız t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) tekniklerinden yararlanılmıştır. Buna göre:

1. Dini dogmatizm puan ortalamasının cinsiyet ve din-önem değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için bağımsız t-testi,

2. Dini dogmatizm puan ortalamasının yaş, öznel gelir düzeyi ve öznel dindarlık algısı değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi kullanılmıştır.

1.4. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmamızın önemli taraflarından biri de sorularımıza cevap bulmak için oluşturduğumuz hipotezlerimizdir. Bu hipotezlerimiz elde ettiğimiz bulguları, sonuç ve tartışma kısmında

yorumlamamıza yardımcı olacaktır.

1. Kadınların dogmatik dindarlık puanları erkeklere göre daha yüksektir (a). Kadınlar ile erkeklerin dogmatik dindarlık puanları arasında farklılaşma olacaktır (b).

2. Dinin kendisi için çok önemli olduğunu ifade edenlerin dogmatik dindarlık puan ortalamalarının, dinin kendisi için önemli olduğunu ifade edenlerin dogmatik dindarlık puan ortalamalarına göre yüksek olması öngörülmektedir (a). Dogmatik dindarlık puanları din- önem değişkenine göre farklılaşacaktır (b).

3. 16 yaş düzeyindeki öğrencilerin dogmatik dindarlık puan ortalaması diğer yaş düzeyinde bulunan öğrencilere göre daha yüksektir (a). Çeşitli yaş düzeyinde bulunan öğrencilerin dogmatik dindarlık puanları farklılaşacaktır (b). Bu farklılaşma 15-18 ve 15-16 ikili grupları arasında olacaktır (c).

4. Öğrencilerin dogmatik dindarlık puanları öznel gelir düzeylerine göre farklılaşacaktır (a). Farklılaşmanın, gelir düzeyi ortanın altı ile ortanın üstü ikili grupları arasında olması beklenmektedir (b). Aile gelir düzeyi ortanın altı olan katılımcıların dogmatik dindarlık puan ortalamaları en yüksektir (c).

5. Kendisini çok dindar olarak tanımlayanların dogmatik dindarlık puan ortalamaları diğer gruplara göre yüksektir (a). Dogmatik dindarlık puanları öznel dindarlık algısına göre farklılaşmayacaktır (b).

BULGULAR

Tablo 1. Kadınlarla Erkeklerin Dogmatik Dindarlık Puanları Arasındaki Farka İlişkin Bağımsız t-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{x}	Ss	sd	t	p*
Kadın	64	40.83	5.70	141	-2.422	0.017
Erkek	79	43.82	8.45			

*p<0.05

Tablo 1 incelendiğinde erkeklerin ortalama dogmatik dindarlık puanları (\bar{x} =43.82) kadınların ortalama dogmatik dindarlık puanlarından daha yüksektir. Bu durum, erkeklerin kadınlara oranla daha dogmatik dindarlık algısına sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte kadınlar ile erkeklerin dogmatik dindarlık puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını öğrenmek için yapılan t-testinde, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma görülmüştür [$t_{(141)}=-2.422$, $p<0.05$].

Tablo 2. Katılımcıların Din-Önem Değişkeninin Dogmatik Dindarlık Puanları Arasındaki Farka İlişkin t-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{x}	Ss	sd	t	p
Önemli	26	42.31	5.75			
Çok Önemli	117	43.52	7.83	141	-0.131	0.896

Tablo 2 incelendiğinde dinin kendisi için “önemli” olduğunu ifade edenlerin dogmatik dindarlık puan ortalamaları 42.31, dinin kendisi için “çok önemli” olduğunu ifade edenlerin dogmatik dindarlık puan ortalamaları 43,52 olarak bulunmuştur. Anlamlılık için hesaplanan hata oranı yaklaşık olarak %90'dır. Bu rakam, farklılaşma göstermesi için oldukça yüksektir. Yani dogmatik dindarlık puanları din-önem değişkenine göre farklılaşmamaktadır [$t_{(141)}=0.13$, $p=0.896$].

Tablo 3. Katılımcıların Yaş Düzeylerinin Sayı, Ortalama Dogmatik Dindarlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Yaş	Sayı (N)	Ortalama Puan (\bar{x})	Standart Sapma (ss)
15	38	39.71	7.08
16	47	44.40	6.74
17	28	41.29	8.71
18	28	44.18	8.71
Total	141	42.48	7.52

Tablo 4. Yaş Düzeyi Değişkeninin Dogmatik Dindarlık Puan Farkına İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p*	Anlamlı Farklılık (Scheffe)
Gruplar Arası	586.207	3	195.402			15 ile 16 yaş arasında olmuş
Grup İçi	7334.956	137	53.540	3.650	0.014	
Toplam	7921.163	140				

* $p<0.05$

Farklı yaş düzeylerinden oluşan 140 kişilik bir öğrenci grubunun, dogmatik dindarlık puanları arasında fark olup olmadığını sınamak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testinde, istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmüştür [$F_{(3-137)}=0.987$, $p<0.05$]. Farklılaşmanın hangi değişkenler arasında olduğunu görmek için yapılan Post Hoc (Scheffe testi) analizinde, sonuçlar 15 ile 16 yaş grupları arasında olduğunu göstermiştir.

Tablo 5. Öznel Gelir Gruplarının Sayı, Ortalama Dogmatik Dindarlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Gelir Grupları	Sayı (N)	Ortalama Puan (\bar{x})	Standart Sapma (ss)
Ortanın altı	77	42.34	7.65
Orta	38	43.66	7.51
Ortanın üstü	27	41.33	7.10
Toplam	142	42.50	7.50

Tablo 6. Gelir Gruplarının Dogmatik Dindarlık Puan Ortalamaları Farkına İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	89.727	2	44.863	0.795	0.454
Grup İçi	7843.773	139	46.430		
Toplam	7933.500	141			

Tablo 6'ya bakıldığında gelir düzeyi orta olan öğrencilerin, dogmatik dindarlık puan ortalamaları (\bar{X} =43.66) en yüksektir. Gelir düzeyi ortanın altı olan öğrencilerin dogmatik dindarlık puan ortalamaları 42.34 iken, gelir düzeyi ortanın üstü olanların dogmatik dindarlık puan ortalamaları 41.33'tür. Gelir gruplarının dogmatik dindarlık puan ortalamalarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını sınamak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testinde, gruplar arasında farklılaşma görülmemiştir [$F_{(2-139)}=0.795$, $p=0.454$].

Tablo 7. Öğrencilerin Öznel Dindarlık Algısının Değişkeninim Sayı, Ortalama Genel Uyum Puanları ve Standart Sapmaları

Gelir Grupları	Sayı (N)	Ortalama Puan (\bar{x})	Standart Sapma (ss)
Biraz Dindar	35	42.69	5.76
Dindar	98	41.94	7.53
Çok Dindar	10	47.10	10.85
Toplam	143	42.98	7.47

Tablo 8.Öznel Dindarlık Algısı Değişkenin Dogmatik Dindarlık Puan Farkına İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	243.631	2	121.815	2.216	0.113
Grup İçi	7696.076	140	54.972		
Toplam	7939.706	142			

Kendisini “çok dindar” olarak ifade edenlerin dogmatik dindarlık puan ortalamaları ($\bar{x}=47.10$) en yüksek değerde bulunmuştur. Kendisini “biraz dindar” olarak ifade eden öğrencilerin dogmatik dindarlık puan ortalamaları 42.69 iken, “dindar olduğunu” ifade edenlerin dogmatik dindarlık puan ortalamaları 41.94’tür. Katılımcıların dogmatik dindarlık puan ortalamaları öznel dindarlık algısı değişkenine göre farklılaşmaktadır [$F_{(2, 140)}=2.216, p=0.113$].

SONUÇ VE TARTIŞMA

1. Erkeklerin dini dogmatizm puan ortalamaları kadınlara göre daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuçlar hipotezimizi desteklememektedir. Ayrıca dogmatik dindarlık puanları cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermiştir [$t_{(141)}=-2.422, p<0.05$]. Bu sonuç 1b hipotezimizi desteklemiştir.

2. Din-önem düşüncesine göre, dogmatik dindarlık bakımından bir farklılaşmanın (2b) olup olmadığı sınanmış ve ortaya çıkan sonuca bakılarak bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür [$t_{(141)}=0.13, p=0.896$]. Dinin kendisi için önemli olduğunu ifade edenlerin dogmatik dindarlık puan ortalamaları 42.31 iken, dinin kendisi için çok önemli olduğunu ifade edenlerin dogmatik dindarlık puan ortalamaları 43,52 olarak bulunmuştur. Netice olarak 2a hipotezimizin araştırmanın bu bulgusuna göre desteklendiği görülmüştür.

3. 16 yaşındakilerin dogmatik dindarlık puan ortalamalarının 44.40, 18 yaşındakilerin 44.18, 17 yaşındakilerin 41.29 ve 15 yaşındakilerin 39.71 olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar 3a hipotezimizi desteklemektedir. Öğrencilerin yaş düzeylerine göre aldıkları dogmatik dindarlık puanları birbirlerinden istatistiksel olarak farklılaşmaktadır [$F_{(3-137)}=0.987, p<0.05$]. Farklılaşmanın hangi değişkenler arasında olduğunu öğrenmek için yapılan Post Hoc (Scheffe) analizinde, sonuçlar 15 ile 16 yaş grupları arasında olduğunu göstermiştir. Bu bulgular 3b hipotezimizi tam ve 3c hipotezimizi ise kısmen desteklemiştir.

4. Dogmatik dindarlık puanları, öznel gelir algısı değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma göstermemiştir [$F_{(2-139)}=0.795, p=0.454$]. Gelir düzeyinin orta olduğunu belirten grubun dogmatik dindarlık puan ortalaması diğer iki gruba göre daha yüksektir. Bu sonuçlar 4a, 4b ve 4c hipotezlerimizin desteklenmediği anlamına gelmektedir.

5. Dinin kendisi için çok önemli olduğunu ifade edenlerin dogmatik dindarlık puan ortalamaları diğer gruplara göre daha yüksek bulunmuştur. Bununla birlikte öznel dindarlık algısına göre, dogmatik dindarlık bakımından bir farklılaşma olup olmadığı test edilmiş ve bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür [$F_{(2-140)}=2.216$, $p=0.113$]. Bu sonuçlara göre hem 5a hem de 5b hipotezlerimiz doğrulanmıştır.

KAYNAKÇA

- Almeida, A. M., Neto, F. L. ve Koenig, H. G. (2006). Religiousness and mental health: A review. *Journal of Rev Bras Psiquiatr*, 28 (3), 242-250.
- Beckwith, H. D. & Morrow, J. A. (2005). Sexual attitudes of college students: The impact of religiosity and spirituality. *College Student Journal*. (http://findarticles.com/p/articles/mi_m0FCR/is_2_39/ai_n14703160).
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Cotton, S., Larkin, E., Hoopes, A., Cromer, B. A. ve Rosenthal, S. L. (2005). The impact of adolescent spirituality on depressive symptoms and health risk behaviors. *Journal of Adolescent Health*, 36 (6). 529.e7-529.e14. (<http://www.sciencedirect.com>).
- Eren, Ş. (2012). Din ve ilim ilişkisi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 1-9.
- Hyman, C. ve Handal, P.J. (2006). Definitions and evaluation of religion and spirituality items by religious professionals: A pilot study. *Journal of Religion and Health*, 45 (2), 264-282.
- Karasar, N. (2004). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özdemir, O. (2017). Psikiyatrik açıdan akıl ve aklın terbiyesi. *Psikiyatri ve Güncel Yaklaşımlar*, 9(1), 115-121.
- Yapıcı, A. (2002). Dini yaşamın farklı görüntüleri ve dogmatik dindarlık. *Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2), 76-117.
- Yapıcı, A. (2006). Yeni bir dindarlık ölçeği ve üniversiteli gençlerin dinin etkisini hissetme düzeyi: Çukurova Üniversitesi Örneği. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(1), 66-115.
- Yapıcı, A. (2013). *Ruh sağlığı ve din: Psiko-sosyal uyum ve dindarlık*. Karahan Yayınevi: Adana.
- Yıldız, M. (2006). *Ölüm kaygısı ve dindarlık*. İzmir: İlahiyat Vakfı Yayınları.

**ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİLERİN TANRI ALGISI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİNİ
ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ¹**
EXAMINING TEACHERS AND STUDENTS' OPINIONS ON THE PERCEPTION OF
GOD IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES

Mehmet Emin KALGI

Doç. Dr., Ardahan Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Psikolojisi Anabilim Dalı, Ardahan,
Türkiye

*Assoc. Prof. Dr., Ardahan University, Theology Faculty, Department of Psychology of Religion,
Ardahan/Türkiye*

ORCID NO: 0000-0001-6999-5059

ÖZET

Araştırmanın amacı, çeşitli okullarda görev yapan öğretmenlerin ve öğrencilerin tanrı algılarını belirlemek ve tanrı algıları ile ilgili görüşlerini çeşitli değişkenler açısından farklılaşp farklılaşmadığını ortaya koymaktır. Araştırmanın evrenini, çeşitli okullarda görev yapan öğretmenler ve eğitim-öğretim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden genel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini ise evren içinden random yolla seçilen 105'i kadın (%55) ve 86'si erkek (%45) olmak üzere toplam 191 kişi oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri, "Tanrı Algısı Ölçeği" ve geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" ile elde edilmiştir. Katılımcılara yöneltilen "Size göre Allah kullarına karşı nasıldır?" sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde kadınlar erkeklere, 12-18 yaş arasında olan katılımcılar 19-30 ve 31-49 yaş arasında olan katılımcılara, aylık gelir düzeyi ortanın altı olanlar gelir düzeyi orta ve ortanın üstü olan katılımcılara göre Allah'ı daha merhametli, dost, güven verici, kabul edici, kullarını seven, hoşgörülü, iyilik-sever, koruyucu, cömert ve sabırlı olarak görmektedir. Tanrı algısı puan ortalamalarının meslek değişkenine göre istatistiksel olarak farklılaşırken, cinsiyet, yaş, aile gelir düzeyi, anne tutum ve davranış, baba tutum ve davranış, anne dini inanç ve tutum ve baba dini inanç ve tutum değişkenlerine göre farklılaşmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Din, Dindarlık, Tanrı Algısı.

ABSTRACT

The aim of the research is to determine the perceptions of teachers and students working in various schools and to reveal whether their views on god perceptions differ in terms of various variables. The universe of the research consists of teachers working in various schools and

¹ Bu çalışma, 2018 yılında İKSAD yayınevi tarafından "İlahiyat Yazıları" (Edt. Doç. Dr. Veysi ÜNVERDİ) adıyla basılan kitapta kitap bölümü olarak yayınlanmıştır.

students studying. General survey model, one of the quantitative research methods, was used in the study. The sample of the study, on the other hand, consists of a total of 191 people, 105 women (55%) and 86 men (45%), who were randomly selected from the population. The data of the research were obtained with the "God Perception Scale" and the "Personal Information Form" which was developed. When the answers given to the question are examined, women aged 12-18 compared to those aged between 19-30 and 31-49, and those with a monthly income below the middle compared to the participants with a middle and higher income level compared to the participants who are more merciful, friendly, trustworthy. sees them as giving, accepting, loving, tolerant, benevolent, protective, generous and patient. While the mean of God perception differs statistically according to the profession variable, gender, age, family income level, maternal attitude and behavior, father attitude and behavior did not differ according to mother's religious belief and attitude and father's religious belief and attitude variables.

Keywords: Psychology of Religion, Religion, Religiosity, Perception of God.

GİRİŞ

Tanrı algısı, bireyin Tanrı'ya yönelik duygu ve düşüncelerinin hayatına etkisi olarak tanımlanmaktadır (Güler, 2007:123). Erdoğan'a (2015:224) göre Tanrı algısı, inanan insan ile inanmayan insanın hayatında düşünsel, duygusal ve davranışsal olarak farklı etkiler gösteren etkili bir işleve sahiptir. Orak, Uğur, Başköy, Özcan ve Seyis'e (2015:619) göre Tanrı algısı, kişinin yaşantısına bağlı olarak bireyi ruhsal ve fiziksel açılardan etkileyen bir kavramdır.

Her şeyden önce yaratılışı gerçekleştiren yegâne güç olan Tanrı kavramı, insan hayatını az veya çok, kısmen veya tamamen etkilemiştir (Aydın, 2010:54; Aygün, 2017:83). Bu etki, Tanrı'ya bağlanma şekline göre değişmektedir. Tanrı'ya güvenerek bağlanan insanların sosyal kaygı, depresyon, nevrotik ve psikotik belirti gösterme düzeyleri Tanrı'ya kaygılı bir şekilde bağlanmış insanlara göre daha düşüktür (Uysal, Batan, Baş, Zafer, 2014:232; Çınar, 2016:331).

Yapılan literatür taramasında Tanrı algısı ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların bir kısmında Tanrı algısının çeşitli değişkenlerle olan ilişkisi incelenmiş, bir kısmında ise bazı sosyo-demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı irdelenmiştir. Bu çalışmalardan biri Benson ve Spilka (1973) tarafından yapılmıştır. Benson ve Spilka (1973) Tanrı algısıyla ilgili yaptıkları çalışmada sevgi ve affetme yönelimli Tanrı algısıyla özsaygı arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulmuşlardır. Koç 2011'de 240üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada, öğrencilerin Tanrı tasavvurlarıyla benlik algıları arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulmuştur. Olumlu (sevgi yönelimli) Tanrı tasavvuruna sahip bireylerin benlik algılarının, olumsuz (korku yönelimli) Tanrı tasavvuruna sahip olanlara göre daha olumlu olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte olumlu Tanrı tasavvuruna sahip olmanın bireylerin benlik saygıları, ruhsal iyilik halleri ve daha az öfke yaşantılarının olmasının yaşam

memnuniyetleri açısından son derece önemli olduğu görülmüştür (s. 78,92). Dınvar (2011) yaşları 17 ile 60 arasında değişen 250 kişi üzerinde yaptığı araştırmada, olumsuz Tanrı algısı ile travma sonrası stres belirtileri arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulmuştur (s. 60).

YÖNTEM

Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modeli, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örnekleme üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2004:79).

1.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, çeşitli okullarda görev yapan öğretmenler ve eğitim-öğretim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise evren içinden random yolla seçilen 105'i kadın (%55) ve 86'si erkek (%45) olmak üzere toplam 191 kişi oluşturmaktadır. Örneklem ile ilgili bilgiler tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo-1. Verilerin Elde Edilmesinde Örneklemi Oluşturan Katılımcılara İlişkin Bilgiler Tablosu

Çalışma Grubunu Oluşturan Katılımcılara İlişkin Bilgiler			
Demografik Değişkenler	Demografik Değişkenler	f	%
Cinsiyet	Kadın	105	55
	Erkek	86	45
Mesleğiniz	Öğrenci	119	62.3
	Öğretmen	61	31.9
Yaş Grupları	12-18 Yaş	115	60.2
	19-30 Yaş	39	20.4
	31-49 Yaş	32	16.8
Aylık Gelir Grupları	Ortanın Altı Orta	77	40.3
	Ortanın Üstü	41	21.5
		48	25.1
Anne Tutum ve Davranışları	Otoriter/Baskıcı	31	16.2
	Koruyucu/Müdahaleci	101	52.9
	Eşitlikçi/Serbest	59	30.9
Baba Tutum ve Davranışları	Otoriter/Baskıcı	50	26.2
	Koruyucu/Müdahaleci	74	38.7
	Eşitlikçi/Serbest	67	35.1

Anne Dini İnanç ve Tutumları	Katı/Sert	31	16.2
	İlimli/Orta Yol	112	58.6
	Özgürlükçü/Serbest	48	25.1
Baba Dini İnanç ve Tutumları	Katı/Sert	34	17.8
	İlimli/Orta Yol	111	58.1
	Özgürlükçü/Serbest	46	24.1

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan 191 kişiden 105 tanesinin kadın, 86 tanesinin erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların %62,3'ü (119) öğrenci, %31,9'u (61) ise öğretmendir. Yaş gruplarına bakıldığında katılımcıların; %60,2'sinin (115) 12-18 yaş arasında, %20,4'ünün (39) 19-30 yaş arasında ve %16,8'inin (32) ise 31-49 yaş arasında olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %40,3'ünün (77) gelir düzeylerinin ortanın altı, %21,5'inin (41) orta ve %25,1'inin (48) ise ortanın üstü olduğunu ifade etmişlerdir. Çocukluğunuzda annenizin size karşı tutum ve davranışları nasıldı?" sorusuna, %16,2'si (31) otoriter/baskıcı, %52,9'u (101) koruyucu/müdahaleci ve %30,9'u (59) ise eşitlikçi/serbest cevaplarını verirken; "Çocukluğunuzda babanızın size karşı tutum ve davranışları nasıldı?" sorusuna ise %26,2'si (50) otoriter/baskıcı, %38,7'si (74) koruyucu/müdahaleci ve %35,1'i (67) ise eşitlikçi/serbest cevaplarını vermiştir. "Size göre annenizin dini inanç ve tutumları nasıldır?" sorusuna, %16,2'si (31) katı/sert, %58,6'sı (112) ılımlı/orta yol ve %25,1'i (48) ise özgürlükçü/serbest cevaplarını verirken; "Size göre babanızın dini inanç ve tutumları nasıldır?" sorusuna %17,8'i (34) katı/sert, %58,1'i (111) ılımlı/orta yol ve %24,1'i (46) ise özgürlükçü/serbest cevaplarını vermiştir.

1.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın verileri, "Tanrı Algısı Ölçeği" ve geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" ile elde edilmiştir.

1.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada inceleme konusu olan cinsiyet, meslek, yaş grubu, anne-baba tutum ve davranışları ve anne-baba dini inanç ve tutumları değişkenlerine ilişkin sorular araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

1.2.2. Tanrı Algısı Ölçeği

Güler (2007) tarafından geliştirilen "Tanrı Algısı Ölçeği (TA)" nin özgün formu, ilk önce 32 madde olarak hazırlanmıştır. Daha sonra Güler (2007:129), uzman görüşleri ve yaptığı bazı analizler sonucunda 10 maddeyi (1, 10, 20, 22, 23, 25, 28, 29, 30, 32) ölçekten çıkarmıştır. Güler (2007:129) tarafından geliştirilen "Tanrı Algısı Ölçeği (TA)" son haliyle 22 maddeden oluşmaktadır. Bu 22 madde; "Hiç Yansıtıyor (1), Kısmen Yansıtıyor (2), Biraz Yansıtıyor (3), Oldukça Yansıtıyor (4) ve Tamamen Yansıtıyor (5)" biçiminde kodlanıp puanlanmaktadır. Bununla birlikte Güler (2007) ölçek maddelerini korku yönelimini ve sevgi yönelimini

karşılacak şekilde hazırlamıştır. Sevgi ifadeleri düz puanlanırken, korku ifadeleri ters yönde puanlanmaktadır. Buna göre 1, 4, 5, 6, 9, 11, 12, 13, 17, 19, 20 ve 22 numaralı ifadeler düz; 2, 3, 7, 8, 10, 14, 15, 16, 18, 21 numaralı ifadeler ise ters yönde puanlanmaktadır (s. 131). Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 110, en düşük puan ise 22'dir. Ölçekten alınan yüksek puanlar bireyin "sevgi yönelimli" (olumlu) bir Tanrı algısına, düşük puanlar ise "korku yönelimli" (olumsuz) bir Tanrı algısına sahip olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin güvenirliliği: Güler (2007:129,132), güvenirlilik analizi içinse ölçeğin iç tutarlılık katsayısını (Cronbach's-Alpha) 0.83 olarak hesaplamıştır. Yaptığımız çalışmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's-Alpha) 0,76 olarak bulunmuştur. Güvenirlilik katsayısının 0.70 ve daha yüksek olması test puanlarının güvenirliliği için yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2012).

Ölçeğin geçerliliği: Ölçeğin yapı geçerliliğini kontrol etmek için açıklayıcı faktör analizi Güler (2007) tarafından yapılmıştır. Güler (2007:132) yaptığı faktör analiz sonucuna göre ölçeğin beş faktörden oluştuğunu bulmuş ve bu faktörlerin toplam varyansın %55,6'sını açıklamıştır.

1.3. Verilerin Analizi

Anket verilerinin hem girilmesinde hem de bunların farklı istatistiksel tekniklerle analiz edilmesinde SPSS-20 programı kullanılmıştır. Veriler çözümlenirken bağımsız t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) tekniklerinden yararlanılmıştır. Buna göre: Tanrı algısı ölçeği (TA) puan ortalamalarının cinsiyet ve meslek değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için bağımsız t-testi,

Tanrı algısı ölçeği (TA) puan ortalamalarının yaş, aylık gelir, anne-baba tutum ve davranışları ve anne- baba dini inanç ve tutumları değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi kullanılmıştır.

1.4. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmamızın önemli taraflarından biri de sorularımıza cevap bulmak için oluşturduğumuz hipotezlerimizdir. Bu hipotezlerimiz elde ettiğimiz bulguları, sonuç ve tartışma kısmında yorumlamamıza yardımcı olacaktır.

1. Kadınların Tanrı algısı puan ortalamaları erkeklere göre daha yüksektir (a). Kadınlar ile erkeklerin Tanrı algısı puanları arasında farklılaşma olacaktır (b).

2. Öğrencilerin Tanrı algısı puan ortalamaları öğretmenlere göre daha yüksektir (a). Öğrenciler ile öğretmenlerin Tanrı algısı puanları arasında farklılaşma olacaktır (b).

3. 31-49 yaş arasındaki öğrencilerin Tanrı algısı puan ortalamaları diğer yaş gruplarında bulunan öğrencilere göre daha yüksektir (a). Çeşitli yaş gruplarında bulunan öğrencilerin Tanrı algısı puanları farklılaşacaktır (b). Bu farklılaşma 12-18 yaş grubu ile 31-49 yaş grubu arasında olacaktır (c).

4. Gelir düzeyi orta olan katılımcıların Tanrı algısı puan ortalamaları en yüksektir (a). Öğrencilerin Tanrı algısı puanları gelir grubu değişkenine göre farklılaşacaktır (b). Farklılaşmanın, gelir düzeyi ortanın altı ile ortanın üstü ikili grupları arasında olması beklenmektedir (c).

5. Çocukluğunda annesinin kendisine karşı tutum ve davranışı eşitlikçi/serbest olduğunu ifade edenlerin Tanrı algısı puan ortalamaları diğer gruplara göre daha yüksektir (a). Tanrı algısı puanlarının anne tutum ve davranış değişkenine göre farklılaşması öngörülmektedir (b). Farklılaşmanın otoriter/baskıcı ile eşitlikçi/serbest grupları arasında olması beklenmektedir (c).

6. Çocukluğunda babasının kendisine karşı tutum ve davranışı eşitlikçi/serbest olduğunu ifade edenlerin Tanrı algısı puan ortalamaları diğer iki gruba göre daha yüksektir (a). Tanrı algısı puanlarının baba tutum ve davranış değişkenine göre farklılaşması öngörülmektedir (b). Farklılaşmanın otoriter/baskıcı ile eşitlikçi/serbest grupları arasında olması beklenmektedir (c).

7. Annesinin dini inanç ve tutumlarının katı/sert olduğunu ifade edenlerin Tanrı algısı puan ortalamaları en düşüktür (a). Tanrı algısı puanlarının anne dini inanç ve tutum değişkenine göre farklılaşması beklenmektedir (b). Farklılaşmanın katı/sert ile özgürlükçü/serbest grupları arasında olması öngörülmektedir (c).

8. Babasının dini inanç ve tutumlarının özgürlükçü/serbest olduğunu ifade edenlerin Tanrı algısı puan ortalamaları en yüksektir (a). Tanrı algısı puanlarının anne dini inanç ve tutum değişkenine göre farklılaşması beklenmektedir (b). Farklılaşmanın katı/sert ile özgürlükçü/serbest grupları arasında olması öngörülmektedir (c).

BULGULAR

Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyet, Yaş Grupları ve Aylık Gelir Düzeylerinin Allah Algısı İle İlgili Veri Tablosu

	Cinsiyet		Yaş Grupları			Aylık Gelir Grupları		
	Kadın	Erkek	12-18 Yaş	19-30 Yaş	31-49 Yaş	Ortanın Altı	Orta	Ortanın Üstü
Merhametli	97	78	109	35	28	70	37	43
Dost	61	42	65	23	15	45	16	27
İntikamcı	2	5	2	1	3	1	2	4
Cezalandırıcı	12	17	14	9	6	6	8	9
Güven Verici	88	65	96	30	24	62	28	41
Otoriter/Baskıcı	2	3	2	2	1	2	0	2
Kabul Edici	49	48	60	23	14	44	17	27
Reddedici	2	5	1	3	3	1	1	3
Kullarını Seven	91	72	104	32	26	67	31	40

Adaletli	96	75	107	32	28	66	36	44
Hoşgörülü	86	61	92	31	21	59	27	40
İyilik-Sever	77	63	89	28	20	58	26	35
Koruyucu	88	65	97	30	25	60	33	36
Cömert	77	67	87	29	25	53	29	41
Sabredici	85	65	92	28	27	62	30	39

Katılımcılara “Size göre Allah kullarına karşı nasıldır?” sorusu sorulmuştur. Tablo 2’de verilen cevaplar incelendiğinde kadınlar erkeklere, 12-18 yaş arasında olan katılımcılar 19-30 ve 31-49 yaş arasında olan katılımcılara, aylık gelir düzeyi ortanın altı olanlar gelir düzeyi orta ve ortanın üstü olan katılımcılara göre Allah’ı daha merhametli, dost, güven verici, kabul edici, kullarını seven, hoşgörülü, iyilik-sever, koruyucu, cömert ve sabırlı olarak görmektedir.

Tablo 3. Kadınlarla Erkeklerin Tanrı Algısı Puanları Arasındaki Farka İlişkin Bağımsız t-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{x}	ss	sd	t	p
Kadın	104	97.05	9.840	187	1.933	0.055
Erkek	85	94.24	10.085			

Tablo 3 incelendiğinde kadınların Tanrı algısı puan ortalamaları (\bar{x} =97.05) erkeklere (\bar{x} =94.24) göre daha yüksektir. Bununla birlikte kadınlar ile erkeklerin Tanrı algısı puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını öğrenmek için yapılan t-testinde, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir [$t_{(187)}=1.933$, $p=0.055$].

Tablo 4. Öğrencilerle Öğretmenlerin Tanrı Algısı Puanları Arasındaki Farka İlişkin Bağımsız t-testi Sonuçları

Meslek	N	\bar{x}	ss	sd	t	p*
Öğrenci	117	94.83	9.300	176	-2.154	0.03
Öğretmen	61	98.18	10.839			

* $p<0.05$

Tablo 4 incelendiğinde öğretmenlerin Tanrı algısı puan ortalamaları (\bar{x} =94.83) öğrencilere (\bar{x} =94.24) göre daha yüksektir. Bununla birlikte öğretmenler ile öğrencilerin Tanrı algısı puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını öğrenmek için yapılan t-testinde, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma görülmüştür [$t_{(176)}=-2.154$, $p<0.05$].

Tablo 5. Katılımcıların Yaş Gruplarının Sayı, Ortalama Dogmatik Dindarlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Yaş Grupları	Sayı (N)	Ortalama Puan (\bar{x})	Standart Sapma (ss)
12-18 Yaş	113	95.27	9.210
19-30 Yaş	39	95.92	11.122
31-49 Yaş	32	98.94	9.263
Total	184	96.04	9.694

Tablo 6. Yaş Grupları Değişkenin Tanrı Algısı Puan Farkına İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	336.973	2	168.486	1.809	0.167
Grup İçi	16860.680	181	93.153		
Toplam	17197.652	183			

Farklı yaş gruplarından oluşan 184 kişilik bir öğrenci grubunun, Tanrı algısı puan ortalamaları arasında fark olup olmadığını sınamak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testinde, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir [$F_{(2-181)}=1.809$, $p=0.167$].

Tablo 7. Katılımcıların Gelir Gruplarının Sayı, Ortalama Tanrı Algısı Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Gelir Grupları	Sayı (N)	Ortalama Puan (\bar{x})	Standart Sapma (ss)
Ortanın altı	76	95.00	10.229
Orta	40	95.95	10.679
Ortanın üstü	48	97.08	10.772
Toplam	164	95.84	10.473

Tablo 8. Gelir Gruplarının Tanrı Algısı Puan Ortalamaları Farkına İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	128.311	2	64.156	0.582	0.560
Grup İçi	17749.567	161	110.246		
Toplam	17877.878	163			

Tablo 8'e bakıldığında gelir düzeyi ortanın üstü olan öğrencilerin, Tanrı algısı puan ortalamaları ($\bar{x}=97.08$) en yüksektir. Gelir düzeyi ortanın altı olan öğrencilerin Tanrı algısı puan ortalamaları 95.95 iken, gelir düzeyi ortanın üstü olanların Tanrı algısı puan ortalamaları 95'tir. Gelir gruplarının Tanrı algısı puan ortalamalarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını sınamak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testinde, gruplar arasında farklılaşma görülmemiştir [$F_{(2-161)}=0.582$, $p=0.560$].

Tablo 9. Katılımcıların Anne Tutum ve Davranışları Değişkeninin Sayı, Ortalama Genel Uyum Puanları ve Standart Sapmaları

Anne Tutum ve Davranışları	Sayı (N)	Ortalama Puan (\bar{x})	Standart Sapma (ss)
Otoriter/Baskıcı	31	92.74	11.222
Koruyucu/Müdahaleci	100	96.49	9.379
Eşitlikçi/Serbest	58	96.19	10.305
Toplam	189	95.78	10.023

Tablo 10. Anne Tutum ve Davranışları Değişkeninin Tanrı Algısı Puan Farkına İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	346.267	2	173.133		
Grup İçi	18539.839	186	99.677	1.737	0.179
Toplam	18886.106	188			

Çocukluğunda annesinin kendisine karşı tutumunun koruyucu/müdahaleci olduğunu belirtenlerin Tanrı algısı puan ortalamaları ($\bar{x}=96.49$) diğer gruplara göre daha yüksektir. Katılımcıların Tanrı algısı puan ortalamaları anne tutum ve davranışları değişkenine göre farklılaşmamaktadır [$F_{(2-186)}=1.737$, $p=0.179$].

Tablo 11. Katılımcıların Baba Tutum ve Davranışları Değişkeninin Sayı, Ortalama Genel Uyum Puanları ve Standart Sapmaları

Baba Tutum ve Davranışları	Sayı (N)	Ortalama Puan (\bar{x})	Standart Sapma (ss)
Otoriter/Baskıcı	49	93.49	10.683

Koruyucu/ Müdahaleci	74	96.73	8.647
Eşitlikçi/ Serbest	66	96.42	10.812
Toplam	189	95.78	10.023

Tablo 12. Baba Tutum ve Davranışları Değişkenin Tanrı Algısı Puan Farkına İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	351.145	2	175.573	1.762	0.175
Grup İçi	18534.961	186	99.650		
Toplam	18886.106	188			

Çocukluğunda babasının kendisine karşı tutumunun koruyucu/müdahaleci, eşitlikçi/ serbest ve otoriter/ baskıcı olduğunu belirtenlerin Tanrı algısı puan ortalamaları sırasıyla 96.73, 96.42 ve 93.49'dur. Katılımcıların Tanrı algısı puan ortalamaları baba tutum ve davranışları değişkenine göre farklılaşmamaktadır [$F_{(2-186)}=1.762, p=0.175$].

Tablo 13. Katılımcıların Anne Dini İnanç ve Tutumları Değişkeninin Sayı, Ortalama Genel Uyum Puanları ve Standart Sapmaları

Anne Dini İnanç ve Tutumları	Sayı (N)	Ortalama Puan (\bar{x})	Standart Sapma (ss)
Katı/Sert	31	94.00	11.425
İlimli/Orta Yol	111	96.08	9.688
Özgürlükçü/Serbest	47	96.26	9.920
Toplam	189	95.78	10.023

Tablo 14. Anne Dini İnanç ve Tutumları Değişkenin Tanrı Algısı Puan Farkına İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	118.899	2	59.450	0.589	0.556
Grup İçi	18767.206	186	100.899		
Toplam	18886.106	188			

Annesinin dini inanç ve tutumlarının katı/sert olduğunu belirtenlerin Tanrı algısı puan ortalamaları 94, ilimli/orta yol olduğunu belirtenlerin Tanrı algısı puan ortalamaları

96.08 ve özgürlükçü/serbest olduğunu belirtenlerin Tanrı algısı puan ortalamaları 96.26'dır. Katılımcıların Tanrı algısı puan ortalamaları anne dini inanç ve tutum değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını sınamak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testinde, anlamlı farklılaşma görülmemiştir [$F_{(2-186)}=0.589$, $p=0.556$].

Tablo 15. Katılımcıların Baba Dini İnanç ve Tutumları Değişkeninin Sayı, Ortalama Genel Uyum Puanları ve Standart Sapmaları

Baba Dini İnanç ve Tutumları	Sayı (N)	Ortalama Puan (\bar{x})	Standart Sapma (ss)
Katı/ Sert	34	93.88	7.973
İlımlı/ Orta Yol	110	95.82	10.366
Özgürlükçü/ Serbest	45	97.13	10.522
Toplam	189	95.78	10.023

Tablo 16. Baba Dini İnanç ve Tutumları Değişkeninin Tanrı Algısı Puan Farkına İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	205.013	2	102.506	1.021	0.362
Grup İçi	18681.093	186	100.436		
Toplam	18886.106	188			

Babasının dini inanç ve tutumlarının katı/sert, ılımlı/orta yol ve özgürlükçü/serbest olduğunu belirtenlerin Tanrı algısı puan ortalamaları sırasıyla 93.88, 95.82 ve 97.13'tür. Katılımcıların Tanrı algısı puan ortalamaları baba dini inanç tutum değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını sınamak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testinde anlamlı farklılaşma görülmemiştir [$F_{(2-186)}=1.021$, $p=0.362$].

SONUÇ VE TARTIŞMA

1Katılımcılara yöneltilen “Size göre Allah kullarına karşı nasıldır?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde kadınlar erkeklere, 12-18 yaş arasında olan katılımcılar 19-30 ve 31-49 yaş arasında olan katılımcılara, aylık gelir düzeyi ortanın altı olanlar gelir düzeyi orta ve ortanın üstü olan katılımcılara göre Allah'ı daha merhametli, dost, güven verici, kabul edici, kullarını seven, hoşgörülü, iyilik-sever, koruyucu, cömert ve sabırlı olarak görmektedir.

2Kadınların Tanrı algısı puan ortalamaları ($\bar{x}=97.05$), erkeklere ($\bar{x}=94.24$) göre daha yüksek bulunmuştur. Bununla birlikte Tanrı algısı puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre

istatistiksel olarak farklılaşmamıştır [$t_{(187)}=1.933$, $p=0.055$]. Bu sonuçlara göre 1a hipotezimiz desteklenmiş, fakat 1b hipotezimiz desteklenmemiştir.

3. Öğretmenlerin Tanrı algısı puan ortalamaları ($\bar{x}=94.83$), öğrencilere ($\bar{x}=94.24$) göre daha yüksek bulunmuştur. Bununla birlikte Tanrı algısı puan ortalamaları meslek değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma göstermiştir [$t_{(176)}=-2.154$, $p<0.05$]. Bu sonuçlara göre 2b hipotezimiz desteklenmiş, fakat 2a hipotezimiz desteklenmemiştir.

4. 31-49 yaş grubunda bulunan katılımcıların Tanrı algısı puan ortalamaları ($\bar{x}=98.94$) diğer yaş gruplarına göre daha yüksektir. Tanrı algısı puan ortalamalarının yaş değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığı sınınmış ve ortaya çıkan sonuca bakılarak bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür [$F_{(2-181)}=1.809$, $p=0.167$]. Bu sonuçlara göre 3a hipotezimizin desteklendiği, 3b ve 3c hipotezlerimizin ise desteklenmediği görülmüştür.

5. Gelir düzeyi ortanın üstü olan katılımcıların Tanrı algısı puan ortalamaları ($\bar{x}=97.08$) diğer gelir düzeyi gruplarına göre daha yüksektir. Tanrı algısı puan ortalamalarının gelir düzeyi değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığı sınınmış ve ortaya çıkan sonuca bakılarak bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür [$F_{(2-161)}=0.582$, $p=0.560$]. Bu sonuçlara göre 4a, 4b ve 4c hipotezlerimizin desteklenmediği görülmüştür.

6. Çocukluğunda annesinin kendisine karşı tutum ve davranışının koruyucu/müdahaleci olduğunu belirtenlerin Tanrı algısı puan ortalamaları ($\bar{x}=96.49$) diğer gruplara göre daha yüksek bulunmuştur. Katılımcıların Tanrı algısı puan ortalamalarının anne tutum ve davranış değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını sınamak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testine göre, değişkenler arasında bir farklılaşma görülmemiştir [$F_{(2-186)}=1.737$, $p=0.179$]. Bu sonuçlara göre 5a, 5b ve 5c hipotezlerimiz desteklenmemiştir.

7. Çocukluğunda babasının kendisine karşı tutum ve davranışının koruyucu/müdahaleci olduğunu belirtenlerin Tanrı algısı puan ortalamaları ($\bar{x}=96.73$) diğer gruplara göre daha yüksek bulunmuştur. Katılımcıların Tanrı algısı puan ortalamalarının baba tutum ve davranışları değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını sınamak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testine göre, gruplar arasında bir farklılaşma görülmemiştir [$F_{(2-186)}=1.762$, $p=0.175$]. Bu sonuçlara göre 6a, 6b ve 6c hipotezlerimiz desteklenmemiştir.

8. Annesinin dini inanç ve tutumlarının katı/sert olduğunu belirtenlerin Tanrı algısı puan ortalamaları 94, ılımlı/orta yol olduğunu belirtenlerin Tanrı algısı puan ortalamaları 96.08 ve özgürlükçü/serbest olduğunu belirtenlerin Tanrı algısı puan ortalamaları 96.26'dır. Katılımcıların Tanrı algısı puan ortalamaları anne dini inanç ve tutum değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını sınamak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testinde anlamlı farklılaşma görülmemiştir [$F_{(2-186)}=0.589$, $p=0.556$]. Bu sonuçlara göre 7a hipotezimiz kısmen desteklenmiş, 7b ve 7c hipotezlerimiz ise desteklenmemiştir.

9. Babasının dini inanç ve tutumlarının katı/sert, ılımlı/orta yol ve özgürlükçü/serbest olduğunu belirtenlerin Tanrı algısı puan ortalamaları sırasıyla 93.88, 95.82 ve 97.13'tür. Katılımcıların

Tanrı algısı puan ortalamaları baba dini inanç ve tutum değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını sınamak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testinde anlamlı farklılaşma görülmemiştir [$F_{(2-186)}=1.021, p=0.362$]. Bu sonuçlara göre 8a hipotezimiz kısmen desteklenmiş, 8b ve 8c hipotezlerimiz ise desteklenmemiştir.

Sonuç olarak hem daha önce yapılan çalışmalarda hem de bizim çalışmamızda, Tanrı algısı puanlarının bazı değişkenlere göre farklılaştığı bazı değişkenlere göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bazı araştırmalardan birbirini destekler sonuçlara ulaşılırken bazı araştırmalardan aksi yönde sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Bu farklılaşmalar araştırma evreninden, örneklemeden, veri toplama araçlarından, deseninden kaynaklanabileceği gibi denek grubunun sosyo-kültürel ve psikolojik özelliklerinden, eğitim-öğretim düzeyinden vs. kaynaklanabilir. Daha sağlıklı ve kararlı sonuçlara ulaşabilmek için bu alanda yapılan çalışmaların sayısının artmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aydın, A.R., (2010). Tanrı algısına Jungçu bir bakış. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28, 53-61.
- Aygün, V. (2017). Eskiçağ Mezopotamya'sında tanrı algısı. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 79-94.
- Benson P.,Spilka B. (1973). Godimage as a function of self-esteem and locus of control. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 12(2), 297-310.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Çınar, M. (2016). Tanrı'ya bağlanma tarzı ve ölüm kaygısı ilişkisi üzerine bir araştırma. *İlahiyât Tetkikleri Dergisi (İLTED)*, 45, 313-338.
- Dınvar, P.E. (2011). Travma sonrası stres, dünyaya ilişkin varsayımlar ve tanrı algısı arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Erdoğan, E. (2015). Tanrı algısı, dini yönelim biçimleri ve öznel dindarlığın psikolojik dayanıklılıkla ilişkisi: Üniversite örnekleme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(29), 223-246.
- Güler, Ö. (2007). Tanrı Algısı Ölçeği (TA): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (AÜİFD)*, XLVIII (1), 123-133.
- Karasar, N. (2004). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Koç, A. (2011). Üniversite öğrencilerinde tanrı tasavvuru, benlik algısı ve öfke yaşantısı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Orak, O.S., Uğur, H.G., Başköy, F., Özcan, M., Seyis, N. (2015). Yaşlı hastalarda tanrı algısı ölüm kaygısını etkiler mi? *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 618-624.
- Uysal, V., Batan, S. N., Baş, S., Zafer, H. (2014). Ergenlerin tanrı algılarıyla sosyal kaygı ve umut düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 11(42), 221-237.

ANALYSIS OF THE IMPACT OF GADGET USE ON CHILDRENS COGNITIVE DEVELOPMENT

Febby Febriyani KHARISMA

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: 0000-0001-8027-6215

Muhammad SHULTHONI

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: 0000-0002-3470-4335

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: 0009-0003-5488-8252

ABSTRACT

The use of gadgets, including smartphones and tablets, has become an integral part of everyday life, including among children. A gadget is a small electronic device that has a variety of special functions. The presence of radiation waves on gadgets emits various impacts that can be harmful to the human organ system. The research method used in this research is literature study. Data collection is obtained from journals, scientific articles that are directly related to the research object. The results of this research show that excessive use of gadgets will result in the emission of blue light affecting brain development. Where this can greatly influence the child's motoric development and brain or cognitive development. Using gadgets too often and excessively can have a negative impact on children's motor and cognitive development. And the positive impact is that it is easier for children to gain new knowledge, such as acquiring new vocabulary and imitating movements and songs. The conclusions of this research are important for parents, educators and society to understand the negative impacts that may arise due to excessive use of gadgets on children. Awareness and appropriate actions are required, such as managing the time of gadget use.

Keywords: Gadget Use, Cognitive Development, Children, Digital Technology.

METHODOLOGY FOR UNDERSTANDING ISLAM

Muhammad Rizky Darmawan

Faculty of Islamic Economics and Business, UIN KH. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0000-0003-2941-7945X

Hendri Hermawan Adinugraha

Faculty of Islamic Economics and Business, UIN KH. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0009-0003-5488-8252X

ABSTRACT

The aim of this research is to explain the methodology of understanding Islam. This research method uses a library approach sourced from books and journals according to the topic and research focus. The results of the literature review in this research conclude that generally for theology, God is the main agent for various events that occur in nature. Meanwhile, in contrast to Muslim philosophers, God's position as the First Cause no longer intervenes directly. Interpretation according to language are idhah and tabyin (explain/explain). The word hadith literally means information or communication of a general nature.

Muhammad bin Ali AlQashshab said, "Sufism is commendable morals, which appear in noble times, from a noble person, together with noble people. Etymologically, Fiqh understands or knows something. Meanwhile, in terms of terminology, Abdul Wahab Khallaf defines the meaning of fiqh as; science/knowledge of practical Sharia laws obtained from detailed postulates. Modern thought shapes human understanding of reality, knowledge and values. Islamic economic thought remembers that the concept of Islamic economics is contained in sources of divine law (Al-Quran and Sunnah).

Keywords: Comparison, Islamic Studies, And Religions.

SWEAR WORDS IN COMMUNICATION

Erni Widya NINGRUM

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

Ulfa KURNIASIH

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: 0009-0003-5488-8252

ABSTRACT

This research aims to examine swear words. We have encountered many swear words in young people's conversation topics, especially among students. In general, swear words are considered impolite in certain contexts, because they are considered insulting or hateful speech towards other people. However, these swear words are actually used by students to maintain closer or more intimate relationships. This research method uses a qualitative literature review type of research with data collection techniques through interviews, observation and communication on WhatsApp. The aim is to recognize the types of swear words that are often used by students, both on campus and outside campus. The discussion is that every utterance means a curse that students often use when communicating with each other. This research found that the manifestation of social interaction resulted in communication. In everyday life, people usually use a variety of casual language that is used by a group of people close to them. Therefore, they use non-standard words, but these words make them understand each other and feel comfortable in interacting like this. They say words that should not be expressed or are usually called curse words. This study was carried out using the case study concept. And the factors that influence the use of swear words in communication are emotional factors, joking, spontaneity, and social factors.

Keywords: Swear Words, Insulting Speech, And Communicating

PLANNING: LITERATURE REVIEW

Ismahatul Hanifah

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0009-0001-7836-3456

H. Tamamudin, M.M.,

Dr., Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0000-0002-2925-0802

Hendri Hermawan Adinugraha

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0009-0003-5488-8252

ABSTRACT

This research aims to study the understanding of the importance of planning in the context of achieving company goals. This research method uses a literature review or literature study that uses secondary sources, such as books, journal articles, and relevant sources. This literature research found that planning is the selection of a set of activities and subsequent decisions on what to do, when, how, and by whom. One important aspect of planning is decision making, the process of developing and selecting a set of activities to solve a particular problem. Therefore, planning has a central role in achieving organizational goals with various stages. The stages in question are the four basic stages in planning which include: setting goals, formulating according to the current situation, identifying strengths and weaknesses, and developing a plan or series of activities to achieve goals. Planning is the first step in the management process, where the organization formulates its vision, mission, and goals to be achieved. Through careful planning, companies can identify potential risks, opportunities, and resources needed. There are several planning methods that can be used, such as strategic, tactical and operational planning, and how to integrate them into a continuous management cycle. Thus the importance of planning in achieving organizational goals. Good planning is the basis for long-term success and provides a solid framework for companies to face challenges and opportunities in a rapidly changing business environment. Therefore, companies need to pay sufficient attention to the planning process in order to achieve goals more effectively and efficiently.

Keywords: Planning, management, and literature review.

THE ROLE OF SHARIA BANK IN COMMUNITY ECONOMIC EMPOWERMENT

Ahmad HANIF

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: 0000-0003-2290-4767

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: 0009-0003-5488-8252

ABSTRACT

This study aims to describe the understanding of the role of Islamic banking as a bank that operates without relying on interest. An Islamic bank known as an interest-free bank is a financial institution or bank where businesses and products are developed. This research is a literature study, namely by noting the findings of general motivation in every discussion obtained in the literature and sources, the role of Islamic banks in financing MSMEs in the form of financing, providing financing in the form of working capital to MSME actors, so that it can increase so that the products that community needs can be met. In developed countries, Islamic banks have become alternative institutions for conventional banking financial services that have existed for a long time. This is related to the task of the bank which is a financial service intermediary institution with the main task of collecting funds from the public, and it is hoped that the funds concerned can meet the needs of credit or financing funds that are not provided. . The role of the bank as a financial intermediary is to take a middle position between those who have excess funds and those who need or lack funds. Small business financing that has been and will be implemented by Bank Muamalat also uses its own funds without government assistance, namely the source of funds from savings accounts, savings and shareholders.

Keywords: Islamic banks, MSME, and financing.

**SHOPEE AFFILIATE PROGRAM: USER INFLUENCER BENEFITS SHOPEE
AFFILIATE**

Devi KURNIAWATI

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: 0009-0007-7796-1925

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: 0009-0003-5488-8252

ABSTRACT

Electronic-Commerce (e-commerce) or what can be called electronic commerce is all buying and selling activities or transactions carried out using electronic media or the internet.

E-commerce is part of e-business, where the scope of e-business is broader, not just commerce but also includes collaborating with business partners, customer service, job vacancies, and so on. Shopee Affiliate is one of Shopee's e-commerce programs for content creators so they can earn additional income in the form of commissions by promoting or marketing products on Shopee via social media. The platforms that can be used are very diverse, from Instagram, YouTube, Facebook, Tiktok, to Twitter. The commission earned is 10% for every order from the shop or product being promoted. Commissions can be obtained if you promote products from verified stores, namely Shopee Mall, Shopee Supermarket, Star+ and Star Seller. However, with the popularity of this program, there are still many people who do not know the advantages and benefits of this program. As a result, when using e-commerce, not all sellers make a profit (loss) from the products sold. To avoid the problem of losses in marketed products, this research aims to produce a profit prediction system for Shopee Affiliate e-commerce users and sellers. To build the system, this research uses qualitative methods which are used to complete the prediction system. The first stage is collecting data from several influencer sources who use the Shopee affiliate program, after that carrying out the process of creating the system and implementing and testing it. The test uses observations of the increase in profits obtained. Testing the accuracy of the observations made had very good performance with a percentage of 100%. So that predictions of profits for Shopee Affiliate e-commerce users are feasible to implement. With this system, it is hoped that people will be able to increase sales on Shopee e-commerce. And of course this program can reduce the unemployment rate in society because this program is easy and provides maximum benefits.

Keywords: E-Commerce, Shopee Affiliate, Commission

**ISLAMIC PRODUCTION THEORY, MANUFACTURER BEHAVIOR AND
PRODUCTION ANALYSIS**

Elysia Anindya Indriani

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

Ahmad Syukron

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: 0009-0003-5488-8252

ABSTRACT

Production in Islamic economics is every form of activity carried out to realize benefits or increase them by exploring the economic resources provided by Allah SWT so that they become benefits, to fulfill human needs, therefore production activities aim to meet the needs of the wider community. The aim of this research is to investigate, analyze and increase understanding of production, producer behavior and production analysis within an economic framework in accordance with Islamic principles. This research uses a literature review method which includes searching and analyzing relevant literature regarding Islamic production theory, producer behavior, and production analysis in Islamic economics. This will help in understanding the existing theoretical framework and conceptual framework. The production system is a series that cannot be separated from production principles and production factors. Producer behavior in an Islamic economy is expected to avoid practices that are contrary to Islamic principles. Production analysis in the context of Islamic economics considers factors such as capital ownership, income distribution, and economic justice.

Keywords: Production, producer Behavior, analysis

VARIOUS APPROACHES IN ISLAMIC STUDIES

Susi Wulandari

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

Syamsul Arifin

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

Hendri Hermawan Adinugraha

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ABSTRACT

This research aims to examine various approaches to Islamic studies. This research uses a qualitative research method with a literature review approach. The results of this research state that in understanding a religion, especially Islamic religion, there are several approaches and methods for knowing that religion in more depth. There are seven approaches to Islamic studies. The seven approaches are: first, the normative theological approach; second, anthropological approach; third, sociological approach; fourth, philosophical approach; fifth, historical approach; sixth, cultural approach; and seventh, a psychological approach. Therefore, in simple terms Islamic studies can be seen from various aspects of the approaches and methods used in understanding Islamic studies, such as in the aspect of normative approaches as found in the Qur'an and hadith, so Islam is a religion which contains about God's teachings relating to matters of faith and muamalah. Meanwhile, if viewed from a historical perspective, namely Islam in the sense that it is practiced by humans and has grown and developed in the history of human life, then Islam can be said to be a scientific discipline, namely Islamic science or Islamic Studies.

Keywords: Approach, study, Islam

IBN KHALDUN'S ECONOMIC THOUGHTS

Kiki Arsi Wijayanti

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0009-0006-8471-3375

Devy Arisandi

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0009-0003-5488-8252

ABSTRACT

This study aims to explain about Ibn Khaldun's economic thought by formulating the following questions: first, How is the biography of Ibn Khaldun?. Second, what was Ibn Khaldun's economic thinking? Third, how is Kitab al Muqaddimah explained? This method uses a type of qualitative research with literature review, because data sources and research results in library research, inductive data analysis, theory from the basis / grounded theory (leading to the preparation of theories based on data). First, his full name is Abdurrahman abu Zaid Waliuddin Ibn Khaldun Abdurrahman is his given name and Abu Zaid is his family nickname, while Waliuddin is the title given to him when he served as qadhi in Egypt. Then he was known as Ibn Khaldun. Born in Tunisia on 1 Ramadan 732 H./27 May 1332 A.D. IbnKhaldun's family came from Hadramaut and still has descendants with Wail BinHajar, one of the companions of the Prophet SAW He died in Cairo Egypt during the holy month of Ramadan precisely on 25 Ramadan 808 H./March 19, 1406 A.D. Second, Ibn Khaldun's Thought Ibn Khaldun discusses a wide variety of economic problems, These include teachings on value systems, the division of labor, price systems, laws of supply and demand, consumption and production, money, capital formation, population growth, macroeconomics of taxes and public expenditure, the cycle of trade, agriculture, industry and commerce, property rights and prosperity, and so on. Third, ibn Khaldun in his book "Muqaddimah" proposed a theory of "Dynamic Model" which has a clear view of how the factors of social, moral, economic, and political dynamics are different but interrelated with each other for the progress or decline of a community or government of a region (state). Ibn Khaldun has contributed production theory, value theory, marketing theory, and cycle theory combined into a general economic theory that is coherent and organized within a historical framework.

Keywords: Thought, Economy, Economic Problems

APPLICATION OF ISLAMIC BUSINESS ETHICS TO THE BUYING AND SELLING TRANSACTION SYSTEM STREET VENDORS IN KAJEN SQUARE

Afifa Nur HASANAH

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: 0009-0009-6051-4226

Muhammad SHULTHONI

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: 0000-0002-3470-4335

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: 0000-0002-8394-5776

ABSTRACT

This study was conducted because many street vendors currently do not fully understand Islamic economic norms. The purpose of this study is to examine how good the understanding of Islamic business ethics is and to find out how the principles of Islamic business ethics are applied to the buying and selling practices of street vendors in Kajen Square. In this work, a case study approach is combined with a qualitative methodology. The method used to collect data is in-depth interviews with street vendors in Kajen Square with the aim of finding out more about how they understand and implement Islamic business practices. The data collection method used is observation. Based on research findings, 1) the majority of street vendors in Kajen Square know and understand Islamic business ethics. There are still some traders who do not understand Islamic economic ethics. 2) According to the results of interviews with street vendors and customer opinions, several street vendors in the Kajen square have adopted Islamic business ethics. These principles include monotheism, justice, freedom, responsibility, kindness, honesty, and trustworthiness. However, there are still other businesspeople who do not adhere to these values and practice Islamic business ethics.

Keywords: Islamic business ethics, buying and selling transactions, street vendors.

CHANGING BEHAVIOR AND ENTERPRENEUR MINDSET FOR STUDENTS

Dita Dwi KUSUMAWARDI

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0000-0002-2216-6517

Muhammad SHULTHONI

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0000-0002-3470-4335

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0009-0003-5488-8252

ABSTRACT

This research aims to build and change behavior about entrepreneurial mindset in students. It is important for students to be economically independent, have an entrepreneurial spirit, be a fighter in life and be able to bring economic value to society. The research method uses a qualitative research type with a systematic debriefing approach. This literature research found that some students chose entrepreneurship as the last alternative. Due to the reason that a career as an entrepreneur is not an attractive option and the subject is only interested in being a job seeker. However, as a student, this entrepreneurial mindset needs to change. An entrepreneurial mindset is the mental state of someone who wants to start an entrepreneur. Therefore, the entrepreneurial spirit must be grown and built in students. Through the development of an entrepreneurial mindset in students to realize and change their mindset from those who only care about finding jobs to students who are ready to create jobs. Students must have the personal ability to create economic opportunities from a business idea, both small and large scale. Entrepreneurship education plays an important role in shaping the attitude, behavior and thinking of an entrepreneur. These mindset and behavioral changes are motivation to succeed, never give up, dare to take risks, be creative and innovate. Increased student entrepreneurship will reduce the increase in unemployment and even increase the number of jobs. A positive mindset is essential for success and happiness in life.

Keywords: Entrepreneur, mindset, and Student.

CHALLENGES TO THE DEVELOPMENT OF SHARIA INDONESIA

Sabrina Rosa Dewi

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: 0000-0002-4507-8309

Muhammad SHULTHONI

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: 0000-0002-3470-4335

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: 0009-0003-5488-8252

ABSTRACT

This study aims to analyze the challenges of the development of Islamic banking in Indonesia. Islamic banking in Indonesia has experienced growth and development with the merger of three Islamic banks in Indonesia to become a major force, namely Bank Syariah Indonesia. This study uses library research methods, namely by using secondary data from the Financial Services Authority, Bank Indonesia, Law No. 21 of 2008 concerning Islamic Banking and other documents related to Islamic banking in Indonesia. This study formulates several challenges that must be resolved to increase the growth of Islamic banking and maintain its acceleration sustainably, namely first, there is a gap in human resources both in quantity and quality that is not well absorbed in Islamic banking in Indonesia. Second, the development of Islamic banking products and services which are considered less innovative and competitive than other conventional banks, and the low level of public literacy of Islamic financial institutions in Indonesia. Third, the religious court order to be able to resolve disputes over sharia financial transactions is also considered inadequate. Fourth, differences in the understanding of schools of law in muamalah fiqh in several countries present differences and disputes in product alignment nationally and globally

Keywords: Challenges, Islamic Banking, Indonesia.

**MEKTUPLAR EDEBÎ ESERLER MİDİR? — TÜRK HUKUK TARİHİ
BAĞLAMINDA ALTERNATİF BİR DEĞERLENDİRME
ARE LETTERS LITERARY WORKS?: AN ALTERNATIVE EVALUATION IN THE
CONTEXT OF TURKISH LAW HISTORY**

Şerif ESKİN

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Assist. Prof. Dr., İstanbul University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature.

ORCID: 0000-0001-8418-6970

ÖZET

Edebiyat erbabından geriye kalan mektupların birer edebî eser olarak mı yoksa salt “belge” olarak mı değerlendirilmesi gerektiği konusunda birbirine zıt görüşler mevcuttur. Şimdiye kadar yapılan tartışmalarda bir sonuca ulaşıldığını söylemek güçtür. Bu bildiride, meseleye alternatif bir bakış açısı sunmak amacıyla 1910-1952 yılları arasında yürürlükte kalan Hakk-ı Telif Kanunu’nun yazım ve müzakere sürecine odaklanılacaktır. Çalışmada kullanılan veriler Türkiye Büyük Millet Meclisi arşivlerinden derlenmiştir. Bu bağlamda 1910 tarihli Hakk-ı Telif Kanunu’nun Meclis-i Ayan ve Meclis-i Mebusan’daki müzakere zabıtları merkeze alınarak taslak metinden nihai metne uzanan süreç takip edilmiş, mektup formundaki yazılar hakkında yapılan tartışmalar tarihsel perspektiften değerlendirilmiştir. Ayrıca, 1952’den beri yürürlükte olan 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) ile Hakk-ı Telif Kanunu karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

1910 tarihli Hakk-ı Telif Kanunu müzakere edilirken mektup formundaki yazıların fikrî mülkiyet hukuku bağlamında nasıl değerlendirilmesi gerektiği etraflıca tartışılmış, yapılan müzakereler sonucunda bu tür evrakın telif hakları korumasına alınması için sunulan en önemli gerekçelerden biri mektupların “edebî eser” olarak alınması olmuştur. Namık Kemal’in mektupları da bu bakımdan örnek gösterilmiştir. Mecliste mektuplar konusunda en kapsamlı müzakereyi yapan mebus, edebî kimliğiyle de yakından tanıdığımız Hüseyin Cahit Bey’dir [Yalçın]. Bu husus da söz konusu müzakere ve kanunlaşma sürecini edebiyat tarihi açısından ayrıca anlamlı kılar. Araştırmada ulaşılan sonuç, edebîlik kıstasının son kertede uzlaşma dayalı olduğunu teyit etmekle birlikte söz konusu bağlamdaki akademik ve eleştirel çalışmalarda tarihselci yaklaşımın önemini de bize hatırlatmıştır. Öte yandan, edebiyat araştırmalarının diğer sosyal ve beşeri bilimlerle iletişim kurmasının, disiplinlerarası yaklaşımın sunabileceği alternatif bakış açılarını hesaba katmanın yararlı olacağı, çalışmanın doğal olarak ulaştığı yönetsel önerilerdendir.

Anahtar Kelimeler: modern Türk edebiyatı, Namık Kemal, Hüseyin Cahit Yalçın, fikrî mülkiyet hukuku

ABSTRACT

There are contrasting views on whether the letters left behind by literary figures should be considered as literary works or as mere “documents”. It is difficult to say that a consensus has been reached in the discussions so far. This paper will focus on the drafting and negotiation process of the Copyright Law (*Hakkı-Telif Kanunu*), which was in force between 1910 and 1952, in order to offer an alternative perspective on the issue. The data used in this study was compiled from the archives of the Grand National Assembly of Turkey. In this context, the process from the draft text to the final text of the Copyright Law of 1910 was followed by focusing on the debates in the Assembly of *Ayan* and the Assembly of *Mebusan*, and the discussions on the writings in the form of letters were evaluated from a historical perspective. Furthermore, the Law on Intellectual and Artistic Works No. 5846 (*FSEK*), which has been in force since 1952, and the Copyright Law were evaluated through a comparative method.

When the Copyright Law (1910) was being debated, it was thoroughly discussed how writings in the form of letters should be evaluated in the context of intellectual property law, and as a result of the discussions, one of the most important justifications offered for including such documents under copyright protection was that letters were perceived as “literary works”. For instance, Namık Kemal’s letters were cited as examples in this regard. Hüseyin Cahit Bey [Yalçın], who is also well known for his literary identity, was the parliamentarian who held the most comprehensive debate on letters in the parliament. This makes the debate and the process of enactment of the law particularly meaningful in terms of literary history. The result of the research confirms that the criterion of literariness is ultimately based on consensus while it also reminds us the importance of a historicist approach in academic and critical studies in this context. On the other hand, one of the methodological suggestions that the study naturally reaches is that it would be useful for literary studies to communicate with other social sciences and humanities and to take into account the alternative perspectives that an interdisciplinary approach can offer.

Keywords: modern Turkish literature, Namık Kemal, Hüseyin Cahit Yalçın, intellectual property law

**COĞRAFYA DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ KAZANIMLARIN WEBB'İN
BİLGİ DERİNLİĞİ SEVİYELERİNE GÖRE ANALİZİ**
ANALYSIS OF THE LEARNING OUTCOMES IN THE GEOGRAPHY CURRICULUM
ACCORDING TO WEBB'S DEPTH OF KNOWLEDGE LEVELS

Nurcan DEMİRALP

Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı

Dr., Gazi University, Gazi Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education,

Department of Geography Education

ORCID ID: 0000-0003-4102-1409

Hülya YİĞİT ÖZÜDOĞRU

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü

Dr., Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Letters, Department of Geography

ORCID ID: 0000-0001-5504-1641

ÖZET

Bir öğretim programının temel öğelerinden olan kazanımların (hedeflerin), öğrencilerin bilişsel düzeyine göre hazırlanması, programın genel hedeflerinde öngörülen üst düzey becerileri yansıtacak ve bu becerileri öğrencilere kazandıracak şekilde düzenlenmesi gerekir. Bu nedenle kazanımların, öğrencilerin bilişsel düzeylerine hazırlanması önemlidir. Programlardaki hedeflerin doğru belirlenmesi ve öğrencilerin düzeylerine uygun olması için, bu eğitsel çalışmalara rehberlik edecek veya kolaylaştıracak çeşitli taksomiler, sınıflandırmalar ve modeller geliştirilmektedir. Bu çalışmalardan biri de Webb'in bilgi derinliği seviyesi modelidir. Model, bilişsel gelişimin ulaşabileceği en üst seviyeye erişmeyi amaçlar. Modelde, dört düzey bulunmaktadır. Bunlar; Hatırlama ve Yeniden Üretme (düzey 1), Beceriler/ Kavramlar (düzey 2), Stratejik Düşünme (düzey 3) ve Derinlemesine Düşünme (düzey 4) şeklindedir. Webb'in bilgi derinliği seviyeleri modeli, akademik standartlarda ve öğretim programlarındaki çeşitli seviyelerdeki bilişsel karmaşıklıkları analiz etmek üzerine kuruludur.

Bu çalışmada, 9 ve 10. sınıf coğrafya dersi öğretim programında (CDÖP, 2018) bulunan kazanımların, Webb'in bilgi derinliği modeline göre analizinin yapılması amaçlanmıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi ile yapılmıştır. CDÖP'deki (2018) kazanımları analiz etmeden önce Webb'in bilgi derinliği düzeyleri için coğrafya öğretimine uygun örnekler geliştirilmiştir. Webb'in bilgi derinliği modelinde sosyal bilimler için belirlenen fiiller ve kazanımların kapsamı da göz önünde bulundurularak düzey analizi yapılmıştır. Buna göre 9. ve 10. sınıf kazanımlarının yarısı Düzey 2 seviyesindedir. Diğer yarısı ise Düzey 1 ve Düzey 3 arasında paylaşılmaktadır. Düzey 4 seviyesinde yalnızca

9. sınıflarda bir kazanım bulunmaktadır. Düzey 2 seviyesi, 9. sınıfta doğal sistemler, 10. sınıfta da beşeri sistemler kazanımlarına dağılmıştır. Karmaşıklık düzeyi fazla olan görevler 10. sınıfta daha fazladır. Çevre ve Toplum ünitesi ile Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler ünitesinde her düzeyde bir kazanım bulunmamaktadır. Düzey 4'te bulunan tek kazanım 9. sınıf harita konusuna aittir. Webb'in bilgi derinliği seviyelerinde, kazanımların sınıflara ve düzeylere göre dengeli dağılmadığı tespit edilmiştir. Kazanımların düzeyinin belirlenmesinde kazanım içerikleri etkili olmuştur. Bu çalışmanın sonuçlarını test etmek için öğrenme ortamlarında kazanımların nasıl gerçekleştirildiğinin araştırılması önerilir.

Anahtar Kelimeler: Webb Bilgi Derinliği, coğrafya öğretimi, coğrafya programı, kazanım

ABSTRACT

Learning outcomes (objectives), which are one of the basic elements of a curriculum, should be prepared according to the cognitive level of students, and arranged in a way that reflects the high-level skills envisaged in the general objectives of the program and enables students to acquire these skills. Therefore, it is important to prepare learning outcomes according to students' cognitive levels. Various taxonomies, classifications, and models have been developed to guide or facilitate these educational studies to determine the objectives in the programs correctly and to be appropriate for the levels of the students. One of these studies is Webb's Depth of Knowledge (DOK) model. The model aims to reach the highest level that cognitive development can reach. There are four levels in the model. These are Recall and Reproduction (level 1), Skills/Concepts (level 2), Strategic Thinking (level 3) and Extended Thinking (level 4). Webb's depth of knowledge model is based on analyzing cognitive complexities at various levels in academic standards and curricula.

This study aimed to analyze the learning outcomes in the 9th and 10th grade geography curricula (GC, 2018) according to Webb's Depth of Knowledge model. The study used document analysis, which is one of the qualitative research methods. Before analyzing the learning outcomes in the GC (2018), examples suitable for geography teaching were developed for Webb's depth of knowledge levels. A level analysis was made by taking into account the scope of the verbs and learning outcomes determined for social sciences in Webb's depth of knowledge model. Accordingly, half of the 9th and 10th grade learning outcomes are at Level 2. The other half is shared between Level 1 and Level 3. There is only one learning outcome at Level 4 in Grade 9. Level 2 is distributed among the objectives of natural systems in Grade 9 and human systems in Grade 10. Tasks with a high level of complexity are more common in Grade 10. The Environment and Society unit and the Global Environment: Regions and Countries unit do not have a learning outcome at each level. The only outcome at level 4 belongs to the map topic in 9th grade. It was determined that the learning outcomes were not distributed evenly across grades and levels regarding Webb's depth of knowledge model. The contents of

the learning outcomes were effective in determining the level of the learning outcomes. To test the results of this study, it is recommended to investigate how the learning outcomes are realized in learning environments.

Keywords: Webb Depth of Knowledge, geography teaching, geography curriculum, learning outcome

**ROBOTİK KODLAMA KULLANMAYAN ÖĞRETMENLERİN ROBOTİK
KODLAMA HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ**
OPINIONS ABOUT ROBOTIC CODING OF TEACHERS WHO DO NOT USE ROBOTIC
CODING

Emine TURHAL

Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Kayseri

ORCID NO: 0000-0002-7851-3047

Oktay BEKTAŞ

Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, Kayseri

ORCID NO: 0000-0002-2562-2864

ÖZET

Teknoloji çağı yaşadığımız bu dönemde teknolojik gelişmeleri takip etmek ve hayatımızın her alanına entegrasyonunu sağlamak her geçen gün önem kazanmaktadır. Bu alanların başında eğitim gelmektedir. Son zamanlarda öğrencilere 21. Yy becerilerini kazandırmayı hedeflediğimiz eğitim sistemimiz de çeşitli teknoloji destekli uygulamalar kullanılmaya başlanmıştır. Bu uygulamalardan biri de robotik kodlama uygulamalarıdır. Robotik kodlama uygulamaları öğrencilere problem çözme becerisi, algoritmik düşünme becerisi, yaratıcı düşünme gibi birçok beceriyi kazandırmaya hedefler. Eğitim sisteminin önemli bir parçası olan öğretmenlerin eğitim-öğretimde kullanılan bu uygulama hakkındaki görüşleri oldukça önemlidir. Bu sebeple bu çalışmada robotik kodlama kullanmayan öğretmenlerin görüşleri alınmıştır.

Bu çalışmanın amacı, robotik kodlama uygulamalarını kullanmayan öğretmenlerin robotik kodlama uygulaması hakkındaki görüşlerini belirlemektir. Bu amaçla yöntem olarak nitel araştırma yöntemi desenlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Çalışmanın katılımcıları farklı branşlarda MEB’de görev yapan ve derslerinde robotik kodlama uygulamaları kullanmayan öğretmenlerdir. Veri toplama aracı olarak dokuz (9) sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Verilerin analizi içerik analizi kullanılarak yapılmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular öğretmenlerin yeterliği, uygulamanın tanımı, uygulamayı kullanmak isteme nedenleri, uygulamayı bir gereklilik olarak görme nedenleri, uygulamanın eğlenceli olduğunu düşünme nedenleri, uygulamanın okul dışında kullanılma nedenleri ve öneriler ile ilgili temaları altında sunulmuştur. Öğretmenlerin robotik kodlama uygulamaları hakkında eğitim almak istedikleri ve derslerinde kullanmak istedikleri konusunda istekli oldukları tespit edilmiştir. Sonuçlar alinyazınla ilişkilendirilerek tartışılmıştır. Öğretmenlere robotik kodlama uygulamaları ile ilgili eğitim verilmesi konusunda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Robotik Kodlama, Öğretmen Görüşü, Nitel Araştırma, Durum Çalışması

ABSTRACT

In this era of technology, it is becoming more and more important to follow technological developments and ensure their integration into every aspect of our lives. Education is one of these areas. Recently, various technology-supported applications have been started to be used in our education system, where we aim to provide students with 21st century skills. One of these applications is robotic coding applications. Robotic coding applications aim to provide students with many skills such as problem-solving skills, algorithmic thinking skills, and creative thinking. The opinions of teachers, who are an important part of the education system, about this practice used in education are very important. For this reason, the opinions of teachers who do not use robotic coding were taken in this study.

The aim of this study is to determine the opinions of teachers who do not use robotic coding applications about robotic coding applications. For this purpose, the case study design, one of the qualitative research method designs, was used as a method. The participants of the study are teachers who work in MEB in different branches and do not use robotic coding applications in their classes. A semi-structured interview consisting of nine (9) questions was used as a data collection tool. Data analysis was done using content analysis. Validity and reliability studies have been carried out. The findings obtained in the study are presented under the themes of teachers' competence, definition of the application, the reasons for wanting to use the application, the reasons for seeing the application as a necessity, the reasons for thinking the application is fun, the reasons for using the application outside of school, and suggestions. It has been determined that teachers want to be educated about robotic coding applications and are willing to use them in their lessons. The results are discussed in relation to the literature. Suggestions were made to give training to teachers about robotic coding applications.

Keywords: Robotic Coding, Teacher View, Qualitative Research, Case Study

GİRİŞ

İlk kez 1941 yılında Isaac Asimov tarafından “Robot” kelimesinden türetilerek kullanılmaya başlanılan “Robotik” kelimesi, robot teknolojisi ile ilgili tüm alanları kapsayan bir tanım olarak kabul edilmiştir (WEB_1). Robotik, işleyen sistemleri geliştirmek için bize imkân sağlayan fizik, matematik, teknoloji ve mühendislik gibi birçok alana hizmet eden çok disiplini bir uygulamadır. Son yıllarda bilgisayar gücü ve yaptırımında gelişen sensor sistemlerindeki inanılmaz artıştan dolayı teknoloji ve ihtiyaçlar da oldukça hızlı bir değişim göstermiş, Bunun yanı sıra teknoloji ve robotikte gerçeklesen bu değişimlere ayak uydurabilecek eğitilmiş ve tecrübeli bireyler yetiştirebilmenin önemi artmıştır (Maxwell ve Meeden, 2000). Bu amaç doğrultusunda bireylere bazı beceriler kazandırmak hedeflenmiştir. Bunlardan bir tanesi olan

kodlama becerisi son yıllarda robotik ve yazılım kavramları ile birlikte sıklıkla kullanılmaktadır (Weintrop vd., 2016).

Toplumun ihtiyaçlarına göre eğitim ve öğretim programları güncellenmekte, robotik-kodlama-yazılım temelli alternatif dersler konulmakta ve uygulama atölyeleri yapılmakta, teknolojik fuarlar düzenlenmekte ve alanlarına özgü yarışmalar yapılmakta, e-öğrenme ortamlarında robotik temelli kurslar açılmaktadır. Yapılan bu yatırımlar sonucunda bireylerin, teknolojiyi etkin olarak kullanabilme, problem çözebilme, bilimsel bilgiye ulaşabilme ve bilgiyi kullanabilme yetisine sahip teknoloji okuryazarı olabilmeleri hedeflenmektedir (Okkesim, 2014). Son yıllarda robotik kodlama uygulamaları eğitimde geniş bir kullanım alanına sahip olmuştur. Özellikle STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics), programlama, kodlama, makine, elektrik-elektronik gibi farklı disiplinlere hizmet eden ve dersler arasında entegrasyonu sağlayan bir öğretim aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Foss vd.,2019). Robotik uygulamaların eğitimde sağladığı bir diğer avantaj ise yazılım ve kodlama bilgisine sahip bireylerin yetiştirilmesine katkı sağlamasıdır (Akyol, 2020).

Eğitim sisteminde önemli bir yere sahip olan öğretmenlerin robotik kodlama uygulamalarına yönelik görüşleri robotik kodlama uygulamalarının eğitimdeki yerini belirlemede büyük önem arz etmektedir. Bu çerçevede öğretmenlerin robotik kodlama uygulamalarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi, öğrencilerin anlamlı öğrenmeleri, 21. Yy. becerilerini kazanmaları ve günlük yaşamda bilimi hayatlarına entegre edebilmeleri açısından alan yazına önemli katkılar sağlayabilir.

Bu araştırma robotik kodlama hakkında bilgisi olmayan ve robotik kodlama üzerine herhangi bir uygulama yapmayan öğretmenlerin robotik kodlama hakkındaki görüşlerinin belirlemeyi amaçlamaktadır. Farklı branşlardan seçilen öğretmenlerin robotik kodlamaya yönelik bakış açıları ve özgün fikirlerin literatüre kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, bu çalışma öğretmenlerin robotik kodlama uygulamalarına yönelik görüşlerini belirleyerek, öğrencilerin anlamlı öğrenmelerini, 21. Yy. becerilerini kazanmalarını ve günlük yaşamda bilimi hayatlarına entegre edebilmelerini sağlayacak fikirleri alan yazına kazandırması açısından önemlidir. Bu önem doğrultusunda, bu araştırma “Robotik kodlama kullanmayan öğretmenlerin robotik kodlama hakkındaki görüşleri nasıldır?” araştırma sorusuna cevap arayacaktır.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu çalışma nitel araştırma desenlerinden durum çalışması desenini benimsemiştir. Seçilen desen bireysel yürütülen çalışmalar için uygun olması ve araştırılan problemi kısa zamanda derinlemesine inceleme olanağı sağlaması yönünden tercih edilmiştir (Creswell, 2003; Çepni, 2014; Yin, 2003). Robotik kodlama eğitimindeki durumu betimsel olarak ortaya koymak amaçladığından açıklayıcı durum çalışması modeli çalışmada ele alınmıştır (Aytaçlı, 2012).

Çalışma Grubu

Bu araştırmada katılımcıları belirlerken amaçlı çalışma grubu türlerinden ölçüt çalışma grubunu tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu robotik kodlama uygulamalarını derslerinde kullanmayan, farklı branşlarda görev yapan ve gönüllülük esasına bağlı olarak çalışmaya katılan öğretmenler oluşturmuştur. Çalışmada en az dört farklı branştan (fen bilgisi, matematik ve rehberlik) en az dört öğretmen ile çalışılmıştır. Görüşme yapılan öğretmenler 2022-2023 eğitim öğretim yılında devlet okullarında görev yapan öğretmenlerden oluşmaktadır. Tablo 1 araştırmaya katılan öğretmenlerin kod isimlerini, cinsiyetlerini ve meslek alanlarını göstermektedir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Disiplin
Ö1	Erkek	Fen Bilgisi
Ö2	Kadın	Matematik
Ö3	Kadın	Matematik
Ö4	Kadın	Rehberlik

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak literatürden hareketle araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır (Yalcin vd., 2020). Robotik kodlama uygulamalarına yönelik Yalcin vd. (2020) bir ölçek geliştirmişlerdir. Bu ölçekten hareketle görüşme soruları olgunlaştırılmıştır. Görüşme önceden belirlenmiş ciddi bir amaç için yapılan, soru sormaya ve cevaplama dayanan bir iletişim aracı olduğu belirtilmektedir (Stewart ve Cars, 1985; Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu amaçla araştırmacılar görüşme formu oluşturmuşlardır (Ek-1). Hazırlanan görüşme formunun amaca ne derece hizmet ettiği, anlaşılabilirliği ve uygulanabilirliğini kontrol etmek amacıyla fen eğitiminde bir alan uzmanının görüşlerine sunulmuştur. Alınan dönütler doğrultusunda sorular tekrar düzenlenmiş ve yarı yapılandırılmış görüşme formu son halini almıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu Ek-1' de sunulmuştur.

Tablo 2. Görüşme sorularının amacı ve örnek sorular

Soru Numarası	Amaç	Örnek sorular
1	Robotik kodlama hakkındaki düşüncelerini belirlemek.	Robotik kodlama uygulamaları denildiğinde aklımıza ne geliyor? Lütfen açıklayınız.

INTERNATIONAL AEGEAN CONFERENCES
ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES-VIII
September 23-25, 2023

2	Öğretmenlerin robotik kodlamaya dair yeterince bilgiye sahibi olup olmadığını tespit etmek	
3	Öğretmenlerin robotik kodlama uygulamalarına yönelik beklentisini belirlemek	Robotikkodlama uygulamalarını kullanmak ister misiniz? Neden?
5	Öğretmenlerin robotik kodlama ile yeni şeyler üretilmesi hakkındaki beklentilerini tespit etmek.	Robotik kodlama uygulamalarının kullanıldığında öğrencilerinizin yeni şeyler üreteceğini düşünüyor musunuz? Neden
6	Teknoloji kullanımı açısından öğretmenlerin öğretmenlerin robotik kodlama uygulamalarına bakış açısını tespit etmek.	

Veri Toplama Süreci

Görüşmeler, robotik kodlama bilmeyen öğretmenler ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmede; robotik kodlama uygulamaları hakkındaki görüşlerinin neler olduğu araştırılmıştır. Görüşmeler yüz yüze ve zoom üzerinden online olarak gerçekleştirilmiştir. Birinci araştırmacı tarafından öğretmenler ile öncelikle ne zaman görüşme yapılacağı belirlenmiş ve uygun günde bireysel olarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Her bir öğretmen ile 20-30 dakika arasında süren görüşmelerden önce öğretmenleri rahatlatmak amacıyla yapılan konuşmalar ile başlamıştır. Görüşmeler katılımcının izni ile ses kayıt cihazlarına kaydedilerek sonrasında araştırmacı tarafından yazıya aktarılmıştır.

Veri Analizi

Görüşme verileri değerlendirmeye dayalı analiz türü (içerik analizi) ile analiz edilmiştir. Görüşme sırasında kayda alınan veriler bilgisayar ortamında yazıya aktarılmıştır. Katılımcıların sorulara vermiş olduğu cevaplara göre araştırmacılar tarafından ayrı ayrı kodlar oluşturulmuştur. Nihai kodlardan hareketle kategoriler oluşturulmuştur ve daha sonra kategoriler birleştirilerek temalar oluşturulmuştur. Kategori ve temalar alan yazında var olan bir çalışmadan hareketle oluşturulacağı için tümdengelimsel bir analiz türü tercih edilmiştir (Yalcin vd., 2020).

Veri analizinde kategorik birleştirme yönteminden faydalanılmıştır ve birbirine benzeyen veriler belirlenmiş; tema, kategori ve kodlar altında sınıflandırılarak okuyucuya sunulmuştur (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu sınıflandırma oluşturulurken yapılan görüşmelerden elde edilen veriler kullanılmıştır. Çalışmada 8 kategoriden oluşmaktadır. Ayrıca, iç güvenilirliği artırmak

için ikinci araştırmacının içerik analizi yapması sağlanmış ve bulgular ile sonuçlar karşılaştırılarak güvenilirlik artırılmıştır.

BULGULAR

Mevcut araştırmadan elde edilen bulgular incelenmiştir. Öğretmenlerden oluşan çalışma grubu ile gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler araştırma sorularına cevap verecek biçimde incelenmiştir. Detaylı incelemeler sonucunda ulaşılan veriler ışığında kodlar, kategoriler ve temalar oluşturulmuş; Tablo 3'te oluşturulan tema, kategori ve kodlar sunulmuştur.

Tablo 3. Robotik kodlama tanımına yönelik düşünceler

Tema	Kategori	Kodlar	Katılımcılar
		Robotların ya da cihazların çalışmasını sağlayan prensipler	Ö1
		Çeşitli kodlar yazma ve robotları yürütme	Ö2
Robotik Kodlama	Tanımı	Robotların çalışma prensibine uygun olarak çalışan uygulamalar	Ö3
		Parçaların birleştirilerek robotların yapılması	Ö4

Tablo 3 incelendiğinde öğretmenlerin robotik kodlama yaklaşımının tanımını; Robotların ya da cihazların çalışmasını sağlayan prensipler (f=1), çeşitli kodlar yazma ve robotları yürütme (f=1), robotların çalışma prensibine uygun olarak çalışan uygulamalar (f=1), parçaların birleştirilerek robotların yapılması (f=1) olarak ifade ettikleri görülmektedir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir;

... aklıma gelen çağımızda teknolojik komutla çalışan aletler gelişmekte. Robotik kodlama denilince robotların ya da cihazların çalışmasını kontrol edebilecek sayısal verilerle onları çalıştırma prensibi olarak düşünüyorum. Daha önceden bu konuyu araştırmıştım eğitimi almayı düşündüm ama kısmet olmadı alamadım. Robotik kodlama denilince aklıma gelenler bunlar. (Ö1)

Aklıma ne geliyor... bundan iki önceki okulum bir meslek okuluymuş orada bir bilişim alanı da vardı orada bilişim öğretmenimiz çeşitli kodlar yazarak kodlarla çocuklarla bir şeyler oluşturuyorlardı robotları yürütüyorlardı dans ettiriyorlardı benim aklıma o geliyor. Bilmiyorum doğru şeyler mi geliyor. (Ö2)

Robotların çalışma mantığına uygun olarak yapılmış uygulamalar geliyor daha çok ve ilk kez duyuyorum bunu da (Ö3).

Robotik kodlama deyince böyle lego tarzı yapılarla böyle birleştirilerek robotların yapılması diye hatırlıyorum. Yani beni gördüğüm o (Ö4).

Öğretmenlere “Robotik kodlama uygulamalarını kullanmak ister misiniz? Neden?” sorusuna verdikleri evet cevaplardan elde edilen tema ve kodlar Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların robotik kodlama kullanmak isteme nedenleri

Tema	Kategori	Kodlar	Katılımcılar
		Teknolojiye dayalı olması	Ö1, Ö3
		İleride derslerde kullanılma zorunluğunun olması	Ö1, Ö2
Robotik Kodlama	Kullanılmak İstenme Nedenleri	Teknolojik araçların kontrol edilebilmesi	Ö1, Ö3
		Öğrencilere akademik fayda sağlaması	Ö2
		Birçok disipline hizmet etmesi	Ö4
		İlgi çekici olması	Ö4

Tablo 4 incelendiğinde öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu robotik kodlama eğitimi almak istediklerini ifade etmektedir. Bu veriler robotik kodlamanın son yıllarda kullanımının arttığını ve yeni bir alan olduğunu göstermektedir. Verilen cevaplar incelendiğinde öğretmenlerin robotik kodlama eğitimlerini almak isteme nedenleri eğitimin teknolojiye dayalı olması (f=2), ileride derslerde kullanılma zorunluğunun olması (f=2), teknolojik araçların kontrol edilebilmesi (f=2), öğrencilere akademik fayda sağlaması (f=1), Birçok disipline hizmet etmesi (f=1), İlgi çekici olması (f=1) şeklinde ifade edilmektedir. Öğretmenlerin robotik kodlama eğitimi almak istemelerine ilişkin görüşlerinden ilişkin bazı örnekler verilmiştir;

INTERNATIONAL AEGEAN CONFERENCES
ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES-VIII
September 23-25, 2023

Evet daha önceden aslında robotik kodlama nedir ne işe yarar bunları araştırdım ama başına geçemedim. Böyle bir eğitim almayı düşündüm yani. Teknolojinin yani çağımızın gereği olduğunu düşünüyorum. Birde şu anda müfredatımızda yer verilmiş bir robotik ders yok ama ilerde derslerimizin de bu tarafa doğru gidebileceğini düşündüğümüz için belki de ilerde bir zorunluluk olabileceğini düşündüğüm için almak istedim.

Yani gerekli olduğunu düşündüğüm için. Gün geçtikçe teknoloji ilerliyor. Teknoloji ilerledikçe de makineler daha çok hayatımıza giriyor onları kontrol edebilmek bir avantaj olarak karşımıza çıkabilir. Robotik kodlama kullanılsa tabii ki faydalı olacağını düşünüyorum ama fiziki şartlar, müfredat durumu, okulun şartları, öğrencinin düzeyi hani bunların da önemli olduğunu düşünüyorum. Robotik kodlama uygulamalarının eğitimi almadığım ve kullanmadığım için kesin böyledir diyemem ama eğitilmiş olsaydım bu konuda en azından bir denemek isterdim (Ö1).

Şöyle ki ben bir proje okulundayım öğrencilerimizi seçerek alıyoruz ve akademik olarak onları en üst seviyeye taşımak isteriz dolayısıyla şuan nasıl kullanabiliriz gözümde çok canlandırmadım ama akademik olarak onlara fayda sağlayacağını bilsem düşünürsem tabii ki kullanmak isterim (Ö2)

Merak ediyorum çünkü işin içerisinde kodlama matematik sayılar teknoloji olduğu için ilgimi çekiyor. Kullanmak isterim (Ö4)

Öğretmenlere “Robotik kodlama uygulamalarını kullanmamayı bir eksiklik/dezavantaj olarak görüyor musunuz? Neden?” sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen tema ve kodlar Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların robotik kodlama uygulamalarını kullanmamayı bir eksiklik/dezavantaj olarak görme nedenleri

Tema	Kategori	Kodlar	Katılımcılar
		Eğitimini almama ve kullanmama	Ö1
	Kullanmamayı Eksiklik	Uygulamanın gündemde olmaması	Ö2
Robotik Kodlama	Olarak Görmeme Nedenleri	Yeni bir uygulama olması	Ö2
		Türkiye’de etkili bir sisteme sahip olmaması	Ö2

INTERNATIONAL AEGEAN CONFERENCES
ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES-VIII
September 23-25, 2023

Daha önce kullanıldığında faydasını görmeme	Ö3
Tecrübe eksikliğinin olması	Ö3
Kullanıcılarının az olması	Ö4

Tablo 5 incelendiğinde çalışmaya katılan öğretmenlerin robotik kodlama uygulamalarını kullanmama nedenlerini eğitimini almama ve kullanmama (f=1), uygulamanın gündemde olmaması (f=1), yeni bir uygulama olması (f=1), Türkiye’de etkili bir sisteme sahip olmaması (f=1), daha önce kullanıldığında faydasını görmeme (f=1), tecrübe eksikliğinin olması (f=1), kullanıcılarının az olması şeklinde ifade ettiği görülmüştür. Bu konuda öğretmen görüşlerinden bazıları ilgili kodlarıyla birlikte aşağıda verilmiştir;

Dezavantaj olarak görmüyorum şu an bunu bir dezavantajlık durum hissetmiyorum ama ilerdeki dönemlerde bunun bir dezavantaja dönüşebileceğini düşünüyorum. Teknolojinin ilerleme hızına baktığımız zaman herhangi bir devlet politikası olarakta veya eğitim politikası olarak ta baktığımızda zorlanılacağını yani kendi adıma konuşayım eğitimi almadığım için şimdilik orta düzeyde bir dezavantaj olarak düşünüyorum ama ilerisi için büyük bir dezavantaj olabilir diye düşünmekteyim (Ö1).

Yani şöyle lise toplantılarında zümre toplantılarında falan bizim böyle bir gündemimiz yok daha çok robotik kodlamayı ortaokul ya da ilkokulda daha çok ön planda sanırım ülkemizde çok oturmuş bir uygulama değil herhalde geçmişi 5 6 yıl diye tahmin ediyorum dolayısıyla bir eksiklik olarak görmüyorum çünkü diğer zümredaşlarıyla konuştuğumda hani biz yapıyoruz şöyle verim alıyoruz gibi dönüt vermiyorlar ama tabi ki illaki artı olacaktır bizi daha üst seviyelere taşıyacaktır. Ama açıkçası şu an bir eksiklik gibi görmüyorum (Ö2).

Yani bunu eksiklik olarak görebilmem için daha çok faydalarını öğrenmem gerekir. Bunun hakkında da pek bir araştırmam olmadı açıkçası yani bu konu hakkında biraz daha tecrübe edindikten sonra bu soruyu cevaplayabilseydim daha sağlıklı konuşurdum ama genel olarak konuşacak olursam teknolojinin nimetlerinden faydalanmamız gerekiyor zararları olduğu gibi mutlaka faydaları da fazladır o yüzden geri kalmamak gerekiyor yeniliklerde (Ö3).

Şu an bulunduğum şehir büyük bir şehir değil dolayısıyla robotik kodlama çok popüler değil ve matematik öğretmeni olarak şu an kullanmam acil değil. Ama bunu ilerde herkesin kullanacağını ve bir ihtiyaç olacağını düşünüyorum o yüzden ilerde eksikliğini hissedeceğimi düşünüyorum. Bununla ilgili bir çalışma istiyorum kendi adıma (Ö4).

Öğretmenlere “Öğretmenlere robotik kodlama uygulamaları ile eğitimlerin verilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz? Neden?” sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen tema ve kodlar Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. *Katılımcıların robotik kodlama eğitiminin gerekliliğine ilişkin düşünceleri*

Tema	Kategori	Kodlar	Katılımcılar
Robotik Kodlama	Gerekli olma nedenleri	Öğretmenin kazandığı bilgileri beceriye dönüştürebilmesi	Ö1
		Öğretmenin derslerine entegre edebilmesi	Ö1
		Öğretmenin derslerine entegre edebilmesi	Ö2
		Öğretmenin soyut kavramları somutlaştırmada kullanılabilmesi	Ö3
		Öğretmenin ihtiyacını karşılayan bir eğitim olması	Ö3

Tablo 6 incelendiğinde çalışmaya katılan öğretmenlerin robotik kodlama eğitimlerinin gerekli olduğunu belirttiği görülmektedir. Robotik kodlama eğitiminin öğretmenin kazandığı bilgileri beceriye dönüştürebilmesi (f=1), öğretmenin derslerine entegre edebilmesi (f=1), öğretmenin soyut kavramları somutlaştırmada kullanılabilmesine katkı sağladığı belirtilmiştir. Öğretmenin ihtiyacını karşılayan bir eğitim olduğu düşünülmektedir (f=1). Bu konuda öğretmen görüşlerinden bazıları ilgili kodlarıyla birlikte aşağıda verilmiştir;

Her öğretmen için kullanılabilir olabileceğini düşünmüyorum ama mesela bizim branş için, lisede ki fizik branşında daha çok kullanılabileceğini düşünüyorum. O yüzden branşlara özgü olduğunu aslında bu işin bir ucu da matematik olduğu için yani matematik fen gibi derslerde bu eğitimler verilebilir. Öğretmenlere bu eğitim verildikten sonra müfredatta bu eğitim kullanılabilecek düzenlemeler yapılırsa aktif olur yoksa öğretmenlere robotik kodlama geçici olarak öğretilmiş olur, öğrenmiş oluruz. Bunun eğitim sistemine aktarılması lazım yoksa kısa süreli bir öğrenme olur. Çünkü öğretmenimiz bunu kullanmazsa tekrar edilmeyen bilgilerin zamanla kaybolduğu gibi veya yenilenmeyen yani teknolojiye göre yenilenemeyen bilgiler geçerliliğini kaybedeceği gibi bununda kaybolacağını düşünüyorum. Sadece robotik kodlama eğitimi verilmiştir şeklinde değil de bu eğitim verilecek ve atıyorum şu ünitenin şu kazanımında robotik kodlama ile ilgili şu çalışma yapılacaktır gibi bir düzenlemenin olması gerektiğini düşünüyorum. Robotik kodlama eğitimi verilmeli tabi ki ama robotik kodlama eğitiminin derslere de entegrasyonu sağlanmalı bu daha önemli. Robotik kodlama uygulamalarının eğitime entegre edilecekse eğitiminin alınmasını faydalı buluyorum (Ö1).

Ben düşünüyorum birçok uygulama ile ilgili eğitim açılıyor bence hatta bazen bizim seminer dönemlerimizde falan mutlaka gündeme almaları gerekiyor. Neden? Çünkü ben mesela branşıma uygun olup olmadığını bilmiyorum kafamda bir şeyler var robotik kodlamayla ilgili ama bunun eğitimi verilirse derim ki a bak bunu şurada kullanabilirim öğrencilerime bunu yaptırabilirim belki bu şekilde bir değer katar benim öğretmenliğime diye bunu anlama şansım olur ama bunu bireysel olarak edinebilirim bir kursa katılabilirim ama bize topluca bir eğitim verilmesi eminim daha iyi olacaktır (Ö2).

Yani şöyle tabi ki öğretmenlere verilmelidir. Nasıl desem... soyut kavramları öğretmek neredeyse her ders için bizim için de öyle mesela öğretmek konuşmak zor oluyor bazen robotik kodlama hakkında bir bilgim olmasa da soyut durumları somutlaştıracağını düşünüyorum. Bu yüzden bence faydalı olabilir (Ö3).

Her öğretmen için kullanılabilir olabileceğini düşünmüyorum ama mesela bizim branş için, lisede ki fizik branşında daha çok kullanılabileceğini düşünüyorum. O yüzden branşlara özgü olduğunu aslında bu işin bir ucu da matematik olduğu için yani matematik fen gibi derslerde bu eğitimler verilebilir. Öğretmenlere bu eğitim verildikten sonra müfredatta bu eğitim kullanılabilecek düzenlemeler yapılırsa aktif olur yoksa öğretmenlere robotik kodlama geçici olarak öğretilmiş olur, öğrenmiş oluruz. Bunun eğitim sistemine aktarılması lazım yoksa kısa süreli bir öğrenme olur. Çünkü öğretmenimiz bunu kullanmazsa tekrar edilmeyen bilgilerin zamanla kaybolduğu gibi veya yenilenmeyen yani teknolojiye göre yenilenemeyen bilgiler geçerliliğini kaybedeceği gibi bununda kaybolacağını düşünüyorum. Sadece robotik kodlama eğitimi verilmiştir şeklinde değil de bu eğitim verilecek ve atıyorum şu ünitenin şu kazanımında robotik kodlama ile ilgili şu çalışma yapılacaktır gibi bir düzenlemenin olması gerektiğini düşünüyorum.

Robotik kodlama eğitimi verilmeli tabi ki ama robotik kodlama eğitiminin derslere de entegrasyonu sağlanmalı bu daha önemli. Robotik kodlama uygulamalarının eğitime entegre edilecekse eğitiminin alınmasını faydalı buluyorum (Ö4).

Öğretmenlere “Robotik kodlama uygulamalarının öğrencilere öğretilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz? Neden?” sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen tema ve kodlar Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7.

Katılımcıların robotik kodlama eğitiminin öğrencilere öğretilmesine ilişkin düşünceleri

Tema	Kategori	Kodlar	Katılımcılar
Robotik Kodlama	Gerekli olma nedenleri	İlerde öğrencilerin mesleklerinde kullanabilmesi	Ö1, Ö2

(öğrenci için)	Öğrencinin öğrenme sürecinde daha aktif olmasını sağlaması	Ö2, Ö3
	Öğrencinin öğrenme sürecini zevkli hale getirebilmesi	Ö4
	Öğrencinin meslek seçimine katkı sağlaması	Ö3

Tablo 7 incelendiğinde çalışmaya katılan öğretmenlerin robotik kodlama eğitimlerinin öğrencilere verilmesinin gerekli olduğunu ve nedenlerini belirttiği görülmektedir. Robotik kodlama eğitiminin ilerde öğrencilerin mesleklerinde kullanabilmesi (f=2), Öğrencinin öğrenme sürecinde daha aktif olmasını sağlaması (f=2), Öğrencinin öğrenme sürecini zevkli hale getirebilmesi (f=1), Öğrencinin meslek seçimine katkı sağladığı belirtilmiştir (f=1). Bu konuda öğretmen görüşlerinden bazıları ilgili kodlarıyla birlikte aşağıda verilmiştir;

Düşünüyorum, aynı şekilde nasıl ki öğretmen daha farklı bir şeyler hayal edip eğitim öğretim sürecine katabilirler öğrencilerde buna dahil oldukları zaman daha etkileşimli bir süreç olur öğretmen bilir öğrencide bilirse çok daha iyi bir süreç olur artı öğrencinin öğrenmesi şöyle bir fayda sağlar, öğrenci henüz kendine yol çizme aşamasında oradan edindiği bilgilerle belki üniversite seçimi konusunda daha farklı düşüncelere dalabilir yada meslek seçimini oluştururken bu ona bir katkı sağlayabilir.

Matematikte de kullanılabilir tabi ki ama bana daha çok fenle ilgili gibi geliyor belki daha çok fen öğretmenleri haşır neşir olduğu için böyle bir algı var ama sanki fizik alanında daha çok kullanılabilir gibi hareket vs... robot hareket eden bir şey olduğu için belki de hareket etmeyen bir robotta olabilir belki problem çözen bir robot o yüzden kesinlikle yani hatta şu an benim bi dikkatimi çekti 😊 bununla alakalı çalışabilirim (Ö2).

Öğrencilere bence öğretilmeli çünkü onlarda bazen bizim gibi zihninde ki şeyleri aktarmakta zorlanıyorlar yani örnek veriyorum sizin branşınız fen bilgisiydi şuan aklıma geldi mesela her zaman deney bir elektrik mekanizması kurmak her zaman kolay olmayabilir sanırım bu da robotik kodlamayla ilgili bir şey eğer kendisi bunu bilir ve kendini geliştirirse zihnindeki de bize daha kolay aktarabilir biz de onu daha iyi anlamış oluruz (Ö3).

Evet bir matematik öğretmeni olarak çocukların başta zorlanacağını düşünüyorum ama anlayan çocuklarında bundan zevk alacağını daha ilerletebileceklerini düşünüyorum (Ö4).

Öğretmenlere “Robotik kodlama uygulamalarının kullanıldığında öğrencilerinizin yeni şeyler üreteceğini düşünüyor musunuz? Neden?” sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen tema ve kodlar Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. *Katılımcıların robotik kodlama uygulamaları ile öğrencilerin yeni şeyler üretebileceğine ilişkin düşünceleri*

Tema	Kategori	Kodlar	Katılımcılar
		Meraklı olmak	Ö1, Ö3
Robotik Kodlama	Öğrencilerin yeni şeyler üretme nedenleri	Farkında olma becerisini artırmak	Ö2
		Yaratıcı olmak	Ö3
		Eleştirel bakış açısına sahip olmak	Ö4

Tablo 8 incelendiğinde öğretmenlerin robotik kodlama uygulamalarını kullanarak öğrencilerin yeni şeyler ürettiğinde hemfikir olduğunu ve nedenlerini Meraklı olmak (f=2), Farkında olma becerisini artırmak (f=1), Yaratıcı olmak (f=1), Eleştirel bakış açısına sahip olmak (f=1) şeklinde ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir;

Kesinlikle düşünüyorum iki üç sorudur birbirini destekleyen sorular olmuş çok güzel olmuş bence kesinlikle olur katkı sağlar öğrenci illa ki bir şeyler üretebileceğini görür yazdığı kodlarla robot hareket ettirebildiğini gördüğü zaman kendisinin üretkenliğini artırabileceğini ve bir şeyler üretebileceğini fark eder bence. Bu da bir kazanım olur bizim için. Kesinlikle zaten hani balık vermeyin balık tutmayı öğretin mantığında yani öğrenciye hazır lop bilgi vermek yerine bilgiyi üretebileceğini çeşitli kaynaklarla üretebileceği bilgini kazandırmak bence en büyük kazanım hatta öğretmen olarak düşündüğümde kesinlikle en güzel bu (Ö2).

Yani bu biraz sanırım öğrencinin isteğine bağlı hani meraklı ilgili bir çocuksa bu gerçekten onun için büyük bir avantaj olur yeni şeyler üreteceğini düşünüyorum. Biraz yaratıcılığa da bağlı aslında yani kişiseldir bunun cevabı sanırım (Ö3)

Öğretmenlere “Robotik kodlamanın avantajları konusunda nelerdir? öğrenci açısından?” sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen tema ve kodlar Tablo ’da verilmiştir

Tablo 9. *Katılımcıların robotik kodlamanın eğlenceli olma nedenlerine ilişkin düşünceleri*

Tema	Kategori	Kodlar	Katılımcılar
Robotik Kodlama	Eğlenceli olma nedenleri	Öğretmenin yetkinlik ve başarı hissetmesi	Ö1
		Öğretmenin süreçte aktif olması	Ö2
		Öğretmene derslerde kolaylık sağlaması	Ö3
		Öğretmeni süreçte zorlaması	Ö4

Tablo 9 incelendiğinde öğretmenlerin robotik kodlama uygulamalarını öğretmen açısından eğlenceli bulma nedenleri öğretmenin yetkinlik ve başarı hissetmesi, öğretmenin süreçte aktif olması, öğretmene derslerde kolaylık sağlaması, öğretmeni süreçte zorlaması şeklinde ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir;

Öğretmen açısından tabi ki eğlenceli olur ashında öğrenilen her şey mutlu eder yani yeni bir şey öğrenmiş öğrenci de öğretmen de mutlu olur çünkü yetkinlik hissi bir konu da başarılı olmuş hissi insanda mutluluk yaratacaktır onu daha eğlenceli hale getirecektir (Ö1).

Öğretmen açısından da bence çok daha keyifli olur. Katılım merkezli olur yani öğrencide öğretmende aktif olur yani mesela sunuş yönteminde öğrenci pasif öğretmen aktiftir ama böyle bir süreçte ikisi de daha aktiftir ve ikisi de sürece katıldıkları için öğrenmenin kalitesi artacaktır (Ö2).

Derslere kolaylık sağlar yani bu şekilde (Ö3).

Öğretmen açısından genel olarak zorlayıcı bir süreç olacağını düşünüyorum (Ö4).

Öğretmenlere “Robotik kodlamanın okul dışında kullanılması hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen tema ve kodlar Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Katılımcuların robotik kodlama eğitiminin öğrenciler için eğlenceli olma nedenlerine ilişkin düşünceleri

Tema	Kategori	Kodlar	Katılımcılar
Robotik Kodlama	Eğlenceli olma nedenleri	Öğrencinin yeni bilgi öğrenmesi	Ö1
		Öğrencinin robotu kontrol edebilmesi	Ö1
		Öğrencinin robotu kontrol edebilmesi	Ö2
		Öğrencinin yeni bilgi öğrenmesi	Ö4

Tablo 10 incelendiğinde öğretmenlerin robotik kodlama uygulamalarını öğrenci açısından eğlenceli bulma nedenleri öğrencinin yeni bilgi öğrenmesi, öğrencinin robotu kontrol edebilmesi, Öğrencinin robotu kontrol edebilmesi, Öğrencinin yeni bilgi öğrenmesi şeklinde ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir;

Öğrenci açısından baktığımız zaman robotla şaka yaptırmak, bir robotu komuta edip arkadaşıyla şakalaşmak veya işte bunu derste kullanıp öğretmenini şaşırtmak istemek arkadaşını şaşırtma istemek tabi ki bu her açıdan baktığımız zaman yeni bir bilgi öğrenmek açısından hem de bir cihazı kontrol edebilmek ona hükmedebilmek açısından öğrencileri daha eğlenceli uygulamalara yöneltebilir diye düşünüyorum (Ö1).

Bence öğrenci açısından kesinlikle çok eğlenceli olur çünkü sırada otur tahtayı yaz çiz çöz test mantığı yani o süreç yerine çocukların bir ortamda ortada robotun olduğu ve onu yazdığı kodlarla hareket ettirip ettiremediğini sınaması kesinlikle daha keyifli bir ders ortamıdır (Ö2).

Başta dediğim gibi ben matematik öğretmeni olduğum için böyle söylüyorum çünkü genelde matematiğe karşı çocukların bakış açıları bu robotik kodlama da yeni öğrenilen bir şey olduğu için de ilk başta zorlanıp sonrasında zevk alacaklarını düşünüyorum ama bu zevk alma durumunun da her öğrenci için olacağını düşünmüyorum (Ö4).

Tablo 11. *Katılımcıların robotik kodlama uygulamalarının okul dışında kullanımına ilişkin düşünceleri*

Tema	Kategori	Kodlar	Katılımcılar
Robotik Kodlama	Okul dışında kullanılma nedenleri	Hayatta zoraki bir durum haline gelecek olması	Ö1
		Öğrenciye televizyon dışında teknolojiyi kullanma imkânı sunması	Ö2
		Her alana uygun bir sistem olması	Ö3
		Günlük hayatla entegrasyonunun sağlanması	Ö4

Tablo 11 incelendiğinde öğretmenlerin robotik kodlama uygulamalarının okul dışında kullanılması hakkında hayatta zoraki bir durum haline gelecek olması, öğrenciye televizyon dışında teknolojiyi kullanma imkânı sunması, her alana uygun bir sistem olması, günlük hayatla entegrasyonunun sağlanması şeklinde ifade ettiği görülmüştür. Öğretmenlerin bu konudaki görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir;

Robotik kodlama zaten sadece okul için olmamalı sadece okul için düşünülmemeli bütün hayata entegrasyonu yavaş yavaş gerçekleşeceğini düşünüyorum. İlla sadece bu uygulama okulda kalmalı diye bir şey yok bu konuda yetkin kişiler bunu çevresine öğretmeli formal olmayan yollarla. Yani sen diyelim ki kardeşine öğretebilirsin veya amcana öğretebilirsin diyelim ki ilgisi vardır çocukken ben elektroniği çok seviyordum diyen bir büyüğümüz vardır ona dahi informal olarak öğretebilmeliyiz hayatımıza bunu bir şekilde yansıtmalıyız diye düşünüyorum yani okul içinde ya da dışında bunun bir öneminin olduğunu düşünmüyorum. Çünkü ilerde bunun zoraki bir durum olacağını düşünüyorum (Ö1).

Yani şöyle olabilir okul dışında öyle bir imkânı yoksa öğrencinin okulunda öyle bir çalışma yoksa okul dışında böyle bir uygulamaya dahil olması bir şanstır bence çok güzel olur. Hani şu çağda öğrenciler sürekli ekrana maruz durumda tablettir telefondur televizyondur bunların yerine bu şekilde yine teknolojik bir olay ama öğrencinin lehine bir durum dolayısıyla okul dışında kesinlikle yaygınlaşmalı hatta (Ö2).

Aslında her yerde kullanılabilir. Yediden yetmişe her alanda kullanılabilir diye düşünüyorum (Ö3).

INTERNATIONAL AEGEAN CONFERENCES
ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES-VIII
September 23-25, 2023

Bence çok güzel bir şey çünkü zaten eğitim dediğimiz şey okulla sınırlı değil bunun günlük hayata yayılması ve günlük hayatta kullanılması gerek bir bilgi bence güzel güzel bir fikir (Ö4).

Öğretmenlere “Robotik kodlama uygulamalarının etkinliğini artırmak amaçlı önerileriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen tema ve kodlar Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. *Katılımcıların önerileri*

Tema	Kategori	Kodlar	Katılımcılar
		Derslere entegrasyonu sağlanmalı	Ö1
		Uygulamalar yaparak yaygınlaştırılmalı	Ö2
Robotik Kodlama	Öneriler	Öğretmenlere eğitim verilmeli	Ö2, Ö4
		Sosyal medya üzerinden eğitim tanıtımı yapılmalı	Ö2
		İnsanlar bilinçlendirilmeli	Ö3
		Uygulamanın tanıtımı yapılmalı	Ö3
		Derslere entegrasyonu sağlanmalı	Ö4

Tablo 12 incelendiğinde öğretmenlerin büyük çoğunluğu robotik kodlama uygulamaları hakkında Öğretmenlere eğitim verilmesi gerektiğini vurguluyor. Uygulamalar yaparak yaygınlaştırılmalı, Sosyal medya üzerinden eğitim tanıtımı yapılmalı, İnsanlar bilinçlendirilmeli, Uygulamanın tanıtımı yapılmalı, Derslere entegrasyonu sağlanmasının gerektiğini belirtilmiştir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir;

Önerim daha çok şu olabilir robotik kodlama deyince biraz havada kalıyor sanki insanlar bunun biraz daha bilincine varmalı yani bunun tanıtımı nasıl olur şuan aklıma gelmiyor ama biraz daha geliştirilmeli bence insanlara duyurulması açısından faydaları açısından belki robotik kodlama yerine başka bir kelime de kullanılabilir. Çünkü robotik kodlama deyince havada kalıyor gibi geliyor bana hani daha açık bir şey olabilirdi. İsim kullanımı açısından hani duyurulursa çok farklı yârlere gelir diye düşünüyorum (Ö3)

Neler olur bir kere okulda belki de bu alanda çalışan formatör öğretmenler var devlet okullarında okulun teknolojik bilişsel akıllı tahtalar, internet bağlantılarıdır vs. o tür sorunları çözmek için bulunan belki robotik kodlama ile ilgili her okula bünyesinde olmasa da çevresindeki okullardan gönüllü birileri ayarlanıp bununla alakalı sunum yaparak gösteriler yaparak neyin ne olduğunu okulda direk gösterilerek anlatılarak uzun bir cümle oldu 😊 bu şekilde bir uygulama olsa belki daha rahat öğrenciler gördüğü için yaygınlaşabilir. Öğretmende görecektir sahada okuluna bir öğretmen gelse işte robotik kodlama budur bu şekilde kod yazılır işte böyle olur böyle çalışır vs şeklinde görerek bir şekilde tanışmış olur hiç tanışmamışsa bile ki buda güzel bir tanışma olur bence Aslında en iyi yayılması sosyal medya işte bu yayın araçlarıyla en hızlı yayılımı bu şekilde oluyor ama eğitim ortamında bunu kullanamıyoruz sanki gibi en güzeli sanırım okullarda bizzat öğretmenlerin görerek olaya dahil olması gibi geliyor bana (Ö2).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada robotik kodlama kullanmayan öğretmenlerin robotik kodlama hakkındaki görüşleri incelenmiştir. Robotik kodlama ile ilgili alan yazındaki çalmalara bakılarak robotik kodlama kullanmayan öğretmenler ile ilgili ve öğretmenlerin robotik kodlamaya bakış açılarını belirleyecek çalışmaların yetersiz olması sonucunda robotik kodlama kullanmayan öğretmenler ile bu çalışma yürütülmüştür.

Bu çalışmanın eğitim sistemimizin bir parçası olan öğretmenler ve öğrencileri için farklı boyutlar içermektedir. Çalışmamızın sonucunda öğretmenler robotik kodlama uygulamalarını kullanmak istediklerini fakat eğitim verilmediği için derslerinde kullana fırsatlarının olmadığını ifade etmişleridir

Literatüre bakıldığında robotik kodlama hakkına Açışlı (2020) yaptığı çalışmalarda benzer şekilde öğretmenlerin kendini geliştirme konusunda ciddi eksikliklerinin olduğu sonucuna ulaştığı görülmektedir. Cüre ve Özdenler (2008) tarafından yapılan araştırmada, öğretmenlerin gelişen teknolojilerin öğrenmeyi kolaylaştırdığına, öğrenci ve öğretmen başarısını artırdığına, öğrencilerin ilgisini ve motivasyonunu arttırdığını, öğrenmenin daha etkili olması için teknolojik uygulamalarının gerekli olduğuna inandıkları belirlenmiş.

Robotik kodlama kullanmayan öğretmenlerin cevaplarına dayanarak oluşturulan çalışma verilerinden elde edilen en temel sonuç öğretmenlerin robotik kodlama uygulamalarına ilişkin olumlu düşüncelerinin olduğu ve eğitim almak istedikleri tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışma öğretmenlere derslerinde robotik kodlama kullanabilmeleri açısından bir farkındalık ve motivasyon kazandıracaktır. Öğretmenlerin çoğu derslerde robotik kodlama uygulamalarının kullanılmasını gerektiğini düşünürken robotik kodlama uygulamaları hakkında yetersiz bilgiye sahip oldukları görülmüştür.

ÖNERİLER

Bu çalışmaya katılan öğretmenlerin robotik kodlama uygulamalarının eğitime uyarlanması hakkındaki görüşleri dikkate alındığında,

1. Robotik kodlama uygulamalarının derslere uyarlanması ile ilgili verilen eğitimlerin sayısı artırılmalı ve bu konuda verilen eğitimlerin içeriği genişletilmelidir.
2. Özellikle okullara materyal sağlama konusunda öğretmenlere destek olunmalıdır.
3. Öğretmenler robotik kodlama uygulamalarını derslerinde kullanmaları için cesaretlendirilmelidir.
4. Bu çalışma yalnızca dört öğretmenle gerçekleştirilmiştir. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda daha fazla öğretmenin görüşleri alınarak bunların farklı demografik özellikleri dikkate alınarak nicel bir çalışma ile verilerin farklılaşp farklılaşmadığına bakılabilir.
5. Bundan sonra yapılacak farklı çalışmalar derslerinde robotik kodlama uygulamaları kullanan öğretmenlerle de yürütülerek kuramın etkililiği ortaya onulabilir.

KAYNAKÇA

- Aytaçlı B. (2012). Durum çalışmasına ayrıntılı bir bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-9.
- Cresswell W.C. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri, beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (Çeviri Editörleri, M. Bütün ve S. B. Demir). Siyasal Kitabevi.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: qualitative, quantitative and mixed methods approach*. Sage Publications.
- Cüre, F. & Özden, N. (2008). Öğretmenlerin Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) Uygulama Başarıları ve BİT'e Yönelik Tutumları, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 41-53.
- Ertuğrul Akyol, B. (2020). *STEM etkinliklerinin fen bilgisi öğretmen adaylarının bilgi işlemsel, eleştirel, yaratıcı düşünme ve problem çözme becerilerine etkisi*. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi.
- Foss, A., Wilcoxon, C., & Rasmus, J. (2019). The academic and behavioral implications of robotics in the classroom: An elementary case study. *Technology & Innovation*, 20(3), 321-332. <https://doi.org/10.21300/20.3.2019.321>
- Maxwell, B. A., & L. A. Meeden. (2000). Integrating robotics research with undergraduate education". *Intelligent Systems and Their Applications, IEEE*, 15(6), 22-27.
- Okkesim, B. (2014). *Fen ve teknoloji öğretiminde robotik uygulamaları*. Doktora tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Solak, H. İ., Ütebay, G., & Yalçın, B. (2020). Uzaktan eğitim öğrencilerinin basılı ve dijital ortamdaki sınav başarılarının karşılaştırılması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 41-52.
- Yalcin, S. A., Kahraman, S., & Yilmaz, Z. A. (2020). Development and validation of robotic coding attitude scale. *International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology*, 8(4), 342-352. <https://doi.org/10.46328/ijemst.v8i4.924>

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

WEB_1 <http://www.biltek.tubitak.gov.tr/bilgipaket/robotik/kilometre3.html>

Weintrop, D., Beheshti, E., Horn, M., Orton, K., Jona, K., Trouille, L., & Wilensky, U. (2016). Defining computational thinking for mathematics and science classrooms. *Journal of Science Education and Technology*, 25(1), 127-147.

EK-1: Görüşme Formu

Merhaba ben Emine TURHAL,

Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Fen Bilgisi bölümü yüksek lisans öğrencisiyim. Fen bilgisi öğretmenlerinin robotik kodlama eğitimine ve uygulamalarına bakış açılarını belirlemek amacıyla bir araştırma yapıyorum. Bu araştırmanın program kullanmayanlara, diğer araştırmacılara ve öğretmen arkadaşlara ışık tutacağını ümit ediyorum.

Bu araştırma için robotik kodlama kullanan fen bilimleri öğretmenleri ile görüşmeler yapıyorum. Yaptığım tüm görüşmelerde verilen bilgiler sadece bu araştırmada kullanılacak ve kişisel bilgiler tamamen gizli tutulacaktır.

Görüşmenin 30 dk süreceğini tahmin ediyorum. Sorular için önerebileceğiniz sorulardan sonra vurgularsanız sevinirim. İzin verirseniz görüşmeyi kaydetmek istiyorum. Bu şekilde hem zamanı daha iyi kullanabiliriz hem de sorulara vereceğiniz yanıtların kaydını daha ayrıntılı tutuma fırsatı elde edebilirim.

Bu çalışmaya katılmayı kabul ettiğiniz için şimdiden teşekkür ederim. Eğer sizin bana görüşmeye başlamadan önce sormak istediğiniz bir soru varsa önce bunu yanıtlamak istiyorum. İzin verirseniz sorulara başlamak istiyorum.

Araştırmacılar

Emine TURHAL, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bil. Ens. Yüksek Lisans Öğrencisi

Prof. Dr. Oktay BEKTAŞ, Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

Demografik Sorular

1. Adınız-soyadınız:
2. Branşınız:
3. Mesleki deneyiminiz:

GÖRÜŞME SORULARI

1. Robotik kodlama uygulamaları denildiğinde aklınıza ne geliyor? Lütfen açıklayınız.
2. Robotik kodlama uygulamalarını kullanmak ister misiniz? Neden?

3. Robotik kodlama uygulamalarını kullanmamayı bir eksiklik/dezavantaj olarak görüyor musunuz? Neden?
4. Öğretmenlere robotik kodlama uygulamaları ile eğitimlerin verilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz? Neden?
5. Robotik kodlama uygulamalarının öğrencilere öğretilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz? Neden?
6. Robotik kodlama uygulamalarının kullanıldığında öğrencilerinizin yeni şeyler üreteceğini düşünüyor musunuz? Neden?
7. Robotik kodlama uygulamalarının eğlenceli olacağını düşünüyor musunuz?

Sondaj

- a) Öğrenci açısından
- b) Öğretmen açısından
8. Robotik kodlamanın okul dışında kullanılması hakkında ne düşünüyorsunuz? Lütfen açıklayınız.
9. Robotik kodlama uygulamalarının etkinliğini artırmak amaçlı önerileriniz nelerdir?

**İLKÖĞRETİM MATEMATİK ÖĞRETMENLERİNİN, ÖĞRETİM SÜRECİNDE
YAŞAMSAL İÇERİK KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ**
PRIMARY SCHOOL MATHEMATICS TEACHERS' VIEWS ON THE USE OF
REALISTIC CONTENT IN THE TEACHING PROCESS

Işıl BOZKURT

Dr., Harran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Eğitimi Anabilim Dalı
Dr., Harran University, Faculty of Education, Department of Mathematic Education
ORCID ID: 0000-0002-0720-7413

ÖZET

Günümüzde matematik, formül ve kuralları bilmek ve ihtiyaç olduğunda bu matematiksel içerikleri kullanmak şeklindeki eski anlayış yerine, “Realitenin modellenmesini esas alan, anlamlandırma ve problem çözme ile gelişen bilgi ve yine bu süreç içinde gelişen beceriler” olarak anlaşılmaktadır (De Corte, 2012). Burada realite yaşamsal durumu tasvir eden bir kavramdır. Son yıllarda matematik eğitimi ve eğitimcilerinin gündemine yerleşen matematik okuryazarlığı kavramı da yaşamsal bir durum karşısında okulda öğrenilen matematiği kullanabilme becerisi şeklinde özetlenebilmektedir. Çalışmada bir proje kapsamında matematik okuryazarlığı ve matematiğin yaşamda kullanımı üzerine eğitim verilecek olan 27 ilköğretim matematik öğretmeni ile çalışılmıştır. Öğretmenlere matematik öğretimi sürecinde yaşamsal içeriklerin kullanılması hakkındaki görüşleri sorulmuş ve bu görüşlerini üç madde halinde yazmaları istenmiştir. Elde edilen öğretmen görüşleri içerik analizi ile incelenmiş, olumlu ve olumsuz görüşler şeklinde iki ana kategoride sınıflanmıştır. Öğretmenlerin matematik öğretiminde yaşamsal içeriklerin kullanımına ilişkin olumlu görüşleri “öğretim sürecindeki yararları, öğrenme üzerindeki etkileri, yaşamdaki matematiği fark etme ve öğrencinin derse karşı tutumuna etkileri şeklinde dört kategori altında sınıflanmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlarda öğretmenler, matematik öğretiminde yaşamsal içeriklerin kullanımının öneminden bahsetmiş ve bu durumun matematik okuryazarlığı ve ilgili içerikleri derse adapte etmekle mümkün olacağını ifade etmişlerdir. Bu süreçte öğrencilerin anlamlı ve kalıcı öğrenmeler gerçekleştireceği, derse katılımın artacağı, matematiğin yaşamdaki yerinin fark edilebileceği ifade edilmiştir. Öğretmenlerin matematik öğretiminde yaşamsal içeriklerin kullanımına ilişkin olumsuz görüşleri “öğretim süreci, kullanılan / kullanılacak bağlam ve soru yapısıyla ilgili olumsuz görüşler şeklinde üç kategori altında sınıflanmıştır. Öğretim sürecinde zaman kaybına neden olması, sınıf yönetimini zorlaştırması ve planlanan etkinliğin kazandırılmak istenen kavramı tam olarak kavratıp kavratamayacağının tespitindeki zorluklar öğretmenlerce ifade edilmektedir. Bu çalışma öğretmenlerin matematik öğretiminde yaşamsal içeriklerin kullanımına ilişkin görüşlerini belirlemesi itibariyle ilgili konuyu çalışmakta olan

akademisyenlere ve öğretmenler için hizmet içi öğretim planlayan kurumlara yol gösterecek olan sonuçları ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Matematik Öğretimi, Matematik Öğretiminde Yaşamsal İçerik Kullanımı, İlköğretim Matematik Öğretmenleri

ABSTRACT

Today, instead of the old understanding of mathematics as knowing formulas and rules and using these mathematical contents when needed, mathematics is understood as "knowledge based on the modeling of reality, developed through understanding and problem solving, and skills developed in this process"(De Corte, 2012). Here, reality is a concept that describes a life situation. The concept of mathematical literacy, which has been on the agenda of mathematics education and educators in recent years, can be summarized as the ability to use mathematics learned at school in the face of a life situation. In this study, 27 elementary mathematics teachers who will be trained on mathematical literacy and the use of mathematics in life within the scope of a project were studied. The teachers were asked about their views on the use of realistic content in the mathematics teaching process and were asked to write their views in three items. The obtained teachers' opinions were analyzed by content analysis and classified into two main categories as positive and negative opinions. Teachers' positive views on the use of realistic content in mathematics teaching were classified under four categories: "its benefits in the teaching process, its effects on learning, its effects on realizing mathematics in life, and its effects on students' attitudes towards the course". In the results obtained from the study, teachers mentioned the importance of using realistic contents in mathematics teaching and stated that this would be possible by adapting mathematical literacy and related contents to the lesson. In this process, it was stated that students would realize meaningful and permanent learning, participation in the lesson would increase, and the place of mathematics in life could be realized. Teachers' negative opinions about the use of realistic content in mathematics teaching were classified under three categories: "negative opinions about the teaching process, the context used/to be used and the question structure". Teachers expressed that it causes time loss in the teaching process, makes classroom management difficult and the difficulties in determining whether the planned activity can fully grasp the concept to be gained. This study reveals the results that will guide academicians who are studying the related subject and institutions that plan in-service training for teachers in terms of determining the views of teachers on the use of realistic content in mathematics teaching.

Keywords: Mathematics Teaching, Use of Realistic Content in Mathematics Teaching, Elementary Mathematics Teachers

**AT THE JUNCTURE OF ADAPTATION STUDIES AND INTERSEMIOTIC
TRANSLATION: A CASE STUDY ON “ANNE WITH AN E” VIS-À-VIS “YEŞİL
VADININ KIZI”**

Sema ÜSTÜN KÜLÜNK

Doğuş University, Faculty of Science and Letters, Department of Translation and Interpreting Studies, Dudullu
Campus

ORCID: 0000-0001-7447-2041

ABSTRACT

Adaptation studies and intersemiotic translation share an intricate and interconnected relationship. In today's globalized world, adaptation is crucial for the translation of narratives across various mediums, while intersemiotic translation focuses on the conversion of signs and meanings from one system to another. Together, these fields enable the seamless exchange of ideas between literature, film, theater, and other mediums, enhancing our comprehension of cultural and artistic expressions, socio-cultural influences, artistic choices, and narrative transformations. The intersection of these fields highlights narrative gaps, the transformation of meanings through symbolism and aesthetics, and the incorporation of diverse cultural perspectives. An initial case study on Lucy Maud Montgomery's *Anne of Green Gables* (1908) and its adaptation as a Turkish TV series titled *Yeşil Vadi'nin Kızı* (2023) offers a valuable context for translational analysis. Accordingly, the study examines various aspects, such as identifying the source and target texts, exploring the multiple adaptations of the original story in both Turkish and English with an emphasis on the influence of Netflix, analyzing translations of the book into Turkish, evaluating the representation of culture-specific imagery in the adapted version, delving into the cultural background of the characters, and considering the boundaries of narrative intervention. By embracing these fields, we explore the intricate dynamics of adaptation and highlight the transformative power of intersemiotic translation in shaping narratives, identities, and cultural representations. The study's findings aim to contribute to fostering interdisciplinary dialogue on creativity and promoting cross-cultural understanding of the ever-evolving nature of artistic expression in the present day.

Keywords: Adaptation studies, intersemiotic translation, *Anne of Green Gables*, *Yeşil Vadi'nin Kızı*, Netflix adaptations

**DESIRING THE MOTHER: A PSYCHOLOGICAL READING OF FEMALE
IDENTITY AND HOMOSEXUALITY IN JEANETTE WINTERSON'S 'ORANGES
ARE NOT THE ONLY FRUIT'**

Vahide METİN

Assist. Prof. Dr. Istanbul Gelişim University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences,
Department of English Language and Literature

ORCID ID: 0000-0002-5372-5684

ABSTRACT

This paper embarks on a comprehensive psychological exploration of desire, identity formation, and homosexuality within Jeannette Winterson's bildungsroman *Oranges Are Not the Only Fruit*. Drawing upon the foundational insights of Luce Irigaray's essay "Body against Body: In Relation to The Mother," this analysis offers a lens through which to scrutinize the intricate interplay of these themes. Beyond Irigaray, the essay incorporates the distinct theoretical contributions of some other feminist writers such as Julia Kristeva and Judith Butler.

Irigaray's thought-provoking insights into the primal connection to the mother via the umbilical cord, and the subsequent emergence of the father's influence upon its severance, provide a rich framework for understanding the novel's themes. The umbilical scar, an indelible wound, symbolizes an insatiable desire for the mother, one that is persistently moderated and controlled by societal structures, embodied by the Law of the Father. This control weaves a complex tapestry of anxiety and disgust into female sexuality as the longing for the mother is suppressed. These theoretical constructs are meticulously mapped onto the narrative canvas of the novel wherein the protagonist's yearning for her biological mother remains submerged in her unconsciousness. In stark contrast, her adopted mother dismisses the real mother as a mere "carrying case." As the essay unravels, it becomes evident that Jeanette's repressed desire for the mother eventually manifests as homosexual desire, a desire harshly censured by the representatives of the societal Father.

At the core of this analysis lies the central argument that Jeanette's journey towards homosexuality is catalyzed by her detachment from her real mother. Her adopted mother emerges as a symbol of homophobic religious society that together with the other church members, predominantly employs symbolic language (in contrast to semiotic, as distinguished by Kristeva). This culminates in Jeanette's alienation and marginalization within the confines of such a patriarchal society, solely due to her homosexuality. Employing various feminist psychoanalytical theories, the essay will offer profound insights into the intricacies of desire, identity, and societal oppression, particularly as they pertain to female homosexuality in *Oranges Are Not the Only Fruit*.

Keywords: Jeanette Winterson, Homosexuality, Desire, sexual identity

1. Introduction

Oranges Are Not the Only Fruit is a semi-autobiographical novel penned by British author Jeannette Winterson. First published in 1985, this literary work traverses the terrain of Jeanette's childhood and adolescence, narrating her upbringing in a strict Pentecostal religious household in a small English town. In this novel, readers are introduced to the female protagonist, also named Jeanette, who grapples with the fervent religiosity of her adoptive mother, the eccentricities of the church, and her own emerging realization of her lesbian identity. The narrative unfolds as a poignant exploration of the clash between personal authenticity and societal expectations, as well as the tension between religious doctrine and individual autonomy. The protagonist's relationship with her adoptive mother and the way it changes as she grows up and develops her genuine identity is at the center of the novel. Winterson's novel, stands as a literary testament to the complexities of identity, desire, and societal constraints. With its origins rooted in the author's own life, this bildungsroman provides a unique canvas upon which the interplay of these themes unfolds. In this paper, we embark on a multidimensional exploration of the novel, utilizing the perspectives of notable French psychological feminists, including Luce Irigaray, Julia Kristeva, and Judith Butler. Our aim is to scrutinize the intricate relationships between desiring mother, identity formation, and homosexuality within the narrative, ultimately shedding light on the profound implications of these themes.

Our aim is twofold: first, to illuminate the profound impact of familial and societal influences on the protagonist, Jeanette, and her journey towards embracing her homosexuality; and second, to shed light on the psychological dimensions of these themes within the context of gender identity and societal norms. Through this multidimensional analysis, we aspire to unravel the intricate tapestry of desire, identity, and societal oppression within *Oranges Are Not the Only Fruit*.

2. The Complex Mother-Daughter Relationship

At the core of the novel, the unusual and often tumultuous relationship between Jeanette and her adoptive mother is clearly depicted; This is a relationship which is marked not by maternal warmth, but by religious dogma and rigidity. From the outset, it becomes evident that Jeanette's mother's motivations for motherhood stem from religious ideologies rather than affection. Her primary objective is to "dedicate her [Jeanette] to the Lord," (pp.6, 56, 66) and in this religious fervor, Jeanette's upbringing finds its foundation. Jeanette's mother's religiosity is all-encompassing, permeating every aspect of their lives. It results in a household where flexibility is nonexistent, and every decision, every moment is guided by the tenets of faith. In this rigid environment, Jeanette is nurtured, or perhaps, molded, not with the tenderness of maternal love, but under the unyielding rule of religious doctrine. One of the most striking aspects of their relationship is the palpable absence of physical affection. Jeanette makes it clear that her mother's touch is seldom gentle, and they "never usually touched except in anger" (p.76). The

mother is so preoccupied with religion that when the child cried for a week, she just prayed and “stabbed the demons”, not even “a jolt beneath the hip bone” (p.6). This absence of motherly affection is a stark contrast to the nurturing, maternal love that one might expect in a mother-daughter relationship. Jeanette's mother's preoccupation with her missionary work further exacerbates the neglect Jeanette experiences. When faced with health challenges, it is Elsie, not her mother, who stands by her side in the hospital (p.18-21). Even upon her release, Jeanette's mother's religious commitments take precedence over her daughter's well-being. This physical and emotional neglect is a recurring theme in their relationship. Jeanette feels the lack of motherly affection, and the moment she realizes that the mother is not her real mother and she has in fact been adopted inaugurates the protagonist's unconscious yearning for her biological mother.

3. Irigaray's Framework: Primal Connection to the Mother

As we delve into the depths of this narrative, Luce Irigaray's profound insights on women and madness in her essay “Body against Body: In relation to the Mother” become invaluable tools for comprehending Jeanette's journey. Irigaray's assertion that the prohibition of mother desire is perpetuated by the Law of the Father, deeply intertwined with religious dimensions, finds poignant echoes in the novel's portrayal of the adoptive mother's actions. As Irigaray argues, “the relation to the mother is a mad desire, because it is the ‘dark continent’” (p.10), a realm veiled in enigmatic obscurity, evoking images of night and hell. This portrayal underscores the intensity and complexity of the desire that Jeanette grapples with, and its unsettling, transformative power. To navigate the intricacies of desire within the novel and its prohibition, we turn to Lacan's three orders of the human psyche: the Imaginary, the Symbolic, and the Real. (Habib p.589). It is within the realm of the Symbolic, governed by language and societal norms, that Irigaray's arguments come into sharp focus. Here, she posits that mother desire is systematically suppressed and censored by the Law of the Father. Mirroring Irigaray's conceptualization within the novel, we see all fathers, whether biological or figurative, assert their authority to censure and repress the mother's desire. This suppression is not merely an imposition of control; it is bound up with notions of goodness, virtue, and holiness, all of which become entangled in the web of religious zealotry. One poignant instance in the novel is when Jeanette's biological mother appears at their doorstep. In this moment, the adoptive mother, more a Father disguised in the mother's role, adamantly rejects the biological mother's presence. She reduces the biological mother to the dismissive label of “a carrying case” (p.75), denying Jeanette the opportunity to see her. This moment encapsulates the essence of the prohibition of maternal desire- an imposition of control that reverberates with the echoes of Lacanian symbolic law and religious righteousness. It is within this poignant memory of the “awful occasion” (p.74), and the prohibition of any “corps-a-corps” with the mother (Irigaray p.13) that we witness the imposition of patriarchal power, the repression of maternal desire, and the consequent effects on Jeanette's burgeoning identity.

Luce Irigaray's discourse on the genital drive and the primal link to the mother offers a unique perspective on the intricate interplay of desire, identity, and societal norms within the narrative of *Oranges Are Not the Only Fruit*. Irigaray's assertion that without paternal intervention, there exists a perilous risk of fusion, even death, stemming from the uncomfortably close link to the original maternal matrix (p.14) sets the stage for our analysis. Irigaray's exploration of the "primal link between the child and the mother" via the umbilical cord unveils a potential danger lurking within the depths of this connection (p.14). The risk of fusion, so intimately tied to the maternal womb, raises the specter of an identity subsumed by the maternal presence. It is in this precarious moment that Irigaray introduces the concept of paternal intervention as a necessary and deliberate act to sever this bond. The man father, according to Irigaray, plays a pivotal role in this narrative. His intervention becomes the means to replace the womb with the matrix of language. It is through this symbolic act that the child transitions from the maternal realm to the domain of language, culture, and societal norms. In doing so, the man-father serves as the gatekeeper of language, privilege, and identity. Irigaray's assertion that the empire of language privileges the male sex to the point of confusing it with the entirety of the human race (p.14) mirrors the narrative in the novel. Within the novel, the patriarchal religious society, embodied by Jeanette's adoptive mother, wields language as a tool of control. It is a language that perpetuates male dominance and suppresses alternative narratives, particularly those stemming from maternal desire.

4. Restricting Symbolic language Versus Subverive Semiotic

As it was already mentioned, Jeanette's adoptive mother raises Jeanette within the realm of Language or Lacan's symbolic order (Habib p.589). Within the World of language, "the world of predefined social roles and gender differences" (p.589) Jeanette is exposed mostly to biblical language and learning. Education, a cornerstone of personal growth and identity formation, becomes a tool wielded by Jeanette's mother to perpetuate her religious worldview. She is resolute in her determination to limit Jeanette's education solely to religious teachings, seeking to maintain complete control over her intellectual development. This restrictive approach reflects not only a rigid adherence to religious principles but also a desire to mold Jeanette in her own image. When she receives a letter stating that she has to send Jeanette to school, which she calls "the Breeding Ground", Jeanette gets excited and sees this as an opportunity to free herself from the suffocating limitations. (p.13) The suffering Jeanette endures at school because of her preoccupation with religion (p.30) which marginalizes her among her classmates, and her mother's indifference to her feelings germinates the seed of hatred towards her adoptive mother within Jeanette. This feeling intensifies later when her mother buys her a giant pink mac. This oversized and garish mac, chosen by her mother, becomes a physical representation of the constraints placed upon Jeanette. "I was feeling trapped" (p.58) is what Jeanette says after wearing it, which parallels Judith Butler's description of forcing one "into the straitjacket of the prevailing" social norms (Leitch p.2373), limiting one's ability to construct their own

identity freely. "I hated her" (p.58) is the next thing Jeanette says, and it is in this moment of sartorial imposition that Jeanette begins to harbor resentment towards her mother.

Although Jeanette's mother forces her into the symbolic language of the Law of the Father and teaches and warns her about "unnatural passions" of homosexuality (pp.4,67,70), Jeanette finds solace in the sanctuary of literary language. In these moments, her imagination takes flight, birthing stories that are interspersed into the main plot of her own narrative. These stories are imbued with the essence of folklore and myth, at times even embracing the lyricism of poetry:

"Katy sat in a deckchair and Katy looked at the sun

Katy ate an ice-cream and Katy looked like fun." (p.90)

Julia Kristeva's notion of irrational system of semiotic language, maternally connected (semiotic-chora) and subversive to the Law of the Father, finds a resonance here (Selen pp.132-134). By subverting the law of the father, Jeanette can become Winnet (pp.105-120), and her mother who teaches missionary can be replaced by a father who teaches the rules of magic. This subversion is mirrored in Jeanette's rebellion within the church, where she boldly stands up for her sexual rights and desires, confronting figures like Pastor Finch and her adoptive mother:

He turned to me.

'I love her.'

'Then you do not love the Lord.'

'Yes, I love both of them.'

'You cannot.'

'I do, I do, let me go.' (p.79)

While this act of defiance inevitably leads to alienation within her society, Jeanette's unwavering determination to challenge societal norms and fight for her rights shines as a testament to her resilience and unwavering spirit.

The adoptive mother's subjugation to the pastors is undeniable; in their eyes, whatever they decree is regarded as irrefutable truth. So when Pastor Finch issues a distressing command: "don't let her out of this room, and don't feed her" for a harrowing three days (p.81), the adoptive mother complies without hesitation, reflecting her unwavering obedience to the pastors' dictates. Amidst this religious fervor, Jeanette's longing for her real mother, for a motherly embrace and affection, intensifies exponentially. The absence of such maternal warmth leaves a void within her that, as Luce Irigaray suggests, inexorably leads towards a form of madness. This psychological turmoil is poignantly manifested in Jeanette's hallucination of the "orange demon" (p. 87). In those moments, she candidly articulates her descent into illness, affirming

the deep psychological suffering she endures: “I’m going to die” (p.88) This hallucinatory episode stands as a haunting testament to the profound psychological toll exacted upon her by the intersection of maternal absence, religious zealotry, and societal repression.

5. Infantile Sexuality and Jeanette's Coping Mechanism

While struggling to recover from temporary madness and establish her sexual identity, Jeanette states: "I started to feel ill again, so I took off my socks and pushed my toes into my mouth for comfort," (p. 83). Relating this to Freud's theories of infantile sexuality, we can argue that this behavior exhibits parallels to the oral phase of psychosexual development, where individuals seek satisfaction and comfort through oral activities. Jeanette's act can be viewed as a form of self-soothing, reminiscent of infantile behaviors associated with the mouth. It also reflects a regressive tendency, suggesting that in moments of psychological distress, she may unconsciously revert to earlier developmental stages as a means of coping. This connection between Jeanette's psychological challenges and Freud's theories offers insight into her complex inner world and how she navigates the tumultuous experiences of her upbringing.

Finally Jeanette is able to overcome this anxiety and psychological distress by finding solace in the tender bosom of a female, to soothe the pain made by her detachment from her real mother. Although she faces alienation and marginalization due to her homosexuality within the patriarchal society, and in spite of the restrictions of her adoptive mother who symbolizes a homophobic religious society, she succeeds in recovering from identity crisis by avoiding what Judith Butler calls “exclusionary gender norms” and fixed identities (Leitch 2372). By discovering her real self and personal identity, she defies socially produced gender identity by resorting to Butler’s challenging “resignification” (Leitch 2373). Finally, Butler insists that “nothing is natural, including sexual identity and sexual desire”. Jeanette succeeds in subverting her adoptive mother’s binary opposition of natural/ unnatural passions. In the end of her essay, Irigaray says: “since the first body we as women had to relate to was a woman’s body and our first love is the love of the mother, women always have an ancient and primary relationship to what is called homosexuality” (p.20). This is exactly what happens to the protagonist of *Oranges Are Not the Only Fruit*.

6. Conclusion

Oranges Are Not the Only Fruit by Jeannette Winterson provides a profound exploration of desire, identity, and homosexuality. The complex mother-daughter relationship between Jeanette and her adoptive mother forms the heart of the narrative, portraying the stifling influence of religion and the absence of maternal affection. Despite societal constraints, Jeanette embarks on a journey of self-discovery and rebellion, defying exclusionary gender norms and embracing her true self. In this paper, we tried to show how Jeanette’s narrative echoes Irigaray's assertion of women's ancient and primary relationship with homosexuality. Irigaray's framework highlights the societal control over female desire and identity through the Law of

the Father, resulting in anxiety and disgust in female sexuality. Within the story, Jeanette navigates between symbolic and semiotic languages, as distinguished by Kristeva, seeking autonomy and identity through imaginative storytelling. Using the insights of feminist theorists like Luce Irigaray, Julia Kristeva, and Judith Butler, we had a closer look at how Jeanette transcends societal constraints and embraces her true self. Ultimately, "Oranges Are Not the Only Fruit" celebrates the resilience of the human spirit in the face of societal oppression, affirming the fluidity and complexity of sexual and gender identities.

References

- Habib, M. A. R. *Modern Literary Criticism and Theory: A History*. USA: Blackwell Publishing, 2005.
- Irigaray, Luce. "Body against Body: In Relation to the Mother". *Sexes and Genealogies*, tr. Gillian C. Gill. New York: Columbia UP, 1993.
- Leitch, Vincent B. et al. *The Norton Anthology of Theory and Criticism*. New York: W. W. Norton & Company Inc, 2018. PP. 2372-2377
- Selden, Raman et al. *A Reader's Guide to Contemporary Literary Theory*. Great Britain: Pearson Education Limited, 2005.
- Winterson, Jeanette. *Oranges Are Not the Only Fruit*. London: Pandora Press, 1985. Available as PDF in <http://marul.ffst.hr/~bwillems/fymob/oranges.pdf>

**HAKİKAT SONRASI (*POST-TRUTH*) DÖNEMİN DÜŞÜNSEL BİR KAYNAĞI
OLARAK POST-MODERNİZMİN HAKİKAT ELEŞTİRİSİ¹**
THE CRITIQUE OF TRUTH IN POSTMODERNISM AS AN INTELLECTUAL
RESOURCE OF THE POST-TRUTH PERIOD

Ali KARAKAYA

Arş. Gör. Dr., Giresun Üniversitesi, Tirebolu İletişim Fakültesi, İletişim Teknolojileri Anabilim Dalı
Res. Asst. Dr., Giresun University, Tirebolu Faculty of Communication, Department of Communication
Technologies

ORCID ID: 0000-0001-5582-016X

ÖZET

Post-modernizm, 16. yüzyıldan itibaren gelişimi izlenebilecek olan modernizmin epistemolojisinin düşünsel ilkelerinin ve toplumsal vaatlerinin geniş çaplı eleştirisi. Temelde bir düşünce hareketidir; çünkü modernizmin düşünsel ilkelerini sorgulayan, eleştiren ve büyük oranda da reddeden bir düşünsel çabaya dayanır. Bu düşünsel çabanın pratik etki ve sonuçları olmuştur. Ancak burada pratik etki ve sonuçlar hususu ile ilgilenilmemektedir. Bu sunum, bir düşünce hareketi olarak post-modernizmin en temel tartışmasına, yani hakikat eleştirisine odaklanacaktır. Hakikat kavramı, hem modern öncesi Klasik dönem epistemolojisinin hem de modern dönem epistemolojisinin kurucu kavramıdır. Klasik dönemde düşünüm ve inanç merkezli, modern dönemde ise bilgi ve pratik bilim merkezli işlenen kavram, insanların tüm söylemleri ve eylemleri için referans olabilen ilkeyi veya ilkeleri ifade eder. Ancak postmodernizm, hangi bağlamda ortaya konulursa konulsun bu tür referansların genel-geçer ve mutlak olamayacağını söyleyerek, bu yöndeki hakikat kavrayışlarına genel bir itiraz sunar. Bu bağlamda yeni bir dönemin başlangıcını ifade eder: Hakikat-sonrası. Hakikat sonrası, bazen hakikatin veya hakikatlerin tüm insanlık için yol gösterici idealler olarak tanımlanamayacağı, bazen farklı dönemlerde öne çıkan farklı gerçekliklerin gelip geçici hakikat kavrayışlarına temel olabileceği ancak bunun hiçbir zaman genel-geçer bir hakikat fikrini sunamayacağı, bazen de hakikatlerin olmadığı bir dünyada her şeyin bir referans hakikat statüsüne konumlandırılabilmesi ve böylelikle doğruluk ve gerçeklik ölçütlerinin göreliliğinin mutlak olarak kabul edilmesi gerektiği savunularını ifade eder. Bu anlamda yalnızca post-modernizmin bir sonucu değilse de ondan önemli ölçüde beslenir ve onunla ilişkide bir toplumsal dönem, bir tarihsel çağ olarak tarif edilir. Bu bağlamda sunum, hakikat-sonrası bağlamında ortaya konan düşüncelerin ve savunuların önemli bir kaynağı olarak post-modernizmin hakikat eleştirisinin ana hatları ile ortaya koymayı ve bu eleştirilerden beslenerek ortaya koyulan hakikat-sonrası

¹ Bu çalışmada post-modernizm kavramı, onun modernizm ile ilişkisini önemseyen bir tutum içinde olduğundan post ile modernizm arasına ‘-’ koyularak kullanılmaktadır. Bu şekilde kullanılmayan ve direkt postmodernizm olarak kullanılan yerler sadece alıntı yapılan düşünürlerin kullanımındır. Post-modernizme mesafeli olmanın ‘-’ tire kullanmak ile yakın olmanın da ‘-’ kullanmamakla ilişkilendirildiğini de ifade etmiş olayım.

dönem tespitinin genel mahiyetini serimlemeyi amaçlamaktadır. Sonuç olarak ise, hakikate kavrayışlarına dair eleştirilerin hakikati yok etmeye varması karşısında, hakikate dair savunular yapılmasının bir anlam taşıyıp taşımayacağına dair düşünceler ifade etmeye çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, Hakikat, Post-modernizm, Eleştiri, Hakikat-Sonrası

ABSTRACT

Post-modernism is a large-scale critique of the intellectual principles and social promises of the epistemology of modernism, whose development can be traced from the 16th century onwards. It is fundamentally a movement of thought because it is based on an intellectual effort that questions, criticizes and to a large extent rejects the intellectual principles of modernism. This intellectual effort has had practical effects and consequences. However, the practical effects and consequences are not dealt with here. This presentation will focus on the most fundamental debate of post-modernism as a movement of thought, namely the critique of truth. The concept of truth is the founding concept of both pre-modern Classical epistemology and modern epistemology. The concept, which was centered on reflection and faith in the classical period and on knowledge and practical science in the modern period, refers to the principle or principles that can be a reference for all human discourses and actions. However, postmodernism presents a general objection to such conceptions of truth by stating that such references cannot be general-valid and absolute, regardless of the context in which they are put forward. In this context, it marks the beginning of a new era: Post-truth. Post-truth sometimes refers to the arguments that truth or truths cannot be defined as guiding ideals for all humanity, sometimes that different realities that come to the fore in different periods can be the basis for temporary conceptions of truth, but that this can never offer a general idea of truth, and sometimes that in a world without truths, everything can be positioned as a reference truth and thus the relativity of the criteria of truth and reality should be accepted as absolute. In this sense, it is not only a consequence of post-modernism, but is significantly fed by it and is described as a social period, a historical epoch in relation to it. In this context, the presentation aims to outline post-modernism's critique of truth as an important source of the ideas and arguments put forward in the context of post-truth, and to lay out the general nature of the post-truth period determination based on these criticisms. As a result, it will try to express thoughts on whether it would make sense to make defenses of truth in the face of the criticisms of the conceptions of truth to the point of destroying the truth.

Keywords: Modernism, Truth, Post-modernism, Criticism, Post-truth

GİRİŞ

İçinde yaşadığımız toplumsal dönemde, dört yüz yılı aşkın bir zaman dilimi içerisinde oluşup gelişmiş birçok düşünsel ve toplumsal yapının bir kriz durumunda olduğu çokça deneyimlenmiş ve tartışılmış bir konudur. Tüm bu deneyimlerin ve tartışmaların arasından, söz konusu dört yüz yıllık düşünsel ve toplumsal ardalanın yaşadığı krizlerden kaynaklanarak gelişen ve ona karşı çıkışı ifade eden bir düşünce hareketi varolur: Post-modernizm. Bu düşünce hareketi, özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki felsefi paradigmatik değişimi ifade eder. Bu paradigmatik değişim, “Herhangi bir nesnel inanç standardını inkar etme modası” olarak adlandırılır (Luntley, 1995: 1). Postmodernizm, söz konusu modaya uygun olarak ortaya koyulan düşünceler bütünü olarak kabul edilir. Bu temelde, “Batı rasyonalizminin toplumsal olanı teorik olarak kavrama kapasitesine ilişkin şüphecilikten hareket eden, modernist felsefenin temellerini eleştiri konusu haline getiren” felsefi bir yaklaşımı işaret eder (Kılınç, 2004: 7). Post-modernizm, modernitenin düşünsel-kurumsal yapılarının zayıflıklarını, başarısızlıklarını ve çözümlüşlerini işler. Modernitenin sona erişini ve post-modernitenin ortaya çıkışını ilan eder.

Post-modernizmin epistemolojisi, modernizmin epistemolojik ilkelerine itiraz ile gelişir. Bir epistemolojinin, yani bilme biçiminin en temel ögesi hakikat olduğundan, postmodernizmin modern epistemolojiye en temel itirazı da hakikat kavramı üzerinden gelişir. Bu çalışmada, modernizmin hakikat kavrayışının bağlamlarına ve ilkelerine yönelik post-modernist eleştirilerin genel mahiyeti ve bu eleştirilerin hakikat-sonrası döneme nasıl sirayet ettiği ele alınacak. Böylelikle, bugünün en temel tartışma konusu olan hakikatin varlığı ve mümkünlüğü konusunun, geniş epistemolojik içerimlerle olan bağına işaret edilecektir. Hakikati reddiye ile hakikati savunu arasında salınan tartışmaların anlamlarına dair birkaç söz söylemek niyetiyle...

1.1. Post-modernizm ve Hakikat Eleştirisi

İlk olarak, post-modernizmin tanımı ile ilgili birkaç açıklama yararlı olacaktır. Birçok düşünürün göre post-modernizm, modernizmi aşarak gelişen yeni bir çağ, kültürü anlatmaktadır. Bu bağlamda, “‘post’ ön ekinin moderne karşıt olarak tanımlanan, modernin sonrasını, modernden bir kırılmayı ya da kopmayı gösteren” anlamı önemsendir (Featherstone, 2005: 21). Buna göre post-modernizm, “modernin yadsınısını, belirgin bir şekilde terk edilmesini ve modernin tayin edici görünümünden bağlantısal uzaklaşmayı” ifade eder (Featherstone, 2005: 21). Bununla birlikte, post-modernizmin anlamı veya içeriği açıklanırken modernizm ile ilişkili kısmına vurgu yapmak gerektiğini savunan düşünürler de vardır. Çünkü post-modernizm, modernizmin kendisi ve ürünleri üzerinde çalışmalar yapar ve asıl önemli yanı bu içeriğidir. Bu noktayı Baumann bir söyleşisinde şu şekilde netliğe kavuşturuyor: “Postmodern kavramının kendisi, moderniteye bağlı olduğumuz gerçeğinin bir itirafıdır. Belirli bir toplum türüne işaret etmesi dışında o ‘post’ hiçbir şeydir” (Baumann, 2005: 54). Başka bir deyişle; post-modernizm, modernizm üzerinde hareket eden, ondan kaynak bulan ve onunla bağlantılı bir şekilde kendisini devam ettiren ancak onu radikal eleştiriye tabi tutan bir düşünce hareketidir.

Post-modernizm, modernizme karşı eleştirel tutumunu birçok alanda ortaya koyar. Bunların başında evrenselci bir yaklaşımı içinde bulunduran ‘büyük anlatı’lara yönelik eleştiri bulunur. Bu eleştiri, büyük anlatıların, yani evrenselci, bütüncül ve spekülative felsefi-bilimsel sistemlerin bilgiye dair inandırıcılıklarını yitirdiğini ilan eder. Büyük anlatılar, felsefi ve bilimsel söylemlerdir. İnsanların gerçekliğe dair arayışlarına tatmin edici cevap verme iddiasında olan ve bunun için insan aklını referans olarak kabul eden bütüncül düşüncelerdir. Bu konudaki en güçlü hareketi, Erken modern Avrupa’da akıl ve deney yöntemine yaslanarak geliştirilen yeni bilimlerin ve modern felsefenin düşünürleri gerçekleştirmiştir. Post-modernizm, modernizm için kurucu sayılabilecek bu içeriği reddetmeye varacak bir eleştiri geliştirir. Özellikle bilimsel düşüncenin ve bilimsel yöntemin akıl ve deney öncülüğünde mutlak doğruyu vereceğine dair inancı hedef alır. İnsanlığa katkıları olduğu savunulsa da bilimsel düşünce ve yöntemin, “gerçeği bulmanın güvenilir bir yolu olduğu fikrini” sorgular (Luntley, 1995: 1). Bu sorgulamalar temelinde, onların mutlak doğruya yönelik iddialarının başarısız olduğunu, bilimsel rasyonaliteye yaptığı aşırı vurgu nedeniyle irrasyonel saydığı çoğu düşünsel ve kültürel içeriği gözden kaçırdığı, tek düze, totaliter ve yıkıcı toplumsal süreçlere neden olduğu dillendirilir. Bu nedenle, zamanla kendilerine atfettikleri hakikat temsilciliği rollerini kaybettikleri ve birer başarısız anlatı olarak çöktükleri savunulur: “Çağdaş toplum ve kültürde, sanayi-sonrası toplum ve postmodern kültürde, bilginin meşrulaştırılması sorunu artık başka terimlerle ortaya konuyor. Büyük anlatı, kendisine yüklenen birleştirme tarzı ne olursa olsun, yani ister spekülative anlatı ister özgürleşme anlatısı söz konusu olsun artık inanılabilirliğini yitirmiştir” (Lyotard, 2013: 74).

Sömürü ilişkilerinin artışı, dünya savaşlarının yaşanması vb. tarihsel-toplumsal gelişmelerin, evrenselci spekülative söylemlerin geçerlilik iddialarını yanlışlayan bir seyir izlemesi temelinde, “hakikatin, gerçeğin ve nesnel bilginin” genel-geçer doğruluk anlamı reddedilir ve bunların yalnızca “araştırmacılar veya daha geniş bir sosyal topluluk arasında büyük ölçüde fikir birliği sağlayan bilgi iddiaları” olduğu savunulur (Heise, 2004: 153). Post-modernizm, hiçbir hakikat iddiasını kabul etmez. Hakikati bir ideal olarak görmeye dahi karşı çıkar. Hakikati dilsel uzlaşımlar olarak görmek gerektiğini savunur. Dilin kendi dünyasını ürettiği düşüncesi temelinde, genel-geçer ve kesin hiçbir şeyin söylenemeyeceği iddiasını destekler. Bu bağlamda, dil ve düşüncenin hakikati veremeyeceği, garantilemeyeceği ifade edilir: “Tüm kavramlar kurmaca oldukları gibi, ait oldukları söylence gurubuna göre de farklılık gösterirler, her farklı dil gurubu, her söylence kendi kavramlarını dolayısıyla kendi doğrularını ve yaşam deneyimini yaratır. Yani tüm bu kavramlar ideolojiktir. O halde tüm insanları bağlayıcı bir kavramdan söz etmek mümkün değildir” (Kale, 2005: 35).

Post-modernizm, modernizmin hakikat kavrayışının bileşenlerine yönelik bu eleştirilerinin karşısına, başka bir hakikat epistemolojisi koymaz. Bunun yerine, bilgiye dair bir belirsizlik vurgusu yapar. Gerçekliğin bilinemeyeceğine, hakikat diye bir şeyin olamayacağına yönelik keskin savunular sunar. Onun bu tavrının sonucunda elde kalan, her bilgi iddiasının yalnızca

birer yorum olduğu yönündeki savunudur: “Her inanç, tanım ve kesin ifade aslında pek çok farklı ve keyfi yorumun çapraz kesişiminden başka bir şey değildir. Dolayısıyla gidebileceğiniz, sadece bir başka yorum olacaktır. Yanlıştan doğruya değil, yorumdan bir başka yoruma” (Baumann, 2005: 54). Burada kanaatlerin doğruluğu bile mümkün olmayacaktır. Çünkü yorum, herhangi bir doğruluk, gerçeklik veya hakikat referansına sahip olmadan da sunulabilmektedir. Burada, hakikatin içerdiği bilgi iddialarının yeterliliğini sorgulama tavrı söz konusu olmadığından, hiçbir düşünce ve yorumun onunla ilişkilene gereği kalmamaktadır. Dolayısıyla kanaatin rasyonelliği dahi boşa çıkabilmektedir. Bu bağlamda vurgulanması gereken en önemli nokta post-modernizmin hakikat eleştirilerinin temelde bir hakikat iddiasını ortaya koyduğudur. Çünkü post-modernizm, hem her düşünce ve yoruma hakikat değeri atfedilebilmesinin yolunu açar hem de herhangi bir düşünceye hakikat değeri atfetmeyi kesin biçimde reddeder. Bu çelişik durumun sonucunda, aslında hakikatsizliğin tek hakikat olarak sunulduğu bir düşünsel içerik ortaya koyar. Birçok açıdan geçerli ve mantıklı görülebilecek post-modern eleştiri nihai olarak başladığı noktaya geri döner, yani bir kısır döngü içine hapsolür: “Nihai çelişik, hakikat diye bir şeyin olmadığı ve her şeyin inşaa edilmiş olduğu yolundaki post-modern görüşün kendisidir. Post-modernistler bu önermeyi dile getirirken ‘hakikat/doğruluk diye bir şey yoktur’ şeklindeki görüşlerinin doğru olduğunu iddia etmiş olurlar. Böylece de hakikatin kendisinin mümkün olduğunu olumlamaş olurlar” (Rosenau, 2004: 137).

Postmodernizmin hedef tahtasına hakikati oturtmasının en önemli nedeni, modernizmin bilgiye ulaşma çabalarını, hakikate ulaşılabilceği düşüncesi üzerinden inşa etmesidir: “Modern dünyada bilgi üretme girişimleri bir tür hakikat iddiasına, hakikatin esas olduğu varsayımına bağımlıdır” (Rosenau, 2004: 120). Modernizm, temele aldığı hakikat tutkusu ile birlikte, bilimde ve teknolojiye, siyasi ve toplumsal alanda, büyük ilerlemeler sağlayacağı düşüncesi ile hareket ediyordu. Buradaki amaç da insanlara daha mutlu, refah ve kolay bir yaşam sunmak idi. Ancak, araçlar iyi bir şekilde çalışmışsa da ulaşılan şey amaç edininenin tam tersi idi. Bilimsel ve teknolojik ilerlemeler olmuştu. Ancak bunlar, belirli bir zümrenin elinde bir güç olarak kullanılmaya, tahakküm kurmaya ve yıkımlara yarıyordu. Siyasi ve toplumsal alanda da bütünleştirici yaklaşımlar, diktatöryaların, zulümlerin, baskıların oluşumuna yol açmıştı. Bu bağlamda, belirtmek gerekir ki, ulaşılan yer, ulaşılmak istenenin tam tersi idi. Post-modernist düşüncede buna yol açanın, hakikat adına tahakkümün dahi meşrulaştırılabilmesi olduğu savunulur ve hakikate karşı çıkış için önemli bir eleştirel düşünsel hat oluşturulur.

Genel olarak söylenirse, postmodernizm, modernizmin genel geçerlik iddialarına, bütüncül toplum yaklaşımlarına, mutlak değerler anlayışına, katı nedensellik düşüncesine, büyük anlatılarına, bilimsel ilerleme düşüncesine ve öznellik kavrayışlarına karşı çıkar. Tüm bunlar, modernist hakikat kavrayışlarına yönelik eleştirilerle bir biçimde ilişkili karşı çıkışlardır. Başka deyişle, hakikat eleştirisi, tüm bu karşı çıkışların ortak noktasıdır.

1.2. Post-Modernizm ve Hakikat-Sonrası Dönem İlişkisi Üzerine

Hakikat sonrası, irrasyonel duyguların ve çoğu zaman temellendirmesiz biçimde sunulan kişisel kanaatlerin belirli bir konu üzerinde kamuoyu oluşturma gücünü elde etmesini ve bu gücün rasyonel hakikat, gerçek ve doğru referanslarından azade biçimde etkili olabilmesini ifade eder. Hakikat sonrası dönem ise, post-modernizmden özellikle beslendiği biçimiyle, hakikate karşı şüpheciliğin toplumsal bir kabule dönüştüğü, buradan hareketle, popülizmin, demogagların ve ikna edilebilirlik temelli fikir çatışmalarının hüküm sürdüğü, bilimsel söylemin kesinliğinin reddedildiği, bilginin ideoloji ve güç bağlamında birer araca dönüştürüldüğü tarihsel-toplumsal dönemi ifade eder. Bu bağlamda, hakikat sonrası dönem olarak adlandırılan tarihsel-toplumsal durumun bir anda gökten zembille inmediği açıktır. Onu besleyen tarihsel-toplumsal gelişmelerin yanında, felsefi/kuramsal düşünce hatları da vardır. Bunlar arasında en güncel ve en tartışmalı olanı, post-modernizmdir.

Bu konuda farklı görüşler vardır. Post-modernizm ile post-truth arasında birinin diğerini doğurmasına neden olan düşünsel ve gündelik yaşamsal organik bağlar olmadığını savunan görüşler, ikisinin farklı dönemlerde ve farklı bağlamlarda vuku bulduğuna dikkat çekerler. Bu görüş, çalışma açısından dikkate alınmamaktadır ve dolayısıyla ayrıntılandırılmamaktadır. Ancak bir diğer görüş olarak, ikisi arasında önemli organik bağlar olduğunu söylemeye dair birkaç şey söylemek, zaten yukarıdaki görüşü de açık edecektir. İlk olarak post-modernizmin modernizm sonrasını vurgulamasını ifade eden ‘post’ ön eki ile hakikat sonrasının hakikat sonrasını vurgulayan ‘post’ öne ekinin aynı anlamı taşıdığını ve aynı amaca hizmet ettiğini ifade etmek gerekir. Post ön eki, iki bağlamda da, eleştirilen şeyi aşmayı, geride bırakmayı ve tamamen reddetmeyi ima eder. Bunun geniş bağlamını, bir bütün olarak modernizme reddiye uygulan post-modernizm oluştururken, daha dar bağlamını, modernizmin en temel kavramı olan hakikate reddiye uygulayan hakikat sonrası oluşturur. Söylemek gerekir ki, hakikat sonrasının hakikat reddiyesi, post-modernizmin modernizmi reddiyesinden ve bu reddiyesinin temeline yerleşen en önemli düşüncelerden biri olarak hakikat eleştirisinden beslenir.

İkinci olarak post-modernizm ve post-truth, her ikisi de hakikatin mümkünlüğüne karşı çıkmaları bağlamında organik bir bağa sahiptir: “Felsefi bir sorun olarak hakikate ilişkin tasavvurlar değişken, görelî ve nihayetinde kurgusaldır. Kadim bir felsefi tartışmanın günümüzde tezahür ettiği ana zemin ise postmodernist argümanlardır; bu zeminden hareket ederek ve destek bularak hakikat tasavvuru dramatik bir biçimde aşındırılmıştır” (Suveren, 2023: 744). Hatta hem post-modernizmin hem de hakikat sonrasının felsefe tarihinde bu minvalde ortaya konmuş olan tüm düşünceler ile organik bağları vardır. Çünkü hakikat yoktur demek veya hakikatin mümkün olmadığını söylemek ortak bir düşünsel kökendir. Post-modernizme ve hakikat sonrasının birleştiği köken, “gerçekliği bilme düşüncesini” değil “bizzat gerçekliğin varlığının hiçe sayılmasını” ifade eder (McIntyre, 2019: 31). Antik Yunan’da Sofistlerin güç ve retorik temelli felsefelerinin bir devamcısı olarak okunabilecek bu

köken, politikayı popülizme ve demagoglara, felsefe ve bilimi sanılara ve yöntemsiz araştırmalara, toplumsal ilişkileri, ideoloji, güç ve ikna ilişkilerinin zorbalığına terk eden bir sonucu getirmiştir. Bu, bugün Post-modernizmin önemli ölçüde suçlandığı bağlamlardan birisidir ve hakikat sonrası dönemin yol açtıkları konusunda en çok uyarısı yapılan durumların benzerleridir.

Hakikat sonrası dönemin toplumsal ve politik ilişkilerinde hakim olan bu tür durumlar, retoriğin, iknanın, ideolojinin ve gücün artık hakikat olmayanın hakikatmış gibi savunulmasına varan bir bağlamda düşünce dünyasına hakimiyetinin sonuçları olarak ortaya çıkmaktadırlar. Ralph Keyes, hakikat olmayanın ve yalanın bir zamanın çekingenlik, mahcubiyet ve suçluluk duygularıyla ilişkili boyutundan bugünün zeka ve umarsızlıkla ilişkili boyutuna varmasını hakikat sonrası olarak adlandırması bu nedenledir (Keyes, 2019: 22). Yalanın bilinçli kullanımı ve bunun etik bağlamın dışında temellendirilmesi sürecinin gelişiminde, bunların kendisine bir alan buluşu da etkindir. Bu alan, günümüzün dijital medya ortamlarıdır. Bilginin, malumatın, enformasyonun hızla yayıldığı, kolaylıkla manipüle edildiği, teyit süzgeçlerinden aynı hızda geçirilemediği ve fanatik fikir savunularına yol açan kör düşünce dövüşlerine cevaz verdiği dijital medya ortamları, yalanların yayılımı karşısında hakikatin kendisini geride bulmasının kaynağı olan ortamlardır. Lee McIntyre, bu ortamlarda hayli yaygın olan ve gündelik toplumsal ilişkilerden uluslararası politik ilişkilere kadar uzanan bu yalanın yaygınlaşması hakimiyetinin yol açtığı sorunun, “yalnızca birilerinin savunduğu belli ve korkunç kanaatler değil, kişinin neyin doğru olmasını istediğine bağlı olarak bazı olguların diğerlerinden daha önemli olabileceğine dair fikrin yaygınlaşması” olduğunu söyler (McIntyre, 2019: 32). İnsanlar artık “olgulara inanmamakla kalmıyor”, bununla birlikte yalnızca “kendi ideolojilerini destekleyen olguları kabul etmek istiyorlar” (McIntyre, 2019: 32). Hakikat sonrası dönemin bu içeriğinin ardalanı, her hakikat iddiasının sadece bir yorum olduğunu savunan post-modernist fikirdir. Her hakikat bir yorumsa ve her yorum bir hakikat değeri kazanabiliyorsa, o zaman her yorumun kendi hakikat olma statüsünü savunmaktan başka bir etiği kabul etmemesini ne engelleyebilir? Post-modernizmin kuramsal olarak açtığı bu yol, hakikat sonrası dönemin pratik ilişkilerini tanımlayan durumdur. Bu durum, bir bütün olarak hakikate dair düşünce ve ilişkilene farklılarında da söz konusudur.

Peki, post-modernizmin hakikat eleştirisinin, hakikat sonrası dönemin hakikat karşıtı düşünce ve ilişki durumlarının kaynağı oluşuna dair bu kısa değinilerin önemi nedir? McIntyre, “hakikat sonrasıyla savaşmak için atılacak ilk adım, onun kökenini kavramakta yatar” der (McIntyre, 2019: 34). Bu oldukça önemli bir tespittir. Hakikat sonrası dönem, eninde sonunda belli bir düşünüş, söylem ve eylem biçimini ifade eder. Bunun da kendi seyri içerisinde belli bir takım tarihsel-toplumsal fikir ve eylem dünyalarıyla ilişkili olduğu aşikardır. Bunların epistemolojik içerimlerini, tarihsel gelişimlerini ve toplumsal yansımalarını anlamadan, bugün onlarla ilişkili olarak gelişen hakikat sonrası anlamak pek mümkün değildir. Bu çalışma, söz konusu düşünüş, söylem ve eylem biçimlerinden bugün en güncel ve yaygın bir tanesi olan post-

modernizme hakikat kavramına dair eleştirisi bağlamında dikkat çekmek istemiştir. Çünkü, hakikat sonrası döneme dair bütün epistemolojik, politik ve toplumsal gelişmelerin ardında tüm insani öğeleri bilmede yol gösterici unsur olan hakikat kavramıyla nasıl ilişkilendiği yer alır. Bugün hakikat sonrası dönemi anlamak ve gerektiğinde aşmak amacı taşıyorsa, bunun için en önemli bağlam hakikat tartışmasını hem tarihsel hem de güncel olarak seyredebilmektir. Hakikat sonrası dönem bağlamında bu seyrin en güncel kaynağı post-modernizmdir. Onun eleştirilerinin ardalana ve tarihsel-toplumsal-düşünsel geçmişine bakıldığında da geniş alanlara yayılan köklerle karşılaşılacaktır. Hakikat sonrası döneme dair çalışmalar, bu köklerle çok yönlü olarak ilişkilenerken geliştiğinde, verimli biçimde sonuçlanacaktır. Bu sonuçlanmanın verimliliğinin yeni bir hakikat savunusu yoluyla mı yoksa hakikat sonrasını aşan başka bir bağlam yoluyla mı olacağı ise bugünden cevaplanabilecek gibi durmuyor. Bu çalışmanın, iddiası budur.

KAYNAKÇA

- Baumann, Z. (2005). Modernite, Postmodernite ve Etik. *Doğu Batı Dergisi: Dünya Neyi Tartışıyor II - Yeni Düşünce Hareketleri*, 51-64.
- Featherstone, M. (2005). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Heise, U. K. (2004). Science, Technology and Postmodernism. S. Ed. Connor içinde, *The Cambridge Companion to Postmodernism* (s. 136-167). New York: Cambridge University Press.
- Kale, N. (2005). Modernizmden Postmodernist Söylemlere Doğru. *Doğu Batı Dergisi: Dünya Neyi Tartışıyor II - Yeni Düşünce Hareketleri*, 29-50.
- Keyes, R. (2019). *Hakikat Sonrası Çağ: Günümüz Dünyasında Yalancılık ve Aldatma*. İzmir: Deli Dolu Yayınları.
- Kılınç, T. N. (2004). İnsanın Kurtuluş Hikayesi Olarak Marx'ın Felsefesi. K. Marx içinde, *Felsefe Yazıları* (s. 7-16). İstanbul: Hil Yayınları.
- Luntley, M. (1995). *Reason, Truth and Self: The Postmodern Reconditioned*. London: Routledge.
- Lyotard, J.-F. (2013). *Postmodern Durum*. Ankara: BilgeSu.
- McIntyre, L. (2019). *Hakikat Sonrası*. İstanbul: Tellekt.
- Rosenau, P. M. (2004). *Postmodernizm ve Toplum Bilimleri*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Suveren, Y. (2023). Hakikat Savaşları: Postmodern-Postyapısalcı Siyasetin Bakiyesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 742-760.

**DENİZCİLİK SEKTÖRÜNDE YENİ NESİL İŞE ALIM: BLOK-ZİNCİR TABANLI
PLATFORMLARIN ROLÜ VE AVANTAJLARI**

**NEXT GENERATION RECRUITMENT IN THE MARITIME INDUSTRY: BLOCK-
CHAIN BASED
ROLE AND ADVANTAGES OF PLATFORMS**

Okan TEMEL

İskenderun Teknik Üniversitesi, Barbaros Hayrettin Gemi İnşaatı ve Denizcilik Fakültesi Lisans Programı

Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Bölümü

Iskenderun Technical University, Barbaros Hayrettin Naval Architecture and Maritime Faculty,

Maritime Business Management Department

ORCID ID: 0009-0006-3922-6682

Ramazan Özkan YILDIZ

Dr. Öğr. Üyesi, İskenderun Teknik Üniversitesi, Barbaros Hayrettin Gemi İnşaatı ve Denizcilik Fakültesi,

Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Bölümü

Asst. Prof. Dr., Iskenderun Technical University, Barbaros Hayrettin Naval Architecture and Maritime Faculty,

Maritime Business Management Department

ORCID ID: 0000-0002-4382-2480

ÖZET

Bu araştırma, denizcilik sektöründe blok-zincir tabanlı bir işe alım platformunun avantajlarını ve etkilerini inceleyen özgün bir çalışmadır. Blok-zinciri teknolojisi, işe alım süreçlerinde güvenlik, şeffaflık ve verimlilik sağlamak için büyük potansiyele sahiptir. Bu platformlar, denizcilik sektöründe işverenlerle iş arayanları güvenli bir ortamda bir araya getirerek işe alım sürecini kolaylaştırır. Denizcilik sektöründe blok-zinciri tabanlı akıllı sözleşmeler birçok akademik ve sektör uygulamasında görülmektedir. Örneğin, lojistikte (Hyperledger Fabric, Hyperledger Iroha, Hyperledger Sawtooth, Ethereum, Quorum ve OpenChain) gibi lojistik ve finans alanlarında süreçleri optimize eden, güveni sağlayan dijital çözümler önerilmiştir. Fakat insan kaynakları yönetimi süreçleri halen geleneksel yöntemler ile çalışılmaktadır. Oysa Blok-zinciri tabanlı işe alım platformları, denizcilik sektöründe şeffaflığı artırarak adaylar ve işverenler arasındaki güveni güçlendirebilir. Mülakatlar ve değerlendirmeler blok-zinciri üzerinde gerçekleştirilebilir, adaylar performans ölçütlerine dair bilgi edinebilir ve elenmelerinin nedenlerini öğrenebilirler. Veri manipülasyonunu önleyen güvenli bir ortam sağlanır ve adil değerlendirme süreci desteklenir. Referans kontrolleri de blok-zinciri üzerinde otomatikleştirilebilir. Ancak, platformun başarılı olabilmesi için işveren ve adayların güvenini kazanması, uygun teknik altyapının sağlanması ve tüm paydaşların aktif katılımının teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu noktada, kripto para regülasyonları gibi faktörlerin platformların gelişimini etkileyebileceği belirtilmiştir. Merkez bankalarının bu alanda yapacakları regülasyonlar, platformların ödeme süreçlerini, kimlik doğrulama mekanizmalarını ve yasal

çerçevelerini etkileyebilir. Bu nedenle, platformlar ve denizcilik sektörü, bu regülasyonlara uyum sağlamak için önlemler almalı ve teknik altyapılarını güncellemelidir.

Anahtar kelimeler: İnsan kaynakları yönetimi, personel istihdamı, işe alma, denizcilik sektörü, blok-zincir

ABSTRACT

This research is a unique study of the advantages and disadvantages of a blockchain-centric recruitment platform in the maritime industry. Blockchain technology has great potential to provide security, transparency and efficiency in recruitment time. These platforms facilitate the recruitment process, bringing together customers and job seekers in the maritime industry on a safe journey. The maritime industry blockchain-based smart contracts are seen in many academic and industry operators. For example, in logistics (Hyperledger Fabric, Hyperledger Iroha, Hyperledger Sawtooth, Ethereum, Quorum and OpenChain), digital solutions that optimize logistics and financial enterprises businesses and provide trust have been proposed. However, human resources management activities are still carried out with traditional methods. Whereas, Blockchain-based recruitment platforms can strengthen trust between candidates and managers who create transparency in the maritime industry. Interviews and assessments can be conducted on the blockchain, candidates can learn about their performance metrics and the reasons for their elimination. The creation of a secure environment that prevents data transfer and the fair evaluation process are supported. Reference checks can also be set up automatically on the blockchain. However, for the successful operation of the platform, it is necessary to gain the trust of the business and employees, to provide the appropriate technical infrastructure and to encourage the active use of all resources. At this point, it has been stated that factors such as cryptocurrency regulations may affect the development of platforms. Regulations by central banks in this area may affect the payment processes, authentication mechanisms and legal frameworks of the platforms. Therefore, platforms and the maritime industry should take measures and update their technical infrastructure to comply with these regulations.

Keywords: Human resources management, personnel acquisition, recruitment, block-chain

1. GİRİŞ

Günümüzde denizcilik sektörü, hızla değişen ve gelişen bir alan haline gelmiştir. Bu dinamik sektörde, yetenekli ve nitelikli denizcilerin işe alınması önemli bir konudur. Ancak, geleneksel işe alım süreçleri bazen şeffaflık eksikliği, veri manipülasyonu sorunları ve adayların gerçek potansiyellerinin tam olarak değerlendirilememesi gibi zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. İşte tam da bu noktada, blok zinciri teknolojisi devreye girmektedir. Bu çalışmanın amacı, denizcilik sektöründe işe alım süreçlerini dönüştürecek blok zinciri tabanlı bir platformun önemini ve avantajlarını incelemektir. Blok zinciri

teknolojisi, merkezi olmayan, şeffaf ve güvenli bir veri tabanı sağlamasıyla işe alım süreçlerinde devrim niteliğinde bir çözüm sunmaktadır. Blok zinciri tabanlı bir platformun denizcilik sektöründeki işe alım süreçlerindeki rolü çeşitli açılardan ele alınabilir. Öncelikle, veri güvenliği ve manipülasyonun önlenmesi konusunda önemli bir katkı sağlar. Tüm aday verileri blok zinciri üzerinde güvenli bir şekilde depolanır ve doğrulanabilirlikleri sağlanır. Bu da işverenlerin adayların referanslarını ve deneyimlerini güvenilir bir şekilde doğrulayabilmesini sağlar. Ayrıca, blok zinciri tabanlı bir platform, işe alım sürecindeki şeffaflığı artırır. Tüm adımlar kaydedilir ve geriye dönük olarak izlenebilir hale gelir. Adaylar, mülakat sonuçlarına, başarı ölçütlerine ve elenmelerine dair nedenlere doğrudan erişebilirler. Bu şeffaflık, adaylar ve işverenler arasında güvenin artmasına ve herhangi bir şaibe veya haksızlık iddiasının önüne geçilmesine yardımcı olur. Blok zinciri tabanlı işe alım platformları, denizcilik sektöründe daha adil ve verimli işe alım süreçlerinin oluşturulmasını sağlar. Adil değerlendirme süreci, objektif kriterlerin belirlenmesi ve adayların gerçek potansiyellerinin tam olarak değerlendirilmesi ile desteklenir. Bu da sektördeki işverenlerin en iyi yetenekleri keşfetmesine ve denizcilik sektöründe istikrarlı bir iş gücü oluşturmasına yardımcı olur. Bu çalışma, denizcilik sektöründe blok zinciri tabanlı bir işe alım platformunun kullanılmasının getirdiği avantajları ve sektördeki işe alım süreçlerinin gelecekte nasıl dönüşebileceğini araştırmaktadır. Blok zinciri tabanlı işe alım platformlarının denizcilik sektöründe daha şeffaf, güvenli ve adil işe alım süreçlerinin oluşturulmasına önemli bir katkı sağlayabileceği öngörülmektedir.

2. ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Blok zinciri terimi, son yıllarda elektronik dünyada moda bir sözcük haline gelmiştir. Aslında, blok zinciri ilk olarak 2009 yılında BITCOIN kripto para birimini oluşturmak için icat edilmiştir. Blok zinciri, temelinde dağıtılmış bir defter (distributed ledger) mantığında çalışan yeni nesil bir işlem doğrulama mekanizmasıdır. Bu zincirde yapılan ve kriptolu olarak kaydedilen her bir işlem kaydı, değiştirilemeyen ya da silinemeyen “blok” olarak bilinmektedir. (Baştuğ ve arkadaşları 2018)

Deniz taşımacılığında blok zinciri tabanlı akıllı platformlar birçok akademik ve sektör uygulamasında görülmektedir. Yeni nesil işe alım platformları için de pek çok araştırmacı olumlu yaklaşımlarda bulunmuştur. Bu yaklaşımlar, İnsan Kaynakları Yönetimi (HRM) sistemleri alanında Bilgi Teknolojilerinin (BT) uygulanması, Dördüncü Sanayi Devrimi'ni (Endüstri 4.0) başarılı bir şekilde benimsemek ve uygulamak için herhangi bir kuruluş için olmazsa olmaz olduğunu savunur. Bu sistemler, tarafsız, verimli, şeffaf ve güvenli bir ortam sağlamak için gereklidir. Dağıtılmış dijital defterlere dayalı bir teknoloji olan Block-chain, bu spesifikasyonları başarıyla gerçekleştirme sürecini kolaylaştırmaya yardımcı olabilir. İnsan Kaynakları Yönetimi alanında Bilgi Teknolojisi kullanımının mevcut durumunu ve Blockchain'in akıllı, uygun maliyetli, verimli, şeffaf ve güvenli bir fabrika yönetim sistemine nasıl yardımcı olabileceğini belirlemek için ayrıntılı bir literatür taraması yapılmıştır. Blockchain tabanlı bir İşe Alım Yönetim Sistemi (BcRMS) ve Block-chain tabanlı İnsan Kaynakları Yönetim Sistemi (BcHRMS) algoritması önerilmiştir. Vaka çalışması aracılığıyla elde edilen sonuçların analizinden, önerilen sistemin mevcut işe alım sistemlerine kıyasla kesin

avantajlara sahip olduğu açıktır. Gelecekteki araştırma yönleri de belirlenmiş ve savunulmuştur. (Onik vd. 2018)

Blok zincir teknolojisi hem eski okul özgeçmişlerini hem de LinkedIn gibi kariyer ağı web sitelerini geçersiz kılma konusunda mükemmel bir yeteneğe sahiptir. Bir başvuru sahibinin nerede çalıştıklarının ve ne yaptıklarının bir açıklamasını yazması yerine, Blok zincir işlemleri basitçe tüm istihdam geçmişini saklayacaktır. Bu, şirketlerin adayları işe alma şeklini tamamen değiştirecek. İK ofislerinin istihdam geçmişini doğrulamak için referansları aradığı uzun bir doğrulama sürecine gerek kalmayacak. Halka açık blok zincirini basitçe sistem üzerinden çekebileceklerdir. Blok zincirinin, çalışanın terfi ettirilip terfi ettirilmediği veya şirketten ayrılma nedeni gibi performans göstergelerini saklayabilmesi bile mümkündür. Bu eksiksiz resmin hazır olması, işe alma oyunundan pek çok özneliği ortadan kaldıracaktır. Başvurulan belirli işe göre özgeçmiş düzenlenmeyecek veya kendimizi sunma şeklimizi değiştiremeyeceğiz. Block-chain, hem başarılarımızı hem de başarısızlıklarımızı belgeleyebilir, bu başarısızlıkları ve onlardan öğrendiklerimizi onları dışarıda bırakmak yerine kucaklamaya teşvik edebilir. En önemlisi, daha eksiksiz bir resim, şirketlerin daha iyi kararlar almasına ve güçlü performans gösterenlerin zirveye yükselmesine yardımcı olacaktır. (Ahmed, 2018)

2.1 Yenilikçi İşe Alım Sistemlerinin Amaçları

Yeni nesil işe alım sistemleri, geleneksel yöntemlerin sınırlamalarını aşarak daha etkili, verimli ve adil bir işe alım süreci sağlamayı hedefler. Bu sistemlerin amaçları arasında şunlar bulunabilir:

Verimlilik: Yeni nesil işe alım sistemleri, işverenlerin ve adayların işe alım süreçlerini daha verimli hale getirmeyi hedefler. Bu sistemler, başvuru sürecini otomatikleştirerek, veri tabanlarını kullanarak adayları filtreleyerek ve değerlendirme süreçlerini optimize ederek zaman ve kaynak tasarrufu sağlar.

Kalite ve Uygunluk: İşe alım sistemleri, işverenlerin en uygun adayları seçmelerini ve işe alım kararlarını daha sağlam temellere dayandırmalarını amaçlar. Bu sistemler, adayların beceri ve deneyimlerini değerlendiren objektif kriterler ve testler kullanarak, işverenlere daha doğru ve bilinçli kararlar verme imkânı sunar.

Eşitlik ve Çeşitlilik: Yeni nesil işe alım sistemleri, adayların eşit ve adil bir şekilde değerlendirildiği bir süreç sağlamayı hedefler. Bu sistemler, insan ön yargılarını azaltmaya yardımcı olmak için objektif kriterler ve veriye dayalı değerlendirme yöntemleri kullanır. Ayrıca, çeşitlilik ve kapsayıcılığı teşvik ederek işe alım süreçlerinde farklı geçmişlere ve perspektiflere sahip adayları destekler.

Veri Güvenliği: Yeni nesil işe alım sistemleri, adayların kişisel verilerini korumak ve güvenli bir ortam sağlamak için veri güvenliği önlemlerini içerir. Blok-zinciri tabanlı sistemler,

verilerin şeffaf, değiştirilemez ve güvenli bir şekilde saklanmasına olanak tanırken, yetkilendirilmiş erişim ve şifreleme gibi güvenlik önlemlerini de içerir.

İşveren Markası ve İmajı: Yeni nesil işe alım sistemleri, işverenlerin marka ve imajını güçlendirmeyi hedefler. İşverenler, adaylara olumlu bir deneyim sunarak, modern ve yenilikçi bir işveren olarak algılanmalarını sağlayabilirler. Bu da yetenekli adayları çekmek ve işveren markasını güçlendirmek için önemli bir unsurdur.

2.2 Yeni Nesil Platformları Geleneksel Süreçlerden Ayıran Özellikler

Geleneksel İşe Alım Süreçleri:

1. Zaman Alıcı: Geleneksel işe alım süreçleri, başvuruların değerlendirilmesi, mülakatlar, referans kontrolleri ve karar verme gibi aşamaları içerir. Bu süreçler genellikle zaman alıcı olabilir ve işverenlerin uzun süreler boyunca adayları değerlendirmelerini gerektirebilir.
2. Maliyetli: İş ilanlarının yayınlanması, başvuruların eleme süreci, mülakatlar, referans kontrolleri ve diğer aktiviteler maliyetli olabilir. İşverenler, işe alım sürecindeki bu maliyetleri göz önünde bulundurmak zorundadır.
3. Öznel Değerlendirme: Geleneksel işe alım süreçleri, bazen öznel değerlendirmelere dayanabilir. Mülakatlar ve referans kontrolleri gibi aşamalarda, işverenin veya işe alım sürecinde yer alan kişilerin öznel yargıları ve tercihleri etkili olabilir.

Yeni Nesil İşe Alım Süreçleri (Blok-Zinciri Tabanlı Platformlar):

1. Hızlı ve Verimli: Blok-zinciri tabanlı işe alım süreçleri, otomatikleştirilmiş ve programlanabilir özelliklere sahiptir. Bu sayede başvuruların değerlendirilmesi, mülakatlar ve referans kontrolleri gibi adımlar daha hızlı ve verimli bir şekilde gerçekleştirilebilir.
2. Daha Fazla Veri Güvenliği: Blok-zinciri teknolojisi, verilerin dağıtık bir yapıda güvenli bir şekilde saklanmasını sağlar. Bu, işverenlerin adayların verilerini korumalarını ve yetkilendirme süreçlerini güvenilir bir şekilde yürütmelerini sağlar.
3. Objektif Değerlendirme: Blok-zinciri tabanlı işe alım sistemleri, objektif kriterlere dayalı değerlendirmeler yapabilir. Önceden belirlenen algoritmalar ve veri analitiği kullanılarak adayların yetenekleri, deneyimleri ve uygunlukları gibi faktörler daha objektif bir şekilde değerlendirilebilir.
4. Şeffaflık ve Güven: Blok-zinciri tabanlı işe alım sistemleri, tüm süreçlerin şeffaf bir şekilde takip edilebildiği bir ortam sağlar. Bu, işverenlerin ve adayların sürecin adil ve şeffaf olduğuna güvenmelerini sağlar.

2.3 Potansiyel Çözümler

1. Network: Merkeziyetsiz bir yapıya sahip olan işe alım platformu, denizcilik sektöründeki işverenler ve adaylar arasında bir ağ oluşturur. Platform, blok-zinciri

teknolojisiyle verilerin dağıtık olarak depolanmasını sağlar, böylece merkezi bir otoriteye ihtiyaç duymaz.

2. **Başvuru ve Eşleşme:** Adaylar, dijital kimliklerini kullanarak platform üzerinden uygun iş ilanlarına başvurabilir. İşverenler, dijital kimlikler aracılığıyla adayların geçmiş iş deneyimleri ve niteliklerini doğrulayabilir. Bu sayede, işverenler ve adaylar arasındaki eşleşme süreci güvenli ve şeffaf bir şekilde gerçekleşir.

3. **Mülakat:** İşverenler, blok-zinciri tabanlı işe alım platformu üzerinden adaylarla metaverse görüntülü bağlantı aracılığıyla gerçekleştirilen mülakatlara katılabilir. Bu görüşmeler, yüksek çözünürlüklü ve gerçekçi bir ortamda gerçekleştirilir. Adaylar, yeteneklerini ve iletişim becerilerini daha etkili bir şekilde sergileyebilir, işverenler ise adayların potansiyelini daha iyi değerlendirebilir.

4. **Değerlendirme:** İşverenler, mülakat sonucunda adayları objektif bir şekilde değerlendirebilir. Metaverse üzerindeki yüksek çözünürlüklü gerçekçi görüntüler sayesinde adayların mimikleri, jestleri ve ifadeleri daha net bir şekilde görülebilir. Bu, işverenlerin adayları daha iyi analiz etmelerini ve doğru kararlar vermelerini sağlar. Ayrıca adayların belgeleri ve referansları güvenli bir şekilde paylaşılabilir. Bu sayede, kâğıt tabanlı değerlendirme süreçleri ortadan kalkar ve veri doğruluğu artar.

5. **Sonuçlandırma:** Blok-zinciri tabanlı işe alım platformu, mülakat sonuçlarına ilişkin raporlama fonksiyonu sunar. Bu fonksiyon, işverenlere adayın performansı, yetenekleri ve mülakattaki performansı ile ilgili ayrıntılı bilgiler sağlar. İşverenler, eğer aday eleme aşamasına gelmişse ve başarılı bulunmamışsa, neden eleme yapıldığına ilişkin bilgilere erişebilir. Raporlama fonksiyonu, işverenlerin mülakat sürecindeki değerlendirmelerini ve eleme kriterlerini belirlemelerini sağlar. Bu sayede, işverenler adayların güçlü ve zayıf yönlerini daha iyi anlayabilir ve daha objektif kararlar verebilir. Adaylar için ise geri bildirimler, eksikliklerini anlamalarına ve gelecekteki mülakatlara hazırlanmalarına yardımcı olur.

6. **İş Akdinin Oluşturulması:** Blok-zinciri tabanlı işe alım platformu, elektronik imza teknolojisi ile işveren ve aday arasında yapılan anlaşmaları güvenli bir şekilde kaydedebilir. İş akdi, blok-zinciri üzerinde şeffaf bir şekilde saklanır ve her iki tarafın da anlaşma detaylarına erişimini sağlar. Bu sayede, kâğıt tabanlı iş sözleşmeleri ve belge paylaşımı gereksinimi ortadan kalkar.

2.4 Yöntem

Projede kullanılacak teknoloji blok-zinciri tabanlı akıllı sözleşmedir. Blok-zincir tabanlı akıllı sözleşmedir. Akıllı sözleşmeler için pek çok araştırmacı farklı yaklaşımlar sunmuşlardır. Bunlar; SmaCoNat (Regnath ve Steinhorst, 2018), Flint (Schrans vd. 2018), ve Scilla (Sergey vd. 2019). Bu projede Blok-zinciri tabanlı Akıllı sözleşmeler için SCILLA dili kullanılacaktır. SCILLA, Blok-zinciri tabanlı akıllı sözleşmelerin tasarımı ve geliştirilmesi için bir

programlama dili olarak kullanılır. Kullanıcı dostu bir dil olması, geliştiricilere kolaylık sağlar ve hızlı bir şekilde sözleşmeler oluşturulmasını mümkün kılar. Ayrıca, SCILLA'nın zengin bir dökümantasyona ve örnek kaynaklara sahip olması, geliştiricilerin dilin özelliklerini daha iyi anlamalarını ve doğru bir şekilde kullanmalarını sağlar. SCILLA'nın güvenli yapısı, hatalı kodların tespit edilmesini ve önlenmesini sağlar. Akıllı sözleşmelerin doğru çalışması ve güvenlik açıklarının minimize edilmesi büyük önem taşır. SCILLA, bu konuda güvenilirlik sağlayan bir yapıya sahiptir. Sonuç olarak, SCILLA dili, projede Blok-zinciri tabanlı Akıllı sözleşmelerin geliştirilmesi için tercih edilen bir dil olmuştur. Kullanım kolaylığı, dökümantasyon ve örnek zenginliği, tartışma grupları sayesinde problem çözüm yeteneği ve güvenli yapısıyla SCILLA, projenin başarılı bir şekilde ilerlemesi ve güvenli bir işe alım platformu oluşturulması için önemli bir araç olarak kullanılacaktır.

2.5 Sürdürülebilirlik

Blok-zinciri tabanlı işe alım platformu, denizcilik sektöründe faaliyet gösteren çeşitli şirketler tarafından kullanılabilir. Bu platform, gemi işletmecileri, denizcilik lojistik şirketleri, denizcilik danışmanlık firmaları, tersaneler, denizcilik eğitim kurumları ve diğer denizcilik sektörü paydaşları için uygundur. Bu şirketler, gemi personeli, denizcilik uzmanları, liman işçileri, lojistik personeli ve diğer denizcilik alanlarında işe alım yapmak istediklerinde blok-zinciri tabanlı işe alım platformunu kullanabilirler. Platform, işverenlerin ilanlarını yayınlamalarına, başvuruları değerlendirmelerine, mülakatları düzenlemelerine ve sonuçlandırmalarına olanak sağlar. Adaylar da platform üzerinden ilanlara başvurabilir, mülakatları gerçekleştirebilir ve iş tekliflerini kabul edebilirler. Bir blok-zinciri tabanlı işe alım platformunun başarılı olabilmesi için işverenler ve adaylar arasında güvenin oluşturulması önemlidir. İşverenler, platformun sağladığı işe alım süreçlerinin güvenilir, şeffaf ve adil olduğuna inanmalıdır. Adaylar da platforma güvenerek başvurularını gerçekleştirmeli ve kendileriyle ilgili bilgileri paylaşmalıdır. Aynı zamanda, platformun uygun teknik altyapıya sahip olması da kritiktir. Blok-zinciri teknolojisi, işe alım süreçlerini güvenli ve şeffaf bir şekilde kaydetme ve işleme yeteneği sunar. Platform, adayların verilerini korumak ve işverenlerin adayları değerlendirmek için gerekli teknik özellikleri içermelidir. Diğer bir önemli faktör ise tüm paydaşların aktif katılımının teşvik edilmesidir. İşverenler, adaylar, platform sağlayıcısı ve diğer ilgili paydaşlar arasındaki etkileşim ve işbirliği platformun başarısını etkileyebilir. İşverenlerin ilanlarını doğru ve eksiksiz bir şekilde paylaşması, adayların aktif olarak başvuruda bulunması ve platform sağlayıcısının sürekli gelişim ve destek sağlaması önemlidir. Ayrıca, geri bildirim mekanizmaları ve kullanıcı deneyimi iyileştirmeleri gibi önlemlerle paydaşların sürece aktif katılımı teşvik edilmelidir.

Bu platformda, güveni sağlamak ve tüm paydaşların aktif katılımını teşvik etmek için aşağıdaki adımlar önemlidir:

1. Şeffaflık ve Güvenlik Sağlamak: Platform, işverenlerin ve adayların işe alım sürecini açık ve şeffaf bir şekilde takip edebilmelerini sağlamalıdır. İlanlara, başvurulara ve mülakatlara ilişkin bilgiler, blok-zinciri üzerinde güvenli bir şekilde kaydedilmeli ve erişime açık olmalıdır. Verilerin korunması ve güvenliği için gerekli önlemler alınmalıdır.

2. Doğrulama ve Güvenilirlik: Platform, adayların kimlik bilgilerini ve niteliklerini doğrulama süreciyle güvenilirliklerini sağlamalıdır. Bu, blok-zinciri tabanlı dijital kimlik doğrulaması, referans kontrolleri ve sertifikaların doğrulanması gibi yöntemlerle gerçekleştirilebilir.

3. Kullanıcı Deneyimi İyileştirmeleri: Platform, kullanıcı dostu bir ara yüz ve kolay kullanılabilirlik sağlamalıdır. İşverenlerin ilanlarını kolayca oluşturabilmesi, adayların başvurularını basit bir şekilde gerçekleştirebilmesi ve iletişim süreçlerinin hızlı ve etkili olması önemlidir. Kullanıcı geri bildirimleri toplanmalı ve sürekli olarak platformun geliştirilmesine yönelik iyileştirmeler yapılmalıdır.

4. Eğitim ve Destek: İşverenlere ve adaylara platformun kullanımı konusunda eğitim ve destek sağlanmalıdır. Platformun nasıl kullanılacağı, iş ilanlarının nasıl oluşturulacağı, başvuruların nasıl yapılacağı gibi konularda rehberlik ve yardım sunulmalıdır. Ayrıca, kullanıcıların yaşadığı sorunlara hızlı ve etkili bir şekilde yanıt verilmesi ve teknik destek sağlanması önemlidir.

5. İşbirliği ve Paydaş Katılımı: Platform sağlayıcısı, işverenler, adaylar ve diğer ilgili paydaşlar arasında etkileşimi ve işbirliğini teşvik etmelidir. İşverenlerin geri bildirimlerini toplamak, adayların deneyimlerini değerlendirmek ve paydaşların platformun geliştirilmesi sürecine aktif katılımını sağlamak önemlidir. Tartışma grupları, forumlar veya kullanıcı toplantıları gibi platform kullanıcıları arasında iletişimi teşvik eden yöntemler uygulanabilir.

Ayrıca bu platform, blok-zincir altyapısını kullandığı için, kripto paraların güncel ekonomik şartlara entegre olmasını da içeren bazı gelişmeleri takip etmek zorundadır. Merkeziyetsiz İş Modellerine geçiş uzun bir zaman dilimine yayılabilir. Başta FED (Federal Reserve System) olmak üzere Merkez Bankaları'nın kripto paralara yönelik regülasyonlar yapması beklenmektedir.

Kripto para regülasyonlarının oluşması ve uygulanması, blok-zinciri tabanlı işe alım platformlarının gelişimi ve kabulü açısından önemli bir faktördür. İşte bu konuda muhtemel etkileri tartışabiliriz:

Yasal Çerçeve ve Denetim: Regülasyonlar, platformların faaliyetlerini düzenlemek, lisanslama süreçlerini belirlemek ve uyumluluk standartlarını getirmek amacıyla oluşturulabilir. Bu da platformların yasal olarak kabul edilmesini sağlayabilir ve güvenilirliklerini artırabilir.

Kimlik Doğrulama ve KYC (Know Your Customer): Kripto para regülasyonları, kimlik doğrulama süreçlerini ve KYC standartlarını etkileyebilir. Platformlar, kullanıcıların kimliklerini doğrulamak ve suiistimali önlemek için KYC politikalarını uygulayabilir.

Regülasyonlar, bu süreçleri daha da sıkılaştırabilir ve kullanıcıların kimlik bilgilerinin korunmasını sağlamak için gerekli adımları belirleyebilir.

Maliyet ve Ödeme Süreçleri: Kripto para regülasyonları, platformların ödeme süreçlerini ve maliyetlerini etkileyebilir. Regülasyonlar, kripto para birimlerinin kullanımını ve kabulünü düzenleyebilir, vergi uygulamalarını belirleyebilir ve finansal işlemler için gerekli standartları getirebilir. Bu durum, platformların ödeme altyapılarını uyumlu hale getirmelerini gerektirebilir ve maliyetleri etkileyebilir.

Güvenlik ve Suiistimal Önlemleri: Regülasyonlar, platformların güvenlik standartlarını belirlemek, akıllı sözleşmelerin güvenliğini sağlamak ve kullanıcıların varlıklarını korumak amacıyla önlemler getirebilir. Bu da platformların güvenilirliklerini artırabilir ve kullanıcıların güvende hissetmelerini sağlayabilir.

Merkez Bankalarının Rolü: Merkez bankaları, kendi dijital para birimlerini veya kripto paraları düzenleyebilir. Regülasyonlar, bu dijital para birimlerinin kullanımını ve entegrasyonunu belirleyebilir. Merkez bankalarının regülasyonlara yönelik tutumları, platformların işleyişini ve kabul edilen ödeme yöntemlerini etkileyebilir.

3. SONUÇ

Bu araştırma tezi, denizcilikte yeni nesil işe alım platformlarının önemli bir potansiyele sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu platformların başarılı olabilmesi için işverenlerin ve adayların güvenini kazanması, uygun teknik altyapının sağlanması ve tüm paydaşların aktif katılımının teşvik edilmesi gerekmektedir. Gelecekte, kripto para regülasyonları ve merkez bankalarının rolü gibi faktörlerin platformların gelişimini etkileyeceği öngörülmektedir. Elde edilen bulgular, blok-zinciri tabanlı işe alım platformlarının denizcilik sektöründe daha şeffaf, güvenilir ve adil işe alım süreçlerinin oluşturulmasına önemli bir katkı sağlayabileceğini göstermektedir. Platformlar, işverenlerin ve adayların arasındaki iletişimi kolaylaştırırken, güveni artırmak için güçlü kimlik doğrulama ve güvenlik önlemleri sunmaktadır. Ayrıca, platformlar sayesinde işverenler, adayları daha etkili bir şekilde değerlendirebilir ve doğru eşleşmeler yapabilir. Bu araştırma tezi, denizcilik sektöründe yeni nesil işe alım platformlarının rolünü ve avantajlarını incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma sürecinde, işverenlerin ve adayların güvenini kazanmanın, uygun teknik altyapının sağlanmasının ve tüm paydaşların aktif katılımının önemli olduğu tespit edilmiştir. Geleceğe yönelik olarak, bu araştırma tezi, denizcilikte yeni nesil işe alım platformlarının yaygınlaşmasının beklendiğini göstermektedir. Bununla birlikte, kripto para regülasyonları gibi faktörlerin platformların gelişimini etkileyebileceği belirtilmiştir. Merkez bankalarının bu alanda yapacakları regülasyonlar, platformların ödeme süreçlerini, kimlik doğrulama mekanizmalarını ve yasal çerçevelerini etkileyebilir. Bu nedenle, platformlar ve denizcilik sektörü, bu regülasyonlara uyum sağlamak için önlemler almalı ve teknik altyapılarını güncellemelidir.

KAYNAKLAR

- Ahmed, A. (2018). How Blockchain Will Change HR Forever. URL: <https://www.forbes.com/sites/ashikahmed/2018/03/14/how-blockchain-will-change-hr-forever/?sh=5380fd13727c>
- Onik, M. M. H., Miraz, M. H., ve Kim, C. S. (2018). A Recruitment and Human Resource Management Technique Using Blockchain Technology for Industry 4.0. Proceedings of the Smart Cities Symposium (SCS-2018) içinde, Manama, Bahrain (pp. 11-16). IET.
- Regnath, E. ve Steinhorst, S. (2018). "LeapChain: Efficient Blockchain Verification for Embedded IoT," IEEE/ACM International Conference on Computer-Aided Design (ICCAD), San Diego, CA, USA, 2018, pp. 1-8, doi: 10.1145/3240765.3240820.
- Schrans F., Eisenbach S. and Drossopoulou S. (2018). Writing safe smart contracts in flint. Programming '18: Companion Proceedings of the 2nd International Conference on the Art, Science, and Engineering of Programming içinde, April 2018 (ss. 218-219).
- Sergey, I., Nagaraj, V., Johannsen, J., Kumar, A., Turnov, A. ve Hao, K.C.G. (2019) Safer smart contract programming with Scilla. Proceedings of ACM Programming Language, Vol. 3, No. OOPSLA, Article 185. Publication date: October 2019.
- Yıldız, R. Ö., ve Baştuğ, S. (2018). Blok zincir teknolojisi kapsamında elektronik konşimento.(ss. 7-12). IV. Uluslararası Kafkasya–Orta Asya Dış Ticaret ve Lojistik Kongresi, Düzenleyen Adnan Menderes Üniversitesi. Aydın, 7 (8).

IMPACT OF SOCIAL MEDIA ON ENGLISH LANGUAGE USAGE

Vinamrata

Assist. Prof. Dr., Department of English, MSKB College, BRABU, Muzaffarpur

ABSTRACT

Language is an ever-evolving medium; social media platforms and Artificial Intelligence have affected the use of the English language. With increased typing speed as on Facebook and WhatsApp and limited space for Twitter (140 words) and slam poetry, there are a lot of inflexions and acronyms that are developing every day. With an increased usage of words like LOL, OMG and RIP; there's a rising trend to keep oneself updated with these new acronyms which needs to be documented. Social Media has also led to the rise of emoticons for expressing emotions instead of written words which has a great impact on communication.

A lot of words used in social media platforms are also entering into spoken vocabulary as people are using words like omg and lol in everyday speech. There are new words like friended, unfriended and selfie which are being reappropriated in social media usage. The language is evolving into informal and personal due to the rise in social media terms merging into everyday usage.

With this change in trends, there is also a concern among linguists and teachers that these trends are distorting language and grammar and may have a very negative impact on speech as it would be very difficult to preserve the correct and formal usages. These tools can not find the intent of spoken words, they sometimes simply work upon plain word meaning.

Moreover, we are frequently using autocorrect, Google Translate and chatbots to make our work easier but they have their machine limitations. AI and autocorrect sometimes acknowledge misspelt words or words used in the wrong context as they work on the data set provided to them and lack the human intelligence to comprehend the full meaning and context of the word. The coronavirus pandemic has increased our dependency on technology for pedagogical purposes so it is very crucial to understand the impact of social media and tools like Grammarly and Quill Bot on language usage. This study will try to establish the impact of social media on language. The paper will explore the rising trends and changes in the use of English language on social media platforms and will also study how artificial intelligence and chatbots affect language learning and review sites like Urban Dictionary and Wordnik. The paper aims to create language awareness and corrective measures to prevent errors in communication.

Keywords: Artificial Intelligence, Language Acquisition, Language Inflection and Reappropriation, Social Media.

ANALYSING THE IMPACT OF AI IN CULTURE AND COMMUNICATION NORMS

Monisa Qadiri

Dr., Sr Assistant Professor, Department of Journalism & Mass Communication, IUST, J&K-India

Umer Iqbal

Recipient Doctoral Fellowship Indian Council of Social Science Research (ICSSR) New Delhi
PhD Research Scholar, Department of Journalism and Mass Communication, IUST, J&K- India

Muzafar Rasool Bhat

Dr., Assistant Professor, Department of Computer Science, IUST, J&K- India

ABSTRACT

The digital era has ushered in a profound transformation in the way cultures interact with and are influenced by data-driven technologies especially in India. This research delves into the intricate interplay between culture and data, focusing on the impacts of generative AI. As Artificial Intelligence (AI) technologies become increasingly integrated into our societies, it is imperative to critically examine their implications for cultural identity, social dynamics, and ethical considerations.

Generative AI, exemplified by systems like ChatGPT, Google Bard, and others have showcased remarkable abilities to mimic human conversation, raising questions about the preservation of linguistic nuances, authenticity, and creativity. This research investigated how generative AI interacts with different cultural contexts and contributes to the evolution of communication norms.

This research aims to provide a comprehensive overview of the complex relationship between culture and data-driven technologies. By examining the intersections of generative AI, it seeks to shed light on both the opportunities and challenges that arise in the realm of cultural evolution. As societies navigate these technological advancements, a holistic understanding is vital for informed decision-making, policy formulation, and the preservation of diverse cultural identities.

Keywords: Culture, Data, Generative Ai, Cultural Identity, Ethics, Technology Impacts.

ANALYSING THE IMPACT OF DIGITAL MEDIA FOR DEMOCRATIC PARTICIPATION: A CASE STUDY OF JAMMU AND KASHMIR

Monisa Qadiri

Dr., Sr Assistant Professor, Department of Journalism and Mass Communication, IUST, J&K- India

Muzafar Rasool Bhat

Dr., Assistant Professor, Department of Computer Science, IUST, J&K- India

Umer Iqbal

Recipient Doctoral Fellow Indian Council of Social Science Research

PhD Research Scholar, Department of Journalism and Mass Communication, IUST, J&K- India

ABSTRACT

Jammu and Kashmir has been grappling with political uncertainty for decades, with media playing a crucial role in shaping public opinion and promoting social change. This research paper delves into the impact of digital media in the region and its potential to amplify the voices of marginalized communities and promote democratic participation.

This research paper examines the impact of digital media on social change in Jammu and Kashmir in India. Using a qualitative approach, the study explores the perspectives of local journalists, social activists, and community members on the role of digital media in promoting democratic participation, social justice, and free information flow in the region. The study finds that digital media has emerged as a powerful tool for empowering marginalized voices, promoting citizen engagement, and challenging dominant narratives on social and political issues in Jammu and Kashmir.

The study reveals the challenges and limitations of digital media in the context of political instability, including the risks of censorship, surveillance, and digital security threats. Nevertheless, the study argues that digital media has the potential to serve as a catalyst for social change in Jammu and Kashmir, by amplifying the voices of those who have been historically excluded from public discourse and by providing a platform for alternative narratives and perspectives.

The research paper contributes to the growing literature on media and social change in places like Jammu and Kashmir, by highlighting the role of digital media in amplifying the voices of marginalized communities and promoting democratic participation in a highly contested and politicized region. The paper also provides practical recommendations for media professionals, civil society organizations, and policy makers working to leverage the potential of digital media for promoting social change, democratic participation, and free flow of information.

Keywords: Digital Media, Social Change, Jammu and Kashmir, Marginalized Communities, Democratic Participation.

**YOUTH ENGAGEMENT IN J&K POLITICS: ANALYSING THE IMPACT OF
SOCIAL MEDIA**

Monisa Qadiri

Dr., Sr Assistant Professor, Department of Journalism and Mass Communication, IUST, J&K- India

Muzafar Rasool Bhat

Dr., Assistant Professor, Department of Computer Science, IUST, J&K- India

Umer Iqbal

Recipient Doctoral Fellow Indian Council of Social Science Research

PhD Research Scholar, Department of Journalism and Mass Communication, IUST, J&K- India

ABSTRACT

Social media has revolutionized the way people communicate, consume and share information, and engage with political issues. In the context of Jammu and Kashmir, social media has emerged as a powerful platform for political mobilization and youth engagement. This research paper aims to explore the impact of social media on youth engagement in politics in Jammu and Kashmir and analyze the opportunities and challenges associated with social media engagement in the region.

A mixed-methods approach was used to collect data for this study. A survey was conducted among youth aged 18-30 years in Jammu and Kashmir to assess their level of engagement with social media and political issues. In-depth interviews were conducted with social media influencers, activists, and politicians to explore their views on the impact of social media on youth engagement in politics.

The study found that social media has emerged as a powerful tool for youth engagement in politics in Jammu and Kashmir. Social media platforms such as Twitter, Facebook, and Instagram have provided youth with a platform to express their opinions and engage with political issues that are relevant to them. The study also found that social media has enabled youth to mobilize and participate in political protests and demonstrations, thereby contributing to the political discourse in the region. However, the study also highlights several challenges associated with social media engagement in Jammu and Kashmir. These include the spread of misinformation and hate speech, online harassment and threats, and fear of cyber frauds and cyber trap.

The findings of the study highlight the potential of social media in promoting youth participation in political processes, while also underscoring the need for policies and regulations to address the challenges associated with social media engagement in Jammu and Kashmir.

Keywords: social media, youth engagement, politics, Jammu and Kashmir.

**ENGLISH FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT FOR PROFESSIONAL
SKILLS DEVELOPMENT IN BENINESE TECHNICAL SCHOOLS**

Amadou SALAMI

English Department. Faculty of Letters, Languages, Arts and Communications (FLLAC), University of
Abomey-Calavi, Benin Republic

ABSTRACT

Ever since Benin obtained independence in 1960 poverty reduction and sustainable development have been the cornerstones of government policies and programmes. Nevertheless, questions still arise as to whether any meaningful progress has been made in this regard. Therefore, this study addresses itself to questions of understanding the initiatives and approaches being undertaken by the training institutions in Benin to integrate education mainly the teaching of English language for sustainable development into their sustainable development programmes.

The purpose of this study is to check if the technical school learners are aware of sustainable development and its goals. Next, this study intends to examine the different approaches used by teachers to integrate sustainable development in their teaching. Finally, I choose to work on this study to investigate the barriers encountered by teachers and learners during the integration of sustainable development into training.

The research questions will aim to solicit information as to whether the objectives of the study are being addressed. First and foremost, it is important to know whether the learners of technical education are aware of Sustainable Development and its goals. Next, There is a need to establish exactly how Sustainable Development is being delivered by teachers and whether it is relevant to the needs of the programme and its intention. Moreover, There will be an investigation of barriers to enacting Sustainable Development and the degree of severity of these barriers as perceived by teachers. There will also be an analysis of exactly what it means to be a well-equipped learner who leaves the education system and starts working in a sustainable way.

Keywords: ESP, sustainable development, English language.

**IMPACTS ANALYSIS OF ENVIRONMENT ON PROPERTY APPRAISAL AND
VALUATION**

Slimani Chahid

Professor at Law School, , ESSOR Lab, Sidi Mohamed Ben Abdellah University, Fez, Morocco

Farhaoui Mohamed

PhD candidate at Law School, ESSOR Lab, Sidi Mohamed Ben Abdellah University, Fez, Morocco.

ABSTRACT

Environment plays a key role in the development. Sustainable development needs to manage and preserve environmental resources to meet the needs with the required quantity and the quality. However, the environment is affected by many activities such as industrial, agricultural and anthropogenic activities. Therefore, pollution of the environment causes big loses in the economy. Moreover, its impacts decrease the real estate value considered as pillar of development programs even a good environment can increase the property prices. Studies examining the impacts of environment on property appraisal and valuation are few and if exist, it discusses the scientific aspect. This paper seeks to fill that void by examining the impacts of environment (water, soil, air...) on property values by using a systemic approach (scientific, legal, economic.):

Environment plays a great role in determining the real estate value by property appraisers. This paper tries to provide tools to help appraisers in assessing market price taking into account the environment as one of the most important factors of value and to determine the impacts of environmental amenities and disagreeableness may have on property final market value.

To discuss this issue, the analytical method is used. Many appraisers' reports and courts decisions related to real estate value influenced by environment are analysed, discussed and compared to many studies findings.

Keywords: Property Appraisal, Environment, Property Value, Real Estate Valuation.

**DISCRIMINATION AND STIGMATIZATION AGAINST STAMMERERS IN
NIGERIA IN THE LIGHT OF OLD TESTAMENT MODELS**

Favour C. Uroko

Ph.D., University of Nigeria Nsukka, Faculty of the Social Sciences, Department of Religion and Cultural
Studies

ABSTRACT

This study analyses the social apathy that stammerers go through in Nigeria in light of some examples from the Old Testament. Stammering is a speech disorder characterised by the involuntary repetition of sounds, syllables, or words. The speech patterns may also include rapid eye blinks or tremors of the lips. Moses felt that his speech inabilities should disqualify him from being used the way God wanted to use him. The Lord's response is one of the strongest biblical supports for His absolute sovereignty. God did not see Moses' stuttering (if that was the problem) as a hindrance to His plan. It was Moses' refusal to trust God and allow God's power to work through him that angered the Lord. Stuttering can be difficult for the person who suffers from it. It creates embarrassment and self-consciousness, keeping the sufferer from pursuing goals that may require smooth speech. Some people have overcome stuttering through psychological therapy, meditation, or tricks that fool the brain, such as singing words they struggle with. Stutterers in Nigeria in particular and Africa in general have been exposed to ridicule, neglect, and discrimination because of their stuttering. Recommendations are discussed.

Keywords: Stammerers, Moses, Disability, Nigeria, Discrimination, Africa

**COMPARISON OF THE IMPLEMENTATION OF THE PARTICIPATORY
OVERSIGHT MOVEMENT PROGRAM (GEMPAR) AND THE CITIZEN FORUMS
IN THE PARTICIPATORY OVERSIGHT PROGRAM AT BAWASLU, SOUTH
SULAWESI PROVINCE, INDONESIA**

Nuryanti Mustari

Social and Political Science Faculty, University of Muhammadiyah Makassar, Indonesia

Elma Tahira Husnun

Social and Political Science Faculty, University of Muhammadiyah Makassar, Indonesia

Rudi Hardi

Social and Political Science Faculty, University of Muhammadiyah Makassar, Indonesia

Herman

Social and Political Science Faculty, University of Muhammadiyah Makassar, Indonesia

ABSTRACT

This study aimed to know how the implementation of a participatory monitoring program in the South Sulawesi Provincial Election Supervisory Body. The research method used in this research was a qualitative with a descriptive research type. This study used the concept of the participatory monitoring program. The results of the discussion in this study were carried out using 4 theories, namely communication/communication, resources/resources, disposition/disposition, and bureaucratic/bureaucratic structure. Data collection techniques used are observation, interviews, and documentation. Data analysis techniques use three components, namely data reduction, data presentation, and drawing and testing conclusions. The validity of the data was obtained from source triangulation, triangulation, and time triangulation. The results of this study indicated that the implementation of the participatory supervision program carried out by the Bawaslu of South Sulawesi Province has been implemented in the community, this participatory supervision program has also indirectly made the relationship between Bawaslu and the community well-established in terms of communication, resources, dispositions, and bureaucratic structure. Strong collaboration between Bawaslu and the community is needed to implement a participatory monitoring program optimally in the field. Then in terms of factors that could have influenced both inhibiting and supporting the implementation of the participatory supervision program including communication, resources, dispositions, and bureaucratic structure.

Keywords: Implementation; Participatory Supervision; Bawaslu; Public.

**GASTRONOMİDE KOMPOZİSYON ÖĞELERİNİN TABAK PREZANTASYONU
ÜZERİNE ETKİLERİ**
THE EFFECTS OF COMBINATION ELEMENTS ON PLATE PRESENTATION IN
GASTRONOMY

Sevcan ÖZKAN

Öğr. Gör., İstanbul Rumeli Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü
Prelector, İstanbul Rumeli University, Vocational School, Hotel, Restaurant and Catering Services Department
ORCID ID: 0000-0002-9648-8017

İrem ÇAFA

Öğr. Gör., İstanbul Rumeli Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü
Prelector, İstanbul Rumeli University, Vocational School, Hotel, Restaurant and Catering Services Department
ORCID ID: 0000-0003-0439-0512

ÖZET

Gastronomi, pek çok bilim dalıyla iç içe bir disiplin olmasıyla birlikte, görsel sanatlarla da doğrudan ilişkilidir. Sanatsal değere sahip gastronomik unsurlar insanın duyularına hitap ederken estetiksel bir görünüme sahip olmasıyla da kişilerin kalbine dokunarak onlarda güzel hisler uyandırmaktadır. Yemek, insanların geçmişte sadece beslenme ihtiyaçlarını karşılarken son dönemlerde farklı değerler kazanmasıyla birlikte tüketilecek yemeğin sunumu da gittikçe önemli bir hale gelmiş, bu sebeple yemeğin hazırlanma aşaması kadar o yemeğin sunum şeklide de tüketici algısında oldukça etkili olmaya başlamıştır. Bunun bir sonucu olarak insan psikolojisi üzerinde göze hitap eden bir tabağın, kişilerin beyinde yaratacağı memnuniyet hissini de doğrudan etkileyeceği düşünülmektedir. Bir tabağın doğru teknikler ve kompozisyon unsurlarının birleştirilmesiyle iyi tasarlanmış, hatta bir sanat eserine dönüştürülmüş halinin normal ya da basit bir sunuma göre beğeni üzerinde daha etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada tabakta kullanılan kompozisyon unsurları kadar tabağın prezantasyonu da öne çıkmaktadır. Prezantasyon; temelde bir ürünün verildiği, sunulduğu, gösterildiği tarza verilen isimdir. Farklı renk, doku, yapı, içerik, boyut ve şekildeki gıda ürünlerinin bir araya getirilerek bir tabakta, belirli bir düzen içerisinde ve özenle sunulmasının, tabakta kompozisyonun önemini kanıtlar niteliktedir. Bahsi geçen kompozisyon öğelerine valör, nokta, çizgi, denge, ahenk ve odaklılık gibi pek çok örnek verilebilmektedir. Tüm bunlar değerlendirildiğinde sanatsal yönüyle ön plana çıkan bir şefin, tabağını tasarlarken hazırladığı ürünleri her tabak için hassasiyetle ve mükemmeliyetçi bir anlayışla şekillendirdiğini görmemiz mümkün bir hale gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gastronomi, Tasarım, Tabak Prezantasyonu, Tabakta Kompozisyon.

ABSTRACT

Gastronomy, being a discipline intertwined with many disciplines, is also directly related to visual arts. While gastronomic elements with artistic value appeal to the senses of people, they also touch the hearts of people with an aesthetic appearance and arouse good feelings in them. While the food only met the nutritional needs of people in the past, the presentation of the food to be consumed has become increasingly important as it has gained different values in recent years, therefore, the way the food is presented has begun to be quite effective in the perception of the consumer as well as the preparation stage of the food. As a result of this, it is thought that a plate that appeals to the eye of human psychology will directly affect the satisfaction that people will create in the brain. It is understood that a well-designed and even turned into a work of art by combining the proper techniques and compositional elements is more effective on taste than a standard or simple presentation. At this point, the presentation of the plate comes to the fore as much as the composition elements used in the plate. Presentation; Basically, it is the name given to the style in which a product is given, presented, and shown. The fact that food products of different colors, textures, structures, contents, sizes, and shapes are brought together and presented on a plate, in a particular order and with care, proves the importance of composition on the plate. Many examples can be given to the composition elements such as value, point, line, balance, harmony, and defocus. When all these are evaluated, it becomes possible to see that a chef, who stands out with his artistic side, shapes the products he prepares for each plate with precision and a perfectionist approach while designing his plate.

Keywords: Gastronomy, Design, Plate Presentation, Composition on the Plate.

**TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NA GENEL BAKIŞ ÜYE ÜLKELERİN İŞ
BİRLİĞİ ANALİZİ**
OVERVIEW OF THE ORGANIZATION OF TURKISH STATES COOPERATION
ANALYSIS OF MEMBER COUNTRIES

İbrahim Bora ORAN

Dr., İstanbul Esenyurt Üniversitesi Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Lojistik Yönetimi
Bölümü

*Dr., İstanbul Esenyurt University, Faculty of Business Administration and Management Sciences, Logistics
Management*

ORCID ID: 0000-0002-0274-0921

Muzaffer ERTÜRK

Doç. Dr., İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Sivil Havacılık Yüksekokulu, Uçak Bakım ve Onarım,
Assoc. Dr., İstanbul Nişantaşı University, Civil Aviation High School, Aircraft Maintenance and Repair

ORCID ID: 0000-0002-5919-4478

Benay BULUT

Öğr. Gör., İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Dış Ticaret Bölümü
Öğr. Gör., İstanbul Esenyurt University, Vocational School, Foreign Trade Department

ORCID ID: 0000-0002-4291-8130

Mikail EROL

Prof Dr., İstanbul Esenyurt Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve
Finansman Bölümü

*Prof. Dr., İstanbul Esenyurt University, Faculty of Business Administration and Management Sciences,
Department of International Trade and Finance*

ORCID ID: 0000-0002-2330-3958

ÖZET

Türk devletleri Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla, birbirlerini tanıma ve çok taraflı ilişkilerini geliştirme fırsatını elde etmişlerdir. Böylece dünyada iki kutuplu düzen sona ermiştir. Uluslararası sistemin yeni bir döneme girdiği 1990'lı yıllar Türkiye ve bağımsızlığını yeni kazanan Türk devletleri için önemli bir dönem olmuştur. Azerbaycan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Kazakistan gibi Türk Dünyası'nın ülkeleri bir taraftan bağımsızlık sonrası ulus-devletlerini yeniden yapılandırmaya çalışırken diğer taraftan birbirleriyle ikili ve çok taraflı ilişkiler kurmaya çalışmışlardır. 1992 yılından itibaren sürekli düzenlenen "Türkçe Konuşan Devletler Devlet Başkanları Zirveleri" sonucunda oluşturulan Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), ortak siyasi, ekonomik ve kültürel irade çerçevesinde kurulmuştur. Bu zirveler sürecinde geliştirilen TDT (eski adıyla Türk Konseyi), Türk ülkeleri arasında geniş kapsamlı bir iş birliğini teşvik etmek amacıyla 2009 yılında uluslararası bir örgüt

statüsünde kurulmuştur. Üye devletler, Nahçıvan Anlaşmasında, Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın ilkelerine bağlı olarak TDT'nin temel amacını, Türk Devletleri arasında iş birliğini artırmak, bölgesel ve küresel istikrara katkıda bulunmak olarak açıklamışlardır. TDT, üye ülkeler arasında sadece ikili iş birliği değil aynı zamanda çok taraflı ilişkileri de yürütmektedir. Siyasi alanda, ekonomi ve teknoloji konularında, ayrıca turizm ve eğitim alanlarında ve uluslararası birçok alanda iş birliği geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu çalışmada, dünyada Türk dünyasının yükselen gücü olarak nitelendirilen TDT'ye üye olan ve gözlemci statüsündeki ülkelerin önce genel ekonomik özellikleri hakkında bilgi verilecektir. Bu kapsamda literatür bölümünde, ülkelerin temel göstergeleri nüfus, yözümlümü, GSYİH, işsizlik, enflasyon ve dış ticaret düzeyleri verileri değerlendirilmektedir. Ayrıca, TDT ülkelerinin en önemli özellikleri olarak enerji kaynakları kapsamında petrol ve doğalgaz kaynaklarının üretim ve tüketim değerleri incelenerek enerji konusunda dünya ortalamasına katkısı belirlenmeye çalışılmaktadır. Yapılan bu çalışmanın ikinci bölümünde, TDT ülkeleri ile Türkiye arasında gerçekleştirilen dış ticaretin analizi yapılmaktadır. Bu bölümde önce betimleme yöntemiyle TDT üye ülkelerinin ekonomik hedefleri kısaca belirlenmekte, daha sonra çoklu karşılaştırma yöntemiyle ülkelerin Türkiye dış ticaretindeki payı araştırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Devletleri Teşkilatı, Uluslararası Ekonomi, İş birliği, Dış Ticaret, Enerji

Jel Kodu: F1, F4, F5

ABSTRACT

With the dissolution of the Soviet Union, Turkish states had the opportunity to get to know each other and develop their multilateral relations. Thus, the bipolar order in the world has come to an end. The 1990s, when the international system entered a new era, was an important period for Turkey and the newly independent Turkish states. Countries of the Turkic World such as Azerbaijan, Kyrgyzstan, Turkmenistan, Uzbekistan, and Kazakhstan tried to restructure their nation-states after independence. On the other hand, they tried to establish bilateral and multilateral relations with each other. TDT was established with the "Turkish Speaking States Heads of State Summits", which have been held continuously since 1992. TDT was established within the framework of a common political, economic and cultural will. TDT (formerly the Turkic Council) was established in 2009 with the status of an international organization in order to promote a wide-ranging cooperation among Turkic countries. In the Nakhchivan Agreement, the member states have explained the main purpose of the TDT, depending on the principles of the United Nations Charter. They explained their aim as increasing cooperation between Turkish States and contributing to regional and global stability. TDT carries out not only bilateral cooperation but also multilateral relations among member states. It is aimed to develop cooperation in the political field, economy, technology, tourism, education and other

international fields. In this study, information regarding the general economic characteristics of the countries that are members of the Turkic Council (TDT), described as an emerging force in the Turkic world, and those holding observer status will be provided. Within this context, the literature section evaluates the fundamental indicators of these countries, including population, land area, GDP, unemployment, inflation, and foreign trade levels. Additionally, the study seeks to determine the contribution of TDT countries to the global energy landscape, specifically by examining the production and consumption values of oil and natural gas as their most significant attributes in the energy sector in comparison to the world average. The second part of this study involves an analysis of the foreign trade conducted between TDT countries and Turkey. In this section, the economic objectives of TDT member countries are briefly delineated using the descriptive method. Subsequently, through a multiple comparison method, the study investigates the share of these countries in Turkey's foreign trade.

Keywords: Organization of Turkic States, International Economy, Cooperation, Foreign Trade, Energy

Jel Codes: F1, F4, F5

GİRİŞ

Günümüzde, dünya ekonomisinde önemli bir yeri olduğu kabul edilen Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), iş birliği konuları ve ticaret düzeylerinin küresel ekonomideki payı itibariyle kendi aralarında ve diğer ülkelerle ticaret faaliyetleri ile dünyanın dikkatini çekmektedir. Azerbaycan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Kazakistan gibi Türk Dünyası'nın ülkeleri, bir taraftan bağımsızlık sonrası ulus devletlerini yeniden yapılandırmaya çalışırken aynı zamanda birbirleriyle ikili ve çok taraflı ilişkiler kurmaya çalışmaktadırlar (Tosun, 2022). TDT, düzenlenen zirveler kapsamında belirlenen siyasi, ekonomik ve kültürel işbirliği çerçevesinde kurulmuştur. Bu zirveler sürecinde geliştirilen TDT, önce Türk ülkeleri arasında işbirliğini teşvik etmek amacıyla 2009 yılında uluslararası bir örgüt statüsünde kuruluşunu başlatmıştır (Turkkon, 2022). Daha sonra Bağımsız Devletler Teşkilatı (BDT), üye ülkeler arasında iş birliği sağlanması ve geliştirilmesi amacıyla 2011 yılında Almatı'da Türk İş Konseyi'nin kurumsallaşması için anlaşma yapılarak kurulmuştur. 2021 yılında Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) olarak resmi adını almıştır. TDT'ye üye ülkeler Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkiye ve Özbekistan'dır. Türkmenistan, Macaristan ve Kuzey Kıbrıs gözlemci ülkeler statüsünde bulunmaktadır.

Bu çalışma, Türk Dünyası Teşkilatı'na üye olan ve gözlemci statüsündeki ülkelerin genel ekonomik özellikleri hakkında bilgi sunmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda literatür bölümünde, ülkelerin temel göstergeleri nüfus, yüzölçümü, GSYİH, İşsizlik, enflasyon ve dış ticaret düzeyleri verileri değerlendirilmektedir. Aynı zamanda, GSYİH ve satın alma gücü

konularında güncel ve geleceğe yönelik tahminleri açıklayan verilerin aktarılmasıyla TDT'nin gelecekteki performansı hakkında beklentilerin belirlenmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, TDT ülkelerinin en önemli özellikleri olarak enerji kaynakları kapsamında petrol ve doğalgaz kaynaklarının üretim ve tüketim değerleri incelenerek enerji konusunda dünya ortalamasına katkısı belirlenmeye çalışılmaktadır. Yapılan bu çalışmanın ikinci bölümünde, TDT ülkeleri ile Türkiye arasında gerçekleştirilen dış ticaretin analizi yapılmaktadır. Bu bölümde önce betimleme yöntemiyle TDT üye ülkelerinin ekonomik hedefleri kısaca belirlenmekte, daha sonra çoklu karşılaştırma yöntemiyle ülkelerin Türkiye dış ticaretindeki payı araştırılmaktadır. Teşkilat üyesi ülkelerin güncel ekonomik gücü belirlenmeye çalışılırken aslında geleceğe yönelik olarak planlanması gereken stratejilerin ortaya konması hedeflenmektedir. Çalışmanın amacı, bir taraftan COVID-19 pandemisi diğer taraftan Rusya/Ukrayna çatışması nedeniyle ortaya çıkan krizlerden sonra ülkelerin ekonomik durumunun ve geleceğin korunması adına atılması gereken adımların belirlenmesine katkı sağlamaktır.

LİTERATÜR TARAMASI

TDT, düzenlenen zirvelerde yapılan görüşmeler, sözleşmeler ve anlaşmalar ve ortak kararlar kapsamında öncelikle ülkeler arasında iş birliğinin önünde bulunan veya ortaya çıkması muhtemel engelleri belirlemekte, sonra bu engellerin ortadan kaldırılması için girişimlerde bulunarak iş birliğinin güçlendirilmesine yönelik adımlar atılmasına ve sonuç olarak farklı iş birliği alanlarının açılmasına çalışmaktadır. Bu kapsamda, Macaristan'ın Eylül 2018'de TDT'ye gözlemci üye statüsünde katılması, Ekim 2019'da Özbekistan'ın tam üye olması ve Kasım 2021'de Türkmenistan'ın gözlemci statüsüyle katılması gibi gelişmeler TDT'nin genişlemesi sürecinde olumlu gelişmeler olarak görülmektedir. Bu süreçte TDT tarafında alınan "2022-2026 Türk Devletleri Teşkilatı Stratejik Yol Haritası" kararları da işbirliğinde önemli bir resmi belge olma özelliği taşımaktadır (Kriter, 2021). TDT, aynı zamanda Ankara'da Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY), Bakü'de Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKP), Nur-Sultan'da Uluslararası Türk Akademisi, Bakü'de Türk Kültür ve Miras Vakfı ve İstanbul'da bulunan Türk Ticaret ve Sanayi Odası gibi mevcut iş birliği mekanizmaları ile iş birliği içinde bulunmaktadır (Turkkon, 2022).

TDT'nin logosu ve bayrağı 22 Ağustos 2012 tarihinde Bişkek'te düzenlenen 2. Zirve toplantısında sunulmuştur. Logo ve bayrak üye Devletlerin ulusal bayraklarına ait ortak özelliklerde görülmektedir. TDT'nin logo ve bayrağı, Azerbaycan bayrağının yıldızı, Kazakistan bayrağının rengi, Kırgızistan bayrağının güneşi ve Türkiye bayrağının hilalinden oluşmaktadır (TRTWorld, 2022). Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), Kasım 2022'de resmi olarak kabul ve ilan edilmiştir. Üye ülkeler, Kazakistan, Azerbaycan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkiye'dir. Aynı zamanda, Türkmenistan, Macaristan ve Kuzey Kıbrıs gözlemci ülke statüsündedirler. Teşkilatın gelişiminin belirlendiği zirvelerin içeriği bazı düzenlemeleri kapsamaktadır (Turkic States, 2022);

- Ekim 2011’de Almatı’da düzenlenen 1. zirvede “Ekonomik ve Ticari İş birliği” teması çerçevesinde, üye ülkelerin iş çevrelerini bir araya getirecek Türk İş Konseyi kurulmuştur.
- Ağustos 2012’de Bişkek’te düzenlenen 2. zirvede “Eğitim, Bilim ve Kültürel İş birliği” teması çerçevesinde, Mali Esaslar Anlaşması ile Türk Konseyi Sekreteryası’nın kurumsal kimliği güçlendirilmiştir.
- Ağustos 2013’te düzenlenen 3. zirvede “Ulaştırma” teması çerçevesinde düzenlemeler gerçekleştirilmiştir ve aynı zamanda “Türk Dili Konuşan Ülkeler İş birliği Konseyi Protokolu” imzalanmıştır.
- 2014 yılındaki 4. zirve toplantısı “Turizm alanında iş birliği” temasıyla düzenlenmiştir.
- Eylül 2015’te 5. zirve “Medya ve enformasyon iş birliği” temasıyla düzenlenmiştir.
- Eylül 2018’de 6. zirve, “Gençlik ve Ulusal Sporlar” temasıyla gerçekleştirilmiştir.
- Bakü’de Ekim 2019’da 7. zirve, “Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin (KOBİ’lerin) desteklenmesi” temasıyla düzenlenmiştir.
- İstanbul’da 12 Kasım 2021’de düzenlenen 8. zirvede, Türk Devletleri Teşkilatı Devlet Başkanları Konseyi “Dijital Çağda Yeşil Teknolojiler ve Akıllı Şehirler” temasıyla toplanmıştır. İş birliği isminin “Türk Devletleri Teşkilatı” olarak değiştirilmesi kararı bu zirvede alınmıştır. Türkmenistan’ın TDT’na gözlemci üye olarak katılması da bu zirvede gerçekleşmiştir.
- 11 Kasım 2022 tarihinde “Türk Medeniyeti için Yeni Dönem: Ortak Kalkınma ve Refaha Doğru” temasıyla düzenlenen 9. zirvesinde ortak ülkelerin liderleri, TDT üye ve gözlemci devletlerin Türk bütünleşmesine ve özellikle Türk Dünyası 2040 Vizyonu hedefinde güçlü bağlılığı vurgulamışlardır.

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

TDT ülkelerinin iş birliği alanları oldukça geniş kapsamlı olarak belirlenmiştir. Üye ve gözlemci ülkeler arasında siyasi, ekonomik, gümrük, ulaştırma, turizm, eğitim, enformasyon ve medya, gençlik ve spor, diaspora, bilişim ve iletişim teknolojileri, enerji, sağlık, göç, tarım, yargı, insani konular ve kalkınma, insan kaynakları, din ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği olarak hedeflenmiştir. TDT, üye ve gözlemci ülkelerinin birbirleriyle ve dünya ile olan ekonomik entegrasyonuna verilen önem kapsamında ilişkilerin temelini karşılıklı yarar sağlamaya dayanan ekonomik iş birliğinde yatması gerektiğini hedeflemektedir.

TDT ülkeleri hakkında genel özelliklerini belirlemek amacıyla, temel göstergeleri incelendiğinde, günümüzde üye ve gözlemci ülkelerin toplamda yaklaşık 170 milyonluk nüfusu, 4,5 milyon metrekarelik yüzölçümü ve yaklaşık 1,5 trilyon \$ düzeyinde ve dünyanın

INTERNATIONAL AEGEAN CONFERENCES
ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES-VIII
September 23-25, 2023

13. büyük ekonomik oluşumu özelliğiyle önemi dikkati çekmektedir. Küresel ekonomi alanında bölgesel entegrasyonların öneminin arttığı günümüzde TDT önemli ve yükselen bir güç olarak görülmektedir (Işık, 2022).

TDT'nin temel göstergeleri incelendiğinde, TDT'ye üye ülkeler arasında GSYİH düzeyi en yüksek olan ülkelerin Türkiye ve Kazakistan olduğu görülmektedir. GSYİH yıllık büyüme oranı en yüksek olan ülkeler sıralamasında Türkiye'den sonra Özbekistan ve Azerbaycan gelmektedir. Dış ticaret düzeyi en yüksek olan ülkeler Türkiye ve Kazakistan'dır. İhracatı en yüksek olan ülke Azerbaycan'dır (Tablo 1).

Tablo 1. TDT Ülkeleri Temel Göstergeleri - 2021

Ülkeler	Nüfus milyon	Yüzölçüm Bin km ²	GSYİH Milyar \$	Kişi başı GSYİH (\$)	GSYİH büyümesi Yıllık %	İşsizlik %	Enflasyon %	DYY (GSYİH %)	İthalat %	İhracat %	Ticaret Ortalaması (milyon \$)
ÜYE ÜLKELER											
Azerbaycan	10.19	86.6	54.62	5.388	5.6	5.9	6.7	-3.1	24.2	74.1	27132
Kazakistan	19.10	2.725	197.11	10.373	4.3	5.2	6.7	2.3	20.8	39.9	34350
Kırgızistan	6.70	200	8.54	1.276,7	3.6	4.8	11.9	2.9	72.6	20.5	7442
Özbekistan	34.92	447	69.24	1.983,1	7.4	6.0	10.8	3.0	20.4	15.9	11390
Türkiye	84,77	783	819.04	9.661,2	11.4	12	19.6	1.6	34	12.9	109539
GÖZLEMCI ÜLKELER											
Türkmenista	6.11	488	45.23	7.612	6.3	5.1	12.45	1.7	2.9	10.0	8154
Macaristan	9,7	93	171.75	17.6	3.9	4.7	3.4	2.7	39.9	30.1	9061
Kuzey Kıbrıs	390	3.2	30.14	11.1	3.9	5.8	5.48	2.6	2.5	5.6	-1144

Kaynak: Turkic States, 2022

Geleceğe yönelik tahminlerde, IMF'ye göre TDT ülkelerinin 2027 yılına kadar milli gelirleri konusunda, 2022 yılında toplam 1311 milyar dolar olan GSYİH'nın sürekli artış göstererek 2027 yılında 2.008 milyar dolar'a ulaşacağına beklendiği açıklanmaktadır (Tablo 2). En yüksek düzeyde artışın Türkiye ve Kazakistan tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

Tablo 2. TDT Ülkeleri GSYİH Tahminleri – Milyar \$

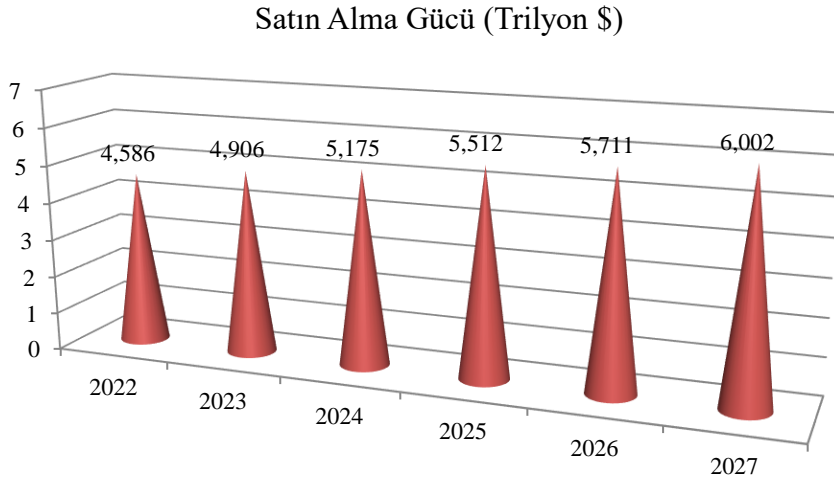
ÜLKELER	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Türkiye	853,5	941,5	1.037	1.133	1.293	1.354
Kazakistan	224,3	243,4	254,3	264,6	275,1	283,4
Özbekistan	79,1	91,9	106,9	121,5	136,3	152,6
Türkmenistan	74,4	82,3	89,5	97,6	106,5	116,4
Azerbaycan	70,0	71,2	75,0	79,0	82,9	87,3
Kırgızistan	9,75	10,88	11,61	12,38	13,19	13,95
Toplam...	1.311	1.441	1.574	1.708	1.907	2.008

Kaynak: Kriter Dergi, 2022

Dünya ekonomisinin günümüzde yüzde 1,4'ünden fazlasını oluşturan Türk devletlerinin, 2040 vizyonu ile daha büyük bir paya sahip olabileceği görüşleri desteklenmektedir. Toplam olarak, yaklaşık 170 milyonluk nüfus, 800 milyar dolar dış ticaret hacmi, 480 milyar dolar doğrudan yabancı yatırım stoku ve 4,6 trilyon dolar satın alma gücüyle TDT'nin küresel ekonomide önemli bir paya sahip olacağı işaret edilmektedir (İstikbal, 2022).

TDT ülkelerinin dış ticaret, yatırım ve projelerinin halen istenen düzeyde olmadığını söylemek mümkündür ancak ortaya konulan siyasi irade gelecek yıllarda farklı alanlarda ilerlemenin olabileceğini göstermektedir (İstikbal, 2022).

TDT ülkelerinin 2022'de 4,586 trilyon dolar satın alma gücüne eriştiği ve 2027'de 6,007 trilyon dolar'a ulaşmasının beklendiği görülmektedir (Grafik 1).

Grafik 1. Türk Dünyasında Satın Alma Gücü (2023 -2027), (IMF, 2022)

TDT ülkelerinin sahip olduğu enerji kaynakları konusunda üretim ve tüketim düzeyleri açısından dünya ekonomisindeki payı araştırıldığında, dünya ortalamasında tüketim miktarları üretimden daha yüksek olmakla birlikte üye ülkelerde üretimin her zaman tüketimden daha yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 3). Bu durumda, TDT'nin enerji konusunda dünya ortalamasına olumlu katkısı olduğu anlaşılmaktadır.

Ülkeler arasında enerji konusunda ve özellikle doğalgaz ve petrol üretimi açısından üretimi en yüksek olan ülke Kazakistan'dır. Onu sırasıyla Türkmenistan, Azerbaycan ve Özbekistan takip etmektedir.

Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan ise ülkeler arasında tüketim düzeyleri en yüksek olan ülkelerdir. En düşük üretim ve tüketim miktarı Kırgızistan'dadır.

Türkiye'nin enerji tüketimi sürekli olarak üretim miktarından yüksek olduğu için enerji konusunda dışa bağımlı olan bir ülke konumundadır.

INTERNATIONAL AEGEAN CONFERENCES
ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES-VIII
September 23-25, 2023

TDT ülkeleri arasında enerji ihracatı en yüksek olan ülkeler, ham petrol ithali kira kondensisi dahil 1.532 Mb/d ile Kazakistan ve 680 Mb/d ile Azerbaycan'dır.

Türkmenistan ihracatı 60 Mb/d düzeyindedir. Özbekistan'ın ihracatı bulunmadığı gibi 24 MB/d ithalatı bulunmaktadır.

Türkiye'nin ithalatı 2000 yılında 435, 2005'te 472, 2010'da 342, 2015'te 506, 2018'de 423, 2019'da 641 ve 2020'de 588 Mb/d düzeyinde gerçekleştirilmektedir ve Türkiye'nin enerji konusunda dışa bağımlı olmasına TDT ülkelerinin katkısı olacağı görülmektedir (EIA, 2022).

Tablo 3. TDT Ülkelerinin Enerji Üretim ve Tüketimi

	2017		2018		2019		2020		2021	
	Üretim	Tüketi	Üretim	Tüketim	Üretim	Tüketi	Üretim	Tüketi	Üretim	Tüketi
DÜNYA	579.07	584.521	600.66	598.521	611.62	600.899	586.08	576.605	606.81	603.321
Doğalgaz	137.14	136,810	144.00	143,770	149.01	146.138	144.62	143.292	151.05	150.350
Petrol	189.00	196.802	193.31	198.201	192.24	197,230	179.49	178.963	181.82	186.714
AZERBAJYCAN	2.340	0,607	2.378	0,608	2,519	0,647	2.418	0,629	2.701	0,663
Doğalgaz	0,627	0,383	0,664	0,390	0,853	0,424	0,909	0,428	1.160	0,461
Petrol	1.695	0.210	1.695	0,204	1.649	0,211	1.497	0,191	1.527	0,192
KAZAKİSTAN	7.726	3.346	8.127	3.401	8.029	3.364	7.710	3.332	7.262	3.410
Doğalgaz	0,904	0,568	0,955	0,573	0,935	0,537	0,855	0,586	0,806	0,609
Petrol	3.965	0,681	4.150	0,642	4.150	0,626	3.933	0,578	3.931	0,582
TÜRKİYE	1.578	6.463	1.763	6.386	2.090	6.609	1.939	6.390	1.942	6.813
Doğalgaz	0,013	1.946	0,016	1.791	0,017	1.631	0,016	1.738	0,014	2.150
Petrol	0,107	2.015	0,120	1.942	0,125	2.002	0,135	1.874	0,145	1.990
TÜRKMENİSTA	3.421	1.738	3.563	1.740	3.597	1.772	3.400	1.800	3.696	1.895
Doğalgaz	2.864	1.454	3.009	1.454	3.092	1.486	2.945	1.519	3.217	1.613
Petrol	0,557	0,295	0,554	0,297	0,505	0,296	0,455	0,292	0,479	0,293
KIRGIZİSTAN	0,162	0,237	0,169	0,250	0,165	0,228	0,175	0,229	0,149	0,207
Doğalgaz	0,001	0,007	0,001	0,008	0,001	0,008	0,001	0,008	0,001	0,008
Petrol	0,002	0,069	0,002	0,081	0,002	0,064	0,002	0,061	0,002	0,061
ÖZBEKİSTAN	2.108	1.849	2.212	1.861	2.214	1.860	1.840	1.805	1.984	1.925
Doğalgaz	1.872	1.547	2.004	1.548	2.008	1.534	1.650	1.493	1.785	1.604
Petrol	0,099	0,154	0,092	0,182	0,086	0,183	0,082	0,170	0,078	0,171

Kaynak: EIA, 2022

TDT ülkelerinin günümüzdeki ekonomik gücünün aslında daha fazla artması beklenirken son yıllarda yaşanan sağlık krizi ve enerji krizi kaynaklı küresel ekonomik krizler etkisiyle istenenden daha düşük düzeylerde gelişme gerçekleştirildiği açıkça izlenmektedir.

Türk dünyasının bulunduğu coğrafyada 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı, bölgede genel olarak bir karışıklık ortamı yaratmış ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra yaşanan en büyük sorunlardan biri olmuştur. Covid-19 pandemisinin yarattığı krizi henüz düzelme aşamasına gelmişken yeniden büyüten ve uzatan savaş sürecinde, TDT ülkeleri grubu barış politikalarını sürdürmeye devam etmektedir ve özellikle Türkiye'nin bu konuda gösterdiği

çabalar görülmektedir. TDT'ye üye olan ve gözlemci statüsünde bulunan ülkelerin çıkarlarının korunması konusunda oluşturulan iş birliği mekanizmalarına hız kazandırılmıştır. Bu konuda, örnek olarak Avrupa ve Asya arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin devam etmesi ve özellikle Avrasya bölgesinde istikrarın sağlanması amacıyla gereken güçlü bir Türk jeopolitiği ihtiyacını TDT'nin doldurduğu görülmektedir. Bölgede yaşananlar aynı zamanda Avrupa ülkelerini de etkilemektedir ve ayrıca komşu bölgeler açısından da özellikle enerji alanında önemli bir alternatif yaratmaktadır. Bakü-Tiflis-Ceyhan, Bakü-Tiflis-Erzurum, Güney Gaz Koridoru, Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı (TANAP) ve Trans Adriyatik Boru Hattı (TAP) gibi stratejik enerji altyapı projeleri, Avrupa'nın enerji güvenliği konusunda TDT'nin önemini artırmıştır. Almatı'da kabul edilen "2023-2027 için TDT Enerji İş birliği Programı" ve kurulan "TDT Enerji Koordinasyon Komitesi" de ortak strateji belirlenmesiyle önümüzdeki yıllarda enerji avantajının bölgede barış ve istikrarı korumak için kullanılabileceğini kesinleştirmiştir (Kocaman, 2022). 12 Kasım 2021 tarihinde düzenlenen TDT 8. zirve toplantısında kabul edilen "Türk Dünyası 2040 Vizyonu" belgesinde gelecek 20 yıl içinde TDT'nin gelişiminin şekillenmesine yönelik olarak üye ülkelerin kurumlarına düşen görevler belirlenmiştir ve bu belge geleceğe yönelik çok boyutlu hedefleri detaylı olarak açıklamaktadır (Baki, 2022).

Literatürde TDT ülkelerinin uluslararası rekabet güçlerini ölçme konusunda bu ülkelerin ticari performanslarının ölçmeye yarayan bazı geleneksel endeksler kullanıldığı görülmektedir (Wziatek, 2003). Bu endeksler arasında özellikle Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) endeksinin kullanıldığı görülmektedir. AKÜ endeksi, ülkenin herhangi bir mal veya sektör ihracatının toplam ihracattaki payı ile aynı mal veya sektörün dünya ihracatının toplam dünya ihracatındaki payı kıyaslanarak hesaplanmaktadır (Erkan, 2012). Ülkelerin dış ticarete uzmanlaştıkları alanları ve üstünlüklerini belirlemek amacıyla yapılan analizlerde kullanılarak literatürde sıkça yer almaktadır (De Benedictis and Tamberi, 2002). TDT ülkelerinin rekabet üstünlükleri hesaplamasında kullanılmaktadır. Örneğin, TDT ülkelerinden Kazakistan hakkında gerçekleştirilen bir çalışmada Madiyarova ve arkadaşları (2018), Kazakistan'ın ihraç ürünlerinin rekabet gücünü ampirik bir yaklaşımla ele almıştır ve bu amaçla HS sınıflandırmasına ait 6 basamaklı ürün gruplarına karşılaştırmalı üstünlükler endeksi uygulanmıştır. Ulaşılan sonuçlar Kazakistan'ın ihraç ettiği toplam 2694 adet üründen 246'sının rekabet üstünlüğüne sahip olduğunu ortaya koymuştur. Çalışma sonucunda elde edilen diğer bir bilgi ise rekabetçi ürün gruplarının ihracattaki paylarının düşük düzeyde olduğu ve 2001-2016 döneminde bu oranın azalma gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, Sandalcılar ve Cihan (2018), Türkiye'nin Gürcistan ile ticaretinde 2007 yılında yapılan serbest ticaret anlaşmasından önceki ve sonraki dönemler için AKÜ endeks değerlerini karşılaştırarak serbest ticaret anlaşmasının rekabet üstünlüklerine etkilerini araştırmışlardır. Ulaşılan sonuçlar Türkiye'nin anlaşma öncesi dönemde "akaryakıt hariç yenilmeyen hammaddeler ve mineral yakıtlar", "yağlar ve alkali ürünler" ürün grupları haricinde diğer tüm ürün gruplarında rekabet üstünlüğü elde ettiğini göstermiştir. Sandalcılar ve Cihan (2023) tarafından yapılan diğer bir çalışma

sonucunda, Türkiye'nin TDT ülkeleri ile olan ticaretinde hangi mal gruplarında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu veya olmadığı analiz edilerek Türkiye'nin diğer TDT üyesi ülkelerle olan dış ticaretinde karşılaştırmalı üstünlüklerinin genel olarak benzer bir yapıya sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

TDT Ülkeleri ile Türkiye Arasında Ticaret

Türkiye ve TDT ülkeleri arasında gerçekleştirilen ticaret konusunda, son yıllarda yaşanan ekonomik krizlerin etkisiyle beklenen düzeyde gelişmeler yaratılamamış olsa da Türkiye her zaman hem yatırım hem de dış ticaret açısından Türk Cumhuriyetlerinin tamamının ilk beş ortağı arasında yer almaktadır. Ayrıca, yeni kurulmuş Türk Cumhuriyetlerinin uluslararası sisteme entegrasyonu için bu ülkelerin tamamı Türkiye'nin öncülüğünde 1992 yılında Ekonomik İş birliği Örgütü'ne (EİT) tam üye olarak; yine 1992 yılında kurulan Karadeniz Ekonomik İş birliği Örgütü'nde (KEİ) Azerbaycan kurucu ülke olarak dâhil edilmiştir (Kızıltan ve Sandalcılar, 2011; Tütünsatar ve Sezgin, 2022).

Türkiye ile Azerbaycan arasında ekonomik iş birliği düzeyi özellikle enerji alanındaki yatırımlar, iki ülke arasında stratejik bir iş ortaklığına yol açmıştır. Türkiye ile Azerbaycan arasında enerji alanına dair Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) petrol boru hattı, Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) doğal gaz boru hattı, TANAP ve TAP projeleri gerçekleştirilmiştir. Bu büyük projeler, mevcut enerji haritasını değiştirerek AB için alternatif enerji temininde arzulan bir seçenek oluşturmuştur. Bilhassa Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından Batı'nın enerji krizi ile karşı karşıya kalması sonucu enerji temini konusunda girdiği alternatif arayışta Azerbaycan'ın öne çıkması hem bu projelerin stratejik önemini artırmış hem de Azerbaycan ile Türkiye'nin enerji konusundaki iş birliğini daha da güçlü ve stratejik hale getirmiştir (Kriter, 2022).

Orta Asya'nın merkezi ülkesi konumunda olan Kazakistan, tüm Türk devletleri ile iyi ilişki kurmayı başaran bir ülkedir ve bölgedeki Türk Cumhuriyetlerine birçok konuda öncülük etmektedir. Petrol ve diğer doğal kaynaklar yönünden oldukça zengin olan ve Orta Asya'ya gelen doğrudan yabancı sermayenin önemli bir kısmını çeken Kazakistan, yarattığı ekonomik gelişmeler sonucunda özellikle Özbekistan ve Kırgızistan'ın genç nüfusu için de önemli bir istihdam alanı oluşturmaktadır. Aynı zamanda, Kırgızistan ve Özbekistan'la birlikte bölgedeki ihtilafı sınır meselesini barış yollarıyla büyük ölçüde çözümlenmiştir. Bölgesel iş birliğinin sağlanması konusunda çalışan Kazakistan, bölgenin en önemli ülkesi olan Özbekistan'la Aralık 2021'de müttefiklik ve Şubat 2022'de ise iki ülke parlamentoları arasında iş birliği konseyi kurulmasına ilişkin anlaşmalar imzalamıştır. Bu nedenlerle, bölgede rakip olarak gösterilecek iki Türk cumhuriyetinin anlaşma ilişkisine girmesi hem bölgenin istikrarına katkı sağlayacaktır hem de TDT'nin ülkeleri arasında kurulan ikili stratejik ilişkiler sonucu, Teşkilatın güçlenerek daha etkin hale gelmesi sağlanacaktır (Kriter, 2022).

Özbekistan, bağımsızlıktan bu yana benzer ekonomik kalkınma politikaları izlemektedir ve özellikle Türkmenistan ile arasındaki iş birliği son yıllarda birçok alanda gelişerek stratejik iş

birliğine dönüşmüştür. Bu konuda, Türkmenistan Cumhurbaşkanı Berdimuhammedov tarafından 14-15 Temmuz 2022’de Özbekistan’a yapılan ziyaret sonucunda iki ülke arasındaki iş birliği yeni ve daha yüksek bir düzeye taşınarak birçok alanda iş birliği içeren, hükümetler ve kurumlar arasında 19 adet protokol imzalanmıştır. Özbekistan ve Türkmenistan arasında ortak endüstriyel iş birliği projeleri hayata geçirilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca iki ülke, yakıt ve enerji sektöründe bölgesel iş birliğini güçlendirmek, ulaştırma ve lojistik yollarının çeşitlendirilmesini sağlamak, sınır aşan nehirleri, su ve enerji kaynaklarını ortak kullanmak ve bölgenin çevresel sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik birlikte hareket etmektedirler (Kriter, 2022).

Türkmenistan’ın, komşu Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan ile birçok konuda ikili iş birliği oluşturması, özellikle Özbekistan ile bazı sektörlerde ortak üretim alanları konusunda anlaşmaları bölgede çok yönlü bir iş birliği oluşmasını sağlamıştır.

Azerbaycan ile Türkmenistan arasında uzun yıllardır devam eden Hazar Denizi’ndeki petrol ve doğal gaz yatakları sorununun çözümlenmesi iki ülkenin ilişkileri kadar Orta Asya enerji arz güvenliği açısından da büyük önem taşımaktadır.

TDT üye ülkeleri arasında ikili ya da çok yönlü inşa edilen ilişkiler, bir taraftan ikili ilişkilere stratejik bir boyut kazandırırken diğer taraftan özellikle TDT’nin daha etkin olmasına ve bölgesel ve küresel bir aktör haline gelmesine katkı sağlamaktadır.

Türkiye, TDT içinde gerçek anlamda bir katalizör fonksiyonu sağlamaktadır. Coğrafi konumu itibarıyla Asya ve Avrupa’yı birleştirmesi, Doğu-Batı bloku ile olumlu ilişkileri, NATO üyesi olması, Rusya Federasyonu ile dengeli ilişkileri bulunması, savunma sanayi alanındaki atılımları, imalat ve üretim sektöründeki potansiyeli nedenleriyle, diğer Türk Cumhuriyetleri için önemli bir ortak olmaktadır. Türkiye, enerji kaynakları zengin olan TDT ülkelerinin bu potansiyelini değerlendirebilecek tamamlayıcı bir ekonomik güç olmaktadır (Yüce, 2022).

KKTC’nin hukuksal olarak uluslararası alanda tanınmaması veya sadece Türkiye tarafından tanınmış olması Türkiye’yi doğrudan en önemli ticari ortak konumuna getirmektedir (Algür, 2020).

Türkiye’nin Macaristan’la dış ticaret hacminin yüksek olmasının temel sebeplerinin başında Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında 1996 yılında tesis edilen Gümrük Birliğinin etkili olduğu söylenebilir (Sandalcılar ve Erdoğan, 2017).

TDT ülkelerinin Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY) konusunda faaliyetleri küresel ticarete katılım konusunda önem arz etmektedir.

INTERNATIONAL AEGEAN CONFERENCES
ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES-VIII
September 23-25, 2023

Tablo 4. DYY Net Girişler ve Çıktılar – GSYİH’nın Yüzdesi (% , 2016 – 2021)

Ülkeler	2016		2017		2018		2019		2020		2021	
	Giriş	Çıkış	Giriş	Çıkış	Giriş	Çıkış	Giriş	Çıkış	Giriş	Çıkış	Giriş	Çıkış
Dünya	3,5	2,8	2,7	2,5	1,1	0,7	1,9	1,4	1,4	1,0	2,2	2,3
Azerbaycan	11,9	6,8	7	6,3	3	3,7	3,1	5	1,2	1,9	-3,1	0,1
Kazakistan	12,5	2,5	2,9	0,6	0,2	-2,6	2,1	-1,2	4,2	0,8	2,3	1,4
Kırgızistan	9,1	0,6	-1,4	-0,4	1,7	0,1	4,6	0,8	-5,2	2,3	2,9	-3,9
Özbekistan	1,9	0	2,9	0	1,2	0	3,9	0	2,9	0	3	0
Türkmenistan	6,2	0	5,5	0	4,9	0	4,7	0	0	0	4,7	0
Türkiye	1,6	0,4	1,3	0,3	1,6	0,5	1,3	0,4	1,1	0,4	1,6	2,3

Kaynak: World Bank verileri ile yazar tarafından oluşturulmuştur.

TDT ülkelerinin DYY giriş ve çıkışlarının GSYİH ‘nın yüzdesi olarak incelendiğinde; 2016 yılında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkmenistan DYY net girişlerinin dünya ortalamasının üzerinde olduğu; pandemi krizinin yaşandığı 2020 yılında Kazakistan ve Özbekistan hariç diğer ülkelerin DYY girişlerinin dünya ortalamasının altında olduğu görülmektedir. Pandemi etkilerinin iyileşme yoluna girdiği varsayılan 2021’de Türkiye ve Azerbaycan hariç diğer ülkelerin DYY girişleri dünya ortalamasının üzerindedir. TDT ülkelerinin DYY çıkışları genellikle net girişlerden daha düşük oranda gerçekleşmektedir. En yüksek oranda DYY net çıkışları olan Azerbaycan’da 2016 yılında dünya ortalamasının yaklaşık 3 kat daha yüksek oranda çıkış gerçekleştirildiği halde 2021 yılında azalarak dünya ortalamasının altına düşmüştür. 2021 yılında dünya DYY çıkışı ortalaması ile aynı düzeyde olan tek ülke Türkiye’dir (Tablo 4).

TDT, Türk Cumhuriyetleri arasında ticari ilişkilerin gelişmesinde şemsiye görevi gören önemli kuruluşların başında gelmektedir. Türkiye ile TDT’nin diğer asıl üyeleri ve gözlemci üyeleri arasındaki dış ticaret verileri Tablo 5’te yer almaktadır. Türkiye’nin 2022 yılında en fazla ihracatının Azerbaycan’a yapıldığı, onu sırasıyla Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan’ın takip ettiği görülmektedir. İthalatta ise Kazakistan birinci sırada yer almaktadır ve onu sırasıyla Özbekistan, Azerbaycan ve Kırgızistan takip etmektedir.

Tablo 5. Türkiye’nin TDT ile Dış Ticareti (Milyon \$)

Ülkeler	2010			2015			2022		
	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi
Üye Ülkeler									
Azerbaycan	1550	253	1298	1899	232	1666	2048	581	1468
Kazakistan	819	1393	-574	750	1110	-360	1183	1958	-775
Kırgızistan	129	31	98	295	77	218	799	75	724
Özbekistan	283	861	-579	489	712	-223	1467	1429	38
Gözlemci Ülkeler									
Türkmenistan	1140	386	753	1858	557	1300	923	430	493
Macaristan	441	1382	-941	712	1306	-594	1306	1564	-258
KKTC	975	58	917	1006	69	936	2074	112	1962
Toplam	5337	4364	973	7007	4063	2944	9800	6148	3652
TDT’nin Türkiye	4.69	2.35		4.87	1.96		4.17	1.80	

Kaynak: Sandalcılar, Cihan, 2023

Türkiye, 2022 yılı verilerine göre TDT asıl üyelerinden Kazakistan'la dış ticaret açığına sahipken diğer asıl üyelerle dış ticaret fazlası verdiği görülmektedir. TDT'nin gözlemci üyeleriyle Türkiye arasındaki dış ticarete bakıldığında, 2022 yılı verilerine göre ihracatta ilk sırayı KKTC'nin aldığı ve onu sırasıyla Macaristan ve Türkmenistan'ın takip ettiği; ithalatta ise Macaristan ilk sırada yer alırken, Türkmenistan'ın ikinci sırada ve KKTC'nin üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Türkiye'nin tüm TDT üye ülkeleriyle olan dış ticaretine bakıldığında Kazakistan ve Macaristan ile dış ticaret açığı, diğer ülkelerle ise dış ticaret fazlası bulunmaktadır. Türkiye'nin toplam ihracat içerisinde TDT'ye yaptığı ihracatın payı 2010 yılında %4.696'dan 2022 yılında %4.17'ye yükselirken; ithalat içindeki pay ise %2.30'dan %1.80'e düşmüştür.

Tablo 6'da Türkiye'nin diğer TDT ülkeleri ile olan dış ticareti, geniş ekonomik kategoriler sınıflandırmasına (BEC) göre gösterilmektedir. Türkiye'nin 2022 yılında TDT geneli itibarıyla en fazla hammadde ihracatı ve ithalatı yaptığı ve tüm mal gruplarında ise Türkiye'nin dış ticaret fazlası verdiği görülmektedir.

Tablo 6. Türkiye ile TDT Dış Ticareti (Ekonomik Kategoriler Sınıflandırması- Bin \$,

Ülkeler	Yatırım (Sermaye) Malları			Hammadde (Ara malları)			Tüketim Malları			Diğerleri		
	İhracat	İthalat	Denge	İhracat	İthalat	Denge	İhracat	İthalat	Denge	İhracat	İthalat	Denge
Azerbaycan	443.5	1.3	442.1	975	575.6	399.4	595.7	2.4	593.3	34.0	1.2	32.8
Kazakistan	201.1	1.1	205.0	406.7	130.7	276.0	569.2	25.9	543.3	1.2	0.0	1.2
Kırgızistan	71.7	0.2	71.6	214.5	68.0	146.5	502.5	6.7	495.8	10.4	0.4	10.0
Özbekistan	430.4	0.3	430.1	763.1	1416.6	-653.5	273.4	11.7	261.7	0.1	0.0	0.1
Türkmenistan	157.4	0.1	157.3	540.0	429.6	110.4	207.0	0.2	206.8	18.2	0.0	18.2
Macaristan	252.9	289.7	-36.8	731.5	950.3	-218.7	287.8	323.6	-35.8	33.4	0.0	33.4
KKTC	115.9	0.4	115.5	1311.4	34.0	1277.4	477.5	50.4	427.1	3.3	11.2	-7.9
Toplam	1677.9	293	1384.9	4942.2	3604.8	1337.4	2913.1	420.9	2492.3	100.6	12.8	87.7

Kaynak: TÜİK, 2023

Türkiye'nin Macaristan'la dış ticaret hacminin yüksek olmasının temel sebeplerinin başında Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında 1996 yılında tesis edilen Gümrük Birliğinin etkili olduğu söylenebilir (Sandalcılar ve Erdoğan, 2017).

TDT ülkeleri dış politikalarında bir uyum geliştirdi ve uluslararası konularda artan oranda grup olarak hareket etmektedir. Örneğin TDT, Azerbaycan halkıyla güçlü bir dayanışma sergileyip, Azerbaycan'ın Karabağ'daki topraklarını kurtarmasını ve bu topraklar üzerindeki egemenliğini yeniden tesis etmesini destekledi. TDT, Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyindeki Barış Pınarı isimli haklı askeri operasyonunu destekledi, ayrıca barışçıl, siyasi açıdan adil, güvenli ve müreffeh bir geleceği arzulayan Kıbrıs Türkleri ile dayanışma içinde oldu. Türk devletleri, ocak ayı olayları sırasında Kazakistan halkı ve siyasi liderliği ile güçlü dayanışmalarını göstermiştir. Son

zamanlarda ise, Kırgızistan-Tacikistan sınırındaki duruma barışçıl bir çözüm bulmaya çalışan Bişkek'i sıkı bir şekilde desteklemiştir (Amreyev, 2022).

SONUÇ

Türk devletleri, işbirliği ve ortak strateji ile 21'inci yüzyılda tarih sahnesinde yeni bir perde açmak için çok önemli adımlar atmaya devam etmektedir. Türk Devletleri Teşkilatı ülkelerinin temel göstergeleri incelendiğinde, üye ve gözlemci ülkelerin toplamda yaklaşık 170 milyonluk nüfusu, 4,5 milyon metrekarelik yüzölçümü ve yaklaşık 1,5 trilyon dolar düzeyinde ve dünyanın 13. büyük ekonomik oluşumu özelliği olduğuna dikkat çekilmektedir.

Türkiye, TDT ülkeleri ile iş birliği kapsamında, dünyada yaşanan pandemi nedeniyle başlayan enerji krizi ve ardından Ukrayna-Rusya savaşı etkisiyle değişen enerji dengeleri gibi kriz ortamlarında, önemli bir yer edinmiştir.

Ülkelerin temel göstergeleri incelendiğinde, TDT'na üye ülkeler arasında GSYİH düzeyi en yüksek olan ülkelerin Türkiye ve Kazakistan olduğu ve GSYİH yıllık büyüme oranı en yüksek olan ülkeler sıralamasında Türkiye'den sonra Özbekistan ve Azerbaycan'ın geldiği görülmektedir.

Dış ticaret düzeyi en yüksek olan ülkeler Türkiye ve Kazakistan'dır. İhracatı en yüksek olan ülke Azerbaycan'dır. Geleceğe yönelik tahminlerde, IMF'ye göre TDT ülkelerinin 2027 yılına kadar milli gelirleri konusunda, 2022 yılında toplam 1311 milyar dolar olan GSYİH'nın sürekli artış göstererek 2027 yılında 2.008 milyar dolar'a ulaşacağı beklenmektedir. En yüksek düzeyde artışın Türkiye ve Kazakistan tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

Dünya ekonomisinin günümüzde yüzde 1,4'ünden fazlasını oluşturan Türk devletlerinin, 2040 vizyonu ile daha büyük bir paya sahip olabileceği görüşleri desteklenmektedir. Toplam olarak, 480 milyar dolar doğrudan yabancı yatırım stoku ve 4,6 trilyon dolar satın alma gücüyle TDT'nın küresel ekonomide önemli bir paya sahip olacağı görülmektedir.

TDT ülkeleri arasında enerji ihracatı en yüksek olan ülkeler, ham petrol ithali kira kondensisi dahil 1.532 Mb/d ile Kazakistan ve 680 Mb/d ile Azerbaycan'dır. Türkmenistan ihracatı 60 Mb/d düzeyindedir. Özbekistan'ın ihracatı bulunmadığı gibi 24 MB/d ithalatı bulunmaktadır. Türkiye'nin ithalatı 2000 yılında 435, 2005'te 472, 2010'da 342, 2015'te 506, 2018'de 423, 2019'da 641 ve 2020'de 588 Mb/d düzeyinde gerçekleştirilmektedir ve Türkiye'nin enerji konusunda dışa bağımlı olmasına TDT ülkelerinin katkısı olacağı görülmektedir.

TDT ülkelerinin Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY) konusunda faaliyetleri küresel ticarete katılım konusunda önem arz etmektedir. Pandemi krizinin başladığı ve en şiddetli yaşandığı 2020 yılında, Kazakistan hariç tüm ülkelerde ve dünya ortalamasında DYY girişinde düşüş yüzdeleri büyük oranlardadır. 2021'de toparlanma süreci başlamış ve yeniden yükselme trendi başlatılmıştır. Azerbaycan, 2021'de negatif sonuçlar göstermektedir ve elde edilen bütün

sonuçlar üzerinde dünyada yaşanan krizler ve çatışmalar gibi ekonomik ve siyasi etkilerin baskısı gözlemlenmektedir.

2021 yılında Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ın halen dünya ortalamasına göre ve diğer güçlü Asya ülkelerine kıyasla daha yüksek bir performansa sahip olması, TDT ülkelerinin küresel ticaretteki öneminin göstergesidir. DYY çıkışlarının GSYİH içindeki yüzdeleri 2016-2021 döneminde, Azerbaycan tarafından 2016 yılından itibaren dünya ortalamasına ve diğer Asya ülkelerine kıyasla oldukça başarılı bir düzeyde DYY çıkışı gerçekleştirildiği görülmektedir. Buna karşılık, Özbekistan ve Türkmenistan'ın hemen hemen hiç yok denilecek düzeyde bulunduğu, Kazakistan'ın ise 2018 ve 2019 yıllarında negatif düzeylere düştüğü ancak 2021 itibarıyla düzelme sürecine girdiği gözlemlenmektedir.

Türkiye'nin 2022 yılında en fazla ihracatının Azerbaycan'a yapıldığı, onu sırasıyla Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan'ın takip ettiği görülmektedir. İthalatta ise Kazakistan birinci sırada yer almaktadır ve onu sırasıyla Özbekistan, Azerbaycan ve Kırgızistan takip etmektedir.

Türkiye, 2022 yılı verilerine göre TDT asıl üyelerinden Kazakistan'la dış ticaret açığına sahipken diğer asıl üyelerle dış ticaret fazlası verdiği görülmektedir. Türkiye'nin tüm TDT üye ülkeleriyle olan dış ticaretine bakıldığında Kazakistan ve Macaristan ile dış ticaret açığı, diğer ülkelerle ise dış ticaret fazlası bulunmaktadır. Türkiye'nin toplam ihracat içerisinde TDT'ye yaptığı ihracatın payı 2010 yılında %4.696'dan 2022 yılında %4.17'ye yükselirken; ithalat içindeki pay ise %2.30'dan %1.80'e düşmüştür.

2021 yılında Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ın halen dünya ortalamasına göre ve diğer güçlü Asya ülkelerine kıyasla daha yüksek bir performansa sahip olması, TDT ülkelerinin küresel ticaretteki öneminin göstergesidir.

Türkiye'nin diğer TDT ülkeleri ile olan dış ticareti, geniş ekonomik kategoriler sınıflandırmasına (BEC) göre gösterilmektedir. Türkiye'nin TDT geneli itibarıyla en fazla hammadde ihracatı ve ithalatı yaptığı ve tüm mal gruplarında ise Türkiye'nin dış ticaret fazlası verdiği görülmektedir. TDT ülkelerinin günümüzdeki ekonomik gücünün aslında daha fazla artması beklenirken son yıllarda yaşanan sağlık krizi ve enerji krizi kaynaklı küresel ekonomik krizler etkisiyle istenenden daha düşük düzeylerde gelişme gerçekleştirildiği açıkça izlenmektedir.

KAYNAKLAR

Algür, B. (2020). Kıbrıs ve Doğu Akdeniz'deki Son Uluslararası Gelişmeler Işığında Değişen Türkiye, ABD ve NATO Politikaları. *Anadolu Strateji Dergisi*, 2(2), 55-70.

Amreyev, Baghdad. (2022). Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) ilk zirvesinde 2023 müjdesi!

Resmen ilan edilecek1, TDT Genel Sekreteri,

<https://www.haber7.com/guncel/haber/3276344-turk-devletleri-teskilatinin-tdt-ilk-zirvesinde-2023-mujdesi-resmen-ilan-edilecek>

- Baki, P. M. (2022). Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi ve Türk İş Birliğinin Artan Jeostratejik Önemi, Kriter, 73, Erişim Adresi: <https://kriterdergi.com/dosya-turk-devletleriteskilati/turk-dunyasi-2040-vizyon-belgesi-ve-turk-is-birliginin-artan-jeostratejik-onemi>
- De Benedictis, L. and Tamberi, M. (2002). A Note On the Balassa Index of Revealed Comparative Advantage. Universita' Politecnica Delle Marche (I), Dipartimento Di Scienze Economiche E Sociali, Working Papers 158.
- EIA, Energy Information Administration. (2022). Uluslararası Enerji Verileri, <https://www.eia.gov/international/data/world/petroleum-and-other-liquids/annual-crude-and-lease-condensate-exports?pd=5&p=0>
- Erkan, Birol. (2012). Ülkelerin Karşılaştırmalı İhracat Performanslarının Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Katsayılarıyla Belirlenmesi: Türkiye-Suriye Örneği, ZKÜ, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt.8, Sayı.15, 2012.
- Işık, R. Levent. (2022). Dünyanın Yükselen Gücü: Türk Devletleri Teşkilatı, <https://www.zraporu.com/kapakdosyasi/dunyanin-yukselen-gucu-turk-devletleri-teskilati/>
- IMF, International Monetary Fund, (2022). <https://www.imf.org/en/Home>
- İstikbal, Deniz. (2022). Türk Dünyasının Ekonomik Potansiyeli, SETA, <https://www.setav.org/turk-dunyasinin-ekonomik-potansiyeli/>
- Kızıltan, A. ve Sandalcılar, A. R. (2011). Türkiye'nin Dış Ticaretinde Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın (ECO) Yeri ve Önemi. *Avrasya Etüdlere*, 38, 99-122.
- Kocaman, Ömer. (2022). Türk Devletleri Teşkilatı: Stratejik Bir Bakış, Kriter, Kasım 2022, Yıl. 2017 Sayı 73, <https://kriterdergi.com/dosya-turk-devletleri-teskilati/turk-devletleri-teskilati-stratejik-bir-bakis>
- Kriter Dergi, (2021). Türk Devletleri Teşkilatı: Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Çıktılar / Kriter Dergi, Kriter Dergisi, Aralık 2021, Yıl 6, Sayı 63
- Madiyarova, D., Amirbekova, A. and Syrlybayev, M. (2018). Comparative Advantages of Kazakhstan Assessed by The Balassa Index: Consistently Competitive Exports Are Limited to Raw Materials with Low Added Value. *Journal of Business and Retail Management Research*, 12(3), 201-210.
- Sandalcılar, A.R. ve Erdoğan, S. (2017). *Ekonomik Entegrasyonlar Avrupa Birliği ve Türkiye*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Sandalcılar, A.R. ve Ayran Cihan, K. (2018). Türkiye İle Gürcistan Arasındaki Dış Ticaretin Sektörel Analizi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, Harun Terzi Özel Sayısı, 361-378

- Sandalcılar, A. R. ve K. Ayran Cihan. (2023). Türk Devletleri Teşkilatı Üye Ülkeleri Arasında Türkiye'nin Rekabet Gücü, UEİP Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi, 2023, 7 (1), ss: 132-151
- Tosun, Erkan. (2022). Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Keneşi)
- TRT World. (2022). Dünyanın Yükselen Gücü: Türk Devletleri Teşkilatı / TRT Haber <https://www.trthaber.com/haber/dunya/dunyanin-yukselen-gucu-turk-devletleri-teskilati-644709.html>.
- Turkic States, (2022). Türk Devletleri 2022 yılı Ekonomik Görünümü, https://www.turkicstates.org/tr/yayinlar/turk-devletleri-2022-yili-ekonomik-gorunumu-baslikli-yayin_15
- Turkkon. (2022). Türk Devletleri Teşkilatı, <https://www.turkkon.org/tr/turk-konseyi-hakkinda>
- TUIK. (2022). Türkiye İstatistik Kurumu Veri Tabanı. Erişim adresi www.tuik.gov.tr
- Tütünsatar, A. ve Sezgin, A. (2022). Türkiye'nin Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Üzerinden Uluslararası Ticaret Politikasının Yapısal Kırılma ile Analiz Edilmesi. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, 329-345
- Wziatek-Kubiak, Anna. (2003). Critical synthesis, review of the main findings, methodologies and current thought on competitiveness of accession countries mapping of competence. Center for Social and Economic Research.
- Yüce, Mehmet. (2022). Türk Devletleri Teşkilatına Üye Ülkeler Arasında İkili İlişkilere Bakış, *Kriter Dergi*, Kasım 2022, yıl 7, Sayı. 73, <https://kriterdergi.com/dosya-turk-devletleri-teskilati/turk-devletleri-teskilatina-uye-ulkeler-arasinda-ikili-iliskilere-bakis>

HOW TO USE JOURNAL RANKINGS WHILE EVALUATING MARKETING JOURNALS

Mehmet OKAN

Assistant Prof. Dr., Artvin Coruh University, Faculty of Management, Department of Healthcare Management,
Artvin

ABSTRACT

Today, journal rankings play critical roles in academia. They are not only understood as indicators of study quality and impact but also used as performance indicators for university faculty members, influencing their recruitment and promotion (Espeland and Sauder, 2007). In the field of marketing, journal rankings have also become increasingly important, gradually replacing traditional US-based top-tier journal lists, which typically include only four marketing journals (i.e., Journal of Marketing, Journal of Marketing Research, Journal of Consumer Research and Marketing Science) (see Seggie and Griffith, 2009). Today, various established journal-ranking approaches are used by marketing scholars and business schools to rank marketing journals, such as FT50 (Financial Times 50 Journals List), AJG (Academic Journal Guide), JIF (Journal Impact Factor), UTD, Citescore and ABDC (Australian Business Deans Council) Journal Quality List, ULAKBIM UBYT and Google Scholar Metrics. While some of these rankings (e.g., JIF, Citescore) are quantitative and objective metrics based entirely on the ratio of citations to citable item ratio within a specific time interval, others (e.g., FT50, AJG) employ mixed-methodology that include citation metrics, peer-review (Fassin, 2021), polls, and assessments of experts or scientific committees (Bryce et al., 2020). In this paper, we aim to compare the methodologies of all these rankings and uncover the pros and cons of using them to assess the reputation of marketing journals as well as the quality and impact of published marketing articles. According to our results, all these rankings are poor quality indicators. While rankings that rely on citation metrics (e.g., JIF, Citescore) provide a more solid basis for assessing research impact, those utilizing peer review and expert assessments reflect the reputation of a marketing journal's reputation within the academic marketing community.

Keywords: Marketing Journals, Journal Rankings, Journal Impact Factor

**İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN FIRTINA AFETİ ÜZERİNE ETKİSİ: SEÇİLMİŞ KAMU
KURUM VE KURULUŞLARI ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME**
THE IMPACT OF CLIMATE CHANGE ON STORM DISASTER: AN ASSESSMENT OF
SELECTED PUBLIC INSTITUTIONS AND ORGANIZATIONS

Yakup ÖZKAYA

Öğr. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Adalet Meslek Yüksekokulu, Adalet Programı

Lecturer. Dr., Dokuz Eylül University, Justice Vocational School.

ORCID ID: 0000-0001-8724-1306

Kıvanç DEMİRCİ

Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Bölümü

*Assistant Professor, Bitlis Eren University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of
Political Science and Public Administration*

ORCID ID: 0000-0001-6598-6673

ÖZET

Sanayi Devrimi sonrası insan faaliyetleri sonucunda artış gösteren sera gazları, atmosferin kimyasal yapısını bozarak iklim değişikliği sorununu gündeme getirmiştir. Bölgesel veya küresel hava durumu parametrelerindeki uzun vadeli hesaplanabilir ekstrem değişimler olarak tanımlanan iklim değişikliği, ekosisteme zarar vererek canlı hayatını olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Küresel sıcaklık değerlerini artırması, salgın hastalıkları çeşitlendirmesi, su kaynaklarını azaltması, denizleri asitlendirmesi gibi yıkıcı etkilerinin yanında fırtına afetlerinde de artışa neden olmaktadır. İklim senaryoları, küresel ısınma kaynaklı ortaya çıkan fırtınaların şiddetini artıracak ve deniz seviyesindeki yükselmelerle birlikte yoğun yağışlara neden olacağını göstermektedir. NASA tarafından yapılan analizler, deniz seviyesine yakın olan Hollanda, Bangladeş, Vietnam, Tayland, Mısır gibi ülkelerde fırtına afeti kaynaklı sel, taşkın, kıyı erozyonu gibi olayların sıkça görüleceğini göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı, gelecekte iklim değişikliğinin neden olacağı fırtına afetlerinin Türkiye’de meydana getireceği potansiyel sorunların analiz edilmesidir. Bu bağlamda çalışmanın evrenini; Meteoroloji Genel Müdürlüğü Türkiye Rüzgâr Atlası ve Türkiye Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli Haritası verilerinden hareketle rüzgâr gizilgücü en yüksek bölgeler arasında yer alan, fırtına risk potansiyeli olan veya fırtınalı gün sayısının yüksek olduğu Çanakkale ili oluşturmaktadır. Çalışmada, afet yönetiminde paydaş kabul edilen kamu kurum ve kuruluşlarının il düzeyindeki temsilcileriyle yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Alan araştırması sonucunda elde edilen verilerin analizinde MAXQDA 2022 nitel araştırma veri analizi programından faydalanılmıştır. Günümüzün iki temel sorunu olan iklim değişikliği ve afet ile bağlantılı

çalışmaların merkezi ve yerel yönetim birimlerinin kamu politikası uygulama süreçlerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmada; belli bölgelerde fırtına afet riskinin yüksek olduğu, geçmişte meydana gelen afetlerin maddi zarara ve doğa tahribatına neden olduğu, afetlerden korunmak amacıyla tasarlanan mekânların yetersiz olduğu, il afet planlarında fırtına eylem planı olmadığı gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmanın Çanakkale ilinde yapılması nedeniyle tüm Türkiye için genelleştirilememesi temel sınırlılığı oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afet, Bütünleşik Afet Yönetimi, Fırtına, İklim Değişikliği.

ABSTRACT

Greenhouse gases, which increased as a result of human activities after the Industrial Revolution, disrupted the chemical structure of the atmosphere and raised the problem of climate change. Climate change, defined as long-term computable extreme changes in regional or global weather parameters, adversely affects living life by damaging the ecosystem. In addition to its destructive effects such as increasing global temperature values, diversifying epidemic diseases, reducing water resources and acidifying the seas, it also causes an increase in storm disasters. Climate scenarios suggest that emerging storms caused by global warming will increase in intensity and cause heavy rainfall along with sea level rises. The analyses made by NASA show that in countries such as the Netherlands, Bangladesh, Vietnam, Thailand, Egypt, which are close to sea level, events such as flooding, flooding, coastal erosion caused by storm disasters will be frequent.

The aim of this study is to analyze the potential problems that will be caused by storm disasters caused by climate change in Turkey in the future. In this context, the universe of the study; Based on the data of the General Directorate of Meteorology Turkey Wind Atlas and the Turkish Wind Energy Potential Map, Çanakkale province, which is among the regions with the highest wind potential, has storm risk potential or has a high number of stormy days. In the study, semi-structured interviews were conducted with the representatives of public institutions and organizations accepted as stakeholders in disaster management at the provincial level. In the analysis of the data obtained as a result of the field research, MAXQDA 2022 qualitative research data analysis program was used. It is thought that the studies related to climate change and disaster, which are the two main problems of today, will contribute to the public policy implementation processes of the central and local government units.

Research; It has been concluded that the risk of storm disasters is high in certain regions, that disasters that have occurred in the past have caused material damage and destruction of nature, that the places designed to protect against disasters are insufficient, and that there is no storm

INTERNATIONAL **AEGEAN** CONFERENCES
ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES-VIII
September 23-25, 2023

action plan in provincial disaster plans. Since the research is conducted in Çanakkale province, the main limitation is that it cannot be generalized for all of Turkey.

Keywords: Disaster, Integrated Disaster Management, Storm, Climate Change.

**TÜRK TELEVİZYON DİZİLERİNDE YER VERİLEN MUTFAK UNSURLARININ
GASTRODİPLOMASİ ARACI OLARAK KULLANILMASI**

**THE USE OF CULINARY ELEMENTS IN TURKISH TELEVISION SERIES AS A TOOL
OF GASTRODIPLOMACY**

Tuba ALDEMİR

Dr., İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Otel Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü
Dr., İstanbul Esenyurt University, Vocational School, Department of Hotel Restaurant and Catering Services

ORCID ID: 0000-0001-7419-3640

Berre Zeynep UÇAN KAYAALP

Öğr. Gör., İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Otel Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü
Lecturer., İstanbul Esenyurt University, Vocational School, Department of Hotel Restaurant and Catering
Services

ORCID ID: 0000-0003-1180-3100

ÖZET

Bir ülkenin yemek kültürünün ve mutfak zenginliklerinin uluslararası arenada tanıtılması ve paylaşması amacını taşıyan gastrodiplomasi; yerel mutfakları ülkelerin tarihi, kültürel mirası ve kimliği ile ilişkilendiren bir diplomasi türüdür. Yemek, insanların bir araya gelmesi, farklı kültürleri keşfetmesi ve yeni deneyimler yaşamasında yüzyıllardır evrensel bir dil olma görevi üstlenmektedir. Gastrodiplomasi de yemeği bir araç olarak kullanarak uluslararası ilişkilerde kültürel bağların geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Buradan hareketle son yıllarda ülkelerin televizyon dizilerinde yemek kültürü ve mutfak unsurlarını kültürel tanıtım amacıyla kullanmaya başladıkları dikkat çekmektedir. Televizyon dizileri; izleyicilere farklı kültürleri, yemekleri ve yaşam tarzlarını tanıtarak bu sayede uluslararası ilişkilerin güçlenmesine olumlu katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Yemeklerin hazırlanışı ve sunumu hakkında detaylar içeren sahneler, izleyicilerin yemek yapma becerilerini geliştirmelerini teşvik ederken; karakterlerin yemek yapma süreçlerini seyretmek, izleyicilerin o kültürün mutfak alışkanlıklarını daha yakından görmesini sağlamaktadır. Dünya genelinde milyonlarca kişi tarafından izlenen dizilerde yer alan mutfak unsurları sayesinde izleyiciler, farklı kültürlere karşı sempati duyabilmektedir. Bu bağlamda hükümetler, televizyon dizilerinde yemek kültürünü bir araç olarak kullanarak diplomasiye yeni bir boyut kazandırabilmektedir. Başta Orta Doğu ülkeleri olmak üzere, Latin Amerika, Balkanlar ve Güney Asya ülkelerine televizyon dizilerinin ihraç edilmesi ve bu dizilerin büyük bir izleyici kitlesine sahip olması, Türkiye'nin bu alandaki başarısını göstermektedir. Bu durum, izleyicilere Türk kültürüne ait gelenekler ve yaşam tarzı hakkında daha fazla bilgi edinme fırsatı sunmaktadır. Özellikle Güzel Günler, Kızılıcak Şerbeti, Aile, Yalı Çapkını gibi son dönem Türk televizyon dizilerinde bölgelere ait yöresel mutfak ürünlerine, yiyeceklerin tüketilme şekillerine ve sofranın aileleri bir araya

getiren bir unsur olduğunu benimseyen Türk aile kültürü yapısına yönelik sahnelerin sıklıkla konu edildiği görülmektedir. Öyle ki bu sahnelerde gösterilen yöresel yiyeceklerin tarifleri, sosyal medya platformlarında yer alan ve birçok ülkeden takipçisi bulunan yemek kanallarında verilmektedir. Tüm bunlar Türkiye'nin televizyon dizilerinde yer verilen mutfak unsurları sayesinde gastrodiplomasiyi başarılı bir şekilde uyguladığını ve gastrodiplomasi aracılığıyla Türk mutfak kültürünü dünyaya tanıtmada televizyon dizilerini bir araç olarak kullandığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Televizyon Dizileri, Gastrodiplomasi, Türk Mutfak Kültürü, İzleyici

ABSTRACT

Gastrodiplomacy, which aims to promote and share the food culture and culinary heritage of a country on the international stage, is a type of diplomacy that associates local cuisine with the history, cultural heritage and identity of countries. For centuries, food has been a universal language for people to come together, discover different cultures and have new experiences. Gastrodiplomacy plays an important role in developing cultural ties in international relations by using food as a tool. Based on this, it is noteworthy that in recent years, countries have started to use food culture and culinary elements in television series for cultural promotion. Television series have the potential to contribute positively to the strengthening of international relations by introducing viewers to different cultures, food and lifestyles. While scenes with details about the preparation and presentation of meals encourage viewers to improve their cooking skills, watching the cooking processes of the characters enables viewers to see the culinary habits of that culture more closely. Through the culinary elements in TV series watched by millions of people around the world, viewers can sympathise with different cultures. In this context, governments can bring a new dimension to diplomacy by using food culture as a tool in television series. Turkey's success in this field is demonstrated by the fact that television series are exported to Middle Eastern countries, Latin America, the Balkans and South Asian countries and that these series have a large audience. This situation offers viewers the opportunity to learn more about the traditions and lifestyle of Turkish culture. Especially in recent Turkish television series such as *Güzel Günler*, *Kızılıcak Şerbeti*, *Aile* and *Yalı Çapkını*, it is seen that scenes about the local culinary products of the regions, the ways of consuming food and the structure of Turkish family culture, which adopts that the table is an element that brings families together, are frequently discussed. So much so that the recipes of the local foods shown in these scenes are given on food channels on social media platforms and have followers from many countries. All of these reveal that Turkey successfully implements gastrodiplomacy through the culinary elements in television series and uses television series as a tool to introduce Turkish culinary culture to the world through gastrodiplomacy.

Keywords: Television series, Gastrodiplomacy, Turkish Culinary Culture, Audience

**İNSAN KAYNAKLARI YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN İŞLETMELERİN
İNSAN KAYNAKLARI SÜREÇLERİNE BAKIŞ AÇILARI**
HUMAN RESOURCES MASTER STUDENTS' PERSPECTIVES ON THE HUMAN
RESOURCES PROCESSES OF BUSINESSES

Umut DENİZLİ

Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İnsan Kaynakları Yönetimi
Bölümü

*Ph.D., Gümüşhane University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Human
Resources Management*

ORCID ID: 0000-0003-1666-7996

ÖZET

Sürdürülebilir bir büyüme için insan kaynaklarının geliştirilmesi gerekliliği açıktır. İşletmelerin farklılaşmasını sağlayacak insan kaynakları faaliyetleri ile yaratılacak olan değer, sektörde işletmelere bir rekabet avantajı sağlayacaktır. Bu bağlamda işletmelerin etkinliklerini arttırmak amacıyla güden farklılaştırıcı politikaların eksikliği hissedilmektedir. Araştırmanın problemi, iş gücünün söylemlerinde görülen, “işletmelerin insan kaynakları faaliyetlerinin çalışan ihtiyaçları yerine popülist ya da subjektif politikalara dayandırılmasının yarattığı rahatsızlık ve memnuniyetsizlik” şeklindedir. Araştırma sorusu ise “insan kaynakları faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması için neler yapılabilir? olarak belirlenmiştir. Araştırmada nitel yöntemler kullanılmıştır. İnsan kaynaklarının geliştirilmesi ile ilgili daha önce yapılan çalışmalarda da görüleceği üzere birincil veriler odak grup görüşmeleri ile elde edilmiştir. Bu kapsamda insan kaynakları alanında kariyer yapan yüksek lisans öğrencilerine yarı yapılandırılmış sorular yöneltilmiştir. Bu görüşmeler sonucunda, mevcut insan kaynaklarının etkinliğinin geliştirilebilmesi ile ilgili izlenecek strateji ve yol haritalarına ulaşılmıştır. Araştırmanın pilot çalışması aşamasında altı öğrenci/çalışan ile yüz yüze, yaklaşık iki saat süren bir odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Kayıt altına alınan görüşme deşifre edilerek yazıya dökülmüştür. Maxqda 2022 programı ile yapılan betimsel analizlerle gerçekleştirilen kodlama işlemi neticesinde yaratıcı fikirler, iletişim ağı kullanımı, dijitalleşme, kişi-örgüt uyumu ve kurumsallaşma temalarına ulaşılmıştır. Ortaya çıkan tema ve kodlar, güvenilirliğin sağlanması amacıyla iki araştırmacı tarafından da teyit edilmiştir. İşletmelerin insan kaynakları faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması için katılımcılar tarafından yapılan değerlendirmelerde; faydalı yaratıcı fikirlere önem verilmesi, sektördeki diğer işletme ya da paydaşlardan referans olabilecek örneklerin alınıp ihtiyaçlara göre düzenlenmesi, elektronik eğitim ve faaliyetlere ağırlık verilmesi, insan kaynakları eğitim planlamalarında yerel unsurların gözetilmesi ve kurumsal itibarın artırılmasına yönelik faaliyetler yapılması şeklinde vurgulanan sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnsan Kaynakları Faaliyetleri, İşletme Etkinliği, Nitel Araştırma.

ABSTRACT

Human resources development is necessary for sustainable growth. The value created through human resources activities enabling businesses to differentiate will provide a competitive advantage to businesses in the sector. The need for differentiating policies to increase businesses' efficiency is felt in this context. The problem of the research, seen in the discourses of the workforce, is "the discomfort and dissatisfaction caused by businesses' basing their human resources activities on populist or subjective policies instead of employee needs." The research question "What can be done to increase the effectiveness of human resources activities?" was determined as. Qualitative research was used as the research method. As can be seen in previous studies on human resources development, primary data was obtained through focus group interviews. In this context, semi-structured questions were asked to graduate students who are pursuing a career in the field of human resources. As a result, these meetings aimed to reach strategies and road maps to be followed to improve the effectiveness of existing human resources. During the pilot study phase of the research, a face-to-face focus group interview lasting approximately two hours was held with six students/employees. The recorded conversation was transcribed. As a result of the coding process carried out through descriptive analysis with the Maxqda 2022 program, the themes of creative ideas, communication network use, digitalisation, person-organization fit, and institutionalisation were reached. Two researchers confirmed the resulting themes and codes to ensure reliability. In the evaluations made by the participants in order to increase the effectiveness of the human resources activities of the enterprises, the results were highlighted as giving importance to helpful, creative ideas, taking reference examples from other businesses or stakeholders in the sector and arranging them according to needs, focusing on electronic training and activities, considering local elements in human resources training planning and carrying out activities to increase corporate reputation.

Keywords: Human Resources Activities, Business Effectiveness, Qualitative Research.

SPORTS AND TIME MANAGEMENT
SPOR VE ZAMAN YÖNETİMİ

Hacı Ali ÇAKICI

Dr., Ordu Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliği Bölümü, Ordu, Türkiye.
Dr., Ordu University, Faculty of Sports Sciences, Department of Sports Management, Ordu, Türkiye.
ORCID ID: 0000-0001-9439-1118

ÖZET

Bu çalışmada, spor, spor organizasyonları ve spor örgütlerinin başarılı bir şekilde yönetilmesini destekleyecek olan zaman yönetimi kavramının, spor olgusu ile kuramsal bir şekilde incelenmesidir. Bu amaç yönünde çalışma nitel araştırma yöntemi kapsamındadır. Çalışmada, ülkemizde spor ve zaman yönetimi kapsamında yapılan araştırmaları incelemek için doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analiz sürecinde elektronik ya da basılı kaynaklar kullanılabilir. Spor kavramı, günümüz modern dünyada oldukça önemli bir yeri olduğu söylenebilir. İnsanoğlu spor olgusu aracılığıyla eğlenmekte, sosyalleşmekte, sağlığını korumakta ve serbest zamanlarını en iyi şekilde değerlendirmektedir. Bu noktada spor, bireyler açısından yaşamın bir parçası haline geldiği ifade edilebilir. Sporun sistemli ve bilinçli bir şekilde yapılması için, yönetim kavramının önemi oldukça fazladır. Sporun doğru ve uygun yönetilmesi, insanların sporu daha düzenli ve istekli yapmasına da sebep olacaktır. Bu hususta, yönetim yaklaşımlarından olan zaman yönetimi, sporun içerisinde etkili bir yeri olduğu söylenebilir. Zaman yönetimi, sporun içerisindeki tüm elemanların ve yöneticilerin en iyi şekilde değerlendirmesi gereken yönetim anlayışlarından bir tanesidir. Spor elemanlarının zamanı en iyi şekilde yönetebilmesi, hem sporcuların, antrenörlerin vb. performansı yönünden hem de spor yöneticilerinin spor örgüt ve kurumlarına olan faydası açısından katkı sağlayacaktır. Bunların yanında spor elemanlarının acil ve beklenmedik durumların ortaya çıkması ihtimali göz önünde bulundurularak, zaman yönetiminin en iyi şekilde değerlendirilmesi için planlar ve hazırlıkların yapılması gerekmektedir. Sonuç olarak; spor elemanları içerisinde özellikle spor yöneticilerinin görev ve sorumluluklarının açık ve net olması, etkili zaman yönetimi eğitimlerinin verilmesi ve mesai içerisinde yapılması gereken işlerin belirli saat dilimlerine ayrılması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Spor, Zaman, Zaman Yönetimi.

ABSTRACT

In this study, the theoretical examination of the concept of time management, which will support the successful management of sports, sports organizations, and sports entities, in conjunction with the phenomenon of sports, is the main objective. This study is conducted

within the scope of qualitative research methodology. Document analysis has been used in the study to examine the research conducted on sports and time management in our country. Electronic or printed sources can be used in the document analysis process. The concept of sports can be said to hold a significant place in the modern world today. Through the phenomenon of sports, individuals find enjoyment, socialize, maintain their health, and make the most of their leisure time. At this point, it can be stated that sports have become a part of life for individuals. For sports to be done systematically and consciously, the importance of the management concept is quite significant. Proper and suitable management of sports will also lead individuals to engage in sports more regularly and willingly. In this regard, time management, one of the management approaches, can be said to have an effective role within the realm of sports. Time management is one of the management approaches that all elements and managers within sports need to make the best use of. Effective time management by sports entities will contribute both to the performance of athletes, coaches, etc., and to the benefit of sports administrators for sports organizations and institutions. In addition to this, considering the possibility of unforeseen and unexpected situations arising for sports entities, plans and preparations should be made for the best utilization of time management. In conclusion; it is recommended that the duties and responsibilities of sports entities, especially sports administrators, should be clear and explicit, effective time management training should be provided, and the tasks to be performed during working hours should be allocated to specific time slots.

Keywords: Sports, Time, Time Management

GİRİŞ

Günümüzde insanlar zaman kavramını çok önemsemektedir. İnsanlar, iş hayatlarında ve serbest zamanlarında zamanı en iyi şekilde değerlendirmek ve ona hareket etmeyi alışkanlık haline getirmeye çalışmaktadırlar. Ancak, çoğu zaman bireylerin bunu başaramadıkları da söylenebilir. Zaman yönetimini değerlendirmekten ziyade zamanın içinde en faydalı şekilde hareket etmek önemlidir.

Bu husus tüm etkinliklerde olduğu gibi spor içerisinde de gerçekleşmesi gerekmektedir. Spor içerisinde zaman kavramı, sporcuların ve diğer spor elemanları için çok değerli bir süreçtir. Çünkü spor içerisinde planlı ve programlı hareket edilmesi, başarı sağlayacaktır. Bu plan ve programlar doğru zamanda yapılması ise başarının sürekliliğini ortaya koyacaktır. Diğer yandan sporun sevk ve idari kısmında ise zaman yönetimi, kesinlikle uygulanması gereken bir yönetim tarzıdır. Sporun sistemli bir şekilde işleyişi, sporun düzenli olarak sürdürülmesine sebep olacaktır. Bu işleyişin doğru ve elverişli olabilmesi için, spor yöneticilerinin ve personellerinin zaman yönetimini en iyi şekilde değerlendirmeleri büyük önem arz edecektir. Bu bilgiler ile spor ve zaman yönetiminin ilişkisinin etkinliği görülmektedir. Bu etkinlikler alan

yazında yapılan çalışmalar ve dokümanlar ile desteklenmesi önemli olacaktır. Böylece çalışmanın amacı spor ve süreç yönetiminin incelenmesidir.

LİTERATÜR BİLGİ

Spor

Spor, günümüz modern dünyasında toplumların kültür ve refah seviyelerinin bir temsilcisi olarak anlam kazanan ve sosyal yaşamın tüm yönlerini etkileyen sosyal bir olgu olarak ifade edilmektedir. Spor tarihsel olarak incelendiğinde, oyalanma ve oyun gibi değerlendirilirken, günümüzde ise boş zaman, eğitim, politika, kültür, turizm, propaganda, reklam, turizm, gençlik, kadın, iş bölümü, meslekleşme, engelliler gibi kavramlar ile gerek doğrudan gerekse dolaylı ilişkilendirilen bir kavramdır. Kısaca, toplumsal yönü olan ve uluslararası geçerliliği bulunan küresel bir kurum olarak ifade edilmektedir. Bu sebeple spor günümüzün yarar sağlayan, çok yönlü ve çok amaçlı evrensel bir olgudur (Yetim 2000).

Spor, insanoğluna beden ve ruh gelişimini sağlayan, kişiliği oluşturan, karakteristik özellikleri ortaya koyan, yetenek ve beceri kazandırmaktadır. Bununla birlikte, iletişim düzeyini geliştirmekte, belli kurallara göre kişinin mücadele gücünü artırma, heyecan duyma ve yarışma azmini sağlamaktadır. Spor, kişilerin çevresine genişlik katan, profesyonellik özelliğini benimseten veya boş zaman değerlendirme aracı olan, sosyalleştiren, toplumla bütünleştiren, ruh ve fiziği geliştiren kültürel bir olgu olarak tanımlanmaktadır (Erkal ve ark. 1998).

Spor, insanların yaşamlarında olumlu etkiler yaratırken, toplumun sağlıklı ve güçlü bir yapısının oluşmasını, başka sosyal kurumlarla ilişkilerini sürdürerek toplumun bütünlüğünü, çağdaşlaşmasını ve gelişmesini sağlayan sosyal bir kurumdur. Böylece spor, toplum hayatının sosyal fonksiyonlarını geliştiren ve sosyal yönlerini ortaya koyan bir kavramdır (Yetim 2000).

Zaman

Zaman kavramı, eylemlerin geçtiği süre olarak ifade edilmektedir. Bu açıklamayla eylemin olmadığı bir yer zamandan bahsedilemez. Bu yüzden zaman; saniye, dakika, saat, gün bir ölçülere göre sınıflandırılmıştır (Genç ve Demirdöğen). Felsefi açıdan da bir konu olan zaman, olgusal yönden olmayıp tamamen zihinsel bir süreçtir. Yani, yaşanan olayların sıralanması göz önüne alındığında, zihnimizde ortaya çıkardığımız soyut bir kavramdır. Bunun yanında zaman kavramının bir diğer olmazsa olmaz unsuru değişimdir. Değişim yaşanmazsa zaman olamaz denilebilir. Zaman unsurunun oluşumunda değişim ve eylem çok önemlidir. İnsanoğlu zamanı eylem ile sürdürmektedir (Türkmen 2005).

Zaman insanoğlunun hayatında oldukça önemli bir kaynaktır. Bireyler yeri geldiğinde bu kaynakları kötü kullanır yeri geldiğinde ise olumlu yönde değerlendirir. İnsanların yaşamlarında zaman paradan daha kıymetli bir kavramdır. Nedeni ise zaman, telafi edilemeyen ve depolanamayan bir olgudur. Bu yüzden insanların hayatlarında başarı sağlamaları için, zamanı doğru, sistemli ve faydalı bir şekilde kullanmalıdırlar. Günümüz dünyasında, bireylerin

başarısını veya başarısızlığını sağlayan en belirgin ölçüt, zaman olgusunu etkili, akıllı ve en iyi şekilde kullanma yeteneğindedir (Özer 2011).

Zamanı etkili bir şekilde kullanmak, örgütler yönünden oldukça önemlidir. Bu noktada örgüt içerisindeki yönetici veya personellerin, iş saatleri içerisinde zamanı en iyi şekilde değerlendirmeleri gerekmektedir. Yönetim kavramının içerisinde de geçen “az zaman, çok iş” anlayışı, yöneticiler için uygulanması gereken bir durum olduğu söylenebilir. Yani, yöneticiler zamanı en iyi ve en verimli şekilde değerlendirerek, örgüt veya kurum amaçlarını gerçekleştirmeleri gerekmektedir.

Zaman kavramı genel olarak birçok tanımı bulunmaktadır. Bunlara değinilecek olunursa; zaman, insan hayatının imkanlarına ilişkin kısa veya uzun süreli, tekrarlanması imkânsız, ilki ve sonu belli olmayan, saat aracılığıyla ölçülen bir kavramdır (Gürer ve ark. 2016).

Zaman, sıralanmış bir şekilde dizilmiş olgu ve olaylar bütünü olarak açıklanmaktadır. Yani zaman kavramı ölçülebilen bir süreçtir (Açıkalın 1998).

Zaman, hangi meslek olursa olsun insanların üzerinde baskı yaptığı evrensel bir durumdur (Cüceloğlu 1999).

Modern yönetim anlayışında zaman çok önemli bir üretim kaynağı olarak görülmekte ve bu kaynağın yatırım açısından büyük bir paya sahip olduğu kabul edilmektedir. Bütün üretim alanlarında zaman kavramı, anlaşılması en olan ve en kötü değerlendirilen kaynak olarak ifade edilmektedir. Zamanın etkin ve faydalı bir şekilde değerlendirilmesi için onun iyi yönetilmesi önemli bir durumdur. İnsanların günlük hayatta zamanın nasıl geçtiğiyle ilgili farkındalık çok düşüktür. Ancak, zamanı iyi yönetebilmek için, zamanın farkında olmak gerekiyor. Zamanın yönetilmesi açısından bireylerin kendilerini zamanın içinde değerlendirmelidirler. Yani, önemli olan zamanın ölçütü değil, zaman içinde neler yapılabilmesidir (Özer 2011).

Zaman kavramını en etkin şekilde uygulanması için ilk olarak bunun istenmesi gerekmektedir. Zamanın etkili ve verimli bir şekilde kullanıldığı taktirde insanlar daha az baskı altında kalacaklardır. Bu durum bireylere zamanın değerini ve fazlalığını gösterecektir. Kurumlar veya örgütler yönünden ifade edilecek olunursa, yöneticilerin veya personellerin zamanı etkin bir şekilde kullanmadıklarında, diğer olumlu özellikleri olan liderlik, karar verme gibi durumlarında etkinliği azalmaktadır (Özsoy ve ark. 2015).

Zaman Yönetimi

Günümüz dünyasında yaşanan değişimler ve gelişimler, insanlığın zaman yönetim anlayışını değiştirmiştir. Bu değişimlerin en önemlisi ise teknolojik gelişmelerdir. Teknolojik gelişmeler sayesinde, bireyler bilgiye ulaşma hızı daha da artmıştır. Bu durum insanların zaman yönetimlerinin değerlendirmesinde değişim sağladığı söylenebilir. Örgütler ve kurumlar açısından başarılı bir zaman yönetimi uygulaması için, personel ve yöneticilerin amaçlarını belirlemek, amaca erişmek için planlar yapmak, uygulanacak olan ilk planı yerine getirmek ve

sonlandırılacak zamanı belirlemek ve amacı yerine getirene kadar mücadele etmek gerekmektedir (Özer 2011).

Zaman yönetimi, bireylerin sosyal ve meslek hayatlarında, hedeflerine etkin ve verimli bir şekilde erişebilmesi için planlama, organizasyon ve denetleme gibi yönetim uygulamaları kendi faaliyetlerine uygulama süreci olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte zaman yönetiminin amacı, belirli bir zaman dilimi içerisinde gerçekleştirilecek faaliyetlerin niteliğini ve özelliğini arttırmaktır (Tanrıoğen ve Işcan 2009).

Zaman yönetimi, zaman olgusu göz önünde bulundurulduğunda, elde bulunan kaynakların verimli ve etkin bir şekilde kullanımınıdır. Böylece, insanlar bireysel hedeflerine erişmede başarı gösterirler (Yılmaz ve Aslan, 2002).

Zaman yönetimi, insanoğlunun hedef ve amaçlara erişebilmesinde önemli bir kaynak olarak nitelendirilen zamanı faydalı kullanma eylemidir. Bireylerde, zaman kavramını en iyi şekilde erişkinler kullanmaktadır. Bunun sebebi ise sorumluluklarının çok fazla bir şekilde olmasıdır. Böylece, sorumluluk bilinçleri zaman yönetimini değerlendirme de önemli bir etkidir. Bununla birlikte zaman yönetimi bir başka anlamı ise öz yönetimdir. Yani, insanlar zamanlarını kendilerine göre dürüst ve doğru bir şekilde değerlendirme uygulamasıdır (Özsoy ve ark. 2015).

Zaman yönetimi, örgüt ve kurumlarda değişimin yönetilmesi yönünden de önemlidir. Değişime karşı direnme durumu çoğu zaman yaşanan değişimin zamansız olmasından kaynaklanmaktadır. Zamansız yaşanan bir değişim ne kadar olumlu sonuçlar ortaya çıkarırsa çıkarsın, değişime karşı direnişle karşı karşıya gelme ihtimali her daim yüksektir. Bu hususta zaman yönetimi değişime ve değişime direnişte önemli rol oynamaktadır (Özer 2011).

SONUÇ

Zaman kavramının etkili ve faydalı bir şekilde değerlendirilmesi için, iyi ve doğru yönetilmesi gerekmektedir. İnsanların işlerinde ve sosyal hayatlarında her daim zaman stratejilerinin belirlemeleri önemli olacaktır. İnsanoğlu bu stratejiler, hayatının her alanında uygulanması gerekmektedir. Bunlardan bir tanesi de spordur. Spor, insanların varoluşundan günümüze kadar bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde her zaman hayatının bir parçası olmuştur. Bu noktada, sporun içerisinde zamanı değerlendirmek ve yönetmek, sporcular ve diğer spor elemanları için başarı getirecektir.

Literatür incelendiğinde, spor ve zaman yönetimi hakkında birçok çalışmaya rastlanılmıştır (Türkmen 2005; Köse ve Uzun 2019; Demir ve Alpullu 2020). Çalışma sonuçları genel olarak irdelendiğinde; zamanı değerlendirmek adına belirli programların yapılması gerektiği, bu plan ve programların günlük olması, belirli amaçların oluşturulması, zaman yönetim kavramının öneminin farkındalığı gibi sonuçlar elde edilmiştir. Mevcut araştırma, spor ve zaman yönetiminin önemine vurgu yapmaktadır. Bunlara ilaveten, özellikle spor yöneticilerine zaman yönetiminin değerlendirilmesiyle alakalı eğitimlerin verilmesi önemli olacaktır. Bu noktada,

spor yöneticilerinin aylık rapor halinde neler yaptıklarının istenmesi de kontrol yönünden daha sağlam olacağı düşünülebilir. Sporcu ve diğer spor elemanları açısından ise zaman yönetimi sadece spor ortamında değil sosyal yaşamlarında da gerçekleştirilmesi gereken bir yönetim tarzı olarak benimsenmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Açıkalın, A. (1998). *Toplumsal, Kurumsal ve Teknik Yönleriyle Okul Yöneticiliği*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Cüceloğlu, D. (1999). *İyi Düşün Doğru Karar Ver*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Demir, G., Alpullu, A. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Yönetiminin Değerlendirilmesi. *Eurasian Research in Sport Science*, 5 (1), 94-102.
- Erkal, M.E., Ayan, D., Güven, Ö. (1998). *Sosyolojik Açıdan Spor*. Ankara: Der Yayınları.
- Genç, N., Demirdöğen, O. (2000). *Yönetim El Kitabı*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Gürer, B., Dedeşah, U.E., Öz, N., Acun, A. (2016). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Zaman Yönetiminin İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3 (3), 1-11.
- Köse, B., Uzun, M. (2019). Spor Bilimlerinde Okuyan Öğrencilerin Zaman Yönetimi Davranışları. *Türkiye Spor Bilimleri Dergisi*, 3 (2), 82-87.
- Özer, M.A. (2011). *21. Yüzyılda Yönetim ve Yöneticiler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özsoy, D., Toksöz, İ., Oğuzhan, A. (2015). Spor Organizasyonlarında Görev Yapan Bireylerin Zaman Yönetimi, Tutum ve Becerilerinin İncelenmesi. *Manas Journal of Social Studies*, 4(5), 346-358.
- Tanrıoğen A., Işcan S. (2009). Time Management Skills of Pamukkale University Students and Their Effects on Academic Achievement. *Eurasian Journal of Educational Research*. 35, 93-108.
- Türkmen, M. (2005). *Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Merkez Örgütünde Zaman Yönetimi*. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Yetim, A. (2000). Sporun Sosyal Görünümü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5 (1), 63-72.
- Yılmaz, A., Aslan, S. (2002). Örgütsel Zaman Yönetimi. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(1), 25-46.

**SİNEMA VE OTT PLATFORMLAR ARASINDA SEYİRCİ BEKLENTİLERİ
ÇERÇEVESİNDE ATATÜRK VE OPPENHEIMER FİLMLERİNİN İNCELEMESİ**
THE ANALYSIS OF ATATÜRK AND OPPENHEIMER FILMS IN THE FRAMEWORK
OF AUDIENCE EXPECTATIONS BETWEEN CINEMA AND OTT PLATFORMS

M. Sami Okumuş

Dr., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı
Ph.D., Marmara University, Faculty of Communication, Department of Radio Television and Cinema

ORCID ID: 0000-0001-5845-7917

ÖZET

Global ölçekte son yıllarda sayısı günden güne artan OTT platformların kaliteli içerik üretmesi ve dünyanın birçok ülkesindeki abonelerine yayın kuşağındaki bu akışı kolaylıkla ulaştırabilmeleri, sektörde iş yapan yapımcı, yönetmen ve oyuncuların küresel bazda tanınabilmesi ve takip edilebilmesi bakımından platformların potansiyeli günümüzde büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple, Netflix ve Disney+ gibi abonelik sayıları 220 milyonun üzerinde seyreden platformlarda bir projenin yer alması, bu içeriklerin daha çok seyirciye ve bilinirliğe ulaşması yönünden önemli bir itibarı ve gücü elinde barındırmaktadır. Bu minvalde araştırma konusunda, sinema ve OTT platformlar arasında seyircilerin film izleme alışkanlıkları ve tercihleri üzerine yer alacak kuramsal aktarımların yanı sıra güncel veri ve bilgilerle bu çalışmanın örneğinde verilen filmler ekseninde durum analizleri ve tartışmaları yer almaktadır. Yakın dönemde sinema salonuna gitmenin ekonomik sebepler, zaman ve sağlık yönünden kısıtlayıcı bir aktivite olduğu göz önüne alındığında, *Oppenheimer* filminin sadece Türkiye özelinde 1.563.788 seyirciye ulaştığı bilgisinin yanı sıra dünya çapında gerçekleştirdiği \$777,977,010'lık gişe hasılatı da önemli bir başarının ve tanıtımın yansıması olarak ele alınmaktadır. Son dönemde, Netflix ve Disney+ gibi sektörde başı çeken platformlar, uyguladıkları yayın politikaları nedeniyle zaman zaman abone sayılarında kısmî düşüşler yaşamakta ancak bu düşüşlerin ilgili platformlar tarafından beklenen ölçüde dikkate alınmadığına şahit olunmaktadır. Bunun en önemli örneği, önümüzdeki günlerde Disney+'ta yayınlanması planlanan *Atatürk* film projesi üzerine yapılan siyasi lobiler nedeniyle, projenin bütün itiraz ve eleştirilere rağmen -her ne kadar proje başında planlaması bu şekilde olmasa da- Disney+ platformunda yayınlanmayacağı kararı bu eksende Türkiye ölçeğinde tartışmaları en üst seviyeye çıkarmış, konu bakımından ele alınması gereken meseleler hakkında tabî ve etik olmayan görünmez bir sansürün yansıması olarak kültürel hayatın etkileşimi içinde yerini aldığı bir gerçektir. Bu çalışma kapsamında, seyircilerin film tüketimlerinde sinema salonu ya da dijital platform tercihleri alanında detay bilgilere de yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Filmler, TV Dizileri, Sinema, Televizyon, OTT Platformları.

ABSTRACT

The potential of OTT platforms, which have been increasing in number on a global scale in recent years, is great importance today in terms of producing quality content and easily delivering this streaming content to subscribers in many countries around the world, as well as the global recognition and follow-up of producers, directors, and actors working in the sector. Therefore, the presence of a project on platforms such as Netflix and Disney+, whose subscription numbers are over 220 million, holds an important reputation and power in terms of reaching more audiences and awareness. In this respect, the research topic will include theoretical presentations on the movie viewing habits and preferences of the audience between cinema and OTT platforms, as well as case analyses and discussions on the basis of the films given in the example of this study with current data and information. Considering the fact that going to the movie theater is a limited activity in terms of economic reasons, time and health in recent times, the fact that *Oppenheimer* reached 1,563,788 viewers in Turkey alone, as well as its worldwide box office gross of \$777,977,010, is considered as a reflection of a significant success and promotion. Recently, the leading platforms in the sector, such as Netflix and Disney+, have been experiencing partial declines in their subscriber rates from time to time due to their broadcasting policies, but it has been witnessed that these declines have not been taken into account by the relevant platforms to the extent expected. The most important instance of this is the decision that the project will not be broadcast on the Disney+ platform despite all objections and criticisms due to political lobbying on the *Atatürk* film project, which is planned to be broadcast on Disney+ in the coming days, has brought the discussions to the highest level on the scale of Turkey, and it is a fact that it has taken its place in the interaction of cultural life as a reflection of invisible censorship that is not natural and ethical about the issues that need to be addressed in terms of subject matter. Within the scope of this study, detailed information on the preferences of audiences for movie theaters or digital platforms in their movie consumption is also presented.

Keywords: Movies, TV Series, Cinema, Television, OTT Platforms.

TANAGRA KADINLARI
WOMEN OF TANAGRA

Yıldız GÜNER

Assist.Prof. Mimar Sinan Fine Arts University, Sculpture Department
ORCID NO: 0000-0001-5546-1048

ÖZET

19. Yüzyıl sonlarında Antik Boeotia bölgesi içinde Tanagra kentinine ait mezar kalıntılarına ulaşılmıştır. Bulunanlar arasında boyları 20 cm civarında çok sayıda kadın heykelciği vardır. Bu heykelcikler, klasik dönemden bilinen heykellere benzemekle birlikte; renkli, sevimli yapıları ile onlardan ayrılmaktadır. Tanagra figürleri olarak adlandırılan bu heykeller, Antik Yunan sanatının, bilinenden başka bir yönünü sergiledikleri için, kısa sürede ilgi odağına dönüşmüştür.

Mezarlarda, tapınaklarda ve evlerin ibadet köşelerinde bulunmuş bu heykelcikler sadece şık kadın figürlerinden ibaret değildir. Erkek, çocuk ve tanrılara ait tasvirler de mevcuttur. Ama kadınlar ağırlıklı olarak temsil edilmiştir. MÖ 4. ve 3. Yüzyıllarda, özellikle kadınların yaşamına, giyim kuşam beğenisine dair ipuçları taşımaktadır.

Kadın figürlerini biçimlendirirken, geç klasik dönemin sevilen heykelleri model alınmıştır. Bu heykellerin en bilineni Knidos Afroditi'dir. İlk defa erotik nitelikleri ile çıplak bir kadın bedeni, tapınağın kült heykeli olarak kabul görürken, Praxiteles sanat tarihinde kadının temsilinde yeni bir sayfa açmıştır. Knidoslu Afroditi'nin aksine Tanagra kadınları en şık giysiler ve aksesuarlarla tasvir edilmiştir. Kat kat kumaşlar ve örtülerin bedeni gizlemekte ya da göstermekte oluşu ise ahlaki bir tartışmadır.

Figürlerin çok sayıda ve geniş bir coğrafyada üretilmiş olması, üretimlerinde kullanılan kalıp tekniğinden kaynaklanmaktadır. Kalıpla çoğalttıktan sonra elle yapılan eklentiler ve rötuşlar, figürleri birbirlerinden ayırtmıştır. Pişmiş toprak, dayanıklılığı yanı sıra, kalıpla üretim ve varyasyonlar için en uygun malzemedir. Üzerlerine uygulanan boyalar ne yazık ki günümüze kadar ulaşamamıştır. Özgün renklere dair bilgiler, laboratuvar çalışmalarıyla edinilmektedir.

Tanagra figürlerinin çabuk yayılan ünü onların estetik değerlerinin gölgede kalmasına ve hak ettiklerinden daha az değerlendirilmelerine neden olmuştur. Hızla parlayan ve sönümlenen ilgiden sonra Tanagra figürlerine, temsil ettikleri kadınların sosyal hayattaki rolüne, biraz daha nesnel bir gözle bakabilmek mümkün olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tanagra figürleri, Pişmiş Toprak, Yunan Heykeli

ABSTRACT

In the late 19th century, the remains of the city of Tanagra in the ancient Boeotia region were discovered. Among the findings, there were numerous small female figurines, about 20 cm in height. These figurines, while resembling known sculptures from the classical period, stood out with their colorful and charming designs. These figurines, known as Tanagra figurines, quickly became a focal point of interest because they showcased a different aspect of Ancient Greek art.

These figurines were found in tombs, temples, and the worship corners of homes, and they were not limited to elegant female figures alone. There were also depictions of males, children, and gods, but women were predominantly represented. In the 4th and 3rd centuries BC, these figurines offer clues about the lives and clothing preferences of women, in particular.

When shaping the female figurines, the beloved sculptures of the late classical period served as models. The most famous of these sculptures is Knidian Aphrodite. For the first time, a naked female body with erotic qualities was accepted as a cult statue in a temple, and Praxiteles opened a new page in the representation of women in art history. In contrast to the Knidian Aphrodite, Tanagra women were depicted with the most elegant clothing and accessories. The layering of fabrics and the way they either concealed or revealed the body led to moral discussions.

The wide distribution and production of these figurines across various regions were due to the use of molding techniques. After being cast with molds, handcrafted additions and touches made each figurine unique. Terra-Cotta, aside from its durability, was the most suitable material for mold production and variations. Unfortunately, the paints applied to them have not survived to the present day. Information about their original colors is obtained through laboratory studies.

The quickly rising and fading fame of Tanagra figurines has led to their aesthetic value being overshadowed and perhaps undervalued. After the initial burst of interest, it became possible to look at Tanagra figurines with a more objective eye regarding the social role of the women they represented in their time.

Keywords: Tanagra Figures, Terra-cotta, Greek Sculpture

1. GİRİŞ

Antik Yunan heykelinde yaşanan devrim, pişmiş topraktan yapılan küçük heykelciklerde de karşılık bulmuştur. MÖ 4. yüzyıla gelindiğinde, dönemin heykellerine benzeyen ama küçük boyutları ile canlı ve sevimli bir anlatıma sahip kadın figürleri ile ortaya çıkmıştır. Adını, çok sayıda bulunduğu için antik Tanagra kantinden alan figürler, bütün Yunan coğrafyasına yayılarak uzun süre üretilmiştir.

Dünyanın pek çok kültüründe olduğu gibi, Antik Yunan'da da, ölümlere öbür dünyada eşlik etmesi için, değer verdikleri şeylerin, mezarlara konması geleneği vardır. Bu figürler öbür dünyaya bu dünyanın güzelliklerini taşımayı amaçlamıştır. Bazen de tapınaklarda ya da evlerdeki küçük sunaklarda, yitirilen bir aile bireyini temsil etmek üzere yer almaktadır.

Pişmiş toprak figürler Yunan kültürünün hâkim olduğu tüm topraklarda üretilmiş olmakla birlikte, Antik Tanagra kentinde bulunan figürler, *Praxitelean* (Thompson, 1966:70) estetiğe bağlılığı ile en güzelleri kabul edilir. Tanagra figürleri bazı kaynaklardaki *Tanagrine* olarak anılır. Bu isim Tanagra ve *figurine* (heykelcik) kelimelerinden türetilmiştir.

Tanagra figürleri, ağırlıklı olarak kadınları konu edinmektedir. Boyları 10-30 santimetre arasında değişiklik gösterir. Tamamı pişmiş topraktan üretilmiş ve piştikten sonra boyanmıştır.

Tanagra figürleri genellikle dönemin Atina'sının, ünlü heykeltıraşlarının elinden çıkmış figürler örnek alınarak biçimlendirilmiştir. Bu heykeltıraşların başında Praksiteles gelmektedir.

1.1. Praksiteles

Praxiteles (MÖ 380-330) Atina'da yaşamış, geç klasik dönem heykeltıraşların en sevilenlerindedir. Halikarnas Mozolesi heykeltıraşlarından. *Sfumato* tekniği (ışık geçişlerini zımparayla yumuşatarak, buğulu gibi bir görünüm elde edilmesi) Praksiteles'in icadı ("thebritishmuseum") kabul edilir. Bu teknik insan bedenlerini et yumuşaklığı ile gösterdiği ve dokunmaya teşvik ettiği için önemlidir. Heykelleri, zamanın ünlü ressamı tarafından boyanmıştır. Günümüze kadar ulaşan yapıtı bulunmamaktadır. Praksiteles'e atfedilerek yapılmış, Helenistik ve Roma dönemlerine ait kopyalar ve yazılar sayesinde, yapıtları hakkında bilgi edinilebilmektedir. Yapıtları arasında en yaygın bilineni, çıplak olduğu için sansasyonel hikayelere konu olan, Knidos (Datça yakınları) Afroditi heykelidir. Resimde bugün hemen her sanat eğitimi kurumunda bulunan alçı kopyalarını tanıdığımız, Knidos Afroditi'nin Roma Dönemi kopyası olarak bilinen torsu görmekteyiz.

Resim 1. 1. yy
73cm

Nigel Spivey (1996: 178-179) Afroditi günümüze ulaşamadığı için, yazılı eserlerde heykelin izini sürer. Praksiteles İki Afroditi figürü yapmıştır, çıplak ve giyinik. İkisini aynı fiyata satışa çıkarır. Kos kenti erken davranarak, daha münasip olduğu düşüncesi ile giyinik olanı; Knidos kenti seçeneksiz kalarak çıplak figürü almıştır. Ancak, heykelin güzelliğinin her açıdan sergilendiği, duvarsız bir tapınağa yerleştirilmesi; Knidos'u kısa sürede ilgi odağı haline getirmiş, Kos'un payına pişmanlık düşmüştür.

Knidos Afroditi büyük boyutta ilk nü kadın heykeli olarak bilinmektedir. Arkaik dönem *kouros*larından itibaren erkek bedeni doğal çıplaklığı ile çalışılırken, kadın bedeni giysilerle örtülü tasvir edilmiştir. Praksiteles, tanrıçayı kutsal banyosuna girmek üzereyken

canlandırmıştır. Doğal hareketi ve et görünümünü anlatmaktaki mahareti, figürü önceki örneklerinden ayırarak natüralizme yaklaştırır. El hareketi ve örtünün kullanımı örtünmekten çok işaret eder gibidir, tanrıça izlendiğinin farkındadır. Praksiteles'in heykeli, batı sanat tarihi boyunca süregelen, kadın nülerin, kendini izleyen erkek bakışıyla tasvir edildiği anlayışın kökenidir. Tanagra kadınlarının güzellik ideali Praksiteles'in Afrodite'nden ödünç alınmıştır.

2. FIGÜRLERİN ÜRETİMİ

Miken (MÖ 1600-1100) medeniyetinden beri Yunanlılar, tanrılara adak olarak mezarlara ya da tapınaklara konmak üzere tanrıları ve tanrıçaları temsil eden küçük heykelcikler yapmışlardır. Sekizinci yüzyıldan itibaren çömlekçilik becerileri, küçük figürlere uygulanarak pişmiş toprak figürler üretilmiştir. Dördüncü yüzyılın son çeyreğinden itibaren Tanagra figürleri dediğimiz heykelciklerin üretimine başlanmıştır.

2.1. Terra-cotta

Taş, bronz gibi yüksek üretim maliyeti gerektiren, “kamusal” heykeller, tanrılarla, mitoloji ve inanç sistemi ile ilgiliyken, tiyatro ve gündelik yaşamı konu edinen küçük heykelciklerin üretimi için en kolay bulunup işlenebilen *terra-cotta* (pişmiş toprak) tercih edilmiştir. Dere yataklarından kolayca elde edilen kil, nemli olduğu sürece, yumuşaklığını kaybetmeden, kolaylıkla biçimlendirilir ve fırınlığında dayanıklılık kazanır. Bu, çömlekçilerin insanlık tarihi boyunca kullanmakta olduğu bir yöntemdir.

2.2. Koroplastes; kalıpla çoğaltma ve çeşitleme

Figürlerin çoğunu güzel görümlü, genç kadınlar oluşturduğu için bu figürleri yapanlara *koroplastes* (*coroplasts*, genç kız kalıpcısı) adı verilmiştir. (Stevenson, 1914) Tanagra ustaları, dönemin bilinen, isimleri günümüze kalmış sanatçıları arasında sayılmasalar da gözlem gücü ve güzel yapabilme becerileri ile dikkat çekmektedir.

Resim 2.

300-250BC 22cm

Figürlerin üretiminde pişmiş toprak kalıplar kullanılmıştır. Kalıplar, mum ya da kille serbestçe modellenmiş figürler ya da başka pişmiş toprak heykelciklerin üzerinden alınmıştır. İlk kalıplar tek parçadır. Yüksek rölyef gibi bir figür kalıptan çıkarılırken, figürün arkası elle kapatılmış, bazen de boş bırakılmıştır. Üretim sayısı ile birlikte tekniği de ilerlemiş ve figürün ön ve arka cephesi için iki kalıp üretilmiştir. Bunlara bastırılan kil et sertliğine gelecek kadar nemini bıraktıktan sonra birleştirilerek rötuşlanmıştır. Kafa, kol, bacak gibi detaylar için ayrı kalıplar kullanılarak üretilmiş ve gövdeye eklenmiştir. Figürlerin çoğunda bulunan şapkalar ya da yelpaze gibi aksesuarlar elle biçimlendirilerek fırınlanmadan önce, kil henüz yumuşakken eklenmiştir. Kil iyice kuruyunca son rötuşlar yapılarak fırınlanmıştır.

Resim 3. Aynı kalıptan çoğaltılmış iki figür

Figürlerin tabanında ayakta durmalarını sağlayan, ince, dikdörtgen bir plaka bulunur. Arkalarında ise fırınlanma sırasında hava akışını sağlamak üzere delikler bulunmaktadır.

Kalıplarla çoğaltılmış olmakla birlikte çok az sayıda Tanagra figürü birbirinin tıpatıp aynıdır. Kalıptan çıktıktan sonra, henüz kurumamışken yapılan; baş ve aksesuar gibi farklı parçaların yan eklenmesi gibi müdahalelerle, figürler birbirinden kolaylıkla ayrılır. Sadece başın yönü bile figürün ifadesini değiştirebilmektedir. Böylece bu figürleri satın alanlar her biri eşsiz olan modeller arasından seçim yapmak zorunda kalmıştır.

Heykellerin üretiminde kalıpla çoğaltma yapılması, mevcut heykellerin model alınarak tekrar tekrar çalışılması, yaratıcılığı kısıtlayan bir sınırlama olarak görünebilir. Ancak unutulmamalıdır ki, şehir ve tapınakların planları, *krater*lerin biçimi, Yunan devletlerinde ufak değişikliklerle de olsa kopyalanmaktaydı. Uzun zaman boyunca, çok yerde tekrar edilen biçimler, edinilen birikimin şehir devletleri içinde sınırlanmamasına, *PanHellenic* kültür olarak yayılmasına neden olmuştur.

2.3. Renk

Antik dönemin klasik güzelliği zihnimize dinginlikle canlansa da tüm heykeller rengârenk boyanmaktaydı. Silinen ya da solan renkler günümüze kadar ulaşamadığı için görsel beğenimiz malzemenin özgül niteliğinin öne çıktığı heykellerle biçimlenmiştir. Tanagra figürleri de boyalıdır. Renklendirme fırınlamadan sonra yapılmaktaydı.

Boyama kalıpcılıktan farklı bir ustalık gerektirmektedir Henüz sırla renklendirme bulunmadığı için figürler fırınlandıktan sonra üzerleri kil ve başka doğal pigmentlerle boyanmıştır. Bu renklendirme sır gibi kalıcı bir niteliğe sahip değildir. Elimizde kalan örnekler bu yüzden soluk ya da silinmiştir. Ancak kimyasal analizlerle orijinal görüntüler hakkında tahminde bulunulabilmektedir.

Resimdeki örneğin renkleri şu şekilde tespit edilmiştir: Beyaz kille sıvanmış figürün saçları kırmızı; dudakları ve teni pembe; giysileri açık ve koyu *roseadder* (alizarin karşılığı koyu pembeye yakın kırmızı) tonlarda; sütun ve kuş ise uçuk mavi. (Figürün özgün görüntüsü hakkında fikir vermek amacıyla bu tarife sadık kalarak renklendirmeye çalıştık.)

Geçirgen boyanın altında, *slip* (kille hazırlanmış akıcı kıvamda astar) ve *angobe* (yoğun kıvamlı) tekniği uygulandığı görülür. Figürler, fırınlamadan önce kısmen ya da tamamen beyaz kille astarlanıp; fırından

Resim 4. renk uygulaması

çıktıktan sonra yine boyanmıştır. Boyama beyaz yüzeye fırçayla uygulanmaktadır. Doğal pigmentlerin kullanıldığı su bazlı boyanın yüzeye tutunması için bir bağlayıcı kullanılmadığı, belki yumurta beyazı gibi yine kalıcı olmayan bir maddeden yararlanıldığı düşünülmektedir. (Higgins, 1970)

3. TANAGRA KADINLARI

Figürleri üreten ustalar heykel kopya çalışırken, sadece Helenistik dönemin heykel standartlarına bağlı kalmamıştır. Bronz ve pişmiş toprak kalıpları hazırlamak için tüm heykellerden yararlanılmıştır (Schnapp, Falkenhausen, Miller, Murray, 2013). Arkaik dönem *koreleri*; klasik dönemin dolu hacimleri ve ağırbaşlı ifadeleri; Polykleitos'un insan bedenini ideal ölçülerle standartlaştırdığı *canonu*, hareket izlenimi veren *contra-positio* duruşu Tanagra heykellerinde vücut bulmuştur.

Heykelciklerde gördüğümüz klasik güzellik, temsil edilen kadınların sınıfsal aidiyeti ile ilgilidir. Üst tabakalardan kadınlar tanrıçaların biçimleri ile idealize edilirken, diğer sınıflardan insanlar daha özgürce betimlenebilmiştir.

Tanagra figürleri, 19. Yüzyıl'da bulunduğu Yunan heykelinin sadece klasik figürlerden oluştuğuna dair bir önyargı bulunmaktaydı. Bu küçük figürlerin canlı, sevimli ifadeleri Yunan sanatının başka bir yönünü ortaya koymuştur. (Richter, 1931) Tanagra figürleri doğal hareketleri, çeşitliliği ile Tanrıların betimlendiği mermer ya da bronzlarla karşılaştırılmayacak insani özelliklere sahiptir. Üretildikleri çağın toplumsal yaşayışına dair bilgileri günümüze taşımaktadır.

3.1. Kadınların yaşamı

Antik Yunan erkek dünyasıdır, kadınların politik hakları yoktur. Hayatlarının her aşaması erkeklerin kontrolü altındadır. Şehirde yaşayan kadınların sorumlulukları –tercihen erkek- çocuk yapmak ve ev işlerine göz kulak olmaktan ibarettir. Kırsalda yaşayanlar ise şehirdekilere ek olarak meyve sebze toplamak gibi bazı tarımsal faaliyetlere katılabilmıştır.

Kadınların sosyal hayata katılımı komşu ziyaretlerinden başka, düğün ve cenaze törenleri, dini festivaller ile sınırlıdır. Tanagra figürlerinde gördüğümüz şık giysileri ve mahcup duruşlarıyla, ancak böyle toplumsal aktivitelerde görülmekteydiler. (Norris, 2000) Heykelciklerde gördüğümüz geniş kenarlı şapkaları, ciltlerinin Akdeniz güneşinde kararmasını engellerken aslında o makbul beyaz ten rengi nasıl duvarlar içine hapsediklerini simgelemektedir.

3.2. Giyim kuşam

Erkekler zamanlarının çoğunu dışarda geçirdikleri için evde kadınların hükmü geçmektedir. İşgücünün insan emeği ile sağlandığı toplumda, evlerdeki ağır işler için köleler kullanılmıştır. Tanagra figürlerinde gördüğümüz kadınların zamanları, ip eğirme, kumaş dokuma, dikiş dikme ve çocukları büyütmeyle geçmiştir. Tanagra figürlerinde kumaşın bu denli özenli çalışılması kadınların temel faaliyet alanıyla da ilişkilidir.

Resim 5.

300-275BC 20cm

Resim 6.

325-200BC 17cm

Tanagra heykelticlerinde genç bedenleri örten dökümlü kumaşlar kadın figürlerinin ana kütlelerini oluşturur. Yerlere kadar inen giysinin oluşturduğu kapalı kütle kalıpla çoğaltmayı mümkün kılmıştır. Bu figürler dökümlü giysilerin hacimli formları ile *karyatid*lere benzerlik gösterir. Kütlelilik, *karyatid*lerde taşıyıcı işlev açısından gerekliken, küçük heykelticlerde kalıptan üretimi kolaylaştıran bir niteliktir.

Giysiler iki parçadan oluşur. İçe giyilen *chiton*, ince bir kumaştan, genelde kısa kollu ve göğüslerin altından bağlanan, tunik benzeri bir elbisedir. Omuzların üzerine şal gibi atılarak bedeni saran, bazen kapüşon gibi giyilen; dikdörtgen biçimli kumaşa *himation* adı verilmektedir. Kadın giysilerinde antik çağ boyunca çok az değişiklik olmuştur. Arkaik dönemin *koreleri* de aynı giysilerle betimlenmekteydi. Evlerde dokunan ve dikilen kumaşların malzemesi keten ya da yündür. Giysileri farklılaştıran, eklenen kollar, katlanma biçimleri, aksesuarlar ve kumaşlara uygulanan renk ve desenlerdir.

Tanagra figürlerinde bu farklılıklar özenle işlenmiştir.

Giysilerin oluşturduğu drape, kadın heykelticlerinin temel kurgusunu oluşturur. Üzerindeki şalın yatay ve diyagonal çizgileri, altından dökülen ince kumaşın yatay çizgileri heykelin yüzeyinde, kaligrafiye benzer, çizgisel bir zenginlik oluşturmaktadır. Omuzdan şalın ucunun sarkması, kollar şalın içindeyken bir elin şalı tutuşu, diğerinin (çoğunlukla yelpaze tutmak üzere) şaldan dışarı çıkışı, saçını yapan figürün şalı olmaksızın ev halinde sadece iç elbisesiyle gösterilmesi gibi, kıyafetle kurulan ilişki figürün eylemini tanımlamak üzere kullanılmıştır.

Yunan heykel geleneğinde, kumaş kıvrımları arasında beden hatlarını daha belirginleştirmek, çıplak kadın tasvirinin kabul görmediği çağlarda, figüre örtülü bir erotizm kazandırmıştır. Giysi figürü tamamen kaplasa da örtünmekten çok gösterme amacı taşır. Praksiteles'e atfedilen nülerde, kumaşın ya da elin, örttüğü ya da işaret ettiği sorusu, sanat tarihi boyunca kadın bedeninin nasıl nesneleştirildiğinin göstergesidir.

3.3. Çocuklar

Tanagra figürlerinin alıcılarının kadınlar olduğunu düşündüren şık elbiselerini kuşanmış kadınlar kadar çocuk figürlerinin de çokluğudur. Antik Yunan'da çocukluk günümüzle karşılaştırılamayacak bir deneyimdir. Doğumun risklerini atlatıp hayatta kalabilirse aileye dâhil edilmesi için beden ve zihnen sorunsuz olduğunun da kabul edilmesi gerekmiştir. Erkek olmak, soyu devam ettirmek, ebeveynlerin yaşlılığını garantiye almak ve çeyiz masrafı çıkarmamak için tercih nedeni olabilmektedir. Kucağında bebekle tasvir edilen çok sayıda bakıcı yaşlı kadın heykelciği bulunmaktadır. Çocukların bakımından ve eğitiminden yine köleler sorumlu tutulmuştur. Ancak seçkin ailelerin, erkek çocukları gerçek bir eğitim şansına sahip olmuştur.

Sağ olmanın mucize olduğu zamanlarda, hayatta kalabilmiş bir çocuğun anne için nasıl değerli olduğunu tahmin edebiliriz. Çocuk mezarlarından çıkan oyuncaklar, anne-çocuk ilişkisini temsil eden Afrodite ve Eros figürlerinin çokluğu eski çağlarda hayatın hüznü yüzünü yansıtmaktadır.

Tanagra kadınlarının bir karış ölçüsündeki pişmiş toprak dünyasında, çocuklar da benzer bir ölçüde üretilmiş ve yetişkinlerin yaklaşık yarı ölçüsünde yapılmıştır. Koroplastların figürdeki becerisi, çocukların biçimlendirilmesinde kendini göstermektedir. Fotoğraflarda, çocukların yanında karşılaştırılacak yetişkin bir figür olmasa da; oranları ve portrelerinden, çocuk oldukları kolaylıkla anlaşılmaktadır.

Resim 7.

Boyları 10 cm civarında üç çocuk figürü

3.4. Öteki kadınlar

Tanagra kadınlarının bazıları natüralist üslubuyla diğerlerinden ayrılmaktadır. Şimdiye kadar ele aldığımız ev kadınlarına da tanrıçalara da benzemezler. Yüzleri, soylu kadınların sakin, klasik ifadesinden farklı; mimiklerle, gerçekçi portre nitelikleri ile tasvir edilmiştir. Yaşlanmış bedenleri idealize edilmekten uzaktır. Üstelik bu bedenlerin kumaşların ardında saklanmasına gerek duyulmamıştır. Bu figürlerin *hetaira* oldukları düşünülmektedir. (Jenkins, Turner, 2009:136)

Antik yunan medeniyetinin, meşhur *sempozyum*larına ev sahibi olan erkeğin ailesindeki kadınlar katılamazdı. Erkeklerle, içki ve derin kültür tartışmalarında eşlik edenler *hetaeralardı*. *Hetaera-* ya da *hetaira*, yüksek seviyedeki hayat kadınlarına verilen isimdir. Kadın eşlikçi anlamına gelir. Fiziksel güzelliklerinin yanı sıra ortalama bir Atinalı kadından daha kültürlü olmaları beklenmekteydi. Saygı duyulan, kıskanılan zengin bir yaşam sürmüşlerdir. Bu kadınlar genellikle özgürleşmiş köleler ya da yabancılardır. (penn.museum) Evli kadınlara göre daha özgür yaşamaktaydılar. Evlerinin, evli erkekler tarafından sıklıkla ziyaret edilmesinde bir gizlilik yoktur.

Tüm *hetairalar* arasında en ünlüsü, Praksiteles'in de gözdesi olan Phyrne'dir. 4. Yüzyılda yaşamış olan Phyrne Boeotia'da doğmuş, Atina'da yaşamış ve güzelliği ve zekâsıyla çokça kazanç sağlamıştır. *Hetairalar* dini ritüeller ve *sempozyum*lara para karşılığında katılmaktaydılar. Phyrne'nin bu festivallerde denize çıplak girmesi:

“Ressam Apelles'e “Denizden Yükselen Afrodit” adlı büyük tablosunu ilham vermiştir. Phyrne, bu tablo için model olarak poz vermiştir. Ayrıca (Athenaeus'a göre) Praksiteles'in Cnidian Afrodit heykelinin modeli olmuş ve Praksiteles'in metresi olmuştur; heykelin kopyaları Vatikan ve diğer yerlerde bulunmaktadır. Tanrı hakaretinden suçlandığında, hatip Hyperides tarafından savunulmuştur. Kararın olumsuz olacağı görünmeye başladığında, elbisesini yırtmış ve göğsünü göstererek jüriyi ikna etmeyi başarmıştır.” (Britannica, 2017)

Resim 8.

290-350 BC 19cm

3.6. Sahtecilik

1800'lerin ikinci yarısında, Atina yarımadasında bulunan Schimatari kentinde, çiftçiler hasatla ilgilenmek yerine, topraklarını kazarken rastladıkları Tanagra figürlerini satarak yeni bir geçim kapısı bulmuştur. (Jackson & Jackson, 1925) Kazı alanlarında bulunan pek çok atölye kalıntısından, figürlerin kalıpları çıkarılmış olduğu için figürlerin otantik görünümüyle tekrar üretilmeleri kolay olmuştur. Kalıplara basılan kil ve detayların tekrar biçimlendirilip eklenmesi ile figürleri kolayca oluşturmak mümkündür. Mezar ya da sunaklarda bulunmuş olan bazı figürlerin, kil ya da alçı ile tamir edildiğine; eksik uzuvların yeni pişmiş toprak parçalarla tamamlandığına; yüzlerce yıl toprak altında beklediği için boyası silinmiş figürlerin, yeni boyalarla tekrar renklendirildiğine tanık olunmuştur. (Mau&Farrel, 1993)

Resim 9. 19.yy 24cm

Tanagra figürlerinin ortaya çıktığı andan itibaren gördüğü rağbet bu türden sahteciliğin nedenidir. Bugün müze kaynaklarında, “Tanagra’dan olduğu söyleniyor” ya da “Kafası sonradan eklendiği için çıkarılmıştır” gibi ifadelerle karşılaşmaktayız.

Tanagra figürleri ilk ortaya çıkışında gördüğü rağbeti yirminci yüzyılda yitirmiştir. “Erken dönemlerde yaşanan *Tanagramania*, figürlerin sanatsal değerini gölgelemiştir.” (Bell, 1993) bu gözden düşüşün sebebi daha çok genç kadınların, süslü giysiler içinde betimlendiği, bibloya benzer nitelikleridir. Gerçekten de günümüzde bile evlerde görmeye alışık olduğumuz porselen biblolar, güzellik anlayışı ve üretim yöntemi olarak Tanagra figürleri ile benzerlik taşır. Sahte Tanagrular, öncelikle renkleri ile kendilerini ele verirler. Renklerin modern boyalarla yapıldığı tespit edilmiştir. Ancak eski görünüm vermek üzere eskitilmiştir. Sahte figürlerde kumaşın betimlenmesi orijinalindekinden farklıdır. Antik Yunan heykelinde görmeye alıştığımız, figürün kütlesi ve hareketine bağlı drapeler yerine, kumaş izlenimi vermek üzere yapılmış çizgisel dekorlarla karşılaşırız. Oranlar ve ifade, sonradan üretilmiş figürlerde sahteciliği ele veren unsurlardandır.

4. SONUÇ

Figürler, günümüzde çok sayıda müzede yer almaktadır. Ancak boyutları nedeniyle camekânların arkasında ve genellikle kötü aydınlatmayla sergilendikleri için izleyicinin hayal gücüne çok iş düşmektedir.

Modern göze, eğlenceli ve hafif gelen bu figürlerin mezarlara ve tapınaklara yerleştirilmek amacıyla üretildiği, yaşla ilişkili olduğu aklıda tutulmalıdır. Figürlerin şık giysilerle

betimlenmesi, sınıflara ayrılmış bir toplumda, kadınların sınırlandırılmış sosyal yaşamı ile ilgilidir.

Mezarlara heykelcikler koyma âdeti dünyanın bir küçük coğrafyası ile sınırlı değildir. Tarih boyunca, sayısız kültürlerde benzeri gömü uygulamalarına rastlanmıştır. Kolay bulunma, çoğaltılma, renklendirme gibi biçim verme niteliklerinden başka pişmiş toprak dayanıklı olduğu için de tercih edilen bir malzemedir.

Tanagra figürlerini diğerlerinden ayırarak dikkati çeken özelliği klasik Yunan heykelinin biçimsel özelliklerini küçük boyut ve çok sayıya taşınması; kazanımı ise güzelliği tanrıların dünyasından alarak günlük hayata sunmasıdır.

Kaynakça

- Beard, Mary (3.6.2019). The Strange, Sordid History of the World's First Nude Female Statue
<https://news.artnet.com/art-world/mary-beard-aphrodite-knidos-1425571>
- Bell, M. (1993). Tanagras and the Idea of Type. *Harvard University Art Museums Bulletin*, 1(3), 39–53. <http://www.jstor.org/stable/4301473>
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2017, July 13). Phryne. Encyclopaedia Britannica.
<https://www.britannica.com/biography/Phryne>
- Department of Greek and Roman Art. “Tanagra Figurines.” In *Heilbrunn Timeline of Art History*. New York: The Metropolitan Museum of Art, 2000–.
http://www.metmuseum.org/toah/hd/tafg/hd_tafg.htm (October 2004)
- Higgins, R. A. (1970). The Polychrome Decoration of Greek Terracottas. *Studies in Conservation*, 15(4), 272–277. <https://doi.org/10.2307/1505527>
- Jackson, A., & Jackson, B. (1925). Tanagra Figurines. *The American Magazine of Art*, 16(8), 428–431. <http://www.jstor.org/stable/23929928>
- Jenkins, I., Turner, V. (2009) *The Greek Body*. The British Museum Press. ISBN 978-0-7141-2268-7
- Mau, Laura A. & Farrell, E. (1993). A Pigment Analysis of Greek Hellenistic Tanagra Figurines. *Harvard University Art Museums Bulletin*, 1(3), 55–62.
<http://www.jstor.org/stable/4301474>
- Norris, Michael (2000). *Greek Art: From Prehistoric To Classical, A Resource For Educators*. The Metropolitan Museum of Art. ISBN 0-87099-972-9
- Penn Museum (-), https://www.penn.museum/sites/Greek_World/women.html (7.9.2023)
- Richter, Gisela M. A.. (1931). A Tanagra Statuette. *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, 26(1), 18–20. <https://doi.org/10.2307/3256298>
- Schnapp, A., Falkenhausen, L. , Miller P., Murray T. (2013). *World Antiquarianism : Comparative Perspectives*. Los Angeles, California: Getty Research Institute.

Spivey, Nigel (1996). *Understanding Greek Sculpture, Ancient Meanings, Modern Readings*.

Thames and Hudson. ISBN 0-500-27876-8

Stevenson, C. (1914). Tanagra Statuettes. *Bulletin of the Pennsylvania Museum*, 12(46), 19–20.

<https://doi.org/10.2307/3793807>

The British Museum (-), <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG60159>
(1.9.2023)

Thompson, D. B. (1966). The Origin of Tanagras. *American Journal of Archaeology*, 70(1),
51–63. <https://doi.org/10.2307/501417>

Resimler: www.britishmuseum.org

NICHOLAS POCOCK'UN DENİZ SAVAŞ RESİMLERİ ÜZERİNE ÇÖZÜMLEME¹
ANALYSIS ON NICHOLAS POCOCK'S NAVAL WAR PAINTINGS

Can ÇOBANOĞLU

Doktor Adayı, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı
PhD Candidate, Dokuz Eylül University, Institute of Educational Sciences, Department of Fine Arts Education

ORCID ID: 0000-0002-1138-3401

Sibel ALMELEK İŞMAN

Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı
Prof. Dr., Dokuz Eylül University, Buca Faculty of Education, Department of Painting Crafts Education

ORCID ID: 0000-0003-4164-3662

ÖZET

Deniz sanatı veya denizcilik sanatı, ana ilhamını denizden alan ya da denizi tasvir eden figüratif sanatın (yani resim, çizim, baskı resim ve heykel) bir biçimidir. Denizcilik resmi, gemileri ve özellikle 17. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar güçlü olan deniz türünü tasvir eden bir türdür. Kaptanlar, gemi sahipleri ve denizcilik bilgisi olan diğer kişiler tarafından sipariş verilen birçok resim için deniz ressamlarına ısrar edilmiş ve sanatçıların birçoğunun kendileri de bu sayede denizcilik deneyimine sahip olmuştur. İngiliz kökenli önemli deniz ressamları arasında olan Nicholas Pocock (1740-1821), ticaret gemisi kaptanı olarak denizde geçirdiği süre boyunca, seyir defterleri için gemilerin ve kıyı sahnelerinin mürekkep ve suluboya eskizlerini yaparak zamanla yetenekli bir sanatçı haline gelmiştir. Pocock, denizcilik kariyerinin ardından 1778'de ressam olarak kendi atölyesini kurmuş ve 1782'den itibaren Kraliyet Akademisi'nde eserlerini sergilemeye başlamıştır. HMS Pegasus firkateyninin güvertesinde 1794 Haziran'ındaki Birinci Şanlı Savaş'ta kralın deniz ressamı olarak hazır bulunmuş ve savaşın cereyan edişinin eskizini çizmiştir. Pocock'un savaşla ilgili çalışmaları, olayın bir görgü tanığı tarafından kaydedilmiş halidir. Sanatçı daha sonra, olay yerinde yaptığı eskizlere dayanarak savaşın resimlerini yapmış ve bu resimler 1796 ve 1797 yıllarında Kraliyet Akademisi'nde sergilenmiştir. Pocock bu savaşı "Brunswick" ve Vengeur du Peuple 1 Haziran 1794 Savaşı'nda" adıyla 1795 yılında ele almıştır. Savaş tarihi açısından önemli olan "Azizler Savaşı" ve "Trafalgar Savaşı" da araştırma kapsamında incelenen savaş resimlerinin konusu olmuştur. Pocock'un aynı zamanda dönemin gemi yapımcısı olan James Martin Hilhouse ile işbirliği içerisinde olup gemileri mühendislik alanında inceledikten sonra bu taşıtları kendi sanatsal üslubuyla tuvalinde harmanlanmıştır.

¹ Bu çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı kapsamında "18. ve 19. Yüzyıllar Batı Resim Sanatında Savaş Olgusu" başlıklı yayınlanmamış doktora tezinden üretilmiştir.

Araştırma sürecinde, sanatçının ele aldığı 9 adet eseri betimsel analiz yöntemiyle çözümlenecektir.

Anahtar Kelimeler: İngiliz Resim Sanatı, Nicholas Pocock, Deniz Resimleri

ABSTRACT

Marine art or maritime art is a form of figurative art (i.e. painting, drawing, printmaking and sculpture) that takes its main inspiration from or depicts the sea. Nautical painting is a genre that depicts ships and the type of sea that was particularly strong from the 17th to the 19th century. Marine painters were called upon for many commissioned paintings by captains, ship owners and others with nautical knowledge, and many of the artists themselves had nautical experience. Nicholas Pocock, one of the most important marine painters of British origin, became a talented artist during his time at sea as a merchant ship captain, making ink and wash sketches of ships and coastal scenes for logbooks. Following his naval career, Pocock established his own business as a painter in 1778 and began exhibiting his work at the Royal Academy from 1782. He was present on the deck of the frigate HMS Pegasus as the king's naval painter during the First Glorious War in June 1794, sketching the battle as it unfolded. Pocock's studies of the battle are eyewitness accounts of the event. The artist then made paintings of the battle based on sketches made at the scene and these paintings were exhibited at the Royal Academy in 1796 and 1797. Pocock covered this battle in 1795 under the title "Brunswick and the Vengeur du Peuple at the Battle of June 1, 1794". The "Battle of the Saints" and the "Battle of Trafalgar", which are important in terms of the history of warfare, were also the subjects of the war paintings examined within the scope of the research. Nicholas Pocock also collaborated with James Martin Hilhouse, the shipbuilder of the period, and after examining the ships in the field of engineering, he blended these vehicles with his own artistic style on canvas. In the research process, 9 works of the artist will be analyzed by descriptive analysis method.

Keywords: British Painting, Nicholas Pocock, Maritime Paintings

GİRİŞ

Deniz sanatı veya denizcilik sanatı, ana ilhamını denizden alan veya denizi tasvir eden figüratif sanatın (yani resim, çizim, baskı resim ve heykel) bir biçimidir. Deniz resmi, özellikle 17. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar etkili olan gemileri ve deniz türünü tasvir eden bir türdür. Kaptanlar, soylu armatörler ve denizcilik bilgisine sahip diğer kişiler tarafından sipariş edilen resimlerin birçoğu için deniz ressamları ısrarla istenmiş ve sanatçıların birçoğu da denizcilik deneyimine sahip olmuştur (Artists vd., 1997; Cordingly, 2003).

Nicholas Pocock (1740-1821), deniz ve denizcilik konularında önde gelen bir İngiliz ressamlarında biri olmuştur. Eskizleri, suluboyaları ve tabloları, Yedi Yıl Savaşları (1756-63); Amerikan Bağımsızlık Savaşı (1775-82) ve Fransız savaşları gibi önemli olayları ele alan sanatçının, kaba taslak eskizlerden yağlıboya tablolara kadar uzanan eserleri, bize tarihi olaylar ve sanat pratiği hakkında oldukça etkili bir fikirler vermektedir. Pocock, denizcilik kariyerinin ardından 1778'de ressam olarak kendi işini kurmuş ve 1782'den itibaren Kraliyet Akademisi'nde eserlerini sergilemeye başlamıştır. HMS Pegasus fırkateyninin güvertesinde 1794 Haziran'ındaki Bir Haziran Savaş'ta hazır bulunmuş ve savaşın cereyan edişini çizmiştir. Bu, Yaşlı Willem van de Velde'den (1611-1693) bu yana bir savaşı belgelemek amacıyla bir filoya eşlik eden profesyonel bir sanatçıya dair bilinen ilk örnektir. Pocock'un savaşla ilgili eskizleri, sonuç olarak, olayın bir görgü tanığı tarafından kaydedilmiş halidir. Daha sonra Pocock, olay yerinde yaptığı eskizlere dayanarak savaşın resimlerini yapmış ve bu eserlerini 1796 ve 1797 yıllarında Kraliyet Akademisi'nde sergileme fırsatını yakalamıştır. Pocock barışçıl deniz manzaraları da ele almış ve 1804'teki kurucu üyeliğinin ardından birçoğunu Suluboya Ressamları Derneği'nde sergilemiştir. Eserleri aynı zamanda gravür olarak basılmış ve başta Naval Chronicle olmak üzere kitaplara ve süreli yayınlara illüstrasyonları yapılmıştır. 1817'de geçirdiği felcin ardından Pocock resim yapmayı tamamen bırakmış ve büyük oğlu Isaac ile yaşamak üzere Maidenhead'deki Ray Lodge'a çekilmiştir. Orada 9 Mart 1821'de ölmüştür (*Collections Online: Nicholas Pocock (1740-1821)*, 2009; *Nicholas Pocock (1740-1821)*, y.y.).

Bu araştırmada sanatçının ele aldığı 9 adet eseri betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Oluşturulmuş olan metinde savaşların yapıldığı yıla göre kronolojik olarak listelenmiştir.

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

1.1. Azizler Savaşı (1782)

Azizler Savaşı (Fransızlar tarafından Bataille de la Dominique olarak da bilinmekte), Dominika Savaşı olarak da bilinmektedir. Karayipler'de Britanyalılar ve Fransızlar arasında 9-12 Nisan 1782'de gerçekleşen önemli bir deniz savaşıdır. Britanyalıların zaferi, Amerikan Devrim Savaşı sırasında Fransızlara karşı en büyük zaferleri olarak kabul edilmiştir. Amiral Sir George Rodney komutasındaki Britanya filosu, Comte de Grasse komutasındaki bir Fransız filosunu yenmiş ve Fransızları ve İspanyolları Jamaika'nın planlı bir işgalini terk etmeye zorlamıştır (Jaques, 2007, s. 885; O'Shaughnessy, 2013, s. 314; Tucker vd., 2018, s. 1323).

Savaş, Batı Hint Adaları'ndaki Guadeloupe ve Dominika arasındaki bir grup küçük ada olan Îles des Saintes'in adını almıştır. Fransızlar, Britanya Ordusu'nu bir yıl önce, Yorktown Kuşatması sırasında Chesapeake Körfezi'nde abluka altına almış ve devrimlerinde nihai Amerikan zaferini desteklemiştir. Ancak bu savaş, ivmelerini durdurmuş ve savaşı sona erdirmek için barış görüşmeleri üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Fransızlar Saintes'te ağır kayıplar vermiş ve Grasse de dahil olmak üzere birçoğu esir alınmıştır. Hattın dört Fransız gemisi ele geçirilmiş (amiral gemisi dahil) ve biri imha edilmiştir. Rodney, savaşta tartışmalı

da olsa "çizgiyi kırma" taktiğine öncülük etmekle kredilendirilmiştir (Allison vd., 2018, s. 220; O'Shaughnessy, 2013, s. 314; Valin, 2009, ss. 67–68).

Nicholas Pocock (1740-1821)'un bu eserinde İngiliz filosunun Fransız hattını parçalaması tasvir edilmektedir. Orta planda 'Rodney', 'Formidable' adlı gemisi ile hattı yarmış, Namur, Aziz 'Albans' ve 'Canada' onu takip etmektedir. Sol ön planda Duke adlı gemi hattı yarmak için ilerlemekte ve iki Fransız gemisiyle çarpışmaktadır. Onun solunda 'Agamemnon' sancak tarafında iki Fransız gemisiyle çarpışmaktadır ve en solda başka bir İngiliz gemisinin kış kısmı resmin yarısına kadar dışında konumlandırılmıştır. 'Ville de Paris'in kış tarafı sancak tarafından bakıldığında sağ arka planda Canada'nın pruvasının altında görülebilmektedir. 'Canada'nın en sağ arka tarafında 'Ajax, 'Repulse' ve 'Bedford' adlı üç İngiliz gemisi daha Fransız hattını yarmak üzeredir. Onların ötesinde Fransız filosunun diğer birimleri, sancak çeyrek görünümündedir. Fransız hattını yarmak üzere olan 'Duke' gemisinin bu resimde öne çıkması, sanatçının bu resmi geminin kaptanı Alan Gardner için yapmış olabileceğini düşündürmektedir (*The Battle of the Saints, 12 April 1782*, y.y.).

Şekil 1. Nicholas Pocock, Azizler Savaşı 12 Nisan 1782, tuval üzerine yağlıboya, 86,5 x 137 cm, Royal Museums Greenwich, Greenwich.

Yorktown'dan sonra, savaşın ana sahnesi, Britanya ve Fransa'nın ve daha az ölçüde İspanya ve Hollanda'nın kârlı şeker adaları için savaştığı Karayipler'e kaymıştır. Nisan 1782'de Amiral George Rodney komutasındaki bir Britanya filosu, Dominika'nın birkaç mil kuzeyinde bir grup küçük ada olan Îles des Saintes yakınlarında Amiral de Grasse tarafından komuta edilen bir Fransız filosunun yolunu kesmiştir. Azizler Savaşı, Fransız donanması için bir felaket olmuş ve Fransızlar, Britanya veya Amerikan kuvvetleri tarafları arasında sürdürülen diğer herhangi

bir savaştan daha yüksek kayıplara ulaşmıştır. Bu önemli zafer, çoğu savaşta görev yapan subaylar tarafından görevlendirilen Britanyalı sanatçıların tasvir etmesi için savaşın en popüler olaylarından biri haline gelmiştir. Nicholas Pocock, bu sanatçıların en başarılılarından birisi olmuş ve 1780 ve 1790 yılları boyunca savaş sahnelerini çok sayıda yağlı ve sulu boya teknikleriyle ele almıştır. Pocock'un konuyla ilgili ilk çalışmalarından biri olan bu yağlı boya için paha biçilmez deniz mühendisliği bilgisine sahip gemi yapımcısı James Martin Hilhouse ile işbirliği yaptığı bilinmektedir. Pocock aynı zamanda gemilere ve Karayipler'e de aşina olmuş, 1760'lar ve 1770'lerin büyük bölümünde bölgedeki Britanya ticaret gemilerinde hizmet vermiştir. Buna beş kez ziyaret ettiği Dominika da dahildir. Sahnede, Fransız yenilgisini göstermektedir. Sağda de Grasse'nin amiral gemisi 'Ville de Paris', yelkenleri sendelerken, Amiral Samuel Hood tarafından komuta edilen HMS 'Barfleur'a teslim olmaktadır. Pocock'un sahneyi özellikle ışık ve gölge kullanımı ile ele alışı, dramatik ama ölçülüdür. Eserlerinde, rakiplerinin versiyonlarında genellikle eksik olan bir dolaysızlık görülmektedir (*Nicholas Pocock and James Hilhouse, The Close of the Battle of the Saints, y.y.; Ten Great Revolutionary War Paintings, 1775-1790, y.y.*)

Şekil 2. Nicholas Pocock, Azizler Savaşı'nın Kapanışı, tuval üzerine yağlıboya, 107 x 168,6 cm, Bristol Museum & Art Gallery, Bristol.

1.2. Bir Haziran Savaşı (1794)

1793-1802 Fransız Devrim Savaşı sırasında Lord Howe komutasındaki İngiliz filosu ile Tuğamiral Villaret-Joyeuse komutasındaki Fransız filosu arasında gerçekleşen ve "1794 Haziran'ının İlk Şanlı Günü" olarak bilinen beş günlük bu savaş 1793-1815 Fransız Savaşlarının ilk büyük filo savaşı olarak bilinmektedir. Atlantik'te, Ushant'ın dört yüz mil batısında,

Fransızlar Amerika'dan gelen değerli bir tahıl filosunu durdurmaya ve eve götürmeye çalışırken ve İngilizler de mümkün olduğunca çok şey ele geçirerek bunu önlemeye çalışırken gerçekleşmiştir. Bunun sonucunda Fransızların manevraları İngilizlere filolarını ana saldırı için konumlandırmaları için üç gün kazandırmıştır. Villaret-Joyeuse, Howe'u geri çekerek Fransız tahıl konvoyunun (her iki filonun da görmediği) güvenli geçişini sağlamaya yardımcı olsa da savaş gemilerindeki hasarı en aza indirmeye çalışmak zorunda kalmıştır. Dördüncü gün Howe Fransızları yakalamış ve ardından gelen savaşta altı gemileri ele geçirildi ve biri batırılmıştır. 74 topa sahip İngiliz 'Brunswick', 74 topa sahip Fransız 'Vengeur du Peuple' ile çatışmaya girdiğinde, 'Vengeur du Peuple' topçuları dönüşümlü olarak güverteden yukarı ve su hattının altından aşağı ateş açmışlardır. Ancak 'Vengeur du Peuple' o dönemde düşman saldırısı sonucunda, ahşap bir savaş gemisi ve ağır silahlı askerlerle dolu olarak alışılmadık bir şekilde batmıştır (*The "Brunswick" and the "Vengeur du Peuple" at the Battle of the First of June, 1794*, y.y.; Tracy, 2007, ss. 84-86).

Eserde sağda, neredeyse kıç üstünde duran ve Fransız bayrağı taşıyan 'Vengeur du Peuple', sancak çeyrek tarafında kırmızı sancak taşıyan 'Brunswick' ile çarpışırken görülmektedir. 'Brunswick' aynı zamanda iskele tarafında, 74 toplu 'Achille' ile hareket halindedir. 'Achille'in kıç üstü yattığı ve tüm direklerini kaybettiği görülmekte ve gemilerin yelkenlerindeki delikler savaşın şiddetini göstermektedir. Sol arka planda iki gemi daha hareket halindeyken sağ arka plan dumanla örtülmüştür. Bu etki sanatçı tarafından görülmüştür. 28 toplu HMS 'Pegasus' fırkateyninden, savaşın gidişatını anlatan eskizler ve notlarla bir defter doldurmuştur. Pocock'un, "Çatışma saat bire kadar çok şiddetli bir şekilde devam etti ve bertaraf edilen gemiler dumandan öyle bir şekilde çıkıyorlardı ki, en son kiminle çarpıştıklarını bile göremiyorduk" diye not aldığı bilinmektedir. Sanatçı, doğruluğa büyük önem vermiş ve yağlıboya tablolarının yapımında açıklamalı çizimlerine ve eskiz planlarına başvurmuştur. Bristol'de doğup büyüyen Pocock, 17 yaşında denize açılmış ve birkaç ticaret gemisine komuta edecek kadar yükselmiştir. Resim yapmayı ancak kırklı yaşlarının başında meslek edinmesine rağmen, son derece başarılı olmuş, eylemlerin ve gemilerin doğru tasvirlerine sahip olmak isteyen donanma komutanlarından siparişler almıştır. Pocock, 80 yaşına geldiğinde yaklaşık kırk yıllık denizcilik tarihini kaydetmiş, gemicilik ve arma konusunda titiz bir anlayış sergileyerek ayrıntılara büyük özen göstermiştir. Eserin sağ alt köşesinde sanatçının imzası ve yapım tarihi 'Nichs Pocock 1795' olarak görülmektedir (*The "Brunswick" and the "Vengeur du Peuple" at the Battle of the First of June, 1794*, y.y.).

Şekil 3. Nicholas Pocock, 'Brunswick' ve 'Vengeur du Peuple' 1 Haziran 1794 Savaşı'nda, 1795, tuval üzerine yağlıboya, 137,5 x 190 cm, National Maritime Museum, Greenwich.

Bu eser, savaşın bir anının detaylı bir tasviri olup, öğlen saatlerinde yine ressam tarafından 28 topa sahip HMS 'Pegasus'un güvertesinden tanık edilmiş olabilmektedir. Kaptan James Gambier'in komuta ettiği 74 toplu 'Defence' en ağır çatışmaya giren gemilerden biri olmuş ve resmin ortasında, sancak tarafında bordaya doğru yatık olarak gösterilmiştir. Resmin sağında, sancak tarafından kıç tarafına doğru 74 toplu Fransız 'Achille'e ateş etmekte ve bu gemi de ona karşılık vermektedir. Resmin solunda 'Defence' de bir Fransız gemisi tarafından kıç kısmından saldırı almaktadır ve sancak-baş görünümünde gösterilmiştir. 'Defence'ın ötesinde bir başka Fransız gemisinin üst küpeştesi görülmekte ve en sol arka planda üç güverteli bir İngiliz gemisinin kıçtan görünümü yer almaktadır. Bu gemi yanlışlıkla beyaz amiralin bayrağını taşıırken gösterilmiştir, zira harekâta beyaz amiral bulunmamıştır. Ancak, 'Defence' Benjamin Caldwell'in komuta ettiği donanma alt taktik tümeninde yer almıştır. Caldwell 98 topa sahip 'Impregnable' gemisinde Beyaz Amiral olarak görev almıştır. Eserde, 'Defence'ın güvertesi, yanı ve serenleri hasar almış, bayrağı yıpranmış ve delinmiştir. Fransız gemilerinin yine yelkenleri delinmiştir. Orta ön planda denizdeki enkaz ile savaşın vahşetini göstermektedir (*The "Defence" at the Battle of the First of June, 1794, y.y.*).

Şekil 4. Nicholas Pocock, Birinci Haziran Savaşı'nda 'Defence', 1794, 1811, tuval üzerine yağlıboya, 35,5 x 50,8 cm, National Maritime Museum, Greenwich.

1.3. Nil Savaşı (1798)

Eserde, 1793-1802 Fransız Devrim Savaşı sırasındaki bir muharebeyi tasvir edilmektedir. Napolyon 19 Mayıs 1798'de Toulon'dan Mısır'a doğru tehlikeli macerasına yelken açmış ve yolda Malta'yı ele geçirmiştir. Bunu fark eden Tümamiral Horatio Nelson önce onları İskenderiye'de aramış ve orada Fransız bulamayınca, İskenderiye'ye dönmeden önce yeniden konumlanmak üzere Sicilya'daki Siraküza'ya yelken açmıştır. Orada, 1 Ağustos'ta, Fransız filosunun İskenderiye'nin 15 mil doğusundaki Abukir Körfezi'nde demirlemiş olarak görüldüğüne dair bir sinyal almıştır. Nelson yeni çıkmış bir rüzgârın etkisiyle yola koyulmuş ve saat 5.30'da Abukir Adası açıklarında görünmüştür. Gün ışığının azalmasına rağmen, gemileri ivedilikle Amiral Brueys komutasındaki hazırlıksız Fransız filosunun demirli baş kısmına saldırmıştır. Üç gemi öndeki Fransız gemilerinin pruvalarına yanaşmış; biri birinci ve ikinci geminin arasından, diğeri de altıncı ve yedinci geminin arasından geçmiştir. Resim, gün batımında, körfezin güneyindeki yüksek bir noktadan, Abukir Körfezi boyunca kuzeybatıya bakarken, saat 6.30 civarında harekâtın başlangıcını göstermektedir. Nelson'ın filosu, Kaptan Foley'in 74 topa sahip 'Goliath'ı önderliğinde, demirli Fransız hattının başını, ötesinde Abukir kalesiyle birlikte ikiye katlama sürecinde gösterilmektedir. Fransız merkezine yapılan saldırı denizden yapılırken, 74 toplu İngiliz gemisi 'Zealous', Fransız hattının başındaki 74 toplu Fransız 'Gueerier'in pruvalarını yuvarlayarak, düşman öncü tümenine kara tarafından yapılacak bir saldırıya öncülük ederken görülebilmektedir. Sağ ön planda, demirli Fransız hat gemilerinin en arkasındaki 74 toplu 'Timoleon' iskele çeyrek görünümündedir. Onun önünde,

Fransız filosunun geri kalanı resmin ortasındaki arka plana doğru uzanmaktadır. 'Timoleon'un önünde; , 74 toplu 'Généreux', 80 toplu 'Guillaume Tell', 74 toplu 'Mercure', 74 toplu 'Heureux', 80 toplu 'Tonnant', 120 toplu 'L'Orient' (Brueys'in amiral gemisi), 80 toplu 'Franklin', 74 toplu 'Peuple Souverain', 74 toplu 'Aquilon', 74 toplu 'Spartiate', 74 toplu 'Conquerant' ve 74 toplu 'Guerrier' bulunmaktadır. Sağ arka planda, İngiliz filosu sağdan sola doğru pozisyon almakta ve 'Goliath' Fransız hattının başını henüz dönmüş bulunmaktadır (*The Battle of the Nile, 1 August 1798*, y.y.).

Şekil 5. Nicholas Pocock, Nil Savaşı, 1 Ağustos 1798, 1808, tuval üzerine yağlıboya, 71 x 101,5 cm, National Maritime Museum, Greenwich.

1.4. Kopenhag Savaşı (1801)

2 Nisan 1801 tarihli Kopenhag Savaşı, Danimarka'yı Kuzey Güçleri olan Rusya, İsveç ve Prusya'nın düşmanca 'Silahlı Tarafsızlığı'ndan çıkmaya zorlamak için gerçekleşmiştir. Bu savaş Tümamiral Horatio Nelson'un büyük muharebelerinin ikincisi olmuş ve Nil Muharebesi gibi demir atmış bir düşmana karşı yapılmıştır. Nelson'un niyeti Danimarka savunmasının bazı bölümlerine yoğunlaşmak ve onu ayrıntılı bir şekilde yenmek olmuş ancak dikkatli hazırlıklara rağmen mesele şüphede kalmıştır. Nelson, üstü Thomas Foley'in geri çağırma işaretini görmezden gelmiş: "Biliyorsun Foley, benim sadece bir gözüm var- bazen kör olmaya hakkım var" demiş ve ardından teleskobunu kör gözüne tutarak "Sinyali gerçekten göremiyorum" sözlerini sarf etmiştir. Nelson, sonunda batan ve yanan gemilerdeki Danimarkalı yaralıları kurtarmak için ateşkes teklif etmiştir. Bu insanlık gösterisine karşı, diplomasi, tehdit ve blöf kullanarak bir ateşkes tasarlamıştır. Yanı sıra Rus Çarı I. Paul'un aslında savaştan önce

gerçekleşen suikast haberinin gelmesiyle birlikte Silahlı Tarafsızlık çökmüştür (*The Battle of Copenhagen, 2 April 1801, y.y.*).

Pocock'un eseri, Nelson'un hattını Kopenhag ile arasında bulunan Danimarka hattına karşı demirlemiş ve savaş halinde göstermektedir. Nelson'un amiral gemisi 'Elephant' ortanın solunda mavi amiral yardımcısının bayrağını dalgalandırırken görülebilmektedir. Sol planda sığığın kenarında demirlemiş olan bombardıman gemileri her iki filonun başları üzerinden Kopenhag'a doğru top atışı yapmaktadır. Harekâtın son derece ayrıntılı bir tasviri olan bu resim Clarke ve Macarthur'un 1809 tarihli Nelson'un Hayatı (Life of Nelson) adlı eserinde gravür olarak kullanılmak üzere ele alınmıştır (*The Battle of Copenhagen, 2 April 1801, y.y.*).

Şekil 6. Nicholas Pocock, Kopenhag Savaşı 2 Nisan 1801, 1806, tuval üzerine yağlıboya, 71 x 101,5 cm, National Maritime Museum, Greenwich.

1.5. Trafalgar Savaşı (1805)

Trafalgar Muharebesi, 1803-15 Napolyon Savaşı sırasında gerçekleşen bir harekâttir. Bu savaşta, Tümamiral Nelson Portsmouth'ta 'Victory' gemisine bayrağını çekmiş ve Cadiz'de Koramiral Cuthbert Collingwood'a katılmak için yola çıkmıştır. Aynı gün, Fransız gemileriyle Cadiz'den Akdeniz'e açılma emri verilen Koramiral Villeneuve'e İspanyollar da eşlik etmek istemiştir. 21 Ekim sabahı, İngilizler Fransız-İspanyol müttefik filosunu kuzeye doğru rotasını çevirmiş şekilde bulmuştur. İngiliz filosu ise iki paralel hat halinde düşmanı yakalamıştır. Collingwood liderliğindeki sağ taraftaki kolda 100 toplu 'Royal Sovereign' gemisi bulunurken, Nelson liderliğindeki sol taraftaki kolda 'Victory' gemisi yer almaktadır. Collingwood düşman hattının yaklaşık üçte biri kadar gerisinde, Nelson ise merkezin hemen ilerisinde çatışmaya girmiştir. Çatışma üç saatten fazla sürmüştür ve 17 Müttefik gemisi zarar görmüş biri havaya uçmuştur. Hiçbir İngiliz gemisi kaybolmamış olsa da bu savaşın kesin sonuçlu olması ve Nelson'un da ölenler arasında olması nedeniyle önemlidir Koramiral msket tüfeğinden çıkan

bir mermi sonucu ölmüştür. Savaş yaklaşık on yıl daha devam etse de, bu büyük stratejik öneme sahip son filo harekâtı olmuştur (*The Battle of Trafalgar, 21 October 1805: Beginning of the Action*, y.y.; Tracy, 2007, s. 166).

Kuzeydoğudan kuşbakışı bir görünümdeki bu eserde, Fransız-İspanyol hattının iki yerden kırıldığı görülmektedir. Uzaktaki tümen Collingwood tarafından, ön plandaki tümen ise ‘Victory’ ile Nelson tarafından yönetilmektedir. Resmin ön planında İspanyol ve Fransız gemileri olduğu görülmektedir. En sağda 80 toplu İspanyol ‘Neptuno’, resmin yarısının dışında, sancak-boğaz görünümünde; 74 toplu Fransız ‘Scipion’ ve 74 toplu ‘Duguay-Trouin’; İspanyol 74 toplu ‘San Agustín’, Fransız 80 toplu ‘Formidable’ ve 74 toplu ‘Mont Blanc’, 100 toplu İspanyol ‘El Rayo’ ve 74 toplu ‘San Fransisco de Asis’, Fransız 74 toplu ‘Heros’ ve İspanyol 140 toplu ‘Santissima Trinidad’ bulunmaktadır. Neredeyse merkezde yer alan ‘Victory’, Nelson’ın tümeninin başındaki Fransız-İspanyol hattını sağdan sola yararken Amiral Villeneuve’ün amiral gemisi 80 toplu ‘Bucentaure’u kış kışından vurmuştur. ‘Victory’nin arkasında, Nelson’ın hattı iskele-boğaz görünümünde sağa doğru akmaktadır. Ona eşlik eden ve izleyiciye daha yakın olan 36 toplu ‘Euralyus’ firkateyni, 10 toplu ‘Pickle’ yelkenlisi, 36 toplu ‘Sirius’, 38 toplu ‘Naiad’ ve 36 toplu ‘Phoebe’ firkateynleri ve 8 toplu ‘Entreprenante’ kesicisi dahil olmak üzere çeşitli İngiliz gemileri bulunmaktadır. İngiliz gemisi 64 toplu ‘Africa’, iskele çeyrek görünümünde, hatta katılmak üzere yelken açarken gösterilmiştir. ‘Victory’nin ötesinde, bazıları ‘Royal Sovereign’ ile hareket halinde olan Müttefik filosunun geri kalanı ve İngiliz hattının önde gelen gemileri yer almaktadır. Sol ön planda sancak tarafında üç Fransız kruvazörü görülmektedir. Bunlar; 40 toplu ‘Cornelie’, 18 toplu ‘Furet’ ve 40 toplu ‘Hortense’ dir. Resim bir çiftten biridir (Şekil 8.) ve Nelson’un 1805’teki ölümünden kısa bir süre sonra Clarke ve McArthur tarafından başlatılan ve 1809’da yayınlanan iki ciltlik ‘Nelson’un Hayatı’ için yapılan altı resimlik bir seriden biridir. Bu resimler James Fittler tarafından uzun açıklayıcı metinlerle birlikte biyografide kullanılmak üzere gravürlenmiştir. Gravüre eşlik eden bir plan, bir anahtar ve bir açıklama bulunmaktadır (*The Battle of Trafalgar, 21 October 1805: Beginning of the Action*, y.y.).

Şekil 7. Nicholas Pocock, Trafalgar Savaşı, 21 Ekim 1805: Harekâtın Başlangıcı, 1808, tuval üzerine yağlıboya, 71,2 x 101,6 cm, National Maritime Museum, Greenwich.

Eserde, iki filo savaşın sonunda saat 17.00 sularında gösterilmektedir ve güneydoğudan kuşbakışı bir görünümdür. Ön planda, İngiliz gemilerinin en paramparça olanları ödülleriyle birlikte yatmaktadır. İleride, kalan on düşman gemisi kaçmaya çalışmaktadır. Solda ön planda, iskele pruvadan görünen, üst direği vurulmuş 80 toplu İngiliz ‘Tonnant’ ve onun arkasında iskele pruvadan görünen, ana ve mizana direklerini kaybetmiş 74 toplu İngiliz ‘Defiance’ yer almaktadır. Onun sağında, baş ve mizana direği gitmiş olan 74 toplu Fransız ‘L'Intrepide’ yer almaktadır. Ön planın ortasında, iskele bordasından görünen, ana ve mizana üst direkleri yok olmuş İngiliz 74 toplu ‘Bellerophon’ yer almaktadır. Onun hemen kış tarafında, iskele-çeyrek görünümünde, ele geçirilen İspanyol gemisi 74 toplu ‘Monarca’ bulunmaktadır. Sağ ön planda, 74 toplu İspanyol gemisi ‘Bahama’, sancak çeyrek görünümünde, 74 toplu İngiliz gemisi ‘Mars’ onun ötesinde ve sancak bordası pruvasındadır. En sağda, sancak tarafında ve yarısı resmin dışında kalan İngiliz 74 toplu ‘Conqueror’ görülmektedir. Orta mesafede, solda ve pruvada, 74 toplu Fransız ‘Achille’ yanmaktadır. Ayrıca üç İngiliz gemisinden oluşan bir grup vardır; en yakında sancak tarafında 36 toplu ‘Sirius’, onun ötesinde yine sancak tarafında 98 toplu ‘Prince’ ve iskele tarafında 10 toplu ‘Pickle’ yelkenlisi bulunmaktadır. Bunların sağında ve izleyiciye daha yakın konumda, sancak tarafında üç güverteli iki gemi yer almaktadır; solda yer alan 112 toplu İspanyol ‘Santa Ana, diğeri ise Collingwood’un ‘Royal Sovereign’ıdır ve sadece ön direkleri ayakta. Bunların sağında, iskele-boğaz görünümünde, hepsi de az ya da çok karaya oturmuş üç gemiden oluşan bir küme yer almaktadır. Bunlar soldan sağa 74 toplu Fransız ‘Fougeux’, 98 toplu İngiliz ‘Téméraire’ ve 74 toplu Fransız ‘Redoubtable’ gemileridir. Her iki Fransız gemisi de ele geçirilmiştir. Bu son grubun ötesinde, sancak tarafında sadece ön direkleri ayakta duran ve Villeneuve’un amiral gemisi ‘Bucentaure’ü neredeyse maskeleyen ‘Victory’ yer almaktadır. Sağda ve bu ikisinin ötesinde, ele geçirilen 140 toplu ‘Santissima

Trinidad' ve 98 toplu İngiliz 'Neptune' sancak-karargâh ve kıçtan görünümündedir. Resmin sağ tarafında ise çoğunlukla seyir halinde olan bir gemi kalabalığı yer almaktadır. En yakında 74 toplu İspanyol 'San Augustin', yanında 74 toplu İngiliz 'Leviathan', sancak topunu ateşlemekte ve 74 toplu Fransız 'Intrepide', bir İspanyol gemisiyle birlikte sağa doğru kaçmaktadır. Ötede sağda daha fazla İngiliz gemisi bulunmaktadır (*The Battle of Trafalgar, 21 October 1805: End of the Action*, y.y.).

Şekil 8. Nicholas Pocock, Trafalgar Savaşı, 21 Ekim 1805: Harekâtın Sonu, 1808, tuval üzerine yağlıboya, 71,1 x 101,6 cm, National Maritime Museum, Greenwich.

1.6. San Domingo Savaşı (1806)

Nelson'un 1805'te Trafalgar'da kazandığı zaferin ardından Sir John Duckworth Cadiz ablukasını terk ederek bir Fransız filosunu Karayipler'e kadar takip etmiş ve 6 Şubat 1806'da San Domingo açıklarında yenilgiye uğratmıştır. Altı savaş gemisi ve iki fırkateyniyle St Kitts açıklarında demirlemiş, filosunu yenilemekte iken, üç Fransız savaş gemisinin San Domingo'ya doğru yola çıktığını haber almıştır. Dokuz Fransız gemisinden oluşan bir donanmayı San Domingo Yolları'nda demirlemiş olarak bulunmakta ve buradan halatlarını kaydırarak batıya doğru yelken açarak kıyıya yakın bir savaş hattı oluşturmuşlardır. İngilizler önlerini kesmek için iki sıra halinde onlara yaklaşmıştır. Ortada Duckworth'un 74 toplu 'Superb' isimli İngiliz gemisinin, Fransız 'Alexandre' gemisine ateş açmasıyla başlamıştır. Çatışmada, Fransız gemileri 'Alexandre', 'Brave' ve 'Jupiter' ele geçirilirken, 'Diomedé' ve Fransız Koramiral Corentin Urbain Leissègues'in çok daha büyük gemisi 130 toplu 'Impérial' batmıştır. Üç Fransız fırkateyni ise kaçmayı başarmıştır. Eserde 'Imperial' gemisi çarpışmanın ortasında yer alırken, 'Superb' ile neredeyse pruva kısmında çarpışmaktadır. 'Imperial' gemisinin ana direği düşmektedir. Resimde diğer gemilerin konumları da belirtilmiştir. Çatışmanın gerçekleştiği

deniz dalgalıdır ve taze bir esinti vardır. Uzman deniz ressamı bile bu konulara bağlılıkları konusunda dikkatli olmuşlardır, ancak Pocock kendini donanmayla o kadar yakından özdeşleştirmişti ki bu konular üzerinde çalışmaya yönelmiştir. William Falconer'in "Gemi Enkazı" adlı şiirinin 1804 yılında Pocock'un illüstrasyonlarıyla yeni bir baskısının yayınlanması, onun savaş ressamı rolünden uzaklaştığını düşündürebilmektedir. Falconer'in kendisi de bir denizci olmuş ve şiirlerini kendi deneyimleri ile ele almıştır. Ancak Pocock'un çalışmaları, fikir dünyasından çok doğadan, denizdeki gemilerin gözlemlenmesinden etkilenmeye devam etmiştir. Duckworth'un 1806'da San Domingo'da gerçekleştirdiği harekât için gemilerin konumlarının bir taslağını çizdikten sonra, güverte perspektifini kullanarak konu hakkında yağlıboya bir resim oluşturmuştur. Duckworth, Koramiral'in komuta bayrağıyla tanımlanabilmektedir (*Duckworth's Action off San Domingo, 6 February 1806*, y.y.; Tomlinson, 2004, s. 575; Tracy, 2007, ss. 199–200).

Şekil 9. Nicholas Pocock, Duckworth'un San Domingo Açıklarındaki Harekâtı, 6 Şubat 1806, 1808, tuval üzerine yağlıboya, 122 x 183 cm, National Maritime Museum, Greenwich.

SONUÇ

Bu araştırmada önemli deniz ressamı arasında olan İngiliz sanatçı Nicholas Pocock'un 9 önemli eseri betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Gemicilik geçmişi olan Nicholas Pocock'un dönemin gemi yapımcısı olan James Martin Hilhouse ile işbirliği içerisinde olup gemileri mühendislik alanında inceledikten sonra bu taşıtları kendi sanatsal üslubuyla tuvalinde harmanlanmıştır. Sanatçı kraliyet donanmasındaki ünlü savaş gemilerine de eserlerinde yer vermiştir. Pocock aynı zamanda savaş meydanlarında da yer almış ve HMS Pegasus firkateyninin güvertesinde 1794 Haziran'ındaki Bir Haziran Savaşı'nda kralın deniz ressamı olarak hazır bulunmuş ve savaşın cereyan edişinin eskizini çizmiştir. Sanatçı savaşlarda hem harekât başlangıçlarını hem de sonlarını genellikle eserlerinde büyük ustalıkla farklı paneller

ile ele almıştır. Çarpışmalar kimi zaman o kadar yoğun bir hale gelmiştir ki sanatçı ele aldığı notlarda kimin kim ile savaştığını göremez olmuştur. Sanatçı eserlerinde genellikle sepya tonlarını kullanmıştır.

KAYNAKLAR

- Allison, D. K., Ferreiro, L. D., & Gray, J. (2018). *The American Revolution: A World War*. Smithsonian. <https://books.google.com.tr/books?id=IlpnDwAAQBAJ>
- Artists, A. S. of M., West, R. V., Museum, C. and E. F. A., & Gardens, C. M. of A. and. (1997). *Contemporary American Marine Art*. University of Washington Press. <https://books.google.com.tr/books?id=tTIKAQAIAAJ>
- Collections Online: Nicholas Pocock (1740-1821)*. (2009). <https://www.rmg.co.uk/stories/blog/conservation/collections-online-nicholas-pocock-1740-1821>
- Cordingly, D. (2003). *Marine painting*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/gao/9781884446054.article.T054395>
- Duckworth's Action off San Domingo, 6 February 1806*. (y.y.). 22 Eylül 2023 tarihinde, <https://www.rmg.co.uk/collections/objects/rmgc-object-12063> adresinden erişildi.
- Jaques, T. (2007). *Dictionary of Battles and Sieges: A Guide to 8500 Battles from Antiquity Through the Twenty-first Century*. Miegunyiah Press. <https://books.google.com.tr/books?id=7nlmPwAACAAJ>
- Nicholas Pocock (1740-1821)*. (y.y.). 22 Eylül 2023 tarihinde, <https://www.chrisbeetles.com/artist/511/nicholas-pocock> adresinden erişildi.
- Nicholas Pocock and James Hilhouse, The Close of the Battle of the Saints*. (y.y.). 22 Eylül 2023 tarihinde, <http://museums.bristol.gov.uk/details.php?irn=117511> adresinden erişildi.
- O'Shaughnessy, A. (2013). *The men who lost America: British Command during the Revolutionary War and the Preservation of the Empire*. Simon and Schuster.
- Ten Great Revolutionary War Paintings, 1775-1790*. (y.y.). 22 Eylül 2023 tarihinde, <https://www.americanrevolutioninstitute.org/treasures-of-the-american-revolution/revolutionary-war-paintings/> adresinden erişildi.
- The Battle of Copenhagen, 2 April 1801*. (y.y.). 22 Eylül 2023 tarihinde, <https://www.rmg.co.uk/collections/objects/rmgc-object-12021> adresinden erişildi.
- The Battle of the Nile, 1 August 1798*. (y.y.). 22 Eylül 2023 tarihinde, <https://www.rmg.co.uk/collections/objects/rmgc-object-12005> adresinden erişildi.
- The Battle of the Saints, 12 April 1782*. (y.y.). 22 Eylül 2023 tarihinde, <https://www.rmg.co.uk/collections/objects/rmgc-object-11936> adresinden erişildi.

The Battle of Trafalgar, 21 October 1805: Beginning of the Action. (y.y.). 22 Eylül 2023 tarihinde, <https://www.rmg.co.uk/collections/objects/rmgc-object-12040> adresinden erişildi.

The Battle of Trafalgar, 21 October 1805: End of the Action. (y.y.). 22 Eylül 2023 tarihinde, <https://www.rmg.co.uk/collections/objects/rmgc-object-12041> adresinden erişildi.

The "Brunswick" and the "Vengeur du Peuple" at the Battle of the First of June, 1794. (y.y.). 22 Eylül 2023 tarihinde, <https://www.rmg.co.uk/collections/objects/rmgc-object-11963> adresinden erişildi.

The "Defence" at the Battle of the First of June, 1794. (y.y.). 23 Eylül 2023 tarihinde, <https://collections.rmg.co.uk/collections/objects/11966.html> adresinden erişildi.

Tomlinson, B. (2004). *The virtual battle: Flags in Georgian marine paintings.*

Tracy, N. (2007). *Britannia's palette: the arts of naval victory.* McGill-Queen's Press-MQUP.

Tucker, S., Arnold, J. R., Wiener, R., Pierpaoli, P. G., Nelson, P. D., Piecuch, J., & Black, J. (2018). *American Revolution: The Definitive Encyclopedia and Document Collection* (Sayı 1. c.). ABC-CLIO. <https://books.google.com.tr/books?id=Qn7XtAEACAAJ>

Valin, C. J. (2009). *Fortune's Favorite: Sir Charles Douglas and the Breaking of the Line.* Fireship Press.

KARANLIK GECE FİLMİNİN SOSYOLOJİK ELEŞTİRİSİ
A SOCIOLOGICAL CRITICISM OF THE DARK NIGHT FILM

Gülten Özgün

Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu,
Dr., Dokuz Eylül University, Vocational School of Health Services

ORCID ID: 0000-0002-6253-410X

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, sosyolojik sorgulamalara sahip Karanlık Gece (Özcan Alper, 2022) filmi metinler arası üzerinden analiz etmektir. Çalışmada aynı yıl çekilmiş olan Kurak Günler (Emin Alper, 2022) filmiyle olan benzer noktalar ortaya konulmaktadır.

Karanlık Gece filmi en başta anonim bir suç ortaklığını gözler önüne sererek bireyselden ziyade toplumsal perspektif üzerinden suçlu ve vicdan kavramlarını sorgulatmaktadır. Yönetmenin Sonbahar (2008) ve Rüzgarın Hatıraları (2015) filmlerinde olduğu gibi geçmişle hesaplaşma ve politik travmalar filmin ana sorunsalını oluşturmaktadır. Filmin kurban rolündeki ana karakteri Ali, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yaban (1932) romanındaki üstün insan özelliklerini yansıtarak, Orman Mühendisi olarak atandığı köyün "Yaban"ı durumundadır. Doğanın ve hukukun yasalarına bağlılığı ise konformist bir yaşam tarzı benimseyen taşra halkı tarafından yadırganmaktadır. Masum bir insanın acımasızca öldürülmesi ve sonrasında bürünülen sessizlik, vicdan kavramının dejenerasyonunu ortaya koymaktadır. Suça ortak olmayan ancak engel de olmayan İshak karakteri ise vicdanıyla hesaplaşarak suçu ortaya çıkarmak adına aradan 7 yıl geçmesine rağmen mücadele etmektedir.

Film, Emin Alper'in Kurak Günler (2022) filmiyle de benzerlikler içermektedir. Sosyo-politik gerçeklere yaklaşımlarında benzer bakış açıları gösteren kardeş yönetmenlerin filmlerinin bağlamı Anadolu'dur. Kendisi gibi olmayı reddeden hatta bir ava dönüştüren taşra halkının, örtbas edilen birçok günahı benimsemiş olduğu iki filmde de ortaya konulmaktadır. İki filmde de yer alan obruk ve av metaforları pek çok suça gönderme yapar niteliktedir. Ali ve İshak karakterleri ile birlikte Kurak Günler'in Savcı karakteri Emre ile Gazeteci karakter Murat homoseksüel ilişkileri olduklarına yönelik suçlamalarla toplumun en ilkel hassasiyet noktalarından biri üzerinden linçe maruz bırakılmaktadırlar. Kendi idealizmlerini taşra halkına yansıtarak Üstün İnsan kabulü göremeyen ana karakterler taşraya "yaban" kalmaya devam ettirilerek bir ava dönüştürüldükleri gibi Anadolu'nun bağı diyebileceğimiz uçsuz obruklara itilmektedirler. Kişi ya da otorite olarak bir kurtarıcı eksikliği üzerinden sıkışmışlık, çaresizlik hissi uyandıran iki film de mutlu sonla bitmeyerek izleyicide soru işaretleri bırakmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karanlık Gece, Kurak Günler, Sosyolojik Film Eleştirisi

ABSTRACT

The aim of this study is to analyze the film *Dark Night* (Özcan Alper, 2022), which has sociological questions, through intertextuality. In the study, similar points are revealed with the film *Arid Days* (Emin Alper, 2022), which was shot in the same year.

The film *Dark Night*, by revealing an anonymous complicity at first, questions the concepts of guilt and conscience through a social perspective rather than an individual. As in the director's films *Autumn* (2008) and *Rüzgarın Memories* (2015), reckoning with the past and political traumas constitute the main problematic of the film. Ali, the main character of the film in the role of victim, is the "Yaban" of the village where she was appointed as a Forest Engineer, reflecting the superior human characteristics in Yakup Kadri Karaosmanoğlu's novel *Wild* (1932). Its adherence to the laws of nature and law is found strange by the rural people who adopt a conformist lifestyle. The brutal murder of an innocent person and the silence that follows reveals the degeneration of the concept of conscience. The character of İshak, who is not a partner in the crime but is not an obstacle, is fighting with her conscience to reveal the crime despite the fact that 7 years have passed.

The film also contains similarities with Emin Alper's film *Dry Days* (2022). The context of the films of the brother directors, who show similar perspectives in their approaches to socio-political realities, is Anatolia. It is revealed in both films that the rural people, who reject those who are not like them and even turn them into prey, have embraced many sins that have been covered up. The metaphors of the sinkhole and the hunt in both films refer to many crimes. Along with the characters Ali and İshak, Emre, the prosecutor character of Kurak Günler, and Murat, the journalist character, are subjected to lynching on one of the most primitive sensitivities of the society, with the accusations that they have homosexual relations. The main characters, who cannot be accepted as Superior Humans by reflecting their idealism to the rural people, are turned into a hunt by continuing to remain "wild" in the countryside and are pushed into the endless sinkholes that we can call the heart of Anatolia. Both films, which evoke the feeling of being stuck and helpless due to the lack of a savior as a person or an authority, do not have a happy ending, leaving question marks in the audience.

Keywords: *Dark Night*, *Dry Days*, Sociological Film Criticism

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SERMAYE SEVİYELERİNİN AKADEMİK BAŞARILARI
ÜZERİNE ETKİSİNDE OKUL TUTUMUNUN ARABULUCULUK ROLÜ**
THE MEDIATING ROLE OF SCHOOL ATTITUDE IN THE EFFECT OF CAPITAL
LEVELS OF HIGH SCHOOL STUDENTS ON THEIR ACADEMIC ACHIEVEMENT

Gizem ÖZDEMİR

Uşak Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı

Uşak University Department of Sociology

ORCID ID: 0009-0005-7201-7746

Doğan HATUN

Dr. Öğr. Gör. , Uşak Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Anabilim Dalı

Dr., Uşak University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Sociology

ORCID ID: 0000-0002-4651-1362

ÖZET

Geçmişten günümüze önemi artmakta olan eğitim kurumu, bireyleri etkileyip şekillendirdiği gibi toplumun neredeyse her alanında oldukça önemli bir faktör olarak göz önündedir. Pierre Bourdieu, yaşanan fırsat eşitsizliğinin en önemli sebebi olarak ekonomik sermaye aktarımını belirtmesine karşın kültürel kaynakların aktarılmasının da etkili olduğunu vurgulamış ve eğitim kurumlarını da dâhil etmiştir. Bu çalışma, öğrencilerin sermaye seviyeleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkide, okul tutumlarının aracılık etkisini incelemektedir. Bu ilişkileri incelemek için, Uşak ilinde bulunan özel ve devlet liselerinden dokuz adet lise rasgele olarak belirlenmiştir. Bu liselerden toplamda 800 adet lise öğrencisine ulaşılarak onların, okula karşı tutumları, sermaye seviyeleri ve akademik başarıları yüz yüze anket uygulaması ile ölçülmüştür. Araştırma sonucunda; öğrencilerin sahip oldukları sermaye seviyelerinin yüksekliği ile akademik başarıları arasında anlamlı ve olumlu yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin pozitif okul tutumun bu ilişkideki rolünü ölçmek için Mediation Analizi yapılmış ve sermaye seviyelerinin akademik başarıya etkisinin okul tutumunun arabuluculuk ettiği (Mediation effect) görülmüştür. Diğer bir ifadeyle, sermaye seviyelerinin akademik başarı üzerindeki pozitif etkisi öğrencilerin sahip oldukları pozitif okul tutumlarından dolayı azalmaktadır. Sonuç olarak, öğrencilerin sermaye seviyelerinin oluşturduğu eğitimdeki fırsat eşitsizliğini azaltmak için öğrencilerin okula yönelik pozitif tutumlar geliştirmesinin sağlanması, akademik başarılarını arttıracak önemli bir faktör olduğu öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akademik Başarı, Eğitimde Fırsat Eşitsizliği, Sermayeler, Okul Tutumu

ABSTRACT

Educational institutions, whose importance has been increasing from past to present, are considered as a very important factor in almost every aspect of society, as it affects and shapes individuals. Although Pierre Bourdieu stated the transfer of economic capital as the most important reason for inequality of opportunity, he emphasized that the transfer of cultural resources was also effective and included educational institutions. This study examines the mediating effect of school attitudes on the relationship between students' capital levels and academic achievement. To examine these relationships, nine private and public high schools in Uşak were randomly selected. A total of 800 high school students from these high schools were reached and their attitudes towards school, capital levels and academic achievements were measured with a face-to-face survey. As a result of the research; It was found that there was a significant and positive relationship between the high capital levels of students and their academic success. Mediation Analysis was conducted to measure the role of students' positive school attitude in this relationship, and it was seen that the effect of capital levels on academic success was mediated by school attitude (Mediation effect). In other words, the positive effect of capital levels on academic achievement decreases due to the positive school attitudes of students. As a result, it stands out that ensuring that students develop positive attitudes towards school in order to reduce the inequality of opportunity in education created by students' capital levels is an important factor that can increase their academic success.

Keywords: Academic Achievement, Inequality of Opportunity in Education, Capitals, School Attitude

**THE DILEMMAS OF THE NEW URBAN CULTURE DURING THE EARLY
REPUBLICAN ERA: FROM STRUCTURAL OBSTACLES TO IDEOLOGICAL
DISCONTENTS**

YENİ KENT KÜLTÜRÜNÜN ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDEKİ AÇMAZLARI:
YAPISAL ENGELLERDEN İDEOLOJİK HUZURSUZLUKLARA

Bahadır NUROL

Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Anabilim Dalı
Assist. Prof. Dr., Niğde Ömer Halisdemir University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Sociology

ORCID ID: 0000-0002-5248-2297

ÖZET

Tek parti döneminde kentli bir toplum yaratma çabaları hiç de yabana atılacak gibi değildi. Bu çabalar basitçe dört ayak üzerine oturuyordu. İlk ayakta yeni bir kentin, Ankara'nın inşası vardı. Kent medeniyetinin Türkiye'deki başlıca simgesi bu yeni başkent olacaktı. Cumhuriyet kentleşmesinin ikinci ayağında eğitim bulunuyordu. Yeni kent kültürüne sahip nesiller buralarda yetişecekti. Üçüncü ayakta sanat vardı. Klasik Batı müziği, resim, heykel ve sinema alanlarındaki atılımlar bu çabanın ürünleriydi. Dördüncü ayak, basındı. Modern çekirdek aile ve asri Türk kadını imgesi basının gözde temalarıydı. İşte bu çalışma, söz konusu çabaları ketleyen ve birbirini besleyen iki temel unsur teşhis ediyor: Yapısal engeller ve ideolojik hoşnutsuzluklar. Yapısal engeller üç ana başlık altında toplanıyor. İlki ülkenin demografik yapısıyla alakalıydı. Cumhuriyet Osmanlıdan kentleşme oranı neredeyse % 15'e dek düşmüş bir ülke devralmıştı. Üstelik büyük kentlerde doğurganlık oranı düşme eğilimindeyken kırlarda bu oran giderek yükseliyordu. İkinci olarak, Osmanlı'dan devralınan sanayi tesisleri, nüfusun büyük kesimlerini kentlerde toplamaya elvermiyordu. Üçüncüsü, kentleşme ve sanayileşmenin maddi yükünü köylülerin üstlenmek zorunda kalmasıydı. İşte bu gerekçeler köylüleri rejime kazanmaya yönelik bir ideolojik söyleme güç verdi. Rejim, hala daha son derece aşikâr olan kent ve kır arasındaki eşitsizlikleri aşmak için de köyü ve köylülüğü yüceltme yoluna başvurdu. Türkiye'de "köycülük", işbölümünün hayli sınırlı olduğu, statik ve pastoral bir toplum hayalini öne çıkardı. Milli kültürün otantik özünü köylerde bulma fikri, Köycülerin "Anadoluculuk" akımı ile paylaştıkları bir vurguydu. Anadoluculuk, kenti, manevi değerleri yadsıyan kozmopolit bir mekan olarak gördü ve yadsıdı. İstanbul'un en kozmopolit semtlerinin gayri-Müslim çağrışımlarla yüklü aurası, kente yönelik husumeti güçlendiren bir diğer etken oldu.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, Kent Düşmanlığı, Erken Cumhuriyet Dönemi, Kozmopolitizm, Köycülük.

ABSTRACT

Efforts to create an urban society during the single-party period were far from underestimated. These efforts were simply spread across four main areas. In the first place, there was the construction of a new city, Ankara. The main symbol of urban civilization in Turkey would be this new capital. The second pillar of the urbanization movement was education. Young generations would grow up with urban culture from the very beginning. The third stage was art. Breakthroughs in the fields of classical Western music, painting, sculpture and cinema were the products of this effort. The fourth leg was the press. The modern nuclear family and modern Turkish women were favorite themes of the press. This study identifies two basic elements that inhibit these efforts: Structural obstacles and ideological discontents. Structural obstacles are grouped under three main headings. The first was related to the demographic structure of the country. The Republic took over a country from the Ottoman Empire whose urbanization rate had fallen to almost 15%. Moreover, while the fertility rate was decreasing in big cities, this rate was gradually increasing in rural areas. Secondly, the industrial facilities inherited from the Ottoman Empire were not suitable for concentrating large sections of the population in the cities. Third, the peasants had to bear the material burden of urbanization and industrialization. These reasons gave strength to an ideological discourse aimed at integrating the peasants with the regime. The regime resorted to glorifying the village and the peasantry in order to overcome the still evident inequalities between the city and the countryside. "Peasantism" in Turkey, highlighted the dream of a static and pastoral society with a very limited division of labor. The idea of finding the authentic essence of national culture in the villages was an emphasis that the peasantists shared with the "Anatolianism" movement. Anatolianism saw the city as a cosmopolitan place that denied spiritual values. The aura of Istanbul's most cosmopolitan districts, loaded with non-Muslim connotations, was another factor that strengthened anti-urban hostility.

Keywords: Urbanization, Hostility to the City, Early Republican Era, Cosmopolitanism, Peasantism.

GİRİŞ

Cumhuriyet, geleceği kentlerde gören bir kadronun eseri idi. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, "Medeniyet ve terakki" diyordu, "şehirlerin mahsulüdür. Bir milletin irfan, sanat ve ticaret menbaı şehirlerdir" (Kuruç, 1987: 17). Köylerin küçüklüğü ve dağınık yapısı, oralara "asayiş, irfan, maarif, milli terbiye" girmesine engeldi (Kuruç, 1987: 17). Mademki Cumhuriyetin hedefi, Türk toplumunu "kendi milli hususiyetlerini muhafaza ederek garp medeniyeti dairesine sokmak" idi, öyleyse "Garp medeniyetinin hâkim bir surette şehirli bir cemiyet" olduğunu unutmamalıydı (Boran, 1941: 25). Açıkçası, tek parti döneminde kentli bir toplum yaratma çabaları hiç de yabana atılacak gibi görünmüyordu. Aşağıdaki satırlarda öncelikle bu çabaların kapsamlı bir özetini sunmayı amaçlıyorum. Ardından kentli bir toplum

idealinin önüne dikilen yapısal engellere değineceğim. Sonrasında söz konusu engellerin körüklediği ve kente yönelik husumeti besleyen ideolojik boyutu vurgulayacağım.

KENTLİLEŞMENİN DÖRT AYAĞI

Tek parti döneminde kentli bir toplum yaratma çabaları basitçe dört ayak üzerine oturuyordu. İlk ayakta yeni bir kentin, Ankara'nın inşası vardı. Kent medeniyetinin Türkiye'deki başlıca simgesi bu yeni başkent olacaktı. İşte bu tercih, ironik biçimde, ülkenin en Batılı kenti İstanbul'u "Osmanlı Batılılaşmasının yozlaşmış bir simgesi" olarak damgalamayı gerektirdi (Tekeli, 1998: 145-46). Ankara yüzlerce yıllık Osmanlı geleneğini temsil eden İstanbul karşısında, yeni ulusal kimliğin kurucu mekânı oldu (Şengül, 2017: 420). 1927 yılında, –elbette aralarında mimarları da barındıran– yabancılara Türkiye'de çalışma imkânı tanıyan Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarıldı ve Ankara "master" planı için bir yarışma açıldı (Aslanoğlu, 2010: 25). Ancak 1927 tarihli ilk imar planı yetersiz kalınca, 1932 yılında bir ikincisi hazırlandı ve "hem kentin tarihini göz önünde tutan, hem de düşük yoğunluklu bahçeli evlerin ve geniş yeşil alanların bulunduğu, gösterişli yatırımlardan kaçınan bir plan" kabul gördü (Kaypak, 2014: 136). Bu plan Batı'da "sanayi kentine tepki olarak geliştirilmiş 'Bahçe Kent' ütopyasının Türkiye'ye yansıması" idi (Tekeli, 1998: 146).

Cumhuriyet kentlileşmesinin ikinci ayağında eğitim bulunuyordu. İlk adımda 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ülkedeki bütün eğitim kurumları Maarif Vekâleti'ne (Millî Eğitim Bakanlığı) bağlandı. Hemen ardından medrese eğitimi yasaklandı. "...ders programlarına tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, Türkçe dersleri" eklendi (Çelik, 2014: 293). Yine 1924 yılında ilköğretim zorunlu ve parasız hale geldi. 1926 yılından itibaren eğitim tüm kademelerde parasız oldu. 1928 yılının Mayıs ayında Latin harfleri, Kasım ayında ise yeni alfabe kabul edildi. 1930 yılında, ortaokullardan din dersleri kaldırıldı. 1925 yılında Ankara Hukuk Mektebi, 1936 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi açıldı. Bu arada 1933 yılında İstanbul'da Darülfünun yerini İstanbul Üniversitesi'ne bırakmıştı. Tek partili dönemin son yılı olan 1946'da hem Ankara Üniversitesi kuruldu, hem de Üniversiteler Kanunu ile üniversitelere özerklik tanındı (Katoğlu, 2007: 394-397). İşe bu kurumlar, yeni ve çağdaş Türk insanını yetiştirme amacını güdüyordu.

Kent kültürünü hâkim kılma çabasının üçüncü ayağında sanattaki atılımlar vardı. Muhsin Ertuğrul'un Halide Edip'in aynı adlı romanından uyarladığı 1923 tarihli "Ateşten Gömlek", İstiklal Savaşı'nı konu edinen ilk sinema filmiydi. Hilafetin kaldırıldığı 1924 Mart'ını izleyen Nisan ayında, İstanbul'daki eski saray orkestrası Ankara'ya taşındı. Yine aynı ay içinde Ankara'da bir Musiki Muallim Mektebi kurulması kararlaştırıldı. 1926 yılında İstanbul Belediye Konservatuvarında alaturka müzik eğitimi sona erdi. Cumhuriyetin ilk heykeli, yine 1926 yılında İstanbul Sarayburnu'na dikildi. Bunu Ankara Ulus Meydanı'ndaki 1927 tarihli Zafer Anıtı izledi. Atatürk heykelleri ve Cumhuriyet anıtları, "yerleştirildikleri kamusal alanlarda yöneticiler ve halk arasındaki ortak aidiyetleri" simgeliyordu (Niyazioğlu, 2011: 79).

1935 yılında sonradan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası adını alacak Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası'na Almanya'dan bir şef getirildi ve orkestra sürekli konserlere başladı. 1936 yılında Ankara'da Devlet Konservatuvarı kuruldu ve ilk öğrencilerini aldı. Yine aynı yıl İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde bir reform gerçekleştirildi. Akademiye Alman ve Fransız hoca ve yöneticiler getirildi. 1937 tarihli İstanbul Resim ve Heykel Müzesi, Türkiye'nin ilk sanat müzesi oldu. 1940'da Milli Eğitim Bakanlığı "Dünya Edebiyatından Tercüme" dizisinin yayımına başladı. 1946 yılında Ankara'da Türkiye'nin en büyük kütüphanesi olacak olan Milli Kütüphane açıldı. CHP iktidarının son dan bir önceki yılında, yani 1949'da, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü kuruldu (Katoğlu, 2007: 394-397).

Dördüncü ayakta basın vardı. Dönemin basını kentlileşme hedefine büyük destek verdi. Dergiler "Çalışan bir koca ve baba, tahsilli bir eş ve anne ile onların sağlıklı çocuk ya da çocuklarından oluşan küçük çekirdek aile"yi modernliğin simgesi olarak sundu (Bozdoğan, 2012: 214). Dönemin aydınlık simgesi, "asri" Türk kadınıydı. "Bu kadının en temel özelliği; çağın gereklerine ayak uydurmuş olması, eğitim görmüş olması; toplumsal hayata ve üretime katılabilmesiydi" (Yılmaz, 2010: 203). Karikatüristler eserlerinde "eski eğitimin simgesi olan medrese ve modern eğitimin simgesi olan okul arasındaki farkı" vurguladı (İmir ve Kıcırcı, 2021: 99). Grafik tasarım ürünleri, "giyimden kuşama, hitaptan nidâyâya, yemekten müzik kültürüne kadar gündelik yaşam içerisindeki sosyal ve kültürel ilişki biçimlerini düzenleyen reformların tasarladığı yeni kimlikleri, bu kimliklere rol modeli sunan yeni cemiyet yaşamını basılı mecralarda görselleştirme ve halka aktarma işlevini" üstlendi (Niyazioğlu, 2011: 82). 1927 yılında yayına başlayan İstanbul ve Ankara radyoları, kentlileşme hedefinin basın ayağının en güçlü unsurlarıydı. Bir özel sektör teşebbüsü olarak başlayan radyo 1938 yılında millileştirildi. Bilhassa İstanbul radyosu özelleştirme öncesi fazlasıyla kozmopolit ve Batılı içerikler üretti (Ahıska, 2010: 18). Merkezin Ankara'ya kaydırılmasıyla birlikte, o güne dek daha çok bir "müzik kutusu" olarak görülen radyoda sohbet programlarının oranı artmaya başladı. Böylece radyonun eğitsel boyutu ağırlık kazandı (Ahıska, 2010: 132).

Özetle, imar, eğitim, sanat ve basın alanlarında kurucu iradenin tercihi tartışılmaz biçimde Batılılaşma yanlısıydı. Ancak kentlileşme süreci varsayıldığı denli pürüzsüz ilerlemedi. Tek parti döneminde, kentli bir toplum yaratma arzusunu zora sokan en azından dört temel yapısal engel teşhis etmek mümkündür.

KENTLİ BİR TOPLUMUN ÖNÜNDEKİ YAPISAL ENGELLER

Türkiye'de kentli bir toplum yaratma çabasının önündeki ilk yapısal engel ülkenin demografik yapısıyla alakalıydı. Cumhuriyet Osmanlıdan kentleşme oranı neredeyse % 15'e dek düşmüş bir ülke devralmıştı (Keyder, 1995: 153). Oysa 19. yüzyıl sonunda nüfusun yüzde 25'i kentlerde yaşıyordu. 1927 nüfus sayımında bu oran, tüm toparlanma çabalarına karşın, yüzde 18'di. Bir köylüleşme eğilimi söz konusuydu. Bilhassa büyük ticaret merkezlerinin nüfusu kayda değer oranda azaldı. İstanbul nüfusu 1 milyon 200 binden 700 bine, İzmir'i de kapsayan Aydın

vilayetinin ise 1 milyon 600 binden 1 milyon 300 bine düştü (Keyder, 2014: 103-104). Savaş yılları ve hemen ardından Anadolu'yu terk eden Ermeni ve Rum nüfusun kaybı, kentlerin demografik yapısını alt üst etti. Söz konusu kesimlerin kent nüfusu içindeki payı azımsanacak gibi değildi. Öyle ki, 1912 yılında Osmanlı İmparatorluğunda iç ticaretle uğraşan işyerlerinin % 15'i Türklere aitken, % 49'u Rum, % 23'ü ise Ermenilere aitti. Zanaatkarları da kapsayan imalathaneler için bu oran, Türkler % 12, Rumlar % 49 ve Ermeniler % 30 olarak dağılıyordu (Tezel, 2002: 98). Sonuçta, "Türkiye coğrafyasının beşeri, kültürel, toplumsal olgusal gerçeklik muhtevası, sadece Müslümanlaşmakla kalmadı, kırsallaştı, köylüleşti. [Türkiye] okuryazarlığını, zanaatlarını, doktorlarını, eczacılarını, mühendislerini, tacirlerini önemli ölçüde kaybetti" (Tezel, 2003: 24).

Yine demografik bir faktöre işaret eden bir diğer engel, kent ve kırsal alandaki doğurganlık seviyelerine ilişkindi. Başını İstanbul'un çektiği büyük kentlerde doğurganlık seviyesi 19. yüzyılın sonlarından itibaren düşme eğilimine girmişti. 1930'larda Anadolu, doğurganlık seviyesinde açıkça öne geçmişti. Kent halkı bir güvenlik mekanizması olarak çocuğa daha az ihtiyaç duyuyordu. Üstelik çocukların emek gücünden istifade etme eğilimi kentte kıra göre hayli sınırlıydı. 1920'lerde ortaya çıkan modern korunma yöntemlerinin kullanıldığı alan kentlerdi. Üstelik Batılılaşan kentliler için çocuğun taşıdığı anlam, kırsal alandakinden hayli farklıydı (Duben ve Behar, 2014: 202).

İkinci olarak, Osmanlı'dan devralınan sanayi tesisleri, nüfusun büyük kesimlerini kentlerde toplamaya elvermiyordu. 1923 yılından itibaren yerel sanayiye geliştirmek amacıyla yatırımcılara kayda değer teşvikler sunulmuştu. Ancak 1929'un Büyük Buhran'ı kapıyı çaldığında sınırlı sayıdaki bu girişim de berhava oldu. (Okyar, 1965: 99). 1930'ların devletçi ekonomisinin amiral gemisi Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT'ler), "tarım ürünlerinin fiyatlarının düşmesiyle borç sarmalına giren ve göçe zorlanan hanehalklarını" kentlere çekmeye başladı. Bu tesisler bilhassa Anadolu'da işçi konutları, sinema salonları, spor tesisleri, çocuk bakımevleri ve diğer sosyal tesisleriyle Batılı bir yaşam tarzının nüvelerini oluşturacaktı. Ancak sanayi işçiliğini ek gelir kaynağı olarak gören köylüler hala daha yaz mevsimi köylerine dönüp, toprakta çalışmaya meylediyordu. Bu eğilimden kaynaklanan yüksek işçi devir hızı II. Dünya Savaşı'nın tetiklediği yoğun asker alımlarıyla birleşti ve sanayi temelli kentleşmeyi en azından savaşın sonuna dek sekteye uğrattı (Nurol, 2015: 546-547).

Kentli bir toplum yaratma çabasına taş koyan üçüncü ve belki de en önemli engel, kentliler ve köylüler arasındaki sınıfsal ayırmadan besleniyordu. Cumhuriyetin kentleşme politikası kültürel düzlemde "kentsoylu orta sınıfın değerlerine ve yaşam biçimine" seslendi (Şengül, 2017: 424). Bir diğer ifadeyle, "ülkenin ezici çoğunluğu kırsal kesimde yaşar ve tarımla uğraşırken, rejim ısrarla kentli olmayı sürdürdü" (Pamuk, 2011: 285). Ne var ki, sanayileşme ve kentleşmenin finansmanı kırsal kesimin sırtına yüklendi. "Buğday ve diğer tahıllar, tütün, kuru üzüm, fındık ve pamuk gibi başlıca mahsullerin fiyatlarındaki düşüşler, 1928-29 ila 1932-33 arasında

ortalamada yüzde 50'den fazla ve tarımsal olmayan mal ve hizmetlerdeki fiyat düşüşlerinden çok daha yüksek oldu" (Pamuk, 2011: 287). Açıkçası, rejim ayakta kalabilmek için tarımdan sanayiye kaynak aktarıyordu. Bu da tarihte görülmedik bir şey değildi. Ne var ki maddi teşviklerle desteklenmeyen resmi söylem, taşrada cazibesinden çok şey yitirdi. Bu esnada yerel güç sahipleriyle köylüler arasında kurulan "hem ekonomik hem de kültürel işlevleri olan çok güçlü bir kollamacı-yanaşmacı ağ" öne çıktı (Özkazanç, 2017: 76). Eşraf, bürokratlarla halk arasında bağ kuran esas aktör olarak belirdi. Köylülerin birincil düzeydeki sadakat hisleri eşrafa, aşiret önderlerine ve toprak ağalarına yöneldi. Bu yüzden köylüler, devletin arzuladığı siyasal ve kültürel dönüşümlere, elbette kent kültürüne de, çekinceyle yaklaştı.

Çoğunluğu oluşturan köylüleri rejime kazanmak için yeni bir yöntem, yeni bir dil gerekiyordu. Böylece Cumhuriyet, köylü bir toplumun yarattığı yapısal engeller karşısında köylüleri de kapsayacak, onları rejime kazanacak yeni bir söylem yaratmaya yöneldi. Rejim kendine has halkçılık anlayışı gereği dayandığı kitlenin niteliklerini göz önüne alarak, köyü ve köylülüğü ön plana çıkarma yolunu seçti. İşte bu sürecin sonunda, vaktiyle İstanbul'a atfedilen "yozlaşmışlık" suçlaması, bütün bir kent medeniyetini kapsayacak denli ileri götürülecekti.

KENTE YÖNELİK HUSUMETİN İDEOLOJİK BOYUTU

Yukarıdaki satırlarda da belirttiğim gibi, Cumhuriyet'in köylü nüfusunun kentli olana oranı Osmanlı'ya kıyasla hayli yüksekti. Bu kesimin (köylülerin) siyasi ve ideolojik olarak rejime kazanılması gerekiyordu. İşte bu nedenle Cumhuriyet kadroları köylülüğe özel önem atfeden bir halkçılık anlayışı geliştirdi. "Denebilir ki erken Cumhuriyet döneminin halkçılık söylemi köylülük meselesine vurgusuyla anlam kazanacaktı. Köy ve köylülere ait değerler halkçılık söylemi içinde yüceltilecekti" (Karaömerlioğlu, 2006: 12). Burada halkçılık Fransız Devrimi'ne has bir "anti-monarşizm ve statü ayrıcalıklarına düşmanlık" anlamı taşıyordu (Tunçay, 1981: 209). Osmanlı, Türk köylüsünü sömürmüş, savaşlarda öne sürüp katletmiş, onun ahlak anlayışına, yaşam tarzına yabancı, bambaşka bir kültürün temsilcisiydi. Osmanlı sadece kentleri önemsemişti. "Osmanlı'nın bu ayrımcılığı, Köycülere göre, milliyetçilik ve köylülük karşıtı oluşundan kaynaklanıyordu" (Karaömerlioğlu, 2009: 287). İşte Cumhuriyet, Osmanlı'nın hor gördüğü Anadolu köylüsünü, yeni ve milli bir kimlik etrafında birleşmeye çağırıyordu. Böylece halkçılık, milliyetçiliğin güncel ihtiyaçlarıyla uyumlu hale getirilmişti.

Milliyetçiliğe yaslanan halkçılık tasavvuru, Gökalp'ten devraldığı "dayanışmacılık" anlayışıyla, sınıfların ve sınıf çatışmasının reddine imkân tanıyordu. Gökalp için halk, eğitimli seçkinleri dışarıda bırakınca geriye kalan bütün sosyal tabakalara işaret ediyordu. "Dolayısıyla eğitimsiz bir toprak ağası da halktan birisiydi, yoksul bir köylü de" (Karaömerlioğlu, 2006: 37). Rejim, hala daha son derece aşikâr olan kent ve kır arasındaki eşitsizlikleri aşmak için de köyü ve köylülüğü yüceltme yoluna başvurdu. Bu ironik bir durumdu. Zira Cumhuriyet modernleşmesi, özünde bir kent projesi olmasına karşın, "köycülük" akımına kaynaklık ediyordu (Tekeli, 1998: 147).

Türkiye’de “köycülük”, liberal ve sosyalist fikirleri yadsıyarak yola çıktı. İşbölümünün hayli sınırlı olduğu, statik ve pastoral bir toplum hayalini öne çıkardı. Bu hayalin pratik bir amacı vardı: milliyetçi bir taban yaratmak (Karaömerlioğlu, 2006: 14). 1930’lar köycülüğün altın yılları oldu. Fikrin başlıca ideoloğu Nusret Kemal (Köymen), *Ülkü* dergisinde köycülüğü şöyle tanımlıyordu: “köycülük bir meslek, bir ilimdir. Her Tür’ün sülûk etmesi (girmesi, benimsemesi) icap eden bir meslek, her Türk’ün kavraması gereken bir ilimdir. (Varlık, 2009: 270). Ancak köycülük, olgularla iş gören bilimden ziyade kurmacalarla ilerliyordu. Köycüler, köylüleri “Türk milletinin aslını oluşturan, ulusal gelişmede belirleyici, saflığı bozulmamış, asil, akıllı ve değişime açık insanlar olarak tasavvur ediyorlardı” (Karaömerlioğlu, 2009: 287). Kentin çürütemediği, otantik bir varoluşturdu bu. Söz konusu fikirler açıkça 1930’ların kent uygarlığına saldıran radikal sağcı Alman düşüncesiyle flört ediyordu. Türkiye’de ise köycülük, “...aydınların bir ‘ürünü’ olmasına rağmen, garip bir şekilde, sığ bir anti-entelektüalizme dayanak sağlıyor ve ‘gerçek’ Türk’ü köylerde arayan milliyetçi bir mit yaratma sürecini teşvik ediyordu” (Karaömerlioğlu, 2006: 14).

Milli kültürün otantik özünü köylerde bulma fikri, Köycülerin “Anadoluculuk” akımı ile paylaştıkları bir vurguydu. 1920’li yılların ortalarında çıkan *Anadolu* dergisi, bu fikrin ilk durağını oluşturdu. Anadolucular, Anadolu’nun Türklerin tek ve hakiki yurdu olduğunu savundular. *Anadolu* dergisi, “Anadolu çocuğundan esirgenen ilginin ve kaynakların mülteci Rumeli Türklerine/Müslümanlarına gösterilmesine muhalefet edecek kadar mutaassıp yerliciydi” (Bora, 2017: 372). Ancak Osmanlı’nın Türklere ihanet ederek Anadolu’yu ihmal etmiş olduğu varsayımı Cumhuriyet ideolojisiyle ortak noktalarıydı (Bora, 2017: 372). 1939 yılından itibaren çeşitli aralıklarla yayımlanan Nurettin Topçu’nun *Hareket* dergisi, Anadoluculuk fikrini İslamcı bir anlayışla sürdürdü. Topçu kent yaşamını, “ruh değerlerini ayaklar altına alacak kozmopolit bir hayat” diyerek mahkûm ediyordu (Topçu, 2008: 106).

1930’lu yıllar çarpıcı biçimde “Kemalizm’in sol kanadında yer alan aydınların bile, hızlı ve ‘aşırı’ şehirleşmeyle ilgili endişeler dile getirdiği” yıllar oldu (Bora, 2017: 350). 1927 yılında TKP’den ayrılarak rejim saflarına katılan Vedat Nedim Tör, 1936’da “Bahçeli ev mi, apartman mı?” diye soruyordu. “Bahçeli ev. Kira kışlaları denilen apartmanlara karşı bütün medeni şehirlerde bir reaksiyon başlamıştır”. Tör, apartmanı “köksüzlüğün ve göçebeliğin, bahçeli evi ise hayata ve yurda bağlılığın, kökleşme ve devamlılığın sembolü” diye niteliyordu (Tör, 1936: 83). “Kübik apartmanların ve onlarla özdeşleştirilen Batılı hayat tarzlarının eleştirisi, CHP liderlerinin ve cumhuriyet aydınlarının çoğunun bağlanmaya başladıkları geniş bir ideolojik perspektifin” bir tezahürüydü (Bozdoğan, 2012: 260). Bu perspektif, Osmanlı reddiyesinin yanına bireyci ve kozmopolit, Batılı bireye yönelik bir reddiyeyi daha ekliyordu. İşte bu dönemde İstanbul’un Avrupalı ve kozmopolit semtleri Galata, Pera, Şişli ve Taksim’de birer modernlik simgesi olarak yükselen ve “çoğunlukla Rum, Ermeni ve Levanten mimarlarca tasarlanan” apartmanlar, “bir milli ideal olarak küçük, müstakil evleri yücelten” milliyetçi

yazarların saldırılarına hedef oldu. Apartman hayatı yozlaşma, sağlıksızlık ve kozmopolit çağrışımlarla yüklüydü (Bozdoğan, 2012: 251-52).

İstanbul'da azınlıklarla özdeşleşmiş semtlerin yozlaşma ve kozmopolitlikle suçlanması nedensiz değildi. Türk köylülerine hitap ederken emperyalizm sözcüğü kullanışsızdı. Mondros Mütarekesi'nin ardından ülkede beliren İtilaf kuvvetleri yurdu terk edip gideli epey zaman olmuştu. Oysa gayri-Müslimler, Türk milliyetçiliğinin halka işaret edebileceği en bariz “öteki” idi. Gayri-Müslimlerin en yoğun biçimde bulunduğu alanlar ise, sahil kasabaları ve büyük şehirlerdi (Karaömeroğlu, 2006: 71). Nitekim “Toplumsal, siyasal ve etnik açıdan azınlık mahiyetindeki grupların, modernleşmenin sebebiyet verdiği yozlaşma/yabancılaşmanın sorumlusu olarak resmedilmesi; bunların zıddı olarak, Anadolu'nun ‘temiz’, ‘saf’, ‘öz’ Müslüman-Türk ahalisinin tarifine ve yüceltilmesine yaradı” (Bora, 2006: 92).

Mayıs 1943 ile Nisan 1944 arasında yayımlanan, imtiyaz sahipliğini Behice Boran'ın yaptığı *Adımlar* dergisi, dönemin hâkim teması kent düşmanlığına makul bir karşılık veriyordu. Derginin 3. sayısında imzasız yayımlanan *Köy Anlayışında Parçacı Görüşler* [KAPG] başlıklı yazı, dönemin kent düşmanlığına sosyolojik bir yanıt veriyordu. Yazı, köyü ziraat, kenti sanayi ile eşleştirirken, ziraatı sanayiye düşman kılmanın anlamsızlığından dem vuruyordu. “Bir görüşe göre, şehir kötüdür, bütün sosyal meselelerin mesuliyeti şehir ve şehirlidedir. Köy ise bütün iyi, ahlaki kıymetlerin toplandığı yerdir. Bunun için, köyü ‘bozmamak’ lazımdır. Bu zihniyette olanlarda şehir, sanayi, makine düşmanlığı vardır” (KAPG, 1943: 109). Bir ikinci görüş ise böylesi bir köy romantizmiyle haşır neşir değildi. Ancak *Adımlar*'a göre, “bu zihniyette olanlar da köylünün bugünkü vaziyetinden ‘şehir’i mesul tutarlar ve bütün cemiyet yapısını, şehirleri ve köyleri, sanayii ve ziraatı ile beraber ele almadan yalnız köy üzerinde durarak, onun üzerinde çalışarak meselenin halledilebileceğini sanırlar” (KAPG, 1943: 110). *Adımlar* bu tavrıyla sosyalizmi, Cumhuriyet'in modernleşmeci tavrına sahip çıkarak savunmaya çalışıyordu. Dönemin kalkınmacı sosyalizm anlayışına uygun bir tavidir bu.

SONUÇ

Kent düşmanlığı 1950'li yıllara dek entelektüel bir akım olarak kaldı. Hatta II. Dünya Savaşı sonuna dek kentlerde “Batı standartları ile özdeşleşmiş bir şehirli kitlesi” bulunduğu bahsetmek bile mümkündü. Kentler henüz büyük sanayiden mahrumdu. Oysa hizmet sektörü ve altyapı onyıllar içinde beli bir gelişmişlik düzeyine ulaşmıştı. Batılı yaşam biçimleri, kültürel düzeyde büyük kentlerde kayda değer nüveler halinde varlık kazanmıştı. Ne var ki, 1950 sonrası çok partili dönemle ve tarımda makineleşme kentlere büyük göçü başlattığında, siyasetçiler köylü kitlelerin muazzam oy potansiyelini keşfetti ve kent düşmanlığını olabildiğince köpürttüler.

KAYNAKLAR

- Ahıska, M. (2010). *Occidentalism in turkey: questions of modernity and national identity in Turkish radio broadcasting*. London and New York: I. B. Tauris Publishers.
- Aslanoğlu, İ. (2010). “1930’lar: Türk Mimarisinde Erken Modernizm”, *Cumhuriyet’in Mekanları Zamanları İnsanları* (Der. Elvan Altan Ergur & Bilge İmamoğlu) içinde. Ankara: Dipnot Yayınları, s. 25-30.
- Bora, T. (2006). *Medeniyet Kaybı: Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar*. 2. baskı. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Bora, T. (2017). *Cereyanlar: Türkiye’de siyasi ideolojiler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boran, B. S. (1941). Şehir ve şehirleşme davamız. *Yurt ve Dünya*, 1 (3), 25-35.
- Bozdoğan, S. (2012). *Modernizm ve ulusun inşası: erken cumhuriyet Türkiye’sinde mimari kültür* (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Çelik, A. (2014). “Eğitim Alanında Yapılan İnkılâpların Sosyal Ve Kültürel Değişime Etkisi”, *Journal of Turkish Studies* 9(4): 287–287.
- Duben, A. ve Behar, C. (2014). *İstanbul haneleri: evlilik, aile ve doğurganlık, 1880-1940* (N. Mert, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- İmir, Y. ve Kıcıır, Z. (2021). Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Eğitim Alanında Yapılan Reformların Karşılaştırmalı Karikatürlere Yansıması. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 12 (1), 98-111.
- Karaömerlioğlu, A. (2006). *Orada bir köy var uzakta: erken cumhuriyet döneminde köycü söylem*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karaömeroğlu, M. A. (2009). Türkiye’de köycülük. A. İnel (Ed.), *Kemalizm, modern Türkiye’de siyasi düşünce cilt 2* içinde, 284-297. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Katoğlu, M. (2007). Cumhuriyet Türkiye’sinde eğitim, kültür, sanat. S. Akşin (Ed.), *Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980* içinde, 391-504. İstanbul: Cem Yayınları.
- Kaypak, Ş. (2014), “Türk Aydınlanması’nın Kent ve Kentleşmeye Bakışı”, *ASOSJOURNAL Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (1): 121-143.
- Keyder, Ç. (1995). “Kimlik Bunalımı, Aydınlar ve Devlet”. *Türk Aydını ve Kimlik Sorunu* (Der. Sabahattin Şen) içinde. İstanbul: Bağlam Yayınları, s. 151-156.
- Keyder, Ç. (2014). *Türkiye’de Devlet ve Sınıflar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Köy Anlayışında Parçacı Görüşler [KAPG] (1943). *Adımlar* 1(3): 109-112.
- Kuruç, B. (1987). Mustafa Kemal döneminde ekonomi. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Niyazioğlu, S. (2011). Erken Cumhuriyet Dönemi’nin otoportresi 1923-38 yılları arasında üretilen heykel, afiş ve fotoğraflarda devlet mitografisinin görsel inşası. *MSGSÜ Sosyal Bilimler* 3, 77-91.
- Nurol, B. (2015) “Kayıp Sınıfın Peşinde: Anadolu’da Sınıf Oluşumu ve Modernleşme”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70(3), 541-570.
- Okyar, O. (1965) The Concept of Etatism, *The Economic Journal*, 75 (297), pp. 98-111.

- Özkazanç, A. (2017). “Cumhuriyet Döneminde Siyasal Gelişmeler: Tarihsel-Sosyolojik Bir Değerlendirme”, *1920' den Günümüze Türkiye' de Toplumsal Yapı ve Değişim* (der. Faruk Alpkaya ve Bülent Duru) içinde 4. baskı. Ankara: Phoenix Yayınevi, s. 71-105.
- Pamuk, Ş. (2011). 20. yüzyıl Türkiye'sinde iktisadi değişim: bardağın yarısından fazlası dolu mu? R. Kasaba, (Ed.), *Türkiye Tarihi cilt IV* içinde, 275-314. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Şengül, H. T. (2017). “Türkiye'nin Kentleşme Deneyiminin Dönemlenmesi”, *1920' den Günümüze Türkiye' de Toplumsal Yapı ve Değişim* içinde (Der. Faruk Alpkaya ve Bülent Duru). 4. baskı. Ankara: Phoenix Yayınevi, s. 407-453.
- Tekeli, İ. (1998). Bir modernleşme projesi olarak Türkiye’de kent planlaması. S. Bozdoğan ve R. Kasaba (Ed.), *Türkiye’de modernleşme ve ulusal kimlik* içinde, 136-152. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tezel, Y. S. (2002). *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tezel, Y. S. (2003). “Tanzimat sonrası İmparatorluk ve Cumhuriyet Türkiye’inde “muhafazakârlık” sorunsalı: devamlılıklar, değişimler ve kırılmalar”, *Muhafazakârlık, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce cilt 5* (Der. T. Bora ve M. Gültekingil) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, s. 21-39.
- Topçu, N. (2008) *Ahlak Nizamı*. 5. baskı. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tör, V. N. (1936). Vedat Nedim Tör'den gelen cevap. Karınca, 83.
- Tunçay, M. (1981). *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması*. Ankara: Yurt Yayınları.
- Varlık, M. B. (2009). Ülkü: Halkevleri Mecmuası. A. İnel (Ed.), *Modern Türkiye’de siyasal düşünce II: Kemalizm* içinde, 268-271. İstanbul: İletişim.
- Yılmaz, A. (2010). “Osmanlıdan Cumhuriyete: Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi”, *Çağdaş Türkiye Tarih Araştırmaları Dergisi IX* (20-21): 191-212.

TÜRKİYE’DE CUMHURİYET DEVRİMİ’NİN KÜRESEL MEŞRUIYETİ
THE GLOBAL LEGITIMACY of the REPUBLICAN REVOLUTION in TURKIYE

Demo Ahmet ASLAN

Dr. Öğretim Üyesi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Tarih Bölümü
Assistant Professor, Izmir Demokrasi University, Department of History

ORCID ID: 0000-0002-0677-8863

ÖZET

Birinci Dünya Savaşı, kendisinden önceki hiçbir savaşla mukayese edilemeyecek büyük toplumsal ve siyasal sonuçlar doğurdu. Bunda savaşın, dünyanın geniş bir coğrafyasına yayılması, süresi bakımından uzun olması ve büyük insan kitlelerinin ölümüne yol açması kadar, devletlerin askeri, malî ve ekonomik kapasitelerini tahrip etmesinin de büyük bir rolü oldu. Böylesine amansız topyekûn bir savaşın, özellikle kaybeden ülkelerin rejimlerinde meşruiyet krizi yaratması ve ardından o ülkelerde bir takım dramatik siyasal sonuçlar doğurması beklenmeyecek olaylar değildi. 1917’de, Avrupa’nın en tutucu monarşilerinden biri olan Rusya’da çarlık rejimi devrildiğinde, bu devrimi, bir başka monarşi ülkesi olan Almanya’nın takip edeceğine dair Rus devrimcileri arasında iyimser bir beklenti vardı. Devrim, onların siyasal ve ideolojik beklentileri doğrultusunda gerçekleşmedi; fakat, 1918’in sonlarından itibaren Almanya da artık eskisi gibi bir monarşi ülkesi değildi. Tıpkı müttefiki Almanya gibi, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu da savaştan dağılıp Avusturya, Macaristan ve Çekoslovakya adlarında birer cumhuriyet olarak çıktı. Yenilen monarşiler arasında meşruiyet krizinden en az zararlı çıkan bir ülke varsa, o da Bulgaristan’dı. Yenilginin ardından Çar Ferdinand, yerini oğlu Boris’e bırakarak tahttan feragat etmek zorunda kaldı. Savaşın bir başka mağlubu olan Osmanlı İmparatorluğu’ndaki monarşinin akıbetini ise Birinci Dünya Savaşı’nın ömrünü uzatan Millî Mücadele tayin edecekti. Mustafa Kemal Paşa’nın liderliğinde İtilaf Güçlerine karşı verilen bağımsızlık mücadelesinde Sultan Vahdettin, milliyetçilerin karşısında saf tutunca, Mudanya Mütarekesi’nin ardından kendini bir meşruiyet krizi içinde buldu. Türkiye’yi, 1 Kasım 1922’de monarşinin kaldırılıp 29 Ekim 1923’te cumhuriyetin ilanına götüren olayların arkasındaki küresel ortama odaklanacak olan bu bildiri, Mustafa Kemal Paşa’nın liderliğindeki yeni rejimi, savaş sonrası Avrupa’da ortaya çıkan cumhuriyet dalgalarının bir parçası olarak tartışmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Avrupa, Türkiye, Monarşi, Cumhuriyet

ABSTRACT

The First World War had enormous social and political consequences incomparable to any war that preceded it. The fact that the war spread over a large geographical area of the world, was

long in duration and caused the death of large masses of people, as well as destroying the military, financial and economic capacities of states, played a major role in this. It was not unexpected that such an unrelenting total war would create a crisis of legitimacy, especially in the regimes of the losing countries, and then lead to dramatic political consequences in those countries. In 1917, when the tsarist regime was overthrown in Russia, one of the most conservative monarchies in Europe, there was an optimistic expectation among Russian revolutionaries that Germany, another monarchy, would follow. The revolution did not fulfil their political and ideological expectations, but since late 1918 Germany was no longer a monarchy. Like its ally Germany, the Austro-Hungarian Empire emerged from the war as a divided republic consisting of Austria, Hungary and Czechoslovakia. If there was one country that emerged from the legitimacy crisis with the least damage among the defeated monarchies, it was Bulgaria. After the defeat, Tsar Ferdinand had to abdicate, leaving his son Boris to replace him. The fate of the monarchy in the Ottoman Empire, another loser of the war, would be determined by the National Struggle, which prolonged the life of the First World War. When Sultan Vahdettin took sides against the nationalists in the struggle for independence led by Mustafa Kemal Pasha against the Allied Powers, he found himself in a crisis of legitimacy after the Mudanya Armistice. Focusing on the global context behind the events that led Türkiye from the abolition of the monarchy on 1 November 1922 to the proclamation of the Republic on 29 October 1923, this paper aims to discuss the new regime led by Mustafa Kemal Pasha as part of the wave of republics emerging in post-war Europe.

Keywords: First World War, Europe, Türkiye, Monarchy, Republic

**SCHOLAR IN THE WELL: A NEW APPROACH TO THE THEORY-PRACTICE
CONFLICT**

**KUYUDAKİ BİLGİN: TEORİ-PRATİK ÇATIŞMASINA YENİ BİR YAKLAŞIM
DENEMESİ**

Muhammet Sait DURAN

Dr., Türk-Alman Üniversitesi, Kültür ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Kültür ve İletişim Bölümü
*Dr., Turkish-German University, Faculty of Culture and Social Sciences, Department of Cultural and
Communication Sciences*

ORCID ID: 0000-0002-7961-2661

ÖZET

Teorik ve pratik bakış açısı arasındaki farklılık asırlardır düşünürleri meşgul eden bir konudur. Bu çalışmada, bu iki düşünce şekli arasındaki çatışmanın sembolü haline gelen, yıldızları araştırırken kuyuya düşen bilginin hikâyesini farklı boyutlarıyla analiz etmeye çalışacağız. Ezop masallarına kadar geri götürülebilen bu halk hikâyesinin asırlardır güncelliğini yitirmemiş olması, burada toplum tarafından önemli bir soruna dikkat çekildiğine işaret etmektedir. Bu sorunu, birkaç boyutta incelemeye çalışacağız.

Kadim anlatılar, dönemin şartları hakkında bilgi verirken toplumun değer dünyasına ışık tutarlar. Teorisyen ortaya çıktığı toplumdan görünür bir şekilde bir gerilim yaratmıştır. Ortaya çıkan teorisyen arketipinin, eyleminin temel gayesi olarak pratik iyiyi belirlememesi, halkın gündelik hayat tecrübesinden edindiği sağduyuya aykırı mahiyettedir. Bunun da ötesinde filozof toplumun bu sağduyusunu eleştirmekten de geri durmaz. Bu durum, filozof ve toplum arasında bir çatışmaya yol açmıştır. Bu öykü, halk bilgeliğinin filozofun düşünce yapısına ve bilgelik anlayışına yönelttiği bir eleştiri olarak okunabilir.

Bu öykü, bir halk hikâyesi olarak kalmaz; Platon'un ona değinmesiyle filozof-toplum geriliminin sembolik bir ifadesi olur. Platon'un anlattığı versiyon, hikâyeye katılan detaylarla toplum ve filozof arasındaki gerilimli ilişkinin her iki tarafının da bakış açısını gösteren ikircikli bir yapıya dönüşür. Platon, öykü içindeki eleştiriye cevap vererek felsefenin meşruiyetini temellendirir. Platon bu çatışmadaki temel sorunu, değer çatışmasına irca ederek sorunu ahlak alanına taşır.

Son olarak, bu hikâyenin içinde barındırdığı çatışma metafizik boyutta da ele alınabilir. Filozofun, evrensel ve zorunlu olana radikal yönelimi, insan hayatında ve düşüncesinde bir krize yol açar. Bu kapsayıcı bakış açısı içerisinde birey ve benlik kendi varoluşunun anlamını kaybeder. Bilginin kuyuya düşüşünde bireyin burada ve şimdi gerçekleşen varoluşunun göz ardı edilemeyeceğine dair bir uyarı vardır. Evrensel olan bütün tutkusuna rağmen filozof, birey oluşunu, tarihselliğini ve yerelliğini göz ardı etme imkânına sahip değildir.

Anahtar Kelimeler: Teori-Pratik İlişkisi, Evrensellik, Bireysellik, Filozof-Toplum İlişkisi, Bilgelik, Sağduyu.

ABSTRACT

The difference between the theoretical and practical point of view is an issue that has occupied thinkers for centuries. In this study, we analyze the story of the scholar who fell into a well while searching for the stars, which has become a symbol of the conflict between these two ways of thinking. The fact that this folk tale, which can be traced back to Aesop's fables, has not lost its topicality for centuries indicates that society has drawn attention to an important problem. We analyze this problem in several dimensions.

Ancient narratives provide information about the conditions of the era that they emerged and shed light on the realm of values of the society. The theoretician created a visible tension from the society in which he emerged. Theorist archetype's not determining the practical goodness as the main purpose of his action is contrary to the common sense that people acquire from their daily life experience. Moreover, the philosopher does not refrain from criticising this common sense of the society. This situation has led to a conflict between the philosopher and the society. This story can be considered as a criticism of the philosopher's thought structure and understanding of wisdom by folk wisdom.

This story does not remain a folk tale; it becomes a symbolic expression of the philosopher-society tension as Plato refers to it. With the details Plato adds to the story, his version turns into an ambivalent structure that shows the point of view of both sides of the tension between the society and the philosopher. Plato responds to the criticism in the story and justifies the legitimacy of philosophy. Plato relates the basic problem in this conflict to the conflict of values and transfers the problem to the field of morality.

Finally, the conflict in this story can also be analysed from a metaphysical perspective. The philosopher's radical orientation towards the universal and the necessitarian leads to a crisis in human life and thought. Within this overarching perspective, the individual and the self lose the meaning of their existence. Regarding the metaphor of 'fall of knowledge into the well', there is a warning that the existence of the individual here and at present cannot be ignored. For all his passion for the universal, the philosopher cannot ignore his individuality, historicity and locality.

Keywords: Theory-Practice Relationship, Universality, Individuality, Philosopher-Society Relationship, Wisdom, Common Sense

GİRİŞ

Bu çalışmada teorik ve pratik düşünce arasındaki çatışmanın sembolü olmuş, gökyüzü araştırmaları yaparken kuyuya düşen düşünürü konu edinen öyküyü farklı boyutlarıyla incelemeye çalışacağız. Bu hikâyenin bildiğimiz menşei Antik Yunanistan'dır. Fakat bununla beraber o, insanlığa mâl olmuş ve asırlardır güncelliğini yitirmemiş bir söylemdir. Toplumun

sağduyusunun müdahil olduğu birçok öykü de olduğu gibi, biçimsel görünümünün ardında oldukça karmaşık anlam örgüsüne sahiptir. Bu bağlamda anlatıyı, teorik bilgiye odaklanan insanların düşünme biçimlerinden kaynaklanan çeşitli sorunların ortaya çıktığı bir düzlem olarak değerlendireceğiz.

Bu sorunun, farklı katmaları vardır. Teorisyen azınlık ile toplumun genelinin arasında tezahür eden bir gelirim in ifadesi olduğunu düşündüğümüz bu öykünün işaret ettiği en belirgin ve doğrudan sorun, teorisyenin pratik alanda yaşadıkları beceriksizlik ve talihsizliklerdir. Bu öyküyle, teori alanına odaklanmış olan düşünürün gündelik hayat ile bağlarının kopması ve zorunlu, pratik ihtiyaçlar yerine faydadan uzak meşguliyetlerin peşinden koşmasına yönelik bir eleştiri dile getirilir. Filozoflar kadar teori ile uğraşan bilim adamlarının da karşılaştıkları bu eleştiri fildişi kule sembolüyle de ifade edilir. Bu öykünün Antik Yunan kaynaklı olması şüphesiz bir tesadüf değildir. Toplumun dikkatini çekecek kadar teorik düşünürün ortaya çıktığı bir dönem olmasının ötesinde, filozofların da toplumla yoğun bir şekilde temas halinde olduğu bir dönemdir. Bu yoğun ilişki, filozof ve toplum arasındaki karmaşık ilişkinin doğmasına neden olmuştur. Filozofun toplumun ilgisini çekmesinde onun gündelik hayatın akışında ve toplumun sağduyusunda sergilediği sıra dışı varoluşun büyük etkisi olduğunu söylemek gerekir. Fakat filozof, düşünce ve yaşam tarzı açısından toplumdan ayrılmakla kalmaz; aynı zamanda toplumun yaşam şeklini ve inançlarını eleştirmekten de geri durmaz. Bu öykü bu açıdan bir bakıma toplumun bu eleştiriye vermiş olduğu bir cevap şeklinde de değerlendirilebilir.

Bu hikâye bir halk anlatısı olarak kalsaydı, burada ortaya çıkan çatışmanın deriliğini muhtemelen görmekte zorluk çekebilirdik. Bu bağlamda Platon'un, bu öyküyü ciddiye alıp değerlendirmesi önem arz eder. Böylece öyküde ortaya çıkan gerilimin diğer unsuru olan teorisyen, öyküye kendi perspektifini yansıtma fırsatı bulur. Bu şekilde hem öykü kompleks hale gelmiş hem de derinleşmiştir. Hikâyeyi analiz eden Platon, burada ortaya çıkan sorunu münferit ve tesadüfi bir hadise olmaktan ziyade sistematik bir zihniyet çatışmasının ürünü olarak değerlendirir ve sorunu etik alanına taşır. Platon'un değerlendirmesi salt bir entelektüel faaliyetin ötesinde filozofun toplumda kendi yerini kazanmak için verdiği mücadelenin bir tezahürü olarak görülmesi doğru olacaktır. Filozof eylemlerinin arkasında yatan değerleri izah ederek kendisine yöneltilmiş eleştiriye cevap verir. Platon'un bu meşruiyet gayreti içerisinde hedef aldığı kitle aynı zamanda filozof figürünün rekabet ilişkisi içerisinde olduğu pratik alana yönelmiş entelektüeldir. Zira halkın iradesi doğrultusunda hareket eden bu pragmatist eğitilmiş kesim, düşünürün borçlu olduğu hakikat arayışına ihanet etmekle kalmaz; aynı zamanda filozofun toplum içerisindeki marjinal pozisyonunun daha da keskinleşmesine yol açar. Sonuç olarak bu hikâye, toplum ve filozof arasındaki gerilimli ilişkinin her iki tarafının da bakış açısını gösteren ikircikli bir yapıya dönüşür.

Fakat bu öykünün içinde barındırmış olduğu çatışma idealist ve pragmatist düalizmine indirgenebilecek bir değer çatışmasının ötesinde bir anlama da sahiptir. Nitekim bu öykü, insan

varoluşu içerisindeki en temel zıtlıkların da çatışmasına gönderme yaptığı şeklinde yorumlanmaya müsaittir. Bu zıtlık, farklı düzlemlerde ifade edilebilir: birlik ve teklik; benlik ve varlık; tekil ve tümel. Filozofun, bütüne, evrene ve zorunlu olana ödünsüzce yönelimi, insan varoluşunda bir krize yol açmaktadır. Aslında sorun, filozofun kutsal saydığı bu gayenin kendisinden kaynaklanmaz; daha çok onun bu gayeye yönelik şekilde yatmaktadır. Dolayısıyla ortaya çıkan bu sonuç, faaliyetin bir yan etkisi olarak değerlendirilebilir. Arzu, gayret ve adanmışlıkla evrene yönelttiği bakışı filozofun kendi varlığına yabancılaşmasına sebep olur. İnsanın göğe yönelişi onu göksel bir varlık hali getirmez; o, hala yeryüzünün şartlarına tâbidir. Bilgin kuyuya atılarak, bir bakıma kendi insanî sınırları hatırlatılır. Çalışmamızda son olarak işte bu metafizik arka plan irdelenecektir.

1. TEORİSYEN VE TOPLUM

a) Öykünün Ezop Masallarındaki Versiyonu

Bu hikâyenin bilinen en eski versiyonu Ezop masallarında yer almaktadır ve şu şekilde aktarılmıştır:

“Bir gökbilimci geceleri çıkıp gökteki yıldızların hareketlerini incelemiş. Bir gece şehrin dışına çıkmış, göğe bakarak yürürken önündeki sarnıcı görmemiş, içine düşmüş. Bütün gücüyle bağırıp yardım isteyen gökbilimcinin sesini duyan bir hemşerisi sarnıca yaklaşmış ve ona ne olduğunu sormuş. Olup bitenleri anlayınca, ‘Dostum, sen göklerde neler olduğunu incelerken, burnunun dibinde olanları görememişsin,’ demiş.”¹

Bilindiği üzere Ezop masalları, halkın ağızdan ağıza aktardığı ve eğitici öyküleri içermektedir. Bu bakımdan da hikâyede anlatılmak istenen ahlaki ders, öykünün akabinde kısaca ifade edilir. Bununla beraber farklı versiyonlarında bu kıssadan hisse değişiklik arz eder. Bu versiyonda kıssadan hisse olarak, “zor işlerle uğraşan insanların bazen en basit işlerin altından kalkamadıklarını vurgulamak” istendiği eklenmiştir. Başka bir versiyonda ise kendi şöhret ve yetenekleri ile övünüp de insanların genelde kolayca hallettikleri işleri beceremeyen insanlara karşı söylenmiş olduğu dile getirilmektedir.² Bu iki farklı yorum, konunun farklı boyutlarını dile getirmektedir. Halka mal olmuş birçok diğer hikâyede olduğu gibi, farklı dönemlerde zamanın ruhuna uygun olarak bu hikâyenin kullanım alanı ve ahlakî değeri farklılık arz eder. Ayrıca bu tür hikâye ve masal derlemelerinde sıklıkla görüldüğü üzere, Ezop Masalları müktesebatına da zamanla eklemeler yapılmıştır. Fakat bu hikâyenin daha sonraki dönemlerde Platon başta olmak üzere Yunan yazarlar tarafından teyit edildiği göz önünde bulundurulursa oldukça eski bir geçmişi olduğu kabul edilebilir. Ezop’un MÖ 6. Yüzyıl’da yaşadığı tahmin ediliyor. Anlatının da filozof ve teorik bilimin yoğun bir şekilde ortaya çıktığı döneme tekabül etmesi açısından da bu dönemin şartlarıyla örtüşür.

¹ Aisopos, *Masallar: Bütün Ezop Masalları* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019), 31-32.

² Krş. Niklas Holzberg, çev., *Leben und Fabeln Äsops*, Sammlung tusculum (Berlin; Boston: De Gruyter, 2021), 231.

Kadim anlatılar, kültürel hafıza ve bilinci ve dönemin insanının hayata bakışını yansıtan aynalar olması bakımından önemli bilgilere haizdir. Bu hikâyeyi ve arka planını analiz ettiğimizde hikâyenin iki anonim figür üzerinden anlatıldığını görüyoruz; dolayısıyla hikâye daha sonrasında olduğu üzere henüz kişiselleştirilmemiştir. Hikâye dönemin kültürel atmosferi yansıtır. Öncelikle anlatıdan dönemin Yunanistan'ında teorik bilimlerle uğraşan ve salt merak ve bilme istemiyle hareket eden bir topluluğun oluştuğunu anlıyoruz. Buradan bu düşünürlerin, toplumun dikkatini çekip, üstüne hikâye anlatılacak kadar yaygınlık kazanmış bir topluluk haline gelmiş oldukları çıkarımını yapabiliriz. Hikâyede konu edinilen gökbilimciyi bu topluluğun tipik bir temsilcisi olarak değerlendireceğiz. Dolayısıyla burada konu edilen husus, müşterek bir davranış modeli olan bir topluluğun zihniyetidir.

Bu anlatıyı toplumun sağduyusunun bir ürünü olarak kabul edersek, anlatı düşünürler ve toplum arasındaki ilişkiye de ışık tutar mahiyettedir. Zira anlatının içeriği, ortaya çıkan bu yeni düşünür topluluğu ve toplumun geneli arasındaki çatışmaya işaret etmektedir. Daha genel perspektiften bakılacak olursa insan nasıl ve ne için yaşamalı sorusuna farklı cevapları olan iki farklı zihniyetin karşı karşıya geldiğini söylemek yanlış olmaz. Halkın çoğunluğu tarafından bilim adamları veya filozofların faaliyetleri, faydasız ve dolayısıyla anlamsız karşılanmış olduğunu varsayabiliriz. Bu bakış açısının izlerini bugünde toplumun içinde bulmak mümkündür. Geçmişteki toplumun yaşam şartları göz önünde bulundurulursa bu kontrastın daha derin olduğunu da varsayabiliriz. Diğer yandan teorik bilimlerle uğraşanların da yaptıkları sıra dışı faaliyet ve elde ettikleri bilgi birikimi göz önünde bulundurulursa onların da halktan farklılaştıkları ve kendilerini toplumun genelinden ayrı görmüş oldukları sonucuna varılabilir. Öyküde gökbilimcinin şehrin dışına çıkması, bilginin uğraş ve faaliyetlerinin doğrultusunda toplumdan uzaklaşmasına bir atıf olarak okunabilir. Bilginin bir üstünlük hissi doğurması da hala gözlenebilen bir durumdur. Gökbilimcinin çukura düşürülmesi ve yardıma muhtaç hale gelecek dramatik bir duruma sokulmasının arka planında halkın bu tavra karşı gösterdiği tepkinin yattığını söyleyebiliriz. Sonuç olarak bilgin, bütün bilimsel yetkinliğine rağmen hemcinsine muhtaç olarak tasvir edilmiştir.

b) Hangi Bilgelik?

Ortaya çıkan çatışma aynı zamanda bilgi veya bilgelik açısından da değerlendirilebilir. Zira halkın gündelik hayatta aşına olduğu bilgi iki farklı kategoride değerlendirilebilir: Zanaat alanındaki meslekî deneyimler sayesinde ortaya çıkan ve usta-çırak ilişkisiyle aktarılan bilgi ve daha genel anlamda hayat tecrübesi ile doğruluğu test edilmiş ve kolektif bilincin ürünü olan ameli bilgelik. Halk bilgeliği, hayatın doğru ve başarılı bir şekilde yaşanmasına dairdir ve herkesin anlayacağı ve ilgisini çekeceği sözlü gelenekler üzerinden anlatılan bir bilgelik olarak tanımlanabilir. Mitler, söylenceler, masallar ve atasözleri üzerinden aktarılan bu bilgelikler, toplumun ortak bilicini ve ahlak anlayışını yansıtır ve toplumu da bu doğrultuda yönlendirir ve şekillendirir.

Ortaya çıkan teorisyen arketipinin, pratik iyiden bağımsız olarak faaliyetini gerçekleştirmesi bakımından, yaşam ve davranış şekli olarak halkın sağduyusuna rağmen ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla o, pratik tecrübenin ürettiği hayat anlayışına aykırı şekilde hareket eder. Fakat onun toplumdan ayrışması, sadece bu pratik düzeyde kalmaz; aynı zamanda bilgelik anlayışı da farklıdır. Bu bakımdan filozof hem halkın sağduyusuna, yani nasıl yaşanması gerektiği ile ilgili anlayışına aykırı davranır; diğer yandan aynı zamanda halkın bilgelik olarak kabul ettiği şeyin yerine teorik bilgi üzerinden tanımlanmış başka bir anlayışı ihdas eder. Bu iki farklı anlayış, Aristoteles tarafından farklı kavramlar üzerinden tanımlanarak akli başındalık (*phronesis*) bilgelik (*sophia*) olarak nitelendirilir.³ Aristoteles burada bu kavramlar arasında bir bakıma bir sentez oluşturmaya çalışılmıştır; fakat sonuç olarak bu iki farklı bilgelik anlayışının amaçlarındaki farklılıktan mütevellit birbiri ile kaçınılmaz olarak çatıştığını söyleyebiliriz. Bu çatışma halk erdemleri ile entelektüelin erdemlerinin birbirinden farklılık göstermesine neden olur.

Burada bir adım daha geriye giderek, aslında çatışmanın insanın doğasındaki farklı eğilimlerden kaynaklandığına kadar geri götürülebilir. Zira bu çatışma temel itibariyle farklı istek ve iradelerin ürünü olarak gelişen zihniyetler arasında ortaya çıkar. Sonuç olarak bu eğilimlerin hangisinin insanın bu hayattaki doğrularını ve vazifesini oluşturduğuna dair seçimi, bu zihniyetler arasındaki farkı oluşturur. İnsanın bileşik yapısı, beden ve ruhun istek ve gereksinimlerinin farklı olabilmelerini gerektirir. Bir bedene sahip olmanın gerektirdiği şeyler ile insanın bilgiye olan tabii merakı arasında bir çatışma ortaya çıktığı söylenebilir. Aristoteles'in kavramlarını ödünc alırsak, özünde bu hikâye akli başındalığın bilgelige karşı yönelttiği bir eleştiri mahiyetindedir. Gökbilimci, kendisini ilgilendirmeyen ve fayda sağlamayan göklerin bilgisi peşinde koşarken kendisi için iyi olan şeyi görmekten aciz hale düşer ve sonuç olarak cezalandırılır. İnsanın bu tür uğraşlar sonucu gerçeklik kaybı yaşadığı vurgulanır. Tanrısal bilginin peşinde koşarken insani ihtiyaçları ihmal eden insana haddini bildirme amacı güder.

Bu çatışma asırlar önce başlamış olmasına rağmen güncelliğini hiç kaybetmemiştir. Edebiyatçılarımızdan Hüseyin Rahmi Gürpınar romanında halkın bu tutumunu romanında filozof kahramanının karısının dilinden şu şekilde dile getirmiştir:

³ Aristoteles bu iki farklı bilgelik anlayışının arasındaki farkı şu şekilde özetler. “O halde bilgelik evrendeki en önemli şeyler hakkında bilgi sahibi olmaktır. Anaksagoras, Thales ya da onlar gibi insanlara akli başında demiyoruz, onlara bilge adını veriyoruz. Çünkü kendilerine ait iyi şeyleri değil bilinmesi çok zor ve bilindiği takdirde diğer insanların çok büyük beğenisini kazanan şeyleri bildiklerinden dolayı bu sıfatı alıyorlar. Onların tanrısal olan ama insan yaşamına yararı olmayan şeyleri bildikleri anlatılır. Akli başında olmak ise insanlara ait olan şeyler hakkında düşünmekle ilgilidir. Akli başında insanın yapması gerekenin iyi bir şekilde düşünmek ve ona göre karar vermek olduğunu söyleriz. İnsanlar olduğundan farklı şekilde olamayacak, amaçsız ya da amacı gerçekleştiremeyecek, iyi olmayan şeylerle ilgili düşünmezler. Ayrıntılı bir şekilde en iyi olanı düşünen insan kendisi için en iyiyi düşünüyor demektir. Çünkü akli başında olan insanın genel dışında ayrıntılara da hâkim olması gerekir, eylemlerimiz ise tekil olaylarla ilgilidir.” Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, çev. Furkan Akderin (İstanbul: Say Yayınları, 2014), 1141b.

“Ah bu adam gökteki yıldızları sayarken kuyuya düşen müneccime benzer. Birtakım akıl almaz, olmayacak meselelerle uğraşır. Evinin işine gücüne hiç bakmaz. Önüne saman koysan “yemem” demez çünkü daima dalgındır. [...] İşe yaramayan akli, para getirmeyen ilmi ben ne yapayım? [...] Haksız iş yapmak bilmem hangi zevzek filozofun prensibine uymazmış... “Prensip” de nedir kuzum? Pireye, tahtakurusuna benzeyen bu lakırdılar da yeni çıktı... Evvela mide, sonra akide.. Filozof... Filozof... Bulsam bu heriflerin hepsinin de dünyadan köklerini kazırdım... Bizim basımızda bir tane var maazallah!.. Her kimin babası, kocası, evladı filozof ise Rabb'im imdat eylesin!”⁴

c) Teorisyen ve Sanatkârın Ortak Yönü

Ezop masallarında benzer bir eleştirinin, yazı şarkı söyleyerek geçiren ağustos böceği üzerinden sanatkârlara da yöneltildiğini görüyoruz.⁵ Bu yüzden halk sağduyusunun bilgelik anlayışında hayatta kalma gereksinimlerinin entelektüel ve estetik ihtiyaçlarına öncelenmesi gerektiği vurgulandığı ve değer hiyerarşisinde en önemli yere oturtulduğu sonucuna varabiliriz. Bu da bir bakıma bedensel olanın ruhsal olana öncelenmesi anlamına gelir.

Aslında bu bakış açısı insan doğasının mantıksal sonucu olduğu intibahı doğurmaktadır. İnsan öncelikle hayatını idame ettirmesi gerekir ve bunun içinde biyolojik ihtiyaçlarını giderebilmesi gerekir. Fakat insanın hayatta kalmasının mutlaklaştırılması iki açıdan sorun doğurmaktadır. İlk insanın ölümlü bir varlık olması hasebiyle hayatta kalmak için yaşama hedefi, insan hayatını anlamsızlaştırır. İnsan geçici bir varlıktır ve bunun farkındadır. Bu yüzden de hayatının anlamını bu geçicilik üzerine bina edemez. Pratik alanda ise bu tür bedensel ihtiyaç kaygısının kalmadığı nokta bu hiyerarşinin dayandığı temel in ortadan kalkması durumu söz konusudur. Zengin ve ihtiyaçlarını karşılayan bir ağustos böceği de gerçekten yaz boyu karınca gibi erzak mı toplaması gerekir? Başka bir ifadeyle temel ihtiyaçları karşılanmış insanlar ne yapmalıdır?

2. TEORİ VE PRATİK ÇATIŞMASININ ETİK BOYUTU

Bu öykü, sadece halk arasında anlatılan bir hikâyeye olarak kalmaz ve Platon tarafından ilginç bir bağlamda tekrar ele alınır. Platon'un konuya yaklaşımını bu toplumsal eleştiriye cevap olarak değerlendireceğiz. Theaitetos diyalogunda Platonik Sokrates hikâyeye şu şekilde değinir:

“Söylediğim şey tıpkı yıldız yasaları üzerine düşünen Thales'in durumu gibidir, Theodoros. Hani yukarıya bakarak yürüdüğü sırada bir su kuyusuna düşmüştü de, bunu gören hazırcı ve güzel bir Trakyalı kız onunla alay ederek, gökyüzünde olanları bilmeye bu denli meraklıyken ayağının ucuna geleni, gözünün önünde duranı hiç göremediğini söylemişti. Bu alaylı söz, ömrünü felsefeyle geçiren herkes için söylenmiş gibidir.”⁶

Bu hikâyenin analizine geçmeden önce, bu anlatıyı basit bir yanlış anlaşılmaya indirgeyen bir yorumun olduğunu belirtmek gerekir. Gadamer'e göre, Thales'in yıldızları gözlemlemek için

⁴ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Deli Filozof* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, t.y.), 40-41.

⁵ Aisopos, *Masallar: Bütün Ezop Masalları*, 160.

⁶ Platon, *Theaitetos*, çev. Birdal Akar (İstanbul: Bilgesu, 2016), 174a-174b.

bu kuyuya tırmanmış olmasının sebebi, antik dönemde kuyunun yıldızların gözlenmesi için kullanılan “teleskop” görevi görmesidir. Kısaca bütün bu hikâye temelde basit bir cehalete ve yanlış anlaşılmaya dayanmaktadır ve Gadamer, “bir araştırmacının teorik tutkusuyla yaptıkları konusunda aldanmak bu kadar kolaydır”⁷ diyerek yorumunu tamamlar. Fakat burada sorulması gereken husus bu bilgiyi öğrenmenin, bir anlayışın temsilcisi olan bu hizmetçi kızın eleştirisinde bir değişime yol açıp açmayacağıdır. Bu soruya olumsuz yanıt verilmesi gerekir; çünkü bu eylemi onun için anlamsız kılan şey, yıldızları gözlemek gibi yararsız gördüğü bir faaliyetin kendisidir. Olayı komik kılan şey ise bilginin bu anlamsız eylem için düşmüş olduğu absürt durumdur. Dolayısıyla kuyunun görmüş olduğu işlevin bilgisi burada ortaya çıkan zihniyet için hiçbir değişikliğe yol açmaz. Zaten Platon da bu eleştiriye bu basitliğe indirgemekten ziyade arka planını izah etmeye ve bu düşme olayının nedenlerini açıklayama çalışmıştır.

a) Filozof-Toplum İlişkisi

Platon anlatının özü korunmakla beraber, eklenmiş olan nüanslarla tamamen farklı bir anlam yapısı yaratır. Hikâye bu şekliyle ikircikli bir hal almıştır. Anlatıdaki değişikliklerin ne kadarı Platon tarafından eklendiğini tespit etmemiz mümkün olmamakla beraber, bu değişikliklerin, anlatının analizinde de göreceğimiz üzere, filozofların pozisyonunu güçlendirdiğini söyleyebiliriz. Anlatıdaki değişiklikler hikâyeyi sadece ikircikli hale getirmemiştir, aynı zamanda anlam genişlemesine de vesile olmuştur. Hikâye zaten özünde teori ve pratik çatışmasını esas alan zıtlıklar üzerine kurulmuştur, fakat eklentilerle beraber hikâye neredeyse insan hayatına dair bütün tezatları kapsayan bir zıtlıklar yelpazesine dönüşmüştür: gök-yer, birey-evren, ruh-beden, erkek-kadın, özgür-köle, evren-burası, ciddiyet-komiklik, itibar-gülünçlük. Bu zıtlıklarla beraber hikâye başka bir bağlama oturtulmuştur.

Platon’un versiyonundaki en önemli değişiklik hikâyenin anonim halden çıkarılıp kişiselleştirilmesidir. Gökbilimci yerine Thales geçmiş ve eleştiriye yönelten ise hazırcevap ve güzel bir Trakyalı⁸ hizmetçi kız haline gelmiştir. Burada Thales’in şahsının değil, prototip olarak temsil ettiğini zihniyetin söz konusu olduğunu, Platon’un bu eleştirinin filozofların tamamına dair olduğunu vurgulamasından anlıyoruz. Kısaca bu eleştirinin muhatap olduğu bir insan tabakası olduğunu ve eleştiriye cevap verdiğini söyleyebiliriz. Bu bağlamda hikâyenin aktörü olarak seçilen figürlerin anlatıyı ve eleştirisini değerlendirme noktasında ön plana çıkarılmıştır. Bu iki temel aktör zaviyesinden hikâyeye farklı açılardan bakma imkânına sahibiz. Böylece hikâyedeki eleştiri hem filozofun perspektifi hem de toplumun perspektifinden çift taraflı olarak okunabilir.

⁷ Hans-Georg Gadamer, *Lob der Theorie: Reden und Aufsätze* (Frankfurt: Suhrkamp, 1983), 87.

⁸ Platon’un Trakya vurgusu da spekülasyona neden olmuştur. Dionysos kültürünü barındıran Trakya’nın komedi kültürünün kökeni olarak görülür. Bu hikâye ile felsefenin kökeni ile komedinin kökeni karşı karşıya getirilmiş olabileceği yorumu yapılmıştır. Bkz. Peter L. Berger, *Erlösendes Lachen: Das Komische in der menschlichen Erfahrung*, çev. Joachim Kalka (Berlin; New York: De Gruyter, 1998), 20.

Filozofların prototipi olarak seçilen Thales, stratejik bir seçim olduğu açıktır.⁹ Thales, Antik Yunan'da MÖ 7. ve 6. Yüzyıllarda yaşamış ve özlü sözleriyle daha sonraki nesillerin üzerinde tesir bırakmış yedi bilge arasında gösterilmiştir.¹⁰ Yunanistan'ın farklı bölgelerinden neşet eden yedi bilge, farklı siyasi görevler üstlenmiş ve toplumun ün kazanmış insanlardan oluşur. Bu bakımdan Yunan toplumu tarafından bilinen ve oldukça saygı duyulan figür olduğu anlaşılmaktadır. Kazanmış olduğu efsanevi ün de bu durumu ortaya koyar mahiyettedir. Diğer yandan Thales, Aristoteles tarafından evrenin kökenini araştıran ilk kişi ve dolayısıyla doğa felsefesi okulunun kurucusu olarak nitelendirmiştir.¹¹ Bununda ötesinde zor, hayret uyandırıcı ve tanrısal bilgilere sahip olduğu için felsefi anlamda bilge sıfatına layık insanların başında anılmıştır.¹² Bu özellikleriyle Thales halk bilgeliği ve filozofların bilgeliğini şahsında birleştirmiş bir figürdür. Dolayısıyla hikâyede dile getirilen eleştiri, Thales figürü esas alınacak olursa nispeten zayıflar.

Diğer köklü değişim anlatının ikinci kahramanında meydana gelir. Ezop masallarındaki hemşerinin yerini Trakyalı kadın bir köle almıştır. Bu değişim hikâyesinin anlamında radikal bir değişime yol açar. Bu değişimi tespit edebilmek için dönemin kültürel arka planını göz önünde bulundurmanız gerekir. Özgür Yunan erkeğinin belirlediği Yunan şehirde kadın, barbar ve köle olmak mümkün olan en alt sınıftaki insan anlamına gelmektedir. Nitekim Diogenes Laertios Thales'in talihine minnettar olduğu 3 şeyi şu şekilde aktarmıştır: "Birincisi, hayvan değil insan olduğum için; ikincisi, kadın değil erkek olduğum için; üçüncüsü de, barbar değil Yunanlı olduğum için."¹³ Bu değişimle eleştiri, toplumun en aşağı tabakasından gelen bir eleştiri haline getirilmiştir.

Hikâyedeki bu ayrıntı, halk tarafından mı yoksa filozoflar tarafından mı eklendiğine bağlı olarak, iki karşıt yoruma izin verir. Eğer halkın anlatımda bu detay eklenmişse toplumun en tabakasından birisinin alay ve istihzasına mazur bırakılan bir filozof söz konusudur. Yani eleştirisinin aktörü ve üslubu Ezop masalından başka bir bağlamda gerçekleşmektedir. Bir bakıma toplumun filozofa ve teoriye olan tepkisinin oldukça sertleşmiş olduğu anlamına gelir. Zira eleştiri, dönemin şartları göz önünde bulundurulursa olabilecek en hakaretimiz şekilde yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla anlatının, artık sadece bir eleştiri olarak değil; aynı zamanda bir aşağılama olarak kullanıldığı söylenebilir. Filozoflara karşı benzer bir tavır, meşhur komedyacı Aristophanes'in (MÖ 446 – 386) *Bulutlar* eserindeki Sokrates

⁹ Fakat yaşadıkları dönem itibariyle Azop masallarındaki isimsiz kahramanın dan Thales olma ihtimali de vardır. Bununla beraber isminin dile getirilmemiş olması önemli bir seçim olarak kabul edilmesi gerekir.

¹⁰ Platon, *Protagoras*, çev. Özgüç Orhan (İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2021), 343a-c.

Yedi bilgeyi ilk veren Platon olsa da listedeki isimlerin değiştiği farklı versiyonları da mevcuttur. Geniş bilgi için bkz. Bruno Snell, *Leben und Meinungen der Sieben Weisen: griechische und lateinische Quellen* (München: Heimeran, 1971).

¹¹ Aristoteles, *Metafizik*, çev. Y. Gurur Sev (İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2018), 983b7.

¹² Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, 1141b.

¹³ Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, çev. Candan Şentuna (İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat, 2007), 1:34.

tasvirinde de görmek mümkündür. Burada filozoflar, Sokrates nezdinde, faydasız bilgilerle uğraşan ve öğrencilerini de bu anlamsız bilgilerle uğraşmaya teşvik eden, kendi ihtiyaçlarını gidermekten aciz, ukala ve garip inançları olan insanlar olarak tasvir edilir. Ayrıca eserde Ay'ın değişim ve hareketlerini izleyen Sokrates, damdaki bir kertenkelenin ağzına pislemesiyle Thales'ten çok daha aşağılayıcı bir şekilde muameleye tabi tutulmuştur.¹⁴ Bu anlatılar, toplum ve filozof arasındaki çatışmanın zamanla derinleşmiş olduğuna dair bir işaret olarak okunabilir. Yunan toplumu filozofu sadece eleştirmez, aynı zamanda aşağılar.

Anlatıya geri dönecek olursak, Trakyalı Hizmetçinin vermiş olduğu tepki de bu yargıyı onaylar mahiyettedir. Trakyalı kız sadece gülmez, aynı zamanda alaycı bir tavır takınır. Schües, hizmetçinin bu tavrını düşmanca olmaktan ziyade cehaletten kaynaklanan neşeli bir tavır olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunur.¹⁵ Fakat Platon'un nezdinde gülme bizatihi olumsuz bir anlam taşımaktadır ve özdenetim yani irade zafiyetine işaret eder. Platon'un gülme teorisi Üstünlük Kuramı (*Superiority Theory*) olarak tanımlanmıştır ve buna göre gülme, üstünlük duygusuna ve karşıdakini hakir görmeye dayandırılır.¹⁶ Dolayısıyla Platon'un bu tavrı masum bir cehalet olarak görmediği açıktır. Bununda ötesinde bu olayı münferit bir hadise olarak görmediği; bilakis toplumun filozofa karşı sistematik tutumu olarak gördüğünü vurgular. Bu gülüş, toplum ve filozof arasındaki gerilimin ortaya çıkardığı bir tepki olarak değerlendirilmesi gerekir.

Ezop Masallarındaki anlatı daha çok arkadaşa bir tavsiye mahiyetindedir ve aslında dengeli bir eleştiri olduğu söylenebilir. Buna karşın Platon versiyonunda eleştiri oldukça radikalleşmiştir. Bu radikalleşimin ortaya çıkmasını sağlayan etken öncelikle Thales gibi Yunan toplumu tarafından saygı duyulan bir insanın eleştirinin muhatabı olarak seçilmesidir. Bu ek olarak eleştiri, toplumun en aşağı tabakasından bir insan tarafından ve müstehzi tavırla gerçekleştirilir.¹⁷ Hikâyedeki bu radikalleşme, toplum ve filozof arasındaki çatışmanın ileri boyutlara ulaştığını gösteren bir işaret olarak okunabilir. Sokrates'in yargılanma ve öldürülme süreci de bu işareti doğrular mahiyettedir. Buradan filozofun toplum içerisindeki marjinalliğinin artmış olduğu anlamı da çıkarılabilir.

¹⁴ Aristophanes, "Bulutlar", içinde *Aristophanes: Hayatı, Sanatı, Eseri*, çev. Azra Erhat (İstanbul: Varlık, 1958), 80.

¹⁵ "Yaşam dünyasının gündelik akli - güzel hizmetçinin neşeli ve alaycı kahkahasıyla temsil edilen - güler. Kahkaha, ille de düşmanlık değil, felsefenin görünürdeki dünyaya yabancılığına karşı doğal bir tepkidir." Christina Schües, "Das Lachen der thrakischen Magd: Über die 'Weltfremdheit' der Philosophie", *Bochumer Philosophisches Jahrbuch für Antike und Mittelalter* 13, sy 1 (2008): 18.

¹⁶ John Morreall, "Philosophy of Humor", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2023, <https://plato.stanford.edu/archives/sum2023/entries/humor/>; John Morreall, *Gülmeyi Ciddiye Almak*, çev. Kubilay Aysevener ve Şenay Soyer, İris Yayıncılık 8 (İstanbul: İris Yayıncılık, 1997), 2-23.

¹⁷ Hizmetçi kızın gülüşünü izah etmek için kullanılan Uyumsuzluk teorisine göre de değerlendirilebilir Burada seçilen Thales figürü ile olayda gülmeye sevk eden uyumsuzluğun derecesi bir kat daha artırılmış olur. Zira Thales gibi bilgeliği ile meşhur olmuş bir kişi için bu düşme hadisesi oldukça sıra dışı ve dolayısıyla şaşırtıcıdır. Beklenti ile vuku bulan arasındaki zıtlık bu bakımdan derinleşmiş olur.

Diğer yandan bu radikalleşme aynı zamanda eleştirinin yön değiştirmesine de sebep olduğu söylenebilir. Zira filozofa getirilen eleştirinin barbar, kadın bir hizmetçinin tavrı olarak tasvir edilmesi söz konusudur. Bu bağlamda anlatıda filozofun değil, bilakis filozofu alaya alan kişinin aşağılanması söz konusudur. Böylece filozofların etkinliği, toplumun en alt ve cahil tabakası tarafından eleştirilir.¹⁸ Bu cehalet tam da filozofun faaliyetinin neden anlaşılmadığının bir göstergesidir ve hizmetçi kız bu tavrıyla tam da kendi cehaletini ortaya koyar.

b) Filozof ve Toplumun Değer Dünyası

Platon'un diyalogunda bu hikâyeyi yerleştirdiği bağlamda oldukça önemlidir.¹⁹ Zira *Theaitetos* diyalogunda Platon bir taraftan bir filozof prototipini oluştururken diğer taraftan bu filozofa geliştirilen bu toplumsal eleştiriye karşı cevap verir. Bu savunma, bir yandan filozofun toplumdaki aykırılığını izah ederken diğer yandan filozofun pratik alandaki beceriksizliğini gerekçelendirmektedir. Platon buna filozofun ayırıcı özelliğini tespit etmekle başlar. Bu özellik, aynı zamanda filozofun toplum içerisindeki marjinalleşmesinin nedenini ortaya koyar. Bu özelliği Platon düşünsel özgürlük olarak tespit eder. Filozof bu düşünsel özgürlüğe, düşüncesini bireysel bakış açısı ve menfaatlerden; toplumsal değer ve önyargılardan kurtularak kavuşur. Filozoflar, bu bakımdan hatipler ve şairler gibi düşünme faaliyetlerini belirli pratik hedeflere yönelmiş ve bu faaliyetlerden para kazanan entelektüellerden ayrılır. Pratik amaç, düşünceyi asıl gayesi olan bilmek ve anlamaktan saptırarak, boyunduruk altına alır. Böylece düşünce eşyanın hakikatinden ziyade pratik gayenin peşinden gider. Platon, bütün bu tasvir boyunca öyküde de işaret edilen özgür-köle metaforunu kullanır. Filozof, evrensel bir bakış açısına sahip olabilmek için, bireysel, bölgesel veya kültürel olanı aşması gerekir. Fakat bu özgürleşmenin bir bedeli de vardır, filozoflar bu özgür faaliyetlerini sürdürürken pratik amaçlardan uzaklaşırlar ve bu konularda beceriksizleşirler. Bu da filozofun ticaret, hukuk, siyaset gibi alanlarda başarısız olmasına sebep olur. Bu özgürleşme süreci sadece düşünme etkinliği ile sınırlı değildir; geliştirmiş olduğu kapsayıcı bakış açısı nedeniyle filozofun değer anlayışı da değişmiştir. Bu değişim, onun davranış ve yaşam şekline yansır ve toplumun genel eğilimlerinden uzaklaştırır ve onun marjinalleşmesine yol açar. Nihayetinde varlığa, insana ve hayata kökten farklı bakan iki zihniyet söz konusudur.

Platon, Thales'in hikâyesi üzerinden bu durumu somutlaştırır; bununla beraber bu hadisenin münferit ve tesadüfi olmadığını vurgular. Platon'un burada hem filozofa hem de topluma aslında bir mesaj verdiği söylenebilir. Filozofun kendi seçtiği yolda ilerlediği takdirde yaşadığı zihniyet değişimiyle bağıntılı olarak pratik alanda başarısızlıklar yaşaması ve toplumda alaya alınması kaçınılmazdır. "Tecrübesizliği yüzünden su kuyusu gibi nice başka şaşkınlıklara

¹⁸ Nitekim bu cehalet Platon tarafından da vurgulanmıştır. Platon, *Theaitetos*, 175d. Ayrıca bkz. Schües, "Das Lachen der thrakischen Magd", 18.

¹⁹ Platon, *Theaitetos*, 172b-177b.

düşer; bu korkunç beceriksizlik onu budala diye ünlendirir.”²⁰ Evrensele ve tümellere ulaşmaya çalışan filozof kaçınılmaz olarak tekileri ihmal eder; göge odaklanan bilgin kuyuyu göremez. Bu durumda filozofun pratik işlerde başarısız olmasına sebep olur. Fakat bu başarısızlık, filozofun daha ulvi konulara kendisini adanmasından kaynaklandığından dolayı mazurdur.

Fakat Platon’un filozof savunmasının özünü, filozofun durumunu toplumun değer yargılarıyla değerlendirmenin yanlış olduğu fikri oluşturur. Zira filozof geniş bakış açısı ile şan, şöhret ve zenginlik gibi toplumun ekseriyetinin sahip olduğu geçici değerlerin peşinden gitmez. Filozofun temel gayesi de tanrıya benzemeye çalışmaktır ve bunun yolu da aklı başındalık, adalet ve dindarlık gibi temel erdemlerden geçer. Bunları da gerçekleştirebilmek için doğru ve yanlış bilmek gerekir.

“Kişinin gerçek ustalığı, değersizliği ya da korkaklığı burada ortaya çıkar. Çünkü insanın bilmesi bilgelik ve gerçek erdem, bilmemesi ise bilgisizlik ve apaçık kötülüktür. Ustalık ve bilgelik olduğu düşünülen diğer her şey, devlet egemenliğinde bayağılık, sanatlarda ise yapaylık olarak kendini gösterir.”²¹

Filozofun başarısı, zanaat ve siyaset gibi pratik alanlardaki bilgi ve beceriler ile ölçmek başından yanlıştır. Filozofun varlığı araştırırken hedeflediği bilgelik en üstün ve değerli olandır; zira onun asıl amacı bu dünyanın geçiciliğini aşabilecek erdemleri kazanmaktır. Filozofun ne için ve nasıl yaşanmalı sorusuna verdikleri cevaplar, bu sorulara toplumun ekseriyetinin verdiği cevaplardan farklıdır; bu yüzden de başarı kıstasları ayrışır. Kısaca filozofu, kendi gaye ve değerleri üzerinden değerlendirmek gerekir ki, bu açıdan bakıldığı zamanda tam tersine gündelik hayatta başarılı olanların başarısı değersizleşir. Çünkü gerçekte ancak filozof, dünyanın geçici bilgisinin ötesine geçip, erdemlerin bilgisine ulaşmayı başarabilir. Sonuç olarak toplum tarafından filozofa yöneltilen eleştiri, farklı boyutlarda savunulmuş olur.

Filozofun bu şekilde alaya alınması cahilce bir tutumun göstergesidir ve filozof açısından oldukça rahatsız edici bir durum olduğu açıktır. Nitekim Hegel, bu alayı değerlendirirken bu cehaleti mazur görmez. “Halk bu tür şeylere gülerler, ancak filozofların onlara karşılık verememesi gibi bir avantaja sahiptirler. Filozofların kendilerine güldüklerini anlamazlar, elbette çukura düşemezler, çünkü daima çukurun içinde yatarlar, çünkü onlar yücelere bakmazlar.”²² Antik Yunan söz konusu olduğunda bu cehaletin aslında pek de zararsız olduğu söylenemez. Zira halkın filozoflara karşı geliştirdiği karşıt tavır, Sokrates’in hayatına mâl olmuştur.

²⁰ Platon, 174c.

²¹ Platon, 176c.

²² Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie*, ed. Eva Moldenhauer ve Karl Markus Michel, c. 1, Werke in zwanzig Bänden 18 (Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1986), 196.

c) Filozoflar ve Pragmatist Entelektüeller

Öte yandan bu olay, hizmetçi kızın bakış açısından değerlendirildiğinde farklı bir durum ortaya çıkar. Sonuç olarak burada Trakyalı, kadın ve bir hizmetçi olarak dünyaya gelmiş ve günlük bedensel ihtiyaçların karşılanmasıyla alakalı işler ile ilgilenmek zorunda kalmış bir kişi söz konusudur. O, evrensel ve genel bilgiyle uğraşma imkânına hiçbir zaman sahip olmamıştır ve ondan teorik bilginin değerini takdir etmesi elbette beklenemez. Bu yüzden onun alaycı tavrı aslında mazur görülebilir. Nitekim Platon'un eleştirisini yönelttiği asıl kitle zaten bu eğitimsiz sınıf değil; bilakis bu alaycı tavrın arkasına saklanmış ve felsefeyi aşağılayan diğer entelektüel kesimlerdir. Bunların başında da şüphesiz şairler ve bilhassa da Sofistler gelir.

Platon metnin başından itibaren hesaplaştığı ve filozofun karşısına yerleştirdiği Sofistler, teorik bilgiye sahip olma imkânına haiz olup da şan, şöhret ve zenginlik uğruna bunu tercih etmeyen kişilerdir. Bu tercih yüzünden de bu iki grup arasında ciddi bir düşünce farkı oluşur. Filozoflar, genel kavramlar üzerine ve eşyanın mahiyeti üzerine yoğunlaşırken Sofistler, tekil olay ve kişilere odaklanırlar. Sofistlerin cehaleti filozofla karşılaştığı zaman ortaya çıkar ve işte onların bu acziyetinde de filozofların gülme zamanı gelir.²³ Sofistlerin filozoflara karşı göstermiş oldukları düşmanca tavrın sebebinin de burada yattığı kanaati oluşmaktadır.

Her halükârda Platon sofistlerin bu yanlış tutumunun sebebinin onların almış olduğu yanlış eğitime dayandırır.²⁴ Bu bakımdan asıl sorun, eğitim anlayışında günümüzde de devam eden eğitimin amacının pratik mi yoksa ideal hedefler ile mi tanımlanması gerektiği ikilemidir. Antik Yunanistan'da felsefenin öngördüğü idealist eğitim tarzının halk içinde huzursuzluğa neden olduğunu görebiliyoruz. Platon'un eserlerindeki yansımalarından anlaşıldığına göre, halk ya da en azından aristokrat sınıf her ne kadar entelektüel gelişimde felsefenin katkısını yadsımasa da bütün hayatını felsefeye adamaya karşı çıktıkları anlaşılmaktadır. Zira felsefe odaklanmanın pratik alanlarda yetersizleşmeye yol açtığı düşünülmektedir.²⁵ Platon'un bu ön yargıya karşı

²³ Platon bu karşılaşmayı şu şekilde tasvir ediyor: "Öte yandan, sevgili dostum, ne zaman birini alıp yüksekler çıkarsa ve 'hangimiz adaletsizlik yaptık, sen mi yoksa ben mi?' sorusundan ayırıp adaletin ve adaletsizliğin kendisinin ne olduğunu araştırmaya, her birinin neligini ve öteki şeylerden ve birbirlerinden nasıl ayrıldıklarını incelemeye götüre; veya "bir hükümdarın mutlu olup olmadığını" veya 'ne kadar altını olduğunu' sormaktan ayırıp hükümdarlığın, insan işlerinin ve mutlulukla mutsuzluğun bütünlüklü anlamda ne olduğunu araştırmaya zorlasa, her birinin doğasının ne olduğunu ve insanların bunlardan birini nasıl kazanacağını ve ötekine nasıl kaçınacağını ona gösterse ve bütün bunlar hakkında o küçük, kurnaz ve kılı kırk yaran aklıyla bir açıklama yapmasını istese, her şey bir anda alaşağı olur: Bu denli yüksek bir yerde bulunduğu için başı döner; göğün üstünden aşağıya bakınca, hiç alışkın olmadığından korku ve çaresizlik hissine kapılır. Kekelemeye başlar ve gülünç bir hal alır; fakat bu defa Trakyalı kızların ya da eğitimsiz başka kimselerin gözünde değil, çünkü onlar bu hali algılayamazlar; köle olarak değil de özgür biçimde yetiştirilmiş adamların gözünde gülünç olur. İşte, iki tür insanın durumları böyledir, Theodoros. Bir yanda tastamam bir özgürlükle ve boş zaman imkanıyla yetişmiş, adına filozof dediğin insan -ki saf görünmekten hiç şikayetçi olmaz ama kölelere yakışır işlerde beceriksizdir." Platon, *Theaitetos*, 175c-e.

²⁴ Bkz. Platon, 173a-b.

²⁵ Platon, *Gorgias*, çev. Furkan Akderin (İstanbul: Say Yayınları, 2016), 484c-e; Platon, *Devlet*, çev. Sabahattin Eyüboğlu ve M. Ali Cimcoz (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1995), 487d; Peter Scholz, "Bios philosophikos", içinde *Wissen und Bildung in der antiken Philosophie*, ed. Christof Rapp ve Tim Wagner (Stuttgart: J.B. Metzler, 2006), 45-46.

önemli bir mücadele verdiği görülmektedir. Platon'un buradaki tutumunu bu rekabet ve meşruiyet kaygısı bağlamında değerlendirmek doğru olacaktır.

d) Felsefe Faaliyetinin Farklı Bir Savunması

Thales hakkında meşhur olmuş diğer bir rivayet, yine felsefe etkinliğine yönelik eleştiriye yönelik bir cevap niteliği taşımaktadır. Aristoteles onun hakkında anlatılan bu hikâyeyi şu şekilde nakleder:

“İnsanlar, Thales'e felsefenin kendisini yoksul bir adam olarak bıraktığı için faydasız olduğunu söylüyorlarmış. Fakat o, yıldızlar hakkındaki bilgisine dayanarak o yıl iyi bir zeytin ürünü alınacağını kestirmiş ve daha kıştan küçük bir sermaye toplayıp onunla Miletos ve Khios'taki tüm yağ preslerine kaparo vererek hepsini kiralamak için öncelik hakkı sağlamış. Başka rakibi olmadığı için de, bu ona pek ucuza gelmiş. Sonra, zeytin toplama zamanında yağ preslerine birden büyük bir talep olunca, Thales bunları canının istediği fiyata kiralamış. Böylece bir sürü para kazanmış ve filozofların isterlerse kolay zengin olacaklarını, fakat yaşamdaki amaçlarının bu olmadığını ortaya koymuş.”²⁶

Bu rivayetin de felsefenin halkın nazarındaki faydasızlığını ve pratik alandaki dejavantajlı olduğu kanaatine karşı geliştirilmiş bir savunma refleksinin ürünü olduğu intibamı uyandırmaktadır. Filozofun pratik alandaki başarısızlığının nedeni, felsefe faaliyetinden ziyade; onun gayesine inhisar edilir. Bu anlatı şüphesiz bizatihi halkın algısına ve anlayış seviyesine daha uygun olması hasebiyle bu işlevi yerine getirmek için daha uygun bir yöntem olduğu söylenebilir.

3. TEORİ-PRATİK İLİŞKİSİNİN VAROLUŞSAL BOYUTU

a) Evrensellik ve Bireysellik

Daha öncede belirttiğimiz gibi, bu hikâyedeki zıtlık ve çatışma sadece teorinin gündelik hayatta yarattığı sorunlarla sınırlı değildir. Bu açıdan hikâyedeki eleştiriye başka bir açıdan okumak da mümkündür. Bu bağlamda Blumenberg, eserinin başlığına taşıdığı hikâyeye farklı bir bakış açısı getirmiştir:

“Diğer herkes, Trakyalı hizmetçi kız kadar modern izleyici de, bireyin kendine özgü olanla ilişkisinin ayrıcalıklı olmasına direnir. Bakışlarını yıldızlı gökyüzüne sabitleyen Thales'in gittiği yönde, onlar için yerel tanrılar yoktu. Onlar orada, Yunan'ın kaybolduğu yeredirler. Bundan dolayı hizmetçi kıza bu zarara keyiflenmesine izin verilmiştir.”²⁷

Blumenberg bu öykünün arka planında teorik ve pratik yaklaşımın ötesinde daha derin ve temel bir soruna parmak basar. Felsefe ile düşünce dünyasında evrensellik düşüncesi disiplinli ve tutarlı bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Eşyayı bütünlük içerisinde düşünme, düşünceye

²⁶ Aristoteles ve Mete Tunçay, *Politika*, 22 (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1975), 1:11. Ayrıca bkz. Laertios, 1:26.

²⁷ Hans Blumenberg, *Das Lachen der Thrakerin: eine Urgeschichte der Theorie* (Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1987), 12.

önemli genişlik ve derinlik katmasına karşın, birey için dehşet verici bir tarafı vardır; çünkü bu kapsayıcı bakış açısı içerisinde birey ve benlik kendi varoluşunu kaybeder. Kavramlar bireyi içinde yutar ve eritir. Genel geçer yasalar, kişi ve fark tanımaz bir zorunluluk ile düşünülür. Bu şartlar altında bireyin anlamı, varlığın heybetli birliği içerisinde kaybolur. Platon bir soru ile bu hususu şu şekilde dile getirir: “Düşüncesi yücelere yükselen, bütün varlıkları, bütün zamanlarla birlikte seyreden kişi, insan hayatına önemli bir şey diye bakar mı?”²⁸

Bireysel ve tarihsel olan, filozofun düşünce dünyasında ya varlık içerisinde ya da değişim içerisinde kaybolup gitmeye mahkûm bırakılmıştır. Parmenides’in evreninde bireye, farklılığa yer yoktur. “Aynıdır, aynı şeyin içinde kendi kendine yatar”²⁹. Her şey vardır ve birey varlıkla ilişkisi içerisinde hiçbir anlam ifade etmez. Varlık kategorisi içerisinde birey, benliğine dair bütün farklılıklarını yitirir. Birliğe, ebediyete açılan kapı, bireyi yokluğa götürür, biricikliğinden geriye hiçbir şey kalmaz. Bu, çok ağır bir bedeldir. Birey varlık sonluluğundan kurtulur, fakat bireyliğini de kaybeder. Birey için imkân yok olur, geriye sadece zorunluluk kalır. Mutlak hakikat karşısında bireyin hiçbir irade ve iktidarı kalmaz.

Parmenides’in alternatifi olarak farklı bir bakış da geliştirilmiştir. Fakat bu bakış açısında da değişim mutlak bir hale gelir ve birey aynı şekilde kendisinden feragat etmek zorunda kalır. Herakleitos’un düşünce dünyasında da bireye yer yoktur; bilakis her şey değişim içerisinde varlığını yitirmeye mahkûmdur. “Logos her şeye ortak olmasına karşın, çoğunluk sanki kendilerine özel düşünceleri varmış gibi yaşar”, der Herakleitos.³⁰ Fanilerin inançları, sanrıları, kanaat ve değerleri hakikat karşısında kâğıttan kaleler gibi yanıp kül olmaya mahkûmdur. Böylece benliği benlik yapan şeyler ortadan kalkar.

Belki de bu yüzden Atinalılar Anaksagoras’ın güneşin bir “kızgın bir maden külçesi” olduğu iddiasına ısrarla karşı çıkarlar ve hatta onu yargılamaya yeltenmişlerdir.³¹ Zira bu yaklaşım, onların tanrısı olan güneşi ruhsuz bir külçeye çevirir. Bu, sadece tanrılara karşı yapılmış bir cürüm değil, aynı zamanda kültürel anlam dünyasına karşı yapılmış bir saldırı niteliğindedir. Toplumun, Güneş ile kurmuş olduğu içsel bağ böylece koparılır ve geriye iletişim kurulamayan ve zatı olmayan, zorunlulukların esiri bir kütle kalır geriye. Platon’un benzetmesiyle ifade edilecek olursa birey, ancak mağaranın duvarına yansıyan geçici gölgelerden ibarettir. Birey, filozoflar tarafından küçümsenen, mağarada kalmak ile bireyliğini kaybedeceği mağaranın dışına çıkmak arasında bırakılmış görünür. Aristoteles, bu karanlık tabloyu daha da kasvetli hale getirir. Bu varlığın nedeni olan Tanrı da o kadar yücedir ki bireyi hiçe sayar ve umursamaz onu. Birey onunla da irtibat kurma imkanına sahip değildir ve böylece kendi varoluşu içerisinde yapayalnız bırakılır.

²⁸ Platon, *Devlet*, 486a.

²⁹ Parmenides, *Doğa Hakkında*, çev. Y. Gurur Sev (İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2015), 25-34.

³⁰ Herakleitos, *Fragmanlar*, çev. Cengiz Çakmak (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2005), D2.

³¹ Bkz. Jan Dreßler, *Wortverdreher, Sonderlinge, Gottlose : Kritik an Philosophie und Rhetorik im klassischen Athen* (Berlin; Boston: De Gruyter, 2014), 249-51.

Filozofun düşünce dünyası birey için, bireyselliğini ve tanımış olduğu tek varoluş şekli olan burada ve şimdiki yaşamı hiçe sayar. Bu anlayış, bireyin duyum ve duygularını ve hatta kendi fikir ve yargılarını anlamsızlaştırır. Birey, zorunlu gerçeklik karşısında biricikliğini ve iradesini teslim etmeye çağırılır. Bu, birey için varlık içinde yok olmak anlamına gelir. Göklerin bütün bu yüceliğine ve sonsuzluğuna rağmen burada ve şimdi yaşayan birey kendi anlamını yitirmek istemez. Trakyalı kızın gülümsemesinin arkasında, Thales'in kuyuya düşüşünde bireyin burada ve şimdi gerçekleşen varoluşunun dikkate alınması gerektiğine dair bir işaret görmesinde saklı olabilir. Bireyi ve tekili küçümseyen tavrı, bu hikâyede filozofun talihsizliğine yol açar. Evrensel olan bütün tutkusuna rağmen filozof, birey oluşunu, tarihselliğini ve yerelliğini göz ardı etme imkânına sahip değildir. Gözlerini göklere çevirmesi onu göklere çıkarmaz; o hala yeryüzünün bir parçasıdır.

Filozofa yöneltilen eleştirinin bu yönü düşünce dünyasında da karşılık bulduğu söylenebilir. Zira aslında Sofistlerin düşüncesi tam da bu anlayışa bir başkaldırı niteliğindedir. Sofistler, filozofun aksine, bireyi, şimdi ve burada olanı mutlaklaştırarak, evrenselliğin zorunluluğuna bir başkaldırı başlatır. Her şey vardır ve birdir demek aslında, hiç “bir” şey yoktur anlamına geldiğini vurgular, Gorgias. Zira varlığın varlığı değil benlik için sadece önemli olan; o, kendi varlığının da anlamlı olmasını ister. Varlığın bu yok edici kapsayıcılığından birey kurtarılması gerekir. O yüzden de sofistlere göre, asıl olan, filozofların iddiasının aksine, bireydir. “İnsan her şeyin ölçüsüdür”, der Protagoras. Fakat Sofistler her ne kadar filozoflara karşıt bir görüşü dile getiriyor olsalar da, düşünce tarzları onlar kadar kategoriktir. Bireyin bireyselliğini garantiye alırlar, fakat bu seferde bireyi sonsuz bir yalnızlığa hapsederler. Birlik dağılır. Birey kendi evreninde hapsolür ve bütün bağlar sanrısız hale gelerek çözülmüş ve çıkış kapıları kapanmış olur. Birey gerçi kendi dünyasının mutlak hâkimi olmuştur, ancak aynı zamanda sonsuz bir yalnızlığa itilmiş ve yokluğa mahkûm edilmiştir. İnsan gerçekten sadece bu iki seçeneğe mi sahiptir, zorunluluk içerisinde kaybolmak ve imkânı içerisinde son bulmak? İnsan hakikatin peşinde koşmak için kendinden vaz mı geçmesi gerekir; daha doğrusu geçebilir mi?

b) Varlık-Benlik Diyalektiği

Felsefî bakış açısı bütünlükçü özelliğiyle düşünce ve bilim alanında varlığa kendi yerelliğinin ötesinde bakabilme konusunda önemli katkılar sağlamıştır. Filozof, varlığı, birey ve yaşadığı toplumun kurmuş olduğu pratik veya duygusal bağlar dışında, asli mahiyetinde bakmayı hedef edinmiş ve böylece kapsayıcı bir bakış açısına sahip olmayı başarmıştır. Filozof, bireyselliğin, tarihselliğin ve bölgeselliğin etkilerinden düşüncesini arındırarak özgürleştirmeye çalışır. Fakat bu özgürleşme düşünseldir, varoluşsal değildir. İnsan, kendi bireyselliğini aşamaz. Bu yüzden özgürleşme mutlak olarak gerçekleşmez, daha doğrusu gerçekleşemez. Zira insan birey olarak özgürleşebilir; birey olmadan özgürleşecek bir şey de kalmaz.

Filozofun bu gayretinin yan etkileri olmuştur. Filozofun düşünceleri onun yaşam tarzını ve değer sistemini değiştirir ve bu da onu toplumdaki ayrıştırır. Bu da toplum ve filozof arasında

belirli bir gerilime yol açar. Filozof, toplumun geçici şeylere verdiği önemi, nesnelere ile kurdukları kişisel ve geçici bağları küçümser; halk da filozofun anlamsız bulunduğu faaliyetlerine istihza ile bakar ve bilgelik iddiasına rağmen gündelik hayattaki basit beceriksizliklerle alay eder. Bu çatışma, toplumsal boyutun ötesinde bir anlam ifade etmektedir. Bir öykü olarak kendini gösteren, toplum ve filozof arasındaki bu toplumsal çatışma aslında insanın varoluşunda mevcut olan özsel bir zıtlığa irca edilebilir. Filozof sıra dışı ve tutkulu eğilimi ve düşünce ve yaşam tarzındaki radikal tutumu ile aslında insanın içine doğduğu zıtlıklar dünyasındaki tezatları daha belirgin hale getirmiştir.

Bu zıtlık en kaba şekliyle insan doğasındaki beden ruh ikilemi ile ifade edilebilir. İnsan bir taraftan tarihseldir, burada ve şimdi yaşamaya mecburdur. Fakat aynı zamanda kendi kısıtlılığının farkında bir varlık olarak kendi tarihsel varoluşuna aşkın, istek, inanç ve düşünceye sahiptir. İnsan yere sabitlenmiş, ama göklere merak duyar. Bütüne, ebediyete olan tutkusu kadar tarihsel olana da bağlıdır. Zorunluluğu anlamaya çalışırken kendi varlığının imkânını kaybetmek istemez, istese de kaybedemez. Birliği ararken biricikliği kaybetmez. Göklere seyreden insan hala burada ve şimdide yaşamak zorundadır. Evren düşüncesi bile bütün kapsayıcılığına rağmen düşünen bir bireye muhtaçtır. Göklere bakmak, evreni düşünmek bizi kendi buradığımızdan bağımsızlaştırmaz ve bizi evrenle bütünleştirmeyebilir. Buna karşın buradığımız da evren ile ilişki kurmamıza mani olmadığı gibi, yaşamımızı sürdürmek için dış dünyanın düzenini anlamaya muhtacız. Başka bir deyişle evren ile ilişkimiz bireyselleştirilemez, fakat aynı zamanda birey de evrenselleştirilemez. İnsan kendisini idealar dünyasına taşıyamaz, bu anlamda teorik alan insan dünyasında mutlaklaştırılmaz. İnsan bir bedene ve benliğe sahip bir varlık olarak aynı zamanda pratik bir varlıktır. Bunun insan düşüncesindeki tezahürü tekil ve tümelin birbirine indirgenemeyen en temel unsurlar olmasıdır. İnsan bilinci bireyi kavrayabilmek için bütüne, bütünü kavrayabilmek için bireye ihtiyaç duyar. Bu varoluşsal zıtlık, iradeyle aşılamaz. İnsanın varoluşunun sınır taşlarıdır. Bu iki temel unsur yok saymak insanın düşünce dünyasında krizlere yol açmış ve açmaktadır.

İnsan varoluşuna iliştilmiş olan bu zıtlıklar insan farkındalığının ortaya çıkması için zorunlu unsurlardır. İnsanın bilinci bu düalliteye muhtaçtır. Fakat bu karşıtlık sadece epistemolojik alan için değil, etik alan içinde zorunludur. Platon, bu hikâyedeki filozofu savunmak için onun ideal hedeflerinden, erdemlerden bahseder. Şüphesiz erdemlerin ve ahlaki doğru-yanlışın tespit edilebilmesi, bireysel ve bölgesel bir bakış açısının ötesinde bir bilince muhtaçtır. Bu erdemlerin hakikatini ortaya koymak için bireyin algı ve düşünce dünyasını aşan bir perspektife sahip olması gerekir. İnsan bunun için bireysel menfaat perdesini yırtması gerekir. Fakat hakikatini tespit ettiği bu ahlaki doğruların gerçekleştirilmesi için, filozof da diğer insanlar gibi bireylerin dünyasına ve tarihsel eylemlere muhtaçtır. Erdemleri yalnızca düşünmek ve kavramak onların ortaya çıkması için yeterli değildir. Tekillerden oluşan insanî yaşam şartları, sadece filozofların yaşamını idame ettirmek için zorunlu bedensellik açısından gerekli değildir; aynı zamanda Platon'un bahsettiği erdemlerin gerçekleştirilmesi gereken mekândır. Bu

erdemler, burada ve şimdi gerçekleştirilmek zorundadır; idealar âleminde gerçekleştirilemez. Bunun da ötesinde bu erdemlerin düşünülebilmesi için bile bireylere ve eylemlere ihtiyaç duyulur. Erdemler kavramsal olarak gerçekleştirilemezler, belirli şartlarda ortaya çıkarlar. Cesur olabilmek için cesurca bir davranışta bulunmak gerekir. Cömert olabilmek için, yalnızca cömertliğin kavramsal tarifinin, mükemmel bir şekilde bile olsa, yapılması yeterli değildir; insanın bizatihi sahip olduklarından birine vermesi ve harcaması gerekir. Bilgelik ve hatta en çok bilgelik bireyselliği gerektirir; zira o ancak bireyin yaptığı feragat, gayret ve düşünce eylemi üzerinden gerçekleştirilebilir. Bu bakımdan insan varoluşundaki bu zıtlığa sadece bilebilmek için değil aynı zamanda ahlaki varlık olabilmek için de gerek duyar.

İnsanın doğası zıtlıklar ağı ile örülmüştür. İnsanı zorunluluklar zincirinden koparan ve ona imkân kapısını aralayan şey de muhtemelen bu zıtlıklar arasındaki kurabildiği diyalektiktir. Şayet insan, bu zıtlıkları kendi varoluşunun doğal parçası olarak kabul ederse, her ikisini de göz önünde bulundurulacağı bir ölçüyü tespit etmeye çalışması gerekir.

SONUÇ

Teorik düşünce ve bilhassa felsefe dün olduğu gibi bugünde meşruiyet sorunu yaşamaktadır. Filozof, halkın çoğunluğunun amaçlarına ve yaşam tarzına rağmen kendi faaliyetini sürdürmeye gayret etmesi bakımından toplum içindeki marjinal konumunu korumakta ve kendi gayesini ve düşünce şeklini halka anlatmak konusunda sorunlar yaşamaktadır. Bu bakımdan da kendi konumunu hala büyük ölçüde toplumun ön yargılarına karşı savunmak durumundadır. Fakat bu savunma psikolojisi, filozofun toplumla ilişkisinde temel sorunlara yol açmaktadır. Bu bakımdan filozof, Thales'e dair anlatılan öyküyü sadece savunulması gereken bir eleştiri olarak değil, ihtiva ettiği alaycı tavrı görmezden gelerek dikkate alınması gereken bir hakikati barındırdığını düşünerek yaklaşma sağduyusunu gösterebilmesi gerekir. Bu kısa öykü içerisindeki diyalektiğe çağrışı filozof ciddiye alması gerekir. Çünkü burada ortaya çıkan zıtlık insan varoluşundan kaynaklanmaktadır.

Filozof, hemsinleriyle olan ilişkisinde kibir ile aşağılanma arasında bir yol bulmak ve zıtlıklar arasında kurmaya çalıştığı diyalektiği, toplum ile ilişkisi içerisinde tesis etmenin bir yolunu aramak durumundadır. Zira filozofların halkın bu alaycı ve kıymet vermez tavrına karşı geliştirmiş oldukları, ironi, alaycılık, aşağılama, tepeden bakan tavır veya suskunluk kendilerinin daha da marjinalleşmesine yol açmaktadır. Filozofun toplum ile bağı kaybetmesi, onun kendi gerçekliğine yabancılaşmasına yol açtığı gibi, toplumun filozofun kapsayıcı bakış açısından istifade etmesine de en büyük engeli teşkil eder.

Bu bakımdan hikâyenin özünde filozof için önemli olan konu, filozofun bütün ulvi gayelerine ve ideal tutumuna rağmen kendisinin insanî mahiyetinin değişmediği gerçeğini kabul etmesi gerektiğidir. Bu bakımdan da filozof bütün gayret ve bilincine rağmen, bütün diğer insanlar gibi aslında yaşadığı mağarayı hiç terk etmez ve edemez. Bu gerçeği kabul ettiği takdirde, gökleri araştırırken düştüğü kuyudan tebessüm ederek çıkma olgunluğunu gösterebilir. Zira felsefeyle

uğraşmak ona sıra dışı bir yaşam sağlar; fakat insanüstü bir yaşam sağlamaz ve seçmiş olduğu yolun getirmiş olduğu dezavantajları da en iyi kendisi takdir edebilir.

KAYNAKÇA

- Aisopos. *Masallar: Bütün Ezop Masalları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.
- Aristophanes. “Bulutlar”. İçinde *Aristophanes: Hayatı, Sanatı, Eseri*, çeviren Azra Erhat, 80-85. İstanbul: Varlık, 1958.
- Aristoteles. *Metafizik*. Çeviren Y. Gurur Sev. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2018.
- . *Nikomakhos’a Etik*. Çeviren Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları, 2014.
- Aristoteles, ve Mete Tunçay. *Politika*. 22. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1975.
- Berger, Peter L. *Erlösendes Lachen: Das Komische in der menschlichen Erfahrung*. Çeviren Joachim Kalka. Berlin; New York: De Gruyter, 1998.
- Blumenberg, Hans. *Das Lachen der Thrakerin: eine Urgeschichte der Theorie*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1987.
- Dreßler, Jan. *Wortverdrehen, Sonderlinge, Gottlose : Kritik an Philosophie und Rhetorik im klassischen Athen*. Berlin; Boston: De Gruyter, 2014.
- Gadamer, Hans-Georg. *Lob der Theorie: Reden und Aufsätze*. Frankfurt: Suhrkamp, 1983.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi. *Deli Filozof*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, t.y.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. *Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie*. Editör Eva Moldenhauer ve Karl Markus Michel. C. 1. 3 c. Werke in zwanzig Bänden 18. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1986.
- Herakleitos. *Fragmanlar*. Çeviren Cengiz Çakmak. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2005.
- Holzberg, Niklas, çev. *Leben und Fabeln Äsops*. Sammlung tusculum. Berlin; Boston: De Gruyter, 2021.
- Laertios, Diogenes. *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*. Çeviren Candan Şentuna. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat, 2007.
- Morreall, John. *Gülmeyi Ciddiye Almak*. Çeviren Kubilay Aysevener ve Şenay Soyer. İris Yayıncılık 8. İstanbul: İris Yayıncılık, 1997.
- . “Philosophy of Humor”. The Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2023. <https://plato.stanford.edu/archives/sum2023/entries/humor/>.
- Parmenides. *Doğa Hakkında*. Çeviren Y. Gurur Sev. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2015.
- Platon. *Devlet*. Çeviren Sabahattin Eyüboğlu ve M. Ali Cimcoz. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1995.
- . *Gorgias*. Çeviren Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları, 2016.
- . *Protagoras*. Çeviren Özgüç Orhan. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2021.
- . *Theaitetos*. Çeviren Birdal Akar. İstanbul: Bilgesu, 2016.
- Scholz, Peter. “Bios philosophikos”. İçinde *Wissen und Bildung in der antiken Philosophie*, editör Christof Rapp ve Tim Wagner, 37-58. Stuttgart: J.B. Metzler, 2006.

Schües, Christina. "Das Lachen der thrakischen Magd: Über die 'Weltfremdheit' der Philosophie". *Bochumer Philosophisches Jahrbuch für Antike und Mittelalter* 13, sy 1 (2008): 15-31.

Snell, Bruno. *Leben und Meinungen der Sieben Weisen: griechische und lateinische Quellen*. München: Heimeran, 1971.

KÜRESELLEŞME TARTIŞMALARI BAĞLAMINDA ‘DEVLETİN GERİ DÖNÜŞÜ’
'THE RETURN OF THE STATE' in the CONTEXT of GLOBALISATION DISCUSSIONS

Ebru Deniz OZAN

Dr Öğr. Üye. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
*Assistant Professor., Kütahya Dumlupınar University, Department of Political Science and Public
Administration*

ORCID ID: 0000-0001-6927-3179

ÖZET

Küreselleşme tartışmalarının en çok 1990’lı yıllar ve 2000’lerin başlarında etkili olduğunu ileri sürmek mümkün. ‘Soğuk Savaş’ın sonu’, ‘liberalizmin zaferinin ilanı’ gibi gelişmeler küreselleşmeye duyulan inancı pekiştirmiş ve tartışmaları alevlendirmişti. Ancak 2000’lerin başlarından itibaren bir dizi gelişme, küreselleşme tezlerinin sorgulanmasına, hatta sürecin tersine döndüğüne ilişkin savların ortaya çıkmasına yol açtı. 2003 Irak işgali, 2008 Ekonomik Krizi, Brexit, artan milliyetçilik, korumacı politikalar ve Covid-19 Salgını, 1990’larda küreselleşme sürecine iyimser bakan yaklaşımların her yönüyle sorgulanmasına neden oldu.

Bu bildiriye, yukarıda çizilen çerçeveye içinde devletin/ulus-devletin bugün geçirdiği dönüşümün boyutları ele alınıp tartışılacak. Küreselleşme tartışmalarındaki “ulus-devletlerin rolünün azaldığı ya da egemenliklerinin son bulduğu” tezinin 11 Eylül saldırıları, 2008 Krizi gibi bir dizi gelişme ışığında bugün ne anlama geldiği ele alınacak; özellikle güvenlik algısındaki değişim, korumacılığa yönelme, artan milliyetçilik, göç olgusu ve Covid-19 salgını dönemine ilişkin önlemler, bunların yanı sıra özel orduların ortaya çıkışı, devlete ait sorumlulukların devri çerçevesinde irdelenecek. Küreselleşmeye yönelik farklı tutumlar içinde, ulus devletlerin dünya sistemi içinde hep belirleyici olduğunu ya da devletin gücünün azalıp çoğalmadığı ama dönüştüğünü dile getiren Şüpheli/Uluslararasılaşmacı ya da Dönüşümcü tutumlar açısından bu gelişmeler şaşırtıcı olmasa da bu durumu ‘Devletin geri dönüşü’ olarak nitelendirmek ve yukarıdaki başlıklar çerçevesinde tartışmak oldukça mümkün.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Ulus-devlet, 2008 krizi, Salgın, Güvenlik algısı.

ABSTRACT

It is possible to argue that the discussions on globalisation were most influential in the 1990s and early 2000s. Developments such as 'the end of the Cold War' and 'declaration of the victory of liberalism' reinforced the belief in globalisation and sparked debates. However, since the early 2000s, a series of developments have led to the questioning of globalisation theses and even to the emergence of claims that the globalisation process has reversed. The 2003 Iraq invasion, the 2008 Economic Crisis, Brexit, increasing nationalism, protectionist policies and

the Covid-19 Pandemic have caused the optimistic approaches to the globalisation process in the 1990s to be questioned in every aspect.

In this paper, the dimensions of the transformation of the state/nation-state today will be discussed within the framework drawn above. The argument that "the role of nation-states has diminished or their sovereignty has ended" will be examined in the light of a number of developments such as the September 11 attacks and the 2008 Crisis, i. e. the change in the perception of security, the tendency towards protectionism, increasing nationalism, the phenomenon of migration and measures related to the epidemic period, in addition to the emergence of private armies and the delegation of state responsibilities. Although these developments are not surprising for Skeptics or Transformationalists, who argue that nation states have always been decisive in the world system, or that the power of the state is not decreasing or increasing, but is transforming, it is possible to discuss this situation as the 'return of the State', referring to the above headings.

Keywords: Globalisation, Nation-state, 2008 Crisis, Pandemic, Security perception.

**KUR'AN BAĞLAMINDA ONTOLOJİK/VAROLUŞSAL SAHA İÇERİSİNDE
İNSANIN KONUMU**

**THE POSITION OF HUMAN BEINGS IN THE ONTOLOGICAL/EXISTENTIAL REALM
IN THE CONTEXT OF THE QURAN**

Nihat DEMİRKOL

Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Tefsir Anabilim Dalı
Assist. Prof. Dr., Iğdır University, Faculty of Theology, Department of Tafsir of Basic Islamic Sciences

ORCID ID: 0000-0001-5929-8161

ÖZET

İnsanın gerek yapısı gerekse yaratılışı ontolojik saha içerisindeki durumu diğer mahluklardan farklıdır. Şunu da belirtmek gerekir ki mahlûk olan her şey kendince farklı bir konumda yaratılmıştır. İnsanın ise kendisine verilen akıl sayesinde düşünme, sorgulama ve eşya arasında iletişim ve ilişki kurabilme yeteneği onu farklı bir konuma sürüklemiştir. Bundan dolayı da ihya ve inşa misyonunu üstlenmekte ve varoluşsal saha içinde farklı bir konuma oturmaktadır. İnsanın bulunduğu konumda gayb alemi kendisine kapalı durumda görünürken bir yandan aşkın varlığa doğru sürekli hareket halinde ve her gün kendisi ile iletişim kurabilmektedir. İnsanın kendisi dışındaki nesnelere ile iletişim halinde olması onlara isim verebilmesi de dikkat çekici bir diğer husustur. Zira müfessirler insanın eşsiz konumu olan yeryüzü halifeliği dışında eşya ile iletişim kurması ve dil icat edebilme yeteneği ile irtibatlı olarak ele almaktadırlar. Nitekim insanın bilgiyi üretebilmesi nesneye şekil verebilmesi ve yeryüzünü imar ve ıslah edebilmesi onu ayrıcalıklı kılan vasıfları olmaktadır. Bunun yanında vahyin muhatabı olması da değerinin gösterilmesi açısından son derece önemlidir. İnsanı farklılığa sürükleyen bu vasıflar onu kozmik alemdeki yeri için anlamlandırma hareketini başlatmaktadır.

İnsanın ontolojik sahadaki yeri ile alakalı olarak Kur'an önemli paradigmalara değinmektedir. Zira ona göre insan çift mizaçlıdır. Negatif-pozitif, iyilik-kötülük gibi birbirine zıt kutupların içinde git gel yaşayan bir varlıktır. Bu mücadele içerisinde en önemli dayanak ise hiç şüphesiz vahyin kaynağı olan aşkın varlık Allah'tır. Dolayısıyla insan, aşkın varlık karşısında sorumlu bir konumdadır. Kur'an ise kulluk hissi yüksek düzeyde kâmil bir insan modelinin ortaya koymuş ve insana sürekli bu minvalde telkinde bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Ontolojik, İnsan.

ABSTRACT

The ontological position of humans, both in terms of their nature and creation, is distinct from other creatures. It should be noted that everything created occupies a unique position in its own right. However, humans, thanks to their intellect, have the ability to think, question, and establish communication and relationships with objects, which sets them apart. Therefore, they undertake the mission of enlightenment and construction, occupying a different position within the existential realm.

While the realm of the unseen appears closed to humans in their current position, they are in constant motion towards the transcendent existence and can establish daily communication with it. Another noteworthy aspect is that humans can name and communicate with objects outside of themselves. Indeed, interpreters consider the ability to communicate with objects and invent language as related to human's unique position as stewards of the Earth.

Furthermore, the ability of humans to generate knowledge, shape objects, and cultivate and improve the Earth are qualities that make them exceptional. In addition, being the recipient of revelation is of great importance in demonstrating their value. These qualities that drive humans towards distinctiveness initiate the process of defining their place in the cosmic realm.

The Quran addresses important paradigms related to the ontological position of humans. According to it, humans have a dual nature, existing within opposing polarities such as negative-positive and good-evil. In this struggle, the most important support is undoubtedly the transcendent being, Allah, the source of revelation. Therefore, humans are in a responsible position in relation to the transcendent being. The Quran has presented a high level of servitude and continually reminds humans of this perspective.

Keywords: Quran, Ontological, Human.

**PRE-SERVICE TEACHERS' TOPIC SPECIFIC PEDAGOGICAL CONTENT
KNOWLEDGE OF STUDENTS' GRAPHS IN DYNAMICS OF MARKET**

Ijeoma C. Ogbonnaya

University of the Free State, South Africa

ABSTRACT

Understanding graphs in Dynamics of Market poses a challenge to students but research have proved that teachers' Topic Specific Pedagogical Content Knowledge (TSPCK) of their students improves students' learning of specific topics. However, the field presents weak evidence regarding whether Pre-service teachers' TSPCK of their students relates to their understanding of specific topics. Without this evidence, it is difficult to assess the relevance of this form of teacher knowledge in teaching specific topics. Using a TSPCK Model for teaching specific topics as the theoretical framework, data were collected through classroom observation and test items. The evidence of eight Pre-service economics teachers suggests that while Pre-service teachers' knowledge of Students' Prior knowledge of graphs in Dynamics of Market improve students' understanding of the topic, students' Graph interpretations were affected by teachers' presentation of the graphs. The study concludes that teachers' knowledge of the Students' Graph interpretation needs some improvements. This led to proposing a framework for teaching Graphs in Dynamics of Market. It will help teachers to pay particular attention in the areas of graphs particularly where Students find challenging in the subject.

Keywords: Economics Teachers, Demand Curves, Graphs, Topic Specific knowledge, Market Dynamics

IMPACT OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY ON CORPORATE REPUTATION AND FINANCIAL PERFORMANCE: MEDIATING ROLE OF EMPLOYEES' COMMITMENT

Lariab Riasat

Research Scholar, COMSATS University Islamabad, Wah Campus

Sana Shafqat

Research Scholar, COMSATS University Islamabad, Wah Campus

ABSTRACT

The concept of corporate social responsibility (CSR) is associated with those activities which involve not only financial and economic objectives but also societal moral and ethical standards. Numerous studies have been done on how CSR affects business performance; however, they focus solely on large companies or developed nations. SMEs and underdeveloped nations have received less attention. Therefore, this study aims to find the impact of CSR on the financial performance of Pakistani firms. This study analyzes the impact of CSR on firm financial performance in terms of how much they show involvement in social responsibility. This study also employed primary data for analysis. For the collection of primary data, employees of Pakistani firms were provided questionnaires to assess the importance of the postulated relations between variables. Only 339 valid questionnaires were received back, which were analyzed on a 5-point Likert Scale. The results of our study depict that CSR practices have a significantly positive impact on firm financial performance. CSR practices apply not only to employee commitment within the firm but also to external stakeholders. CSR increases employee commitment, which improves the corporate's reputation and positively impacts financial performance. Employee commitment mediates the relationship between CSR and financial performance.

Keywords CSR, Employee commitment, corporate reputation, competitive advantage financial performance.

Introduction

Corporate social responsibility (CSR) is a commitment that how an organization recognizes its stakeholder interest such as customers, investors, suppliers, and society by operating in an economically and environmentally maintainable manner ([Nobanee and Ellili 2016](#)). CSR means the company do some effort that has an impact on the environment and firm performance. There are several numbers of studies on the impact of CSR on firm performance, but their focus is only on large firms or developed countries. Less attention has been given to SMEs or

developing countries. Therefore, we conducted research in Pakistan and study CSR practices on the financial performance of the firm and other factors that directly or indirectly affected it.

CSR is not a new concept in the world, but in the past few decades, CSR has established growing interest and gained acceptance across the world. And it plays an important role to create a good image in businesses as well as in banks ([Saeednia and Sohani 2013](#)). CSR includes policies, procedures, and practices to improve social conditions, privileges, protections, environmental protections, and protections of all the stockholder's interests in business. CSR has had wider responsibility to engage firms and create goodwill among consumers. The current study's purpose is to examine the effects of CSR on corporate reputation and firm financial performance. The most obvious gap is that there is a limited number of studies that focus on the relationship between CSR and financial performance from different countries' perspectives. This study investigates the relationship between CSR, corporate reputation (CR), employee commitment (EC), and financial performance (FP) of the firm. Different authors have different views regarding that. One view is that those firm that acts in a socially responsible context can improve their financial performance by gaining a competitive advantage ([Alshammari 2015](#)). Most business owners focus on a good corporate reputation we study numerous benefit measure that is related to the enhancement of corporate reputation increases the profitability of the firm as well as enhances organizational reputation. CSR and Financial performance in the fast-developing regions of emerging economies has an impact on the area where the firm is located because they need a high level of energy from that particular environment ([Rettab et al. 2009](#)).

This paper review prior and present work on CSR in developing countries after that we have to include a literature review on the linkage between CSR with firm financial performance and then develop a hypothesis to test the relationship of CSR with another variable. Afterward, explain the methodology that how we collect data for data analysis. In the end finding, discussion, and conclusion based on the result.

Literature Review

The concept of CSR is not very problematic nowadays it is associated with those activities which involve not only economic and financial goals but also include ethical and moral values of society. The concept of CSR emerged in the 1950s. [Kiran \(2015\)](#) argue that CSR practices mean not only obeying laws but also working for the social welfare of society. If firms truly perform CSR, then it will increase their long-term profitability and gain a competitive advantage.

CSR impact on firm performance

Important efforts have been made to comprehend the effect of CSR actions on organizational performance. A review of previous studies shows that different type of linkage such as positive, negative, and mixed relation exists between them. According to the stakeholder's point of view

if the firm meets the demand of their stakeholder, then it would be better off. According to their perspective when a firm is involved in CSR practices then the financial performance of the firm will be high ([Alshammari 2015](#)). Companies respond to numerous factors in the environment because they are engaged in socially responsible activities. [Rettab et al. \(2009\)](#) inclusively review the relationship between CSR and organizational performance if the firm perceived social responsibility criteria they performed well as compared to other firms which are not involved in social responsibility.

The firms with better CSR are considered as high rank as compared to others so institutional investors prefer those firms which are doing better CSR practices. The established environment in developing countries like Pakistan if properly manage will encourage high economic progress and international competitiveness otherwise if it is poorly managed not follow CSR practices then they lead towards social unfairness, deprived employment practices, and environmental damage. Without further research, we cannot generalize our findings. Among scholars CSR and firm performance has much interest. To achieve strategic objectives there will be a moderately constricted relationship between CSR and performance. Firms engage in such a type of activities such as providing benefits to their employees, suppliers, customers, and society ([Qu 2009](#)). Through flexible business practices and the assistance of corporate resources CSR can improve the well-being of the community. According to the existing body of knowledge CSR and firm performance has positive relation.

CSR impact on financial performance

The linkage between CSR and the financial performance of a firm has been based on several theoretical arguments. Financial reporting of the firm encourages firms to disclose their information related to information that is not only based on the financial performance of the firm but also depends on environmental, and social performance for the purpose to check the impact of CSR on Financial performance. According to there is a positive relationship between available cash and firm. [Goss and Roberts \(2011\)](#) conclude that firm maximizes their profit and growth of the business through corporate resource by engaging themselves in social type activities. CSR activities and financial performance are affected by business CSR activities.

Reviewing data of 30 index companies of Pakistan show a positive linkage between firm financial performance and CSR. Market share growth, achievement in sales, return on assets, and investment expressed the firm financial performance. According to stakeholder theory, [Qu \(2009\)](#) was in favor of a positive linkage between CSR and the financial performance of the firm because if you meet the needs, and demands of stakeholders interest, fulfill their expectations it will not only improve your company reputation but also show a positive impact on financial performance. If a firm satisfied its internal stakeholders such as employees, it will impact organizational financial performance. While some other's point of view is different from this one they said there is a negative relationship between experience cost that negatively

influence product prices and then CSR assurance seems a competitive disadvantage ([Choongo 2017](#)). Therefore, we cannot generalize this study because of the different views of different authors. Sometimes CSR has a neutral impact on the financial performance of the firm, and this is due to a lack of communication with stakeholders. Developing economies do not escalate serious significance to communicate their CSR commitments to stakeholders ([Viganò and Nicolai 2009](#)). There are no proper platforms available to disseminate information related to CSR practices. Due to different backgrounds and the diversity of stakeholders' interests, it is difficult to build long-term relationships with them and communicate properly their CSR activities. So, stakeholders are not more familiar with CSR practices which is why they receive less benefits from CSR activities. Hence, may not impact the financial performance of the firm. [Kiran \(2015\)](#) conclude positive linkage between firm size and CSR. They suggest that as compared to the smallest firm large companies can get more benefits and practice more CSR activities because they have more money to spend on these activities on the other hand small SMEs engage less in CSR practices. In the case of large firms, it has a positive impact on financial performance such as ROA, ROI, and net income.

CSR Impact on Employee Commitment

An organizational commitment is broadly defined as employee commitment and degree of attachment to the organization and they show loyalty towards the organization moreover they are willing to make personal sacrifices with the firm ([Choongo 2017](#)) as a result employee increase productivity and turnover rate decreases. Prior studies determine that when employees engage in CSR activities then they will be created a strong bond with the organization. [Fernando and Pandey \(2012\)](#) suggested that by practicing CSR activities employees show a degree of attachment to the organization and perceived a strong image of social responsibility so the firm didn't need to hire new employees they retained their employees once and increase employee morals as a result hiring costs and training cost of hiring new employees will be reduced.

Several studies ([Schwepker Jr 2001](#); [Viganò and Nicolai 2009](#)) explore the impact of CSR on employee commitment. [Smidts et al. \(2001\)](#) stated that firms increase their level of employee commitment by practicing CSR activities for two main reasons. Firstly, if employees experience a better workplace, they show commitment and ensure the quality of work. Secondly, CSR activities involve addressing the social issues that concern not only society as well as with employees to provide environmental protection and better for the welfare of society. Furthermore, IN SMEs firms engage mostly with internal stakeholders and employees through practicing socially responsible activities such as employee training programs, improving their work conditions that in return increase their morale and commitment to the organization and in the long run improved organizational performance ([Schwepker Jr 2001](#)). Employee commitment also relates to profit because if the working condition of the firm is better than the employee will be more motivated to work in such conditions as a result sick leaves will be

reduced, and productivity level will be increased. The above discussion concludes that employee commitment is positively associated with CSR activities changing the perception of employees about the firm. If Firm involve in CSR, they will earn employee commitment as compared to those firms which are not engaged in CSR activities. Developing economies get benefit from CSR activities improve the environmental condition, highly appreciated their employees, increase their wages to increase their commitment to the firm, and get benefits in the form of increased profitability.

CSR impact on corporate reputation

Corporate reputation is defined as an intangible resource in which a corporation is based on the collective judgment of the firm's past actions such as a set of attributes of financial, social, and environmental impact on the corporation over time and the organization's ability to satisfy its stakeholders interest ([Saeednia and Sohani 2013](#)). Most of the firm owners do their best and push the firm to engage in CSR activities and enhance a good corporate reputation. However, if they fail in the decision then it will harm the firm reputation's and create a trustworthy and authentic link with the firm. [Alshammari \(2015\)](#) discuss that if a firm sells high-quality products by using a differentiation strategy and providing unique products and charging high prices for that product firm it means that they are one of the reputation-building firms that will remain over time. Firm reputation also links with financial performance but In the case of developing economies, there is no direct linkage between CSR and corporate reputation because lack of skills sometimes they didn't communicate properly with stakeholders that they operate according to CSR commitments due to failing they will face risk to their reputation. However stakeholders do not boost its corporate reputation. In small SMEs CSR acts as informal because of the lack of visibility of CSR practices so there is no such impact on corporate reputation. But if SMEs show their involvement in CSR they can also boost their corporate reputation and in the end, improve their financial performance it all depends on the decision which is taken by either entrepreneur or the manager ([Alshammari 2015](#)). [Turban and Greening \(1997\)](#) constructed social identity theory in which they argue that CSR creates a link between employee commitment and corporate reputation. They found that if a firm engages in CSR firm performance will improve which attract potential employees to show their commitment and loyalty to the firm which help the firm to gain competitive advantages in resources such as high human capital skills. Corporate reputation acts as a mediating factor between employee commitment and firm performance. CSR also positively impacts firm financial performance that depends on strategic action done by firms that use existing resources that are further used to maximize its stakeholders' value. Hall (1992) argued about reputation according to him firm reputation is considered an intangible resource so they suggested during the strategic management process knowing how a firm and its reputation must be taken into contemplation.

Hypothesis development

We examine five different hypotheses to investigate the CSR impact on the Firm's financial performance and whether the firm positively or negatively connects with our dependent or independent variables. Based upon the above arguments and finds we develop these hypotheses that are.

H1: An increase in engagement in CSR has a positive impact on financial performance.

H2: An increase in engagement in CSR has a positive impact on employee commitment in firm over the time.

H3: An increase in engagement in CSR has a positive impact on corporate reputation in the firm over time.

H4: Employee commitment mediates the relationship between CSR and financial performance

H5: Employee commitment mediates the relationship between CSR and corporate reputation

Theoretical Framework

Based on the above discussion conceptual framework was developed for this study to check the impact of corporate social responsibility on the financial performance of the firm, Brand. The given figure show framework of this study that was made after the hypothesis development, which was made based on the discussion of the literature review presented above. We used four variables for this study in which corporate reputation and firm financial performance act as dependent variables while CSR as an independent variable and employ commitment mediates the relationship between CSR and firm performance. Figure 1 represents the framework.

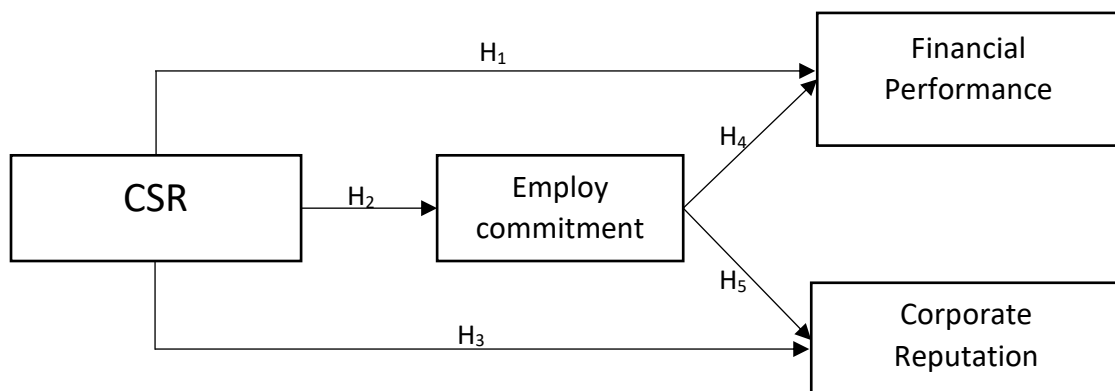

Figure 1 Illustrates the Conceptual Framework

Methodology

The purpose of this study is to examine the impact of CSR on Firm performance here we also create a link between dependent and independent variables and present or test hypotheses that are based on relevant theories. The questionnaire used for this study is adapted primarily based

on ([Abdul and Ibrahim 2002](#); [Taghian and Db 2015](#); [Choongo 2017](#)). We collect primary data from Pakistani firms via survey to check the impact of CSR on financial performance. We mostly focused on manufacturing industries because these types of firms mostly influence society and have a strong impact on CSR. At the start, we experienced some difficulties to contact some respondents because some firms had not updated their data such as mobile numbers, and locations for a long time. Due to this reason, we used the convenience sampling method to reach most of the respondents and increase our sampling size.

We formulated questionnaires that consist of 29 questions in straight forward manner. Where Respondents were guaranteed that their involvement was intentional and that their answers would be anonymous and confidential. Participants were approached personally to administer the questionnaire for data collection, and more than 100 different Pakistani firms were randomly selected from the overall population.

In total, we collected data from 350 employees from different Pakistani Firms. After reviewing the filled questionnaires, we found 11 questionnaires incomplete or not eligible to be part of our study, so 339 useable questionnaires were included to measure the relationship of our theoretical framework.

Data Analysis

Profile Analysis

The demographic profile of respondents is shown in Table 1 in terms of frequency and percentages. Gender is listed in the table's first section. According to the demographic data, the majority of respondents 251 (74.04%) were male. The respondents' degree of education is covered in the second section. Education is a second crucial demographic characteristic and factor after gender. 32 (9.44%) respondents, had an intermediate degree, 164 (48.38%) had a bachelor's degree, 130 (38.34%) had Master's degree, and PhD holders made up (13) 3.83% of the respondents. Majority of respondents were holding bachelor's degree. Next demographic feature is experience of employee, as this is also an important feature as study is dealing with employee's commitment. This part shows that most of the respondents were holding 5-10 years of experiences.

Table 1 Demographic Characteristics

Demographics Characteristics		Frequency	Percentage
Gender			
	Male	251	74.04
	Female	88	25.96
Education			

INTERNATIONAL AEGEAN CONFERENCES

ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES-VIII

September 23-25, 2023

	Intermediate	32	9.44
	Bachelors	164	48.38
	MS	130	38.34
	PhD	13	3.83
Experience			
	>5	139	41.00
	5-10	148	43.66
	11-20	32	9.44
	21-25	7	2.06
	< 25	13	3.8

Reliability Analysis

The validity of the model and reliability analysis are fundamental prerequisites for structural model estimate. For this, convergent validity is used. According to convergent validity, the items should have a high fraction of similar variance when measuring a particular construct. There are many ways to assess convergent validity, including average variance extracted (AVE), a reliability metric known as Cronbach's alpha. In this regard, it is recommended that a Cronbach's alpha value of 0.6 or higher be considered appropriate. In accordance with this, the AVE level of acceptance is at or above 0.5. While 0.7 to 0.9 is considered to be an acceptable value. It must be between 0.95 and greater than 0.7. A greater composite reliability value denotes a higher reliability level.

Table 2 Internal Consistency Reliability

	Cronbach's Alpha	Composite Reliability	AVE
EC	0.854	0.891	0.578
FP	0.780	0.858	0.602
CSR	0.810	0.863	0.514
CR	0.867	0.895	0.560

Indicator Reliability

Indicator reliability is assessed using the outer loading value. It is regarded as an indicator fraction because latent variables defined it. The outer loading value ranges from 0 to 1. A

INTERNATIONAL AEGEAN CONFERENCES
ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES-VIII
 September 23-25, 2023

loading range of 0.7 or higher is acceptable. The value of CSR04 was less than threshold value, therefore, CSR04 was dropped. While all other values are greater than 0.7 (threshold value).

Table 3 Outer Loadings

	CSR	EC	CR	FP
CSR01	0.712			
CSR02	0.726			
CSR03	0.781			
CSR05	0.861			
CSR06	0.876			
CSR07	0.787			
CSR08	0.726			
CSR09	0.834			
EC10		0.875		
EC11		0.781		
EC12		0.781		
EC13		0.729		
EC14		0.820		
EC15		0.809		
EC16		0.876		
EC17		0.783		
CR18			0.778	
CR19			0.785	
CR20			0.891	
CR21			0.977	
CR22			0.791	
CR23			0.877	
FP24				0.979
FP25				0.877
FP27				0.775
FP28				0.780
FP29				0.872

Coefficient of determination R²

The structural model's explanatory strength is measured using the coefficient of determination (R²). Three groups are used to group R². One is weak, which is less than 0.19 and is unacceptable, while a moderate influence is one that is significant and more than 0.67 is deemed strong. The R² Value of corporate reputation is 0.650 which depicts that 65% of variation in CR is due to endogenous variable EC. The value of R² of FP is 0.577 which depicts that 57.7%

of variation in dependent variable is due to EC. The value of R² of EC is 0.721 which depicts that 72.1% of variation in dependent variable is due to CSR.

Table 4 R² Value

	R²	Adjusted R²
CR	0.650	0.644
FP	0.577	0.571
EC	0.721	0.701

Hypothesis Testing

Hypothesis are tested by using path analysis. T- Statistics value greater than 1.96 are accepted and show statistically significant, p-value equal to or lower than 0.05 are supported or showing that hypothesis is significant. The table below shows that the T-Value of all relations are greater than 1.96 that means all relations are accepted. Likewise, the p-values of all relations that were suggested are less than 0.05 or 5% that shows all hypothesis are significant or accepted.

Table 5 Path coefficient for structural model assessment

		Path Coefficient	T-Value	P-Value	Decision
CSR→FP	H1	0.11	1.984	0.034	significant
CSR→EC	H2	0.237	3.386	0.0001	significant
CSR→CR	H3	0.669	4.816	0.0000	significant
CSR →EC→FP	H4	0.051	1.965	0.045	significant
CSR→EC→CR	H5	0.32	3.87	0.0000	significant

Hypothesis Results

On the basis of analysis all hypothesis are supported.

Hypothesis	Statement	Results

INTERNATIONAL AEGEAN CONFERENCES
ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES-VIII
 September 23-25, 2023

H ₁	An increase in engagement in CSR has a positive impact on financial performance.	Supported
H ₂	An increase in engagement in CSR has a positive impact on employee commitment in firm over the time.	Supported
H ₃	An increase in engagement in CSR has a positive impact on corporate reputation in the firm over time.	Supported
H ₄	Employee commitment mediates the relationship between CSR and financial performance	Supported
H ₅	Employee commitment mediates the relationship between CSR and corporate reputation	Supported

Discussion

The main objective of this study is to find the factors that financial performance and corporate reputation in SMEs of developing country like Pakistan. This research refers to the mediating role of employee's commitment towards dependent variables namely corporate reputation and financial performance.

This study develops research framework that describes how determinants (CSR and EC) relate to corporate reputation and financial performance. Questionnaire adopted from the previous studies. Where CSR has nine items including responsiveness to customers complaints, well aware of employee welfare (give facilities and benefits), maintaining product/service quality to customers, ensuring product safety, donates to welfare organizations, provides guarantee policy or warranty provisions, employment to handicapped individuals, provides loans for low-income housing, contributes for public amenities. EC has eight items, while CR and FP have six items. Data were collected from 339 respondents via online survey through google form and respondents belongs to the employees of Pakistani SMEs firms. The questionnaire of this study was based on five-point Likert scale ranging from 1 (strongly disagree) to 5 (strongly agree). The validation of scale was based on consistent reliability. Smart PLS software was used to analyze the results of factors loading, composite reliability, Coefficient of determination and convergent validity. Path model has developed or studied to test the hypothesis. Total indirect effect is studied to verify mediation impact of EC.

In this study 5 hypotheses were developed and fortunately all of them were significant. The first hypothesis shows the dependence of firm financial performance on CSR; the second shows the dependency of CR on CSR; the third hypothesis shows that CSR effects EC; and the fourth and fifth hypotheses results verify the mediation effect of EC between CSR and dependent variables (CR and FP).

Conclusion

In this study, we explore the impact of corporate social responsibility (CSR) practices and their impact on the financial performance and corporate reputation of Pakistani SMEs firms. We aim to identify what type of actions or social responsibilities are taken by Pakistani firms. The data were collected from people through conducting online surveys. Pakistani firms play an important role in solving social problems. The relationship between corporate reputation and CSR shows significant impact and this will lead to providing competitive advantage. CSR practices increase employee commitment by increasing the benefits of employees in the form of wages, and bonuses.

The result of this study depicts that CSR is positively associated with financial performance. Larger firms get more benefits by practicing CSR activities as compared to smaller firms because they are less engaged in CSR practices. CSR improve the well-being of their employees, so they are more committed to their work or firm as a result they improve the performance of work not only in the short term but also provide profit in the long term. But organizations spend money on hiring new employees, providing training, and developing programs to improve the skills of their employees that will negatively affect employee commitment. But if the employee is highly committed to hiring new employees' costs will be reduced, and performance will be improved. CSR measures the corporate reputation which has a significant impact on performance. It builds a strong image and market position in developed countries but in the case of developing economies, there is no direct linkage of CSR with corporate reputation. In sum, the analysis of our study shows that CSR practices improved firm performance over tie.

Implications

1. SMEs of developing countries must work on their CSR practices to gain the trust of their stakeholders.
2. The data might be biased as employees could exaggerate their responses, therefore, next researcher use secondary data to validate responses.
3. Further research can be done by studying cyclic relations of employee's commitment and corporate reputation in presence of CSR.
4. Corporate reputation can be taken as mediator and study its impact on financial performance
- 5.

Reference

Abdul Z, Ibrahim S. 2002. Executive and management attitudes towards corporate social responsibility in Malaysia. *Corporate Governance: The international journal of business in society*. 2(4):10-16.

- Alshammari M. 2015. Corporate social responsibility and firm performance: The moderating role of reputation and institutional investors. *International Journal of Business and Management*. 10(6):15.
- Choongo P. 2017. A longitudinal study of the impact of corporate social responsibility on firm performance in SMEs in Zambia. *Sustainability*. 9(8):1300.
- Fernando A, Pandey I. 2012. Corporate social responsibility reporting: a survey of listed Sri Lankan companies. *Journal for International Business and Entrepreneurship Development*. 6(2):172-187.
- Goss A, Roberts GS. 2011. The impact of corporate social responsibility on the cost of bank loans. *Journal of banking & finance*. 35(7):1794-1810.
- Kiran S. 2015. Corporate social responsibility and firm profitability: A case of oil and gas sector of Pakistan. *City University Research Journal*. 5(1).
- Nobanee H, Ellili N. 2016. Corporate sustainability disclosure in annual reports: Evidence from UAE banks: Islamic versus conventional. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. 55:1336-1341.
- Qu R. 2009. The impact of market orientation and corporate social responsibility on firm performance: Evidence from China. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*. 21(4):570-582.
- Rettab B, Brik AB, Mellahi K. 2009. A study of management perceptions of the impact of corporate social responsibility on organisational performance in emerging economies: The case of Dubai. *Journal of business ethics*. 89:371-390.
- Saeednia H, Sohani Z. 2013. An investigation on the effect of advertising corporate social responsibility on building corporate reputation and brand equity. *Management science letters*. 3(4):1139-1144.
- Schwepker Jr CH. 2001. Ethical climate's relationship to job satisfaction, organizational commitment, and turnover intention in the salesforce. *Journal of business research*. 54(1):39-52.
- Smidts A, Pruyn ATH, Van Riel CB. 2001. The impact of employee communication and perceived external prestige on organizational identification. *Academy of Management journal*. 44(5):1051-1062.
- Taghian M, Db. 2015. A stakeholder approach to corporate social responsibility, reputation and business performance.
- Turban DB, Greening DW. 1997. Corporate social performance and organizational attractiveness to prospective employees. *Academy of management journal*. 40(3):658-672.
- Viganò F, Nicolai D. 2009. CSR in the European banking sector: evidence from a survey. *Corporate social responsibility in Europe: Rhetoric and realities*.95-108.

**EMPIRICAL ANALYSIS OF EXPLORING SPIRITUAL HEALTH AMONG
ADOLESCENTS AND YOUNG ADULTS**

Harleen Kaur

Assoc. Prof. Dr., Mata Sundri College for Women

ABSTRACT

This research paper delves into the realm of spiritual health among students aged 16 to 25, offering an extensive examination of existing literature and a comprehensive perspective on the subject matter. Additionally, the paper addresses the interplay between mental and emotional well-being and spiritual practices, advocating for the inclusion of spiritual health within educational curricula to provide students with guidance in this crucial domain.

The research findings underscore the prevalence of spiritual practices among students, which significantly contribute to their daily life tasks, mental tranquility, and emotional equilibrium. Furthermore, this paper serves as a catalyst for future research endeavors and aims to facilitate improvements in this realm.

To elucidate the essence and significance of spiritual health in students' lives, a meticulously designed questionnaire was distributed through Google Forms to a diverse group of high school students aged 16 to 25. This survey-based research illuminates the pivotal role of spiritual health in enhancing students' mental and emotional well-being.

Embracing spirituality enables individuals to establish a profound connection with a transcendent force, enriching their lives with serenity and resilience. Spiritual health, akin in importance to mental and physical well-being, offers insights into one's place in the world, life's purpose, and self-worth. Nurturing spiritual health empowers individuals to navigate stress, bolster their mental well-being, and reap physical benefits. This research endeavors to deepen our comprehension of spiritual health by scrutinizing its facets, origins, implications, and empirical references, culminating in a functional definition that encapsulates its essence.

**EFFECT OF MOTIVATIONAL MEASURES ON ORGANIZATIONAL
PERFORMANCE: A CASE STUDY OF PZ CUSSONS NIGERIA PLC**

JERRYSON JEREMIAH

Department of Business Administration, School of Management Sciences, Federal Polytechnic Ekowe, Bayelsa
State, Nigeria.

INIBEHE GEORGE UKPONG

School of Agricultural Technology, Federal Polytechnic Ekowe, Bayelsa State, Nigeria.

ABSTRACT

Motivating employees is about understanding the urge or needs which prompts individual to do things and make available ways of assisting them to satisfy those things needed through the organization. Motivating employees have constantly been one of the challenges facing employers; this is predominantly so today where the winning formula is performance through people. The aim of the study was to ascertain the effect of motivational measures on organizational performance, with a focus on PZ Cussons Nigeria Plc. A survey research method was adopted; data was collected from the Staffs of PZ Cussons Nigeria Plc., through the help of 100 questionnaires, out of which ninety six (96) were returned and used for the analysis. The result suggests that non-involvement of employees in the decision making process constitutes a major factor militating against the performance of organizations such as the PZ Cussons Nigeria Plc. The study also found that the lack of training and re-training of employees is also responsible for the poor performance in the organizations. The result also suggests that employees are not given the privilege to make decisions as they all rely on the Board of Directors to take decisions without a considerable contribution from employees. One main aspect of employee motivation and retention is that of the opportunity that employees want to continue to grow and develop jobs and career by enhancing skills. In fact, the opportunity to grow and develop in the job, in other words, training and development are the most important factors in motivation.

Keywords: Motivation, motivational measure, organizational performance, PZ Cussons

INTRODUCTION

The reality that employees spend little or no effort in their jobs, and avoid workplace as much as possible has continued to become a problem for many managers and organizations, and in particular, PZ Cussons Nigeria plc; as production targets are not met. However, it is the wish of every company to be successful and get steady improvement.

Man is a rational animal, when he acts in a certain ways he does it for a motive. A motive is something which compels an individual to act, a reason for behavior. If therefore, we want employees to carry out their jobs in a certain way so that the organization can attain its goals, then we need to understand the kind of motives that will prompt them to do so.

The term motivation is derived from the word “motive”, while the word motive as a noun means objective, and as a verb, means moving into action. Therefore motives are forces which induce people to act in a way, so as to ensure the fulfillment of a particular human need at a time. Motivating employees is about understanding the urge or needs which prompts individual to do things and make available ways of assisting them to satisfy those needed things through the organization (Hacket, 1979). Motivating employees have constantly been one of the challenges facing employers; this is predominantly so today where winning formula is performance through people (Cowling and James, 1994). Hence, there is a need to understand the complexities of motivating employees at workplace, because employees who feel motivated to work are likely to be determined, turning out high quality work they gladly undertake.

PZ Cussons have one of the most diverse single markets, as they have operations in personal care, home care, food and electrical, and have been operating in Nigeria for over 120 years employing over 3,500 staff, formally known as “Paterson Zochonis” industries plc, but officially changed its name to PZ Cussons Nigeria Plc in 2006. Their personal care products are imperial leather, carex, cussons baby, venus, joy, etc. Others include Zip, morning fresh, while their electrical is Haier Thermocool, Mamador, and Devon Kings. (www.pzcussons.com). The company is located in Lagos, Nigeria at 45/47 Town Planning way Illupeju Industrial Estate.

In 2018, the board disclosed that it financial performance will not be very profitable as it was unable to meet production target; as published by Emmanuel Abara in 2018. In 2020, the company’s profit further reduced at about 14.5% compared to 2019 (www.pzcussons.com).

Having been revealed that employee’s attitude to work achievement has changed in recent times, this study aimed to ascertain the following:

- (i) Why many employees put in little or no effort in their jobs
- (ii) Why workers in recent times avoid workplace as much as possible
- (iii) If low production is due to poor motivation of employees

Thus, the study is expected to help the Board of Directors to identify the things they need to do in order to be successful going forward, and understand what new strategy could be implemented in order to achieve or meet expectations.

RESEARCH QUESTIONS

1. Is not being part of the decision making process responsible for the poor performance PZ CUSSONS?

2. Is lack of training of employees responsible for the poor performance PZ CUSSONS?

3. Will bonuses to employees help to increased production?

RESEARCH HYPOTHESIS

1. Ho: Not being part of the decision making process is not responsible for the poor performance.

2. Ho: lack of training of employees is not responsible for the poor performance.

3. Ho: Bonuses to employees will not help to increase production.

LITERATURE REVIEW

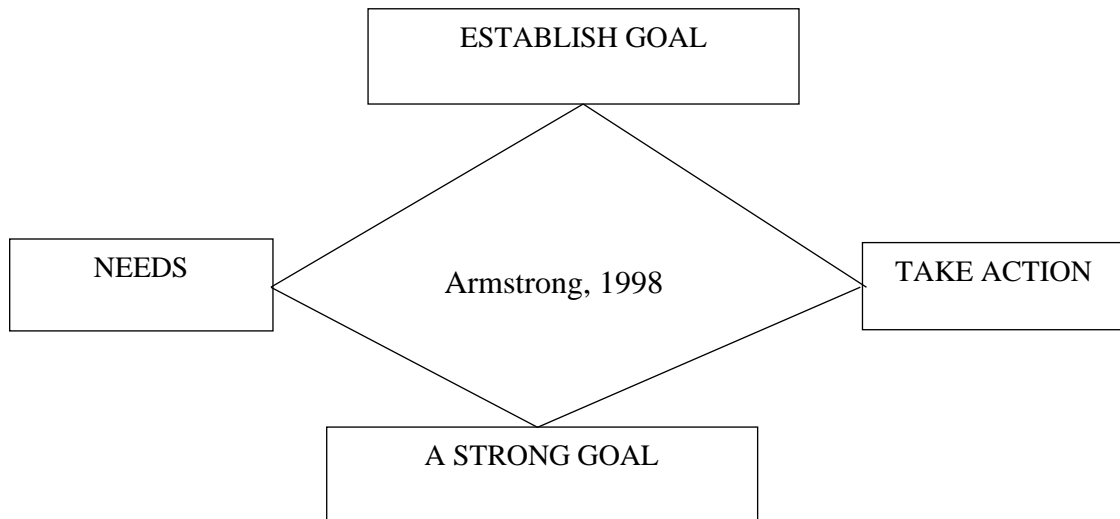
According to Cole (2014), motivation is the word used to describe those processes, both instinctive and rational by which individual seeks to satisfy their basic drives, supposed needs and personal goals which triggered human behavior. Therefore, giving close attention to how individuals can best be motivated through rewarding, incentives, leadership is vital for increase productivity.

Armstrong (1998), defines motivation as something which initiates movements, that motivation is in relation to what makes individuals act or behave in certain ways. According to Hackett (1997), motivation concerns understanding the urges of needs which prompt individuals to do things and providing ways of helping them satisfy those needs through the organization.

Tengi (2019), Motivation is urging, or drives to take action to achieve want. From the above distinctions, it won't be wrong to say that motivation is a process through which people select course of action in order to achieve their personal goals as it deals with the psychological process of giving behavior purpose and direction.

Simply motivation explains the energetic force or commitment behind the interpretation for why people do things. People are motivated when they anticipate that a course of action is likely to lead to the realization of the goals, and a treasured reward that satisfies the needs (Michael Armstrong 1988).

The organization as a whole can provide the structure with which high levels of motivation can be achieved by providing rewards, incentives, satisfying work and opportunities. In order to do this, it is important to understand the process of motivation, its work and the different types of motivation that exist.

EMPIRICAL REVIEW / REVIEW ON PREVIOUS STUDIES

Javed (2012), the paper focuses on the important of motivating employees to get superior work behaviours in order to accomplish organizational goals.

Motivation according to the study is caused through extrinsic and intrinsic factors. The study focuses on the identification of factors of motivation in relation to job performance. The main finding of the study revealed that positive working environment, opportunity of gaining quality experience, alignment to skills and Job done by employees and benefit packages have a significant effect on the motivation and job performance. A survey result demonstrates a positive relationship between the perceived characteristics of the complete compensation system. The compensation system also significantly affects work satisfaction and turn intent (Scholars.google.com).

THEORETICAL FRAMEWORK

There are number of theories put forward by many researchers yet none of those theories is explicit as there is no one theory which can be used as a model for all individual under all individual under all circumstances.

Abraham Maslow Hierachy of Needs

The theory identifies five levels of needs which can best seen as a hierarchy with the most basic need emerging first and the most sophisticated need last, and individual more up the hierarchy one level at a time (Beardwell and Claydon, 2017).

1. Physiological or Basic need: These are the most vital human needs for food, water and comfort and those things necessary for survival. The organization satisfies employee “Basic needs” by providing financial rewards (Armstrong, 1998).

2. Safety & Security needs: These are related with self-protection, the feeling that an individual is secured from harm, e.g the need for shelter, warmth and self defense. At work the wish of security of tenure, trade unionism etc. (Graham and Bennett, 1998).
3. Social Needs: The Need for affection, love and to be accepted as belonging to a special group. Companionship and Association with others for recreational purposes (Armstrong, 1998).
4. Ego or Esteem Needs: These include the need to become independent, to obtain respect of others, the desire for self esteem and recognition. The organization helps to select employee esteem need by matching the abilities and skills of the employee to the job (Beardwell and Armclaydon, 2007).
5. Self-Actualization: The need for individuals to make the best use of one's capabilities, the realization of their full potentials. The manager or supervisor can help fulfill the need by assigning tasks that challenges employees mind while drawing on their ability and training (Beardwell and Claydon, 2007).

The hierarchy of needs, first formulated in 1943, is an attempt to explain motivation as a sequence of urge, it act as a motivator, but one such urge has been satisfied, it ceased to motivate and the next higher need in the pyramid comes to play (Hacket, 1979).

Maslow Theory Has Been Criticize

Cadbury (1993) and Bury (1995) are of the view that there is only little research evidence supporting the ideas of a chiversed hierarchy of needs. It is very possible that on the same day, employee may demand not only more money, but also satisfying work and as a result operating at more than one level of increase at one time.

As highlighted by Hinton and Wikinson (2005), Maslow theory does not take into consideration the following:

1. He assert that people tend to go for higher levels of needs when lower ones have been satisfied, neglecting the fact that there are persons who would prefer to go for higher levels of need even before the lower levels is satisfied. E.g a poor man may crave for status symbols even though his immediate physical and security requirement here not been met.
2. Human References are different as it differs from one individual to individuals, which cannot be ranked in the hierarchy of need he suggested. For some individual esteem needs are more important them need for love and affection as people are different, so there needs and desires also are different. Many desires are in reality learned responses to environment presently, for example advertising can cause people to feel need for things they never formerly considered.

METHODOLOGY

A survey research was adopted for this study. Quantitative research method was used for data collection from the respondents (employees of PZ Cussons) through the help of Questionnaires.

Data collected from the respondent's things questionnaire were assigned values using a table. Measure of central tendency, frequency distribution table, percentages and mean weight statistical measure were used to analyze and test hypothesis based on the data collected from the respondents (employees of PZ Cussons). One hundred questionnaires (100) were distributed to the respondents (employees of PZ Cussons) and ninety six (96) were returned back from the respondents. The descriptive data analysis method was adopted for clear and simple interpretation of data collected which will help for valid description of research findings and prediction.

RESULTS AND DISCUSSION

Question 1: Is not being part of decision making process responsible for the poor performance.

Table 1. Responses on the effect of decision making process on poor performance

DEGREE OF RESPONSES	FREQUENCY	PERCENTAGES %
Agree	78	81.25%
Disagree	11	11.45%
Indifference	7	7.30%
Total	96	100%

The table I indicate that a total of 78 (8125%) of the respondent agree that not being part of the decision making process is a major fact militating against the performance in PZ Cussons Nigeria Plc. 11 (11.45%) of respondent disagree while 7 (7.30%) was undecided.

Therefore, conclude that the non-involvement of employees in the decision making process constitute a major factor militating the performance of PZ Cussons Nigeria Plc. The reality is that employees are not given the privilege to make decision, as they all rely on the Board of Directors to take that function, without a considerable contribution from employees.

Empowering employees to make decision together with management improves the overall organizational productivity and customer satisfaction. This will lead to positive working atmosphere and increased revenue (Hoeliban, 2005). The connection between motivation theory and the practice of management is critical to management's success. People are the greatest single asset accessible to an organization, infact, an organization is people (Cole, 1997).

Question 2: Is lack of training of employees responsible for the poor performance?

Table 2. Responses on the effect of lack of training of employees on poor performance

DEGREE OF RESPONSES	FREQUENCY	PERCENTAGES
Agree	54	56.25%
Disagree	30	31.25%
Indifference	12	12.5%
Total	96	100%

Table 2, shows that a total of 54 (56.25%) of respondent agree that lack of training is responsible for the poor performance, while 30 (31.25%) disagree and 12 (12.5%) were indifferent. Therefore, concludes that lack of training of employees is also responsible for the poor performance as evidence by the 51.11% agree response. One main aspect in employee motivation and retention is the opportunity employee wants to continue to grow and develop job and career enhancing skills. In fact the opportunity to continue to grow and develop through training and development is of the most important factors in motivation (Heathfield, 2013).

Question 3: Will bonuses to employees help to increase production?

Table 3 Responses on the effect of bonuses to employees on increase in production

DEGREE OF RESPONSES	FREQUENTLY	PERCENTAGE %
Agree	86	89.58%
Disagree	6	6.25%
Indifference	4	4.17%
Total	96	100%

Table 3, shows that a total of 86 (89.58%) agree that bonuses to employees will help increase productivity in PZ Cussons Nigeria Plc. 6 (6.25%) disagree while 4 (4.17%) were indifferent. Therefore, concludes that bonuses to employees will help increase productivity. Bonus is a type compensation an employer gives to an employee that compliments the base pay salary. PZ Cussons Nigeria PLC May use bonuses to reward achievement, to show gratitude to employees who meet certain expectation or milestone, or to entice met yet employees to join that rank of recognition.

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

1. The organization is encouraged to empower employees to make decisions together with management, as it will help improve the overall organisation productivity and customer satisfaction.
2. One major factor of employee motivation is the wish of employees to grow and develop job and career enhancing skills through training and development. Thus, the organization should invest more on training of its employees in order to give them that required confidence on the job.
3. Bonuses are compensation from employers to employees which add to their month pay or salary. Thus, the organization (PZ Cussons Nigeria Ltd) is encouraged to use bonuses to motivate its employees to want to put in extra effort at work; which would enable the organization achieve objective. Bonuses can be used to reward achievement, to show gratitude to employees who meet certain milestone or expectation. Such act will motivate other employees to put in extra effort in order to also benefit from bonuses.

REFERENCES

- Armstrong, M. (1988). A Handbook of Human Resource Management, A catalogue in Publication Record for this Book is Available From The British Library, Published By Kogan Page Limited.
- BBC News Chnnel (Friday, 13 June 2005). Motivating Your Staff, Available: www.news.bbc.co.uk/i/hi/programmes/lunch/2988186.stm.
- Cole, G. A. (2004). Management Theory and Practice, published By British Library catalogue.
- Cowling, A. and James, P. (2002). The Essence of Personal Management and Industrial Relations, pg 55-61, Prentice Hall of India Private Limited.
- Houlihan, A. (2005). Empower Your Employee to Make Smart Decision, Available: www.myarticleclearchive.com/article/7/084.htm.
- Glanz, B. A. (2003). motivation employees, Available: www.winstonbrill.com/bri/001/htm/article-index/article/551-600/article570body.html
- Biddle, D. and Evenden, R. (1980). Human Aspect of Management, Third Edition. Dotesios Limited, Towbridge, Wiltshire
- Cole, G. A. (1997). Personnel Management, Letts Educational, Aldine Place London, 4th Edition
- Graham, H. T. and Bennett, R. (1998). Human Resources Management, British Library Cataloguing In Publication Data, Pitman Publishing London
- Kakkad, J. (2007). Benefit of Employee Motivation, Available: www.ezinearticle.com/?Benefits-Of-Employees-Motivation&=13330333
- Hunt, J. W. (1992). Management People at Work, Third Edition, McGraw-Hill Book Company Europe.
- Beardwell, J. and Claydon, T. (2007). Human Resource Management, A Contemporary Approach 5th Edition, British Library Cataloguing in Publication of Data, Pearson Education Limited.
- Saari, L. M. and Judge, T. A. (2004). Employee Attitude and Job Satisfaction, Available: www.utm.staff/miken/documents/jobsatisfaction.pdf
- Hackett, P. (1979). Success In Management Personal, British Library Cataloguing In Publication Data, Northumberland Press Ltd, page, 152-155.
- Webb, R. L. (2009). Workplace Leadership, Available: www.motivation-tool/workplace/1-workplaceleadership.htm.

WORK STRESS AMONG CEMENT MANUFACTURING WORKERS

C.Vijai

Assoc. Prof. Dr., Department of Commerce and Business Administration, VelTech Rangarajan Dr. Sagunthala
R&D Institute of Science and Technology, INDIA.

ORCID: 0000-0003-0041-7466

P.Anitha

Assist. Prof. Dr., Garden City University, Bangalore. INDIA

M.Elayaraja

Assist. Prof. Dr., Department of Commerce, St.Peter's Institute of Higher Education and Research, Tamil Nadu,
INDIA.

ABSTRACT

This empirical study investigates the prevalence and determinants of work-related stress among cement manufacturing workers. The cement industry, characterized by physically demanding tasks and potentially hazardous environments, presents a unique context for examining the psychosocial factors contributing to occupational stress. The research employs a mixed-methods approach, combining surveys and in-depth interviews, to gather comprehensive data on stress levels, job characteristics, coping mechanisms, and their impacts on workers' well-being. The sample comprises a diverse cross-section of cement industry employees, including production line workers, supervisors, and managerial staff, from multiple manufacturing facilities. Quantitative analysis utilizes validated stress assessment tools and regression models to identify significant predictors of work stress. Qualitative data from interviews offer nuanced insights into the subjective experiences and coping strategies of individuals facing various stressors in their work environment.

Preliminary findings suggest that factors such as high job demands, limited autonomy, insufficient social support, and safety concerns significantly contribute to heightened levels of work-related stress among cement manufacturing workers. Additionally, the study highlights the importance of individual coping strategies, organizational interventions, and social support networks in mitigating the negative impacts of stress on employee well-being. This research not only contributes to the growing body of literature on occupational stress but also provides practical implications for both management and policy makers in the cement manufacturing industry. Recommendations for targeted interventions, improved work processes, and enhanced support systems are discussed to foster a healthier and more productive work environment for all employees in the sector. This study underscores the need for continued attention to the well-being of workers in physically demanding and potentially hazardous industries.

Keywords: Work stress, Cement manufacturing, Occupational stress, Job demands, Hazardous environments.

Introduction

The cement manufacturing industry plays a pivotal role in global infrastructure development, providing the foundation for countless construction projects. However, the demands of this industry are often accompanied by intense physical labor, exposure to hazardous materials, and stringent production targets. As a result, workers within cement manufacturing face a unique set of challenges that can contribute to elevated levels of work-related stress. (1)

This study aims to comprehensively investigate the prevalence, determinants, and consequences of work-related stress among cement manufacturing workers. Understanding the factors that contribute to stress in this context is crucial for ensuring the well-being and productivity of employees, as well as for the overall sustainability and efficiency of the industry. (2)

The cement manufacturing sector is characterized by a diverse workforce, comprising production line workers, supervisors, and managerial staff, each facing distinct challenges and responsibilities. Moreover, the industry operates in dynamic and often high-pressure environments, where meeting production quotas, adhering to safety protocols, and maintaining product quality are paramount. (3)

Previous research on work-related stress has primarily focused on office-based or service-oriented industries, leaving a gap in our understanding of stressors specific to physically demanding and potentially hazardous environments. By delving into this underexplored domain, we seek to shed light on the psychosocial factors that significantly impact the well-being and performance of cement manufacturing workers.

To achieve this, our research employs a mixed-methods approach, integrating quantitative surveys and qualitative interviews. This dual methodology allows for a comprehensive exploration of stress levels, job characteristics, coping mechanisms, and their effects on the individuals within this industry. By triangulating data from both quantitative and qualitative sources, we aim to provide a nuanced and holistic view of the experiences of cement manufacturing workers. (4) This study not only contributes to the broader discourse on occupational stress but also offers practical implications for industry stakeholders. By identifying key stressors and potential interventions, we hope to facilitate the development of targeted strategies to enhance the work environment, promote employee well-being, and ultimately foster a more sustainable and productive cement manufacturing industry. (5)

Objective:

The primary objective of this study is to investigate work-related stress among cement manufacturing workers, aiming to:

1. Assess the prevalence and levels of work-related stress experienced by employees within the cement manufacturing industry.

2. Identify the key determinants and stressors contributing to elevated levels of work-related stress in this specific occupational context.
3. Examine the psychosocial factors, including job demands, autonomy, social support, and safety concerns, that significantly influence work-related stress among cement manufacturing workers.
4. Explore individual coping mechanisms employed by workers to manage and alleviate stress in their work environment.
5. Investigate the impact of work-related stress on the overall well-being, job satisfaction, and productivity of cement manufacturing workers.
6. Provide practical recommendations and intervention strategies to mitigate work-related stress and enhance the well-being and performance of employees in the cement manufacturing industry.
7. Contribute valuable insights and knowledge to the broader field of occupational stress research, particularly within physically demanding and potentially hazardous work environments.

Research Methodology

The research methodology for the study on work stress among cement manufacturing workers will involve a mixed-methods approach, combining both quantitative and qualitative data collection and analysis techniques. This approach allows for a comprehensive understanding of the various dimensions of work-related stress in this specific occupational context.

1. Quantitative Phase:

a. Survey Design:

Designing a structured questionnaire to gather quantitative data from a representative sample of cement manufacturing workers.

The survey will include validated scales and items related to work-related stress, job characteristics, coping mechanisms, and demographic information.

b. Sample Selection:

Identifying and selecting a diverse cross-section of participants, including production line workers, supervisors, and managerial staff, from multiple manufacturing facilities.

c. Data Collection:

Administering the survey to the selected participants through face-to-face interviews or online platforms, ensuring confidentiality and anonymity.

d. Data Analysis:

Utilizing statistical software for quantitative analysis, including descriptive statistics, correlation analysis, and regression models.

Examining relationships between variables such as job demands, autonomy, social support, safety concerns, coping strategies, and levels of work-related stress.

2. Qualitative Phase:

a. In-Depth Interviews:

Conducting semi-structured interviews with a subset of participants to gain deeper insights into their subjective experiences of work-related stress.

Exploring coping mechanisms, personal perspectives, and specific stressors encountered in the workplace.

b. Sample Selection:

Purposeful sampling to ensure diversity in roles, experiences, and perspectives within the cement manufacturing workforce.

c. Data Collection:

Recording and transcribing the interviews for qualitative analysis.

Maintaining confidentiality and privacy of participants' responses.

d. Data Analysis:

Utilizing qualitative analysis software or thematic coding techniques to identify recurrent themes, patterns, and narratives in the interview data.

Triangulating qualitative findings with quantitative results to provide a comprehensive understanding of the experiences of cement manufacturing workers.

3. Integration of Findings:

Combining the quantitative and qualitative findings to generate a holistic understanding of work-related stress among cement manufacturing workers.

Corroborating and validating insights from both data sources to provide a nuanced and comprehensive interpretation.

4. Recommendations and Interventions

Drawing on the integrated findings to formulate practical recommendations and intervention strategies for improving the work environment, reducing stress levels, and enhancing the well-being of cement manufacturing workers.

5. Ethical Considerations:

Ensuring ethical conduct throughout the research process, including obtaining informed consent, maintaining confidentiality, and addressing any potential ethical concerns related to participant well-being and privacy.

6. Limitations and Future Research:

Acknowledging potential limitations of the study and proposing directions for future research in the field of work-related stress in the cement manufacturing industry.

Cement Industry in India

As of my last knowledge update in September 2021, here is an overview of the cement industry in India. Please note that there may have been developments or changes in the industry since then.

1. Growth and Importance: The cement industry is a significant sector in India's economy. It plays a crucial role in the country's infrastructure development, including roads, bridges, buildings, and other construction projects. The industry's growth is closely linked to the overall economic development of India.

2. Production Capacity: India has one of the largest cement industries in the world. It boasts a robust production capacity, with numerous cement manufacturing companies operating across the country. Several international cement companies also have a presence in India.

3. Major Players: Some of the major cement companies operating in India include UltraTech Cement, ACC Limited, Ambuja Cements, Shree Cement, Dalmia Bharat Cement, and Ramco Cements, among others. UltraTech Cement is one of the largest cement producers in India.

4. Demand: The demand for cement in India is driven by various factors, including urbanization, population growth, government infrastructure projects, and the housing sector. The real estate and construction sectors are primary consumers of cement.

5. Government Initiatives: The Indian government has initiated various infrastructure projects such as the "Smart Cities" program, housing schemes, and the development of industrial corridors, which have boosted the demand for cement. Additionally, policies like the Goods and Services Tax (GST) have streamlined taxation in the cement industry.

6. Environmental Concerns: The cement industry, like many others, faces environmental challenges. There is a growing emphasis on sustainability and environmental compliance. Companies are adopting cleaner technologies and exploring alternative materials for cement production to reduce their environmental footprint.

7. Export: India also exports cement to various countries. It has been expanding its export markets in recent years, with neighbouring countries like Bangladesh and Sri Lanka being significant export destinations.

8. Challenges: Some of the challenges faced by the Indian cement industry include fluctuations in raw material prices, energy costs, regulatory hurdles, and the need for continuous modernization and technological upgrades.

9. Rural Penetration: While cement consumption is high in urban areas, the industry is also focusing on increasing its presence in rural markets by offering smaller packaging sizes and implementing marketing strategies tailored to rural consumers.

Need for the Study

The need for the study on work stress among cement manufacturing workers arises from several critical factors:

1. Unique Occupational Environment: The cement manufacturing industry is characterized by physically demanding tasks and potentially hazardous work environments. This presents a distinctive context in which to investigate the specific stressors and challenges faced by workers.

2. Worker Well-being and Safety: Understanding and addressing work-related stress is crucial for safeguarding the health, safety, and overall well-being of employees. High levels of stress can lead to a range of physical and mental health issues, potentially resulting in reduced job satisfaction and productivity.

3. Productivity and Efficiency: Work-related stress can negatively impact productivity and efficiency in the workplace. Identifying the factors contributing to stress allows for targeted interventions that can enhance the overall performance of workers, benefiting both the employees and the organization.

4. Industry Sustainability: A workforce that experiences high levels of stress may face issues such as higher turnover rates and absenteeism. These factors can affect the long-term sustainability and competitiveness of companies within the cement manufacturing industry.

5. Limited Previous Research: There is a relative scarcity of empirical studies focusing specifically on work stress within the cement manufacturing sector. By conducting this study, we contribute valuable knowledge to fill this gap in the existing literature.

6. Policy and Intervention Development: Findings from this study can inform the development of policies and interventions aimed at improving the work environment and reducing stress levels among cement manufacturing workers. This, in turn, can lead to a safer and more supportive workplace.

7. Occupational Health and Safety Regulations: Understanding the specific stressors faced by workers in this industry can provide insights into areas where occupational health and safety regulations may need to be strengthened or tailored to address the unique challenges of cement manufacturing.

8. Humanitarian Considerations: It is ethically imperative to prioritize the well-being of workers. By conducting this study, we contribute to a body of knowledge that can lead to improved working conditions and enhanced quality of life for cement manufacturing employees.

9. Competitive Advantage: Companies that actively address work-related stress and provide supportive work environments are likely to attract and retain a more satisfied and productive workforce, potentially gaining a competitive advantage in the industry.

10. Long-term Economic Impact: A healthier, less stressed workforce can have positive ripple effects on the broader economy, including reduced healthcare costs, increased consumer spending, and greater overall economic stability.

Results:

The results of the study reveal several key findings regarding work-related stress among cement manufacturing workers:

Prevalence of Work-Related Stress:

The survey data indicates that a significant proportion of cement manufacturing workers experience elevated levels of work-related stress.

Determinants of Work-Related Stress:

High job demands, limited autonomy, and safety concerns emerged as significant predictors of increased stress levels among participants.

Impact on Well-Being and Productivity:

Elevated work-related stress was associated with lower reported levels of job satisfaction, decreased overall well-being, and reduced productivity in the workplace.

Coping Mechanisms:

The qualitative interviews revealed a range of coping mechanisms employed by workers, including seeking social support, engaging in physical activity, and utilizing mindfulness techniques.

Role of Organizational Support:

Participants highlighted the importance of supportive organizational practices, such as safety training, access to resources, and opportunities for skill development, in mitigating stress.

Discussions

Job Demands and Autonomy

The high job demands in the cement manufacturing industry, coupled with limited autonomy, contribute significantly to the elevated levels of work-related stress. This emphasizes the need for strategies that balance workloads and provide opportunities for greater decision-making authority.

Safety Concerns:

The presence of safety concerns emerged as a critical stressor. Implementing robust safety protocols and providing comprehensive training programs can help alleviate this source of stress and enhance the overall well-being of workers.

Coping Mechanisms and Resilience:

The diverse range of coping mechanisms utilized by workers underscores their resilience in the face of challenging work environments. Encouraging and supporting these adaptive strategies can be instrumental in managing and reducing stress levels.

Organizational Interventions:

The study highlights the potential effectiveness of organizational interventions, such as targeted training programs and resources, in addressing specific stressors. Proactive measures to enhance safety protocols and provide avenues for skill development can yield positive outcomes.

Support Networks:

Social support networks were identified as a crucial factor in mitigating work-related stress. Strengthening peer support systems and providing avenues for open communication can foster a more supportive work environment.

Policy Implications:

The findings have direct implications for policy makers, emphasizing the importance of tailored policies and regulations that address the unique challenges faced by workers in the cement manufacturing industry.

Future Directions

Future research could delve deeper into specific interventions and their effectiveness in reducing work-related stress. Additionally, longitudinal studies could track the impact of interventions over time.

In conclusion, the study provides valuable insights into the prevalence and determinants of work-related stress among cement manufacturing workers. The findings underscore the

importance of targeted interventions, supportive organizational practices, and policy considerations in creating a healthier and more productive work environment for employees in this industry.

Suggestions

Based on the findings and discussions from the study on work-related stress among cement manufacturing workers, here are some practical suggestions and recommendations:

Job Redesign and Task Allocation:

Consider implementing strategies to balance job demands and provide opportunities for skill development. This could involve redesigning tasks to distribute workloads more evenly and allowing workers greater autonomy in decision-making.

Safety Training and Protocols:

Prioritize comprehensive safety training programs to address workers' concerns about safety. Ensure that all employees are well-versed in safety protocols and provide ongoing reinforcement through regular refresher courses.

Stress Management Workshops:

Organize workshops or training sessions focused on stress management techniques. Provide resources and tools for employees to effectively cope with work-related stressors.

Social Support Networks:

Foster a culture of open communication and peer support within the workplace. Encourage team-building activities and create spaces for employees to share their experiences and support one another.

Regular Feedback Mechanisms:

Implement regular feedback sessions between management and employees to address concerns, provide constructive feedback, and create opportunities for improvement.

Flexibility in Work Arrangements:

Explore options for flexible work arrangements, where feasible. This could include options for remote work, flexible hours, or job sharing to accommodate individual preferences and circumstances.

Access to Resources:

Ensure that employees have easy access to necessary resources, tools, and equipment to perform their tasks safely and efficiently. Address any logistical or equipment-related issues promptly.

Wellness Programs

Establish wellness programs that promote physical and mental well-being. These programs can include initiatives related to nutrition, exercise, stress reduction techniques, and mental health support.

Recognition and Rewards:

Recognize and reward employees for their contributions and achievements. Acknowledging their efforts can boost morale and create a positive work environment.

Training and Skill Development

Provide opportunities for continuous learning, skill development, and career advancement. Offering training programs and advancement opportunities can motivate employees and reduce feelings of stagnation.

Feedback Loop for Policy Evaluation

Establish a feedback mechanism to regularly assess the effectiveness of implemented policies and interventions. This will allow for adjustments based on employee feedback and changing industry dynamics.

Long-term Monitoring and Support

Implement long-term monitoring systems to track changes in stress levels and well-being over time. Provide ongoing support for employees' mental and physical health.

Conclusions

The study on work-related stress among cement manufacturing workers provides valuable insights into the challenges faced by employees in this industry. The following conclusions can be drawn from the research:

In conclusion, this study provides critical insights into work-related stress within the cement manufacturing industry. By addressing the determinants of stress and implementing targeted interventions, companies can create a safer, more supportive, and less stressful work environment. This not only benefits the well-being of employees but also contributes to increased job satisfaction, productivity, and overall sustainability within the industry.

References

1. Jackson, S. E., & Ruderman, M. (1999). Diversity in work teams: Research paradigms for a changing workplace. American Psychological Association.
2. Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). Stress, appraisal, and coping. Springer.
3. Karasek, R. A. (1979). Job demands, job decision latitude, and mental strain: Implications for job redesign. *Administrative Science Quarterly*, 24(2), 285-308.
4. Spector, P. E. (2006). Method variance in organizational research: Truth or urban legend? *Organizational Research Methods*, 9(2), 221-232.
5. Ganster, D. C., & Rosen, C. C. (2013). Work stress and employee health: A multidisciplinary review. *Journal of Management*, 39(5), 1085-1122.

IMPACT OF THE ANALYSIS ON THE COSTS OF THE ENTERPRISE

Volodymyr MESHCHERIAKOV

Assoc. Prof. Dr., State Biotechnological University, Faculty of Economic Relations and Finance,
Department of Global Economy, Kharkiv, Ukraine

ORCID ID: 0000-0002-4709-5436

Anastasia ROSLIAKOVA

Master's degree, State Biotechnological University, Faculty of Economic Relations and Finance,
Department of Global Economy, Kharkiv, Ukraine

ABSTRACT

An important component of the effective implementation of the company's expenses is their qualitative economic analysis. Economic analysis as a science is represented by a system of special knowledge for the study of the change and development of economic phenomena, processes in their interconnection and interdependence, which is determined by subjective and objective reasons in order to ensure their targeted management [1]. Conducting an economic analysis at the enterprise should contribute to the strengthening of its market foundations, further effective development, profitability and improvement of enterprise management.

The purpose of the economic analysis is to study the results of the enterprise's activities, to determine the impact of various factors on their performance in order to identify further shortcomings and reserves, as well as to develop measures that will contribute to the increase and increase of production volumes, increasing the efficiency of operations [2].

The subject of economic analysis is the study of a set of economic, financial, political, social relations and activities of people in the management and organization of production, which is considered in a mutually determined connection with the technical side of production and the economic policy of the state. In the enterprise management system, there are three main elements that are directly related to economic analysis: planning, accounting, and control [3].

Planning is the process of determining the goals of the organization and making decisions about ways to achieve them. Planning is the primary among the rest of the management functions, since the decisions made in the process of its implementation determine the nature of the implementation of all other management functions. Planning determines the content and a certain course of action to ensure the long-term existence of the enterprise.

The subfunctions of planning include goal setting, forecasting, modeling, programming.

The content of the planning process consists in finding answers to three key questions:

— where is the organization at the moment (what state, what situation)?

- what does the organization aim to achieve (where is it headed)?
- how does the organization get from where it is to where it wants to be?

The purpose of planning is to create a system of planning documents that determine the content and a certain course of action to ensure long-term existence organizations.

Schematically the planning process in the organization can be represented as a sequence of the following stages:

1. Establishing the objectives of the organization's activities, which determine the expected or desired state of the organization.
2. Development of the strategy of the organization's activities - direct development of the ways in which the organization will achieve the expected results.
3. Giving the strategy a concrete form is the implementation of the strategy of transforming the strategy into concrete actions of the organization. This stage is carried out by developing supporting plans and budgets.

In practice there are many criteria for classifying organization plans. Most often the following of them are used:

- strategic and operational plans are distinguished by the criterion of the breadth of the scope covered;
- according to the criterion of the planning time horizon, plans are divided into long-term and short-term;
- according to the degree of specification, tasks and benchmarks are distinguished.

Accounting provides collection, systematization and generalization of data necessary for management and adjustment of activities.

Control is the process of ensuring the achievement of the organization's goals by constantly monitoring its activities and eliminating deviations that arise. Control can be aimed both at a separate type of activity of the organization and at their entire set. Control guarantees the achievement of the company's goals by constantly monitoring activities and eliminating deviations that may arise.

Three main stages can be distinguished within the control process:

- measurement of real processes carried out in the organization;
- comparison of the results of actual implementation with previously established standards;
- reaction to comparison (corrective actions).

In the process of analysis, the primary processing of economic data is carried out to make the necessary decisions, which determines the place and role of economic analysis in the process of enterprise management. Economic analysis is a connecting link between decision-making functions and information collection and processing functions [4].

Keywords: Enterprise, Costs, Economic analysis, Targeted management, Control.

1. Introduction

The activity of any production represents the use of certain resources and elements of production. The production process is a seamless process of combining living labor with the means of production, which in turn includes the costs of labor, means and objects of labor.

The concept of "expenditure" can be called the most uncertain category in accounting, since many scientists and scholars interpret it differently, someone believes that it is a decrease in economic benefits as a result of the disposal of funds, someone explains it as the amount of consumed production factors that are needed for the implementation of economic enterprise activity, and many more such definitions can be given.

According to P(S)BO 16, expenses are a decrease in economic benefits in the form of the disposal of assets or an increase in liabilities, which leads to a decrease in the company's equity capital (with the exception of a decrease in capital due to its withdrawal or distribution among owners) [5].

2. Discussion and Conclusion

The classification of expenses is of great practical importance. The grouping of types of expenses according to various characteristics is the basis of analysis, calculation and cost accounting and makes it possible to characterize the need for assets, reflects the amount of spent assets, regardless of where they are manufactured and for what purposes they are used, and also characterizes the structure of production costs (table 1).

The classification of production costs was considered by many scientists such as F.F. Butynets [6], V.P. Yarmolenko [7], S. V. Golov [8], N. I. Kostetska [9], and thoroughly researched in the theory of accounting and analysis.

The analysis of the enterprise's production costs is carried out to solve problems, the main of which are:

- checking the validity of the already adopted management decisions on the enterprise's costs;

- evaluation of the implementation of the adopted decisions, during which fluctuations of the actual costs from the planned ones are found;
- study of detected deviations of actually incurred expenses from the planned ones, or from the expenses of previous periods;
- assessment of the direction of changes in costs, for the possibility of their optimization;
- search for reserves to reduce costs and create measures to activate them.

The first step in the analysis of the total amount of costs for the production of products is to make a general assessment of the cost level, to find out the fluctuations of the actual indicators from the planned and estimated ones, to evaluate their fluctuations, to identify the factors that led to these fluctuations [10].

Table 1. Classification of costs

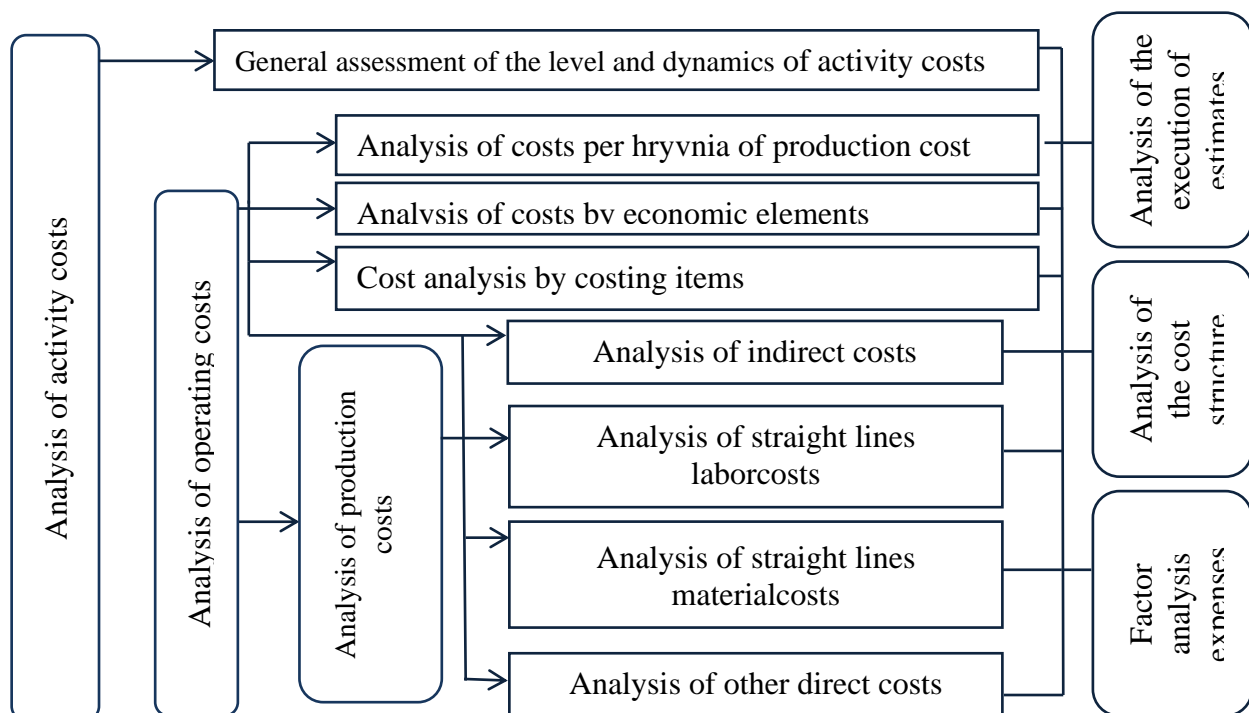
1	2
in relation to the production process	the main ones
	invoices
according to the cost method	direct
	indirect
for the unity of the composition	single element
	component
regarding production volumes	permanent
	variables
as appropriate	productive
	unproductive
according to the calendar plan	current
	disposable
	according to costing articles
by inclusion in the cost price	those included in the cost price
	those that are not included in the cost price
by types of activity	costs of ordinary activities
	costs of extraordinary activity
in relation to the object of taxation	dual purpose spending
	expenses that are not included in the gross
	costs determined by gross

Note that the main sources of information for the economic analysis of the cost of production are:

1. Financial statements (in particular, "Balance sheet", "Report on financial results", "Notes to annual financial statements").
2. Statistical reporting ("Report on labor", "Report on the production of industrial products").
3. Accounting data (primary documents, accounting registers, turnover and balances on accounting accounts).
4. Business plan of the enterprise.
5. Norms and standards of material costs, labor costs, cost estimates for production, use of services of third-party organizations, means of labor, intangible assets, costing.
6. Financial, legal and tax information [11].

Based on the set management tasks, the economic analysis can be complex or cover only certain stages and processes of activity, but at the same time, the analytical work carried out should be systematic in order to provide information about the dynamics of costs and increase the validity of management decisions.

Therefore, the goal of the economic analysis of costs is a detailed and comprehensive assessment of the effectiveness of the use of resources involved in production and the justification of management decisions regarding the rationalization of the level of costs, which ensures the competitiveness of products and services. Let's highlight the main stages of the economic analysis of the company's costs from the above (Picture. 1).

Picture 1. The main stages of the economic analysis of enterprise costs

4. Discussion and Conclusion

The result of the cost analysis is used by the managers of the enterprise to identify reserves for their reduction, to eliminate the irrational use of resources, as well as to estimate production costs per unit of production, determine the fluctuation of actual costs from the planned and identify the reasons that led to these deviations. The final condition for reducing the cost price and improving the products produced by the enterprise is continuous technical progress. The enterprise must constantly monitor the development and improvement of modern technologies, as well as, in turn, introduce new technologies and advanced materials for production, pay great attention to mechanization, thanks to which it is possible to significantly reduce costs, and therefore the cost price of finished products. Also, the cost reduction is due to the increase in labor productivity, which significantly reduces costs in this area, therefore, as a result, the amount of wages in the cost structure is reduced. Only a complete, comprehensive assessment of the analysis provides a real understanding of the situation at the enterprise, will reveal the factors that have a negative impact and will help to find options for overcoming them.

References

1. Economic analysis: Education. manual K.: Center of Educational Literature, 2010. 312 p.
2. Ivakhnenko V.M. Course of economic analysis: teaching. manual Kyiv: Znannia-Press, 2000. 207 p.
3. Mnyh E.V. Modern economic analysis: questions of methodology and organization / Mnyh E.V. *Accounting and auditing*. 2006. No. 1. P. 55-61.
4. Monk E.V. Economic analysis in the anti-crisis management system of the enterprise. *Accounting and auditing*. No. 6. 2007. P. 33-37.
5. Provisions (standard) of accounting 16 "Expenses": order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 30.11.1999 No. 291. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00> (09.09.2023).
6. Butynets F.F. Production costs and their classification form / F.F. Butynets. *Problems of the theory and methodology of accounting, control and analysis*: international. coll. of science works "Accounting, control and analysis". 2012. No. 1 (22). PP. 11-18.
7. Davydovych I.E. Costmanagement: a studyguide / I.E. Davydovych. K.: Center of Educational Literature, 2017. 320 p.
8. Head S.F. Management accounting: Textbook. 3rd edition. -K.: Libra, 2006. 704 p.
9. Kostecka N.I. Cost classification as a basis for the formation of a company's cost reduction strategy. *Bulletin of the Khmelnytskyi National University*. 2005. № 6. T. I. P. 71-74.
10. Greshchak M.G., Gordienko V.M., Kotsyuba O.S. etc. Cost management: Education. manual / Hreshchak M.G. K.: KNEU, 2015.
11. Economic analysis: Education. manual. Under the editorship N.A. Volkova / N.A. Volkova, R.M. Volchek, O.M. Haydayenko et al. Odesa: ONEU, rotaprint. 2015. 310 p.

TEACHING-LEARNING IN A DIGITAL AGE

Bandana Chowdhury

Assist. Prof. Dr., Department of Economics, Gauhati University, Guwahati, Assam, India

Jayashree Chowdhury

Assist. Prof. Dr., Department of Economics, Handique Girls' College, Guwahati, Assam, India

ABSTRACT

Digital age refers to the present time when most information is in a digital form. We can retrieve information in the click of a button. Traditional methods of teaching learning have evolved and more online resources are used for a better teaching-learning experience. Also, a blended mode of teaching-learning is gaining importance in the present times. Such a teaching method should be used that helps to develop and transfer specific skills that serve both the purposes of knowledge development and dissemination including employment in the knowledge-based societies. Technology is leading to enormous changes in the economy, in the way we connect and relate to each other, and increasingly in the way we learn. Our paper focuses on the different methods of teaching-learning in the digital era. Besides, the challenges and opportunities are explored in such ways of teaching-learning experiences focussing on the key changes that are forcing teachers to re-examine their goals and procedures of teaching in India.

Keywords: Digital Age, teaching-learning

THE CONCEPT OF OWNERSHIP IN ISLAM

Sulchan Aziz Maulana

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0009-0008-5742-4337

MUHAMMAD SULTAN MUBAROK

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0000-0002-6168-0439

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid, Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0009-0003-5488-8252

ABSTRACT

This paper aims to explain philosophy as the concept of ownership in Islamic economics by formulating the questions, what is individual ownership, what is public ownership, and what is state ownership, This paper uses a qualitative approach, because the data sources and research results in library research, inductive data analysis, grounded theory (towards the direction of theory building based on data). Ownership in Islam consists of three types: individual ownership, public ownership and state ownership. Private property is the exclusive right of a person or company to control and enjoy an economic object, which is protected by law. The second is public ownership which is all wealth that has been determined by Allah for you Muslims so that the wealth becomes common property. Individuals are allowed to benefit from this wealth. But it is forbidden to own it privately. And finally, public ownership (also called state ownership) refers to property interests held by the state or a public body representing society, as opposed to the ownership of private individuals or groups. Public ownership can refer to the ownership and control of all assets, industries, or companies at the national, regional, local, or municipal level; or non-governmental public ownership. The process of converting assets into public ownership is called nationalization or municipalization. However, the government can control the scope of public ownership because it is the right of all the people in the country, and its management is the responsibility of the government. Therefore, the government has the right to manage this property because it represents the interests of the people and holds the mandate of the people, or even the government is the institution of God's caliphate on earth.

Keywords: Individual Ownership; Public Ownership; State Ownership; Islamic Economics

**IMPLEMENTATION OF DIGITAL MARKETING AS A MARKETING STRATEGY
FOR MSMEs**

Annisa Azka Zahiya

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: 0000-0001-8411-1944

Hendri Hermawan Adinugraha

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: 0009-0003-5488-8252

Muhammad Shulthoni

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: 0000-0002-3470-4335

Ahmad Anas

Faculty of Da'wah, UIN Walisongo, Semarang, Indonesia

ORCID ID: 0000-0001-6765-1324

ABSTRACT

Community Service Partners in this activity are Micro, Small and Medium Enterprises (MSMEs) in the business of producing and selling teak furnitures in Banjarmasin. This MSME has been in Banjarmasin City for more than 30 years. However, the marketing system that used is still very minimal and conventional. For this reason, MSMEs need to be given training on the importance of using digital marketing so that the marketing system can be better to achieve the desired targets and can support better sales activities. In addition, MSMEs also provide assistance in creating business accounts in digital media such as Google Business and Instagram, and how to manage this digital media optimally. Output from this activity is a Google business and Instagram Business account, scientific article published in national journals, and activity reports. The method used is by provide training to create accounts in digital media for the MSME and how to manage it optimally. The results showed that digital marketing strategy assistance by Community Service Partners can be followed up with periodic guidance that can be done effectively and optimally in supporting MSME marketing activities to increase sales of MSME businesses.

THE EFFECT OF ORGANIC ADDITIVES (RICE HUSK AND GROUNDNUT SHELL) ON THE COMPRESSIVE STRENGTH OF CLAY BRICKS

Ngutor Simon AKIIGA

Egypt Japan University of Science & Technology, Science Faculty, Department of Basic & applied Science

ABSTRACT

Cement brick is one of the prime building materials made of clay and burnt in a kiln. Cement bricks are well known and widely used all over the world and has been regarded as one of the long lasting and strongest building materials. However, the manufacturing process involved in producing cement bricks is costly, and very dangerous to the environment because of the toxic pollutant it produces during the kilning process. This can cause many life-threatening side effects, such as skin and lung cancer. To overcome this drawback, efforts have been made to raise the overall efficiency of clay brick by adding other suitable materials and manufacturing techniques that are proactive and eco-friendly that would minimize waste production and waste management through reutilizing and recycling some of the industrial wastes and agro wastes materials as raw materials.

This paper aims to study the effect of Organic Additives (Rice Husk and Groundnut Shell) on Clay Bricks. The organic samples were each burnt to ashes at the temperature of 800 °C, pounded, and sieved with a 1.18 mm pore-sized sieve. Three sample groups of improved clay bricks were produced using the additives, which are Rice Husk Ash (RHA), Groundnut Shell Ash (GSA), and a combination of RHA and GSA clay bricks (RHAGSA). Comparative adding between rice husk and groundnut shell ash were varied by 0 -10% by weight, all 3 groups were molded, dried for 2 days, and cured for 7 days. The result showed that more adding of rice husk resulted in less compressive strength and density of specimens. The mixture of rice husk and groundnut shell (RHGSA) ash for clay brick production indicated the best brick properties with 4.20 N/mm² of compressive strength, which is within the recommended average of clay bricks (4.00MPa-6.00MPa).

Keywords: Clay bricks, compressive strength, additives.

**NONLINEAR DYNAMIC OF A BRIDGE PIER UNDER TWO-PHASE FLOW
EXCITATION**

Loic Z. Ngou

Laboratory of Applied Mechanics, Department of Physics, University of Yaounde 1, P.O. BOX 812 Yaounde,
Cameroon.

ABSTRACT

Despite the development in Engineering, the structure such as bridge continue to collapse due to fluid loads effects. Their combination on a bridge pier can also induced catastrophic damages. Less attention in literature has been given to bridge pier dynamics. This work describes the dynamic vibration, including non-linear dynamics analysis, of a bridge pier under two-phase turbulent fluid flow. An overview of the description of a bridge pier and the different types of phase flow that can induce vibration in such a structure is presented. The external excitations due to two-phase flow are modelled first as two-frequency excitations, and secondly, for two-phase turbulent flow, the turbulence in the fluid load expression is given by independent unit Weiner processes. In both cases, the physical system is mathematically modelled as a non-linear partial differential equation. The mathematical framework, including Galerkin's method and some integrations taking good consideration of the space occupation of each phase of fluid flow along the beam, is developed to obtain the discrete general equation. To make the model more meaningful and practical, constant and parametric axial loads representing the bridge deck, taking into account their different states, are used in the modelling system. Using adequate analytical methods and numerical simulations, the non-linear dynamic behaviour of the bridge pier under turbulent two-phase flow or taking flows as frequency excitations is studied. This leads to the evaluation of non-linear dynamic responses through amplitude responses, time domain response diagrams, and phase plan diagrams. The results show good agreement between the analytical and numerical solutions. Moreover, with the obtained results, we show that the increase in wind velocity has a great impact on the heightening of the amplitude response of the system, unlike the rise in water velocity. Furthermore, we demonstrate that for certain values of fluid velocity and height of water, a bridge pier subjected to two-phase fluid flow is more stable than when it is subjected to one fluid flow. Thus, we come to the conclusion that the inertia effects of water contribute to the stabilization of bridge piers in the case of two-phase turbulent flow excitations in the chosen proportions.

Keywords: Bridge pier, Euler-Bernoulli beam theory, two-phase flow excitation, turbulent fluid flow, amplitude of vibration, non-linear dynamic response, water inertia effects, structural stability.

**THE EFFECTS OF CLIMATE CHANGE ON COMPARATIVE ADVANTAGE OF
AGRICULTURAL TRADE
(The Case of Grape in the Netherlands and Italy)¹**

Arda Halil Atmaca

Yüksek Lisans Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Anabilim Dalı
*Graduate Student, Yıldız Technical University Faculty of Economics and Administrative Sciences, Economics
Department*

ORCID ID: 0009-0000-4339-313X

Feride Gönel

Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Anabilim Dalı
Prof. Dr., Yıldız Technical University Faculty of Economics and Administrative Sciences, Economics

ORCID ID: 0000-0001-7946-9298

ABSTRACT

Throughout geological time, the Earth's climate has changed on specific time scales. However, the rate of change has accelerated dramatically, particularly since the advent of the industrial revolution and the impact of human activities. This rapid increase in temperature poses significant risks, including drought and food security problems, further exacerbating the global climate crisis.

Among the sectors most affected by climate change, agriculture stands out. The vulnerability of their agricultural sector is caused mainly by rising unpredictable weather conditions and extreme events. When regional temperatures rise or precipitation patterns become irregular, it leads to adverse impacts such as floods, droughts, and frosts. These, in turn, disrupt agricultural production and productivity, making agricultural product prices more unstable and unpredictable. Aside from the negative impacts, there are positive effects that are expected. For instance, rising temperatures will help increase biodiversity, particularly in the north. The objective of this study is to analyse how climate change has affected grape production in the Netherlands and Italy, and how this has led to a geographical shift in the trade advantage of grapes between these two European countries.

For this purpose, the research briefly explains the global climate crisis and its effects on agricultural trade. Subsequently, two measurements (Revealed Comparative Advantage and Export Specialization Index) will be used to determine the comparative advantages of grape production. The analysis and interpretation of the results are presented in the third section of

¹ Bu makale, yazarın yayınlanmamış tezinin bir parçasıdır ve tez danışmanı tarafından yayınlanması uygun görülmüştür.

the study. Finally, the research concludes with a concise evaluation and policy recommendations based on the findings.

Keywords: International Trade, Global Climate Change, Revealed Comparative Advantage, Export Specialization Index, Agriculture Products.

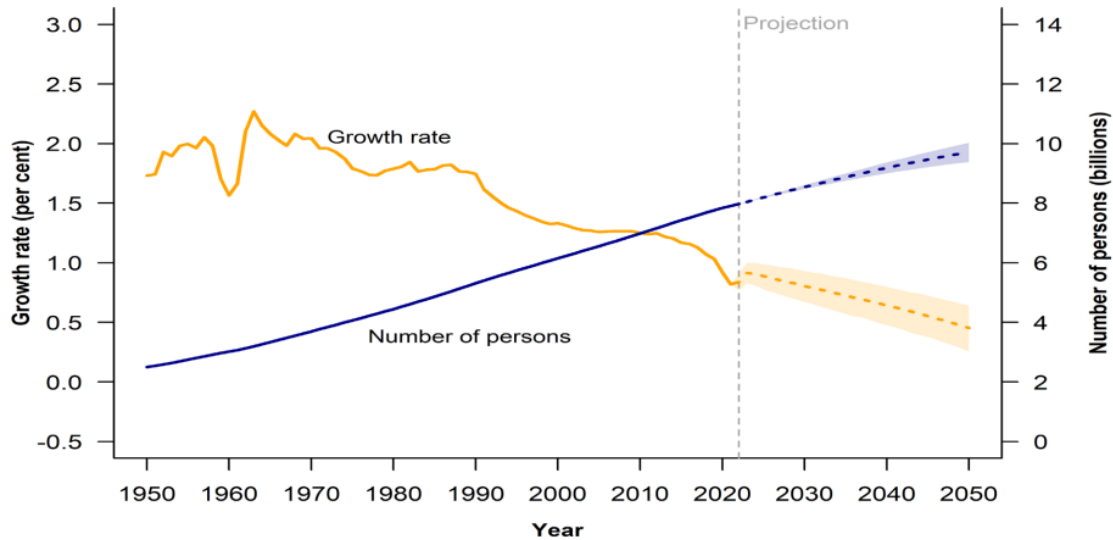
INTRODUCTION

Global climate change is one of the most controversial topics today. We can say this is controversial because we are still trying to understand these changes. When global climate change is mentioned, these are not synonyms, even if global warming comes to mind first. We can express global warming as a sub-parameter of global climate change. Hence, the effect of climate change is not only about the increase in temperatures. The rise in the frequency and severity of extreme weather events, such as droughts, floods, severe hurricanes, and the melting of glaciers leading to rising ocean and sea water levels, poses a significant threat to all living beings and ecosystems, including humans. These changes give rise to various problems that we encounter daily in our lives, compounded by the emergence of additional challenges.

Furthermore, it has intensified since the beginning of the century because of anthropogenic activities. Increasing consumption habits and demographic structure are exacerbating this situation, and we have been producing carbon footprints at extremely high levels since the beginning of globalization. The manufacturing sector has experienced the impact of growing consumption patterns, leading to its continuous expansion. Concurrently, the population has been steadily increasing since the early 1990s, resulting in comparable consequences.

Figure 1 shows the population within the prediction starting from 1950 to 2050 on a global scale. Overall, it is observed that the world population has experienced a significant increase. According to projections, it is envisaged that the population will rise while the growth rate decreases. In 1950, the world population was around 2 billion, and it reached slightly over 8 billion people in 2023,(Worldometer, 2023)and it will be reaching around 9.8 and 11.2 billion people in 2050 and 2100, respectively. Population is pivotal for global warming because, in a basic way, more people require more resources; however, resources are scarce, and to cater to rising consumption's needs, we should provide more energy consumption, which still depends on fossil fuels. When the dilemma continues, access to food becomes even more crucial with the increase in population. Roughly 1 billion people continue to live in poverty and have insecure access to food. On an average day, more than 20,000 children die from hunger-related causes. (Lobell & Burke, 2010)

Figure 1: Global population size and annual growth rate: estimates, 1950-2022, and medium scenario with 95 percent prediction intervals, 2022-2050

Source: United Nations Department for Economic and Social Affairs. (2023). World population prospects 2022. New York, NY: United Nations. (UN, 2023) Retrieved August, 2023

The risk of malnutrition will rise in undeveloped areas, such as Africa. Another crisis is about aridity. Many sectors, especially agriculture, are dependent on water. Today, water resources face greater scarcity pressure from global warming than before, especially in high-risk areas. 2.3 billion people live in water-stressed countries, of which 733 million live in highly and critically water-stressed countries.² (Water Scarcity | UN-Water, 2021) Therefore, while global warming presents the risk of drought, it also reminds us of the basic concept of scarcity in all areas of life. It is predicted that this environment, which is called global climate change, will bring the hunger problem in some parts of the world to a more serious level in the not-too-distant future.

Furthermore, not only underdeveloped countries face impacts, but almost all countries face countless new challenges due to global warming, regardless of their positions. For instance, some countries have faced losing their productivity, especially in southern regions. By contrast, northern countries have new opportunities in their biodiversity caused by rising temperatures.

² The researchers predict that 5 billion (52%) people of the world's projected 9.7 billion people to live in water-stressed areas by 2050. (Roberts, 2014) According to World Resources Institute (WRI), it is anticipated that Bahrain, Kuwait, Qatar, San Marino, Singapore, the United Arab Emirates, Palestine, and Israel will experience the greatest water stress in 2040. Turkey, Greece, and Spain are only countries which belong to European region among the top 33 risky nations, according to the same study. (Maddocks et al., 2015)

In this context, changing temperature levels in different zones and areas will also affect countries' trade levels and their financial conditions.

For this purpose, the research briefly explains the global climate crisis and its effects on agricultural trade. Subsequently, two measurements (Revealed Comparative Advantage and Export Specialization Index) will be used to determine the comparative advantages of grape production. The analysis and interpretation of the results are presented in the third section of the study. Finally, the research concludes with a concise evaluation and policy recommendations based on the findings.

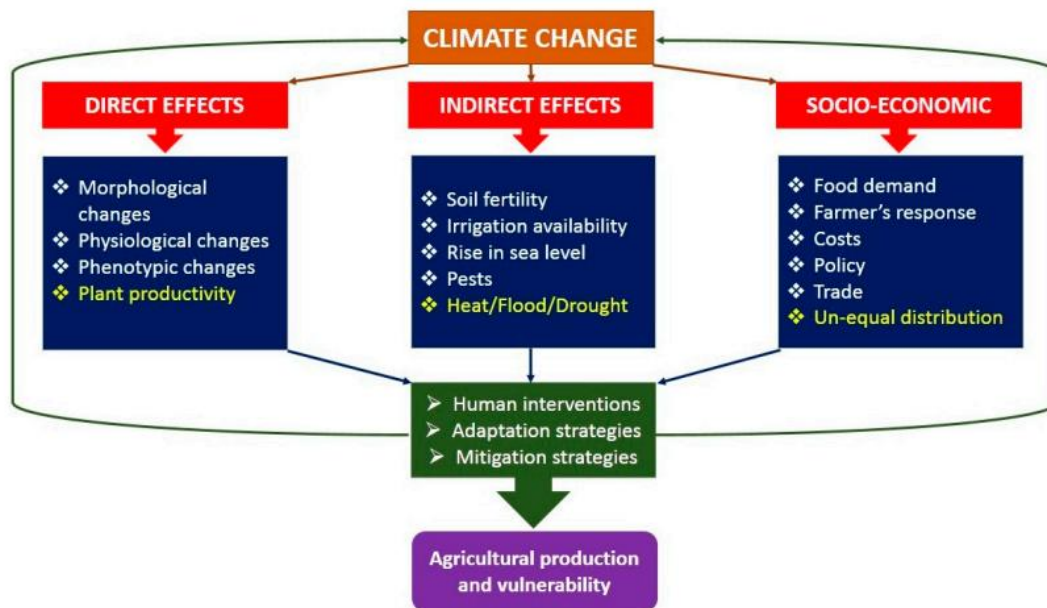
2. CLIMATE CHANGE AND AGRICULTURAL SECTOR

The relationship between agriculture and climate is inseparable; fundamentally, plants need proper soil, water, sunlight, and heat to grow. Temperature changes can cause habitat spacing and crop sowing dates to change, and climate change-related droughts and floods hinder farming practices. Changing climatic conditions affect the production of agricultural goods and, thus, their trade, and the farmers living in these areas lose their livelihoods because of this impact.

Water availability, air pollution, and soil fertility significantly impact agriculture productivity. Consequently, fluctuations in temperature and rainfall are now giving rise to a series of events in various locations. These events reveal climate change's impacts on agriculture, which can be categorized into three distinct aspects in Figure 2. Plant productivity is directly affected by climate change. These extreme weather circumstances appear to be minor shocks that impact crop quality and quantity during the relevant year and affect the crops indirectly. For instance, prolonged periods of low rainfall can lead to water scarcity, which is detrimental to crop growth and yield. Plants may wilt, suffer heat stress, and fail to harvest adequately.

Furthermore, sudden drops in temperature or frost can damage crops, especially sensitive ones. Frost can harm plants by causing ice crystals to form within their cells, leading to cell damage and death. (Wassan et al., 2021) Hence, these minor shocks are occurring more frequently, which has a socio-economic impact on farmers' livelihoods and, in our case, agriculture. Moreover, rising temperatures and changing precipitation patterns have become permanent. Staple crops like wheat, rice, and corn are highly vulnerable to temperature changes. Even a minor rise in temperatures can significantly impact their productivity, leading to decreased yields. In the case of Europe, between 2013 and 2022, the global mean near-surface temperature was 1.13 to 1.17°C higher than the pre-industrial level, making it the warmest decade on record. Over the same period, European land temperatures increased by 2.04 to 2.10°C. (EEA, 2023)

Figure 2: Climate Change Effects on Agriculture

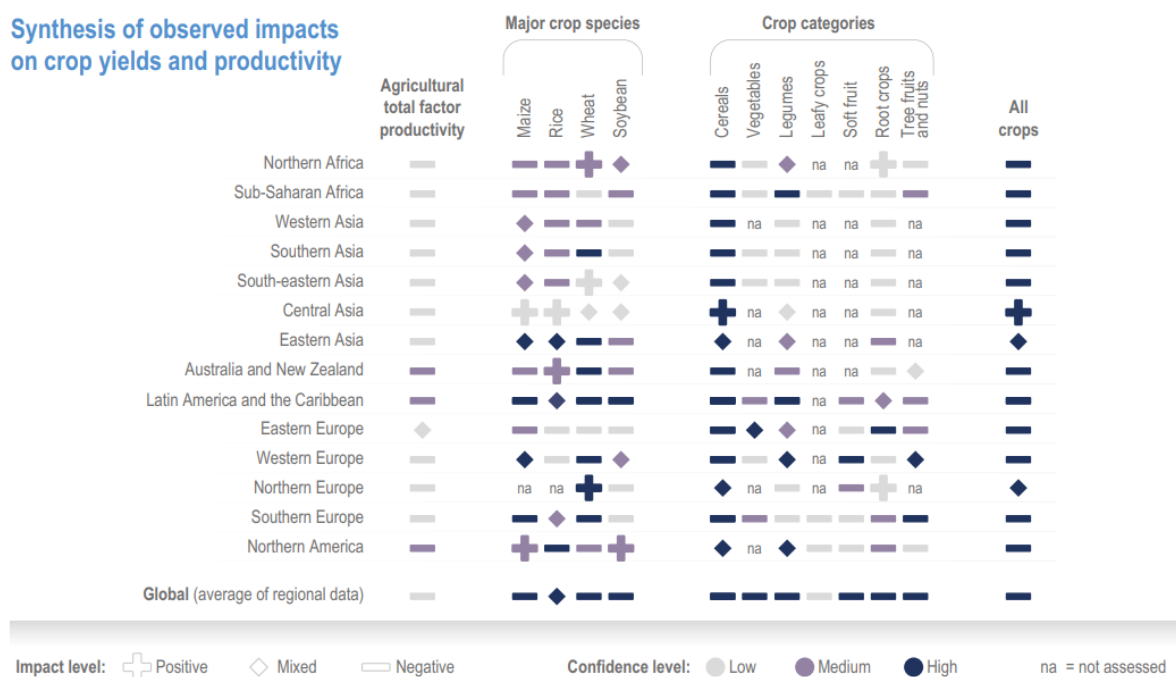
Source: Raza et al., 2019

For instance, warmer temperatures are affecting the length of the growing season in much of Europe, with flowering and harvest dates for grain crops now being a few days earlier in the season. (Craufurd & Wheeler, 2009) The displacement of plantations and soil loss, changes in water supply and irrigation demand, and rising levels are called "direct effects." Also, indirect effects are those that occur as a result of direct impacts that may have a further negative impact on agricultural production, such as pests, diseases, increases in invasive species, and extreme weather events such as very strong winds, hailstorms, intense heat, and frosts. Variations in temperature and precipitation patterns harmed the potential production of potatoes and grains such as wheat, maize, and barley in southern Europe. (Supit et al., 2010)

Despite the detrimental impact of climate change, there are regions that can anticipate positive effects, particularly in the northern areas. With increasing temperatures, a world of possibilities opens up for agricultural production to expand northward and to higher altitudes. This brings forth exciting prospects for cultivating a wide array of products, creating fresh new opportunities such as a longer growing season and an extended frost-free period in the field. For instance, warm-season precipitation has been on the rise in North Dakota, and this has resulted in a significant boost in the area of maize harvested. Over the years, from 1995 to 1999, the average area of maize harvested was 0.64 million acres. However, between 2015 and 2019, this number skyrocketed to 3.06 million acres. (Walsh et al., 2020)

Although these effects vary according to the types of agricultural products, while the crops obtained by sowing can be adapted by changing the planting dates according to the weather conditions, it is predicted that tree and fruit cultivation will be more affected by these changes. When the agricultural goods that are most affected by climate change are examined, this inflexibility is among the reasons. According to the IPCC 2022 report, as can be seen in Figure 3, southern regions lose their productivity, whereas northern regions gain it. Nonetheless, almost all crops are negatively impacted, and fruits (soft and tree) are expected to have almost no significant positive or mixed effects.

Figure 3: Observed Impacts on crop yield and productivity globally.

Source: Calvin et al., 2023

Grape (*Vitis vinifera*) is a global crop that is mostly produced in the Mediterranean Basin, with the most acreage and the highest economic value among fruit crops. (Ponti et al., 2018) Grape culture, or viticulture, is likely as old as civilization itself. According to research, humans began growing grapes as early as 6500 BC. The archaeological evidence shows that it came from Transcaucasia to Ancient Egypt, followed by the Roman Imperior. (University of Missouri, 2013) Since those times, it has been used especially in winemaking, and sometimes it has been the subject of cultural activities such as the Dionysus festivals in Ancient Greek, which basically refer to the vintage or grape harvest festivals.

In 2020, vines were grown on 3.2 million hectares in the EU, accounting for approximately 45 percent of total wine-growing areas worldwide, and especially in the Mediterranean region, Spain, France, and Italy are dominant. (EU, 2022) Wine grape is one of the most affected by

climate variability, and it requires an average temperature (basal temperature) 10°C to grow.³ (Cardell et al., 2019) In recent years, observations from various wine-producing regions of the world have provided evidence that altered vine development and fruit ripening patterns are affected by global climate change. According to Hannah from Conservation International, “*climate change pushes winemaker to north and there's now wine being produced in places such as Denmark and southern England.*”(Hannah et al., 2013)

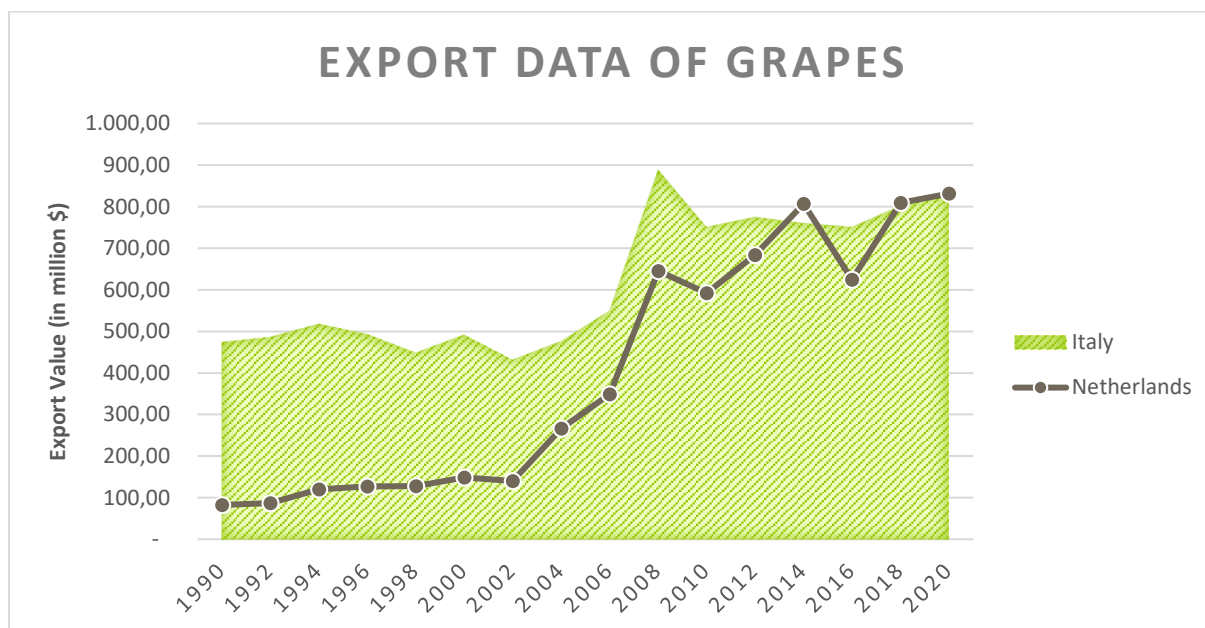
Earlier dates of bud opening, flowering, and fruit ripening were observed in various regions. For instance, 18 and 21 days earlier harvest dates for Chateauneuf du Pape and Tavel (Southern France), respectively, compared to the period between 1945 and 2000, In 2002, there were 33 more days with a mean daily temperature above 10 degrees Celsius than in 1972, and harvest was two weeks earlier.(Mira de Orduña, 2010)

Nevertheless, according to Orduna, net photosynthesis decreases at temperatures above 25°C due to continuous sun exposure, and at high temperatures, metabolic processes and sugar accumulation can stop completely, with a decrease in fruit size and weight above 30°C due to the replacement of starch with lipids in grapevine leaf chloroplasts. This significantly reduces the quality of the grapes, particularly those used in winemaking. The deterioration of this product's quality, which has a high economic value for European countries such as Italy, may cause these countries to lose competitiveness.(Mira de Orduña, 2010)

On the other hand, global warming has presented a unique opportunity for grape production in colder regions, such as the Netherlands, England, Belgium, and Sweden. It is envisaged that these countries will be the next top grape producers in the Europe.(Tamma, 2021)

³ Actually, optimum temperature is different for each grape variety: 15.0 °C for Pinot Noir, 15.5 °C for Chardonnay, 17.2 °C for Caverned Franc, 17.5 °C for Tempranillo, 18.0 °C for Merlot, 18.2 °C for Garnacha (Cardell et al., 2019).

Figure 4: Export Data of grape in Italy and Netherlands between 1990 and 2020

Source: Data from visualized by author⁴

Figure 4 illustrates the export value of grapes between 1990 and 2020 for two countries, which are Italy and Netherlands in million of dollars. Overall, in 1990, Italy's export volume was five times greater than that of the Netherlands. However, starting in 2014, the tables began to turn, and by 2020, both countries were exporting at nearly equal rates.

3. DATA AND METHODOLOGY

3.1 DATA

The Harmonised System (HS) of nomenclature is the topic of this analysis. These chapters are primarily about the grape fruit (HS0806), which is the subject. Data on Italy's and the Netherlands' exports of grapes at HS 4-digit level tariff lines to the global market for the years 1992 to 2020 were taken from the UN's COMTRADE database. This database offers thorough trade flow information for all commodity groupings and reporting nations up to the HS 6-Digit level of disaggregation.

3.2 METHODOLOGY

Revealed Comparative Advantages(RCA) in related goods are taken with the Balassa index approach.

The Balassa index can be formulated as:

⁴ Data in the figure are taken from Un Comtrade., “Standard International Trade Classification(STIC)- Rev.3” Commodity Code: 0575, Commodity: Grapes, fresh or dried

$$RCA_{ba} = (x_{ba} / X_a) / (x_{bw} / X_w)$$

RCA_{ba} ; It shows the declared comparative advantage index for country A's commodity B.

x_{ba} : Export of good B by country A

X_b : Total exports of country A

x_{bw} : world export of good B

X_w : total world exports

$RCA > 1$; Country A's share of goods (sector) B exports in period t exceeds its share of total world exports in the same period. The country has a comparative advantage in the product (industry) under consideration. (Coxhead, 2007:1109).

$RCA < 1$; Country A's share of sector B's exports of goods in time period t is lower than its share of global exports overall in the same time frame. The nation lacks specialization and is at a competitive disadvantage in the relevant product (industry).

$RCA = 1$; The percentage of exports of goods (sector) B by country A during period t is the same as the percentage of exports of all goods globally during that time. The degree of specialization in the product in question in the nation is equivalent to the level of specialization worldwide.

Balassa's RCA coefficient can be categorized into 4 stages using a more thorough analysis to demonstrate the strength of comparative advantage. (Hinloopen, 2001:13):

1. Classification $\rightarrow 0 < RCA \leq 1$; There is no comparative advantage.
2. Classification $\rightarrow 1 < RCA \leq 2$; There is a weak comparative advantage.
3. Classification $\rightarrow 2 < RCA \leq 4$; There is moderate comparative advantage.
4. Classification $\rightarrow 4 < RCA$; There is a strong comparative advantage.

The Export Specialization Index is a slightly modified version of Comparative Advantage index, where dominance is typically determined by specific markets or trading nations. in a nation's export industry. This measure offers valuable insights into emerging specializations by comparing a product's share in a country's total exports to its share of imports in specific markets or trading partners, rather than looking solely at its global share.

$$ES_{ba} = (X_{ba} / X_a) / (M_{ka} / M_a)$$

X_{ba} is the export value of product b of country A.

X_a – Total exports of country A.

M_{ka} – Import value of product b in country A.

M_a is the total import value.

Like RCA, the index is considered a valuable asset when its value exceeds 1, reflecting a competitive advantage. Conversely, if the index falls below 1, it indicates a comparative disadvantage.

In this framework, this study aims to analyze the comparative advantages between Italy and Netherlands in the period of 1992-2020.

4. FINDINGS

4.1 BALASSA INDEX

Table 6: World Grape Export Trade Value and Balassa Index in the period of 1992-2020 (in million dollars)

Years	Italy Grapes Export Total Trade	Italy Total Export Trade All Commodity	Netherlands Grapes Export Total Trade	Netherlands Total Export Trade All Commodity	World Grapes Export Total Trade	World Total Export Trade All Commodity	Italy Balassa Index	Netherlands Balassa Index
1992	486	178,401	87	139,934	2,221	2,457,661	3.01	0.69
1994	518	190,004	120	145,825	2,422	3,758,696	4.23	1.28
1996	493	252,099	127	177,368	2,676	4,997,001	3.65	1.34
1998	448	242,102	127	167,595	2,826	5,270,661	3.45	1.41
2000	493	238,651	148	213,424	3,098	6,294,464	4.20	1.41
2002	431	252,238	140	219,820	3,165	6,382,472	3.45	1.28
2004	476	350,902	266	318,040	4,276	9,026,664	2.86	1.77
2006	550	416,848	348	400,685	5,200	11,881,475	3.01	1.98
2008	889	542,727	645	545,853	7,236	15,685,483	3.55	2.56
2010	751	446,840	591	492,645	7,874	14,902,462	3.18	2.27
2012	774	501,528	683	552,501	8,570	17,839,753	3.21	2.57
2014	760	529,528	807	575,677	9,759	18,461,649	2.72	2.65
2016	751	461,668	625	468,176	9,411	15,679,404	2.71	2.22
2018	802	549,906	809	587,893	10,329	18,956,785	2.68	2.53
2020	835	498,803	831	551,352	10,722	17,132,812	2.67	2.41

Source: Data from visualized by author⁵

Table 1 contains data on the comparative advantages of Italy and the Netherlands over total world exports. While Italy exported 486 million dollars' worth of grapes in 1992, the Netherlands exported 87 million dollars' worth of grapes in the same year. By the year 2000, Italy had increased the export value of this product by 7 million dollars, while the Netherlands had increased it by 73 million dollars. It is possible to see that the Balassa index of both

countries increased in this period until 2008. After this year, Italy's index has shown a noticeable downward trend. When it comes to 2020, there was a 12% decrease in Italy's Balassa Index from 3.01 to 2.67, while an increase of almost 250% from 0.69 to 2.41 in the Netherlands was observed.

When the comparative advantages are analyzed, it can be seen that Italy started to lose its competitive advantage in the 2020s, which could be considered higher than the Balassa index in the early 1990s. Unlike Italy, while the Netherlands had no comparative advantage in the 1990s, it appears to have a moderate comparative advantage in 2020.

4.2 EXPORT SPECIALIZATION INDEX

Table 2: Italy Export and Import Trade Value and Export Specialization Index in the period of 1992-2020 (million dollars)

Years	Italy Grape Export Trade Value	Italy Total Export Trade Value	Italy Grape Import Trade Value	Italy Total Import Trade Value	Italy ESP Index
1992	486	178,401	44	188,705	11.68
1994	518	190,004	38	167,975	12.05
1996	493	252,099	43	208,116	9.46
1998	448	242,102	40	215,590	9.97
2000	493	238,651	40	229,908	11.87
2002	431	252,238	40	238,776	10.20
2004	476	350,902	59	343,206	7.89
2006	550	416,848	72	442,545	8.11
2008	889	542,727	101	561,898	9.11
2010	751	446,840	101	486,984	8.10
2012	774	501,528	95	489,104	7.95
2014	760	529,528	101	474,082	6.74
2016	751	461,668	94	406,670	7.04
2018	802	549,906	88	503,581	8.35
2020	835	498,803	84	426,475	8.50

Source: Data from visualized by author⁶

Table 3: Netherlands Export and Import Trade Value and Export Specialization Index in the period of 1992-2020 (in million dollars)

Years	Netherlands Grape Export Trade Value	Netherlands Total Export Trade Value	Netherlands Grape Import Trade Value	Netherlands Total Import Trade Value	Netherlands ESP Index
1992	87	139,934	168	134,469	0.50
1994	120	145,825	186	130,511	0.58
1996	127	177,368	207	160,895	0.56
1998	127	167,595	186	156,727	0.64
2000	148	213,424	209	198,926	0.66
2002	140	219,820	199	194,114	0.62
2004	266	318,040	312	284,014	0.76
2006	348	400,685	533	358,509	0.58
2008	645	545,853	839	494,936	0.70
2010	591	492,645	792	439,986	0.67
2012	683	552,501	922	500,607	0.67
2014	807	575,677	1,084	508,158	0.66
2016	625	468,176	743	408,052	0.73
2018	809	587,893	932	521,035	0.77
2020	831	551,352	907	484,088	0.80

Source: Data from visualized by author

In Tables 2 and 3, we scrutinize the Export Specialization Index for both countries in the same year. This statistical analysis reveals some intriguing trends. Notably, the Netherlands saw a remarkable increase in its index, which surged from a modest 0.50 to an impressive 0.80. In stark contrast, Italy's index experienced a noteworthy decline, plummeting from a robust 11.68 in 1992 to 8.50 in 2020.

When considering Italy's performance in light of the RCA (Revealed Comparative Advantage) index, it becomes evident that Italy, despite encountering a significant decline since 2004, continues to maintain a relatively high level of competitiveness in this particular scenario.

Furthermore, Surprisingly, grape imports in the Netherlands are at very high levels, especially in 2014, when imports were ten times higher than in Italy.

5.CONCLUSION

Throughout history, humanity has confronted myriad crises, each evolving and adapting to the changing tides of time. As we look ahead, it becomes evident that the world will continue to witness a juxtaposition of positive and negative examples in the coming years. The magnitude of these effects hinges directly upon a nation's ability to adapt to shifting circumstances.

Furthermore, academic studies reveal that the consequences can be highly devastating for underdeveloped or developing nations, painting a pessimistic picture specifically when it comes to the accessibility and safety of food. In developed nations, despite the potential to enhance production through technological investments, the persistently low productivity in the agricultural sector is undeniable evidence of its economic repercussions. The gradual decline in producing a highly valued agricultural commodity, cultivated for centuries, poses a considerable risk of undermining competitive advantage and exacerbating trade deficits in the developed nations involved in its production. This brings us to the case of grapes in Italy, a prime example examined in this study. By 2050, according to projections, the global population is expected to reach a staggering 11 billion. This would undoubtedly have a detrimental impact on food accessibility. With the impact of global climate change, access to food is expected to become more difficult.

In contrast, positive effects can be observed in the Netherlands. With the impact of climate change, the Netherlands seems to have a significant competitive advantage in grape production. Although global climate change is not the only influence here, it is undeniable that it has had a significant impact. The Netherlands has made considerable progress in agricultural development over the years, and this progress offering a unique opportunity to capitalize on the beneficial effects of global warming.

In conclusion, it should not be forgotten that the negative and positive effects we may encounter frequently in the coming period. Especially in order to see the positive effects, flexibility in planting the relevant agricultural goods is needed, and countries and farmers need full information about this flexibility. Similarly, in developing or underdeveloped nations, it is crucial to conduct extensive research aimed at mitigating these detrimental effects through government policies, such as augmenting investments in agricultural technology, providing farmers with updated knowledge about changing conditions, and fostering specialization in products that possess a competitive edge. I think it can alleviate some of these negative effects.

6. REFERENCES

Calvin, K., Dasgupta, D., Krinner, G., Mukherji, A., Thorne, P. W., Trisos, C., Romero, J., Aldunce, P., Barrett, K., Blanco, G., Cheung, W. W. L., Connors, S., Denton, F., Diongue-Niang, A., Dodman, D., Garschagen, M., Geden, O., Hayward, B., Jones, C., ... Ha, M. (2023). *IPCC, 2023: Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, H. Lee and J. Romero (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland.* (P. Arias, M. Bustamante, I. Elgizouli, G. Flato, M. Howden, C. Méndez-Vallejo, J. J. Pereira, R. Pichs-Madruga, S. K. Rose, Y. Saheb, R. Sánchez Rodríguez, D.

- Ürge-Vorsatz, C. Xiao, N. Yassaa, J. Romero, J. Kim, E. F. Haites, Y. Jung, R. Stavins, ... C. Péan, Eds.). <https://doi.org/10.59327/IPCC/AR6-9789291691647>
- Cardell, M. F., Amengual, A., & Romero, R. (2019). Future effects of climate change on the suitability of wine grape production across Europe. *Regional Environmental Change*, 19(8), 2299–2310. <https://doi.org/10.1007/s10113-019-01502-x>
- Craufurd, P. Q., & Wheeler, T. R. (2009). Climate change and the flowering time of annual crops. *Journal of Experimental Botany*, 60(9), 2529–2539. <https://doi.org/10.1093/jxb/erp196>
- EEA. (2023). *Global and European temperatures*. <https://www.eea.europa.eu/ims/global-and-european-temperatures>
- EU. (2022). *Vineyards in the EU - statistics - Statistics Explained*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Vineyards_in_the_EU_-_statistics&oldid=566726
- Hannah, L., Roehrdanz, P. R., Ikegami, M., Shepard, A. V., Shaw, M. R., Tabor, G., Zhi, L., Marquet, P. A., & Hijmans, R. J. (2013). Climate change, wine, and conservation. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 110(17), 6907–6912. <https://doi.org/10.1073/pnas.1210127110>
- Lobell, D., & Burke, M. (2010). *Climate Change and Food Security* (D. Lobell & M. Burke, Eds.; Vol. 37). Springer Netherlands. <https://doi.org/10.1007/978-90-481-2953-9>
- Maddocks, A., Young, R. S., & Reig, P. (2015). *Ranking the World's Most Water-Stressed Countries in 2040 | World Resources Institute*. World Resources Institute. https://www.wri.org/insights/ranking-worlds-most-water-stressed-countries-2040?trk=public_post_comment-text
- Mira de Orduña, R. (2010). Climate change associated effects on grape and wine quality and production. *Food Research International*, 43(7), 1844–1855. <https://doi.org/10.1016/j.foodres.2010.05.001>
- Ponti, L., Gutierrez, A. P., Boggia, A., & Neteler, M. (2018). Analysis of grape production in the face of climate change. *Climate*, 6(2). <https://doi.org/10.3390/cli6020020>
- Raza, A., Razzaq, A., Mehmood, S. S., Zou, X., Zhang, X., Lv, Y., & Xu, J. (2019). Impact of climate change on crops adaptation and strategies to tackle its outcome: A review. In *Plants* (Vol. 8, Issue 2). MDPI AG. <https://doi.org/10.3390/plants8020034>
- Roberts, A. G. (2014, January 9). *Predicting the future of global water stress | MIT News | Massachusetts Institute of Technology*. MIT Joint Program on the Science and Policy of Global Change. <https://news.mit.edu/2014/predicting-the-future-of-global-water-stress>
- Supit, I., van Diepen, C. A., de Wit, A. J. W., Kabat, P., Baruth, B., & Ludwig, F. (2010). Recent changes in the climatic yield potential of various crops in Europe. *Agricultural Systems*, 103(9), 683–694. <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2010.08.009>

- Tamma, P. (2021). *The great grape migration: Climate change pushes winemakers north – POLITICO*. <https://www.politico.eu/article/netherlands-winemakers-wijntuin-ronja-vineyard-grapes-climate-change-fungi-droughts-floods/>
- UN. (2023). *World Population Prospects 2022*.
- University of Missouri. (2013, August). *Grapes: A Brief History // Missouri Environment and Garden News Article // Integrated Pest Management, University of Missouri*. Integrated Pest Management. <https://ipm.missouri.edu/MEG/2013/8/Grapes-A-Brief-History/>
- Walsh, M. K., Backlund, P. W., Buja, L., DeGaetano, A., Melnick, R., Prokopy, L., Takle, E., Today, D., & Ziska, L. (2020). Climate Indicator for Agriculture. *USDA Technical Bulletin 1953*. <https://doi.org/10.25675/10217/210930>
- Wassan, S., Xi, C., Jhanjhi, N., & Binte-Imran, L. (2021). Effect of frost on plants, leaves, and forecast of frost events using convolutional neural networks. *International Journal of Distributed Sensor Networks*, 17(10), 155014772110537. <https://doi.org/10.1177/15501477211053777>
- Water Scarcity | UN-Water*. (2021). <https://www.unwater.org/water-facts/water-scarcity>
- Worldometer. (2023). *World Population Clock: 8 Billion People (LIVE, 2023) - Worldometer*. <https://www.worldometers.info/world-population/>

GUTENBERG'İN MUHASEBE İHTİYACI
GUTENBERG'S ACCOUNTING NEED

Süleyman YÜKÇÜ

Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü
Prof. Dr., Dokuz Eylül University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Business
ORCID ID: 0000-0002-1514-5953

Ahmet KAYA

Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü
Asst. Prof. Dr., Akdeniz University, Faculty of Applied Sciences, Theology Faculty, Department of Finance and
Banking
ORCID ID: 0000- 0002-0822-4549

ÖZET

Muhasebe, geçmişten günümüze işletme içi ve işletme dışı bilgi kullanıcılarına bilgiler sunmaktadır. Doğru, güvenilir ve zamanlı bilginin paydaşlara aktarımı muhasebenin temel amacıdır. Sunulan bilgilerin kalitesi, bilgi kullanıcıların alacakları kararlara doğrudan etki ettiğinden oldukça önemlidir. Bu kapsamda, söz konusu muhasebe bilgisinin önemini vurgulamak amacıyla bu çalışmada, herkesin olduğu gibi Gutenberg'in de muhasebeye (muhasebe bilgisine) olan ihtiyacını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaçla, muhasebe bilgisi eksikliği nedeniyle iflas etmiş ve başarısız olmuş Gutenberg'in muhasebe bilgisi ve muhasebeye olan ihtiyacı incelenmiştir. Günümüz matbaacılık maliyetleri ve faaliyetleri ile Gutenberg dönemi kıyaslanmıştır. Gutenberg'in muhasebe bilgisinin yeterli düzeyde olmadığı, geleceğe ilişkin başta fiyatlandırma ve talep tahmini olmak üzere kritik ve stratejik konularda öngörülerde bulunamadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, Gutenberg dönemi ve günümüz matbaacılık faaliyetlerinin maliyet kalemleri arasında en önemli farkın genel yönetim giderleri ve pazarlama giderlerinde olduğu, ilk madde ve malzeme giderlerinin her iki dönem için de neredeyse aynı olduğu ve finansman gideri olarak ise faizin Gutenberg dönemine kıyasla günümüzde işletme ve yatırım olmak üzere ikiye ayrıldığı belirlenmiştir. Aynı zamanda her türlü oluşumda muhasebeye olan ihtiyaç giderek arttığından bu çalışma, aile ekonomisi dahil hemen her türlü parasal ve parasal olmayan faaliyetlerde maliyet ve gelir unsurlarını dikkate alarak girişimde bulunmanın önemine dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe bilgisi, Gutenberg, Matbaacılık, Matbaacılık maliyetleri.

ABSTRACT

Accounting provides information to internal and external information users from past to present. The transfer of accurate, reliable and timely information to stakeholders is the main purpose of accounting. The quality of the information provided is very important as it has a direct impact on the decisions taken by information users. In this context, in order to emphasize the importance of accounting knowledge, this study aims to reveal Gutenberg's need for accounting (accounting knowledge) as well as everyone else. For this purpose, the accounting knowledge and the need for accounting of Gutenberg, who went bankrupt and failed due to lack of accounting knowledge, were analyzed. Today's printing costs and activities are compared with the Gutenberg period. Gutenberg's accounting knowledge was found to be inadequate and he was unable to make predictions on critical and strategic issues, particularly pricing and demand forecasting. In addition, it has been determined that the most important difference between the cost items of printing activities in the Gutenberg period and today's printing activities is in general administrative expenses and marketing expenses, raw material and material expenses are almost the same for both periods, and interest as a financial expense is divided into two as operating and investment today compared to the Gutenberg period. At the same time, as the need for accounting in all kinds of entities is increasing, this study draws attention to the importance of taking into account cost and income elements in almost all kinds of monetary and non-monetary activities, including the family economy.

Keywords: Accounting knowledge, Gutenberg, Printing, Printing costs.

1. GİRİŞ

Keşif, var olduğu bilinmeyen bir şeyin ortaya çıkarılması, yeni bir şeyi veya daha önce anlamlı olarak tanınmayan bir şeyi tespit etme eylemidir. Ateşin, kâğıdın, barutun, tekerleğin, matbaanın ve muhasebede çift yanlı kayıt sisteminin keşfi insanlık tarihi için önemlidir. Dikkat edilirse söz konusu keşiflerin birçoğu vardı ve insanoğlu bunları bir amaç doğrultusunda kullanmayı akıl etti, keşfetti. Ateş vardı, insanoğlu istediği anda yakmayı ve pişirmeyi öğrendi. Tekerlek doğada ağaç tomruğu, çakıl taşı biçiminde, çöl örümceği, su semenderi biçiminde vardı. İnsanoğlu buna dingil takıp taşımacılıkta kullanmayı akıl etti, keşfetti. Aynı şekilde kağıt matbaacılıkta kullanılmadan önce eski Mısır'da, Çin'de yazının icadından sonra, matbaanın icadından önce kullanılmıştır. Önceleri bitki yaprağı veya hayvan derisi yazı uygulamasında kağıt yerine kullanılmış, daha sonra ise bitki liflerinden ayrıştırılarak kağıt üretilmiştir. Daha sonra kağıt eski Çin'de baskı makinelerinde kullanılmıştır. Ancak matbaanın icadı Gutenberg'e atfedilir. Çünkü o matbaa ile önemli iş yaparak "İncil" basmıştır. "Din" hemen her önemli gelişmede öne çıkartıldığından matbaa Gutenberg ve İncil ile başlatılır. Kanımızca Gutenberg 1438'de İncili basarak tarihe geçmeden önce 1420-1430'lu yıllarda Gutenberg'in matbaasına

benzer makineler kullanılarak başka konularda başkaları tarafından kitaplar basılmıştır. Ancak bunlar İncil olmadığından tarihe geçmemiştir. Yoksa yüzyıllardır matbaa benzeri uygulamalar eski Çin’den beri vardır.

Gutenberg’in “matbaası” gibi önemli bir gelişme de Pacioli’nin “çift kayıt sistemi”dir. Gutenberg ile Pacioli 23 yıl 1445 ile 1468 yılları arasında Avrupa’da yaşamışlardır. Gutenberg 49 yaşındayken Pacioli doğmuştur. Pacioli 23 yaşındayken Gutenberg ölmüştür. Gutenberg’in ölümünden kısa bir süre sonra Pacioli hayattayken Amerika kıtası 1492’ keşfedilmiştir. Gutenberg ve Paçoli yaşarken 1453’te İstanbul Osmanlı hâkimiyetine geçmiş ve Bizans yıkılmıştır. Tablo 1’de iki keşifle ilgili iki önemli kişinin yaşamlarının karşılaştırılması yapılmıştır.

Tablo 1. Gutenberg – Pacioli Karşılaştırılması

Kıyaslama unsuru	Pacioli	Gutenberg
Doğum-Ölüm	1445-1517	1398-1468
Ülke	İtalya	Alman-Kutsal Roma İmparatorluğu
Meslek	Matematikçi-Rahip	Kuyumcu-Matbaacı
Önemli Eseri	Summa de Aritmetica	Hareketli parçalar ile yazı baskısı
Özelliği	Meraklı olması	Ayna, Metaller, değerli taşlara ilgisi
Keşifi	Çift yanlı kayıt	Matbaa
Coğrafi Keşifler	Başlamış	Başlamamış
Aynı Dönemde Osmanlı	İstanbul’un fethi, II. Beyazıd, Yahudilerin İspanya’dan İstanbul’a göçü, I. Selim, Piri Reis, Dünya Haritası	Yıldırım Beyazıd, Ankara Savaşı, Fetret Devri, I. Mehmet, İstanbul’un fethi
Amerika’nın Keşfi	Keşfedilmiş	Keşfedilmemiş

Tablo 1’e göre matbaa icat edilmiş, sonra çift kayıt sistemi bulunmuş olmaktadır. Kanımızca Pacioli’den önce de çift kayıt sisteminin varlığı biliniyordu. Çünkü ticaret ve üretim vardı. Dolayısıyla “işletmeler” vardı. İşletmelerin varlıkları aşağı yukarı tutar olarak biliniyordu; 300-500 lonca (o dönemin para birimi) gibi. Varlığın karşısında kaynak olarak “sermaye” veya “borç” kavramları biliniyordu. Çift taraflı mali tablo ilkel hali ile yapılıyordu. Çünkü bazı işletmeler ortaklık biçiminde oluşturuluyordu. Dolayısıyla sermaye paylaştırılıyordu. Yüzde elli veya yüzde kaç ise. Gutenberg bile ortaklık biçiminde matbaa işletmeciliği yapmıştır.

Pacioli var olan gerçekliğin “kitabını yazmıştır”. Kendisinin papaz olması konuyu belirginleştirmiş, tarihe mal etmiştir.

Bu çalışmanın konusu “ Gutenberg’in Muhasebe İhtiyacı” olarak belirlenmiştir. Amacı ise her kişinin olduğu gibi Gutenberg’in de muhasebeye (muhasebe bilgisine) olan ihtiyacını vurgulamaktır. Gutenberg Paçoli’den önce yaşamıştır. Sunma Aritmetica henüz yazılmamıştır. Gutenberg’in matbaa işletmesini çalıştırırken çift kayıt yapmaya ihtiyaç duyduğunu zannetmiyoruz. Ancak maliyet kalemlerini alt alta yazıp toplam maliyeti hesaplama ihtiyacı hissettiğini, bu toplamı gelirler toplamından çıkartıp kar veya zararı hesaplamak isteyebileceğini öngörebiliyoruz. Gutenberg İncil’i başarı ile basmıştır. Ancak bu işten (job) kar (profit) öngörüsünde bulunmakta başarısız olmuş, iş bittiğinde satılmayan stok (İnciller) elde kalmış, kar beklerken zarar (lost) etmiştir. Hayatının belki de en önemli işinden zarar ederek ömrünün kalanında kötü bir yaşam sürmüştür. Yardıma muhtaç kalmıştır. Çalışmanın amacı Gutenberg’in yaşadığı bu gerçekleri gözler önüne sermek ve muhasebe bilgi gereksinimine vurgu yapmaktır.

2. MATBAANIN TARİHİ

15. yüzyılda icat edilen matbaa, hızlı bir biçimde Avrupa geneline yayılmıştır. İlk zamanlarda basit makineler kullanıldığından dolayı kitap basımı oldukça zor ve maliyetli olmuştur (Erdem, 2013: 16). Alman matbaacı Johann Gutenberg değiştirilebilen metal harfleri kullanarak baskı yapmayı icat etmiştir. 1450 yılında Johann Fust'un maddi desteğiyle bir matbaa kurmuştur (Şekercioğlu, 2003: 60). Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk matbaacılık faaliyetleri ise 1493 yılında İspanya'dan gelen Yahudiler aracılığıyla başlamıştır. Bu insanlar, geldikleri yerde matbaa işiyle ilgileniyorlardı ve kısa bir süre içinde İstanbul'daki yeni hayata uyum sağlayarak 1493 yılının son ayında ilk eserlerini basmışlardır. Bu kitap, Yahudi hukukuyla ilgili olup, Osmanlı topraklarında ve İslam dünyasında basılan ilk kitap olarak bilinmektedir (Meral, 2016: 775).

İlk Osmanlı matbaası İbrahim Müteferrika tarafından kurulmuştur. Galata Mevlevihanesi Şeyhi Musa Efendi, basılan ilk eserlerin tashih edilmesinde rol oynamıştır. Matbaacılığın Osmanlı topraklarında "nispeten" geç uygulanmaya konulması ve sonrasındaki duraklama, matbaacılığın toplumsal ölçekte bir meslek olarak hızla gelişmesini engellemiştir (Varol, 2013: 318). Türk toplumu, Tanzimat Dönemi'nde özgürleşmiş ve matbaa ile tanışmıştır (Çakır vd., 2021). Aslında, İstanbul'da azınlıklar tarafından kurulmuş ve aktif olan matbaalar bulunduğu için İstanbul halkı, matbaayı çok eski tarihlerden beri bilmektedir (Tonta, 1985: 158). Ancak, İstibdat Dönemi'nin katı kuralları ve sonrasında 1. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri nedeniyle matbaacılık faaliyetleri sektöre uğramıştır. Cumhuriyetin ilerleyen yıllarında ise durgunluk dönemi sona ermiş ve bu faaliyetler ve sektör canlanmaya başlamıştır. Bu dönemde Semih Lütfi gibi önemli isimler öne çıkmış ve Türk edebiyatına, kültür hayatına

önemli katkılarda bulunmuştur. Kendi adını verdiği kitabevi ve matbaası ile Türk edebiyatının ve kültür hayatının gelişimine büyük destek olmuştur. Yaptığı çalışmalar ve yayınladığı eserler sayesinde Türk toplumunun kültürel zenginliğine katkıda bulunmuş ve bu alanda öncü bir rol üstlenmiştir (Çakır vd., 2021).

3. MATBAACILIKTA ÖNCÜ ÇALIŞMALAR

Çalışmamızın giriş bölümünde ifade ettiğimiz gibi, matbaa ile ilk basılan eser “Gutenberg’in İncili” değildir. 1450-1454 yıllarında bir gramer kitabı basılıp dağıtılmıştır. El yazması kitaptan matbaada basılmış kitaplara geçildiğinde insanların gramer kurallarını öğrenme ihtiyacı artmıştır. Çünkü matbaa daha büyük kitlelerin okuma ihtiyacını karşılayabilmiştir. Bir başka önemli çalışma 1454 yılında basılan altı sayfalık Almanca olarak basılmış olan yıllıktır. Kağıda önlü arkalı basılmıştır. Bu eserin adı “Türk Yıllığı”dır. Türklere karşı savaşı özendiren bir çalışmadır. Türklerin batıya doğru yayılmalarından endişe duyularak Avrupalı prens ve krallar Türklere karşı savaşmalarını özendirmek için oluşturulan metni basmak için matbaa kullanılmıştır. Türk Yıllığı’nın basım tarihinin İstanbul’un fethinden bir yıl sonra olması dikkat çekicidir. Bir başka çalışma mavi, siyah ve kırmızı renklerde basılmış olan “Zebur” kitabıdır.

Çok sayıda kitap basmak maliyetli olmuş, kitap yerine “hoşgörü belgesi” basılıp satılmıştır. Hoşgörü belgesi kilisenin gelir elde etmek için insanlara “cennet vaadi” satmasıdır. Gelir elde etmenin en kolay yolu hoşgörü belgesi satmaktır. Hoşgörü belgesi olanlar cennete gideceklerinin garantisini satın almaktadırlar. Tek parça çok ayda basılıp “isim” kısmı boş bırakılıp daha sonra elle doldurulmaktadır. Bu günkü diplomalar gibi isimsiz basılıp isim kısmı boş bırakılmıştır. Parayı verenin ismi elle üzerine ilave edilmiştir. Kitaptan daha çok karlı olmuştur.

4. GUTENBERG’İN MUHASEBE İLE İMTİHANI

Kitap üretebilmek için matbaada kullanılmak üzere çok sayıda harf üretmek gerekmiştir. Harfler kurşun ve kalaydan üretilmektedir. Döküm ile harf şekillendirilmektedir. Bir sayfa dizgi yapabilmek için yaklaşık 300 adet harfe ihtiyaç duyulmaktadır. Bir kişi bir saatte ancak on harf üretebiliyordu. Sonra harflerin aralığını ayarlayıp sayfa düzeni yapıp sayfayı basmak gerekiyordu. Sonra basılan sayfayı bozup yeni sayfa için önceki sayfanın harflerini yeniden kullanmak ve gerekiyorsa yeni harfler dökmek gerekiyordu. Sayfaların kurşunlar ile oluşturulması çok fazla “direk işçilik saati” gerektiği dikkat çekicidir. Daha sonra direk işçilik saatlerinin bedelini ödeyerek direk işçilik maliyetlerine ve genel üretim gideri içindeki indirekt işçilik maliyetlerine katlanmak gerekiyordu.

Gutenberg İncil’i basarken direk ilk madde malzeme olarak kağıt, mürekkep, kurşun, antimon kullanmıştır. Bu maliyetlere katlanmak için Huns isimli finansörden iki kez 800 altın florin borç almıştır. %6’lık faiz oranı ile aldığı düşünülmektedir. Bu borçları ödeyememiş davalık olmuştur. İncil basım girişimini yanındaki ortaklar ile gerçekleştirmiştir. Ancak onlarla olan

ilişkisi uzlaşı içinde yürümemiştir. 800 florin altın borç ile o dönemde 4-5 ev maliyeti eşit düzeydedir. Bu gün itibariyle satın alma gücü 8-10 milyon TL'ye karşılık gelmektedir. Gutenberg'in İncil'i her sayfada 42 satır olmak üzere 1286 sayfa olarak basılmıştır. 180 nüsha olarak basılmaya başlamıştır. Buna göre 230.000 kez sayfa basımı gerçekleşmiştir. Toplam 21 ay basım işlemi sürmüştür. Günümüzde bir nüshası 20 milyon dolara alıcı bulabilmektedir.

Basımın uzun sürmesi devamlı malzeme, işçilik ve genel üretim giderine katlanmayı gerektirmiştir. Ancak 21 ay boyunca mamul (İncil) ortaya çıkarılmadığı için satış gerçekleşmemiş, nakit girişi gecikmiştir. O dönemde Gutenberg 7.000-8.000 lonca maliyete katlanırken 2.000-3.000 lonca gelir elde edebilmiştir. İmalatın uzaması, maliyetlerin tümünün satıştan önce karşılanmak zorunda kalması sonuçta İncillerin tümünün hemen maliyetleri karşılayacak bir fiyattan satılamaması Gutenberg'i başarısızlığa itmiştir. Gutenberg finansal zorluk yaşamış, maliyetleri öngörememiş, mamulü maliyetinin üzerinde bir fiyatlandırma ile satamamıştır. Bu yönü ile Gutenberg bütçeleme, maliyet hesaplama, fiyatlandırma, projenin finansmanı konusunda başarısızlığa uğramıştır. Buna göre genel muhasebe, maliyet muhasebesi, yönetim muhasebesi ve finansman konularında muhasebe bilgisi eksikliği yaşamıştır. Bu konulardaki yetersizlik başarısızlık getirmiştir. Projeden sonra davalar ile uğraşp kötü bir hayat yaşamış muhtaç olarak ölmüştür.

Gutenberg muhasebe bilgisi eksikliği nedeniyle iflas etmiş başarısız olmuştur. Gutenberg'in muhasebe bilgisi ihtiyacı ve ihtiyaç konuları Tablo 2'de özetlenmiştir.

Tablo 2. Muhasebe Bilgisi Konusu ve İhtiyaç Biçimi

Genel Muhasebe	Malzeme, işçilik ve genel üretim gibi maliyetler için ödeme yapmış, borçlanmıştır. Ödemelerin izlenmesi ve belgelendirilmesi süreçleri genel muhasebe bilgisi gerektirir.
Maliyet Muhasebesi	Kâğıt, mürekkep ve kurşun gibi malzemeler başta olmak üzere işçilik maliyetleri çok yüksek teşekkül etmiştir. 21 ay süren işçilik önemli bir maliyet unsurudur. Böylesine bir yüksek maliyeti öngörememiştir.
Yönetim Muhasebesi	180 adet İncil'in fiyatlandırması önemli bir karardır. Maliyetleri öngöremediği için maliyet artı kar gibi bir fiyatlandırma uygulayamamıştır. Maliyetine satsa başa baş noktasını yakalayabilirdi, başarısızlık olmazdı.
Finansman	Borçlanmış. İki kez 800 florin borçlanmış bunu geri ödeyememiştir. Aldığı borç tutarı o güne göre yüksektir. Faizi de yüksek olarak gerçekleşmiştir. Borçlanmayı İncil basımı için yapmıştır. Fiyatlandırmada bu borçlanmanın faizini de öngörerek fiyat belirlemeliydi.

Tablo 2'deki bilgiler değerlendirildiğinde genel olarak Gutenberg'in muhasebe bilgisinin yeterli düzeyde olmadığı, geleceğe ilişkin başta fiyatlandırma ve talep tahmini olmak üzere kritik ve stratejik konularda öngörülerde bulunamadığı görülmektedir. Dolayısıyla, mevcut durumu borçlanmayı ve hatta yüksek faizle borçlanmayı zorunlu kılmıştır. Bununla birlikte, matbaacılıktaki temel maliyet unsurları Gutenberg dönemi ve günümüz açısından karşılaştırılmış ve söz konusu unsurlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Matbaacılıkta Maliyet Unsurları

Maliyet Unsuru	Gutenberg Dönemi	Günümüz
D.İ.M.M	Kâğıt, Mürekkep, Kurşun	Kâğıt, Mürekkep
Direkt İşçilik	Sayfa Düzeni, Baskı, Harf Üretimi, Ciltleme	Sayfa Düzeni, Baskı, Harf Üretimi, Ciltleme
Genel Üretim Gideri	Kira, Baskı Malzemesi Üretimi	Kira, Enerji, Amortisman
Genel Yönetim Gideri	Gutenberg'in Ücreti	Yönetici Ücreti, Sekreter Ücreti, Bina Amortismanı
Pazarlama Gideri	Yok	Satış Kanalları
Finansman Gideri	Faiz	Faiz (İşletme), Faiz (Yatırım)

Tablo 3 incelendiğinde, Gutenberg dönemi ile günümüz matbaacılık faaliyetlerinin maliyet kalemleri arasında en önemli farkın genel yönetim giderleri ve pazarlama giderlerinde olduğunu görmekteyiz. İlk madde ve malzeme giderlerinin her iki dönem için de neredeyse aynı olduğunu görmekteyiz. Finansman gideri olarak ise faizin Gutenberg dönemine kıyasla günümüzde işletme ve yatırım olmak üzere ikiye ayrıldığı anlaşılmaktadır.

5. SONUÇ

Bu çalışma, "Gutenberg'in Muhasebe İhtiyacı" başlığı altında ele alınmıştır ve amacı, Gutenberg'in diğer insanlar gibi muhasebeye duyduğu ihtiyacı vurgulamaktır. Bu amaçla çalışmada öncelikle, matbaacılık tarihi irdelenmiş, matbaanın ortaya çıkışı ve özellikle Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki matbaacılık faaliyetleri anlatılmıştır. Daha sonra, matbaacılık alanındaki öncü araştırmalara değinilmiştir. Sonraki bölümde Gutenberg'in matbaacılık faaliyetleri muhasebe bakış açısı ile analiz edilmiştir. Bu kapsamda, muhasebe bilgisi eksikliği nedeniyle iflas etmiş ve başarısız olmuş Gutenberg'in muhasebe bilgisi ve muhasebeye olan ihtiyacı incelenmiştir. Gutenberg'in muhasebe bilgisinin yeterli düzeyde olmadığı, geleceğe ilişkin başta fiyatlandırma ve talep tahmini olmak üzere kritik ve stratejik konularda öngörülerde bulunamadığı görülmektedir. Dolayısıyla, mevcut durumu borçlanmayı ve hatta

yüksek faizle borçlanmayı zorunlu kılmıştır. Ayrıca, Gutenberg dönemi ve günümüz matbaacılık faaliyetleri maliyet kalemleri odağında karşılaştırılmıştır. Her iki dönem matbaacılık faaliyetlerinin maliyet kalemleri arasında en önemli farkın genel yönetim giderleri ve pazarlama giderlerinde olduğu, ilk madde ve malzeme giderlerinin her iki dönem için de neredeyse aynı olduğu ve finansman gideri olarak ise faizin Gutenberg dönemine kıyasla günümüzde işletme ve yatırım olmak üzere ikiye ayrıldığı tespit edilmiştir.

Aile ekonomisi dahil hemen her türlü parasal faaliyette ve aynı zamanda parasal olmayan faaliyetlerde de maliyet ve gelir unsurları dikkate alarak girişimde bulunmak, faaliyeti sürdürmek girişimlerin başarısı için yararlı olacaktır. Hemen her türlü oluşumda muhasebeye olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Teknolojinin ilerlemesi muhasebeciye olan ihtiyacın azaldığını ima ediyor olsa da muhasebe ve muhasebeciye olan ihtiyaç kanımızca hiç azalmadan devam etmektedir.

KAYNAKLAR

- Çakır, İ., Kantaş, M. E., Karabulut, U., Koç, Z. S., & Öztaş, A. A. (2021). Şahsi matbaacılık ve yayınevlerinde öncü bir isim: Semih Lütfi Erciyes¹. Abdürrahim Özer, HIST200-19 (2021-2022 Spring); 6.
- Erdem, B. (2017). Matbaacılık ve Basım Süreci. Baskı, Cinius Yayınları, İstanbul.
- Meral, Y. (2016). Yona ben Ya 'kov Aşkenazi ve Matbaacılık Faaliyetleri (1710-1778).
- Şekercioğlu, Y. S. (2003). Türkçe Matbaacılık Terminolojisinin Oluşturulması. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi.
- Tonta, Y. A. (1985). Ahmed Rasim'in İbrahim Müteferrika ve matbaacılık üzerine yazdıklarının incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 3(1).
- Varol, M. (2013). 19. Yüzyıl İstanbulu'nda Bazı Tekkelerin Matbaacılık Faaliyetleri. Osmanlı Araştırmaları, 42(42), 317-347.

A CASE STUDY ON BRAIN DRAIN IN DOCTORS AND NURSES
DOKTOR VE HEMŞİRELERDE BEYİN GÖCÜNE YÖNELİK BİR DURUM
DEĞERLENDİRMEŐİ

Durmuş GÖKKAYA

Dr. Öğr. Üyesi Yozgat Bozok Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü
*Asst. Prof. Dr. Yozgat Bozok University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of
Health Management*

ORCID ID: 0000-0002-6713-1748

ÖZET

Dünya genelinde ülkelerin küresel düzeyde ayakta kalabilmeleri için en önemli göstergelerinden biri sağlık sistemleridir. Bu sistem içerisinde sağlık çalışanları küresel ortamda yüksek talep görmektedir. Bir ülkenin etkin, etkili ve verimli bir şekilde sağlık sisteminin işleyişi nitelikli sağlık çalışanlarına bağıdır. Bir ülkede gelir düzeyinin düşük olması, istenilen yaşam standartlarına ve çalışma koşullarına ulaşamaması gibi nedenler nitelikli sağlık iş gücünün yurt dışı göçüne yol açmaktadır. Bu durum ülkenin gerek başlıca hastalıklar karşısında savunmasız kalması, ekonomisinin zayıflaması ve gelişmişlik düzeyinin düşmesi gibi istenilmeyen sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Oysaki gelişmiş ülkelerde kendi toplumlarının sağlık hizmetlerine yönelik farklı ülkelerden gelen sağlık çalışanlarını birtakım aşamalardan sonra sisteme dahil ederek, sağlık çalışanına yönelik istenilen koşullar sağlanarak sağlık hizmeti noktasında yüksek oranda faydalanılmaktadır. Bu çalışmada doktor ve hemşirelerde Dünya’da ve Türkiye’deki durumuna yönelik bir literatür taraması yapılmış beyin göçüne yönelik son durum ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla literatür taraması yapılırken Google Scholar, ScienceDirect, SSCI, SCI-E, ProQuest, EBSCO, indekslerinde ve dergilerin çoğunlukla yer aldığı farklı veri tabanlarında (<https://www.tandfonline.com/>, <https://www.sciencedirect.com/> ve <https://jme.bmj.com/>) konuyla ilgili yayınlanan makaleler esas alınarak ilgili yayınlar çekilmiştir. Ulusal ve uluslararası literatür incelemelerinde; Dünya genelinde olduğu gibi beyin göçü Türkiye için de başlıca sorunların başında yer aldığı, özellikle doktor ve hemşirelerde yaşanan beyin göçünün son yıllarda giderek arttığı görülmüştür. Yurt dışına çıkmak isteyen doktor ve hemşire sayılarında son yıllar itibariyle ciddi düzeyde artış yaşandığı yine bu çalışmada elde edilen önemli bulgular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Beyin Göçü, Sağlık Çalışanları, Doktor, Hemşire

ABSTRACT

One of the most important indicators for countries around the world to survive at the global level is their health systems. Within this system, healthcare professionals are in high demand in the global environment. The effective, efficient and productive functioning of a country's health system depends on qualified health workers. Reasons such as low income level in a country, inability to reach the desired living standards and working conditions lead to the migration of qualified health workforce abroad. This situation leads to undesirable consequences such as the country's vulnerability to major diseases, weakening of its economy and a decrease in its level of development. However, in developed countries, health workers from different countries are included in the system after some stages for the health services of their societies, and health services are highly utilized at the point of health service by providing the desired conditions for the health worker. In this study, a literature review on the situation of doctors and nurses in the world and in Turkey has been made and the latest situation regarding brain drain has been tried to be revealed. For this purpose, during the literature review, relevant publications were retrieved based on the articles published on the subject in Google Scholar, ScienceDirect, SSCI, SCI, SCI-E, ProQuest, EBSCO, indexes and different databases (<https://www.tandfonline.com/>, <https://www.sciencedirect.com/> and <https://jme.bmj.com/>) where journals are mostly located. In the national and international literature reviews, it has been observed that brain drain is one of the main problems for Turkey as well as the world in general, and that brain drain, especially in doctors and nurses, has been increasing in recent years. Among the important findings of this study is that there has been a significant increase in the number of doctors and nurses who want to go abroad in recent years.

Keywords: Brain Drain, Health Workers, Doctor, Nurse

GİRİŞ

Göç ve sınırlar arasındaki nüfus hareketleri insanlar kadar uzun bir geçmişe sahiptir. Ancak, bu yüzyılın ikinci yarısında hızla büyümüşür (Vakili & Mobini, 2023). Göç, bir coğrafi konumdan diğerine geçişi gösteren mekânsal hareketliliklerdir. Oxford sözlüğü göçü, insanların iş veya daha iyi yaşam koşulları bulmak amacıyla yeni bir bölgeye veya ülkeye taşınması olarak tanımlamaktadır (Munika & Thapa, 2019). "Beyin Göçü" ise, ilk kez 1960'larda İngiliz Kraliyeti tarafından, bilim adamlarının ve teknoloji uzmanlarının Kuzey Amerika'ya göçünü tanımlamak için kullanılmıştır (Okafor & Chimereze, 2020; Buowar, 2021; Radwan & Sakr, 2018).

"Beyin göçü" terimi, yüksek eğitilmiş veya kalifiye işçilerin genellikle daha iyi ücret veya yaşam koşulları için menşei ülkeden başka ülkelere gitmesi durumunda kullanılmaktadır. (Baral & Sapkota, 2015). Beyin göçü tüm dünyada önemli bir sorun olarak kabul edilmektedir. Beyin

göçü, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin alanında eğitim almış ve/veya uzmanlaşmış meslek üyelerinin daha iyi ekonomik ve sosyal fırsatlar aramak için ülkelerini terk etmesidir (Kadel & Bhandari, 2019; Seven & Adadıoğlu, 2022). Yüksek eğitilmiş ve yetenekli insan sermayesinin uluslararası transferidir (Okaför & Chimereze, 2020; Fru & Munje, 2021).

Beyin göçü, bir ülkenin yetenekli, becerikli ve yüksek eğitilmiş insanlarını göç yoluyla başka bir ülkeye; çoğunlukla gelişmekte olan ülkelere kaybetmesidir. Bu durum genellikle, bazı gelişmekte olan ülkelerin vatandaşlarının temel ihtiyaçlarını karşılamasını zorlaştıran ciddi vasıflı insan gücü kıtlığına yol açmaktadır (Akinto, 2021). Sağlık çalışanları küresel olarak doktorlarda dahil olmak üzere yüksek talep görmektedir. Beyin göçü profesyonellerin ya da yüksek vasıflı bireylerin kendi ülkelerinden daha fazla para kazanabilecekleri bir ülkeye gitmeleri durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu hareket genellikle ekonomik olarak daha zayıf ülkelere daha zengin ülkelere doğrudur (Buowar, 2021).

Sağlık hizmetlerinin kalitesi öncelikle hizmet sunanların performansına bağlı olduğundan, insan kaynakları herhangi bir ülkenin sağlık sisteminin en önemli unsurlarından biridir. Ancak, tüm sektörlerdeki çalışanlar gibi sağlık çalışanları da çalışma koşullarının en iyi olduğu yere gitme eğilimindedirler. Sağlık işgücünün göçü dünyanın her yerinde görülmektedir. Bununla birlikte sağlık çalışanlarının gelişmiş ülkelere doğru göç eğiliminin arttığı bildirilmektedir (Munika & Thapa, 2019).

HEMŞİRELİKTE BEYİN GÖÇÜ DURUMU

Sağlık personeli göçü, daha büyük göç eğilimleri bağlamında gerçekleşmektedir ve gelişmekte olan ülkelere yetersiz sağlık sistemi performansına yol açmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerdeki, yaşlanan nüfus, artan sağlık hizmetlerinde uzmanlaşma ve teknolojik karmaşıklığın da etkisiyle ciddi hemşire açığı ve hemşire göçüne de yol açmaktadır. Hemşire göçü, küresel sağlık güvenliğine yönelik potansiyel bir tehdit olarak görülmektedir. Hemşireler dünya sağlık iş gücünün yarısından fazlasını (%59) oluşturmaktadır (27,9 milyon) (Edwards vd., 2021). İstatistikler, her altı hemşireden birinin 2030 yılına kadar emekli olacağını öngörülmesini göstermektedir. Bu yüksek emeklilik oranı, hemşire işgücü eksikliğini daha da kötüleştirir beklenmektedir (Drennan & Ross, 2019).

Hemşirelerin ulusal ortalama ücretlere kıyasla daha düşük ücret alması, toplu hemşire emeklilikleri, yaşlanan nüfus ve artan bakım talebi gibi sayısız faktör küresel hemşire açığıyla ilişkilendirilmektedir. Küresel hemşirelik iş gücü açığı, hemşirelerin uluslararası sınırlar ötesine hareketini artırmıştır. Hemşirelerin ulus ötesi hareketi yeni bir olgu değildir ve birçok ülkede hemşirelik iş gücü açığının giderilmesine yardımcı olmuştur. Hemşireler için göçü motive eden faktörler arasında ekonomik faktörler, kariyer gelişimi, daha yüksek istihdam edilebilirlik, aile ve arkadaşlar ve elverişli sosyal koşullar yer almaktadır (Suleima vd., 2022).

Kadel ve Bhandari (2019) Nepal örneğinde özel hastanelerde çalışan hemşirelerin yarısından fazlası yurt dışına göç etmek istemektedir. Göçün başlıca nedenleri kariyer gelişimi eksikliği, düşük maaş ve kötü çalışma koşulları olup iş ve eğitim için yurtdışına göç etmek istemektedirler. Son 15 yılda Türkiye'nin hemşire sayısı 2,7 kat artmasına rağmen, OECD ülkeleri içerisinde Kolombiya'dan sonra geldiği ve yeterli sayıya ulaşamadığı görülmektedir (Öncü vd., 2021).

Yabancı ülkelerde çalışan hemşirelerin ülkelerin çalışma koşullarına uyumu, sağlık hizmetlerinin sunumunda kültürel farklılıklara yaklaşımları ve bakıma etkileri de ayrıca değerlendirilmesi gereken durumlar arasındadır (Sherwood & Shaffer, 2014; Brunton & Cook, 2018). Hem kaynak hem de hedef ülkelerin, sürdürülebilir bir ülke içi hemşire işgücü yaratmak için ücretleri ve çalışma koşullarını iyileştirerek göçü dengeleme sorumluluğu vardır (Haour-Knipe & Davies, 2008). Vandali (2017)'nin çalışmasında hemşirelerin göç ettiği ilk beş ülke Filipinler, Kanada, Hindistan, Nijerya ve Rusya/Ukrayna ve göç edilen ülkeler ABD, İngiltere, Avustralya olarak belirtilmiştir.

Göçmen hemşireler, ev sahibi ülkenin sağlık sistemine getirdikleri olumlu etkilere rağmen, sosyokültürel ve mesleki açıdan pek çok zorlukla karşılaşmaktadırlar. Bu zorluklar arasında dil, iletişim, mesleki farklılıklar, haksız muamele ve ayrımcılık yer almakta olup, bunların çok kültürlü bir işgücü içindeki kültür, inanç ve değer çeşitliliğinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Mevcut araştırmalar, göçmen hemşirelerin sağlık hizmetleri ortamlarında ırksal ve etnik sorunlar, zorbalık, ayrımcılık, sınırlı kariyer hareketliliği ve kültürel ve dilsel engeller gibi birçok zorlukla karşılaştığını göstermiştir. Bu zorlukların sağlık kuruluşlarına etkin entegrasyonlarını, bakım sunumlarını ve refahlarını etkilediği gösterilmiştir (Suleima vd., 2022). Örneğin Covell vd., (2018), bazı durumlarda kültürel ve dilsel çeşitliliğe sahip hemşirelerin dilsel ve mesleki engeller ve lisans alamama nedeniyle istihdam fırsatlarının azaldığını tespit etmiştir. Önceki araştırmalar da, kültürel ve dilsel açıdan farklı hemşirelerin dil yeterlilikleri beklenen düzeyde olmadığına, ya daha düşük kadrolu hemşire olarak istihdam edildiklerini ya da hemşirelik dışı işlerde çalıştıklarını ortaya koymuştur (Nortvedt vd., 2020).

Hemşire göçüne ilişkin literatür, başka ülkelere taşınmanın iki nedeni olduğunu göstermiştir: hemşireler ya kendi ülkeleri tarafından itilmekte ya da alıcı ülkeler tarafından çekilmektedir. Hemşireleri alıcı ülkelere göç etmeye iten koşullar bir çekme faktörünü temsil ederken, hemşireleri kendi ülkelerini terk etmeye teşvik eden koşullar bir itme faktörünü temsil etmektedir. Daha iyi maaş, daha iyi çalışma koşulları, mesleki ve kariyer gelişim fırsatları, uluslararası işe alım, güvenlik, teknoloji ve istikrarlı sosyopolitik ortam, hemşireleri hedef ülkelere çeken çekme faktörlerini temsil etmektedir. Hemşirelerin kendi ülkelerindeki itme faktörleri arasında daha düşük maaş, sınırlı kariyer ve eğitim fırsatları, kötü çalışma ortamları, istikrarsız politik ortamlar ve sağlık ve güvenlik eksikliği yer almaktadır (Efendi vd., 2018).

Göçmen hemşirelerin uyguladıkları ülkedeki sağlık sistemi, organizasyon ve bakım planlamasına ilişkin sınırlı anlayışlarının, kaliteli ve güvenli bakım sunmalarını etkilediği tespit edilmiştir (Sherwood & Shaffer, 2014). Hastalar ve meslektaşlarla yaşanan olumsuz deneyimlerin ve sosyal zorlukların iş refahı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu belirtilmiştir (Nortvedt vd., 2020). Kültürel ve dilsel çeşitliliğe sahip hemşirelerin ev sahibi ülkede ötekilik korkusu yaşamalarının ve entegre olamamalarının iş memnuniyetlerini ve iş devamlılıklarını etkilediği gösterilmiştir (Suleima vd., 2022).

DOKTORLARDA GÖÇÜ DURUMU

Araştırmalar, dünya çapında tahmini 4,3 milyon sağlık profesyoneli açığının zengin ülkelerin doktor ve hemşire talebini artırdığını göstermekte (Brock & Blake, 2017; Mlambo & Adetiba, 2017) ve birçok çalışma, sağlık profesyonelleri ülkeyi terk ettiğinde ölüm oranlarının tehdit altında olduğunu ve sağlık sonuçlarının düştüğünü ortaya koymuştur (Donoso & Mancilla, 2017; Yüksekdağ, 2018; Uprety, 2019). Herhangi bir sağlık sektörünün etkin işleyişi büyük ölçüde vasıflı sağlık çalışanlarının mevcudiyetine bağlıdır ve bu çalışanları kaybetmek nihayetinde ülkenin sosyoekonomik kalkınmasının zayıflaması beklenmektedir; dolayısıyla göçleri sınırlandırmanın yollarını bulma ihtiyacı gerekmektedir (Donoso & Mancilla, 2017; Mlambo & Adetiba, 2017; Akinto, 2021).

Geçmiş yıllardan bu yana tarihçiler, sağlık çalışanlarının düşük gelirli bölgelerden dünyanın varlıklı bölgelerine göç ettiğini belgelemiştir. 1972 yılında, dünya genelindeki doktorların yaklaşık %6'sı gurbetçidir. Bunların %75'i Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Birleşik Krallık (İngiltere) ve Kanada'da çalışmaktadır. Yüksek kaynaklara sahip ülkelerde bile, sağlık çalışanlarının eksikliği, özellikle kırsal ortamlarda, kayda değer bir halk sağlığı sorunudur. Dünya nüfusunun yarısı kırsal alanlarda yaşamasına rağmen, küresel olarak doktorların %75'i ve hemşirelerin %65'i kentsel alanlarda çalışmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde kentsel alanlarda 10.000 kişiye ortalama 30,8 doktor düşerken, kırsal alanlarda bu sayı 10,9'dur (Makuku & Mosadeghrad, 2022).

Hekim göçünün nedenlerine bakıldığında ise, ücretlendirme, kötü çalışma koşulları, düşük yaşam standartları, sınırlı altyapı, sınırlı kariyer fırsatları ve sosyopolitik huzursuzlukları içerecek şekilde özetlenmiştir. Hekim göçünü önüne geçmek ve hekimleri elde tutmak için, yardımcı sağlık çalışanlarının rollerinin genişletilmesi, doktorların iş yükünü hafifletme noktasında önemli bir potansiyele sahiptir. Ek olarak, araştırma bursları ve mesleki gelişim gibi eğitim fırsatlarına yatırım yapılmasına ilişkin yine önerilerde belirtilmiştir. Yurtdışında çalışmaya karar veren hekimlerden "göç ücreti" alınması ve hekimlerin yurtdışında eğitim alabilecekleri yıl sayısına sınır getirilmesi önerilmiştir. Bunlar, yurtdışında eğitim almış hekimlerin geri getirilmesine yönelik özel hedeflerle birleştirilecektir. Alıcı ülkelerin tedarikçi ülkelerden agresif bir şekilde hekim istihdam etme kabiliyetini sınırlayan ve alıcı ülkelerin

tedarikçi ülkelere istihdam edilen hekimler için tazminat ödemesini gerektiren uluslararası politikalar, beyin göçüne potansiyel çözümler olarak ortaya atılmıştır (Ebeye & Lee, 2023).

De Silva vd., (2014) Sri Lankalı doktorların ülkeden göç etme nedenlerini itici ve çekici faktörler üzerinden analiz etmiştir. Kolombo Üniversitesi Tıp Fakültesi lisans ve yüksek lisans mezunlarına yönelik çalışmada, göçün nedenleri ev sahibi ülkede daha iyi yaşam kalitesi (%67,71), daha iyi kazanç (%58,83) ve daha iyi siyasi iklim (%27,08) olmuştur. Buradan, çekme faktörlerinin Sri Lanka'daki doktorların beyin göçü üzerinde güçlü ve olumlu bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılabilir.

Yine yapılan bir incelemede, De Silva vd., (2013) tarafından Nisan 1980 ile Haziran 2009 tarihleri arasında Kolombo Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Tıp Enstitüsü'nden lisansüstü eğitim için ülkeden ayrılan tüm kursiyerlerden toplanan verilere dayanılarak yapılan çalışmada sonuçlarında; iş güvencesi (%60), Sri Lanka'da istikrar, özel muayenehanelerden elde edilen gelir (%53), aileye yakınlık (%97) ve kültürel açıdan uygun ortam, tıp uzmanlarının eğitim sürelerini tamamladıktan sonra anavatana geri dönme nedenleridir. Buna uygun olarak, beyin göçü ile sosyo-politik ve ekonomik itici faktörler arasında negatif bir ilişki vardır (Samaraweera & Upekshani, 2020).

Pakistan'daki doktorların beyin göçü olgusuna dayanarak Tahir vd., (2011) tarafından yapılan çalışmada Lahor'daki Mayo hastanesinden 100 doktorluk bir örneklem kullanmıştır. Buna göre, daha az mali kazanç (%83) gibi unsurlar öne çıkmaktadır. Siyasi istikrarsızlık (%81), sağlık departmanının zayıf profesyonel altyapısı (%56), zayıf tıp eğitimi sistemi (%84), insanların kötü sağlık koşulları (%83), sağlık hizmetlerinin düşük kalitesi (%58), zayıf sağlık politikası ve programları (%89), dispanserlerin, şarlatanların ve manevi şifacıların uygulamaları (%89) bu durumu etkilemiştir. Dolayısıyla itici faktörlerin Pakistan'daki beyin göçünü güçlü ve destekleyici bir şekilde etkilediği anlaşılmaktadır (akt; Samaraweera & Upekshani, 2020).

Nepal'deki doktorların beyin göçünün itici faktörleri olarak düşük istihdam olanakları, düşük ücretler ve kötü çalışma koşulları, mesleki gelişim eksikliği ve özellikle ileri tıp teknolojileri konusunda uzmanlık eğitimi, siyasi istikrarsızlık ve iş güvenliği tehdidi sayılabilir. Ayrıca yüksek istihdam olanakları, daha yüksek ücretler, ev sahibi ülkenin göç politikaları da çekme faktörleri altında sıralanmıştır. O halde beyin göçü ile itici ve çekici faktörler arasında pozitif bir bağlantı olduğunu tespit etmek kolaydır (Phuyel 2013; akt; Samaraweera & Upekshani, 2020).

BEYİN GÖÇÜNÜN NEDENLERİ VE SONUÇLARI

Uluslararası hemşirelerin göçü ve yerel hemşirelik iş gücünün sürdürülebilirliği kritik bir şekilde birbiriyle bağlantılı ve birbirine bağımlıdır. Bu kritik bağlantı, hemşirelik işgücü politikasını desteklemek için özel ölçümlerin uygulanabileceğini göstermektedir. Bununla birlikte, ulusal sağlık sistemi içinde hemşirelik işgücünü korumak hem gönderen hem de kabul

eden ülkeler için karmaşık bir konudur. Nüfus artışı, yaşlanan nüfus ve halk sağlığı yükünün bulaşıcı olmayan hastalıklara kayması nedeniyle sağlık hizmetlerine olan talep hızla artarken, dünya genelinde yaklaşık 9 milyon hemşire ve ebe açığı, herhangi bir ülkenin sağlık sistemi için gerçek bir zorluk haline gelmektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2016). Hemşire açığı yüksek gelirli ülkelerde de görülmektedir. Sağlık hizmetlerine yönelik artan talep, 2030 yılına kadar 23 Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkesinde tahmini 2,5 milyon hemşire açığına yol açacaktır. Yabancı eğitilmiş hemşirelerin ithal edilmesi, gelişmiş ülkelerdeki sağlık iş gücü açığını gidermek için önemli politika seçeneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Sağlık işgücünün sınır ötesi mobilizasyonuna olanak tanıyan ekonomik küreselleşmenin sağlık sektörü üzerindeki etkisi, gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere artan hemşire akışından gözlemlenmektedir (Efendi vd., 2021).

Öncü vd. (2021) ise Türkiye'de hemşirelik öğrencilerinin yaklaşık %30'unun bu koşullar içerisinde gelecekte mesleklerinde isteyerek çalışmayacaklarını saptamıştır. Göçün ana itici güçleri olarak sosyo-politik faktörler ve çalışma koşulları belirtilmiş, yurtdışı deneyimi olan, kariyer planı olan ve büyükşehirde okuyan hemşirelik bölümü öğrencilerinde beyin göçü düşüncesinin yüksek olduğu bulunmuştur. Öğrenciler gelecekte için endişelenmeyecekleri, siyasi baskıların olmadığı, düşünce özgürlüğünün olduğu ve kendilerini güvende hissedebilecekleri başka bir ülkede yaşama isteğinin olduğunu bildirmiştir (Öncü vd., 2021).

Mollahaliloğlu vd., (2014) tarafından yapılan çalışmada tıp öğrencilerinde %70'inin göç nedeni olarak Türkiye'de çalışma koşulları olduğunu ve erkeklerin göç eğiliminin kadınlara göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Sağlık çalışanlarının beyin göçüne yönelik nedenleri değerlendirildiğinde; göç edilen ülkelere kendilerine sunulan kariyer fırsatları, daha yüksek gelir elde etme, yaşam koşulları, yönetim şekilleri ve kendi ülkelerinde mesleklerine yönelik itibar azlığı olarak belirtilmiştir. Bu bağlamda beyin göçü yaşanan ülkelere sağlık sistemlerinde nitelikli iş gücü kaybı azalmakta bu durum ise kurumların iş yükünü arttırmaktadır. Aynı zamanda nitelikli sağlık hizmetlerine ulaşımı sınırlandırmakta olup sağlık hizmetlerine ulaşımında eşitsizliklere neden olmaktadır ((Demiray vd., 2020).

Akl vd. (2007) tıp öğrencileri ile yaptıkları çalışmada beyin göçüne iten faktörlerin klinik eğitimler, eğitim fırsatları, uzmanlık çalışma şartları, sosyal yönler, kariyer üzerindeki etki ile birlikte mali nedenler olduğu ifade edilmiştir. Buchan (2007) çalışmasında ise, Avrupa'da sağlık çalışanlarında çalışma şartları ve ortamı, ücret, kariyer imkanları, sağlığa ayrılan kaynağın miktarı, eğitim, seyahat ve kariyer imkanları olarak belirtilmiştir (Yıldız, 2020). Sağlık iş gücünde uluslararası göçü etkileyen faktörler Tablo 1'de özet sunum halinde gösterilmiştir.

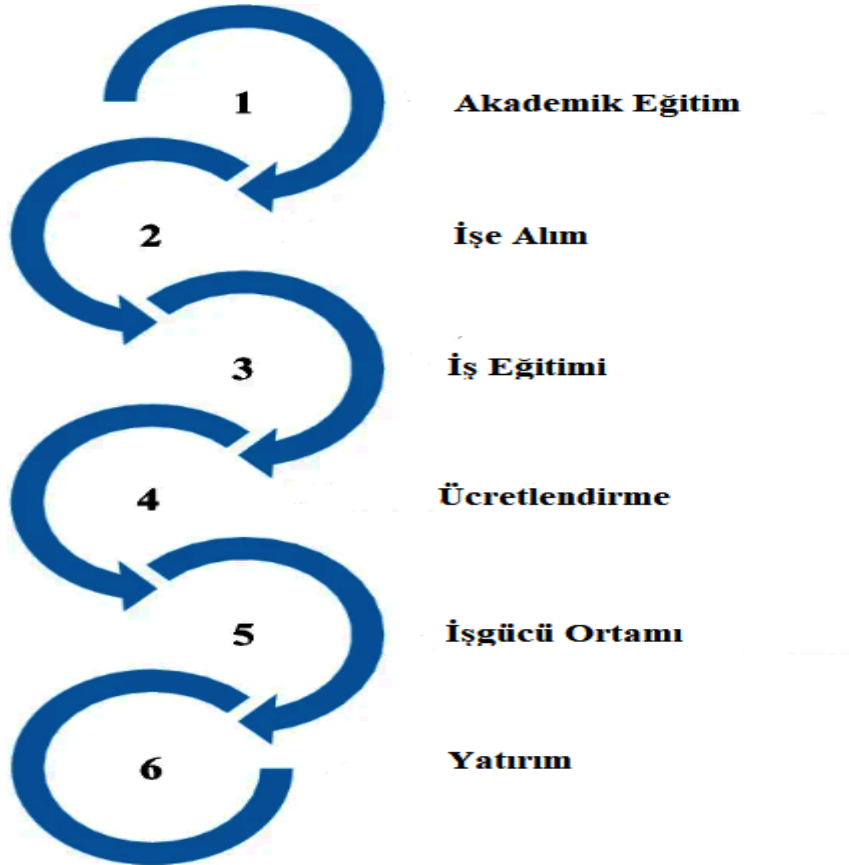
Tablo 1. Sağlıkta uluslararası göçü etkileyen faktörler

İtici Faktörler	Çekici Faktörler
Maaşlar ve ücretler	Ücret oranlarının daha yüksek olması
İş tatmini eksikliği	Çalışma koşullarının daha tatmin edici olması
İşle ilgili riskler	Sağlık sisteminin daha iyi donatılmış olması ve güvenli bir çalışma ortamı
Sağlık hizmetlerinde kaynak eksikliği	Daha iyi kariyer ve eğitim
Sağlıkta şiddet olayları	Daha iyi muamele ve çalışma koşulları
Sağlık politikaları	İş yardımı
Malpraktis davalarındaki yargılanma süreçleri ve verilen cezalar	Daha adil bir yargılanma beklentisi
Yaşam kalitesi	Çocuklara daha yüksek bir yaşam kalitesi
Politik zorluklar	Çocuklar için daha iyi bir eğitim olanağı
Ekonomik istikrarsızlıklar	Aile bireyleri için daha iyi bir gelecek
Yaşam koşullarının olumsuz olması	Siyasi baskılardan uzaklık
İşsizlik açlık ve yoksulluk	Daha iyi bir şartlarda yaşam beklentisi
Gelecek endişesi	Konuşma özgürlüğü ve eğitim olanakları
Farklı klinik uygulamaları öğrenme	Politik istikrar ve seyahat olanakları

Kaynak: (Yıldız ve Özer, 2022).

Bununla birlikte, literatürde daha yüksek gelir ve finansal faktörler göç için en önemli motivasyonlar olarak öne sürüldüğünden, bunları ekonomik sürdürülebilirlik, daha iyi çalışma koşulları, daha fazla iş tatmini ve yönetim kalitesi takip etmektedir; artan ücretler, hibeler, vergi muafiyetleri, geri dönüş sübvansiyonu gibi mali teşvikler sağlık çalışanlarını elde tutmada en uygun teşvikler olarak önerilmiştir. Bu nedenle, finansal teşviklerin kullanımının sağlık çalışanlarının beyin göçünü çözmeye etkili olup olmadığını belirlemek için araştırma yapılması pragmatiktir. (Akinto, 2021). Dünya Sağlık Örgütü (WHO), ciddi bir sağlık çalışanı eksikliğini büyüyen bir küresel kriz olarak kabul edilmektedir. Sağlık çalışanlarının etik olarak işe alınmasına yönelik yerel ve küresel çabalara rağmen eksiklik devam etmektedir. Sağlık çalışanları bir sağlık sisteminin en önemli bileşenidir]. Sağlık çalışanlarının ve hizmetlerinin nüfuslar arasında eşit dağılımı, sağlık ihtiyaçlarının karşılanması için çok önemlidir. Avustralya'da kırsal nüfus (çoğunlukla Aborijin ve Torres Boğazı Adalıları) tüm nüfusun %28'ini oluşturmaktadır, ancak araştırmalar politika yapımcıların halk sağlığı sorunlarını beklenen ulusal ortalamasının %22 altında ele aldığını göstermektedir. Sonuç olarak, bu uzak nüfus, diğer Avustralyalıların yararlandığından daha az miktarda ve kalitede sağlık hizmeti almaktadır. Sanayileşmiş ülkeler, kırsal nüfusları için uluslararası tıp mezunlarını ve diğer sağlık çalışanlarını çoğunlukla düşük kaynaklı ülkelere iş almaktadır. ABD, Birleşik Krallık, Kanada, Yeni Zelanda ve Avustralya gibi ülkeler, kırsal kesimdeki tıbbi işgücünde artan açığı kapatmak için her yıl düşük kaynaklı ülkelere yabancı eğitimli sağlık çalışanlarını iş almaktadır. Düşük kaynaklara sahip sağlık sistemlerinin, özellikle COVID-19 pandemisi sırasında ve gelecekte benzer koşullar altında iş güçlerini nasıl koruyabileceklerine dair içgörü

kazanmak için Kök Modeli'nin kullanılmasını önerilmektedir. Bu model, işgücü süreç aşamalarını stratejik olarak hedefleyerek işgücünü elde tutmayı araştırmak için bütünsel bir yaklaşım sunmaktadır: (1) Akademik eğitim (2) işe alım; (3) iş eğitimi; (4) ücretlendirme; (5) işgücü ortamı; (6) beceri ve kaynaklara yatırım. Bu model, çalışma hayatını çok aşamalı döngüsel bir süreçte birbiriyle ilişkili çeşitli faktörlerden etkilenen bir süreç olarak ele almaktadır (Şekil 1). Aşağıda her bir adımın önemi gösterilmektedir. (Makuku & Mosadeghrad, 2022).

Şekil 1. Sağlık çalışanlarının göçünü azaltmak için gereken altı faktörün birbiriyle bütünsel ilişkisinin bir örneği

Yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde; Malekpour Afshar vd., (2022) göç nedenlerini 1) menşe ülkelerin itici faktörleri (ekonomik, sosyal, örgütsel, idari ve siyasi faktörler) ve 2) hedef ülkelerin çekici faktörleri (hedef ülkelerin özel koşulları ve elit göçmenleri kabul etmeleri) olarak tanımlamıştır. Göçün sonuçları tehditleri ve ortaya çıkan fırsatları içermektedir. Nitelikli insan kaynağının kaybı, eğitim kaynaklarının israfı, uluslararası rekabette geri kalma, umutsuzluk ve çaresizlik duygularının yoğunlaşması gibi durumlar göçün tehditleri olarak belirtilmiştir.

Docquier'e (2014) göre, bilim insanlarının, doktorların ve mühendislerin gelişmekte olan ülkelerden göç etmesi (beyin göçü) yoksulluğun kaçınılmaz bir yan ürünüdür (akt; Vakili &

Mobini, 2023). Beyin göçü doktrininde, birden fazla motive edici faktör yerel yeteneklerin daha iyi yaşam standartları ve iş güvenliği için ülkeyi terk etmesine yol açmaktadır. Bu olgu, beyin göçünün itme ve çekme faktörlerine dayanmaktadır. İtme faktörleri ülkeyi terk etme motivasyonunu, çekme faktörleri ise nüfusu çeken varış noktasının cazibesini ifade etmektedir. Çekme faktörleri öncelikle herhangi bir tarihi değer veya aile bağından ziyade bir ülkenin sunduğu ekonomik koşullara dayalı olarak tartışılmaktadır. Profesyonel alanlardaki ücret farklılığı, küresel olarak kabul gören bir diğer çekme faktörüdür (Vakili & Mobini, 2023)

Roudgar ve Richards (2015) küresel beyin göçüne ilişkin politikalara yönelik zorlukları ele aldıkları çalışmalarında bu faktörlere yönelik çözümleri tartışmıştır. Önlemlerin, anavatanda daha iyi eğitim sağlayarak ve gurbetçileri eve dönmeye teşvik etmek için teşvikler ve işçi dövizleri uygulayarak başlaması gerektiğini öne sürmüşlerdir (Vakili & Mobini, 2023). Sağlık çalışanlarının yıpranmasının azaltılması hasta bakımını iyileştirir ve çalışanların değiştirilmesiyle ilgili maliyetleri en aza indirir. Her ikisi de genel olarak daha yüksek sağlık hizmeti kalitesine katkıda bulunur (Lin vd., 2023). Bireysel düzeyde, daha iyi iş fırsatları, iyileştirilmiş çalışma koşulları, daha yüksek maaşlar ve daha iyi kariyer beklentileri gibi faktörler göç için itici güç olabilir (Toyin-Thomas vd., 2023).

DOKTOR VE HEMŞİRELERDE BEYİN GÖÇÜNE YÖNELİK SON DURUMU

Küreselleşmenin yaşandığı günümüz koşullarında sağlık çalışanlarının göçünün arttığı belirtilmektedir. Sağlıkta iş gücü eksikliği küresel bir sorun olarak görülmekte olup göçü etkileyen en önemli etkenlerden biri olarak görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde kişisel gelişim, iş olanakları, mesleki uzmanlığın tanınması, istihdam politikaları, mesleki veya kariyer gelişimi için fırsatların olması, ücret politikası, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, istikrarlı sosyo-politik yaşam ortamları, sosyal ve emeklilik kolaylıkları, uygun ve olumlu çalışma ortamı gibi faktörlerin olması sağlık çalışanlarında göçe neden olmaktadır (Olgay & Yurt, 2023).

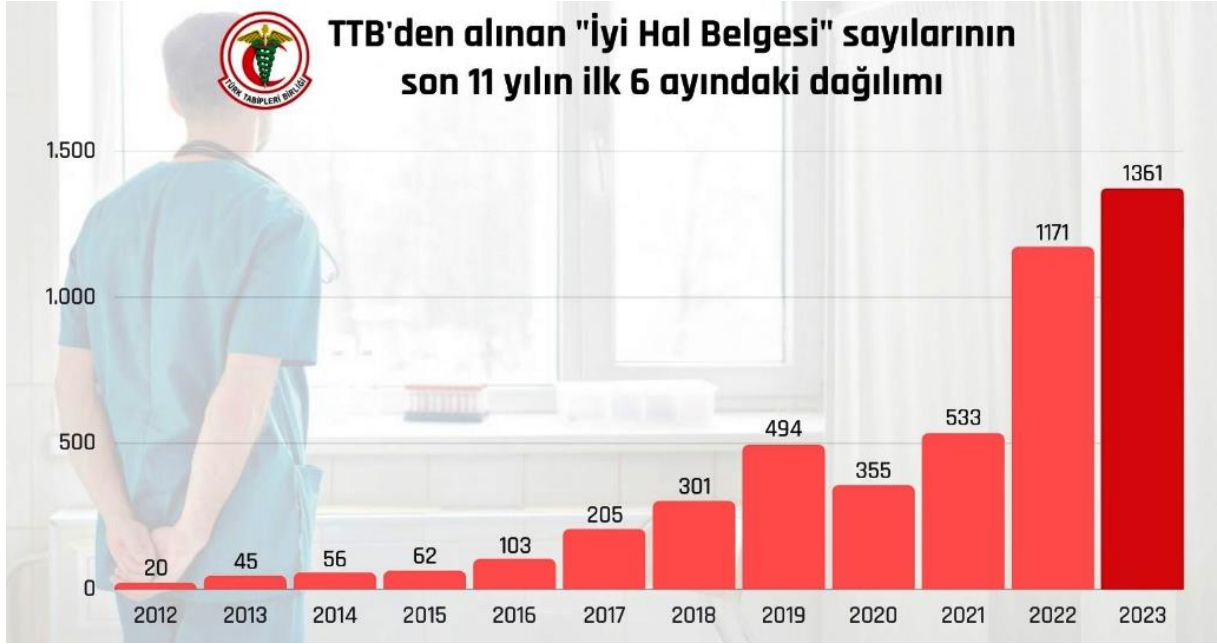
Dünyanın her yerinde nitelikli sağlık çalışanlarına yönelik ihtiyaç yüksek düzeydedir. Beyin göçü veren ülkelerde sağlık sistemi üzerindeki olumsuz etkiler her geçen gün ciddi bir endişe oluşturmaktadır. Çünkü küreselleşen dünyada sağlık sorunları tüm dünyayı tehdit edebilecek bir problem haline dönüşebilmektedir. Yapılan çalışmalarda beyin göçü veren ülkelerde sağlık çalışanları için ülke içi ve dışı profesyonel ağlar geliştirme, nitelikli profesyonel ve akademik imkanlar oluşturma, sağlık ve eğitim politikalarına yönelik stratejiler geliştirmek, profesyonel ve nitelikli akademik imkanlar oluşturmak önerilmektedir (Demiray vd., 2020).

Beyin göçü, ülkelerde diğer birçok bilimsel alanda olduğu gibi sağlık alanında da önemli eleman kayıplarına neden olan küresel bir sorundur. Beyin göçü sağlık alanında özellikle hemşire ve doktorlar arasında daha iyi yaşam koşullarına sahip olma ve yüksek gelir elde etme istekleri doğrultusunda gelişen bir eğilim olarak başlamıştır. Avrupa'da başta hemşire ve doktorlar olmak üzere sağlık çalışanlarının göç oranlarının giderek arttığı gözlemlenmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre sağlık alanında hemşire ve doktorların Avrupa ülkelerine göç oranı son on yılda %60 oranında artmıştır. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de sağlık alanında ve diğer alanlarda beyin göçünün giderek arttığı gözlemlenmektedir. 2018 yılı verilerine göre bir önceki yıla göre göçte %27,7'lik bir artış olduğu bildirilmiştir. Hastalara kaliteli bakım sunabilmek ancak yeterli sayıda sağlık çalışanının, özellikle de bakımın öncüsü olan hemşirelerin varlığı ile mümkündür (Seven & Adadioğlu, 2022).

Li vd. (2014)'nin araştırmasında; insan gücü eksikliği, kariyer ve eğitim fırsatlarının yetersiz olması, düşük ücret, istikrarsız siyasi ortam ve bulaşıcı hastalıkların yaygınlığı, sosyal ya da emeklilik yardımlarının olmaması, olumsuz ve tehlikeli çalışma koşulları gibi faktörlerin hemşire göçüne sebep olmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütüne göre 57 ülkenin temel sağlık sistemi iş gücü sıkıntısından etkilenmektedir. ABD'de sağlıkta istihdamda 2018 yılında 2,6 milyondan kişi istihdamı yapılmıştır. Bunların dağılımında yarısından fazlası eczacı, hemşire ve hekimdir. ABD'de göçmen dağılımlarında %38'i evde sağlık hizmeti çalışanları, %24'ü dış hekim ve %28'i hekimdir. Türkiye'de mezuniyetleri sonrası hemşire ve hekimlerin en çok tercih ettikleri ülkeler; %63 ABD; %28 Almanya; %6 Birleşik Krallıktır. Doğum yeri Türkiye olan sağlık çalışanının en çok tercih ettiği ülkeler ABD, Birleşik Krallık, İsviçre, Yunanistan ve Avusturya'dır. Sağlık çalışanının Çin, Hindistan, Pakistan, Mısır, Kolombiya, Malezya, Meksika ve Filipinler gibi ülkelerden çoğunlukla Birleşik Krallık, Avustralya, Kanada, ABD ve Yeni Zelanda gibi gelir düzeyi yüksek olan ülkeleri tercih ettikleri bunun nedeni ise buldukları ülkelerde uygun çalışma ortamı ve istihdam fırsatlarının olmaması ve ücret yetersizliği gibi nedenlerden dolayı göç ettikleri belirtilmiştir (Olgay & Yurt, 2023). Türkiye'de ise Türk Tabipleri Birliği'nin (TBB) verilerine göre yurt dışına çıkmak için "İyi Hal Belgesi" başvurusu sayısının 2012-2023 yılları arasındaki değişimi Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. 2012-2023 yılları arasındaki doktorlarda alınan iyi hal belgesi sayısı

Kaynak: (Birgün, 2023)

TTB'nin sosyal medya üzerinden yaptığı açıklamada 2023'ün ilk 3 ayında yurtdışına gitmek isteyen doktor sayısının 700 olduğunu bildirmiştir. TTB'den yapılan açıklamaya göre 2023'ün Mart ayında 235 doktor yurtdışına gitmek için başvuru yapmıştır. TTB'ye göre son 11 yılın ilk üç ayında en çok başvuru 2023 yılında gerçekleşmiştir (<https://www.birgun.net/>, 2023). Haziran ayında ise, TTB'ye İyi Hal Belgesi" 242 hekim başvurmuştur. Toplamda belge için başvuran hekimlerin sayısı 2023'ün ilk altı ayında 1361'i bulmuştur (Bianet, 2023)

Sağlık politikalarının verimli ve en etkili bir şekilde uygulanması sağlık personeli tarafından uygulanabilir ve erişilebilir şekilde sağlanmasına bağlıdır. Sağlık hizmetlerinin temel amacı iş gücü kapasitesini doğru kullanarak nüfusun sağlığını iyileştirmektir. Türkiye'de unvanlarına göre toplam hekim 2002 yılında 91.949 iken bu sayı 2020 yılında 171.259'dur. 2002-2020 yılları arası her ne kadar hekim sayısında %54 oranında bir artış olsa da son yıllar itibariyle (Yıldız & Özer, 2022) Türkiye'de sağlık çalışanlarının göçüne yönelik sayılar ortadadır. Geçtiğimiz yılda ilk Mayıs ayına kadar ki olan süreçte 938 hekim yurt dışına göç etmiştir (TTB, 2022). Dünya sıralamasında OECD 2020 yılı verilerine göre en çok hekim göçü veren Hindistan ve hemşire göçü veren Filipinlerdir (Scarpetta vd., 2020-118). Türkiye her ne kadar hekim göçü veren ilk 20 ülke içerisinde yer almasa da sağlık çalışanı göçü verdiği ortadadır (Yıldız, 2020).

Olgay ve Yurt (2023) çalışmasında İngiltere'ye göç eden sağlık çalışanlarında (N=128); İngiltere'ye göçün çekici faktörleri; sağlık çalışanlarının %56,3'ünün ekonomik refah, %41,4'ünün inan hakları ve %2,3'ünün kültürel farklılık olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte sağlık çalışanlarının İngiltere'de yaşamaya karar verme nedenleri değerlendirildiğinde %64,8'inin politik nedenler, %55,5'inin gelecek kaygısı, %53,1'i ekonomik nedenler, %42,2'si

daha refah iyi bir yaşam ve %39,8'inin ise çocuklarına daha iyi bir gelecek olduğunu bildirmişlerdir. Ayrıca sağlık çalışanlarının %53,1'inin ise Türkiye'den göçmen olarak başka ülkelere göç etmeyi önermişlerdir.

SONUÇ

Küresel ölçekte dünya genelinde ülkelerin yaşadığı sorunlardan birinin de beyin göçü olduğu aşikardır. Bir ülkede yaşanan beyin göçünü engellemek için öncelikle bunun kök nedenini araştırması gerekmektedir. Bu noktada sağlıkta insan gücü planlaması, var olan talep sayıları gibi bir takım raporlara başvurulabilir. Bu bağlamda ülkelerin mevcut insan kaynağını elinde tutmak ve üzerine daha fazla sayıda sağlıkta iş gücü katabilmek için sağlık çalışanlarının eğitim olanları, çalışma koşulları, ücret, güvenlik, şiddet olaylarını önleyici çözüm önerileri gibi bazı politikalar ve stratejik planlamalar yapılmalıdır. Bu çalışmada gerek Dünya genelinde gerekse Türkiye'de sağlık çalışanlarında gelişmiş ülkelere doğru beyin göçü yaşandığı ulaşılan sonuçlar arasındadır.

Sağlık çalışanlarının gelecek beklentisi, kariyer, sosyal olanaklar, ülkelerin politikaları ve daha iyi yaşam koşulları gibi farklı etkenlerden dolayı göç ettikleri çeşitli çalışmalarda ortaya konulmuştur. Özellikle Türkiye'de 2023 yılı itibarıyla sağlık çalışanlarında (doktor ve hemşire) beyin göçünün daha yüksek oranda yaşandığı farklı yayın organları aracılığıyla bildirilmiştir. Bu noktada yapılması gereken Türkiye başta olmak üzere bu konuda sıkıntılar yaşayan ülkelerin sağlık çalışanlarının öncelikle gereksinimlerini araştırmalı daha sonrasında buna yönelik tatmin edici politikalar üretmelidir. Bu çalışma doktor ve hemşirelerde beyin göçüne yönelik yapılan incelemeler kapsamında literatüre ve araştırmacılara katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akinto, A. (2021). Critical review of the use of financial incentives in solving health professionals' brain drain. *International Journal of Research in Business and Social Science* (2147-4478), 10(4), 446-454.
- Akl, E. A., Maroun, N., Major, S., Afif, C., Chahoud, B., Choucair, J., ... & Schünemann, H. J. (2007). Why are you draining your brain? Factors underlying decisions of graduating Lebanese medical students to migrate. *Social Science & Medicine*, 64(6), 1278-1284.
- Baral, R., & Sapkota, S. (2015). Factors influencing migration among Nepalese nurses. *Journal of Chitwan Medical College*, 5(2), 25-29.
- Bianet. (2023). [https://m.bianet.org/bianet/toplum/281045-son-alti-ayda-iyi-hal-belgesi-isteyen-hekim-sayisi-1361#:~:text=T%C3%BCrk%20Tabipleri%20Birli%C4%9Fi'nin%20\(TTB,ay%C4%B1nda%201361'i%20bulmu%C5%9F%20oldu](https://m.bianet.org/bianet/toplum/281045-son-alti-ayda-iyi-hal-belgesi-isteyen-hekim-sayisi-1361#:~:text=T%C3%BCrk%20Tabipleri%20Birli%C4%9Fi'nin%20(TTB,ay%C4%B1nda%201361'i%20bulmu%C5%9F%20oldu)

- Birgün. (2023). <https://www.birgun.net/haber/yurtdisina-gitmek-icin-basvuran-hekim-sayisinda-rekor-427358>
- Brock, G., & Blake, M. (2017). What should be done to address losses associated with ‘medical brain drain’?. *Journal of Medical Ethics*, 43(8), 558-559.
- Brunton, M., & Cook, C. (2018). Dis/Integrating cultural difference in practice and communication: A qualitative study of host and migrant Registered Nurse perspectives from New Zealand. *International Journal of Nursing Studies*, 83, 18-24.
- Buchan J. (2007). Health worker migration in Europe: policy issues and options. London, HLSP Institute (Technical Approach Paper).
- Buowari, D. Y. (2021). Brain drain of the nigerian doctors-a review. *Gazette of Medicine*, 9(1), 1-7.
- Covell, C., Primeau, M., St-Pierre, I., 2018. Internationally educated nurses in Canada: perceived benefits of bridging programme participation. *Int. Nurs Rev.*, 65(3), 400-407.
- De Silva, A. P., Liyanage, I. K., De Silva, S. T. G., Jayawardana, M. B., Liyanage, C. K., & Karunathilake, I. M. (2013). Migration of Sri Lankan medical specialists. *Human Resources for Health*, 11(1), 1-6.
- De Silva, N. L., Samarasekara, K., Rodrigo, C., Samarakoon, L., Fernando, S. D., & Rajapakse, S. (2014). Why do doctors emigrate from Sri Lanka? A survey of medical undergraduates and new graduates. *BMC Research Notes*, 7(1), 1-7.
- Demiray, A., İlaslan, N., & Açıl, A. (2020). Evaluation of nursing students 'attitudes towards brain drain. *Journal of Human Sciences*, 17(2), 632–641.
- Donoso, A., & Mancilla, A. (2017). Doctors with borders? An authority-based Approach to the Brain Drain. *South African Journal of Philosophy*, 36(1), 69-77
- Drennan, V. M., & Ross, F. (2019). Global nurse shortages: the facts, the impact and action for change. *British Medical Bulletin*, 130(1), 25-37.
- Ebeye, T., & Lee, H. (2023). Down the brain drain: a rapid review exploring physician emigration from West Africa. *Global Health Research and Policy*, 8(1), 1-16.
- Edwards, R. L., Patrician, P. A., Bakitas, M., & Markaki, A. (2021). Palliative care integration: a critical review of nurse migration effect in Jamaica. *BMC Palliative Care*, 20, 1-19.
- Efendi, F., Nursalam, N., Kurniati, A., & Gunawan, J. (2018). Nursing qualification and workforce for the association of Southeast Asian Nations economic community. In *Nursing Forum*, 53(2), 197-203.
- Efendi, F., Oda, H., Kurniati, A., Hadjo, S. S., Nadatien, I., & Ritonga, I. L. (2021). Determinants of nursing students' intention to migrate overseas to work and implications for sustainability: The case of Indonesian students. *Nursing & Health Sciences*, 23(1), 103-112.
- Fru, R. N., & Munje, P. N. (2021). Brain Drain in Africa: Issues and Challenges in the Context of Higher Learning in Cameroon. *J Hum Ecol*, 73(1-3), 25-32.

- Haour-Knipe, M. & Davies, A. (2008). *Return migration of nurses*. Geneva: International Council of Nurse Migration.
- Kadel, M., & Bhandari, M. (2019). Factors intended to brain drain among nurses working at private hospitals of Biratnagar, Nepal. *BIBECHANA*, 16, 213-220.
- Li, H., Nie, W. & Li, J. (2014). The benefits and caveats of international nurse migration. *International Journal of Nursing Sciences*, 1(3), 314–317
- Lin, T. K., Werner, K., Kak, M., & Herbst, C. H. (2023). Health-care worker retention in post-conflict settings: a systematic literature review. *Health Policy and Planning*, 38(1), 109-121.
- Makuku, R., & Mosadeghrad, A. M. (2022). Health workforce retention in low-income settings: an application of the Root Stem Model. *Journal of Public Health Policy*, 43(3), 445-455.
- Malekpour Afshar, R., Haghdoost, A. A., Dehnavieh, R., Sheikhzadeh, R., Mousavi, S. M., Rezaei, P., ... & Nouri Hekmat, S. (2022). Causes and Solutions of the Brain Drain in Iran. *Iranian Journal of Culture and Health Promotion*, 6(1), 81-87.
- Mlambo, V. H., & Adetiba, T. C. (2017). Effects of Brain Drain on the South African Health Sector; Analysis of the Dynamics of its Push Factors. *Journal of Economics and Behavioral Studies*, 9(4), 62-72
- Mollahaliloğlu, S., Çulha Ülger A., Kosdak, M., & Öncül, H. G. (2014). The migration preferences of newly graduated physicians in Turkey. *Medical Journal of Islamic World Academy of Sciences*, 22(2), 69-75.
- Munika, S., & Thapa, K. (2019). Determinants and aspirants for nurse migration from Nepal: A cross sectional study from Kathmandu. *Medical Journal of Shree Birendra Hospital*, 18(2), 22-28.
- Nortvedt, L., Lohne, V., Dahl, K., 2020. A courageous journey: experiences of migrant Philippine nurses in Norway. *J. Clin. Nurs.*, 29(3–4), 468–479.
- Okafor, C., & Chimereze, C. (2020). Brain drain among Nigerian nurses: Implications to the migrating nurse and the home country. *International Journal of Research and Scientific Innovation*, 7(1), 15-21.
- Olgay, S. Ş., & Yurt, S. (2023). Türkiye’den İngiltere’ye Göç Eden Sağlık Çalışanlarının Göç Nedenleri ve Yaşam Doyumlarının Belirlenmesi. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 10(1), 99-107.
- Öncü, E., Vayısoğlu, S. K., Karadağ, G., Alaçam, B., Göv, P., Selcuk Tosun, A., ... & Çatiker, A. (2021). Intention to migrate among the next generation of Turkish nurses and drivers of migration. *Journal of Nursing Management*, 29(3), 487-496.
- Radwan, A., & Sakr, M. (2020). Exploring ‘brain circulation’ as a concept to mitigate brain drain in Africa and improve EU–Africa cooperation in the field of science and technology. *Broadening the Debate on EU–Africa Relations*, 72-84.

- Roudgar, I., & Richards, C. (2015). The policy challenge of the global brain drain: addressing the dilemmas of contributing push-pull factors. *International Journal of Public Policy*, 11(1-3), 73-85.
- Samaraweera, K. G., & Upekshani, T. G. Y. (2020). Doctors' brain drain in Sri Lanka. 1-10. [https://aquinas.lk/research_doc/14.-Doctors% E2% 80% 99-Brain-Drain-in-Sri-Lanka.pdf](https://aquinas.lk/research_doc/14.-Doctors%E2%80%99-Brain-Drain-in-Sri-Lanka.pdf)
- Seven, A., & Adadioğlu, Ö. (2022). Nursing Students' Attitudes Towards Brain Drain in Turkey: A Cross-Sectional Study. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 14(1), 179-184.
- Sherwood, G. D., & Shaffer, F. A. (2014). The role of internationally educated nurses in a quality, safe workforce. *Nursing Outlook*, 62(1), 46-52.
- Suleiman, K., Miro, K., Heli, K., Ashlee, O., Marco, T., Jonna, J., ... & Kristina, M. (2022). Integration strategies and models to support transition and adaptation of culturally and linguistically diverse nursing staff into healthcare environments-an umbrella review. *International journal of nursing studies*, 104377.
- Toyin-Thomas, P., Ikhurionan, P., Omoyibo, E. E., Iwegim, C., Ukueku, A. O., Okpere, J., ... & Wariri, O. (2023). Drivers of health workers' migration, intention to migrate and non-migration from low/middle-income countries, 1970–2022: a systematic review. *BMJ Global Health*, 8(5), 1-12.
- TTB. (2022). https://www.ttb.org.tr/c_rapor/2022-2023/cr_2022-2023.pdf
- Uprety, D. (2019). Skilled migration and health outcomes in developing countries. *International Journal of Health Economics and Management*, 19(1), 1-14.
- Vakili, S., & Mobini, M. (2023). An Overview of Brain Drain, Causes, and Policy Issues in Iran. *Medical Education Bulletin*, 4(2), 729-740.
- Vandali, V. (2017). Brain Drain of Indian Nurses: A Systematic Review. *International Journal of Advances in Nursing Management*, 5(1), 93-95.
- Yıldız, G. H., & Özer, K (2022). Neoliberal sağlık politikaları ve hekim göçü: neoliberal health policies and doctor migration. *Scientific and Academic Research*, 1(1), 1-13.
- Yıldız, M. S. (2020). Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Türk hekimlerin Türkiye'de çalışma isteklilikleri. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (1), 44-54.
- Yüksekdağ, Y. (2018). Health Without Care? Vulnerability, Medical Brain Drain, and Health Worker Responsibilities in Underserved Contexts. *Health Care Analysis*, 26(1), 17-32.

**HUMAN CAPITAL INEQUALITY AND ECONOMIC GROWTH: AN EMPIRICAL
ANALYSIS FOR OECD COUNTRIES**

BEŞERİ SERMAYE EŞİTSİZLİĞİ VE İKTİSADİ BÜYÜME: OECD ÜLKELERİ İÇİN
AMPİRİK BİR ANALİZ

Barbaros GÜNERİ

Dr., Çankırı Karatekin University, Faculty Of Economics And Administrative Sciences, Department of
Economics

Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

ORCID ID: 0000-0003-1341-9380

ABSTRACT

There exists a huge number of studies regarding the relationship between human capital and economic growth, and it is widely accepted in the literature that human capital positively affects growth rate of countries as well as the income level of individuals. Hence, improvement in education contributes to an economy on both micro and macro levels. In recent years, a new strand of the literature argues that inequality in human capital is also as important as human capital in terms of growth and development. Human capital inequality can simply be calculated by taking different levels of educational attainment (primary, secondary, tertiary) in a country and creating a Gini coefficient based on these data. The literature showed that inequalities in human capital hampers growth through various channels (such as demographic or financial), thus it is crucial for countries to increase access to education at all levels.

The purpose of this paper is to analyze the link between human capital inequality and economic growth for selected OECD Countries for the years between 1950 and 2010, using panel data methodology. In addition to human capital inequality, various control variables that could affect growth are also introduced to the empirical model such as population and total factor productivity. Since human capital inequality data only exist for 5-year periods and using five-year averages allows reducing the effect of correlations arising from business cycle fluctuations, 5-year averages of variables are taken except for the human capital inequality. Estimation results show that human capital inequality negatively affects income level of countries. Therefore, countries should improve the distribution of educational opportunities to improve their economic performance.

Keywords: Human Capital Inequality, Economic Growth, Panel Data.

**ÇALIŞMA ALANINI PAYLAŞMAK NASIL HİSSETTİRİYOR? KAMU
ÇALIŞANLARININ PERSPEKTİFİNDEN NİTEL BİR ÇALIŞMA**
*HOW DOES IT FEEL TO SHARE WORKSPACE? A QUALITATIVE STUDY FROM THE
PERSPECTIVE OF PUBLIC EMPLOYEES*

Mustafa Doruk Mutlu

Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Anabilim Dalı
*Dr., Yozgat Bozok University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department
of Business Administration*

ORCID ID: 0000-0002-9017-8173

Sena Yılmaz

Yozgat Bozok Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Anabilim Dalı
*Yozgat Bozok University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of
Business Administration*

ORCID ID: 0009-0002-2407-5747

ÖZET

Günümüze kadar çalışanların performanslarını, örgütlerine olan bağlılıklarını, mutluluklarını ya da tatmin olma derecelerini belirleyen faktörleri incelemeye yönelik birçok araştırma yapılmıştır. Bu açıdan bakıldığında bireysel olarak fiziki, psikolojik ve psiko-sosyal faktörler ve kurumsal olarak ta örgüt kültürü, iletişim, iş tanımları, yönetim politikaları gibi faktörler belirleyici olmaktadır. Fakat bu faktörlerin yanı sıra çevresel anlamda fiziki, sosyal ve toplumsal faktörlerinde çalışanlar üzerinde önemli etkilerinin olduğu bulgulanmıştır. Ayrıca bu faktörlerin yanı sıra çevresel ve fiziksel faktörler kapsamında organizasyonel mekan ve mekânsal ortam da çalışanların duygu ve davranışları üzerinde önemli etkilere sahip olabilmektedir. Buradan hareketle mevcut araştırma çalışma alanını paylaşan kamu çalışanlarının bu konu hakkındaki görüşlerine odaklanmakta ve mekan paylaşımı noktasına nasıl bir perspektiften yaklaştıklarını anlamayı hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda nitel bir yaklaşım benimsenerek belirli bir kamu örgütünde çalışmakta olan 20 kişi ile birebir mülakatlar yapılmıştır. Mülakatlar yarı yapılandırılmış olacak şekilde tasarlanmıştır. Böylelikle konu hakkında katılımcıların perspektifleri doğrultusunda çalışma alanının paylaşmanın çalışanların duygu ve düşünceleri üzerinde nasıl bir etki yarattığı derinlemesine irdelenmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler tematik olarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan, araştırma bağlamı kapsamındaki kamu çalışanların paylaşımlı odalarda çalışmalarını sürdürmek istedikleri ve odalarını paylaştıkları diğer çalışanlarla etkileşimlerine çok önem verdikleri anlaşılmıştır. Dahası bir çok çalışan kendi özel çalışma alanına sahip olmak yerine çalışma alanını paylaşmayı tercih etmiştir. Elde edilen

bu bulgular kamu çalışanlarının özel alana yönelik bireysel çalışmaya kıyasla açık ve paylaşımlı alanlarda çalışmaya daha yatkın olabileceklerini işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çalışma Alanı, Çalışma Hayatı, Ofis Odası Paylaşımı

ABSTRACT

To date, many studies have been conducted to examine the factors that determine the performance of employees, their commitment to their organization, their happiness or their degree of satisfaction. From this point of view, individual factors such as physical, psychological and psycho-social and institutional factors as organizational culture, communication, job descriptions, management policies are determinative. However, in addition to these factors, it has been found that environmental factors including physical, social and societal elements have significant effects on employees. From this point of view, the current research focuses on the opinions of public employees who share their work space and aims to understand in depth from what perspective they approach the point of sharing. For this purpose, a qualitative approach was adopted and one-on-one interviews were conducted with 20 people working in a certain public organization. Interviews were designed to be semi-structured. Thus, in line with the perspectives of the participants on the subject, it was examined what effect sharing the workspace had on the feelings and thoughts of the employees. The data obtained from the interviews with the participants were analyzed thematically. From the findings obtained as a result of the research, it was understood that employees in this specific context want to continue working in shared rooms and attach great importance to their interactions with other employees with whom they share their rooms. Moreover, many employees have chosen to share their workspace rather than having their own private workspace. These findings indicate that employees in this case may be more inclined to work in open and shared spaces compared to individual work in the private area.

Keywords: Workspace, Work Life, Work Room Sharing

GİRİŞ VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Günümüzdeki örgütlerde çalışma alanı çeşitli şekillerde tasarlanmaktadır. Örneğin, bireysel yaratıcılık, yalnız çalışma ve odaklanma gerektiren akademik örgütlerde çalışanların kendilerine ait bir çalışma alanına sahip olmasına yönelik bir eğilim varken karşılıklı etkileşimin ve bilgi paylaşımının yoğun olduğu işletmelerde kişisel kapalı alanlardan çok ortak çalışma alanları ya da açık ofisler tercih edilmektedir. Özellikle kamu örgütleri gibi kimi kurumlarda da çalışanlar grup çalışma odalarında toplanmakta ve birden fazla kişi çalışma odasını paylaşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında çalışma alanları ya da bir başka deyişle ofisler

gerek kapalı gerekse açık mekanlarda çalışmalar için gerekli olan ve ayrıca fiziki ve sosyal bileşenlerden oluşan mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Yener, 2007).

Ofisler, kurum amaçları doğrultusunda, çalışanların etkileşim düzeylerine ve farklı boyutlardaki hiyerarşik yapılanma biçimlerine göre bir çok açıdan çeşitlilik arz eden sosyal çalışma ortamları oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalar çalışma ortamlarının düzenlerinin çalışanlar için önem arz ettiğini ve performans, iletişim iş tatmini gibi unsurlar üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir (Topaloğlu ve Koç, 2005). Buradan hareketle farklı şekillerde tasarlanan çalışma alanlarının çalışanlar üzerinde nasıl etkiler yarattığına yönelik araştırmalar artmıştır.

Araştırmalar çalışma alanların kullanıcı gereksinimlerini karşılamaının gerekliliği üzerinde durmaktadır (Toydemir ve Tanaçan, 1997). Öncelikle çalışma mekanının kullanıcıların fiziki gereksinimlerini karşılayabilmelerine ve onların sınırlarını zorlamadan ve aşırı yorulmadan çalışmalarına imkan verecek şekilde olması gereklidir. Bunun yanı sıra kullanıcıların mekânsal gereksinimleri de olmakta ve bu tarz gereksinimler kişiden kişiye değişebilmektedir. Bu sebeple özellikle çok sayıda kişinin çalıştığı ofislerde kullanıcı özellik ve tercihlerine göre ayarlanabilir esnek çözümlere gidilmesi önem kazanmaktadır. Bir diğer gereksinim de iş güvenliğine yöneliktir. Çalışanlar çalışma ortamlarında hayati güvenliklerinin sağlanması noktasında teyit almak ve iş güvenliği önlemlerinin alındığından emin olmak isteyeceklerdir. Çalışanlar ayrıca kendilerinden beklenen görevleri yapabilmeleri için çalışma ortamlarında ilgili araç, gereç ve teknolojilere de ihtiyaç duyabilmektedirler. Bahsi geçen gereksinimlerin yanı sıra bu araştırmanın da kapsamına giren kişisel alan, toplumsal alan, estetik ve mahremiyet gibi psiko-sosyal gereksinimlerde çalışma mekanının tasarımında dikkate alınmalıdır (Yener, 2007).

Çalışma mekanının düzeni açısından araştırmalar ofis tasarımlarını hücre düzenli ofis, grup düzenli ofis, açık düzenli ofis, serbest düzenli ofis ve karma düzenli ofis olarak beş farklı mekân şeklinde kategorize etmektedirler (Sağlam, 2019). Hücre düzenli ofislerde mekân düzeni ayrı odalar ve koridorlarla biçimlendirilmiştir. İşitsel ve görsel mahremiyetin istendiği, bireysel çalışma gerektiren akademik örgütlerde özellikle bu tarz tasarımlar uygun bulunmaktadır. Grup düzenli ofisler ise hücre ofis tasarımının daha esnek versiyonları olarak kabul edilmektedir. Bu tarz yapılanmalarda mekân çalışanların grup halinde çalışabilecekleri geniş odalarla bölümlendirilmektedir. Açık düzenli ofislerde ise iletişimin ve bilgi paylaşımının yoğun olduğu örgütlerde mekân içerisindeki doğrudan iletişimi engelleyecek duvarların kaldırılması söz konusudur. Neredeyse bütün çalışanların ortak bir mekânda çalışması söz konusudur. Serbest düzenli ofislerde ise standart belirli bir çalışma tipi söz konusu değildir. Mekânın olabildiğince az kolonlu ve bölünmeden uzak bir şekilde tasarlanması ve statü ayrımının olmadığı çalışma ortamlarında tercih edilmektedir. Son Olarak karma düzenli ofisler ise diğer saydığımız dört tip ofis ortamının özelliklerini bir arada bulandıran çalışma yerlerdir. Ofis içerisinde bulunan

bölücüler kullanıcıların ihtiyaçlarına göre açılabilen ya da koridorlar halinde özel ve farklı tipte çalışma alanları oluşturulabilmektedir (Sağlam, 2019).

Mevcut çalışma yukarıda bahsedilen ofis tiplerinden grup düzenli ofis ortamına odaklanmakta ve bu şekilde tasarlanan bir çalışma ortamında görevlerine yerine getiren kamu çalışanlarının çalışma alanlarını grup halinde paylaşma noktasındaki tecrübelerini kendi perspektifleri üzerinden incelemeyi hedeflemektedir.

METODOLOJİ

Araştırmanın amacı, çalışmanın bağlamını oluşturan kamu örgütünde çalışan bireylerin çalışma alanlarını paylaşma konusundaki algılarını incelemektir. Bu doğrultuda katılımcıların paylaşımlı çalışma alanları hakkındaki duygu ve düşüncelerinin yanı sıra alanı kişiselleştirme eğilimlerini anlamak hedeflenmektedir. Ayrıca çalışma alanını paylaşmaya yönelik olumlu veya olumsuz çıktılar olup olmadığına yönelik çıkarımlar yapmak amaçlanmaktadır.

Yukarıda bahsedilen amaç doğrultusunda bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmacılar, bireylerin sosyal gerçekliklerini nasıl anlamlandırdıklarına odaklanır (Denzin ve Lincoln, 2008). Çalışmada yürütücüler tarafından yapılan görüşmelerden elde edilen verilere dayanarak katılımcıların paylaşımlı çalışmayı nasıl algıladıkları ve çalışma alanını kişiselleştirme eğilimleri kendi bakış açıları üzerinden tahlil edilmiştir. Araştırmada yarı yapılandırılmış sorular kullanılarak birebir görüşme tekniği ile amaçlanan konu hakkında keşif niteliğinde verilerin elde edilmesi amaçlanmıştır.

Mevcut çalışmada çalışma alanının paylaşılması olgusu hakkında katılımcıların bilgi ve deneyimlerinden zengin çıkarımlar elde edebilmek için fenomenolojik desen uygun görülmüştür. Böylelikle çalışma alanının paylaşılmasına yönelik olguların katılımcılar tarafından nasıl deneyimlendiğini betimlemek amaçlanmıştır (Creswell, 2013).

Araştırma Türkiye'nin Yozgat ilindeki bir kamu kuruluşunda gerçekleştirilmiş ve analiz ünitesini odaklanılan bağlam kapsamındaki kamu çalışanları oluşturmuştur. Mevcut çalışmada amaçlı örnekleme yaklaşımı baz alınmış ve farklı cinsiyet ve yaşlardaki 20 farklı katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcılar araştırmaya gönüllülük esasına göre dahil edilmişler ve izinleri dahilinde ses kayıtları alınmıştır. Araştırmada katılımcıların kişisel bilgilerinin gizliliğine dikkat edilmiş ve bu amaçla katılımcılara K1-K20 arası kodlar verilmiştir. Elde edilen veriler elektronik ortamda muhafaza edilmiş ve sonrasında yazılı metne dökülmüştür. Metin halindeki veriler tematik analiz metodu baz alınarak analiz edilmiş ve kodlanarak araştırmanın temaları belirlenmiştir.

BULGULAR

Araştırmada elde edilen veriler aracılığıyla seçilen kamu kurumunda görev arz eden kamu çalışanlarının çalışma alanının paylaşımı konusundaki algılamaları kendi perspektiflerinden

irdelenmiştir. Çözömlenen veriler doğrultusunda beş adet ana tema belirlenmiştir. Bu temalar; çalışma alanını paylaşmanın olumlu ve olumsuz tarafları, kişiye özel çalışma alanı ile ilgili görüşler, paylaşımlı çalışma alanının çalışanların performans ve aidiyet hissiyatları üzerindeki etkisi ve çalışma alanının kişiselleştirilmesi olmuştur.

Çalışma Alanını Paylaşmanın Olumlu Tarafları

Araştırmanın amacı doğrultusunda çalışanların paylaşımlı odalarda çalışma hakkındaki görüşleri alınmıştır. Katılımcılara “çalışma alanını paylaşmanın olumlu tarafları var mı?” şeklinde bir soru yönetildiğinde katılımcıların özellikle bu bağlamda paylaşımlı odada çalışmaktan memnun oldukları ortaya çıkmıştır. Bu ana tema kapsamında çalışma alanını paylaşmanın beş farklı olumlu yönü olduğu saptanmıştır.

İlk olumlu yön oda içerisindeki arkadaşlık ortamıdır. Katılımcıların çoğu paylaşımlı odayı tercih etmelerinin öncelikli sebebi olarak informel bir niteliğe sahip olan arkadaş ortamı faktörünü öne sürmüşlerdir.

Evet, birlikte ve beraber çalışmaktan mutluyum (K5).

Evet, arkadaş açısından çalışma ortamından memnunum (K7).

Evet, arkadaşlarımla zaman ve vakit geçirmeyi seviyorum (K9).

Katılımcıların kendi perspektiflerinden paylaşımlı bir alanda grup halinde çalışmanın diğer bir olumlu yönü de bilgi ve fikir paylaşımı olanağının bulunmasıdır. Bu şekilde katılımcılar kendilerini geliştirebildiklerini ifade etmişlerdir.

Paylaşımlı oda daha iyi , fikir alış-verişi açısından (K3).

Evet, özellikle Sıkıntılı iş alanlarında fikir alış verişi yapabiliyoruz (K4).

Olumlu yanları bilgi alışverişi, fikir alışverişi ve insanın doğası gereği konuşma ihtiyacını karşılaması (K13).

Paylaşımlı çalışma alanında görev yapmanın bir diğer olumlu yönü ise yalnızlık hissini azalmasına yöneliktir. Katılımcılar paylaşımlı odalarda çalıştıkları için yalnızlık hissetmediklerini ve bununda böyle bir çalışma ortamını tercih etmelerinde önemli bir sebep olduğunu belirtmişlerdir.

Paylaşımlı odayı tercih ederim. Yalnız başına oturmak hoş bir şey değil (K8).

Paylaşımlı bir odayı isterim, yalnız kalmayı sevmiyorum arkadaşlarla vakit geçirmeyi daha çok seviyorum (K9).

Katılımcılara göre paylaşımlı odalarda çalışmanın olumlu taraflarından biri de alandaki diğer kişilerle olan iş bölümü ve yardımlaşma fırsatının olmasıdır. Bu şekilde katılımcılar çalışanların

birbirlerinin açık ya da eksiklerini kapatarak birbirlerine destek olduklarını ve böylelikle bir çok iş odaklı sorunun ortaya çıkmasını engellediklerini belirtmişlerdir.

(Paylaşımli odada çalışmak) güzel hissettiriyor, yardımlaşma sağlıyoruz (K7).

Paylaşımli bir odada çalışmayı istiyorum. Çünkü izinli olduğum zamanlarda bana çalışma arkadaşım yardım ediyor (K12).

İşte bilmediğin şeyleri soruyorsun, daha tecrübeli insanlarla çalışıyorsan öğreniyorsun, yardımcı oluyorlar işte her türlü ilişkide etkisi var yani artıları fazla olduğunu düşünüyorum (K17).

Son olarak araştırmadan elde edilen veriler analiz edildiğinde paylaşımli alanda çalışma hakkında katılımcıları mutlu eden bir diğer faktörün çalışma alınının geniş ve ferah olması olduğu bulgulanmıştır.

Çalışma alanımızda hoşuma giden şey evet var, yani geniş olması, ferah olması, bütün gün güneş alması, tüketicilerimiz asabiyetini düşürdüğü için bizim içinde daha güzel (K18).

Çalışma alanım genel olarak geniş, odamızın ferahlığı önünün açık olması, iş motivasyonumu artırıyor (K19).

Çalışma Alanını Paylaşmanın Olumsuz Tarafları

Mevcut araştırmaya katılanlarla yapılan görüşmeler sonucunda araştırmanın bağlamını ve odağını oluşturan kamu kurumu özelinde çalışanların paylaşımli odada çalışmaktan genel itibariyle memnun oldukları gözlemlenmiştir. Bu sebeple paylaşımli odada çalışma olgusunun pek fazla olumsuz bir deneyim oluşturmadığı bulgulanmıştır. Katılımcıların söylemlerinde öne çıkan tek olumsuz faktör özel hayatın gizliliğine yöneliktir. Katılımcılar paylaşımli alanda özel ve başkalarının duymasını istemedikleri görüşmeleri yaparken zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

Dezavantajları, mesela bir telefon görüşmesinde, ailenizle yapacağınız bir telefon görüşmesinde hani konu özelse rahat edemiyorsunuz (K20).

Özel konular olduğu zaman rahat rahat konuşamam (K12).

Kişiyeye Özel Çalışma Alanı İle İlgili Görüşler

Araştırma da paylaşımli çalışma alanına yönelik algulamaların kapsamlı bir şekilde irdelenmesi amacıyla katılımcıların kişiyeye özel çalışma alanı ile ilgili görüşleri de alınmıştır. Bu noktada araştırmaya katılan kamu çalışanlarının çoğu sadece kendilerine ait bir çalışma alanına sahip olmayı yani hücre tipi ofislerde çalışmayı tercih etmemişlerdir. Bu tercihin sebebi olarak da yalnız hissetmekten kaçınma ve işler yoğunlaştığında hızlı yardım ve destek bulabilmeye yönelik avantajlar öne sürülmüştür.

Yalnız hissedirdim, mutsuz olurdum (K1).

Bana ait olmasını istemezdim yalnız hissederdim (K6).

(Sadece bana ait bir odada) kötü hissederdim, yalnız kaldığımı hissederdim (K11).

Ek olarak belirtmek gerekirse katılımcıların azınlık kısmı kendilerine ait bir çalışma ortamını tercih edebileceklerini belirtmişlerdir. Bu tercihin sebebinin altında kendine ait çalışma alanında daha rahat hareket edip görevlerini yerine getirebileceklerini düşünmeleri yatmaktadır.

Daha rahat hareket ederdim (K4).

Rahat olurdu, rahat hissederdim (K10).

Kişisel Performans ve Kurumsal Aidiyet Hakkındaki Görüşler

Araştırmada performans açısından da paylaşımlı çalışma alanlarının katılımcılar tarafından tercih edildiği anlaşılmıştır. Bunun sebebi olarak da katılımcılar sadece kendilerine ait odalarda çalışmanın dezavantajlarına vurgu yapmışlardır. Bu dezavantajlar, hücre tipi ofis tasarımı sonucunda çalışanların odalarında yalnız kalmaları ve bilgi alışverişinin olmaması sonucunda performansın düşmesi şeklinde bulgulanmıştır.

Daha fazla kişi olduğu zaman daha verimli olduğumu düşünüyorum (K11).

(Kendime ait odada) hayır, (iyi bir performans) göstermezdim. Yalnız olmayı sevmiyorum (K1).

Normalde de bireysellikten çok hoşlanmıyorum. Ekip çalışmasını seviyorum. Beyin fırtınası, farklı fikirlerin üst üste eklenmesi, yanlışların söylenmesi, doğruların söylenmesi gibi o yüzden kalabalık daha iyi (K17).

Araştırmada katılımcıların çalışma alanlarının kuruma ait hissetme noktasındaki etkileri hakkında da görüşleri alınmıştır. Bu noktada öncelikli olarak ortaya çıkan görüş çalışma alanının kurumsal aidiyet hissiyatı üzerinde belirgin bir etkisinin olmadığıdır.

Herhangi bir aidiyeti arttıracığını düşünmüyorum (K15).

...Aidiyet odayla değil tamamen iş ortamında huzurlu, mutlu olmakla, yaptığın işi sevmekle alakalı bir şey (K16).

Çalışma Alanının Kişiselleştirilmesi

Araştırmanın son temasını paylaşımlı çalışma alanının kişiselleştirilmesine yönelik eğilimler oluşturmaktadır. Çalışmada elde edilen verilerin analizi sonucunda paylaşımlı alanda faaliyette bulunan bir kısım çalışanın çalışma alanlarını kişiselleştirmeye yönelik eğilimlerinin olduğu göze çarpmıştır.

Evet yaptım. Akvaryum ve çiçeklerim var. Ruhsal anlamda daha rahat hissediyorum (K8).

Kendimi daha rahat hissedeceğim şekilde düzenleme yaptım. Daha kullanışlı ve düzenli hale getirdim. Yaptıktan sonra daha rahat ve mutlu hissettim (K13).

Evet yaptım. Masamın yerini değiştirdim. Bunun sebebi de odayı daha kullanışlı ve ferah yapmasıydı. Neticesinde iyi hissettim (K14).

Diğer taraftan diğer bir kısım çalışanın ise çalışma alanlarında kayda değer hiçbir değişiklik yapmadığı ortaya çıkmıştır.

Hayır, hiçbir değişiklik yapmadım (K7).

Kendimize göre hiç bir değişiklik yapmadık. Yani burada neden yapmadık? çok gereğini duymadık. Bir de tüketici açısından da değişiklik olduğu zaman böyle arkadaşlar arasında masaları, sandalyeleri farklı algılanmaya sebep olmamak adına (değişiklik yapmadık). Vatandaş geliyor kimi kendisine yakın görüyorsa ya da kim daha müsaitse başvurusunu yapıyor ve gidiyor. Onun için bir değişiklik yapmaya gerek duymadık (K18).

Araştırmada ayrıca bireysel kimliklerinin çalışma alanı üzerindeki etkisini anlamak amacıyla katılımcılara; “mevcut çalışma alanınız sizi ifade ediyor mu? şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğu, bu soruya kurum içerisindeki görevimi ve mesleğimi ifade ediyor şeklinde cevap vermişlerdir.

Evet, mesleğimi ifade ediyor (K2).

Evet veriyor her şeyimiz var, bilgisayarımız var, her şeyimiz var, masalarımız çok iyi çalışma alanım var böylelikle görevimi ifade ediyor (K10).

SONUÇ

Mevcut çalışma odaklandığı bağlamda ve kurum özelinde kamu görevlilerinin, çalışma alanlarını diğer çalışanlarla paylaşmayı nasıl değerlendirdikleri sorusuna cevap aramaktadır. Bu sorudan hareketle grup düzenli ofis şeklinde tasarlanmış bir çalışma mekanında grup halinde faaliyette bulunmak durumunda kalan görevlilerin perspektifinden çalışma alanının paylaşılması olgusu irdelenmiştir.

Çalışmanın bulguları, özellikle araştırma bağlamındaki kamu çalışanlarının paylaşımlı çalışma alanında görevlerini sürdürmekle ilgili sorun yaşamadıklarını ve hatta bu şekildeki bir ofis yapılanmasını tercih ettiklerini ortaya çıkarmıştır. Oda içerisindeki arkadaşlık ortamı, iş bölümü, bilgi paylaşımı, yalnızlık hissetmemek ile birlikte geniş ve ferah bir ortamda çalışma bu tercihin sebeplerini oluşturmaktadır (Sağlam,2019). Diğer bir açıdan yaklaşıldığında katılımcıların çoğu özellikle yalnız kalma, karşılıklı iletişim ve bilgi paylaşımının azalması gibi sebeplerden ötürü kendi özel çalışma alanına sahip olmak istememişlerdir.

Paylaşımli çalışma alanında görev yapma ve bunun sonucundaki performans açısından katılımcılar yine grup halinde çalıştıkları odaları bireysel ve özel çalışma alanına kıyasla daha çok tercih etmektedirler (Eke, 2021). Ek olarak paylaşımli çalışma ortamının katılımcıların kurumsal aidiyetleri üzerinde belirgin bir etkisinin olmadığı da yine bu araştırma kapsamında bulgulanmıştır.

Ayrıca bulgular, çalışanların bir kısmının çalışma alanlarını kişiselleştirmeye yönelik eğilimleri olduğunu gösterirken diğer bir kısım çalışmada böyle bir ihtiyaç hissetmediğini ortaya koymuştur. Konu kimlik açısından irdelendiğinde de katılımcıların kurum içerisinde daha çok yaptıkları görev ve meslek üzerinden kimliklerini inşa etmeye önem verdikleri anlaşılmıştır.

Sonuç olarak araştırma bulguları ofislerin hangi bağlamda nasıl kurgulanacağına yönelik literatüre katkı yapmaktadır. Ayrıca araştırmanın çıktıları, özellikle kamu bağlamında ki karar vericilere çalışma ortamı ve ofis tasarımı açısından bu bağlamda görev yapanların hangi faktörlere, neden önem verdikleri konusunda kayda değer bilgiler sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Creswell, J. (2013) Nitel araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni (5. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi
- Çakar, N. Demircan ve Ceylan, A. (2005). İş motivasyonunun çalışan bağlılığı ve işten ayrılma eğilimi üzerindeki etkileri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 6(1):52-66
- Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. (2008) Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Eke. A.S.M. (2021). Yaratıcılığı Tetikleyen Çalışma Mekânları;“Paylaşımli Ofisler”. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, (27), 197-221.
- Materials London: Sage Publications Ltd.
- Research. In: Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S., eds. *Collecting and Interpreting Qualitative Sağlam*, 0 (2019) Ofis tasarımında çevresel faktörler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İç Mimarlık , Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Strati, A. (2010). Aesthetic understanding of work and organizational life: Approaches and research developments. *Sociology Compass*, 4(10), 880-893.
- Topaloğlu, M., & Koç, H. (2005). Büro yönetimi: kavramlar ve ilkeler. Seçkin Yayıncılık
- Toydemir, N., & Tanaçan, L. (1997). Malzeme ve Teknolojinin Tasarımdaki Etkileri Üzerine Düşünceler. *Yapı*, 182, 96-105
- Yener, H. (2007). *Personel performansına etki eden faktörlerin yapısal eşitlik modeli (yem) ile incelenmesi ve bir uygulama*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Mühendisliği, Doktora Tezi, Ankara.

**ECONOMIC WELL-BEING OF THE OTTOMAN PEOPLE DURING 1830S. AND
1840S.: AN ANTHROPOMETRIC ANALYSIS**

1830 VE 1840'LI YILLARDA OSMANLI TOPLUMUNUN ECONOMIC REFAH
DÜZEYİ: BİR ANTROPOMETRIC ANALİZ

Kazım BAYCAR

Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

Dr., Yildiz Technical University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics,

ORCID ID: 0000-0002-6420-7559

ABSTRACT

Anthropometric methods have begun to be used widely in economic history to understand the biological standards of living of people. Because of the scarcity of data and primary sources, historians began to use anthropometric indicators as proxy variables to estimate the economic and biological well-being of people in the past. In academic literature among the indicators related to the size of the human corpus, the “heights” of people come to the fore. According to the prevailing assumption the high people are more likely to be well-nourished compared to those short people. Thereby it is accepted that the heights of individuals are positively correlated with the standard of people and their biological wellbeing.

In Ottoman-Turkish historiography the issue of the biological standards of living of people has been neglected. However, the nineteenth century population censuses -which were held for military conscriptions and tax collection- provide a suitable base for anthropometric studies. These censuses were individual based including information about the heights of people. Even though the “heights” category in the censuses are “ordinal” data (as; short, long, and medium), they are useful to understand the biological standards of living of these people.

Relying on the data extracted from the population censuses this study aims to estimate the level of the economic well-being of the Ottoman people during the 1830s and 1840s. The study also includes anthropometric analysis (at a descriptive level) based on the geographical and religious distribution of the heights of the Ottomans. The output of this study is expected to pave a suitable base for more sophisticated, cliometrics studies on the same topic in the near future.

Keywords: Anthropometrics, Biological Standards of Living, Economic well being, Ottoman Censuses

ÖZET

Ekonomi tarihçiliğinde antropometrik yöntemler kişilerin biyolojik yaşam standartlarını ölçmede sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Birincil kaynakların kısıtlılığı ve veri eksikliği nedeniyle tarihçiler, insanların biyolojik ve ekonomik refah düzeylerini tespit etmede antropometrik indikatörleri birer temsili değişken olarak kullanmaktadırlar. Akademik literatürde insan bedeninin ölçümünü içeren söz konusu indikatörler içinde “boy” verisi ön plana çıkmaktadır. Akademik hâkim anlayışta yüksek boya sahip insanların kısa boylulara göre daha iyi beslenebildikleri varsayılır. Böylelikle bireylerin uzunluları ile biyolojik yaşam standartları arasında güçlü bir ilişkililik olduğu kabul edilir.

Osmanlı-Türk tarih yazımında biyolojik yaşam standartları meselesi bir miktar göz ardı edilmiştir. Ancak on dokuzuncu yüzyıl başında, askere alımlar ve vergilerin tahsili maksadıyla tutulan nüfus tahrirleri antropometrik çalışmalar için uygun bir zemin sunmaktadır. Nitekim birey bazlı tutulan bu veriler kişilere ait boy bilgilerini de içermektedir. Her ne kadar boy kategorisi sayımlarda “sıralı” bir kategori (uzun, orta, kısa boylu gibi) olarak yer alıyor olsa da, kişilerin biyolojik yaşam düzeylerini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Osmanlı nüfus tahrirlerindeki verilere dayanan bu çalışma 1830’lu ve 1840’lı yıllarda Osmanlı insanının ekonomik refah düzeylerini antropometrik metotlar ile incelemektedir. Ayrıca çalışma Osmanlı insanının boy uzunluklarının coğrafi ve dini dağılımından hareketle (sadece betimsel düzeyde olmak üzere) biyolojik yaşam düzeyleri üzerine analizler içermektedir. Çalışmanın çıktılarının yakın zamanda yapılacak olan daha sofistike ve kliometrik bilimsel analizlere zemin oluşturması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Antropometri, Biyolojik Yaşam Standardı, Ekonomik Refah, Osmanlı Nüfus Sayımları

HRİSTİYANLIKTA SAĞLIK, GÜNAH VE HASTALIK İLİŞKİSİ*
THE RELATIONSHIP OF HEALTH, SIN AND DISEASE IN CHRISTIANITY

Ramazan ADIBELLİ

Prof., Dr., Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Prof., Dr., Erciyes University, Faculty of Theology, Department of the History of Religions

ORCID ID: 0000-0002-7398-0017

ÖZET

Düşünen bir varlık olarak insan dünyasına, çevresine, başına gelenlere ve geleceklere anlam vermek durumundadır. Hem içinde bulunduğu ortama uyum sağlayabilmek hem de kendi iç dünyasında huzur bulabilmek için zihni meşgul eden soruların cevaplandırılması elzemdir. Anlam veremediği hâller ve ortamlar kişiyi hareketsizliğe ve en nihayetinde de kaygı ve strese sevk etmektedir. İnsan hayatını olumsuz yönde en çok etkileyen hadiselerden biri hiç kuşkusuz hastalık hâlleri ve insan hayatının sonunu getiren ölüm olayıdır. Sıkıntı veren ve acı çektiren sağlık problemleri ve hayatı bütünüyle bir kaygıya dönüştürebilen ölüm korkusuna çare sunan en kadim cevap kaynağı dinler olmuştur. Araştırmaların ortaya koyduğu önemli bulgulardan biri, dinin stresle baş etmede çok önemli bir faktör oluşudur. Dinler insanın başına gelen en kötü durumları dahi teolojik/metafizik bir perspektiften değerlendirme imkânı sunmaktadır. Çekilen hiçbir acının ve sıkıntının boşuna/absürt olmadığını telkin eden din, insanın içinde bulunduğu olumsuz durumu anlamlandırmasını sağlamakta ve en nihayetinde de ona en kötü şartlarda bile direnme gücü kazandırmaktadır.

Bu araştırmada Hristiyan öğretinin sağlık, günah ve hastalık arasında nasıl bir anlam örgüsü oluşturduğu ve bu konulara ilişkin sorulara nasıl cevaplar getirdiği üzerinde durulacaktır. Hristiyanlığın temel akidelerinden biri, ölümün bir günah sonucunda meydana geldiği yönündedir. Kitab-ı Mukaddes'in en başında aktarılan anlatıya göre hastalık da ölüm de arızı hâllerdir. Bunlar insanın asli vatanı olan cennetten düşüşün sonuçlarıdır. Hastalık ve ölüm konusunu teolojik bir bağlamda ele alan Hristiyanlık, çareyi de soteriolojik bir perspektiften değerlendirmektedir. İncillerde ise Oğul Tanrı İsa Mesih'in kısa misyonu esnasında çeşitli hastalıklara duçar olan insanları iyileştirdiği ve hatta ölüleri dirilttiği anlatılmaktadır. Dolayısıyla hastalıklardan kurtuluş umuda sadece öteki dünyayla sınırlı değildir. Hristiyanlık kişinin imana sarılarak hem bu dünyadaki dertlerden kurtulacağını hem ölümsüzlüğe kavuşacağını telkin ederek inananlarına büyük bir psikolojik destek sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hristiyanlık, Sağlık, Günah, Hastalık, Ölüm, Kurtuluş.

* Bu bildiri, Avrupa Birliği Erasmus+ Programı 2019-1-TR01-KA204-073981 no'lu "Training on religion as a lever towards mental and physical health (Ruhsal ve Fiziksel Sağlığa Destek Olarak Din Eğitimi)" (TORAL) başlıklı araştırma projesi çerçevesinde hazırlanmıştır.

ABSTRACT

As a thinking being, man has to give meaning to his world, his environment, what has happened to him and what will happen to him. In order to both adapt to the environment and find peace in one's inner world, the questions that occupy the mind have to be answered. Situations and environments that one cannot understand lead the person to inactivity and ultimately to anxiety and stress. One of the events that most negatively affect human life is undoubtedly illness and death that ends human life.

Religions have been the oldest source of answers that offer solutions to distressing and painful health problems and the fear of death that can turn life into anxiety. One of the important findings revealed by research is that religion is a very important factor in coping with stress. Religions offer the opportunity to evaluate even the worst situations that happen to people from a theological/metaphysical perspective. Religion, which suggests that no pain and suffering is in vain/absurd, enables people to make sense of the negative situation they are in and ultimately gives them the power to resist even under the worst conditions.

This research will focus on how the Christian doctrine creates a meaning between health, sin and disease and how it provides answers to questions regarding these issues. One of the fundamental tenets of Christianity is that death occurs as a result of sin. According to the narrative given at the very beginning of the Bible, illness and death are incidental states. These are the consequences of the fall from heaven, the original homeland of man. Christianity deals with the issue of disease and death in a theological context, and evaluates the remedy from a soteriological perspective. In the Gospels, it is told that God the Son, Jesus Christ, healed people suffering from various diseases and even resurrected the deads during his short missionary period. Therefore, hope for salvation from diseases is not limited to the afterlife. Christianity offers great psychological support to its believers by suggesting that by embracing faith, one will be saved from the troubles of this world and attain immortality.

Keywords: Christianity, Health, Sin, Disease, Death, Salvation.

GİRİŞ

Modern bilimin geliştiği döneme kadar tartışmasız biçimde otoritelerini sürdüren dinî sistemler diğer alanlarda olduğu sağlık, hastalık ve özellikle de ölüm konusunda izahlar getirerek inanların anlam dünyasını şekillendirmişlerdir. Rasyonel ve pozitivist düşüncenin hâkim olmasıyla birlikte hastalık ve ölüm, fizyolojik birer hadise olarak görülerek dinî içeriklerinden soyutlanmak istenmiştir. Modern tıp, dinlerin hastalık, ölüm ve şifa konularında verdikleri cevapları bir kenara iterek bilimsel ve çoğu zaman da materyalist bakış açısıyla ruhsal ve manevi problemler karşısında sadece kendi çözümlerinin geçerli olduğu iddiasında

bulunmuştur. Örneğin geçen yüzyılın ortalarını kadar, stres ve onun neden olduğu en önemli psikolojik rahatsızlıklardan biri olan depresyonun tıp alanıyla sınırlı olduğu düşüncesi hâkimdi. Bu anlayışa göre doğal olarak bu tür rahatsızlıklar da ancak modern tıbbın sahip olduğu tedavi yöntemleriyle giderilebilirdi. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı dünyasında bu tekelci anlayışa alternatif olarak dinî sistemlerin de hem fiziksel de hem ruhsal problemlerle başa çıkma/engelleme potansiyeline sahip oldukları düşüncesi yüksek sesle yeniden dillendirilmeye başlamıştır. Din, bir başa çıkma stratejisi ya da diğer bir deyişle bir tedavi yöntemi ve bir şifa kaynağı olarak binlerce yıldır kullanılagelmiş olsa da pozitivist/materyalist düşüncenin ortaya çıktığı 19. yüzyıl Avrupa'sında hayatın dışına atılmak istenmişti (Adıbelli & Ünal, 2022).

Harold G. Koenig'in belirttiği gibi Duygusal, sosyal ve fiziksel sıkıntılarla baş etmek için dinin kullanılması, dinin hizmet ettiği en önemli işlevlerden biridir (Koenig, Religion and Mental Health: Research and Clinical Applications, 2018, s. 49). Koenig'e göre dinî başa çıkma,

“olumsuz yaşam deneyimleriyle (ve bazen de olumlu olanlarla) başa çıkmak ve bunları anlamlandırmak için dinî inançların veya uygulamaların kullanılmasıdır. Batılı dinî geleneklerde bu, duygusal açıdan sıkıntılı zamanlarda dua etmek gibi davranışları içerebilir; ilham ve rehberlik için kutsal kitapları okumak; başkalarıyla birlikte ilahi söyleyerek ve ibadet ederek dinî ayinlere katılmak; cemaat üyelerinden destek istemek ve/veya dinî gayeyle başkalarına destek olmak. Doğu geleneklerinde, başa çıkma davranışları meditasyonu içerebilir; dua, tapınma, hürmet, tapınakta veya evde kurban sunma gibi ritüeller; ata mezarlarını ziyaret etmek; başkalarına şefkat göstermek; ve/veya kutsal Hindu veya Budist metinlerinin incelenmesi. Dinî başa çıkma ayrıca, acı ve ıstırapın sona ereceği ölümden sonra daha iyi bir yaşam, reenkarnasyon ve Nirvana'ya doğru ilerleme hakkındaki inançlar veya kontrolü elinde tutan, dünya ve bireyler için bir amacı olan sevgi dolu, şefkatli ve zor koşulları iyi sonuçların mümkün olması için dönüştürme gücüne sahip olan bir Tanrı'ya olan inançlar da dâhil olmak üzere bilişsel süreçleri içerebilir.” (Koenig, 2018, s. 51)

Bu araştırmada Hristiyan öğretinin sağlık, günah ve hastalık arasında nasıl bir anlam örgüsü oluşturduğu ve bu konulara ilişkin sorulara nasıl cevaplar getirdiği üzerinde durulacaktır. Hristiyanlık diye adlandırılan şemsiye kavram altında çok farklı ve bazen bir birine zıt inanış ve dinî pratiklerin var olduğu hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir. Bu çalışmada genel bir çerçeve çizilerek hem ana Hristiyan gruplar arasındaki ortak akide ve görüşler hem farklı bakış açıları ve uygulamalar üzerinde durulacaktır.

1. Hastalık ve Günahın Ortaya Çıkışı

Yahudi-Hristiyan kutsal kitabının en başında dünyanın ve insanın yaratılış anlatılmaktadır. İlk insan çifti olan Âdem ile Havva ölüm, hastalık, acı ve kederin olmadığı Aden bahçesi adı verilen cennette yaşıyorlardı. Yılan şeklinde bu bahçeye giren Şeytan, Tanrı'nın yemesini yasakladığı iyilik ve kötülüğü bilme ağacının meyvesinden yediler ve böylece büyük bir

itaatsizlik ederek ilahi nehye karşı gelmiş oldular. Hristiyan dinî literatürde “aslî günah” (Fr.: péché originel; İng.: Original Sin) diye adlandırılan bu ritüel hatanın karşılığında büyük cezaya çarptırıldılar. Cennetten kovuldular. Dünyaya düşüşleri (Fr.: la chute; İng.: the Fall) hâllerinin değişmesiyle sonuçlandı. Zira dünyaya günahkâr olarak geldiler. En büyük günah olan, Tanrı’ya karşı itaatsizliğin cezası da çok büyük oldu. Hristiyanlığın temel akidelerinden biri ölümün bu günah sonucunda meydana geldiği yönündedir.

Hristiyanlık, insanın yalnızca hücre, kemik ve organlardan oluşan maddî bir yapıdan ibaret bir varlık olmadığını, bu fiziki/maddî boyutun yanında bir de kendisine Tanrı tarafından verilen ve manevi nitelikte bir unsur olan ruh verildiğini kabul eder: “RAB Tanrı Âdem’i topraktan yarattı ve burnuna yaşam soluğunu üfledi. Böylece Âdem yaşayan varlık oldu” (Tekvin 2:7).

Kitab-ı Mukaddes’te insanın yaratılışıyla ilgili iki farklı versiyonu peş peşe aktarması dikkat çekicidir. Yukarıda aktarılan ikinci versiyondan önce yer alan diğer versiyonda ise insanın Tanrı ile benzerliğinden söz edilmektedir: “Tanrı insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan Tanrı suretinde yaratılmış oldu. İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı” (Tekvin 1:27)

Katolik Kilisesi İlmihali, daha önce alıntılanan Tekvin 2: 7’de anlatılanlara atıfta bulunarak şunları belirtir:

“Tanrı’nın suretinde yaratılan insan, aynı anda hem maddî hem de manevî bir varlıktır. [...] Kutsal Yazılarda “ruh” terimi genellikle insan yaşamını veya tüm insan kişiliğini ifade eder. Ama “ruh” aynı zamanda insanın en içteki yönüne, onda en büyük değere sahip olan, özellikle Tanrı’nın sureti yapan en mahrem ve en değerli şeyi ifade eder: “Ruh” insandaki manevî ilkeyi ifade eder. İnsanın bedeni “Tanrı’nın sureti” onuruna katılır: Beden manevî ruhla can aldığı için insan bedenidir ve insan kişiliğinin kaderi, bütünüyle Mesih’in Bedeni’nde Ruh’un Tapınağı olmaktır: Beden ve ruh yaşayan insanı meydana getirir. Maddî öğelerden yaratılan insan tüm maddî gerçekleri kendisinde toplar ve bu gerçekler özgürce Yaradan’ı överler. Bu nedenle insanın bedensel yaşamını küçümsemesi yasaktır. Tersine insanın Tanrı tarafından yaratılan ve son günde diriltilecek olan bedenine saygı göstermesi gerekir.” (Katolik Kilisesi Din ve Ahlâk İlkeleri, 2000, s. 101)

Tanrı insanı kendi suretinde yarattı ve onu dostluğunda kurdu. Fakat insan O’nun emrine riayet etmedi, Şeytana uygu ve böylece çok büyük bir günah işlemiş oldu. İnsanın günaha düşüşünü açıklamada önemli bir unsur, Kutsal Kitabın Tekvin 3’te aktarılan düşüş hikâyesine dayanan asli günah hakkındaki öğretilerdir:

Şeytan tarafından ayartılan insan, Yaratıcısına olan güveninin kalbinde ölmesine izin verdi ve özgürlüğünü kötüye kullanarak Tanrı’nın emrine itaatsizlik etti. İnsanın ilk günahı bundan ibaretti. Bundan sonraki tüm günahlar, Tanrı’ya itaatsizlik ve O’nun iyiliğine güvenmemek olacaktır. Tüm insanlar Âdem’in günahına bulaşmıştır. Âdem’in günahı nasıl tüm soyunun günahı haline geldi? Bütün insan soyu “tek bir adamın tek vücudu gibidir”. Âdem’dedir. İnsan soyunun bu birliği sayesinde bütün insanlar Âdem’in günahı ile doğarlar ve bütün insanlar Mesih’te aklanırlar. Katolikliğin asli günah konusundaki görüşün aktaran İlmihal, asli günah

konusun yine de “tam olarak anlayamadığımız bir gizem” olduğu ikazında bulunur (Katolik Kilisesi Din ve Ahlâk İlkeleri, 2000, s. 107, 109).

Protestanlık ise özellikle Romalılara yazdığı mektupta Pavlus'un insanın günahkâr bir varlık olduğu yönünde yaptığı teşhise bağlı kalmaktadır: “Çünkü herkes günah işledi ve Tanrı'nın yüceliğinden yoksun kaldı” (Romalılara Mektup 3:23). Hristiyanlıktaki günah-ölüm ilişkisini en berrak şekilde dile getiren kişi İsa değil, yine Pavlus olmuştur. Aynı mektupta Pavlus, insanın ölümlü hâlinin asli günahtan kaynaklandığı şöyle ifade edilmektedir: “Günah bir insan aracılığıyla, ölüm de günah aracılığıyla dünyaya girdi. Böylece ölüm bütün insanlara yayıldı. Çünkü hepsi günah işledi. Kutsal Yasa'dan önce de dünyada günah vardı; ama yasa olmayınca günahın hesabı tutulmaz. Oysa ölüm Âdem'den Musa'ya kadar, gelecek Kişi'nin örneği olan Âdem'in suçuna benzer bir günah işlememiş olanlar üzerinde de egemendi” (Romalılara Mektup 5:12-14).

Özellikle İsviçre'deki Kalvinist kiliselerin ortak inancını ifade eden ve Heinrich Bullinger tarafından 1561 yılında kaleme alınan bir belge olan *İkinci Helvet İtirafı*'nın sekizinci bölümünde “İnsanın Düşüşü, Günahı ve Günahın Sebebi Hakkında” bilgi verilmektedir. Asli günahın tüm insanlarda bulunduğunu kabul eden belgeye göre başlangıçta insan, yani Âdem, Tanrı'nın suretinde, doğru ve mübarek bir hâlde, iyi ve dürüst olarak yaratıldı. Fakat yılanın kışkırtmasıyla ve kendi hatasıyla iyiliği ve doğruluğu terk edince günaha, ölüme ve çeşitli felaketlere maruz kaldı. Düşüşle birlikte Âdem'in günaha bulaştığı, ölüme ve çeşitli musibetlere maruz kaldığı gibi onun soyundan gelenlerin hepsi de öyledir.

Daha sonra belgede yukarıda Pavlus'un (Rom. 5: 12) sözlerine dayanılarak ölümlü neyin kastedildiği izah edilmektedir: “Ölümden, yalnızca günahlarımız nedeniyle hepimizin bir zamanlar acı çekmesi gereken bedensel ölümü değil, aynı zamanda günahlarımız ve yolsuzluklarımız nedeniyle sonsuz cezayı da anlıyoruz. Çünkü havari şöyle diyor: “Bizler suçlarımız ve günahlarımız yüzünden ölüydük... ve doğası gereği insanlığın geri kalanı gibi gazabın çocuklarıydık. Ama merhameti zengin olan Tanrı... suçlarımız yüzünden öldüğümüzde bile, bizi Mesih'le birlikte diriltti” (Ef. 2:1 vd.) (Cochrane, 1966 , s. 235-236).

Tanrı'dan ayrılmanın, yani günaha düşmenin bir sonucu olarak insan, bedensel ve ruhsal hastalıklar, dünyevi meşakkatler ve ölümün kaçınılmaz olduğu bir dünyada yaşamaya mecbur kılınmıştır. Hristiyanlık, Eski Ahit'te anlatılan kozmogoni ve antropogoniye dayanarak bidayetteki ritüel hata (asil günah) ve sonucunda cennetvari hâlin kaybedilişi öğretisini geliştirmiştir. Soteriolojisi ise Yeni Ahit'te anlatılan Kristolojik mitolojiyle şekillendirilmiştir.

2. Kurtuluş

Teolojik olarak yorumlanan hastalık ve ölüm, Hristiyanlık tarihi boyunca insanın günahkârlığıyla ilişkili görülmüştür. Yukarıdaki pasajlarda aktarılan öğretiler özet olarak günahın, nesiller boyu tüm insanlığı kapsayan, istenmeyen bir insanlık durumunun adı

olduğunu göstermektedir. Bu, her insanın kendisinde de bulduğu, insanların Tanrı'ya karşı başlangıçtaki (ilk günah) itaatsizliğinden kaynaklanır. Günah, Yaradan ile olan ilişkiyi kopardı, bu da hastalık ve ölüm dâhil olmak üzere çeşitli ölümcül sonuçlara yol açtı. Tanrı ile bir ilişkinin yeniden kurulması, birçok olumlu etkisi olan İsa Mesih'e iman yoluyla gerçekleştirilir. Ancak bu dünyada hastalık ve ölümü ortadan kaldırmak mümkün değildir. Hristiyanlar hastalık ve ölüm de dâhil olmak üzere günahın en geniş kapsamlı olumsuz sonuçlarının nihai olarak ortadan kaldırılmasının bir eskatoloji meselesi olduğunu kabul etmektedir. Ölümün yok olması öteki dünyada gerçekleşecek ve kurtuluşu hak edenler bidayetteki cennetvari hâle yeniden dönecek, yani ebediyen ölümsüz olacaklardır. Dünyevi planda ise Hristiyan inancı şifa kaynağı olan Tanrı'nın insanların hastalıklardan kurtulması için tıbbî imkânları vesile kıldığını, bunun yanında doğaüstü veya mucizevi bir şekilde kişinin hastalıklardan kurtulmasının mümkün olduğunu telkin etmektedir (Ünal, Adıbelli, & Fırat, 2022, s. 98).

Katolik Kilisesi, Tanrı'nın insanın varlığının tüm yönleriyle refahını amaçladığını öğretir. İnsanlığın günaha düşmesi, tüm insani özelliklerin zarar görmesine neden olmuştur. Günahın etkilenen alanlar arasında insanın fiziksel ve zihinsel durumu da vardır. Bunun sonucu, insan vücudundaki hastalıklar, ıstıraplar, işlev bozuklukları ve diğer kusurlardır. Katolik öğretisine göre, Tanrı insanı böyle bir durumda yalnız bırakmaz, onun imdadına koşar. Eski Ahit'in kitapları, doğrudan veya elçileri aracılığıyla Tanrı'nın iyileştirme eyleminin tanıklıklarını içerir. Tıp, Tanrı tarafından kutsanmış bir rahatlama aracı olarak kabul edilir. Doğaüstü şifa vakaları olmuştur. Bununla birlikte, hastalıktan kurtuluş olmadığında, peygamberler acı çekmeyi inananların veya çevrelerinin günahları için bir kurtuluş faktörü görmüşlerdir.

Bununla birlikte, Katolıklara göre ıstırap ve hastalık, ilke olarak Tanrı'nın günahlar için verdiği ceza ile bir tutulamaz. İnsanın acı çekmesinin anlamına ilişkin yorumlarını kaleme aldığı mektubunda Papa II. John Paul şu izahta bulunur:

“Acının hatayla [günaha] ilişkilendirildiğinde ceza olarak bir anlam taşıdığı doğru ise de tam tersine her türlü acının bir hatanın [günahın] sonucu olduğu ve ceza niteliğinde olduğu doğru değildir. Masum kişi Eyüp figürü, Eski Ahit'te bunun özel bir kanıtıdır. Tanrı'nın sözü olan vahiy, masum insanın çektiği acı sorununu tüm içtenliğiyle ortaya koyar: suçsuz [günahsız] yere acı çekmek. Eyüp cezalandırılmadı, çok ağır bir sınava tabi tutulmasına rağmen ona ceza verilmesinin hiçbir sebebi yoktu. Kitabın giriş kısmından, Allah'ın bu imtihana, Şeytan'ın kışkırtması nedeniyle izin verdiği anlaşılıyor. Aslında Eyüp'ün adaletine Rab'in önünde meydan okumuştur: “Eyüp'ün Tanrı'dan korkması boşuna mı? ...Onun tüm girişimlerini kutsadınız, sürüleri ülkede çoğalıyor. Ama elini uzat ve onun malına dokun; Yemin ederim yüzünüze karşı lanet edecek! “. Ve eğer Rab, Eyüp'ü acı çekerek sınamayı kabul ederse, bunu Eyüp'ün adaletini göstermek için yapar. Acı çekmenin bir deneme niteliği vardır.” (John Paul II, 1984, s. 9)

Şifa, yeryüzüne insanlığın kurtarmak için İsa Mesih suretinde gelen Tanrı'nın temel misyonudur. Hristiyan literatürde meşhur sıfatlarından biri "Kurtarıcı" (Fr.: le Sauveur; İng.: the Savior) İsa Mesih ya da diğer bir ifadeyle Oğul Tanrı bütün kasabaları ve köyleri dolaşmış, havralarda insanlara tebliğde bulunarak yakın bir zamanda gelecek olan Tanrısal krallığın müjdesini ilan etmiş ve her hastalığı ve illeti iyileştirmiştir (Matta 9:35). Matta İncili'ne göre "O'nun ünü bütün Suriye'ye yayılmıştı. Çeşit çeşit hastalıklara yakalanmış, ıstırap içinde olan, cince tutsak, saralı, felçli olanların hepsini O'na getirdiler, O da onları iyileştirdi" (Matta 4:23).

Katolik Kilisesi tarihi boyunca, hem ruhsal hem de fiziksel olarak hastalık ve şifa üzerine derinlemesine bir düşünce geliştirmekle kalmamış, aynı zamanda hastalara eşlik etmek ve desteklemek için de birçok da uygulama geliştirilmiştir. Katolik Kilisesi'nde hem kefarete hem de hayırseverlik eylemi olarak yaygın olan Rahmet Fiilleri (works of mercy) (Hristiyan ahlakında faziletli sayılan amelleri içermektedir: 1) Açları doyur, 2) Susayana su ver, 3) Çıplakları giydir, 4) Evsizleri koru, 5) Hastaları ziyaret et, 6) Tutsakları ziyaret et, 7) Ölülerini gömün (Delany, 1911). Bunlar beşeri münasebetlerle ilgili olup bir Hristiyan'ın diğer mümin kardeşine karşı yerine getirmesi gerek mükellefiyetlerden oluşmaktadır. Bunlar Matta İncili'nde anlatılan bir pasaja dayanmaktadır. Anlatıya göre ahir zamanda İsa Mesih yeryüzüne bütün melekleriyle birlikte gelince bütün insanları toplayacak koyunları keçilerden ayıran bir çoban gibi, onları birbirinden ayıracak; koyunları sağına, keçileri soluna alacaktır. Sağ tarafında oturan ve Tanrısal egemenliği miras alanlara, yani nihai kurtuluşa erenlere şöyle seslenecektir: " 'Sizler, Babamın kutsadıkları, gelin!' diyecek. 'Dünya kurulduğundan beri sizin için hazırlanmış olan egemenliği miras alın! Çünkü acıkmıştım, bana yiyecek verdiniz; susamıştım, bana içecek verdiniz; yabancıydım, beni içeri aldınız. Çıplaktım, beni giydirdiniz; hastaydım, benimle ilgilendiniz; zindandaydım, yanıma geldiniz' (Matta 25:31-39). Cenneti hak eden salihlerin sahip oldukları faziletlerden biri, diğer bir ifadeyle insanı cennete götürecek eylemlerden biri de hasta ziyaretidir.

Havari Pavlus, İsa Mesih'in mesajını kabul edenleri, yani Hristiyan topluluğu (ya da kiliseyi) bir bedene benzetmiştir. Bütün inananlar bir beden üyesi, Mesih'in Bedenidirler (Efesliler 4: 1-6). İnananların bir bedene benzer şekilde bir topluluk oluşturduğu inancı, dayanışma duygusu meydana getirmektedir. İnananlar her zaman ve özellikle de hastalık ve ölüm gibi insana acı veren durumlarda bir araya gelmeli ve birbirlerine hem de maddi hem de manevi destekte bulunmalıdırlar. Bireyselleşmiş modern toplumdaki adeta yalnızlığa terk edilmiş bireylerin aksine din, kilisenin üyesi olan hiç kimsenin yalnız olmadığını ve ne zaman acil bir durum ortaya çıksa cemaatin her bir üyesinin diğerini destekleyeceği teminatını vermektedir. Bu anlayış doğrultusunda bütün müminler birleşir hem sevinçlerini ve kederlerini, özellikle de acı ve kederi birlikte yaşarlar. Hastalık ve ölüm durumlarının doğurduğu korku duygusunu aşmanın en önemli araçlarından biri hiç kuşkusuz cemaat desteğidir. Zira hastalara acı çektiren şey sadece bedenlerinde ve ruhlarında hissettikleri rahatsızlıklar ya da acılar değil, aynı

zamanda büyük bir kayıp ve ayrılık korkusudur. Birey hem kendi benliğinden, hem ailesi ve arkadaş çevresinden hem de genel olarak dünyadan kopma ihtimaliyle burun buruna gelmektedir (Ünal, Adıbelli, & Fırat, 2022, s. 67).

Cemaatin bireye sunduğu sosyal ve psikolojik destek yanında Katolik Kilisesi'ndeki hasta ve acı çeken inananlara yardım etmek için dua edilmekte ve ayinler düzenlenmektedir. Protestanların İsa Mesih'in orijinal uygulamalarında yer almadığı gerekçesiyle reddettiği ayinlerden ikisi Katolikler tarafında “şifa ayinleri” olarak adlandırılan iki sakramenttir: Tövbe ve Hastaların Son Yağlaması. Hristiyanların, hastalar için dua etme, acılardan kurtulma ve hastalığın sona ermesi için Tanrı'ya dönme görevi vardır. Böyle bir dua, her iki “şifa sakramentinin” bir parçasıdır.

İncillerde İsa Mesih hem uhrevi kurtuluş yolunu insanlara gösteren bir Kurtarıcı hem de onları dünyevi sıkıntılardan ve özellikle de ruhsal ve fiziksel hastalıklardan kurtaran bir şifacı ve bir hekim biçiminde resmedilmektedir. Onun yaptığı en önemli işlerden birisi hastaları tedavi etmek olmuştur. İncillerde, İsa Mesih'in tükürme, el koyma (Markos 7: 32-36), tükürükle çamur yaparak sürme, yıkama (Yuhanna 9: 6-8) gibi tedavi şekillerini kullanıldığından bahsedilmektedir. Katolikliğe göre Matta İncili'ndeki İsa'nın Havarilerine söylediği “Hastaları iyileştirin!” (Matta 10: 8) sözü, hastaları iyileştirme görevinin Kilise'ye verildiği şeklinde yorumlanmıştır. Diğer taraftan hastayı yağla mesh etmenin bir sakrament olduğuna delil olarak Yakup'u □ hasta kişiye yapılmasını istediği uygulama örnek gösterilmektedir: “İçinizden biri hasta mı? İnanlılar topluluğunun ihtiyarlarını çağırtsın. Rab 'bin adıyla üzerine yağ sürüp onun için dua etsinler. “ (Yakup: 14- 1 5).

Bu sakrament, hastalık veya yaşlılık nedeniyle ölüm tehlikesi altında olan Hristiyanlar tarafından birçok kez talep edilebilir. Ona katılımın öncesinde günah itirafının yapılması tavsiye edilir. Hasta kişi, nesnel nedenlerden dolayı, yağlanmayı almadan önce günah itirafı ayini alamıyorsa, o zaman Kilisenin öğretisine göre, yağlama yoluyla günahların bağışlanması sakramentini isteyebilir.

Yukarıda bahsedildiği üzere İncillerde resmedilen İsa Mesih portresinin en önemli özelliklerinden biri onun her tür hastalığa şifa temin edeceği ve hatta ölüme bile çare bulabilmesidir. Aslında Hristiyan teolojisi göz önünde bulundurulduğunda bu hiç de şaşırtıcı bir durum gibi görünmemektedir. Hz. İsa'nın Kur'an'da da şifacı yönü ve hatta onun ölülerini dirilttiği anlatılmaktadır. Fakat İslami paradigmanda bunlar bir mucizedir ve mucizeleri peygamberler üzerinde gerçekleştiren bizzat Allah'tır.¹ İsa Mesih'in şifa kaynağı olduğunu gösteren Yeni Ahit pasajları aşağıda aktarılmıştır.

¹ Hristiyanlıktaki İsa Mesih'in gerçekleştirdiği mucizelerle Kur'an'da anlatılanlar arasında bir mukayese için bkz. (Bakkal, 2020)

3. İsa Mesih: Şifa'nın Kaynağı

Şifa, Kurtarıcı'nın ana hizmetlerinden biriydi. İncil'de şöyle geçtiği gibi: “İsa bütün kasabaları ve köyleri dolaştı, havralarında öğretti, krallığın Müjdesini ilan etti ve her hastalığı ve hastalığı iyileştirdi” (Matta. 9:35).

3.1. İncil'deki Tedavi Hikâyeleri: Hastalık, Tedaviye Yol Açan İnanç

3.1.1. Centurion'un Kölesinin Tedavisi (Matta 8:5-13)

İsa Kefernahum'a varınca bir Yüzbaşı O'na gelip, “Ya Rab” diye yalvardı, “felçli uşağım korkunç acılar içinde evde yatıyor.” İsa, “Gelip onu iyileştireceğim” dedi. Ama Yüzbaşı, “Rab, ben layık değilim ki, çatımın altına giresin!” karşılığını verdi. “Sen yeter ki bir söz söyle, uşağım iyileşir. Ben de buyruk altında bir adamım, benim de buyruğumda askerlerim var. Birine, ‘Git’ derim, gider; bir diğerine, ‘Gel’ derim, gelir; köleme, ‘Şunu yap’ derim, yapar.” İsa, duyduğu bu sözlere hayran kaldı. Ardından gelenlere, “Size doğrusunu söyleyeyim” dedi, “ben böyle imanı İsrail'de kimsede görmedim. Size şunu söyleyeyim, doğudan ve batıdan birçok insan gelecek, Göklerin Egemenliğinde İbrahim, İshak ve Yakup'la birlikte sofraya oturacaklar. Ama bu egemenliğin asıl mirasçıları dışarıya, karanlığa atılacak. Orada ağlayış ve diş gıcirtısı olacaktır.” Sonra İsa yüzbaşıya, “Git, inandığın gibi olsun” dedi. Ve uşak o anda iyileşti.

3.1.2. Kanamalı Kadının Tedavisi (Matta 9:18-22)

İsa onlara bu sözleri söylerken bir havra yöneticisi gelip O'nun önünde yere kapanarak, “Kızım az önce öldü. Ama sen gelip elini onun üzerine koyarsan, dirilecek” dedi. İsa kalkıp öğrencileriyle birlikte adamın ardından gitti. Tam o sırada, on iki yıldır kanaması olan bir kadın İsa'nın arkasından yetişip giysisinin eteğine dokundu. İçinden, “Giysisine bir dokunsam kurtulacağım” diyordu. İsa arkasına dönüp onu görünce, “Cesur ol, kızım! İmanın seni kurtardı” dedi. Ve kadın o anda iyileşti.

3.1.3. İsa, Murdar Bir Ruha Sahip Bir Çocuğu İyileştiriyor (Markos 9:14-29)

Öteki öğrencilerin yanına döndüklerinde, onların çevresinde büyük kalabalığın toplandığını, birtakım din bilginlerinin onlarla tartıştığını gördüler. Kalabalık İsa'yı görünce büyük bir şaşkınlığa kapıldı ve koşup O'nu selamladı. İsa öğrencilerine, “Onlarla ne tartışıyorsunuz?” diye sordu. Halktan biri O'na, “Öğretmenim” diye karşılık verdi, “dilsiz bir ruha tutsak olan oğlumu sana getirdim. Ruh onu nerede yakalarsa yere çarpıyor. Çocuk ağzından köpükler saçıyor, dişlerini gıcirtatıyor ve kaskatı kesiliyor. Ruhu kovmaları için öğrencilerine başvurdum, ama başaramadılar.” İsa onlara, “Ey imansız kuşak!” dedi. “Sizinle daha ne kadar kalacağım? Size daha ne kadar katlanacağım? Getirin çocuğu bana!” Çocuğu kendisine getirdiler. Ruh, İsa'yı görür görmez çocuğu şiddetle sarstı; çocuk yere düştü, ağzından köpükler saçarak yuvarlanmaya başladı. İsa çocuğun babasına, “Bu hal çocuğun başına geleli ne kadar oldu?” diye sordu. “Küçüklüğünden beri böyle” dedi babası. “Üstelik ruh onu öldürmek için birçok kez ateşe ya da suya attı. Elinden bir şey gelirse, bize yardım et, halimize acı!” İsa ona,

“Elimden gelirse mi? İman eden biri için her şey mümkün!” dedi. Çocuğun babası hemen, “İman ediyorum, imansızlığımı yenmeme yardım et!” diye feryat etti. İsa, halkın koşuşup geldiğini görünce kötü ruhu azarlayarak, “Sana buyuruyorum, dilsiz ve sağır ruh, çocuğun içinden çık ve ona bir daha girme!” dedi. Bunun üzerine ruh bir çılgılık attı ve çocuğu şiddetle sarsarak çıktı. Çocuk ölü gibi hareketsiz kaldı, öyle ki oradakilerin birçoğu, “Öldü!” diyordu. Ama İsa elinden tutup kaldırıncaya, çocuk ayağa kalktı. İsa eve girdikten sonra öğrencileri özel olarak O'na, “Biz kötü ruhu neden kovamadık?” diye sordular. İsa onlara, “Bu tür ruhlar ancak duayla[ç] kovulabilir” cevabını verdi.

3.2. İncil'deki Tedavi Hikâyeleri: Hastalığa Yol Açan Günah

3.2.1. Kefernahum'da Felçlinin İyileşmesi (Markos 2:1-12)

Birkaç gün sonra İsa tekrar Kefernahum'a geldiğinde, evde olduğu işitildi. O kadar çok insan toplandı ki, artık kapının önünde bile duracak yer kalmamıştı. İsa onlara Tanrı sözünü anlatıyordu. Bu arada O'na dört kişinin taşıdığı felçli bir adamı getirdiler. Kalabalıktan O'na yaklaşamadıkları için, bulunduğu yerin üzerindeki damı delip açarak felçliyi üstünde yattığı döşekle birlikte aşağı indirdiler. Onların imanını gören İsa felçliye, “Oğlum, günahların bağışlandı” dedi. Orada oturmakta olan bazı din bilginleri ise için için şöyle düşündüler: “Bu adam neden böyle konuşuyor? Tanrı'ya küfrediyor! Tek Tanrı'dan başka kim günahları bağışlayabilir?” Akıllarından geçeni hemen ruhunda sezen İsa onlara, “Aklınızdan neden böyle şeyler geçiriyorsunuz?” dedi. “Hangisi daha kolay, felçliye, ‘Günahların bağışlandı’ demek mi, yoksa, ‘Kalk, döşegini topla ve yürü’ demek mi? Ne var ki, İnsanoğlu'nun yeryüzünde günahları bağışlama yetkisine sahip olduğunu bilirsiniz diye...” Sonra felçliye, “Sana söylüyorum, kalk, döşegini topla ve evine git!” dedi. Adam kalktı, derhal döşegini topladı ve hepsinin gözü önünde çıkıp gitti. Herkes şaşakalmıştı. Tanrı'yı övüyorlar, “Böylesini hiç görmemiştik” diyorlardı.

3.2.2. Beytesta'da Felçlinin İyileşmesi (Yuhanna 5:1-14)

İsa bundan sonra Yahudilerin bir bayramı nedeniyle Kudüs'e gitti. Kudüs'te Koyun Kapısı yanında, İbranicede Beytesta denilen beş eyvanlı bir havuz vardır. Bu eyvanların altında kör, kötürüm, felçli hastalardan bir kalabalık yatardı. Orada otuz sekiz yıldır hasta olan bir adam vardı. İsa hasta yatan bu adamı görünce ve onun uzun zamandır bu durumda olduğunu anlayınca ona, “İyi olmak ister misin?” diye sordu. Hasta şöyle cevap verdi: “Efendim, su çalkandığı zaman beni havuza indirecek kimsem yok, tam gireceğim an benden önce başkası giriyor.” İsa ona, “Kalk, döşegini topla ve yürü” dedi. Adam o anda iyileşti. Döşegini toplayıp yürümeye başladı. O gün Sept günüydü. Bu yüzden Yahudiler iyileşen adama, “Bugün Sept günü” dediler, “döşegini toplaman yasaktır.” Ama adam onlara şöyle cevap verdi: “Beni iyileştiren kişi bana, ‘Döşegini topla ve yürü’ dedi.” “Sana, ‘Döşegini topla ve yürü’ diyen adam kim?” diye sordular. İyileşen adam ise O'nun kim olduğunu bilmiyordu. Çünkü orası kalabalık olduğundan İsa çekilmişti. İsa daha sonra adamı tapınakta buldu. “Bak, iyi oldun. Artık günah işleme de başına daha kötü bir şey gelmesin” dedi.

3.2.3. Şiloah'da Kör Adamın İyileşmesi (Yuhanna 9:1-7)

İsa yolda giderken doğuştan kör bir adam gördü. Öğrencileri İsa'ya, “Rabbî, kim günah işledi de bu adam kör doğdu? Kendisi mi, yoksa annesi babası mı?” diye sordular. İsa şu cevabı verdi: “Ne kendisi, ne de annesi babası günah işledi. Tanrı'nın işleri onun yaşamında görülsün diye kör doğdu. Beni gönderenin işlerini vakit daha gündüzken yapmalıyız. Gece geliyor, o zaman kimse çalışamaz. Dünyada olduğum sürece dünyanın ışığı ben'im.” Bu sözleri söyledikten sonra yere tükürdü, tükürükle çamur yaptı ve çamuru adamın gözlerine sürdü. Adama, “Git, Şiloah havuzunda yıkan” dedi. Şiloah, 'gönderilmiş' anlamına gelir.

3.3. İsa'nın Ölülere Diriltmesi**3.3.1. Lazar'ın Diriltilmesi (Yuhanna 11:21-44)**

Marta İsa'ya, “Ya Rab” dedi, “Burada olsaydın kardeşim ölmeyecekti. Şimdi de her ne dilersen Tanrı'nın sana vereceğini biliyorum.” İsa, “Kardeşin dirilecek” dedi. Marta, “Son gün, ölülerin dirilişin-de yeniden dirileceğini biliyorum” di-ye yanıtladı. İsa, “Diriliş ve yaşam Ben'im” dedi, “Bana iman eden ölmüş olsa da yaşayacaktır. Yaşamakta olan her-hangi bir kimse bana iman ederse son-suzluk boyunca hiç ölmeyecektir. Bu-na iman ediyor musun?” Marta, “Evet, ya Rab” dedi, “Senin Tanrı'nın Oğlu, dünyaya gelecek Mesih olduğuna iman ettim.” [...] Bunun üzerine İsa yine derin de-rin inledi ve mezara yaklaştı. Mezar bir mağaraydı, önüne de bir taş koymuşlardı. İsa, “Taşı kaldırın” diye buyurdu. Ölünün kız kardeşi Marta, “Ya Rab, artık kokmuştur; öleli dört gün oldu” dedi. İsa, “Sana, iman edersen Tanrı'nın yüceliğini göreceksin demedim mi?” diye yanıtladı. Taşı kaldırdılar. İsa gözlerini yukarı kaldırarak, “Ey Baba, beni işittiğin için sana şükrederim” dedi, “Beni her zaman işittiğini biliyorum. Ancak çevrede duran halk için bu sözleri söylüyorum; beni senin gönderdiğine iman etsinler diye.” Bunları söyledikten sonra yüksek sesle bağırdı: “Lazar, dışarı gel!” Ölü, elleri ayakları sargılarla bağlı, yüzü bir bezle örtülü, dışarı çıktı. İsa, “Onu çözün, bırakın gitsin” dedi.

3.3.2. On İki Yaşındaki Kızın Diriltilmesi (Markos 5:35-42)

İsa daha konuşurken, havra yöneticisinin evinden adamlar geldi. Yöneticiye, “Kızın öldü” dediler. “Öğretmeni neden hâlâ rahatsız ediyorsun?” İsa bu sözlere aldırmandan havra yöneticisine, “Korkma, sadece iman et!” dedi. İsa, Petrus, Yakup ve Yakup'un kardeşi Yuhanna'dan başka hiç kimsenin kendisiyle birlikte gitmesine izin vermedi. Havra yöneticisinin evine vardıklarında İsa, acı acı ağlayıp feryat eden gürültülü bir kalabalıkla karşılaştı. İçeri girerek onlara, “Niye gürültü edip ağlıyorsunuz?” dedi. “Çocuk ölmedi, sadece uyuyor.” Onlar ise kendisiyle alay ettiler. Ama İsa hepsini dışarı çıkardıktan sonra çocuğun annesini babasını ve kendisiyle birlikte olanları alıp çocuğun bulunduğu odaya girdi. Çocuğun elinden tutarak ona, “Talita kumi!” dedi. Bu söz, 'Kızım, sana söylüyorum, kalk' demektir. On iki yaşında olan kız hemen ayağa kalktı, yürümeye başladı.

3.3.3. Dul Kadının Oğlunun Diriltilmesi (Luka 7:11-16)

Bundan kısa bir süre sonra İsa, Nain denilen bir kente gitti. Öğrencileri ve büyük bir kalabalık da O'nunla birlikte gidiyordu. İsa kentin kapısına tam yaklaştığı sırada, dul anasının tek oğlu

olan bir adamın cenazesi kaldırılıyordu. Kent halkından büyük bir kalabalık da kadınla birlikteydi. Rab kadını görünce ona acıdı. Kadına, “Ağlama” dedi. Yaklaşıp cenaze sedyesine dokundu, sedyeyi taşıyanlar da durdular. İsa, “Delikanlı” dedi, “sana kalk diyorum!” Ölü doğrulup oturdu ve konuşmaya başladı. İsa onu annesine geri verdi.

Yukarıdaki pasajlarda anlatılan İsa Mesih’in şifa mucizeleriyle ilgili bir sentez yapacak olursak şunları söyleyebiliriz. Öncelikle olarak gerçek şifa kaynağının Tanrı olduğunu ifade etmek gerekir. Hastalık ve ölüm dünyevi hâllerden ibarettir ve bundan dolayı bunlar geçici hâllerdir. Bütün bunlardan kurtuluş İsa Mesih’in mesajını kabul etmekle mümkündür. Bazı sıkıntılardan kurtulmak dünya hayatında mümkündür. Fakat asıl ve nihai kurtuluş öbür dünyada gerçekleşecektir. Bu dünya bir imtihan yeridir. Bu dünya hayatı, insanın cennetten kovuluşunun neticesidir. Dolayısıyla insan bu hâle düşüşün sebebi olan şeyden, yani günahattan, yani Tanrı’ın emirlerine karşı gelmekten sakınmalıdır. İşte o zaman nihai kurtuluş gerçekleşecek ve insan kaybetti ebedî huzura yeniden kavuşacaktır (Adıbelli, 2020).

Lutheran Kilisesi’nin Apostolik İnanç’ın ilk maddesini yorumlayan “Küçük İlmihal”de yaratılışla ilgili ilk maddesinde “Göğün ve yerin yaratıcısı, her şeye gücü yeten Baba Tanrı’ya inanıyorum” iman esasının ne alma geldiği sorusuna şu cevap verilmektedir:

“Beni ve tüm canlıları Tanrı’nın yarattığına inanıyorum; bedenimi, ruhumu, gözlerimi, kulaklarımı, bütün uzuvlarımı, aklımı, bütün duyularımı bana O’nun verdiği ve elan koruduğunu; bunlara ek olarak elbise ve ayakkabı, et ve içecek, ev ve çiftlik evi, karı ve çocuklar, tarlalar, sığırlar ve tüm mallarım; Bu bedeni ve hayatı idame ettirmek için ihtiyacım olan her şeyi bana cömertçe ve günlük olarak temin ettiğini, beni her türlü tehlikeden koruduğunu, beni her türlü kötülükten koruduğunu ve muhafaza ettiğini ve tüm bunları bende herhangi bir değer veya liyakat aramaksızın, saf, babacan, ilahi iyilik ve merhametten kaynaklanıyor; her şey için O’na teşekkür etmek, O’nu övmek, O’na hizmet etmek ve itaat etmek boynumun borcudur.” (Jacobs, 1911)

Bu inanç ikrarında Hristiyanlığı antropogonik tasavvuru özetlenmiş vaziyettedir. İnsanın sahip olduğu her şey ilahi bir lütuftur. Mal, mülk, servet, çoluk çocuk gibi beden ve ruh da Tanrı’nın insana verdiği birer emanettir. Dolayısıyla insana düşen görev her an bunun farkında olmak ne olursa olsun hâline şükretmek olmalıdır.

SONUÇ

Hristiyanlığın sağlık, hastalık ve günah hakkındaki inanç ve görüşleri Kitab-ı Mukaddes metinleri üzerine inşa edilmiştir ve farklı tevelliler sonucunda çeşitli gruplar arasında birçoğu ortak olmakla birlikte bazı farklı telakki ve uygulamaların doğmasını sağlamıştır. Konuyla ilgili ortak inanış, insanın Tanrı tarafından maddeden ve kendi suretinde yaratıldığı ve ona ruh üflendiği, asli günahattan dolayı cennetten kovulduğu, dünyaya atıldığı ve burada bir imtihan hâlinde olduğu şeklindedir.

Kitab-ı Mukaddes'in en başında aktarılan anlatıya göre hastalık da ölüm de arızı hâllerdir. Bunlar insanın asli vatani olan cennetten düşüşün sonuçlarıdır. Hastalık ve ölüm konusunu teolojik bir bağlamda ele alan Hristiyanlık, çareyi de soteriolojik bir perspektiften değerlendirmektedir. İncillerde ise Oğul Tanrı İsa Mesih'in kısa misyonu esnasında çeşitli hastalıklara duçar olan insanları iyileştirdiği ve hatta ölümleri dirilttiği anlatılmaktadır. Dolayısıyla hastalıklardan kurtuluş umuda sadece öteki dünyayla sınırlı değildir. Hristiyanlık kişinin imana sarılarak hem bu dünyadaki dertlerden kurtulacağını hem ölümsüzlüğü kavuşacağını telkin ederek inananlarına büyük bir psikolojik destek sunmaktadır.

Bedensel ve ruhî hastalıkların insana yaşattığı acılar çektiği ıstıraplar konusunda Eski Ahit'te anlatılan Eyup örneği, insanın dünyada bir imtihan hâlinde olduğunu ve bu acıların da onun bir parçası olduğunu hatırlatmaktadır. Hristiyanların için belki daha önemli örnek bizzat İsa Mesih'in insanları günahlarından kurtarmak için fidiye olarak kendini feda etmesi, acılar çeker çarmıha gerilmesi ve nihayetinde de can vermesidir. Bu örneklik Hristiyanlara nihai kurtuluşa erbilmek için günahlardan arınmak gerektiğini ve bu uğurda her türlü ıstıraba katlanmak gerektiğini telkin etmektedir. Diğer taraftan bu örnek, insanların başına gelen musibetlerin, acıların ve kederlerin Tanrı'nın acımasızlığından kaynaklanmadığını göstermektedir. Zira bizzat Tanrı'nın kendisi de bu acıları yaşamıştır. Tanrı müşfik ve merhametlidir. Tabi ki mirlerine itaat edildiği sürece.

KAYNAKLAR

- Adıbelli, R. (2020). Hayat ve Ölüm Dikotomisi: Dinler Tarihi Perspektifinden Bir Bakış. M. B. Bulut (Dü.) içinde, *Ölüm ve İntihar: Disiplinler Arası Bir Yaklaşım* (s. 63-93). Ankara: Nobel.
- Adıbelli, R., & Ünal, M. (2022). Stresle Başa Çıkmada Dinî Faktörün Rolü: İslam Örneği. *Cukurova 8th International Scientific Researches Conference, April 15-17, 2022* (Cilt 2, s. 493-505). içinde Adana: İKSAD.
- Bakkal, A. (2020). Hz. İsa'ya Atfedilen Mucizelerin Olağanüstülük Açısından Tahlili. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(45), 66-85.
- Cochrane, A. C. (Dü.). (1966). *Reformed Confessions of the 16th Century*. Philadelphia: Westminster Press.
- Delany, J. (1911). Corporal and Spiritual Works of Mercy. *The Catholic Encyclopedia* (Cilt 10, s. 198-199). içinde New York: Robert Appleton Company.
- Jacobs, H. E. (Dü.). (1911). *The Book of Concord: The Symbolical Books of the Evangelical Lutheran Church*. Philadelphia: General Council of the Evangelical Lutheran Church.

John Paul II. (1984). *On the Christian Meaning of Human Suffering : Apostolic Letter Salvifici doloris of the Supreme Pontiff John Paul II.* Washington: United States Catholic Conference.

Katolik Kilisesi Din ve Ahlâk İlkeleri. (2000). (D. Pamir, Çev.) İstanbul.

Koenig, H. G. (2018). *Religion and Mental Health: Research and Clinical Applications.* London: Academic Press.

Ünal, M., Adıbelli, R., & Fırat, S. (Dü). (2022). *Ruhsal ve Fiziksel Sağlığa Destek Olarak Din Eğitimi: Maneviyat/Din ve Sağlık Arasındaki İlişkiyi Öğrenme Müfredatı.* Kayseri: Kimlik.

**DANIELE HERVIEU-LEGER’NİN MODERN DÜNYADA BİR DİNÎ TECRÜBE
TARZI OLARAK “BRİCOLAGE” KAVRAMI**

DANIELE HERVIEU-LEGER'S CONCEPT OF "BRICOLAGE" AS A STYLE OF
RELIGIOUS EXPERIENCE IN THE MODERN WORLD

Ramazan ADIBELLİ

Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Prof., Dr., Erciyes University, Theology Faculty, Department of History of Religions

ORCID ID: 0000-0002-7398-0017

ÖZET

Din Bilimlerinin temel araştırma konularından biri, modern dünyada dinin konumuyla ilgilidir. Rasyonel düşüncüyü esas kabul eden modernite ile birlikte başlayan süreç, cemaat ve topluluk bağlarının zayıflaması, dinî kurumların toplum üzerindeki otoritesini git gide kaybetmesi ve bireyin hayatını anlamlandırma ve şekillendirme konusunda dinî referanslardan uzaklaşmasıyla sonuçlanmıştır. Genellikle “sekülerleşme” başlığı altında incelenen bu konuda ileri sürülen ana tezlerden biri olan inancın veya inanmanın ortadan kalktığı yönündeki görüşün aksine çağdaş Fransız sosyolog Hervieu-Léger, modern dönemde bireylerin inançları üzerinde geleneğin belirleyici gücünün ortadan kalktığını ve ortaya çıkan yeni inanma tarzının kuşaksal farklılıklar meydana getirdiğini savunmaktadır.

Fransız devrimiyle Kilise’nin politik nüfuzu büyük ölçüde zayıflatılmış, 1905 yılında kabul edilen laiklik kanunu ile Devlet işleriyle din işleri birbirinden tamamen ayrılmıştır. İkinci Dünya savaşından sonra ise ivme kazanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler ve buna paralel olarak kapitalist ve tüketimcilik ideolojilerin yaygınlaşmasıyla gelenek ve geleneksel hayat tarzın kopuş, önceki dönemlerde insanların hayatlarının merkezini oluşturan Kilise’den kopuşla sonuçlanmıştır. Batı dünyasında bireylerin dine özellikle de Katolik Hristiyanlığa karşı tutumlarındaki değişime odaklanan Hervieu-Léger, bu durumu, dinsizleşmeden ziyade kurumsal dinlerden uzaklaşma ve bireysel bir dindarlıkların inşası şeklinde yorumlamaktadır. O, bu yeni durumu izah etmek için “bricolage” kavramını kullanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı Tanrı kavramından inancın kökenlerine, ritüellerden gündelik hayat pratiklerine kadar bireylerin kendine özgü bir din tarzı belirlemelerini ifade eden bu kavram çerçevesinde Hervieu-Léger’in inanmanın modern dünyadaki yerine ilişkin bakış açısını sunmaktır. Rasyonel düşüncenin hâkim olmasıyla birlikte dinî düşüncenin ortadan kalkacağı kehanetinde bulunan 19. yüzyıl düşünürlerinin neden yanlış oldukları ve kurumsal dindarlığın silikleşmesine rağmen inanmanın nasıl devam ettiği daha net görülecektir.

Anahtar Kelimeler: Danièle Hervieu-Léger, Din, Dindarlık, Sekülerleşme, Bricolage.

ABSTRACT

One of the main research topics of Religious Studies is about the position of religion in the modern world. The process that started with modernity, which accepts rational thought as essential, resulted in the weakening of community and community ties, the gradual loss of authority of religious institutions over society, and the individual moving away from religious references in giving meaning and shaping his life. Contrary to the view that faith or belief will disappear, which is one of the main theses put forward on this subject, which is generally examined under the title of “secularization”, contemporary French sociologist Hervieu-Léger states that in the modern period, the determining power of tradition over the beliefs of individuals has disappeared and the new way of believing creates generational differences.

With the French Revolution, the political influence of the Church was greatly weakened, and with the secularism law adopted in 1905, state affairs and religious affairs were completely separated from each other. After the Second World War, with the scientific and technological developments that gained momentum and the parallel spread of capitalist and consumerist ideologies, the break with tradition and traditional lifestyle resulted in the break with the Church, which has been the center of people's lives in previous periods. Focusing on the change in individuals' attitudes towards religion, especially Catholic Christianity, in the Western world, Hervieu-Léger interprets this situation as a move away from institutional religions and the construction of individual religiosity rather than atheism. He uses the concept of “bricolage” to explain this new situation.

The aim of this study is to present Hervieu-Léger's perspective on the place of belief in the modern world within the framework of this concept, which expresses individuals' determination of a unique religious style, from the concept of God to the origins of belief, from rituals to daily life practices. It will be clearer why the 19th century thinkers who predicted that religious thought would disappear with the dominance of rational thought were wrong and how belief continues despite the fading of institutional religiosity.

Keywords: Danièle Hervieu-Léger, Religion, Religiosity, Secularization, Bricolage.

GİRİŞ

Dinî sistemler asırlar boyunca insanların hayatlarına anlam veren ve onu şekillendiren anlam hazneleri konumunda olmuşlardır. Dinî paradigmanın hâkim olduğu dönem boyunca olduğu gibi kalan bu evrenin merkezinde kilise sabit nokta, cemiyet hayatının merkezîleştiği yerd. Hem ibadet etmek hem de toplumsal meseleler hakkında konuşmak üzere inananlar periyodik olarak burada toplanırdı. Çan sesleri zamanı belirlerdi. Dinî bayramlar, bireysel ve grup hayatının safhalarını düzenlerdi. Bugün artık, yok olup giden bir dünyanın kültürel izlerini

temaşa etme dışında bu kutsal mekânların birçoğuna kimse uğramaz olmuştur (Hervieu-Léger, 1999, s. 9-10). Batı'da sekülerleşme ile ilgili yapılan çalışmaların birçoğunda dinî mekânlardan uzaklaşmanın dinden uzaklaşmayla paralellik arz ettiği ortaya koyulmuştur. 2018 Piskoposlar Sinodu'nu bilgilendirmek amacıyla Stephen Bullivant tarafından 2014-2016 yılları arasında yapılan alan araştırmasında 22 Avrupa ülkesinde yaşayan 16-29 yaşları arasındaki gençlerin dine karşı tutumları incelenmiştir. “Avrupa'nın Genç Yetişkinleri ve Din” başlığıyla yayımlanan rapora göre “hiçbir” dine bağlı olmayan (“hiçbiri” şikkını seçen) genç yetişkinlerin (16-29 yaş) oranı Çek Cumhuriyeti'nde %91, Estonya'da %80 ve İsveç'te %75'e kadar yükselmektedir. Bunlar İsrail'de yalnızca %1, Polonya'da %17 ve Litvanya'da %25'tir. İngiltere ve Fransa'da bunların oranı sırasıyla %70 ve %64'tür. Haftalık Evhariya ayinine katılım Fransızlar arasında %7 iken İngiliz Katolik genç yetişkinler arasında %17'dir. Diğer taraftan Fransız genç yetişkinlerin yalnızca yüzde 26'sı ve İngiliz genç yetişkinlerin yüzde 21'i kendilerini Hıristiyan olarak tanımlamaktadır (Bullivant, 2018). Avrupalı gençler arasında Hıristiyanlığın yaygın bir şekilde reddedildiğini gösteren rakamları yorumlayan Bullivant “Varsayılan bir norm olarak Hıristiyanlık gitti ve muhtemelen tamamen yok oldu” dedikten sonra “Ya da en azından önümüzdeki 100 yıl içinde olacaktır” ikazında bulunmaktadır (Ormerod, 2018).

Araştırmaların ortaya koyduğu bulgular, insanların dinî öğretilere yabancılaşmaları, dinî aidiyetin yok olduğunu ve dinî kurumların modernitenin meydana getirdiği paradigma doğrultusunda hayatlarını idame ettiren bireyler üzerinde herhangi bir nüfuzunun kalmadığını göstermektedir. Ancak bu durum, modernite ile birlikte kutsalın yok olduğunu ya da insanların inanmaktan vazgeçtiğini mi ifade etmektedir? Bu araştırmanın amacı ülkemizde adı pek duyulmayan çağdaş Fransız araştırmacı Danièle Hervieu-Léger'nin modern dönemde dinin konumuna ve özellikle de yeni bir dindarlık türü olarak dikkat çektiği “bricolage” kavramını ana hatlarıyla tanıtmaktır. Hervieu-Léger'nin çalışmaları daha çok Fransa ve Katoliklik merkezli olsa da yaptığı genellemeler başka kültürlerdeki gelişmeleri anlamak için bir anahtar işlevi görme potansiyeline sahiptir. Zira Avrupa'da başlayan sosyal, siyasi, fikrî ve kültürel gelişmelerin bütün dünyaya er geç yayıldığı malumdur. Küreselleşme diye ifade edilen olgunun önemli bir boyutunu Batılı zihniyet ve değerlerin küresel çapta yaygınlaşması oluşturmaktadır. Böylece modernitenin meydana getirdiği paradigmaya göre zihinleri formatlanan bireylerin dinî ufukları hem de

1. Sekülerleşme

II Dünya Savaşından sonra Avrupa'da bireylerin Hıristiyanlıktan uzaklaşması ve bunu bariz bir şekilde ifade etmeleri *sekülerleşme* kavramı çerçevesinde el alınmıştır. Bu kavramın standart ve ortak kabule dayalı bir tanımı yoktur. Sekülerleşmenin tanımları din tanımlarıyla yakından bağlantılıdır. Din, doğaüstü olaylarla ilgili inançlar, yönelimler, tutumlar, faaliyetler, kurumlar ve yapılar olarak esaslı bir şekilde tanımlandığı sürece, dinin toplumun işleyişi açısından

önemini ne ölçüde azalttığını veya kaybettiğini değerlendirmek mümkündür. Ancak işlevsel açıdan konuya yaklaşan bazı araştırmacılar, dini, belirli toplumsal işlevleri yerine getiren herhangi bir inanç, fikir ve faaliyetler dizisi olarak tanımlamaktadırlar. Dinin işlevsel olarak tanımlandığı yerde, çok çeşitli ideolojiler ve faaliyetler, doğüstü olaylara, ahlaka, inanca, kadere, nihai anlama veya nihai amaçlara yapılan hiçbir atıf bazen din olarak değerlendirilemez. Belirli işlevler toplumun devamı veya bütünlüğü için vazgeçilmez kabul edildiği sürece, işlevselci tanımlar kullanıldığında sekülerleşmeden bahsetmek imkânsız olmasa da zorlaşır. Zira din, tanımı gereği vazgeçilmez belirli işlevleri sağlayan şeylerle özdeşleştirilir. Sekülerleşme ve doğüstü yönelimli faaliyet ve inançların azalmasına yol açan sosyal süreçler hakkındaki tartışma, dinin özsel bir tanımının kullanıldığını ima etmektedir. Dine değil de belirli dinlere veya dini sistemlere atıfta bulunulduğunda, tanımsal sorun ortadan kalkar.

Sekülerleşme kavramının atıfta bulunduğu fenomenler geniş bir sosyal alanı kaplar. Bu fenomenlerin ortak noktası, doğüstü açıklamalara müracaatın azalması, doğüstü amaçlar için kullanılan kaynakların azalması ve doğüstü güçlerle ilişkileri veya onlara bağımlılığı teşvik eden kurum veya faaliyetlere verilen desteğin azalmasıdır. Aynı gelişmelerden bazılarını ima eden diğer, biraz daha dar kavramlar arasında *kutsallıktan arınma/kutsalsızlaşma* (*desacralization*), *laikleşme* ve *Hristiyanlıktan uzaklaşma* (*dechristianization*) terimleri yer alır. *Kutsallıktan arınma/kutsalsızlaşma*, özellikle mekânlar, nesnelere ve faaliyetlerle ilgili olduğunda kutsal duygusunun kaybına atıfta bulunur. Bu terimin dinî teşkilatlanmayla daha az ilgisi vardır ve düşünce süreçlerine daha az uygulanabilir. Esasen olumsuz olan bu terim, kutsallık kaybolduğunda yerinden edilen kutsalın anlamının yerini alacak şeyin karakterini belirlemede başarısız olur ve kavram olarak sekülerleşmeye göre daha az derecelenmeye izin verir. Fransızcada *laikleşme* (*laïcisation*)¹ bazen *sekülerleşme* ile (*sécularisation*) eşanlamlı olarak kullanılır, ancak İngilizce *sekülerleşme* (*secularization*) terimi daha dar bir çağrışıma sahiptir: Özellikle din görevlilerine ait makamlarının ve işlevlerinin ortadan kaldırılmasına veya yargısal roller, öğretim ve sosyal hizmet gibi belirli işlevlerin teolojik niteliklerinin artık gerekli veya uygun görülmediği uzmanlara devredilmesi anlamına gelir. *Laikleşme* aynı zamanda din görevlilerinin açıkça din adamlığına özgü taleplerin reddedilmesi anlamına da gelir. Hristiyanlıktan uzaklaşma/Hristiyanlıktan uzaklaşma (*Dechristianization*) açıkça daha çok tek bir dinî geleneğin, özellikle de kurumsal faaliyetlerin kontrolündeki gerilemeyle ilgilidir ve bir terim olarak *sekülerleşme* teriminin etik tarafsızlığından yoksundur.

Kısaca tanımlamak gerekirse sekülerleşme, dini bilincin, faaliyetlerin ve kurumların toplumsal önemini yitirdiği süreçtir. Bu, dinin sosyal sistemin işleyişinde marjinal hâle geldiğini ve

¹ Hervieu-Léger'ye göre modern toplumların "laikleşmesi", toplumsal hayatın ve doğal olarak bireylerin hayat tarzlarının dinî bir kurum tarafından vaz edilen kurallara artık tabi olmadığı ya da git gide daha az tabi olduğu anlamına gelmektedir: "Din, bireylere ve gruplara, hayatlarına ve deneyimlerine anlam vermelerini sağlayan bir dizi referans, norm, değer ve sembol sağlamaz hâle gelir. Böylece modernitede dini gelenek artık herkese gerekli kılınan bir anlam kodu teşkil etmemektedir" (Hervieu-Léger D. , 1999, s. 33).

toplumun işleyişi için temel işlevlerin kendilerini doğaüstüne/Tanrı'ya hizmete adanmış kurumların kontrolünden çıkarak rasyonelleştiğini gösterir (Wilson, 2005, s. 8215).

Sekülerleşme olgusu, modernite diye ifade edilen daha geniş bir sürecin ürünü gibi görünmektedir. Dinî modernite konusunu ele alırken Hervieu-Léger öncelikle “modernite” nedir sorusunu sorarak analizine başlamaktadır. Modernitenin ilerlemesiyle birlikte dinin sosyal ve kültürel yok oluşu arasında bir ilişki görülmüştür. Modernitenin temel nitelikleri nelerdir? Hervieu-Léger'ye göre üç unsur ön plana çıkmaktadır. Modernitenin birinci karakteristiği, bütün eylem alanlarında rasyonaliteyi ön plana çıkarmasıdır. Dünyayı, tabiat olaylarını, sosyal ya da psikişik olayları izah etme hususunda modern rasyonalite açıklayıcı önermelerin tamamen bilimsel düşüncenin ilkelerine uygun olmasını talep etmektedir. Ancak modern toplumlar bu “ideali” tam olarak gerçekleştirmek uzaktırlar. Böylece “irrasyonel” inanç ve davranışları doğuran cehaletleri yok etmesi beklenen bilim aynı zamanda daima yeni irrasyonelite kaynağı oluşturabilecek yeni sorgulamalara yol açmaktadır. Diğer taraftan modern toplumlar kaçınılmaz olarak birkaç çeşit rasyonalite arasındaki mücadelelere maruz kalmaktadır. Netice itibariyle rasyonalite sosyal hayatın bütün katmanlarında eşit şekilde işlemekten uzak olsa da modern toplumları bir araya getiren toplayıcı referans olmaya devam etmektedir.

Modern rasyonalitenin insanın sadece dünyaya bakış açısında bir değişiklik getirmemiş aynı zamanda onun zihin dünyasında kendine dönük yeni bir ufuk açmıştır. Modernitenin ikinci temel özelliği de budur. İnsan, bir özne-birey olarak içinde bulunduğu dünyayı “kurma” ve kendi varoluşuna mana kazandıran anlamları da inşa edebilme kapasitesini keşfetmiştir. Bu bakımdan modernitenin en temel özelliği, geleneksel dünyayla kopuş çizgisini oluşturan özellik, insanın kendi hayatının kanun koyucusu ve ait olduğu topluluğu oluşturan diğer bireylerle birlikte kendisini çevreleyen dünyaya vermek istediği yönleri belirleyebileceğini beyan etmesidir.

Modern düşüncenin üçüncü özelliği ise kurumların farklılaşmasına yol açan özel bir toplumsal düzen türüne yol açmasıdır. Modern toplumlarda, siyasi olanla dinî olan, sanat, bilim, ahlak, kültür gibi alanların her biri bir birinden ayrı tutularak özerk bir statüye kavuşmuştur. Bunların her birinin kendi kuralları ve kendi mantıkları vardır. Mesela ahlakın mantığı siyasetin, ekonominin ya da bilimin mantığından ayrılmaktadır (Hervieu-Léger D. , 1999, s. 29-32).

2. Rasyonalisasyon

Dinin modern toplumlardaki gelişimine ilişkin teorik düşüncelere hâkim olan paradigmaya göre rasyonalizasyon süreci, bireysel özerklik talebi ve kurumların farklılaşması ile karakterize olan modernite ile büyük tarihsel dinlerin temsil ettiği din kurumu arasında yapısal bir uyumsuzluk vardır. Farklı şekillerde Markist ve Durkheim'cı ekollerin katkılarıyla şekillenen bu yaklaşıma, dini karakterize eden özsel rasyonalite ile bilim ve teknolojiye dayanan ve moderniteyi

karakterize eden formel rasyonalite arasında bir çatışma olduğu yönündeki Weber'ci yorumdan büyük ölçüde yararlanmışır. Ancak söz konusu bu çatışma teorik türdendir. Zira bilimin özsel rasyonalite ile formel rasyonaliteyi kaynaştırdığı ve formel rasyonalitenin modern kültür üzerindeki hegemonyasının yeni dinî beklentileri teşvik edebilen bu anlam yoksunluklarından sorumlu olduğu bilinmektedir. Rasyonel düşüncenin ilerlemesine paralel olarak bilim ve tekniğin gelişmesiyle birlikte dinî düşüncenin tamamen ortadan kalkacağını öngören Comte'çu, Freud'cu ya da Marksist yaklaşımlar gibi pozitivist/rasyonalist iddialardan farklı olarak formel rasyonalitenin modern kültüre hakim olacağı yönündeki Weber'ci iddiayı Danièle Hervieu-Léger daha isabetli bulmaktadır. Ancak o, diğer taraftan da klasik sekülerleşme teorilerinin modern dinî durumu izah etme konusunda yetersiz kaldıklarına dikkat çekmektedir.

1970'li yıllardan itibaren ortaya çıkan yeni dinî hareketler sekülerleşmeyle ilgili klasik teorilerin yeniden gözden geçirilmesini gerekli kıldı. Böylece din ile modernite arasındaki ilişki yeniden gündeme geldi. Zira ortaya çıkan bu yeni dinî olgular modern toplumların haricinde değil, kalbinde meydana geldi. Bu hareketler ilk olarak Amerikan kampüslerinde ortaya çıktılar ve önce Amerika Birleşik Devletleri'nde, ardından Avrupa'da beyaz eğitimli orta sınıfa mensup bireyler arasında yayıldılar ve belirli sosyal gruplardan müntesip topladılar.

Bu gruplar, son derece sekülerleşmiş bir modernite ile yalnızca hâkim kültürün kenarlarında, yani modası geçmiş bölge ve gruplarda var olabilen modernlik öncesi ve dinsel kültür arasındaki iddia edilen çelişkiyi desteklemiyor. Tam tersine, modernliğin kendi içindeki içsel gerilimi özellikle keskin bir biçimde görünür kılıyorlar. Bu gerilim, bireylerin ve grupların, gelenekten miras alınan herhangi bir küresel anlam kodunun yokluğunda, kendilerini karmaşık ve sürekli değişen bir evrene uyarlamak için gerekli olan anlam sistemlerini detaylandırabilmelerini sağlayan koşullarla ilgilidir.

Yeni dinî hareketler hakkında düşünmek, din ve modernite arasındaki ilişkiye dair klasik yaklaşımları gerçekten yenilemiştir. Zira bu durum, dinî pratiklerin/ibadetlerin ölçülebilir şekilde azalması ile geleneksel dindarlığın düşüşünün karşılığı olan inançların yeniden düzenlenmesi süreci arasındaki karmaşık ve özellikle modern bağlantıyı düşünmeye sevk etmiştir. “Dinî yenilenme”ye ilişkin son ifadeler, klasik sekülerleşme paradigmasıyla çelişmez ancak sekülerleşme sürecinin kendisinin ne olduğunun yeniden değerlendirilmesini gerektirmiştir. Çalışmalarının ana temalarından biri olan modern toplumlardaki dinî durum çerçevesinde ele aldığı sekülerleşme kavramına Hervieu-Léger yeni bir bakış açısı getirmektedir. Ona göre sekülerleşme, topyekûn rasyonelleşmiş bir toplumda dinin kaybı değil, dindarlık biçimlerinin genel bir yeniden düzenlenmesidir (Hervieu-Léger D. , 1998). Başka bir yerde ise sekülerleşmenin modern dünyada dinin yok oluşunu ifade etmediğine vurgu yapan Hervieu-Léger bu kavramı şöyle tanımlamaktadır: “İtici gücü, uyandırdığı beklentilerin karşılanmaması olan ve günlük durumu, onları tatmin edecek yolların sonsuz arayışından

kaynaklanan belirsizlik olan bir toplumda meydana gelen inançların yeniden düzenlenmesi süreçlerinin bütünüdür” (Hervieu-Léger D. , 1999, s. 42).

3. Gelenekten Kopuş

Yukarıdaki analizlerde görüldüğü üzere Hervieu-Léger, sekülerleşmeyi dinin yok oluşu olarak anlamamaktadır. Peki, o zaman sekülerleşmiş modern toplumlar dine neden bu kadar lakayt kalmaktadır gibi bir soru gündeme gelmektedir. Hervieu-Léger, modern toplumların dine giderek daha yabancı görünmelerinin sebebinin, klasik sekülerleşme teorisinin iddia edişinin aksine onların git gide daha rasyonel olmalarına değil, git gide daha fazla unutkan olmalarına dayandığını düşünür: “Zira bugün için bir anlam kaynağı ve geleceğe yönelik yönelimler olarak yaşayan bir kolektif hafızayı geliştirme konusunda giderek daha az başarabiliyorlar” (Hervieu-Léger D. , 1998, s. 38).

Hervieu-Léger’in işlevsel din tanımında temel vurgu hafızaya ve onun nesilden nesle aktarıcısı olan geleneğe yapılmaktadır. Ona göre, “dinin, belirli bir inanç zincirine ait olma bilincinin hem bireysel hem de kolektif olarak oluşturulduğu, sürdürüldüğü, geliştirildiği ve kontrol edildiği ideolojik, pratik ve sembolik bir sistem olduğu söylenebilir” (Hervieu-Léger D. , Religion As a Chain of Memory, 2000, s. 82). Başka bir ifadeyle din, kuşaktan kuşağa sürekliliği sağlayan bir “hafıza zinciri”dir. Bu tanımın vazgeçilmez ilk şartı, kişinin bir inanç zincirine ait olduğunu açıklaması, onunla kendisi arasında özdeşlik kurmasıdır. Bu özdeşlik bazen şu şekilde formüle edilmektedir: “Atalarımızın inandığı gibi inanıyorum çünkü onlar inandı ben de inanıyorum”. Burada gelenek tarafından aktarılan dinî inanış ve pratiklerin ne kadar tutarlı veya olağanüstü olduğu fazla önem arz etmemektedir. Önemli olan şey, inancın özünden ziyade üyelerini birbirine kenetleyen ve onlar arasında bir inanma motivasyonu oluşturan bağlılıktır. Bu bakımdan dinî gruplar kendilerini, öznel ve nesnel anlamda sürekliliği tarihi aşan bir “hafıza zinciri” olarak tanımlarlar. Kendilerini geçmişe bağlayan, şimdiye anlamını veren ve geleceğe pencere açan bu zincirdir dolayısıyla her dinî grup kendi hafızasına sarılabildiği ölçüde güçlüdür (Dereli, 2022, s. 169).

Hervieu-Léger, geleneği, yani bir inanç zincirine referansı din sorununun merkezine yerleştirerek, dinin geleceği doğrudan kolektif hafıza sorunuyla ilişkilendirilmektedir. Bir grubun ya da bireyin kendisini bir zincirin ya da soyun parçası olarak görebilmesi, en azından bir dereceye kadar, başkalarıyla bilinçli olarak paylaşılan ve başkalarına aktarılan geçmişin ve anıların anılmasına bağlıdır. Ancak modern toplumların temel özelliklerinden biri artık hafıza toplumları olmaması ve bu nedenle miras alınan yeniden üretme amacıyla düzenlenmiş olmalarıdır (Hervieu-Léger D. , Religion As a Chain of Memory, 2000, s. 123).

Modernitenin dinî düşünce üzerindeki en önemli ve yıkıcı hamlesinin ya da diğer bir ifadeyle sekülerleşmenin, rasyonaliteden değil hafıza yitiminden ya da hafıza zincirinin kopmasından ileri gelmesidir. Bu durumu Hervieu-Léger şöyle açıklamaktadır: “Modern toplumların ideal

tip açısından rasyonel toplumlar oldukları için büyük ölçüde din-siz (a-religieuses) değillerdir: anlamına gelmez. Bunun nedeni, bunların, bugünün anlamını ve geleceğe yönelik yönelimleri taşıyan kolektif hafızayı yaşatma konusundaki giderek artan yetersizliğin temelde eksik olduğu, *unutkan (amnésiques)* toplumlar olmalarıdır (Hervieu-Léger D. , La lignée croyante en question, 2000, s. 21).

4. Çağdaş İki İnanan Tipi: Hacı ile Mühtedi

Hervieu-Léger bu çerçevede modern dünyada iki çağdaş inanma modeli tespit eder. Bunlardan ilki belli aşamaları olan bireysel bir manevi yolculuğa çıkan hacı (*pilgrim*), diğeri ise ait olmayı istediği dine yönelen mühtedi (*convert*). “Hacı” ile “mühtedi” tipleri çağdaş dinî manzaranın hareket hâlinde bir sahne olduğunu göstermektedir. Bu sahnenin merkezinde bireyin kendisi yer almaktadır. Modernitenin dinî ufkunu, inançların ve pratiklerin bireyselleşmesi ve öznellesmesi yönündeki kaçınılmaz bir hareket oluşturmaktadır. Hervieu-Léger bu durumun, “dinî modernite, bireysellik” (Hervieu-Léger D. , 1999, s. 157) mottosuyla özetlendiğini fakat bunun olgularla tam olarak örtüşmediğine dikkat çekmektedir. Nitekim bütün dinlerde bir nihai kurtuluş yolu olarak bireyin Tanrı ya da tanrısal varlıkla birleşmesi amaçlayan ve bireysel bir tecrübeye tekabül eden mistik dinî tecrübe türleri vardır. Dolayısıyla dinî bireyselliği modernite icat etmediği gibi modernite de dinî bireysellikten ibaret değildir. Çağdaş dinî sahneyi şekillendiren şey, dinî bireyselliğin kendisi değil, onun modern bireysellik içerisinde erimesidir. Klasik bireysel dinî tecrübe (mistisizm) ile modern dinî bireysellik arasındaki en önemli fark şudur: Biri, beşer üstü aşkın bir hedefe ulaşmaya çabalarken öteki hem bireyin kendisiyle hem de dünyevi düzlemle sınırlıdır. Modern bireysel dindarlıkta söz konusu olan, bireyin kendisi dışındaki bir hakikati keşfetmek ve ona intisap etmek değil, kendi hakikatini deneyimlemektir. Ulaşılmak istenen hedef, kişinin kendini gerçekleştirme, kemal ermesidir. Ancak bu kemal, ahlaki mükemmeliyete ulaşmasını değil daha üstün bir varlık hâline gelmesiyle ilgilidir. Büyük manevi ve mistik geleneklerin geliştirdikleri psikolo-bedensel teknikleri ödünç alarak kişi kendini gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu öz gelişim/kendini gerçekleştirme ameliyesinin vaat ettiği kurtuluş hedefi bu dünya hayatıyla ilgilidir. Nihai amaç, modern toplumun herkese ufuk olarak sunduğu sağlık, huzur, canlılık ve güzellik gibi hedefleri mümkün olduğunca bütünüyle elde etmektir. Bu kurtuluş tasavvuru, tekçi dünya görüşüne dayanmakta olup Tanrı-beşer, tabiat-tabiatüstü vs. gibi her tür düalizmi reddetmektedir (Hervieu-Léger D. , 1999, s. 162-163).

Birey herhangi dinî bir otoriteden bağımsız şekilde kendi hayatına yön verecek ve varoluşuna ilişkin nihai sorulara cevap sunacak “anlam aracını” kendisi üretebiliyorsa, son derece kişisel olan tecrübe dünyadaki eylemi emretmiyorsa, o zaman inanan bir topluluğa ait olmak tamamen yararsız olmasa da ikincil hâle gelir (Hervieu-Léger D. , 2007). “Ait olmadan inanma” yönündeki bu eğilimin bireyin manevi arayışına dini bir anlam vermesi durumunda, yani kişisel inanma çözümü ile atıfta bulunduğu yerleşik bir inanç geleneği arasında özgürce bağlantı

kurması durumunda bile doğrulanır. “Manevi açıdan kendimi Hristiyan hissediyorum ama herhangi bir Kiliseye mensup değilim”, “Kendimi Budizm’e yakın hissediyorum”, “Müslüman tasavvufundan etkileniyorum”. Artık yaygın olarak serbestçe dolaşan inananlar tarafından ifade edilen bu tür kişisel tercihleri ileri sürmek için kişinin belirli bir dinî gruba katılması gerekmez. Belirli bir dergiyi okumak, belirli bir kitapçıyı ziyaret etmek, belirli bir televizyon programını takip etmek ve hatta - ve giderek daha sık biçimde - belirli bir web sitesinde gezinti yapmak yeterli olmaktadır (Hervieu-Léger D. , 1999, s. 178).

5. Bricolage mantığı

Bricoler fiilinden türeyen *bricolage* kelimesi, Fransızca sözlükte anlamı, “bir şeyi satın almaktan ya da bir meslek sahibine başvurmadan kaçınma maksadıyla evde gerçekleştirilen iş” şeklinde ifade edilmektedir (Grand Larousse de la langue française en sept volumes, 1989, s. 507). Kelime, uzmanlık gerektiren bir işin kişinin kendisi tarafından ve dolayısıyla da amatörce yapılmasını çağrıştırmaktadır.

Modern toplumlarda geleneğin aktardığı hafıza zincirinden kopan bireylerin oluşturdukları yeni dinî tecrübe formunun kurumsal dindarlardan farklılaştığını ve bu yeni inanma tarzının müesses dinî kurumların kontrolünden çıktığını Danièle Hervieu-Léger şu şekilde özetlemektedir: “kurumsal olarak onaylanmış bir inançlar bütününe herhangi bir atıfta bulunmaksızın bireylerin kendi inanç sistemlerini “*bricoler* etmek’ için kendilerine verdikleri özgürlükle” (Hervieu-Léger D. , 1999, s. 43). Avrupa’da en çok sekülerleşmiş görünen İskandinav ülkelerinde bu olgu daha net görülmektedir. Örneğin İsveç’te yetişkin nüfusun %63 kendini “kendi tarzında Hristiyan” olarak tanımlamıştır. Bu yeni türden inananların inancı, Lutheryan Kilisesinin akidesinden ayrılmaktadır. Bunlar çoğu zaman Tanrı’dan “üstün kuvvet” ve “gayri şahsi” şeklinde bahsetmekte ve Hristiyanlığa bağlılıkları esasen bir takım ahlaki değerlerin kabulü biçiminde ifade etmektedirler (Hervieu-Léger D. , 1999, s. 44).

Her bireyler kendi inanç hikâyelerini inşa etmek için aynı imkânlara ve aynı kültürel kaynaklara sahip olmadıkları için sahip oldukları sınıflara, sosyal ortamlara, cinsiyetlere ve nesillere göre farklı *bricolage* türleri ortaya çıkmaktadır (Hervieu-Léger D. , 1999, s. 48).

Modern dindarlığın bu yeni dinî tecrübe tarzını iki kategoride ele alır ve bunları hacı (pélerin/pilgirm) ve mühtedi (converti/convert) metaforlarıyla kavramsallaştırır. Hacı tipi, hareket hâlindeki dindarlığı temsil etmektedir. Modern durumun niteliklerinden biri bireyi tecrübe ettiği olaylar arasında, kendi kaynak ve imkânları ölçüsünde kendi varoluşunun anlamlarını üretmeye mecbur kılmaktadır. Hacı tipindeki birey bu farklı tecrübeler silsilesini anlamlı bir yolculuk olarak yorumlamalıdır. Bu özellikle onun kendi yolculuğunu bir hikâyeye aracılığıyla yeniden inşa etmeyi başardığı anlamına gelir. Ancak “hacı durumu” esasen bireyin kendisi tarafından gerçekleştirilen - az çok ayrıntılı, az çok sistematik - bu biyografik inşa çalışmasına dayanarak tanımlanır (Hervieu-Léger D. , 1999, s. 98-99). “Hacı dindarlığı” her

şeyden önce geliştirdiği inanç içeriklerinin akışkanlığıyla ve aynı zamanda yol açabileceği cemaat ilişkilerinin belirsizliğiyle karakterize edilir (Hervieu-Léger D. , 1999, s. 99).

Yolculuğun aşamalarının öznel biyografik inşası, bireyin kendini tanıdığı bir toplulukta somutlaşan inanan bir soyun nesnelliliğiyle bulunduğu dinî bir kimlik oluşur. Bu atıf yalnızca istisnai durumlarda, dinî bir doktrine tam bağlılığı ve üyelik koşullarını belirleyen bir kurumun kontrolü altında bir topluluğa etkili bir şekilde dâhil olmayı ifade eder. Daha yaygın olarak bireyin inançlarını kendi deneyimlerinden elde edilen ardışık verilere göre ayarlamasına olanak tanıyan *bricolage* operasyonlarının bir parçasıdır. Her kişi, kendi kişisel hesabına, en azından bir süreliğine kendini tanıdığı soylara yapılan referansın aşamalı olarak şekillenmesinden sorumlu olur; diğer karşılaşmalar ve diğer deneyimler, yolculuğu her zaman başkalarının yönlerine yeniden yönlendirebilir (Hervieu-Léger D. , *La lignée croyante en question*, 2000, s. 23).

Modern dünyada ortaya çıkan diğer dindar tipi olan *mühtedi* ise “gerçek” bir dinî kimliğin yalnızca seçilmiş bir kimlik olabileceği yönündeki dinî modernitenin bu temel varsayımını ortaya koyar ve yerine getirir. İhtida eylemi, inanan bir özne olarak özerkliğine mükemmel bir şekilde tanıklık eden bireyin kişisel bağlılığına verilen değeri billurlaştırır” (Hervieu-Léger D. , 1999, s. 129).

Dışarıdan hiçbir hakikat empoze edilmediğinde, kişinin kendi hakikatini inşa etme hususundaki kişisel sorumluluk kendisine yüklendiğinde bu işin psikolojik ve sosyal bedelinin altından kalkabilmesi için yeterli miktarda sembolik kaynağa, kültürel referanslara, kişisel anlam arayışını başkaları yanında göstermesine ve kabul ettirmesine imkân veren değiş tokuş ağlarına erişime sahip olmalıdır. İnanç ve dinî pratiklerin doğruluğunun kurumsal bir dinî otorite tarafından sunulmadığı bir dünyaya kendilerini dâhil etmeyi tercih eden modern maneviyat arayıcıları kendi tecrübelerini ifade etme, anlamını arama ve her şeye rağmen inançlarının doğruluğunu başkalarıyla karşılaşma ve mübadele sayesinde doğrulama ihtiyacı hissetmektedir (Aulenbacher, 2020, s. 72).

İnanç ve aidiyet arasındaki ayrıklık, inanan öznenin farklı geleneklerde kendisine uygun olanı seçebildiğini iddia ettiği tüm durumlarda daha da açıktır. Bir bakıma “inanan *bricolage*’ı” mantığının, ortak bir inanç etrafında birleşmiş inanan topluluklar oluşturmayı imkânsız hâle getirdiğini düşünebiliriz. Bu sınırlayıcı hipotezde, herhangi bir inanan soyunun topluluk tarafından gerçekleştirilmesi –dinî bağın esasını oluşturan bir geleneğin sürekliliğine yapılan bu atıf- ortadan kaybolma eğilimindedir. Bireyin modern maneviyatının yaygınlaşması, bu bakış açısından dinin sonunun işareti olabilir. Çünkü bireysel manevi arayışların atomize edilmesi yalnızca geçmiş, şimdiki ve gelecekteki bir topluluğun paylaştığı bir hakikatin tasdikinde oluşan dinî bağı koparmakla kalmaz. Aynı zamanda, ulaşılabilecek hakikatin tamamen

subjektif bir anlayışı adına, bu bağlantının her ne şekilde olursa olsun yeniden kurulmasını men eder (Hervieu-Léger D. , La lignée croyante en question, 2000, s. 24).

Elbette bu model uç bir eğilime tekabül etmektedir. O, ancak, inanan öznenin yalnızca kendi içindeki inancın hakikatini tasdik etme kapasitesini sadece kendinde gördüğü durumlarda somut olarak gerçekleştirilir. Bu eğilim bazı çağdaş manevi hareketlerde mevcuttur ancak dışlayıcı olmaktan uzaktır. İnancın farklılaşması aynı zamanda tamamen zıt bir toplumsal çoğalma hareketine de yol açmaktadır. Şu şekilde özetleyebileceğimiz bir gerçek: Bireyler, kendi ihtiyaçlarına tekabül eden inanç sistemini ne kadar çok “*bricoler* ederse”, bu deneyimi aynı tür manevi beklentileri paylaşan diğer bireylerle değiş tokuş yapmaya o kadar istekli olurlar. Bu görünürdeki çelişki aslında inancın kendini doğrulamasının içsel sınırlarına karşılık gelir. Bireylerin günlük deneyimlerini anlamlandırmak adına ürettikleri anlamları sabitleyebilmeleri/istikrarlı hâle getirebilmeleri için, onların geçerliliğinin onayını kendileri dışında bulmaları gerekmektedir. Kurumlar (dinî veya felsefî sistemler, siyasi ideolojiler vb.) tarafından garanti altına alınan küresel anlam kodlarının sunduğu güçlü doğrulamalardan yoksun olan bireyler, her şeyden önce karşılıklı alışverişte sahiplendikleri kişisel anlam evrenini başkalarıyla pekiştirmenin yollarını bulmayı umabilirler. *Bricoler* edilen anlamların sabitlenmesi hususunda kişinin kendi kanaati nadiren yeterli olmaktadır. Bunlar, inançlarının isabetli oluşunun teminatını kendilerinin dışında bulmak durumundalar (Hervieu-Léger D. , 2007).

Eğer bireyin kendisi, kendi hayatına yön vermesine ve varoluşunun “nihai sorularına” cevap vermesine imkân veren küçük “anlam aracını” özerk bir şekilde üretiyorsa, eğer manevi deneyimi, Tanrı diye adlandırmayı seçse ya da seçmese de onunla samimi ve tamamen özel bir ilişkiye yoğunlaştırılıyorsa, eğer bu fazlasıyla kişisel deneyim dünyadaki eylemi emretmiyorsa, o zaman inanan bir topluluğa ait olmak tamamen yararsız olmasa da ikincil hâle gelir.

SONUÇ

Danièle Hervieu-Léger’nin modern dünyadaki dinî durum hakkındaki analizleri ve özellikle de *bricolage* kavramı sadece ileri derecede sekülerleşmiş Batı ülkelerindeki görülen yeni dindarlık tarzlarını anlama açısından oldukça kullanışlı bir kavram gibi görünmektedir. Fakat bu kavram sadece batılı toplumların analizinde değil, yeni teknolojilerin küresel çapta benzer hayat tarzları meydana getirdiği bütün kültürde değişen dindarlık olgusunu anlamak için de önemli bir açılım sunabilecek niteliktedir. Zira benzer süreçler benzer sonuçları doğurmaktadır.

Halkın büyük çoğunluğun Müslüman olduğu ülkemizde İslam’ın telkin ettiği inanç, dinî pratikler ve ahlaki tutumda küresel kültürün etkisiyle ciddi değişikliklerin meydana geldiği aşikâr biçimde görülmektedir. Sadece birkaç on yıl önce “Türk aile yapısı güçlüdür, bize bir şey olmaz!” ya da “Biz inandığımız gibi yaşarız!” veya “Biz değişmeyiz!” gibi söylemlerin artık ne derece geçerli olduğu ciddi biçimde sorgulanmalıdır. Elbette değişim engellenemez.

Fakat bir toplumu ayakta tutan değerlerin yok olması o toplumun da sonunu getirme riskini taşımaktadır.

Hervieu-Léger'nin gelenekten kopuş, toplumsal hafızanın kaybı ve yeni bir dindarlık tarzı olarak bricolage kavramı çerçevesinde modern Türk toplumundaki dinî durum ve buna ilişkin problemler incelemeye tabi tutulabilir. Böylece bunlar yeni bir bakış açısıyla farklı bir perspektiften görülerek bazı şeylerin daha iyi farkına varılabilir.

KAYNAKLAR

- Aulenbacher, C. (2020). *Théologie pratique. Quelles formations ? Contenus, pratiques et pédagogies. Des évolutions nécessaires face aux demandes et aux exigences de nouveaux publics*. Münster: LIT Verlag.
- Bullivant, S. (2018). *Europe's Young Adults and Religion: Findings from the European Social Survey (2014-16) to inform the 2018 Synod of Bishops*. London: Benedict XVI Centre for Religion and Society.
- Dereli, M. D. (2022). Hervieu-Léger Sosyolojisi: Gelenek, Din ve Hafıza İlişkiselliğinde Bir Sekülerleşme Analizi. *İnsan ve Toplum*, 12(3), 159-192.
- Grand Larousse de la langue française en sept volumes* (Cilt 1). (1989). Paris: Larousse.
- Hervieu-Léger, D. (1998). Secularization, Tradition and Some New Forms of Religiosity. E. Barker, & M. Warburg (Dü) içinde, *New Religions and New Religiosity* (s. 28-44). Aarhus: Aarhus University Press.
- Hervieu-Léger, D. (1999). *Le Pèlerin et le converti. La religion en mouvement*. Paris: Flammarion.
- Hervieu-Léger, D. (2000). La lignée croyante en question. *Espaces Temps*(74-75), 17-30.
- Hervieu-Léger, D. (2000). *Religion As a Chain of Memory*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Hervieu-Léger, D. (2007). De l'accomplissement de soi à la dépendance psychologique. De quelques produits paradoxaux de l'individualisme spirituel contemporain. *Les Cahiers du Centre de Recherches Historiques*(40), 67-76.
- Ormerod, P. (2018, 03 22). *So Christianity is no longer the norm? Going underground will do it good*. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/mar/22/christianity-norm-underground-mystery>. adresinden alındı
- Wilson, B. R. (2005). Secularization. *Encyclopedia of Religion* (2 b., Cilt 12, s. 8214-8220). içinde Farmington: Thomson Gale.

**ON THE VALUE SHARING OF DIFFERENCE OPERATOR MONOMIAL OF
MEROMORPHIC FUNCTIONS AND THEIR DERIVATIVES**

Renukadevi S. Dyavanal

Karnatak University, Department of Mathematics, Dharwad, Karnataka, India.

Jyoti V. Channadasar

Karnatak University, Department of Mathematics, Dharwad, Karnataka, India.

ABSTRACT

In this article, we consider the uniqueness problem of Difference operator monomials $[P(f)(z)(f(z+c) - f(z))]^{(k)}$ and $[P(g)(z)(g(z+c) - g(z))]^{(k)}$ where $f(z)$ and $g(z)$ are transcendental meromorphic functions of zero order, where $c \in \mathbb{C}$ and n is an integer. If $[P(f)(z)(f(z+c) - f(z))]^{(k)}$ and $[P(g)(z)(g(z+c) - g(z))]^{(k)}$ share $(1, l)$ then one the following results hold: $[P(f)(z)(f(z+c) - f(z))]^{(k)} \cdot [P(g)(z)(g(z+c) - g(z))]^{(k)} = 1$ or $f(z) \equiv tg(z)$ for a constant t such that $t^\lambda = 1$ where λ is the GCD of the elements of $J, J = \{k+1 \in I : a_k \neq 0\}$ and $I = \{1, 2, \dots, n+1\}$. In particular $P(z) = a_n z^n, f = tg$ for a constant t such that $t^{n+1} = 1$ or f and g satisfy algebraic equation $R(f(z), g(z)) = 0$, where $R(w_1, w_2) = P(w_1)(w_1(z+c) - w_1(z)) - P(w_2)(w_2(z+c) - w_2(z))$. With the concept of weighted sharing we obtain the result which extend and improve the result of given by A. Banerjee and T. Biswas [On the value sharing of $q - c -$ shift monomials of meromorphic functions and their derivatives, Sarajevo J. Math., Vol.18 (31), No.2 (2022), 217 – 238.]

**VALUE DISTRIBUTION OF A HOMOGENEOUS DIFFERENTIAL POLYNOMIAL
AND SOME NORMALITY CRITERIA**

Renukadevi S. Dyavanal

Karnatak University, Department of Mathematics, Dharwad, India.

Shakuntala B. Kalakoti

Karnatak University, Department of Mathematics, Dharwad, India.

ABSTRACT

The primary goal of this work is to determine whether the results of B. Chakraborty et al still hold true when a homogeneous differential polynomial is considered in place of a differential monomial. In this perspective, we continue our study to obtain normality criteria for a family of analytic functions in a domain concerning homogeneous differential polynomial of a transcendental meromorphic function satisfying certain conditions. As a result of this investigation, we proven two theorems that provide affirmative responses to study the zero distribution of the homogeneous differential polynomial $P[f] = \sum_{j=1}^l b_j M_j[f] - \varphi(z)$, where f is a transcendental meromorphic function and $b_j = b(z) (\neq 0, \infty)$ and $\varphi (\neq 0, \infty)$ are small functions of f . Moreover, using this value distribution result, we prove the normality criterion for family of analytic functions: For a family of analytic functions \mathcal{F} on a domain D and let $k (\geq 1)$, $n_{0j} (> 1)$ $n_{ij} (\geq 0)$ ($i = 1, 2, \dots, k - 1$), $n_{kj} (\geq 1)$ be positive integers. If for each $f \in \mathcal{F}$

- 1) f has only zeros of multiplicity at least k ,
- 2) $P[f] = \sum_{j=1}^l (f)^{n_{0j}} (f')^{n_{1j}} (f'')^{n_{2j}} \dots (f^{(k)})^{n_{kj}} \neq 1$ and $P[f]$ is a non constant homogeneous differential polynomial in f having only one term with $\mu^* = \min_{1 \leq j \leq l} \mu_j^* = \min_{1 \leq j \leq l} \sum_{i=1}^k n_{ij}$. Then \mathcal{F} is normal on domain D .

**ANALYZING AND MEASURING THE DIMENSIONS AND INDICATORS OF
ASSOCIATION'S GLOBAL PERFORMANCE: CASE OF THE ASSOCIATIONS OF
SOUSS-MASSA, MOROCCO**

Naoual MAMDOUH

Pr. Laboratoire de modélisation mathématique et calcul économique (LM2CE), Faculté de Gestion, Université
Hassan 1

Mohammed ALAMI CHENTOUFI

Pr. Laboratoire de modélisation mathématique et calcul économique (LM2CE), Faculté de Gestion, Université
Hassan 1

ABSTRACT

This article seeks to deepen the notion of global performance for associations. In order to highlight the specificity of this concept for this type of structure, we proceeded, first, by observing and identifying the specific managerial practices and tools for Social and Solidarity Economy organizations. Second, we attempted to suggest a conceptual model of associations' performances that simultaneously takes into account the interactions between its different dimensions. The model will then be specified according to a structural equation model, which explains the causal relationships between the different dimensions of performance. Its validation is based on data collected from associations located in the Agadir Ida Outanane district-Morocco.

Keywords: global performance, economic performance, social performance, environmental performance, SSE, association, structural equation.

WAVELETS APPLICATION IN MACHINE LEARNING: A REVIEW

Geetika

Manav Rachna University, Master's Student, Department of Sciences (Mathematics)

Aparna Vyas

Manav Rachna University, Mathematics Faculty, Department of Sciences (Mathematics)

ABSTRACT

Wavelets have emerged as a powerful tool in various domains, including signal processing, image analysis and data compression. They offer a powerful and flexible approach for decomposing signals into elementary components at different positions and scales, allowing complex data to be analyzed and reconstructed with high precision. With the rapid growth of machine learning techniques, researchers have explored the integration of wavelet analysis with machine learning algorithms to enhance their performance and capabilities. This review paper provides an overview of the properties of different types of wavelets, wavelet transform, machine learning, and machine learning algorithms. It also sheds light on the promising potential of incorporating wavelet analysis into machine learning algorithms, opening new avenues for improved performance and innovative applications.

Keywords: Wavelets, Machine learning, Feature extraction, Data pre-processing, Time-frequency analysis, Anomaly detection, Support vector machines, Decision trees.

1. Introduction

As technology advanced, researchers have recognized the potential of combining wavelet analysis with machine learning algorithms to further enhance their performance and capabilities.

The integration of wavelet analysis and machine learning is quite promising to address challenges in feature extraction, data pre-processing, time-frequency analysis [4][8] etc. By combining the strengths of both approaches, the fusion of wavelets and machine learning algorithms can lead to improved accuracy and resilience in various domains [5]. Additionally, this integration can enable effective analysis of complex and high-dimensional data, while providing insights into the underlying structures and patterns.

Wavelets are mathematical tools and functions that have gained significant importance in various fields, including signal processing, image analysis, and data compression [6].

The limitations of the Fourier Transform, including its fixed time-frequency resolution, global analysis approach, lack of localization, difficulty in analyzing transients, and boundary effects, led to the development of the Wavelet Transform [14]. Unlike the Fourier Transform, Wavelet Transform offers variable time-frequency resolution, adaptability to time-varying signals, and precise localization capabilities. These advantages make wavelets a powerful tool for analyzing signals with rapidly changing features, non-stationary characteristics, and transients, making them invaluable in fields such as signal processing, image analysis, and data compression where the Fourier Transform may fall short [2].

On the other hand, Machine learning is a subfield of artificial intelligence [1] that focuses on the development of algorithms and statistical models that facilitate computer systems to learn and make predictions or decisions without the need for explicit programming [11]. It is concerned with the construction and training of models that can analyze and interpret data, recognize patterns, and improve their performance over time as they are exposed to more data. Machine learning has a wide range of techniques and approaches, including supervised learning, unsupervised learning, semi supervised learning and reinforcement learning [3].

This review paper aims to provide a review of the applications of wavelets in machine learning and contribute to the growing body of knowledge in this domain. It seeks to inspire researchers and practitioners to explore the potential of wavelet analysis in enhancing machine learning algorithms, ultimately leading to improved performance, new applications, and advancements in the field.

2. Wavelets

Wavelets originated back in 1980s when new methods for signal analysis were being explored. The development of wavelets can be seen as a natural progression from the more established field of Fourier analysis.

Fourier analysis is a powerful tool that decomposes a signal into its constituent frequency components. However, it has limitations when it comes to analyzing signals with localized features or non-stationary properties. These limitations prompted researchers to seek alternative approaches that could provide better time-frequency localization and capture transient or rapidly changing phenomena [10].

The concept of wavelets emerged as a solution to address these limitations. Wavelets are small, localized waveforms that can be scaled and shifted to analyze signals at different resolutions and positions. Unlike the Fourier transform, which decomposes a signal into a fixed set of sinusoidal basis functions, wavelet analysis allows for a more flexible and adaptive

representation of signals. This flexibility enables the analysis of signals with varying frequency content over time and the identification of localized features within a signal [6].

2.1 Types of Wavelets

There are numerous wavelet families, and each has its unique properties and characteristics that make them suitable for different applications. Some of the popular wavelet families include:

Daubechies wavelets are among the most popular wavelets for signal processing applications. They are orthogonal and have compact support, which means that they can capture both frequency and time information of a signal accurately [6]. Daubechies wavelets are also scalable, which allows them to capture features at different scales [Fig 1][12].

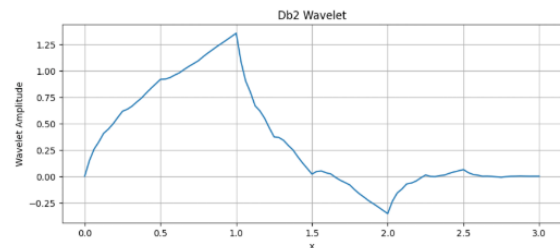

Figure 1: Daubechies Wavelets

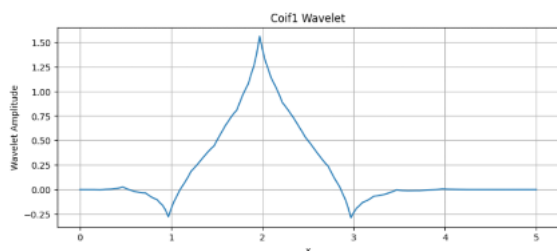

Figure 2: Coiflet Wavelets

Symlet wavelets are similar to Daubechies wavelets, but they have better frequency localization properties [6], which make them more suitable for applications that require accurate frequency analysis. Symlet wavelets are also orthogonal and have compact support, which allows them to capture both frequency and time information accurately [Fig 3][12].

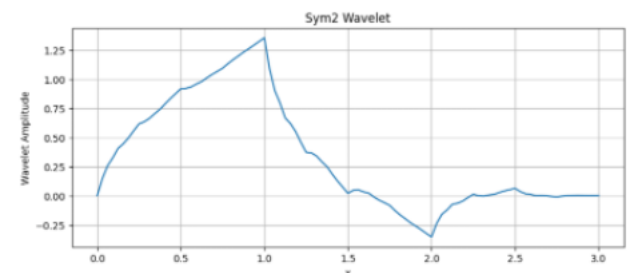

Figure 3: Symlet Wavelets

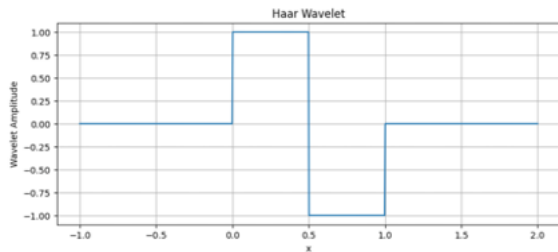

Figure 4: Haar Wavelets

Haar wavelets are the simplest wavelets and are often used as a benchmark for

Meyer wavelets are well-suited for applications that require good time-frequency localization and regularity. These wavelets have a smooth and continuous wavelet function, which allows them to capture both high and low-frequency components of a signal accurately [Fig 5][6].

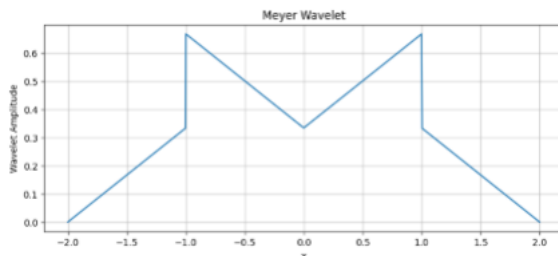

Figure 5: Meyer Wavelets

comparing other wavelet families [6]. They have a step-like waveform and can accurately capture discontinuities and edges in signals. Haar wavelets are also computationally efficient, which makes them suitable for real-time applications [Fig 4][8].

The choice of wavelet family depends on the application requirements, such as frequency and time resolution, localization, regularity, and computational efficiency.

3. Wavelet Transform

It is a mathematical technique used to decompose a signal or data into different scales or resolutions. It provides a way to analyze the frequency content of a signal with varying resolution. It allows for the extraction of relevant features from signals, denoising, compression, and other signal processing tasks. This transformation is particularly valuable when working with non-stationary signals, where the frequency content changes over time [4].

There are 2 primary types of Wavelet Transform:

Continuous Wavelet Transform: It is a time-frequency analysis technique that provides a continuous representation of a signal in the time-frequency domain. It employs a continuous wavelet function that undergoes dilation and translation across the signal. This process enables the examination of local frequency characteristics at various scales. The CWT is suitable for analyzing non-stationary signals with changing frequency components over time [10].

Discrete Wavelet Transform: It is a widely used wavelet transform that operates on discrete-time signals or data. It decomposes a signal into a set of wavelet coefficients at different scales and positions. It uses a discrete set of wavelet functions obtained through scaling and translation operations. It provides a multi-resolution analysis of the signal by successively dividing it into approximation and detail coefficients at different levels of resolution [6][12].

4. Machine Learning

Machine learning is a sub-field of artificial intelligence (AI) [1] that focuses on the development of models and algorithms capable of learning and improving their performance through the analysis of data. It enables computers to identify patterns, make predictions, or take actions without explicit programming. ML finds applications in various industries, such as autonomous systems, data-driven decision-making, natural language processing and image recognition [11].

4.1 Types of Machine Learning

4 main types of Machine learning based on the learning process and the availability of labeled training data:[3]

Supervised Learning: In this type of learning, the algorithm learns from labeled training data, in which each input example is associated with a corresponding target or output label. We find

a mapping from inputs to outputs, enabling the algorithm to make predictions or classify new, unseen data. Common tasks include regression, and classification [1][3][7].

Unsupervised Learning: Here, we deal with unlabeled data, where the algorithm works to find patterns, relationships, or structures within the data without extra information. Clustering is a common type of unsupervised learning, in which the algorithm groups similar data points together based on their inherent characteristics. Other tasks include dimensionality reduction, anomaly detection, and generative modeling [1][3][7].

Semi-Supervised Learning: It is a machine learning approach that combines a limited set of labeled data, where each data point has known output labels, with a more extensive set of unlabeled data, where data points lack associated output labels. It aims to enhance model performance by harnessing the information within the unlabeled data [3].

Reinforcement Learning: It is a machine learning technique where agents learn by taking actions in an environment to maximize cumulative rewards. It's like trial and error learning, where agents receive feedback through rewards or penalties based on their actions. This approach finds applications in fields like gaming, recommendation systems, etc., enabling agents to make better decisions over time [3][7].

4.2 Machine Learning Algorithms

Mathematical models that use statistical techniques and optimization methods to automatically learn patterns, relationships, and rules from training data and apply them to new, unseen data.

Decision Trees: A decision tree is a graphical representation of choices and their outcomes organized in a tree structure. Nodes in the tree symbolize events or decisions, and edges represent decision rules or conditions [8]. Each node corresponds to a group of attributes to be classified, while each branch represents a possible attribute value or outcome [1][9].

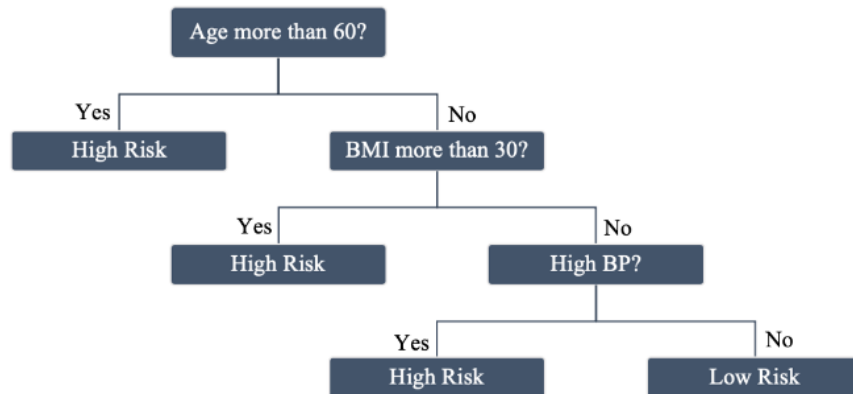

Figure 6: Decision Tree (Heart Attack Risk)

Random Forest: A collective algorithm that combines multiple decision trees to make predictions. It creates a collection of decision trees (forest), each of which are trained on a subset of the data and features, and aggregates their predictions to improve accuracy and handle complex datasets [7].

Naive Bayes: A classification technique based on Bayes' theorem that calculates the conditional probabilities of features given a class label [8]. It is commonly used for text classification and spam filtering tasks [1][3].

K-Nearest Neighbors: It is a very simple yet effective supervised machine learning algorithm. It is primarily used for classification and regression. It operates on the principle of similarity, making predictions based on the data points most resembling the one being analyzed [1][3].

Support Vector Machines: A supervised learning algorithm that finds a hyperplane to separate data points into different classes based on a maximum margin [8]. It uses kernel functions to handle both linearly separable and non-linearly separable data [1][9].

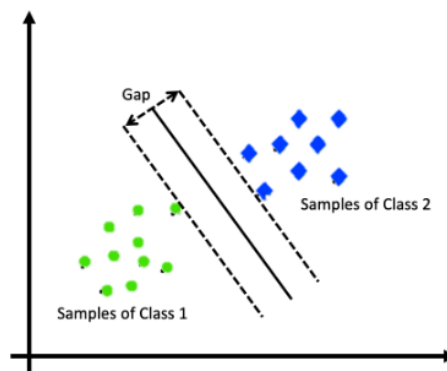

Figure 7: Support Vector Machine

5. Applications of Wavelets in Machine Learning

Wavelets, a mathematical tool for analyzing signals and data, have found various applications in machine learning. Here are some notable applications of wavelets in machine learning:

Feature Extraction: Wavelet analysis can be used to extract informative features from data. By decomposing signals or images into different frequency components at various scales, wavelets provide a multi-resolution representation that captures both local and global characteristics. These extracted features can then be used as inputs for machine learning algorithms, improving their ability to capture relevant patterns and structures in the data [8].

Data Preprocessing: Wavelet transforms can be applied to preprocess and denoise data. By removing noise or irrelevant details in the wavelet domain, the transformed data can have improved signal-to-noise ratio and enhanced information content. This pre-processing step can lead to more accurate and robust machine learning models [8].

Time-Frequency Analysis: Wavelets enable time-frequency analysis by capturing both temporal and spectral information simultaneously. This is particularly useful for analyzing non-stationary signals or time-varying data, where traditional Fourier-based techniques may not be sufficient. Machine learning algorithms can leverage wavelet-based time-frequency representations to better understand temporal dynamics and frequency patterns in the data [5].

Anomaly Detection: Wavelet analysis can help in identifying anomalies or outliers in datasets. By comparing the reconstructed signal from the wavelet coefficients with the original data, deviations or discrepancies can be detected. This is valuable in various applications such as fraud detection, fault diagnosis, and outlier detection in sensor data [1][4].

Image and Signal Processing: Wavelets have proven to be effective in image and signal processing tasks. They can be utilized for image compression, denoising, edge detection, and texture analysis. Wavelet-based techniques can enhance the quality of images or signals, making them more suitable for subsequent machine learning analysis [6].

Time Series Analysis: Wavelets are well-suited for analyzing and forecasting time series data. They can decompose a time series into different scales, allowing for the identification of trends, patterns, and periodic components at different frequencies. This enables improved modeling and prediction of time-dependent phenomena using machine learning algorithms [1][4].

6. Conclusion

In conclusion, the integration of wavelet analysis with machine learning algorithms offers promising applications in various domains such as feature extraction, data preprocessing, time-frequency analysis, anomaly detection, and image and signal processing. By incorporating wavelets into machine learning models, researchers can enhance performance, handle non-stationary data, and improve predictions. However, challenges remain in parameter selection

and handling high-dimensional data. The evolution of machine learning combined with wavelet analysis presents exciting opportunities for future advancements. This review paper serves as a valuable resource for understanding the applications of wavelets in machine learning and encourages further exploration in this dynamic field.

References

- [1] Bhasin, H. (2020). *Machine Learning for Beginners* (1st Ed.). BPB Publications.
- [2] Bhatnagar, R. and Vyas, A. (2020). *Image Processing using Multiscale Transform: A Review*. ISBN No. 978-625-7139-21-2.
- [3] Çelik, O. and Altunaydin, S. S. (2018). A Research on Machine Learning Methods and Its Applications. *Journal of Educational Technology & Online Learning*, 1(3), doi: 10.31681/jetol.457046.
- [4] Chen, T. (2023). Application of wavelet theory to enhance the performance of machine learning techniques in estimating water quality parameters (case study: Gao-Ping River). *Water Science & Technology* 00(0),1. doi: 10.2166/wst.2023.047.
- [5] Dumitrescu, C., Costea, I.M., Nemtanu, F.C., Stan, V.A. and Gheorghiu, A.R. (2014). Application of the Wavelet Transform in Machine-Learning. *U.P.B. Sci. Bull., Series A*, 76(4). ISSN 1223-7027.
- [6] Guo, T., Zhang, T., Lim, E., López-benítez, M., Ma, F., and Yu, L. (2022). A Review of Wavelet Analysis and its Applications: Challenges and Opportunities. *ACCESS*.
- [7] Jin, W. (2020). Research on Machine Learning and Its Algorithms and Development. *Journal of Physics: Conference Series* 1544(2020)012003. doi: 10.1088/1742-6596/1544/1/012003.
- [8] Katiyar, N., Gupta, S., Yadav, A.K., and Yadav, D. (2021). Wavelet Tree ensembles with Machine Learning and its classification. *Journal of Physics: Conference Series*, 1998(2021)012001. doi: 10.1088/1742-6596/1998/1/012001.
- [9] Mahesh, B. (2020). *Machine Learning Algorithms - A Review*. *International Journal of Science and Research (IJSR)*, 9(1). doi: 10.21275/ART20203995.
- [10] Nehra, R., Joseph, R. and Vyas, A. (2020). Comparison of Image Denoising Using Wavelet Transform and Wavelet Packet Transform. *Tokyo Summit II: 2nd International Conference on Innovative Studies of Contemporary Sciences*, Tokyo, Japan, pp. 108-115, ISBN No. 978-625-7139-21-2.
- [11] Sharifani1, K., Amini, M. (2023). Machine Learning and Deep Learning: A Review of Methods and Applications. *World Information Technology and Engineering Journal*. 10(07)

- [12] Thakral, S. and Manhas, P. (2018). Image processing by using different types of Discrete wavelet transform. *Advanced Informatics for Computing Research*. Singapore: Springer, July 14–15 2018:499–507.
- [13] Vimala1, C., Priya1, P.A., and Subramani, C. (2019). Wavelet transform approach for image processing – A research motivation for engineering graduates. *International Journal of Electrical Engineering \& Education*. 0(0) 1-12.doi: 10.1177/0020720919825815.
- [14] Vyas, A., Yu, S., and Paik, J. (2018). *Multiscale Transforms with Application to Image Processing*. Springer Publications.
- [15] You, N., Han, L., Zhu, D., and Song, W. (2023). Research on Image Denoising in Edge Detection Based on Wavelet Transform. *Applied Sciences*, 13, 1837. <https://doi.org/10.3390/app13031837>.

**ENHANCING INFORMATION RETRIEVAL THROUGH KNOWLEDGE
ORGANIZATION AND METADATA: A STUDY OF UNIVERSITY LIBRARIES**

Djoumana nour Elhouda LEMOUNES

Baku State University, Library and information science, Resources, And Information Research Systems, Baku,
Azerbaijan.

ABSTRACT

This research study investigates the critical role of knowledge organization and metadata in elevating information retrieval processes within university libraries. University libraries are bastions of knowledge, serving diverse user communities with ever-expanding digital resources. In this dynamic information landscape, the effective organization and metadata enrichment of these resources are indispensable for facilitating efficient access, thereby enhancing students' and scholars' academic and research pursuits. The study also explores knowledge organization practices within university libraries, emphasizing the significance of classification, taxonomy development, and indexing schemes. It delves into the integration of controlled vocabularies, ontologies, and semantic web technologies as potent tools for streamlining resource discovery. Furthermore, the study examines the intersection of knowledge organization with emerging technologies, such as artificial intelligence and natural language processing, to assess their potential for automating classification and content enrichment in university library collections. In parallel, the research inquires into the diverse facets of metadata creation, management, and application within university libraries. It scrutinizes metadata standards, their adherence, and evolving roles in digital library ecosystems. Particular emphasis is placed on metadata's pivotal role in enhancing resource visibility and discoverability, particularly in the realms of institutional repositories and digital archives. To empirically evaluate the impact of knowledge organization and metadata in university libraries, this study conducts an extensive survey of librarians, faculty members, and students to gauge user satisfaction, information retrieval efficiency, and the overall user experience. The research explores the correlation between advanced knowledge organization, metadata practices, and improved academic outcomes, including research productivity and information literacy. The research findings significantly affect university library professionals, administrators, and information science educators. By shedding light on the best practices and emerging trends in knowledge organization and metadata, this study aims to guide university libraries in optimizing their information retrieval systems to meet the ever-evolving needs of their academic communities. Ultimately, it aspires to contribute to the broader mission of fostering knowledge creation and dissemination within the academic sphere.

Keywords: Meta Data, Information science, libraries, Academic

DIGITAL INDIA PROGRAMME

Purnima

Dr., Vasant Kanya Mahavidyalaya Admitted to the privileges of Banaras Hindu University, Varanasi

Shivender Rahul

Dr., Maharashtra National Law University, Nagpur

ABSTRACT

India's digital revolution has been remarkable in recent years, with the rapid adoption of smartphones, increased internet connectivity, and the government's drive towards a digital economy. It has opened up tremendous prospects for economic growth across various sectors of the economy. With the government's focus on digital transformation and investments in digital technologies, India is well-positioned to continue to achieve further economic growth with a focus on the Digital Financial Revolution brought by online payment gateways.

Digitalization is empowering citizens through educational resources and access to online health and social welfare schemes based on the three pillars of Digital Reformation:

- 1) A Digital Identification that will verify the end User
- 2) A bank account for Immediate Transfer of Subsidies and Payments
- 3) A device for web access to all services

Yet, there's a debate around the Digital India Programme discoursing the barriers to realizing the digitalization campaign, including problems like illiteracy, digital illiteracy, gender discrimination, lack of infrastructure, lack of access to the internet and unavailability of devices. The paper tries to assess the socio-economic impact of the Digital India Programme with a primary focus on the Varanasi district. Varanasi proposed to develop as a smart city is a representative city of India, a melting pot for students, it is also a city which encompasses urban, semi-urban and rural populations in its ambit.

The paper will offer insight into the participation of Indian citizens in the Digital India programme for inclusive economic growth and sustainable development and also help in preparing a roadmap for future policy framework and developing infrastructure for empowering the poor and marginalized sections of society, bridging the gender divide and gap between urban and rural areas for effective implementation of the Digital India Programme.

PROSPECTS OF EU-GEORGIA ECONOMIC AND TRADE RELATIONS

Gvantsa Geliashvili

Sulkhan-Saba Orbeliani University, Technology and Business Administration Faculty, Tbilisi, Georgia.

ABSTRACT

Georgia has made a long way and progress since 1993, the time when the country signed the first agreement with the EU. The EU integration process has achieved impressive progress in recent years. Georgia is an important strategic partner of the European Union in the regional geopolitical, and economic stabilization process.

Georgia strongly supports EU the “open door policy” and participates in the association process, which was represented by the European Union with the goal of eventual European Union membership. Georgia is implementing new reforms to fulfill certain requirements set out by the European Union. Thus, the prospects of European Union membership have become the main engine for regional economic cooperation and complex domestic reforms. EU consequently needs to support and guide the ongoing process. On the other hand, Georgia’s accession to the European Union will have a positive impact, and add vitality and vibrancy to the EU’s geopolitical and economic policies.

The EU provides several tools _ support for improving the investment environment, and trade relations, and delivering economic growth. EU-Georgia strategic partnership aims to support and guide Georgian and European businesses and foster a conducive environment for them, to collaborate and business relations between the two strategic partners.

This article is written reviewing and analyzing books, reports, and articles that are related to the EU perspectives of Georgia, and will discuss the prospects of Georgian integration into the European Union. Georgia has made significant reforms toward democratization, and sustainable growth. There is no question that Georgia belongs to Europe and should one day become a member of the European Union. However, despite the positive progress mentioned above, Georgia still needs to make reforms, diversify its exports, modernize the agricultural sector, improve the business environment, and boost investment, by tackling informality, the settlement of regional conflicts, and strengthening the rule of law.

Keywords: European Union, strategic partner, integration, membership, Georgia.

ECONOMIC CONSEQUENCES FOR GEORGIA AFTER COVID 19

Gvantsa Geliashvili

Sulkhan-Saba Orbeliani University, Technology and Business Administration Faculty, Tbilisi, Georgia.

ABSTRACT

The Covid 19 was a global distribution across economies, businesses, and societies. Some sectors of the economy were hit particularly hard. Due to its location, the first cases appeared in Georgia relatively late, giving the country more time to prepare and use the control strategy. However, the last years were incredibly important for the Georgian economy _ several business companies faced tremendous challenges, ranging from reducing production, restrictions in foreign trade, especially exports, and supply chain disruptions to fast shifts in demand and raised commodity prices. With the goal of reducing the rapid transmission of Covid 19, Georgia implemented drastic government strategies and a wide set of initiatives to take measures about this economic downturn. Thus, Georgia managed to avoid the same level of economic damage experienced in other countries during the pandemic. In the first half of 2020, GDP dropped by 6, 2 % and rebounded to 10,4% in 2021. Despite notable issues, the Georgia-EU trade in goods and services rose and reached a new record in 2021. But we should keep in mind that the Georgian economy was also performing very well before the pandemic. It had been forecast to grow by 4.6 % in 2020 according to the IMF's World Economic Outlook from October 2019. Nowadays, Gains in investment, exports, and tourism are the main drivers of these achievements.

The main aim of this article is to examine the economic environment in Georgia in the face of the crisis caused by Covid 19. The article analyzes the macroeconomic policy response to covid pandemic crisis in Georgia. The study proves that fiscal and monetary tools introduce optimistic consequences for the Georgian economy.

Keywords: economy, trade, Georgia, Covid 19.

**EXAMINING THE COURSE OF INTERACTION BETWEEN THE DEMOCRATIC
SECT OF AZERBAIJAN AND THE SOVIET UNION BETWEEN 1945-1946**

Mohammad Jaafar Chamankar

Dr., Faculty of History Department of Urmia University.iran

Sakine Babaei

Master of History of Islamic Iran

ABSTRACT

The emergence of the Azerbaijan Democratic Sect was one of the most important political events in Iran in the 20th century, which was formed between August 1945 and the end of 1946 following the policies of Reza Shah Pahlavi and with the support of the Soviet government.

The Democratic Party of Azerbaijan, with the support and intervention of the Soviet military, provided the basis for the establishment of an autonomous government in Azerbaijan. The secret documents that have been revealed from the Soviet government consider the formation of this government as a result of Stalin's direct order. In order to secure their interests and oil concessions in northern Iran, the Soviet forces incited, supported and guided the democratic sect of Azerbaijan and used them as a pressure tool to put pressure on the central government to obtain concessions. One of the obvious manifestations of the support of the autonomous government of Azerbaijan by the Soviet government was the increase in extensive communications and interactions with the autonomous government of Azerbaijan and of course all aspects of military, commercial, commercial, industrial, cultural, scientific and educational. It impressed me. Examining the government of the sect and its relations and interactions with the Soviet government is the main goal of this research and it is intended to examine the foreign relations of the Democratic sect with the Soviet government.

Keyword: Iran, contemporary history, Mohammad Reza Shah Pahlavi, Azerbaijan, democratic sect, Soviet Union, relations

**“LINGUISTIC MIXING IN MUSICAL WORK: A STUDY OF FRENCH AND
ENGLISH
USES IN THE CONGOLESE RUMBA SONG”**

Abraham Ngalouo-Antso

Université Marien Ngouabi, Brazzaville (Congo)

ABSTRACT

The present communication aims to discuss the uses of French and English in Lingala texts in the Congolese Rumba song. In many of his concerts, Jimmy Cliff, a famous Jamaican musician, uses to say: *music is a universal language*. This suggests that the acoustic resonance of a melody is sometimes more important than the words of the text to the fans' appreciation. Many fans throughout the world have loved O'tis Redding's and Bob Marley's songs without knowing the text words. Similarly, the greatest Rumba stars like Luambo Makiadi Alias Franco, Tabuley and Papa Wemba owe their international recognition to their numerous fans all over the world. Surprising enough, many of their fans don't speak Congolese languages.

Actually, Rumba songs are produced mainly in Lingala, the most spoken national language in both, the Republic of Congo and the Democratic Republic of Congo. Rumba music has played a major role in culture, education and socialization through Lingala language. However, the occurrence of French and English terms in Lingala in most of Rumba songs has so far received less attention. The present paper belongs to the domain of sociolinguistics.

It is guided by the hypothesis that the rumba musicians use French and English to fill lexical gaps and for the sake of prestige. The investigation calls for a Synchro-diachronic approach.

Above all, Borrowings, interferences, code switching are embedded in the Congolese Rumba song. The linguist processes impoverish local languages. The audience should receive them with critical spirit since linguistic mixing in Rumba results from the musicians' inspiration.

Keywords: rumba, linguistic mixing, French, English, Lingala

**EXTRAVERSION, SELF-CONCEALMENT, AND INTERPERSONAL
DIFFICULTIES IN UNIVERSITY STUDENTS**

Sana Shahid

University of Management and Technology, Department of Clinical Psychology, School of Professional
Psychology, Lahore

ABSTRACT

Universities play a pivotal role in nurturing emotional, social, and interpersonal skills, equipping graduates for various professional paths. Challenges such as adjustment, stress, and financial strains, commonly faced by individuals aged 18-27 in academic settings, have repercussions on both mental and physical well-being, leading to fatigue, anxiety, and diminished self-esteem. While interpersonal connections are essential, students often confront obstacles like communication issues, divergent viewpoints, and conflicting values. Roughly one-third of university students encounter these hurdles, impacting their mental and social equilibrium. Such complexities can trace back to difficulties in regulating emotions, distorted thought patterns, and a tendency to conceal one's true feelings. Individual personality traits, cultural factors, and situational demands also contribute to the inclination to withhold information. Protective factors, including self-assurance and nurturing environments, can alleviate these challenges. Extraversion, as a personality trait, facilitates effective social interactions. Additionally, cultural contexts, such as collectivist societies like Pakistan, exert influence on confidence levels and personal boundaries. Given these considerations, the present study aims to identify the predictors of interpersonal difficulties among university students. Employing a correlational research design, data were gathered from 300 university students (141 men, 159 women) using convenience sampling. Indigenous scales—extraversion scale (Imran & Khurshid, 2022), self-concealment scale (Javed & Jabeen, 2018), and interpersonal difficulties scale (Saleem et al., 2014)—were utilized for data collection. Linear regression analysis was employed to discern the factors contributing to interpersonal difficulties in university students. The findings unveiled that academic programs and self-concealment were positive predictors of interpersonal difficulties in university students. These results were interpreted in the context of existing literature and cultural nuances. The study suggests the need for further research that delves deeper into these variables.

Keywords: Extraversion, Self-Concealment, Interpersonal Difficulties, University Students.

**PREVALENCE OF MALARIA AMONG WOMEN IN KEBBI STATE,
NIGERIA**

Ganya, Adamu Hauni

Usmanu Danfodiyo University, Sokoto, (Nigeria), Faculty of Physical and Computing Sciences, Department of Statistics.

ORCID: 0000-0002-7173-2909

Dauda, Hauwa

Usmanu Danfodiyo University, Sokoto, (Nigeria), Faculty of Physical and Computing Sciences, Department of Statistics.

ORCID: 0000-0002-8319-1484

Ango, Monica

Usmanu Danfodiyo University, Sokoto, (Nigeria), Faculty of Physical and Computing Sciences, Department of Statistics.

ORCID: 0000-0001-7860-8292

ABSTRACT

Malaria is a febrile parasitic infection caused by plasmodium characterized by fever headache, nausea belonging to the genus Plasmodium transmitted by female Anopheles species mosquitoes. Our understanding of the malaria parasites begins in 1880 with the discovery of the parasites in the blood of malaria patients by Alphonse Laveran (CDC Intervention to prevent or treat malaria in the malaria endemic world 20120. Malaria is among the leading, most widespread and serious communicable diseases in the world. It is a major public health problem, and is endemic in approximately 130 countries and territories including those that have not reported malaria recently, but reported cases in the period 1990 – 2003 in 2000, the African summit on Roll Back Malaria (RBM) was held in Abuja, Nigeria. According to the World Health Organization (WHO), more than one million people die of malaria every year, mostly infants, young children and pregnant women and most of them in Africa. The WHO estimates also show that a child dies of malaria every 30 seconds. This is disease that is both preventable and curable. The following recommendations were given in order to pave ways changing the negative perception of the community towards the prevalence of malaria among women in Kebbi State, Nigeria. Member of the community should be health educated on the various roles to play by the State Ministry of Health. The Government should assign competent and dedicated personnel to tackle the prevalence of malaria in collaboration with NGO's.

Keywords: Malaria, Women, Health, Prevention and Treatment.

**THE ROLE OF MENTORSHIP IN ENHANCING PSYCHOLOGICAL WELL-BEING
OF UNDERGRADUATES: A COUNSELLING PSYCHOLOGY PERSPECTIVE**

Moruf Adebayo ABIDOGUN

Lagos State University of Education, Oto/Ijanikin, Department of Counselling Psychology Education, College of Specialised and Professional Education, Kilometres 30, Badagry Expressway, P.M.B 007 Festac Town, Lagos state, Nigeria.

ORCID ID: 0000-0001-7958-6371

ABSTRACT

This paper explores the significant role of mentorship in enhancing the psychological well-being of undergraduate students from a counselling psychology perspective. Mentorship programs have gained awareness as a valuable resource for supporting students' personal and academic development. Paper focused on mentorship and its effects on psychological well-being, highlighting the benefits, challenges, and best practices in implementing mentorship programs for undergraduates. The findings emphasize the importance of mentorship in fostering self-confidence, resilience, academic success, and mental health among undergraduate students and mentoring techniques in counselling psychology. Recommendations was integrating mentorship into higher education institutions to optimize the psychological well-being of undergraduates.

Keywords: Mentorship, Psychological well-being, Undergraduate students and Counselling Psychology.

Introduction

An undergraduate program refers to the first level of formal education pursued after completing secondary education (high school). It typically leads to a bachelor's degree and is offered by universities and colleges. Undergraduate studies provide students with a broad and foundational education in a specific field of study, allowing them to develop essential knowledge, skills, and critical thinking abilities. Counselling psychology is a field of psychology that focuses on helping individuals address their emotional, social, and personal concerns to improve their well-being and functioning. Mentorship is a dynamic relationship between a more experienced individual, known as the mentor, and a less experienced individual, known as the mentee. The mentor provides guidance, support, and advice to help the mentee develop personally and professionally. This concept has been present in human society for centuries, with historical examples such as Socrates mentoring Plato and Plato mentoring Aristotle. While there are no

specific authors associated with the concept of mentorship, many scholars and practitioners have explored its significance and benefits.

In recent years, there has been a growing recognition of the importance of psychological well-being in promoting academic success and wholesome satisfaction among undergraduate students (Credé, Roch, & Kieszczyńska, 2010). Numerous factors contribute to the psychological well-being of students, including a sense of belonging, academic support, and personal development opportunities. One such opportunity that has gained considerable attention is mentorship. Mentorship programs aim to provide guidance, support, and role modeling to students as they navigate their academic and personal lives (Allen, Eby, Poteet, Lentz, & Lima, 2004). Psychological well-being refers to the total state of an individual's mental and emotional health, encompassing positive feelings, functioning, and a sense of satisfaction with life. It involves factors such as self-acceptance, positive relationships, autonomy, personal growth, and a sense of purpose (Keyes, 2002; Seligman, 2002; Ryan & Deci, 2000). This paper explores the role of mentorship in enhancing the psychological well-being of undergraduate students, considering its benefits, challenges, and best practices.

Theoretical frameworks

Integrating mentorship and counselling psychology can be a valuable approach for supporting personal and professional development. While specific theoretical frameworks focusing exclusively on the integration of mentorship and counselling psychology may be limited, there are various theories and models that can be applied to this context. These are two theoretical perspectives: cognitive-behavioural approach and psychodynamic perspective, highlighting their potential integration with mentorship and counselling psychology.

1. Cognitive-Behavioural Approach to Mentoring:

The cognitive-behavioural approach emphasizes the interplay between thoughts, behaviours, and emotions. When integrated with mentorship and counselling psychology, this approach focuses on helping mentees identify and modify unhelpful thinking patterns, develop more effective behaviours, and manage their emotions. Mentors who adopt this approach can guide mentees in setting goals, monitoring progress, and employing cognitive and behavioural strategies to overcome challenges. This framework emphasizes collaboration, active learning, and the development of practical skills (Lent & Brown, 2008; Brown, Lent & Larkin, 2019).

Albert Bandura: Bandura's social cognitive theory emphasizes the role of observational learning, self-efficacy, and self-regulation in behaviour change. His work can be applied to mentorship by emphasizing the importance of modeling, providing feedback, and fostering self-efficacy (Bandura, 1977).

Aaron Beck: Beck's cognitive therapy focuses on identifying and challenging negative thoughts and beliefs. Applying this theory to mentorship can involve helping mentees recognize cognitive distortions, reframe their thinking, and develop more adaptive cognitive patterns (Beck, 1976).

2. Psychodynamic Perspective on Mentorship:

The psychodynamic perspective emphasizes the unconscious processes, early life experiences, and the therapeutic relationship. When integrated with mentorship and counseling psychology, this approach focuses on exploring the mentee's internal conflicts, emotions, and unconscious dynamics. Mentors who adopt this perspective aim to create a safe and trusting relationship where mentees can gain self-awareness, understand their motivations, and develop insight into their patterns of behavior and relationships (Freud, 1916-1917; Jung, 1968).

Sigmund Freud: Freud's psychoanalytic theory explores the unconscious mind, defense mechanisms, and early childhood experiences. In mentorship, this perspective can involve helping mentees gain insight into unconscious influences on their behaviour and relationships (Freud, 1900).

Carl Jung: Jung's analytical psychology emphasizes individualization, the exploration of archetypes, and the integration of the self. Applying this theory to mentorship involves guiding mentees in understanding their personal narratives, exploring their individualization process, and identifying their strengths and potential (Jung, 1964).

Benefits of Mentorship on Psychological Well-being

1. Enhanced Self-Confidence: Mentorship relationships offer undergraduates a supportive and non-judgmental environment to discuss their aspirations, fears, and goals. Through regular interactions with their mentors, students develop a sense of self-confidence, allowing them to explore their potential and overcome self-doubt (Dreher & Cox, 2000).

2. Academic Success: Mentors provide guidance and resources that aid undergraduates in navigating the academic challenges they may encounter. Mentorship fosters a positive academic climate by encouraging effective study habits, time management skills, and providing guidance on course selection. This support positively impacts students' academic performance and contributes to their total psychological well-being (Kram, 1985).

3. Personal Development: Mentorship enables undergraduates to develop important life skills, such as problem-solving, decision-making, and goal-setting. Mentors act as role models, sharing their experiences and expertise, thereby helping students to develop a clearer understanding of their own values, interests, and career aspirations (Zachary, 2000).

4. Emotional Support and Resilience: Mentorship relationships offer emotional support, which is crucial for undergraduates' psychological well-being. Mentors provide a safe space for

students to express their concerns, challenges, and anxieties, fostering resilience and coping skills. The presence of a supportive mentor has been shown to mitigate stress, anxiety, and depression among undergraduate students (Sánchez-Hernández, 2016).

5. Supporting Career Development: Mentorship relationships offer opportunities for mentees to gain insights into career paths, develop professional networks, and clarify their career goals. Mentors provide valuable guidance and share their experiences, assisting mentees in making informed decisions and fostering a sense of purpose (Kram & Isabella, 1985).

Challenges and Considerations in Mentorship Programs

1. Matching Process: Ensuring a successful mentorship program begins with careful matching of mentors and mentees. Factors such as shared interests, compatible personalities, and professional goals must be considered to create mutually beneficial relationships (Eby, Allen, Evans, Ng, & DuBois, 2008).

2. Time Commitment: Mentorship programs require time and dedication from both mentors and mentees. Managing expectations and setting clear guidelines regarding the frequency and duration of meetings is essential for maintaining a successful mentorship relationship (Zellers, Howard, & Barcic, 2008).

3. Diversity and Inclusion: Mentorship programs should strive to be inclusive and provide access to diverse mentors who can relate to the experiences and backgrounds of a wide range of undergraduate students. This fosters a sense of belonging and enables students to explore diverse perspectives (Johnson, Kram, & Simon, 2013).

Best Practices for Implementing Mentorship Programs

1. Comprehensive Training: Providing mentors with training on active listening, effective communication, and mentoring techniques equips them with the necessary skills to support undergraduate students effectively (Eby, Rhodes, & Allen, 2010).

2. Regular Evaluation and Feedback: Regular assessment of mentorship programs allows for continuous improvement. Gathering feedback from both mentors and mentees helps identify areas of success and areas that require adjustment or enhancement (Ragins & Kram, 2007).

3. Institutional Support: Higher education institutions play a vital role in fostering mentorship programs. Providing resources, recognition, and institutional support demonstrates the institution's commitment to the well-being and success of undergraduate students (Tovar, Simon, & Lee, 2012).

4. Long-Term Mentorship: Long-term mentorship relationships have been found to have a more significant impact on undergraduate students' psychological well-being. Encouraging mentors

and mentees to sustain their relationships beyond the academic year or graduation supports ongoing personal and professional growth (Kram & Isabella, 1985).

Mentoring Techniques in Counselling Psychology

Mentoring is an essential aspect of professional development in the field of Counselling Psychology. It involves a supportive and collaborative relationship between a more experienced mentor and a mentee, aimed at enhancing the mentee's personal and professional growth. These are some techniques commonly utilized in Counselling Psychology mentoring:

1. Establishing a Trusting Relationship:

Building trust is crucial for an effective mentoring relationship. Trust facilitates open communication, vulnerability, and a safe space for personal and professional growth. Mentors can establish trust by demonstrating empathy, active listening, and maintaining confidentiality (Eby et al., 2008).

2. Goal Setting and Action Planning:

Collaboratively setting goals and creating action plans is an effective technique to enhance mentees' professional development. Setting specific, measurable, achievable, relevant, and time-bound (SMART) goals enables mentees to focus on specific areas of growth and track their progress (Lockwood, 2005).

3. Providing Constructive Feedback:

Giving feedback is an essential mentoring skill. Effective mentors provide timely, specific, and constructive feedback that highlights strengths and areas for improvement. Feedback should be focused on behaviour and performance, delivered in a supportive manner (Higgins & Kram, 2001).

4. Encouraging Reflection and Self-Awareness:

Mentors can promote personal and professional development by encouraging mentees to engage in self-reflection. Reflective practices, such as self-assessment exercises, facilitate increased self-awareness, insight, and the identification of areas for growth (Rønnestad & Skovholt, 2013).

5. Role Modeling and Shadowing:

Mentors serve as role models for mentees. Through their behaviour, mentors exemplify professional competence, ethical practice, and personal integrity. Mentees can learn from observing and shadowing mentors in various professional activities (Ragins & Kram, 2007).

Conclusion

Mentorship programs play a crucial role in enhancing the psychological well-being of undergraduate students. The benefits of mentorship include fostering self-confidence, promoting resilience, enhancing academic success, and supporting career development.

However, challenges such as the matching process, time commitment, and diversity and inclusion considerations should be addressed. Implementing best practices, including comprehensive mentor training, regular evaluation and feedback, institutional support, and long-term mentorship, can optimize the positive impact of mentorship on the psychological well-being of undergraduate students. By integrating mentorship into higher education institutions, counseling psychology professionals can contribute to the creation of nurturing environments that foster personal growth, academic achievement, and overall psychological well-being. Mentoring techniques in Counselling Psychology foster personal and professional development by creating a supportive environment, promoting self-reflection, skill development, and goal attainment. They enable mentees to gain knowledge, enhance their competencies, and navigate their professional journeys successfully.

Recommendations

1. Integrating mentorship into higher education institutions to optimize the psychological well-being of undergraduates.
2. Counselling psychologist must apply mentoring techniques to foster personal and professional development by creating a supportive environment, promoting self-reflection, skill development, and goal attainment.

References

- Allen, T. D., Eby, L. T., Poteet, M. L., Lentz, E., & Lima, L. (2004). Career benefits associated with mentoring for protégés: A meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 89(1), 127-136.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Beck, A. T. (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. Penguin.
- Brown, S. D., Lent, R. W., & Larkin, K. C. (Eds.). (2019). *Handbook of counseling psychology* (5th ed.). Wiley.
- Credé, M., Roch, S. G., & Kieszczynka, U. M. (2010). Class attendance in college: A meta-analytic review of the relationship of class attendance with grades and student characteristics. *Review of Educational Research*, 80(2), 272-295.
- Dreher, G. F., & Cox, T. H. (2000). Race, gender, and opportunity: A study of compensation attainment and the establishment of mentoring relationships. *Journal of Applied Psychology*, 85(5), 764-778.
- Eby, L. T., Allen, T. D., Evans, S. C., Ng, T., & DuBois, D. L. (2008). Does mentoring matter? A multidisciplinary meta-analysis comparing mentored and non-mentored individuals. *Journal of Vocational Behavior*, 72(2), 254-267.

- Eby, L. T., Rhodes, J. E., & Allen, T. D. (2010). Definition and evolution of mentoring. In T. D. Allen & L. T. Eby (Eds.), *The Blackwell Handbook of Mentoring: A Multiple Perspectives Approach* (pp. 7-20). Wiley-Blackwell.
- Freud, S. (1900). *The Interpretation of Dreams*. Basic Books.
- Freud, S. (1916-1917). *Introductory Lectures on Psycho-Analysis*. W. W. Norton & Company.
- Higgins, M. C., & Kram, K. E. (2001). Reconceptualizing mentoring at work: A developmental network perspective. *Academy of Management Review*, 26(2), 264-288.
- Johnson, W. B., Kram, K. E., & Simon, S. A. (2013). The future of mentoring. In W. B. Johnson, K. E. Kram, & S. A. Simon (Eds.), *The Oxford Handbook of Leader-Member Exchange* (pp. 433-452). Oxford University Press.
- Jung, C. G. (1964). *Man and His Symbols*. Doubleday.
- Jung, C. G. (1968). *The Archetypes and the Collective Unconscious*. Princeton University Press.
- Keyes, C. L. M. (2002). The mental health continuum: From languishing to flourishing in life. *Journal of Health and Social Behavior*, 43(2), 207-222.
- Kram, K. E. (1985). *Mentoring at work: Developmental relationships in organizational life*. University Press of America.
- Kram, K. E., & Isabella, L. A. (1985). Mentoring alternatives: The role of peer relationships in career development. *Academy of Management Journal*, 28(1), 110-132.
- Lent, R. W., & Brown, S. D. (Eds.). (2008). *Handbook of counseling psychology* (4th ed.). Wiley.
- Lockwood, N. R. (2005). Leveraging learning from mentoring relationships. *Journal of Management Development*, 24(9), 786-809.
- Ragins, B. R., & Kram, K. E. (2007). The landscape of mentoring in the 21st century. In *The Blackwell Handbook of Mentoring: A Multiple Perspectives Approach* (pp. 3-20). Wiley-Blackwell.
- Ragins, B. R., & Kram, K. E. (2007). The landscape of mentoring relationships. In B. R. Ragins & K. E. Kram (Eds.), *The Handbook of Mentoring at Work: Theory, Research, and Practice* (pp. 1-16). SAGE Publications.
- Rønnestad, M. H., & Skovholt, T. M. (2013). *The journey of the counselor and therapist: Research findings and perspectives on professional development*. Routledge.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78.
- Sánchez-Hernández, M. I. (2016). The impact of mentoring on university students' psychological adjustment: The role of resilience. *International Journal of Mentoring and Coaching in Education*, 5(2), 143-157.
- Seligman, M. E. P. (2002). *Authentic Happiness: Using the New Positive Psychology to Realize Your Potential for Lasting Fulfillment*. Free Press.

Tovar, E., Simon, M. A., & Lee, H. (2012). Mentoring programs for underrepresented minority students in science: Impact on college persistence. *Journal of College Student Development*, 53(5), 642-656.

Zachary, L. J. (2000). *The mentor's guide: Facilitating effective learning relationships* (2nd ed.). Jossey-Bass.

Zellers, D. F., Howard, V. L., & Barcic, M. A. (2008). Mentoring for social change: A model for academic success. *Journal of College Student Development*, 49(4), 295-312.

**PROMOTING PREVENTION OF WASTE AND WASTE MANAGEMENT IN THE
MODERN INDIAN INCLUSIVE SOCIETY**

Fr. Baiju Thomas

Research Scholar, Ramakrishna Mission Vivekananda Educational and Research Institute, Faculty of Disability Management and Special Education, Vidyalaya Campus, SRKV Post, Coimbatore – 20.

ABSTRACT

The present study promotes the prevention of waste and waste management (WM) in the modern Indian inclusive society. Waste prevention reduces expenses, wastewater, air pollution, and greenhouse gas emissions. Direct waste management is better than centralized. Reducing waste volume at a central site reduces community-level WM transportation and intermediate storage expenses. Analyse information like ignorance, statistics, rubbish generation, waste quality and amount, input from partners, funding, and local body capacities. Avoid using new technologies whose performance has not been validated in the Indian context and which depend heavily on the features of the waste intake. The rate of consumption increases along with global urbanization and economic development. When people consume more, they generate trash at a faster pace. However, the state of WM in the developing world often mirrors that of the industrialized world a few decades ago. Greenhouse effects, soil and marine animal deaths, ozone depletion, and illnesses result from chemical fertilizers. Composts improve soil fertility for farmers. Composting recycles agricultural waste. Since co-composting takes longer, the extended composting time can be challenging. Technology, factors, long-term composting, mechanism, trends, and potential of composting WM are examined. Nonfertilizer extraction, heavy metal and pathogen strips, and odour-trapping increase composting. Raw material activation boosts compost nutrients—Mineralize slow-composting organic material for perennials and biennials. Viricides, fungicides, anti-nematodes, and anti-bacterial from plants or organic sources improve compost. Increasing composting time is possible. For too long, the detrimental effects of poor practices on the biophysical and sociocultural ecosystems have been disregarded. The discussion of WM should consider institutional, social, environmental, and economic factors. Better information sharing, more money, the creation of new skills, and upgrades to current infrastructure are all necessary for more efficient WM in developing nations. For success in India's inclusive society, local communities must adopt new WM systems that are user-driven, culturally sensitive, flexible, and flexible. To reduce the adverse effects of waste on human health and the environment, we will prioritize various WM strategies. Waste will be composted, and energy can be recovered during the scheme's deployment. The WM Policy was implemented to ensure that the state can access sufficient funds from the WM

charge and other sources to design, build, and oversee an efficient decentralized/integrated WM in the modern Indian inclusive society.

Keywords: Promoting, Prevention, Waste, Waste Management, Modern, Indian, and Inclusive Society

Introduction

WM is an essential problem in India due to inadequate waste collection, transportation, treatment, and disposal. When a country's WM system cannot keep up with the waste produced by its expanding urban population, it can have disastrous effects on the environment and human health. Excellent opportunities exist alongside equally daunting challenges. The in-depth examination of India's present solid WM system and the challenges that it encounters is beneficial for developing nations. India's rapid rate of waste generation and its lack of a proper WM system pose a serious threat to the environment. There are environmental and public health consequences because India's WM system cannot keep up with the demands of the country's growing urban population. Tremendous opportunities, but also enormous challenges, await you. Increases in population and disposable income lead to corresponding increases in waste production. As an outcome, a broader selection of waste pickup services are available. It was usually accepted that dumping recyclable old waste in low spots was safe for wildlife. In recent years, the percentage of artificial waste produced has grown at the expense of biological waste. The environment and human health are severely impacted by waste produced anywhere, from workplaces and hospitals to building sites and private residences. Nations that do not follow the rules for getting rid of their trash run the risk of chemically polluting their air, land, and water supplies. It assesses the current state of knowledge to gain a deeper understanding of the underlying and pervasive challenges that have prevented the deployment of efficient WM. In this world, the only certainties are death, change, and decay. There is nothing we can do to stop these terrible things from happening. However, we can be ready if we manage our resources better. The problem of where to put all that trash is addressed. Clean water, air, and food should be readily available to everyone. Keeping things neat and safe is essential for protecting this privilege. Let us back up and ask, what is waste? Waste describes everything produced, transformed, or possessed but not put to good use. The landfill is a common destination for products that have outlived their usefulness. Companies typically label waste as any activity that does not directly contribute to the bottom line (BSR, 2010). The protection of humanity against the possible dangers of its waste products is a pressing issue of our time. Used primary resources frequently generate waste after being put to beneficial use. Trash accumulates in our communities as a result of many different human actions. (Himabindu, P., T. H. Udayashankara, & M. A. Madhukar, 2015) Found that waste production is proportional to both population and

gross domestic product. WM covers the entire procedure, beginning with the collection and ending with the disposal. The careless disposal of waste causes many problems for the ecosystem. Since there is all the nature, there are few places for people to use. Since being devoid of level land, WM may provide specific challenges in the modern Indian inclusive society.

The Concept Waste

Waste is a common human tendency. There could be significant repercussions for both human and environmental health from the introduction of large quantities of industrial hazardous waste and biomedical waste into the waste stream as an outcome of industry diversification and expanded healthcare services. Several developments have emerged as an outcome of the region's rising prosperity and high standard of living. Since it has its personality, waste requires various descriptive terms. The physical qualities of a waste item should be used to classify it, as stated by Demirbas (2011), Dixon (2005), and Jones and White (1995). This category includes the product's longevity, biodegradability, adaptability, production method, and ecological footprint. Waste can take the form of a liquid, solid, or gas, as stated by White et al. (1995). Brunner and Rechberger (2014) argue that most human activity is wasteful. However, managing waste has been a generation problem (Chandler et al., 1997).

The generation of waste has reached new heights in the last few decades. More trash means a messier waste stream (Vergara & Tchobanoglous, 2012). Disposing trash in the Stone Age was a simple matter of convenience, but modern waste handling problems are much more complex. Law and order were not pressing concerns due to the sparse population and expansive landmass. Tchobanoglous et al. (1993) found that outdated waste had no adverse environmental effects. Although waste collection services are accessible in nearly all high- and upper-middle-income nations, the extent to which this occurs varies substantially from nation to country. About half of the garbage in low-income countries comes from cities, whereas only about a quarter comes from rural areas. Waste problems, according to Sakurai (2000), are a window into society. Economic, historical, cultural, environmental, and other elements all have a role in shaping a society to where it is today. Waste issues vary widely from country to country, city to city, and neighbourhood to community. The condition of civilization provides insight in terms of waste concerns. However, a society's level of health might be reflected in how it handles rubbish. Shell mounds, which are mounds of shells or kitchen middens left by ancient shellfish consumers, are one type of object that might shed light on the culture and lifestyle of the people who once lived there in the modern Indian inclusive society.

Types of Wastes

When anything is wasted, its owner thinks it is unnecessary or unwelcome. This garbage is also known as litter. Waste from residences, public structures like schools and companies, and

industrial settings like factories are all lumped together under the umbrella word waste product. There are four types of waste generators. Waste can be classified into four categories: municipal, industrial, agricultural, and hazardous.

Municipal Waste

Most Municipal waste comes from private households, businesses, restaurants, parks, and governmental services. Waste production and composition shift significantly with the seasons. It has both organic and inorganic components. Decreased organic waste and improved quality of metals, paper, and plastics attest to modern society's growing desire for packaged food (Yousuf et al.; M., 2007). Human settlement waste is a global environmental problem. The well-documented dangers of garbage accumulation prompted our probe. The primary purpose of this research was to evaluate the state of waste management in Municipal areas. Our analysis of the waste management system included the whole thing from the ground up and back down again. Usual waste management practices are analyzed, including generation, collection, transportation, and processing (Chavan et al., N. S, 2013). The World Bank (1999) predicted that by 2015, the daily production of municipal waste worldwide will exceed 1.5 million tonnes and that by 2025, this figure would have more than tripled. More than twice as much waste may be piling up as previously believed. The sources of municipal waste are diverse, ranging from individual households and commercial establishments to public institutions like schools and hotels. Even though food scraps, paper, plastic, rags, metal, and glass make up the vast majority of trash, occasionally, other items such as demolition and construction waste, electric light bulbs, batteries, vehicle components, and unused drugs and chemicals are also found in waste collections. There is a robust relationship between the rate of municipal waste generation and the level of economic growth and activity in a given location. Waste from cities has been connected to several undesirable environmental impacts, including resource depletion, land and water pollution, human health problems, and many others. The fewer problems there are, the better the environment is managed—municipal waste management's involvement in the modern Indian inclusive society.

Industrial Waste

The effects of industrialization have been both beneficial and harmful. One of the disadvantages of industrialization is the waste it produces. Strong, gaseous, and liquid industrial waste can all be managed and disposed of in several ways. Waste is generated at every stage of production and consumption and must be properly collected, processed, and disposed of. Sometimes, it is hard to tell just how harmful industrial waste is. The extraction and transformation of raw materials into usable products always comes in the generation of trash. The fundamental goals of industrial waste management are the reduction of pollution and public health threats. Many factors are considered when dealing with industrial waste (Awuchi et al., 2020). These factors

include corporate responsibility, environmental impact, government policy and regulation, recycling, containment, handling, transport, centralized versus decentralized treatment, technological advances, cost-effectiveness, waste avoidance and reduction, and the nature of the waste. Most factories manage wastewater by pumping it into regional water supplies or connecting it to municipal sewage treatment plants. Both aquatic life and the efficiency of a sewer system or treatment plant are vulnerable to these contaminants. A polluted stream has been choked or cannot properly remove the waste now carried by its currents. Like the rest of the world, the Asia-Pacific area generates many items that eventually become industrial waste. Various materials include wood, metal, rubber, leather, cardboard, plastic, glass, ceramic, stone, abrasives, etc. Having a centralized information system that is constantly updated, the actual rates of municipal waste generation are primarily unknown. There is a wide range of industrial solid waste production among developing countries. Rapid industrialization, expanding urban centers, and an overall improvement in people's living conditions have all contributed to a deteriorating natural environment. Despite industrialization's importance for expanding economies worldwide, it poses significant obstacles to strengthening national economies in developing countries. Modern India is a diverse and inclusive society, but industrialization has created havoc on its ecosystems.

Agricultural Waste

Agricultural wastes are the leftovers from producing food such as fruits, vegetables, meat, poultry, dairy products, and crops. Waste products are valuable by-products of agricultural and food processing that must generate sufficient revenue to warrant the time and resources required to gather, transport, and process them. Depending on the system and the type of agricultural activity, they might be in the form of liquids, slurries, or solids. In a manner comparable to food processing, agriculture generates waste products that could be put to good use if they were collected, transported, and processed. Measuring the amount of garbage created in wealthy countries is difficult, although agricultural waste is widely believed to be a substantial source. Wastes from improper usage of intensive farming practices and misuse of chemicals used in agriculture have an essential impact on rural areas and the global environment. Most waste is generated from farms, fisheries, and livestock operations (Obi et al., J. N, 2016). Agricultural waste, such as animal faces, urine, manure, and uneaten feed, harms human and environmental health. Some damaging pollutants released by burning these wastes include carbon dioxide, methane, nitrous oxide, and hydrogen sulphide. These causes have contributed to an increase in climate variability. It is hazardous for pregnant women to live in areas with high levels of air pollution. The outcomes suggest that the outlined approaches mitigate this negative agricultural impact. Farmer ignorance of agricultural waste's risks to rural women and the environment can be addressed by increased public awareness and education. Despite the growing concern over agriculture's environmental effects, this waste product has several potential applications, such

as fuel generation, chemical recovery, and even color adsorption. Sorting, reusing, recycling, and treating waste, not to mention keeping waste to a minimum, are all steps in the waste management process. In the right circumstances, agricultural waste is a rich source of resources. Waste products from farming, ranching, and fish farming will persist forever. Using the "3Rs" and other techniques for agricultural waste management, these resources can be recycled for use in farming and the food industry. Sorting, enclosing, processing, transporting, and recycling waste are all waste management practices that could help restore ecological balance. The growth of our agriculture sector and the availability of biodiesel to a large populace are bolstered by better waste management in the modern Indian-inclusive society.

Hazardous Waste

In the last few decades, waste management has become an urgent issue on a global scale. Waste output naturally increases alongside urbanization, industrialization, population growth, etc. The approach considers both regular waste and potentially harmful waste. Instead, we sort our garbage into those items that are not harmful to the environment and those that are. As the manufacturing industry has grown, so has the quantity and variety of waste it generates, much of it being toxic. Hazardous waste requires special treatment from the moment it is initially collected until it is finally disposed of. This report details the many forms of hazardous waste and the methods currently used for disposal (Kanagamani et al., P., & Narmatha, M., 2020). Hazardous waste poses a more significant threat to human and environmental health and safety because of its chemical activity, combustibility, explosiveness, toxicity, and corrosives. Hazardous waste is often used to refer to anything that could be poisonous, from domestic rubbish to industrial waste. Mine muck and drilling mud are examples of semi-liquid hazardous waste, including solids and gases. The term hazardous waste management is used to describe the system of rules and procedures that govern the disposal of potentially toxic materials. Hazardous trash is typically disposed of either through incineration or disposal. When garbage is dumped or burned without being buried beforehand, or when cremated remains are burned without being adequately buried, the air becomes polluted with particles, nitrogen oxides, and disagreeable odors in the modern Indian inclusive society.

Waste management issues impact water quality. Before the turn of the century, municipal incineration with advanced energy recovery systems was employed in many major cities across Europe and the United States. High operating and fuel costs finally did in the practice. Burning as a technique of discarding hazardous waste has declined favorably due to more robust regulations on air pollution and the inherent risk it poses. Concerns about safely disposing of toxic waste have been raised with rising industrialization (Kanagamani, P. Geethamani, & M. Narmatha, 2020). Pollution and health issues are caused by trash from both commercial and residential sources. Businesses and institutions are well ahead of households and healthcare providers regarding hazardous waste generation. The potential for increased hazardous waste

from manufacturing exists because of the industry's ongoing efforts to improve its goods, processes, and technology. Numerous toxic by-products harmful to human health and the environment are created throughout the manufacturing process. There are many potential sources of hazardous waste, including but not limited to industrial plants, universities, laboratories, mineral processing plants, farms, and even the wild. Liquid, gaseous, or solid, hazardous waste encompasses all industrial products harmful to human health and the environment in the modern Indian-inclusive society.

Waste Management Systems

Waste is a by-product of nearly every human activity. The introduction of vast quantities of commercial toxic and biological waste into the wastewater system as an outcome of increasing industry diversity and the provision of increased medical services has the potential for grave effects on the environment and human health. Several trends have surfaced due to the region's increasing affluence and high living level. All countries in the region need help keeping up with their trash increase, but those with lower per capita incomes have it the worst. The word waste is commonly used to refer to unwelcome and discarded by-products of human activity. WM is taking care of waste after it has already been gathered. A nation's economic development can be evaluated in several ways. Economic value and the degree of highly industrial development are two factors that distinguish the developing state and impact WM. The predicted rate of development is primarily dictated by the new economic environment rather than the current economic situation. The significant prevalence of WM in urban and rural regions is cause for concern. Poorly managed open dumps and illegal dumping along the sides of motorways are still a problem in many of the world, particularly in developing countries. Outdoor Living has been ruined, water and soil are tainted, and all life forms are endangered because of this dumping. Roughly 25-55% of all waste from the society is made up of solid waste. At least sixty percent of the countries that submitted national reports to the United Nations in preparation for the 1992 Earth Summit identified as a priority environmental challenge in the modern Indian inclusive society.

How trash is stored before being hauled to disposal is known as WM. More things that do not belong in the trash can be recycled this way. Since the beginning of human settlement, solid waste and other forms have presented a problem. WM is the method used to eliminate waste, whether solid, fluid, or gaseous (Gequinto et al., 2017). It has gained widespread acceptance as a method for disposing of particular hazardous wastes. Incineration is a controversial waste management option due to concerns including gaseous pollutant pollution. Reducing pollution and preventing health problems are two main reasons to sort trash for recycling. When waste is not removed regularly, it can contaminate the air and water supply—decomposing garbage releases poisonous gases into the air, worsening people's asthma and other respiratory conditions. WM means the entire process of managing waste. All aspects of waste management,

from collection to transfer to treatment to disposal, fall under one umbrella. There are distinct methods for removing solid, liquid, and gaseous trash. This system is adaptable to handle the waste from an office block, hospital or even a private residence. Its overarching goal is to reduce the impact of WM in the modern Indian inclusive society.

Environmental Impacts of Waste

Pollution of the air, land, and water is just one effect of improper WM domino effect on the environment. Both surface and groundwater can become contaminated when rubbish is not picked up regularly. Urban flooding and insect proliferation are exacerbated by trash that ends up in drains. Careless WM practices, including incineration and open burning, exacerbate urban air pollution. Decomposing organic waste in landfills releases greenhouse gases, and leachate that is not managed can pollute groundwater and surface water. However, this does not account for the environmental damage caused during the extraction and processing of raw materials at the beginning of the item's lifespan. The country has an appropriate set of laws to deal with WM. The current state of WM and the many processing alternatives available to deal with this issue are briefly discussed in this study. The government has enacted several rules and awareness efforts to combat the problem of improper solid waste disposal. Pollution in developing countries is mainly attributable to waste production. Poor solid waste disposal could cause environmental harm in any emerging country. There has been a dramatic growth in WM production over the past decade due to burgeoning economies and rising levels of life (United Nations, 1995; Koe & Aziz, 1995). Open dumping, an unchecked practice that plagues various regional cities' outskirts, has led to degraded land resources and long-term environmental and human health concerns. Due to insufficient planning and funding, the national WM situation has worsened significantly. The city is frequently used to symbolize the primary reasons for ineffective WM in developing countries. As a result of the city's rapid development, increasing population, and limited resources, a WM dilemma has developed. Garbage not disposed of properly may contain disease-causing germs and convey them to others in the modern Indian inclusive society.

Conclusion

WM involves a process whereby wastes are collected, transported and disposed of in the best possible way of limiting or eliminating the harmful effect of wastes. This aspect of environmental management is as essential as other public amenities or infrastructures, without which the life of contemporary man would be complicated. This is because studies have shown a direct link between air, water and land pollution and diseases such as lung cancer, heart disease, cholera and hepatitis. In addition, climate change and eutrophication directly result from water and air pollution. Little wonder why there is a massive disparity in the life expectancy of people in developed and developing countries. Factors such as population

increase and the coming together of people to form communities lead to increased waste generation. Efforts should be directed towards making projections far ahead to ensure that new and existing settlements are adequately planned to accommodate possible increases in the volume of waste generation in the future. Effectively planning will prevent indiscriminate disposal and other harmful practices to prevent the build-up of open dumps and breeding grounds for rats and other vermin, which poses health risks. A more consistent and efficient plan to lessen waste is required. The current system should be retained and modernized instead of tearing it down and replacing it with infrastructure from a more developed country. A well-designed WM strategy may help any Indian city. Businesses in India have been constructing WM systems after weighing the benefits and drawbacks of collaborating with locals and the government. A world without poverty would be a better place for everyone. Education and lobbying campaigns can persuade individuals to alter their perspectives and actions. Community education on the importance of good WM in reducing the incidence of communicable diseases in India is crucial to the success of these efforts. When these measures are implemented, every Indian must do their part to safeguard the country's untouched natural areas. Although the typical person has the resources to initiate innovative recycling and WM initiatives, even modest adjustments in behavior can have a significant impact. Consumer behavior and economic growth changes contribute to waste accumulation in emerging countries like India. Open dumping is still widely used, even though it is illegal everywhere. Environmentally responsible WM needs to be improved by policy barriers. Please update the rules. The framework should include pertinent technical and other information to simplify designing and managing the system. Keeping things in order in the WM is crucial. Modern, interconnected systems are used to solve the worldwide sustainability problem. This type of system employs the 3Rs and the law. India's waste management challenges stem from its diverse waste streams and flourishing informal recycling industry. As a developing nation, India cannot afford the exorbitant expense of incineration. Waste reduction in India's unorganized economy necessitates more recycling, modern technology, and statutory changes in the modern Indian inclusive society.

ETHICAL ISSUES AT MALAYSIAN WORKPLACE AND WAYS TO DEAL WITH THEM

Fresscy Shairon

Keningau Vocational College

Avy Chascy Teo Fung Seh

Keningau Vocational College

ABSTRACT

It is not uncommon for workplaces to be fraught with ethical violations that might jeopardize an organization as well as those working in the organization. It is important to identify ethical issues and understand why they happen in the first place before formulating solutions to these issues. This presentation delves into the most common ethical issues in Malaysia, the factors that lead to these violations, the theories that underpin these conducts and render them unethical and finally, the possible solutions to tackle these issues.

Keywords: Ethical theories, ethical issues, professionalism

**INSTITUTE OF MEDIATION IN THE SYSTEM OF OPTIMIZATION OF CIVIL
PROCEEDINGS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

ARSENI Igor

Dr., Associate Professor, Comrat State University, Republic of Moldova, Faculty of Law, Department of Private
Law

ORCID ID: 0000-0002-9560-0011

ZAHARIA Sergey

Dr., Associate Professor, Comrat State University, Republic of Moldova, Faculty of Law, Department of Private
Law

ORCID ID: 0000-0003-3721-2843

ABSTRACT

In this article, the authors disclose one of the most important topics of modern civil legal proceedings - the institution of mediation. Mediation in the civil process is a young and modern institution in the Republic of Moldova and is at the stage of implementation and gradual implementation. However, at the present time this institution has not been fully explored in the science of the civil process, so many questions arise. In particular, the issues of the manifestation of the principles of the civil process in the mediation process have not been investigated. In this regard, it is necessary to conduct a scientific study of the features of the manifestation of the principles of mediation in the civil process of the Republic of Moldova.

Keywords: civil litigation, principles, institution of mediation, alternative ways of resolving disputes, the parties.

INTRODUCTION

The significance and necessity of the institution of mediation is reflected in the Directive of the European Parliament and the Council of the European Union “On certain aspects of mediation and commercial matters”, which came into force on May 21, 2008. [4] EU Member States that signed the Directive were required to develop and adopt a Mediation Law by 2011. The Republic of Moldova, although not a member of the EU, nevertheless adopted the Law of the Republic of Moldova “On Mediation” No. 137 of July 3. 2015, entered into force on August 21, 2015. [6] (hereinafter referred to as Law No. 137 of July 3, 2015)

It should be noted that in the Republic of Moldova, the use of mediation as a method of conflict resolution was first enshrined in the norms of the Civil Procedure Code of the Republic of Moldova from 2003 [1] (hereinafter referred to as the Civil Procedure Code of the Republic of

Moldova). In particular, Chapter XIII “JUDICIAL MEDIATION” was introduced into the Civil Procedure Code of the Republic of Moldova. [5]

Having adopted the Law of the Republic of Moldova “On Mediation” No. 137 of July 3, 2015, the legislator introduced into the procedural codes a minimum number of rules regulating the application of this institution in civil proceedings, thereby leaving room either for judicial discretion or for the judge to apply an analogy of the law or analogies of law. The principles of the mediation procedure, described in the Law “On Mediation” No. 137 of July 3, 2015, also give us reason to assert that the regulation of this legal institution is extremely superficial.

The stated circumstances give particular relevance to the study of the basic, guiding principles of the institution of mediation as a way of resolving legal conflicts.

The essence and social purpose of mediation are revealed and specified in a number of legal and social phenomena, and above all, in its principles and functions. On the one hand, the principles of mediation reflect its objective properties, determined by the patterns of development of Russian society. On the other hand, they embody the subjective perception of mediation by members of society: their moral and legal views, feelings, requirements, expressed in various teachings and areas of legal understanding. Improving the legal mediation framework and, as a result, the widespread use of the mediation procedure is possible only if the mentality of citizens, the level of legal culture and legal awareness of the conflicting parties are taken into account, which, one way or another, should be focused on the implementation of the fundamental principles (principles) of the institution of civil procedural legislation – mediation. It is the principles of the conciliation procedure with the participation of a mediator (mediation) that underlie the regulations that model the relationship between the subjects of the conciliation procedure. Only with strict adherence to the guiding principles (principles) of mediation can the consistency and stability of the development of the institution of mediation be ensured, and most importantly, the truly legal nature of its normative regulation.

Formulation of the problem. Currently, questions of the practice of using an alternative method of conflict resolution with the participation of a mediator are a fairly popular object of attention for procedural scientists. But, despite this, a comprehensive analysis of the principles and basic guiding principles of an alternative procedure with the participation of an intermediary has not been carried out in the scientific literature. However, the issues of the principles of the institution of mediation cannot be considered adequately studied to the realities of the modern Moldovan state, as evidenced by the extremely low development of the mediation procedure in the Republic of Moldova. At the same time, a comprehensive theoretical and legal study devoted to the analysis and understanding of both normative and doctrinal principles of mediation in Moldovan legal science will determine the true role and significance of the mediation procedure in the domestic legal reality.

Presentation of the main research material.

Law is one of the most important forms of human culture, created by him for the purpose of managing conflicts.

V. S. Nersesyants points out that “the legal resolution of a conflict combines the sought-after formal (formal-legal) agreement with factual differences recognizing the norm of this agreement... Only a legal approach can lead to real agreement, even if we are talking about a long-term perspective.” [10, p.54-55]

The social role of reconciliation as a way to resolve conflict is not only to restore and preserve social harmony, “but also to cultivate a sense of stability and confidence among participants in social relations in the existing legal order.” [16, p.116-124]

Reconciliation in law is considered in the literature, on the one hand, as a complex legal institution that combines various conciliation procedures provided for by current legislation, and on the other, as a special way of influencing social relations, including psychological, legal and other elements.

In other words, conciliation procedures in the organization of social relations can be considered as a set of means that should resolve social contradictions by the parties voluntarily reaching an agreement on mutually acceptable options for behavior that provide for the elimination of the basis of the contradiction.

Taking into account the general concept of conciliation procedures in the organization of social relations that we formulated above, we consider conciliation procedures in law in two aspects: objective and subjective.

In an objective sense, conciliation procedures are understood as a complex institution that combines the norms of substantive and procedural branches of law governing social relations that arise due to the fact that the conflict is resolved by the parties voluntarily reaching an agreement on mutually acceptable legal and (or) actual actions (inactions), which are designed to eliminate the contradictions underlying the conflict.

We emphasize that the agreement of the parties within the framework of conciliation procedures implemented on the legal plane may include not only legal actions aimed at eliminating the contradiction underlying the conflict (for example, determining shares in the right of common shared ownership of the object of the dispute; determining and paying compensation for one party to the contradiction to the other for the transfer of the object of the contradiction; agreement on the amount of damages caused, etc.), but also actual actions.

In a subjective sense, conciliation procedures are understood as legally supported activities of the parties to the conflict, aimed at using a set of legal and other (value, psychological, etc.) means to resolve the conflict through the parties voluntarily reaching an agreement on mutually

acceptable legal and (or) actual actions (inactions), which are aimed at eliminating the contradiction that forms the basis of the conflict.

The position of T.V. Chernysheva is interesting, which highlights the subjective and objective sides of reconciliation. The desire and desire of the interested party to conclude a conciliation agreement is the subjective side of reconciliation. In turn, the objective side has its manifestation in the presence of prerequisites for reconciliation (the legal capacity of the subjects, legally significant circumstances of the very fact of a legal dispute, compliance with the conflict resolution procedure established by law and its appropriate documentation, etc.).

From our point of view, this position regarding the objective side of reconciliation can be criticized. Thus, the objective side of reconciliation will most likely be expressed not so much in the specified prerequisites for the conciliatory act, but rather in the action or inaction of the parties, their commission of legally significant acts.

Today, as practice shows in the Republic of Moldova, when conflict situations arise, participants in civil legal relations resort to traditional jurisdictional methods of protecting violated or disputed rights and legitimate interests, and alternative methods of dispute resolution are not used actively enough.

It should be noted that formally the task of the court is to correctly and timely consider and resolve civil cases, to make a legal and informed decision in the case, which may not always serve as an indicator of eliminating the conflict between the parties. We are convinced that in the conditions of social and legal reality it is not enough to determine the winning and losing sides of the dispute. A different approach is needed to deliver justice. Of course, solving this problem is impossible without strict compliance with those enshrined in Art. 26 Civil Procedure Code of the Republic of Moldova principles of adversarial and procedural equality of the parties. The judge, based on the fundamental principles of civil procedure, must manage the process, explain to persons who participate in the process their rights and obligations, warn about the possible consequences of performing or not performing procedural actions, assist in the implementation of their rights, and create conditions for a comprehensive and complete study evidence, establishing factual circumstances and correct application of the law when considering and resolving civil cases, but at the same time the judge must maintain independence, objectivity and impartiality. A significant addition to the above will be the actions of the judge to facilitate the reconciliation of the parties and the conclusion of a settlement agreement, taking into account the needs of the persons participating in the case. In other words, reconciliation of the parties should become the task of civil proceedings, including using the institution of mediation.

In accordance with the above, it seems appropriate to state Article 4 of the Code of Civil Procedure of the Republic of Moldova in the following wording: “The objectives of civil

proceedings are to facilitate the reconciliation of the parties, and if measures aimed at reconciliation have not led to the settlement of the dispute between the parties, - the correct and timely consideration and resolution of civil cases in order to protection of violated or contested rights, freedoms and legitimate interests of citizens, organizations, rights and interests of the Republic of Moldova, local public authorities, other persons who are subjects of civil, labor or other legal relations. Civil proceedings should help strengthen law and order, prevent crime, and foster respect for the law and the court.”

Thus, countries of the Romano-Germanic and Anglo-Saxon legal systems offer and actively practice a conciliation procedure with the participation of an intermediary (mediation) as an effective means of out-of-court resolution of disputes. In particular, mediation in the United States allows pre-trial settlement of up to 90% of disputes between commercial organizations. [8, p.27-31]

Alternative has become widespread in American legal doctrine. Dispute Resolution (ADR), which refers to various procedures alternative to state justice, that is, the activities of state courts to resolve legal disputes.

Independent examination, arbitration (arbitration proceedings), mini-court, negotiations (mediation), simplified court, ombudsmanship, etc. are considered as types of ADR. Since the procedures for resolving and resolving disputes are included in the concept of ADR, then, according to M. A. Rozhkova, ADR can be called “non-state resolution and settlement of disputes.” [12, p.12]

In the United States, there are dozens of different types of alternative dispute resolution and dispute resolution procedures, which have been called “the miracle cure that can cure the legal system.” And since it is up to the states to regulate these procedures, there are more than 2,500 state regulations that address these issues in one way or another. [13, p.34]

In Japan, conciliation procedures are regulated by special legislation (for example, the Law on Conciliation in Civil Cases) and are widespread, since, according to tradition, going to court is worthy only of censure. [3, p.376]

Both pre-trial conciliation procedures are used, with the parties involving a mediator who will resolve the conflict, and conciliation procedures during the commencement of the trial. However, the Japanese Civil Procedure Code obliges the judge to constantly strive for reconciliation between the parties. [2]

In France, conciliation procedures are regulated by the new Code of Civil Procedure, which contains a large number of rules defining the conciliation procedure, but the settlement transaction as a result of the conciliation procedure is regulated by the Civil Code. The French Civil Procedure Code distinguishes between conciliation procedures without a mediator (tit.

VI) and conciliation procedures with a mediator (tit. VI bis). The judge is obliged to facilitate reconciliation (Article 21), although he has the right to appoint a third person (individual or organization) to hear and clarify the mutual claims of the parties (Articles 131-1, 131-4 tit. VI bis).

Reconciliation of the parties is possible at the stage that precedes the trial. The parties initially apply to the court with a request to conduct a preliminary conciliation procedure (Article 830 of the French Code of Civil Procedure). In this case, reconciliation is carried out either by a judge or by an appointed judicial conciliator, as provided for by Decree No. 78-381 of March 20, 1978. This Decree established the position of a judicial conciliator: he is appointed for one year, his activities are controlled by the court, he must have at least three years of experience as a lawyer, and the scope of his activity must correspond to the specifics of the dispute. In addition, the Decree states that the position of judicial conciliator is not entitled to be held by persons limited in civil or political rights, or who have the powers of an official in the district of the appellate court in which the person exercises his powers, as well as government officials and persons exercising functions of a judge or otherwise involved in the administration of justice. [13, p.34-37]

In Germany there is no special legislation regulating conciliation procedures, however, in paragraph 1 § 278

The German Civil Procedure Code states that in any situation the court must strive to resolve a legal dispute or individual controversial issues. § 278 paragraph 2 proposes that before the oral proceedings, conciliation proceedings should be carried out in order to resolve the dispute (provided that this has not taken place before or is hopeless). At the same time, as part of the reconciliation procedure, the court discusses the material and formal circumstances of the case with the parties, “freely assessing all the circumstances.”

According to paragraph 5 § 278 of the German Prosecutor General's Office, the court has the right to send the parties to the conflict to a reconciliation procedure to an authorized member of the judicial panel or a judge who will carry out this judicial assignment (that is, the judge acts as a mediator). However, the court may recommend that the parties to the dispute use the conciliation procedure outside the court, and this may lead to the abandonment of the proceedings (§ 251 of the German Civil Procedure Code). [13, p.34-37]

In China, the law also allows for conciliation procedures. Thus, Article 87 of the Civil Procedure Code of China enshrines the right of the court to invite the relevant organization or individual to assist the parties in achieving reconciliation. At the same time, the literature notes the specifics of reconciliation in China, which does not correspond to the understanding of mediation in the West: there are “many facts indicating that in the PRC the mediator often “pressures” or even forces the parties to agree to the proposed solution.” [9, p.6]

The Italian experience in the matter of mandatory media procedures deserves special attention. Thus, on October 24, the Constitutional Court of Italy declared the law of March 4, 2010 on mediation in civil and commercial matters, introducing a mandatory mediation procedure for resolving civil and commercial disputes, to be contrary to the Constitution. The court found that mandatory mediation infringes on the rights of citizens to access justice and have disputes heard in court.

The Italian law on compulsory mediation was adopted in light of the implementation of the 2008 Directive of the European Parliament, which recommended that European Union countries more actively introduce mediation in civil and commercial cases. During its operation, the mediation practice totaled approximately 30,331 cases, with savings in legal costs of approximately 123,000,000 euros.

According to Italian law, the pre-trial dispute resolution procedure was mandatory for a number of categories of cases, including those related to insurance, banking and financial contracts, joint ownership, division of assets, inheritance rights, family disputes, liability for the quality of medical services, etc. In all of these cases, the case could go to trial only if the mediation procedure failed.

Commenting on the decisions of the Constitutional Court, the Italian Ministry of Justice noted that mediation will retain its important role in the Italian legal system and that the Government will consider other ways to encourage its use. [15, p.8]

Since August 2004, the Economic Procedural Code of the Republic of Belarus contains rules for resolving disputes through judicial mediation. Thus, “the economic court, at the request of the parties or on its own initiative with their consent, appoints a mediator” (Article 153), “the mediator is appointed by the economic court with the consent of the parties” (Article 155), “the settlement of the dispute through mediation is carried out ... by at the request of one or both parties or at the initiative of the court with the consent of the parties” (Article 156), "on the appointment of a mediator, the economic court issues a ruling that sets the period for mediation, the duration of which cannot be more than one month" (Part 4 of Art. 155), “mediation is carried out... under the control of the economic court” (part 3 of article 156), “mediation ends with the achievement of reconciliation of the parties... or the expiration of the period established by the court” (part 4 of article 156). [14, p.138-139]

Revealing the essence of mediation and based on the above analysis of legislative practice in various states, we can identify existing types of mediation practice.

1. According to the criterion of mandatory conduct of the reconciliation procedure, there are three types of mediation: optional (at the choice of the parties); carried out at the request (based on a ruling) of a judge in a trial that has already begun; mandatory (the parties have the right to appeal to a judge if the attempt at mediation was unsuccessful).

2. According to the technological criterion of mediation and the importance of the mediator in the conciliation procedure: mediation focused on solving problems (problem - solving or settlement - directed approach); transformative mediation approach); narrative mediation approach); ecosystem, or family-oriented, mediation (ecosystemic or family - focused approach); mediation based on understanding (understanding-based approach); restorative mediation; evaluative mediation (evaluative approach).

In the classic group of types of mediation, which includes facilitative, generative, or generic mediation, the mediator protects the process, procedure. His interference in the content of decisions made and directiveness are minimal. Great importance is attached to compliance with the basic principles of neutrality (impartiality), voluntariness, confidentiality of mediation [11, p.18], and in the Moldovan version, also the principle of equality of parties.

In the late 80s and early 90s, when mediation became popular and the court began to prescribe or recommend the procedure, evaluative and directive mediation and their variations appeared. [18] Their main difference is that the mediator can assess the judicial prospects of the dispute and make recommendations regarding the desired resolution of the issue. As a rule, during such mediation, the mediator respects the legal rights of clients more than satisfying their true interests.

It is evaluative and directive mediation that give rise to the most serious objections in connection with the violation of the principles of voluntariness and neutrality in their classical understanding. Some specialists try to identify and satisfy the interests of the parties in a spirit of cooperation, but more often they remain at the level of positions and are satisfied with a compromise.

Another group may include mediation focused on problem resolution, goal-oriented, aimed at reaching an agreement, and mediation based on the interests of the parties (integrative mediation). [20, p .22]

The main result in these types of mediation is the achievement of an agreement. Hence the transition to a directive model: the mediator pushes the parties to an agreement, puts some pressure on the parties in order to achieve a common compromise result.

Transformative [19] and humanistic [21] models of mediation assume that the mediator himself does not set any stages, norms and rules, and makes it possible to maximize the potential of the parties. Working with feelings, emotions, resolving contradictions between the parties and developing an action plan to improve the situation plays a big role.

Narrative mediation is based on the fact that people live and act in their own narratives, that is, stories, descriptions of reality, created in interaction with others, and none of these descriptions can be considered as “true”. The goal of narrative mediation is to help people resolve conflict

by working with stories in which the conflict is embedded, rather than by searching for “objective truth.” In these types of mediation, an agreement is only a by-product of the parties’ work, and not an end in itself. [22]

Representatives of cognitive, or cognitive, systematic mediation believe that emotions only interfere with resolving a conflict; the main thing is thinking, working with information, putting forward and testing hypotheses. [23] This is the main difference between cognitive mediation.

From our point of view, none of the designated types of mediation can fully be considered an independent model of the conciliation procedure. These types are a certain style of a mediator in working with participants, and not a model of a conciliation procedure.

For a more in-depth analysis of mediation practice and determination of the type of mediation operating in the domestic legal space, it is necessary to refer to the legislation of the Republic of Moldova.

One of the first steps in establishing the institution of mediation in the Republic of Moldova was the adoption of the Law of the Republic of Moldova “On Mediation” No. 137 of July 3. 2015[6]

The adoption of the decree law was aimed at creating legal conditions for the development in the Republic of Moldova of alternative (non-judicial) ways to resolve disputes with the participation of independent persons - mediators who carry out their activities professionally, as well as with the aim of reducing the burden on the judicial system as a whole.

At the same time, as scientists note, the mediation procedure continues to be at the initial stage of its development, and “the reform of civil proceedings, taking into account the institution of mediation and its influence on the process of considering a civil case, causes controversy among legal scholars.” [7, p.117]

According to V.V. Yarkov, mediation plays an important role in resolving conflicts between participants in civil transactions. It is important that agreement in this case can be achieved without the involvement of authorities called upon to administer justice. As the scientist rightly notes, a dispute resolved by a court often does not mean that the conflict between the parties is settled. This is explained by the fact that often after a trial a forced execution of a court decision is required, and various government bodies are involved in the conflict between the two parties. V.V. Yarkov emphasizes that the participation of a mediator in resolving a dispute, who takes an independent and neutral position in relation to the parties, is more productive, since it leads to compromise solutions. At the same time, parties to the mediation process save time and money. [17, p.150]

Law of the Republic of Moldova “On Mediation” No. 137 of 03.07. 2015 The concept of mediation, the scope of its application, the procedure and principles for its implementation, the

procedure for concluding an agreement on the conduct of the mediation procedure and the mediation agreement are given. In addition, the law contains requirements for mediators, as well as provisions relating to the professional activities of mediators and the self-regulatory organizations they create.

At the same time, the process of integrating mediation as a full-fledged and full-fledged institution for resolving disputes in our country is at the very beginning of its formation. The author sees the determining factor in the lack of demand for this procedure as society's unwillingness to adopt Western designs without taking into account the Moldovan mentality and legal consciousness.

We see that in order to overcome the current situation, it is necessary to pay special attention to the fundamental ideas and principles of the mediation procedure as the basis for the emergence of a conciliatory legal relationship.

Article 4 of the Law of the Republic of Moldova "On Mediation" No. 137 of 03.07. 2015 defines the following: Mediation is carried out on the basis of the following principles: a) voluntary mediation; b) confidentiality; c) free choice of mediator; d) equality of parties to the proceeding; e) independence, neutrality and impartiality of the mediator; f) flexibility of the mediation process.

Conclusions: It should be noted that the mediation procedure, like many procedural phenomena, is the activity of authorized persons, in this case aimed at reconciling the parties and harmonizing socio-economic relations in Russian society, and the institution of mediation is a set of legal norms regulating this activity.

Based on the above, we consider it necessary to conclude that those indicated in Art. 4 of the Law of the Republic of Moldova "On Mediation" No. 137 of 03.07. 2015 imperative principles inherently determine the basis for the implementation of mediation in the context of the continuity of mediation rules of the countries of the European Union. In turn, the need for clear regulation of the main imperative principles in relation to domestic legal reality is certainly great. Inclusion in the article in Art. 4 of the Law of the Republic of Moldova "On Mediation" No. 137 of 03.07. 2015 principles that determine the activities of both the mediator and the parties will be the basis for better dispute resolution in particular and the effectiveness of justice in general.

Bibliography:

1. Civil Procedure Code of the Republic of Moldova. No. 225-XV dated 05.30.2003 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova No. 111-115/451 dated 06.12.2003.
2. Civil Procedure Code Japan [Electronic resource]. – URL: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=334723 (visited 09/11/2023).
3. David R., Joffre-Spinosi K. Basic legal systems of our time [Text] / R. David, K. Joffre-Spinosi. – Per. from fr. V. A. Tumanova. – M., 1999.
4. Directive of the European Parliament and the Council of the European Union No. 2008/52/EC of May 21, 2008 “On certain aspects of mediation in civil and commercial matters” [Electronic resource]. – URL: http://www.mediacia.com/files/Documents/Directive_2008_rus.pdf (visited 09/11/2023).
5. Law of the Republic of Moldova “On introducing amendments to the Civil Procedure Code of the Republic of Moldova No. 225/2003” No. 31 of 03/17/2017// Monitor Official of the Republic of Moldova No. 144-148 dated 05/05/2017.
6. Law of the Republic of Moldova “On Mediation” No. 137 of 03.07. 2015// Monitor Official of the Republic of Moldova No. 224-233 dated 08/21/2015.
7. Isaenkova O. V. Criteria for determining the compliance of Russian legislation on mediation in civil cases with the international experience of its development [Text] / O. V. Isaenkova // Bulletin of the Saratov State Law Academy. – 2013. – No. 3(92).
8. Lisitsyn V.V. Commercial courts of the Russian Empire - centers of mediation and law in resolving trade disputes [Text] / V.V. Lisitsyn // Bulletin of the Arbitration Court of the City of Moscow. 2008. No. 5.
9. Nelson R. M. World achievements in the field of conflict resolution [Text] / R. M. Nelson // Arbitration Court. – 2000. No. 5
10. Nersesyants V. S. Juridicalization of conflicts as a path to their resolution and agreement [Text] / V. S. Nersesyants // Legal conflict: resolution procedures / Rep. ed. V. N. Kudryavtsev. – M., 1995.
11. Parkinson L. Family mediation [Text] / L. Parkinson. – M.: Interregional Center for Management and Political Consulting, 2010.
12. Rozhkova M. A. Means and methods of legal protection of the parties to a commercial dispute [Text] / M. A. Rozhkova. – M., 2006.
13. Rozhkova M. A., Eliseev N. G., Skvortsov O. Yu. Contract law: agreements on jurisdiction, international jurisdiction, conciliation procedure, arbitration (arbitration) and settlement agreements [Text] / M. A. Rozhkova, N. G. Eliseev, O. Yu. Skvortsov; under general ed. M. A. Rozhkova. – M., 2008.
14. Economic procedural code of the Republic of Belarus of December 15, 1988 No. 219-Z [Text] // National register of legal acts of the Republic of Belarus. 2004, No. 2/106.
15. Tsisana Shamlkashvili // Mediation and law. 2012, No. 4 (26).

16. Chernysheva T.V. The concept and types of reconciliation in Russian law [Text] / T.V. Chernysheva // Journal of Russian Law. 2010. No. 12.
17. Yarkov V.V. Notary and mediation: posing the issue [Text] / V.V. Yarkov // Arbitration Court. – 2005, No. 5.
18. In oserup H. Advanced techniques and dilemmas in mediation [Electronic resource]. – URL: http://www:mediator.dk/60_advanced.techniques.htm (visited 09/11/2023).
19. Benjamine D. Escaping the Tyranny of Professionals: Determinine Fitness to Mediate [Electronic resource]. –URL: <http://www.mediate.com>; Annis P. Should Mediator Take the Reins? Evaluative Interventions in Mandatory Mediation. [Electronic resource]. – URL: <http://www.mediate.com> (visited 09/11/2023)
20. Bush R., Folger J. The Promise of Mediation. The Transformative Approach to Conflict. – Jossey-Bass, 2005.
21. Pynchon V. Evaluative, Facilitative, Transformative, Directive, oh, me! [Electronic resource]. – URL: <http://www.mediatordirectory.mediate.com.services> (visited 09/11/2023)
22. Rendon J. Facing Prejudice in Mediation/ What should Mediator do? [Electronic resource]. – URL: <http://www:mediate.com/articles/tendon3.cfm> (visited 09/11/2023).
23. Zumeta ZD Facilitative, Evaluative and Transformative Mediation [Electronic resource]. – URL: <http://hghltd.yandex.net/yandbtm?qtree=wHnQA4UFf> (visited 09/11/2023).

**HEYELANLARIN KIRSAL YAPI ÜZERİNDEKİ BAŞLICA EKONOMİK VE
SOSYAL ETKİLERİ (ÖRNEK OLAY: NASİRABAD KÖYÜ)**
MAJOR ECONOMIC AND SOCIAL EFFECTS OF LANDSLIDES ON RURAL
STRUCTURE (CASE STUDY: NASIR ABAD VILLAGE)

Kamal kouhi

Sosyoloji Doçenti, Sosyal Bilimler Bölümü, Hukuk ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Tebriz Üniversitesi - Tebriz –
İran.

*Associate Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Law and Social
Sciences, University of Tabriz - Tabriz – Iran:*

ORCID: 0000-0003-3840-6340

Jamal karamravan

Sosyoloji Doktora öğrencisi, Sosyal Bilimler, Hukuk ve Sosyal Bilimler Bölümü, Tebriz Üniversitesi, Tebriz,
İran:

*PhD student in Sociology, Department of Social Science, Law and Social Sciences, University of Tabriz, Tabriz,
Iran*

ORCID: 0000-0003-2391-1723

ÖZET

İnsan ve çevre ilişkilerinin çalışma merkezlerinden biri çevresel tehlikelerle ilgilenmektedir. Doğal afetler deprem, volkan, kuraklık, toprak kayması vb. olayları ifade eder. Bazı düşünürler çevresel tehlikeleri, çevrenin insanlara zarar veren ve insan yeteneğinden üstün olan dış güçler tarafından yaratılan fiziksel unsurları olarak tanımlamıştır. Bu tanıma göre heyelanlar, yeryüzünün doğal süreçlerinin insanlarla uyumsuzluğundan kaynaklanmaktadır. Bu çalışmanın amacı heyelanların kırsal yapı üzerindeki başlıca ekonomik ve sosyal etkilerinin yüzdesini belirlemektir.

Bu amaca ulaşmak için anket, görüşme ve gözlem gibi ölçüm araçlarından yararlanılmıştır. Son olarak bilgilerin toplanması ve verilerin analiz edilmesinin ardından heyelanın köy yapısına ekonomik ve sosyal etkileri hazırlanmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına dayanarak, Tarım ve hayvancılık ürünleri üretiminde verimliliğin azalması, tüketimin yaşamdaki etkisi, kendine yeterliliğin azalması, iş yapısının ve gelir kaynağının değişmesi, gençlerin çekirdek aile oluşturmada bağımsızlığı ve özgürlüğü, geleneksel yapının değişmesi Köyün mülkiyetinin bir kısmının kaybı, ailenin mahalle değişikliği ve siyasi yapının çökmesi, Nasirabad köyündeki heyelanın en önemli ekonomik-sosyal etkilerinden biri olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik-Sosyal Etkiler, Heyelan, Doğal Afetler, Nasır Abad Köyü, Köy Yapısı

ABSTRACT

One of the study centers of human and environment relations is dealing with environmental hazards. Natural hazards refer to events such as earthquakes, volcanoes, droughts, landslides, etc. Some thinkers have defined environmental hazards as physical elements of the environment that are harmful to humans and are created by external forces superior to human ability. According to this definition, landslides result from the incompatibility of the natural processes of the earth with people. This study is to determine the percentage of the major economic and social effects of landslides on the rural structure. To achieve this goal, measurement tools such as questionnaires, interviews and observations have been used. Finally, after collecting the information and analyzing the data, the economic and social effects of the landslide on the village structure were prepared.

Based on the results obtained from this survey, the reduction in the efficiency of production of agricultural and livestock products, the influence of consumerism in life, the reduction of self-sufficiency, the change in the job structure and source of income, the independence and freedom of the youth in forming a nuclear family, the change in the traditional structure of the village, the loss of From the ownership of agricultural land, the change in the neighborhood of families and the collapse of the political structure are considered to be the major socio-economic effects of the landslide in Nasir Abad village.

Key words: economic-social effects, landslide, natural hazards, Nasir Abad village, village structure

Introduction

One of the main focus of studies of human relations and the environment is dealing with risks. Beck, a postmodern social science theorist, has classified risks into several categories:

- 1- Ecological risks:** global warming, loss of biodiversity, depletion of the ozone layer, destruction of the natural environment.
- 2- Health risks:** risks caused by genetic manipulation, biological destruction, depletion of the ozone layer, destruction of the natural environment.
- 3- Economic risks:** unemployment and decreased job security
- 4- Social risks:** decrease in personal security, increase in crime, disintegration of local communities, increase in the rate of divorce and separation.

Knowing the characteristics of risks is very important to understand them. Because these risks are often intangible and unpredictable, and it is difficult to find a solution for them. For this

reason, the lack of knowledge and awareness about risks, what is of critical importance in risk analysis, is knowledge, awareness and its dissemination.

In this article, among the types of risks, environmental risks will be discussed and its economic and social effects will be identified. Environmental risks refer to events such as earthquakes, volcanoes, droughts, landslides, etc. By some thinkers, environmental hazards are defined as "physical elements of the environment that are harmful to humans and are created by external forces superior to human ability". Therefore, environmental hazards (landslides) result from the incompatibility of the earth's natural processes with people.

Mass movements, which are one of the major changes in the shape of the domains, are closely related to human activities. For many years, they have attracted the attention of scientists and specialists in geosciences and engineering. The effects of these movements are not limited to the environmental and natural dimension, but also include the economic, social, cultural and political dimensions, which in turn are considered more important than the environmental effects.

So far, few countries have attempted to study the economic and social dimensions of natural hazards or mass movements. We can be sure that in third world countries, there have not been enough studies to identify the social and economic effects of natural hazards. Now the time has come to study environmental hazards from social (sociological) and economic dimensions and to form a branch called "Sociology of Natural Hazards" with the aim of examining all social and economic aspects of environmental hazards at micro and macro levels. This article has been prepared and compiled in line with the comprehensive cognitive analysis of natural hazards (landslide) to identify its social and economic effects on the rural structure.

problem statement

Environmental hazards are one of the most exciting and terrifying events in the world. Guidance, control and complete prediction of these hazards, such as landslides, earthquakes, etc., are beyond human power. Landslides that occur all over the world cause direct and indirect damage to lives, personal and public property. But landslides are not always harmful to mankind, some people may gain access to benefits after this incident. Therefore, recognizing the negative and positive effects of landslides should be investigated at the same time.

The research done by the researcher shows that few studies have been done on the economic-social effects of landslides in the world. These few studies are related to American and developed countries. In the research conducted on the socio-economic effects, they have come to the conclusion that, firstly, landslides have led to direct and indirect losses such as loss of capital, homelessness, loss of tax revenues, decrease in real property value, etc. Secondly, it has increased public and private expenses for the government and people.

The solutions provided to reduce the damages caused by landslides lack the necessary efficiency and one of these solutions is the reconstruction of the city or village in another place, which is not operational in all cases. The current research seeks to answer the following questions:

- 1- What effects has the landslide had on the social structure of the village?
- 2- What are the effects of landslides on the economic structure of the village?
- 3- What were the effects of the landslide on the political and power structure of the village?

Research history

A research titled "Socio-Economic Effects of Landslides in Western Washington" by Tara.j.Bruk, David.N. Sattle (David.N.satle) and Thomas Terch (Tomas Terch) in 2000. In their research, researchers have come to the conclusion that landslides are usually created in areas that are always facing instability and cause economic-social effects for families and communities. This study examines the social and economic impacts of the landslide that occurred in Western Washington in February 1999. Two years after the landslide, the property owners were found by completing confidential questionnaires. The property owners who suffered large financial losses have received less material assistance. Most of the people (93%) had not received any amount from their insurance to get rid of the resulting pressure, and 7% of them had only temporarily accepted the financial aid in the form of a loan. Participants in this incident had reported various personal, financial and emotional losses. According to Smith, in the 1970s and 1980s, more than a dozen countries suffered from specific natural disasters, in such a way that more than 10,000 people were killed in each incident. And in seven countries, more than 100,000 people have lost their lives in each incident. Table (2) shows the percentage of major disasters in the three main groups, during the first thirty-year period from 1963 to 1992, using the data of the Center for Research and Study of Widespread Disasters. When losses and failures are scaled at the national level according to the type of collision, floods become more significant. In general, tropical floods cause about half of the major accidents, because they destroy more property and cause more homelessness.

Ahren & Cohen in 1984 paid special attention to the impact of local disasters on mental health, and for this purpose they cited almost three hundred publications that dealt with this complex topic. All impacts and collisions do not have a negative effect. Therefore, to live again and the stage of rescue, often requires a unique hopeful force and a spirit of partnership with most survivors. Also, Karanci and Rustemli have noted that sixteen months after the 1992 earthquake in Erzincan, Turkey, the level of fear and anxiety increased in many earthquake survivors and women had a special need for psychological counseling.

King believes that landslides are known in Honduras, but few studies have been done on the phenomenon. Most landslides in Central American countries are caused by heavy rains and strong winds. Landslides in this country have destroyed almost ten percent of the communication and road network and have killed nearly a thousand and caused damage to people's homes. In addition, landslides have caused many physical and psychological problems for the survivors.

Fleming and Taylor have also classified the economic effects of landslides into public and private costs. Private costs mainly include damages to land, buildings and even private property. And the public costs caused by landslides include the repair and reconstruction of roads, highways and essential structures such as flooding of sidewalks, reduction of productivity of state forests and tax revenues. One of the major landslides in Central America has occurred in the Panama Canal, the information published by the Panama Canal Company indicates that this company has gone bankrupt due to economic losses caused by the landslide. Landslides along the canal have destroyed ships, drilling tools, railway locomotives and other equipment, and millions of dollars in tolls have been lost due to the delay in opening the canal. Although landslides were not very visible in the canal during the 1920s, they still threaten shipping in this canal, and the continuation of this situation in the canal has caused extensive problems to the Republic of Panama in managing the canal.

research findings

The occurrence of landslides can be investigated in three social, economic and physical dimensions. The social effects of landslides can be identified in axes such as the type of family, migration and its amount, the change of neighbors after displacement and the state of life in terms of peace.

1- Family type: Most of the families in Nasir Abad were of extended type before moving, and married adult children, father and grandfather, and other distant and close relatives lived together in one place (70%). But after the relocation, the number of extended households has decreased significantly and the number of nuclear families has increased. Therefore, it can be said that the displacement of the village caused by the landslide has increased the independence of young people in forming nuclear families.

Table 1- Family type before and after the landslide and village reconstruction

Time	Family type	
	nuclear	Extended
before sliding and shifting	70%	30%
after the occurrence of sliding and displacement	30%	70%
Difference	-40%	+40%

2- Immigration and its level: Rural-urban migrations have been on the rise since the land reforms of the 1940s in all villages, especially in the villages of the regions. In the village of Nasir Abad, there was migration to the city before the reconstruction. But then, based on the findings of the research, the amount of migration to the cities has increased to a great extent after the reconstruction of the village. The difference in the amount of migration before and after the reconstruction of the village confirms this issue.

Table 2- Migration before and after the landslide in Nasir Abad village

Time	Existence of immigration	
	yes	No
before sliding and shifting	30%	70%
after the occurrence of sliding and displacement	70%	30%
Difference	+40%	-40%

3- Change of neighbor after landslide and displacement

Before the relocation of the village, most of the families were neighbors with their relatives, but after the relocation, the neighborhood of their residence has changed. The reason for the change of neighbors of most of the families was the selection of the house of residence by lottery method. Therefore, it is natural that most families have a new neighbor. Relations between neighbors have not changed in most cases. But 20% of families believe that their previous neighbor was better than their current neighbor, so changing neighbors has created problems for some families.

Table 3- Change of neighbors after landslide in Nasir Abad village

Neighbors Change	Percent	Relationship Type	Percent
Yes	90%	improved	40%
No	10%	no difference	40%
-	-	worsened	20%

4- Living conditions in terms of comfort and convenience

The living conditions of the villagers in terms of comfort and convenience before and after relocation was one of the components that was investigated in the present study. The findings show that 80% of the households have admitted that their living conditions have improved. But 20% of them have not evaluated the life situation in terms of peace and comfort after moving compared to before and they believe that there is no difference.

Table 4- Life situation after the landslide and displacement of Nasir Abad village

time	Somewhat suitable	Somewhat inappropriate	unsuitable	suitable
before the occurrence of sliding and shifting	30%	40%	30%	
After the occurrence of sliding and shifting	70%	25%	5%	
Difference	80%		20%	

Landslide effects on economic structure

1- Changing the job structure and source of income

One of the major economic effects that the landslide has had on the heads of households in Nasir Abad villages is the change in the occupational structure of some families from agriculture and animal husbandry to labor and carpet weaving. 30% of households after the reconstruction of the village, their main occupation is no longer agriculture, but labor and carpet weaving are considered as their main occupation and source of income. This has been observed especially among newly independent and nuclear families. Therefore, it can be concluded that the job structure and source of income causes the efficiency of agricultural and livestock production to decrease significantly. The decrease in livestock production after rural reconstruction has been much more severe than the decrease in agricultural products. Among the farmers, the reason for these reductions is the distance from the fields of the new village and the inability to take care of the fields in time. In addition, crops and garden trees are either broken or dried due to landslides.

Table 4- Job structure and main source of income

Occupation and income	Agriculture and Livestock	Except for agriculture and livestock
Before sliding and shifting	100%	-
After sliding and shifting	70%	30%
Difference	-30%	+30%

2- Impact on the unemployment rate

Unemployment in the village is often seen seasonally. Before the reconstruction of the village, unemployment was not very evident at the level of rural families, because married children were considered part of the father's family. But after the move, due to the separation of the residence of the child and the father, the unemployment rate has increased significantly. Married children of families are no longer considered family workers and have to find a job to

support their family. Some newly independent families have not been able to find a job and are still dependent on their parents' farmland. Therefore, it can be concluded that the unemployment rate has increased after the occurrence of landslides and displacement of the village.

Table 5- Unemployment rate among households in Nasir Abad village before and after the landslide

Time	The unemployment rates		
	High	medium	Low
Before the occurrence of sliding and displacement	70%	-	30%
After the occurrence of slip and displacement	-	90%	10%
Difference	-70%	+90%	-20%

Lack of job opportunities other than agriculture and animal husbandry in the village, destruction of gardens and garden products, decrease in the real value of land, inability to repay the loan taken for the construction of a building, lack of pasture and threshing near the village, and unemployment, are among the other effects of landslides that considers on the economic structure.

3- The effects of landslide on the political structure of the village

The effects of the landslide in this area have been through changing the authority of judgment and dispute resolution and reducing the influence of tribal and clan communities in village decision-making. This means that before the landslide and displacement of the village, important decisions have been made through the local elders to resolve the dispute. However, after the landslide and displacement of the village from its previous location, the role of decision-making has been assigned to the Islamic Council due to the change in the context of the village, and in the new context, the previous decision-making levels have been weakened. In addition, in the old place of the village, the arrangement of the households was in the form of clans. But in the new place, due to the selection of the place of residence of the families through lotteries, the previous gathering of clans in a certain part of the village has disappeared and the households of a certain clan have been scattered in different parts of the village. Also, the high level of migration in some clans has made them less important in the village after relocation. On the other hand, the collapse of the clan structure due to random settlement in the village has caused a kind of unity among the residents.

Table 6- Changing the authority of judgment and dispute resolution before and after the landslide in Nasir Abad village

Time	Judgment authority	
	Local elders	Islamic council
Before the occurrence of sliding and displacement	100%	10%
After the occurrence of slip and displacement	90%	100
Difference	-10%	+90%

Conclusion

Landslides or other environmental hazards do not always have harmful effects, but also beneficial effects. But what is considered more important for humans are the negative effects of environmental hazards. Nasir Abad village is one of the villages that is at risk of landslides. In order to reduce the effects of the mentioned danger, the authorities moved and reconstructed the village in a new place in 2000. The effects of landslides can be analyzed in four social, economic, political and physical categories. Unlike the previous three categories, the occurrence of landslides has had positive and favorable effects on the structure of the village in terms of physical structure, and has caused the situation of drinking water, the rural environment, and the resistance of buildings to natural hazards to be more favorable. Finally, it should be said that the division of the rural structure and the study of the effects of landslides on this structure indicate the existence of a close relationship between the components and elements of this structure. Any defect in one element will cause disruption in the relationships between other elements of the village structure.

In diagram (1), mechanical social cohesion is established among the existing structures, and one of the structures has a decisive role in the stability of the social system and social cohesion. But in diagram (2), the social cohesion and the integrity of the structures are disrupted by a natural factor, and the initial integrity of the structures are out of their normal state. And finally, in diagram (3), landslides show their effects by disintegrating structures and significantly reducing social cohesion among structures, it is at this stage that life becomes difficult and difficult for people. In order to moderate the difficulty of people's lives and repair structural disorders, planning based on village reconstruction is formed. If these plans are comprehensive and prevent, the secondary regulation of the rural structure will not be much different from its primary regulation. In the investigated area, due to the lack of comprehensive planning and obstacles, the current structure of the village has many differences with its previous form, and semi-mechanical and semi-organic cohesion has ruled over the rural community.

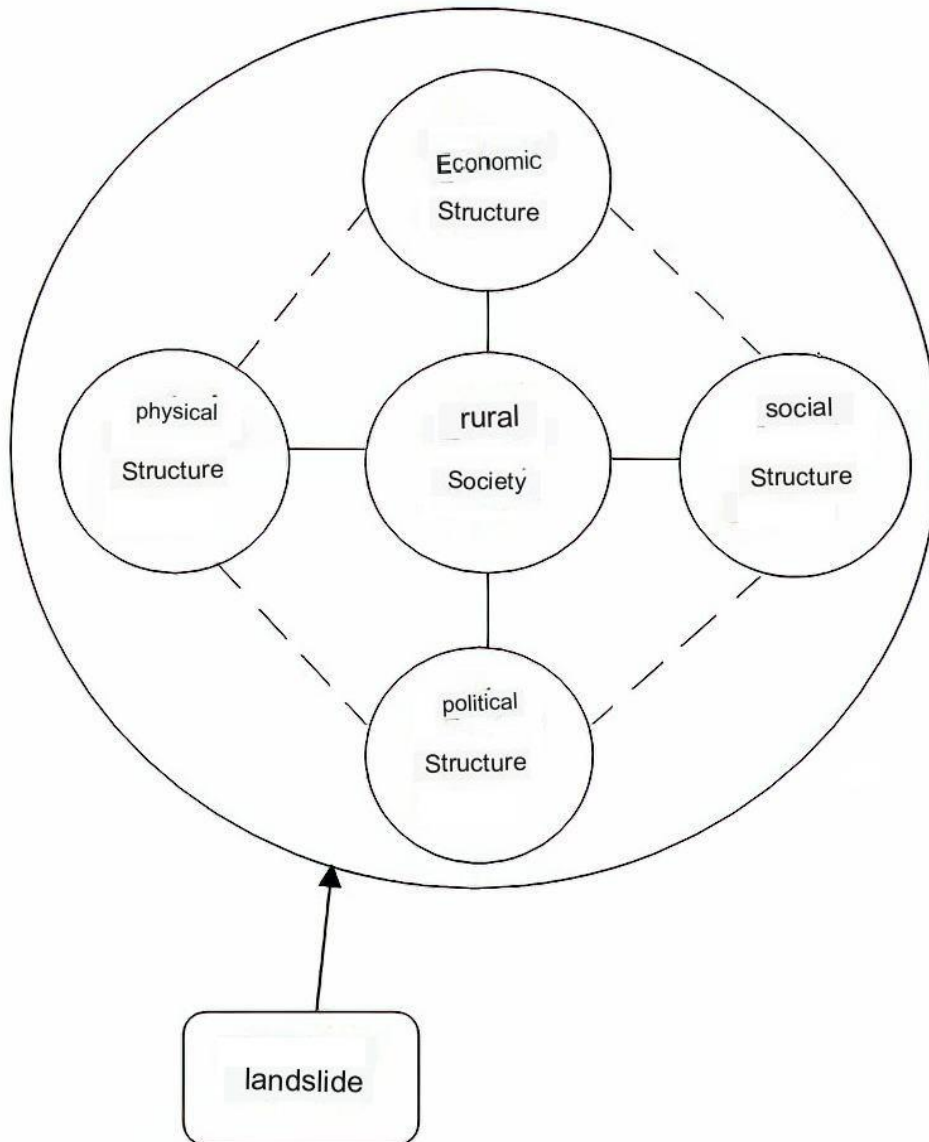

Diagram (1) of the rural structure and its coherence in the normal state (initial and main setting).

Diagram (2) of the rural structure and its coherence with the occurrence of a natural factor, disruption of the primary regulation.

Diagram (3) of the disarray of the rural structure and the significant decrease in the coherence of the structures due to the occurrence of landslides.

References

1- Bozzano, F.; Mazzanti, P.; Perissin, D.; Rocca, A.; Pari, P.; Discenza, M. Basin Scale Assessment of Landslides Geomorphological Setting by Advanced InSAR Analysis. *Remote Sens.* 2017, 9, 267.

- 2-** Kang, Y.; Zhao, C.; Zhang, Q.; Lu, Z.; Li, B. Application of InSAR Techniques to an Analysis of the Guanling Landslide. *Remote Sens.* 2017, 9, 1046.
- 3-** Qi, S.; Zou, Y.; Wu, F.; Yan, C.; Fan, J.; Zang, M.; Zhang, S.; Wang, R. A Recognition and Geological Model of a Deep-Seated Ancient Landslide at a Reservoir under Construction. *Remote Sens.* 2017, 9, 383.
- 4-** Schlögel, R.; Thiebes, B.; Mulas, M.; Cuozzo, G.; Notarnicola, C.; Schneider Bauer, S.; Crespi, M.; Mazzoni, A.; Mair, V.; Corsini, A. Multi-Temporal X-Band Radar Interferometry Using Corner Reflectors: Application and Validation at the Corvara Landslide (Dolomites, Italy). *Remote Sens.* 2017, 9, 739.
- 5-** Du, Y.; Xu, Q.; Zhang, L.; Feng, G.; Li, Z.; Chen, R.; Lin, C. Recent landslide movement in Tsaoling, Taiwan tracked by TerraSAR-X/TanDEM-X DEM time series. *Remote Sens.* 2017, 9, 353.
- 6-** Mondini, A. Measures of Spatial Autocorrelation Changes in Multitemporal SAR Images for Event Landslides Detection. *Remote Sens.* 2017, 9, 554.
- 7-** Bru, G.; González, P.J.; Mateos, R.M.; Roldán, F.; Herrera, G.; Béjar-Pizarro, M.; Fernández, J. A-DInSAR Monitoring of Landslide and Subsidence Activity: A Case of Urban Damage in Arcos de la Frontera, Spain. *Remote Sens.* 2017, 9, 787.
- 8-** Bardi, F.; Raspini, F.; Frodella, W.; Lombardi, L.; Nocentini, M.; Gigli, G.; Morelli, S.; Corsini, A.; Casagli, N. Monitoring the Rapid-Moving Reactivation of Earth Flows by Means of GB-InSAR: The April 2013 Capriglio Landslide (Northern Appennines, Italy). *Remote Sens.* 2017, 9, 165.
- 9-** Golovko, D.; Roessner, S.; Behling, R.; Wetzel, H.; Kleinschmit, B. Evaluation of Remote-Sensing-Based Landslide Inventories for Hazard Assessment in Southern Kyrgyzstan. *Remote Sens.* 2017, 9, 943.
- 10-** Chen, T.; Trinder, J.C.; Niu, R. Object-Oriented Landslide Mapping Using ZY-3 Satellite Imagery, Random Forest and Mathematical Morphology, for the Three-Gorges Reservoir, China. *Remote Sens.* 2017, 9, 333.
- 11-** Sun, W.; Tian, Y.; Mu, X.; Zhai, J.; Gao, P.; Zhao, G. Loess Landslide Inventory Map Based on GF-1 Satellite Imagery. *Remote Sens.* 2017, 9, 314.
- 12-** Bivic, R.L.; Allemand, P.; Quiquerez, A.; Delacourt, C. Potential and Limitation of SPOT-5 Ortho-Image Correlation to Investigate the Cinematics of Landslides: The Example of “Mare à Poule d’Eau” (Réunion, France). *Remote Sens.* 2017, 9, 106.
- 13-** Kamps, M.; Bouten, W.; Seijmonsbergen, A. LiDAR and Orthophoto Synergy to optimize Object-Based Landscape Change: Analysis of an Active Landslide. *Remote Sens.* 2017, 9, 805.
- 14-** Ren, Z.; Zhang, Z.; Yin, J. Erosion Associated with Seismically-Induced Landslides in the Middle Longmen Shan Region, Eastern Tibetan Plateau, China. *Remote Sens.* 2017, 9, 864.

- 15-** Ahmed, B.; Dewan, A. Application of Bivariate and Multivariate Statistical Techniques in Landslide Susceptibility Modeling in Chittagong City Corporation, Bangladesh. *Remote Sens.* 2017, 9, 304.
- 16-** Wang, Q.; Wang, Y.; Niu, R.; Peng, L. Integration of Information Theory, K-Means Cluster Analysis and the Logistic Regression Model for Landslide Susceptibility Mapping in the Three Gorges Area, China. *Remote Sens.* 2017, 9, 938.
- 17-** Park, H.J.; Jang, J.Y.; Lee, J.H. Physically Based Susceptibility Assessment of Rainfall-Induced Shallow Landslides Using a Fuzzy Point Estimate Method. *Remote Sens.* 2017, 9, 487.
- 18-** Barry John (1999); *Environmental and social theory, new fetter lone*, Routledge. Landon & New York.
- 19-** Berman. G (1999), *Landslides on the Panama Canal*. In k.sass a, E.d. *Landslides of the world, Japan landslides*, Kyoto univ, Press.p:191
- 20-** Fleming. R. w and Taylor. F. A (1980), *Estimating the costs of Landslide damage in the united state*. U>S Geol, survey circular 832, p.81-91
- 21-** King, A. p. (1989): *Landslide extent and economic significance in Honduras*, In E. E, Proc,28th, In, I. Geal, conger. *Symptom Landslides*, wach.D.C.17 July p.81-91.
- 22-** Tara. j. Bruk, David, N, Satler & Tomas Terch (2003): *the socioeconomic impacts of a landslide in western Washington, environmental hazard, policy and Human Dimension*, 4 .129-130.
- 23-** Robert. L. Schuster and Lynn. M (2001): *Socioeconomic an Environmental impact of Landslides*, Highland, Geological survey. USA (USGS).
- 24-** Smith, Kate (1996), *Environmental Hazards*, Dr. Ebrahim Moghimi, Samt Publications, Tehran
- 25-** Khayyam, Maqsoud, Rustai, Shahram (1998), *Morphometric analyzes and geomorphological concepts of landslides in...*, *Journal of Faculty of Humanities and Social Sciences of Tabriz University*, 5th year, No. 1, 2, 3, 4.
- 26-** Geertsema, M., Clague, J.J., Schwab, J.W., Evans, S.G. 2006. *An overview of recent large catastrophic landslides in northern British Columbia, Canada*. *Engineering Geology*.
- 27-** Geertsema, M., Pojar, J.J. 2007. *The influence of landslides on biophysical diversity – a perspective from British Columbia*. *Geomorphology* 89, 55–69.
- 28-** Nadim, F., Kjekstad, O., Peduzzi, P., Herold, C., Jaedicke, C. 2006. *Global landslide and avalanche hotspots*. *Landslides* 3(2), 159–174.

**TÜRK TÜKETİCİLERİN ÖZEL SAĞLIK SİGORTALARINA DAİR ALGISI
ÜZERİNE KEŞİFSEL BİR ÇALIŞMA**
AN EXPLORATORY STUDY ON TURKISH CONSUMERS' PERCEPTIONS OF
PRIVATE HEALTH INSURANCE

Didem Gamze IŞIKSAL

Dr., Koç University, College of Social Sciences and Economics

ORCID ID: 0000-0002-6009-9271

ÖZET

Tüketicilerin özel sağlık sigortası hakkındaki algısı, sağlık sektörünün karmaşık ve dinamik bir yönüdür. Artan sağlık harcamaları ve değişen tıbbi ihtiyaçlarla ülke olarak dönüşüm içinde olan sağlık sistemimiz göz önüne alındığında, bireyler ve aileler sıklıkla kaliteli sağlık hizmetine ve mali korumaya erişim sağlama aracı olarak özel sağlık sigortalarına ait çeşitli ürünlere yönelmektedirler. Mevcut literatüre göre özel sağlık sigortalarına yönelik tüketici algısı kişisel deneyimlerden, toplumsal beklentilerden ve sigorta poliçelerinin karmaşıklığından kaynaklanan bir dizi faktörden etkilenmektedir. Bu keşifsel çalışma kapsamında özel sağlık sigortası hizmet ve ürünlerine yönelik tüketicilerin algısının çeşitli boyutlarının keşfedilmesi ve modern sağlık hizmetlerinin bu önemli yönünü şekillendiren zorluklarının, avantajlarının ve tüketicilerin sektöre karşı evrilen bakış açısının ortaya konması amaçlanmıştır. Türk tüketiciler özelinde gerçekleştirilen bu çalışmada toplamda 18 katılımcı ile iki farklı odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Birinci odak grup çalışmasında özel sağlık sigortası müşterisi olmayan 8 katılımcı ile 70 dakika süren; ikinci odak grup çalışmasında ise özel sağlık sigortası kullanıcısı olan 10 katılımcı ile 75 dakika süren görüşmeler gerçekleştirilmiştir. NVivo programı aracılığı ile gerçekleştirilen içerik analizi sonuçlarına göre Türk tüketicilerin özel sağlık sigortalarına dair algıları, sigorta yaptırma ve yaptırmama nedenleri algılanan kişisel risk, sigorta bilinci farkındalığı, şeffaflık ve dürüstlük faktörleri üzerinden ortaya konmuştur. Elde edilen sonuçlar potansiyel sigorta tüketicilerine yönelik kullanılacak ikna yöntemleri konusunda uygulanabilir öneriler sunmasının yanı sıra Türk tüketicilerin sigorta sektörüne yönelik algısını etkileyen kültürel faktörleri de ortaya koyarak gelecek çalışmalara kayda değer bir alt yapı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Özel Sağlık Sigortası, Hizmet Pazarlaması, Sigorta Bilinci, Odak Grup, Keşifsel Araştırma

ABSTRACT

The perception of consumers about private health insurance is a complex and dynamic aspect of the healthcare sector. Given the increasing healthcare expenditures and the transformation of our healthcare system as a country with changing medical needs, individuals and families often prefer various products of private health insurance as a means to access quality healthcare and financial protection. According to existing literature, consumer perception of private health insurance is influenced by various factors stemming from personal experiences, societal expectations, and the complexity of insurance policies. Within the scope of this exploratory study, the aim is to explore various dimensions of consumers' perception of private health insurance services and products and to identify the challenges, advantages, and evolving perspectives of consumers on this significant aspect of modern healthcare. This study, conducted specifically with Turkish consumers, involved a total of 18 participants and two different focus group discussions. The first focus group discussion involved 8 participants who were not private health insurance customers and lasted for 70 minutes, while the second focus group discussion included 10 participants who were private health insurance users and lasted for 75 minutes. Content analysis conducted through the NVivo program revealed that the perceptions of Turkish consumers about private health insurance were articulated through factors such as reasons for purchasing or not purchasing insurance, perceived personal risks, insurance awareness, transparency, and trust. The results not only offer applicable recommendations for persuading potential insurance consumers but also shed light on cultural factors influencing the perception of Turkish consumers towards the insurance sector, providing a valuable foundation for future studies in this field.

Keywords: Private Health Insurance, Services Marketing, Insurance Awareness, Focus Group, Exploratory Research

**VERGİLENDİRME BOYUTUNDA KOOPERATİFLER VE YAPISAL
SORUNLARINA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**
COOPERATIVES IN TAXATION DIMENSION AND SUGGESTIONS TO SOLVE
THEIR STRUCTURAL PROBLEMS

Funda KARAKOYUN

Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir Meslek Yüksek Okulu, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü
Assoc. Prof. Dr., Dokuz Eylul University, İzmir Vocational School, Department of Accounting And Tax
Applications

ORCID ID: 0000-0001-8388-1533

ÖZET

Kooperatiflerin ortaklarıyla işlemlerinde maliyet fiyatına ihtiyaçların karşılanması, dayanışma ve paylaşım temelli faaliyetler yürütülmesi amaçlanmaktadır. Kar ekseninden uzak kooperatiflerin finansal sorunların çözümünde devlet desteği beklentisi öncelikle vergi teşvikleridir. Bu çalışmada, vergilendirmede yasal değişikliğin farklı olası etkileri ele alınmıştır. Ayrıca, literatür taramasında Kooperatiflerin temel nitelikte yapısal sorunlarını değerlendiren araştırma bulguları incelenmiştir. Yöneticilerle gerçekleştirilen saha çalışmalarının nitel veri analiz bulgularından kooperatiflerin mevcut durumunu değerlendiren olumlu ve olumsuz süreçler tematik analizden elde edilen Şekil 1. de paylaşılmıştır.

Prensip olarak kooperatifler kurumlar vergisi mükellefi sayılmakla birlikte mevzuatta vergiden muaf olmanın genel ve özel şartları belirlenmiş, ortaklarla iş görmeden oluşan gelir gider farkları risturn istisnası kapsamında ve risturn üzerinden ortaklara dağıtılabilir şekliyle kurum vergilendirilmesinin dışında bırakılmıştır. Yasal değişiklik sonrasında kooperatife bağlı ayrı bir iktisadi işletme bünyesinde ortak dışı işlemlerden elde edilen gelir gider farkı kooperatif tüzel kişiliği adına tarh olunacaktır. Bu yöntem uygulamasında “... ilişkili kişilerle iş yapıldığında emsallere uygunluk ilkesini” ileri sürmek, ortak dışı işlemler için oluşturulan iktisadi işletme için ise ortaklarla iş yapılmadığından transfer fiyatlaması ile örtülü kazanç ilişkili tarhiyat işlemlerine yol açabilecektir. Ayrıca risturn uygulamasında ortakların ödediği vergi güvenliği kalkarken iktisadi işletmeden kaynaklanarak ortaklara aktarılan kar paylarında yüksek vergi yükü ve cezai işlem olasılığı bulunmaktadır.

Kooperatifçiliği özendirmek ve teşvik edici mekanizmalar ile desteklemek amacına yönelik düzenlemede hukuk sisteminin başarısı için mükellef idare ilişkilerinde doğabilecek uyumsuzlukları engelleyici hükümler olmalıdır. Kooperatiflerin öncelikle finansal olmak üzere hukuksal, yönetsel sorunlarına farklı çözüm katkıları getirilmektedir. Genel düzeyde katılımcı görüş; ortak, yönetici ve denetçilerin hak ve sorumluluklarını istenilen düzeyde bilmemeleri ve

uygulama düzeyinde yeterli bilinç ve eğitimde olmamaları güçlü kooperatifçiliğe bir engel olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kooperatiflerin Vergilendirilmesi, Vergi Muafiyeti, Kooperatif Yönetimi, Risturn, Ortak Dışı İşlem.

ABSTRACT

In the transactions of cooperatives with their partners; It is aimed to meet the needs at a cost price, to carry out activities based on solidarity and sharing. The expectation of government support in the solution of financial problems of cooperatives far from the profit axis primarily focuses on tax incentives. In this study, different possible effects of legal change in taxation are discussed. In addition, qualitative and quantitative research findings evaluating the basic structural problems of cooperatives were examined in the literature review. Positive and negative processes evaluating the current situation of cooperatives from the qualitative data analysis findings of the field studies carried out with the managers were shared in the visual obtained from the thematic analysis.

In principle, cooperatives are considered to be corporate taxpayers, but the general and special conditions of being exempt from tax are determined in the legislation, income, and expense differences arising from working with partners are excluded from corporate taxation within the scope of the patronage dividends exception and can be distributed to the partners through patronage dividend. After the legal change, the income and expense difference obtained from non-partner transactions within a separate economic enterprise affiliated with the cooperative will be assessed on behalf of the cooperative legal entity. In applying this method, asserting the "*...principle of arm's length when doing business with related parties*" may lead to assessment transactions regarding transfer pricing and disguised profit, for an economic enterprise established for business done with non-patron, since there is no business with patrons. In addition, while the tax security paid by the partners is lifted in the patronage dividend application, there is a high tax burden and the possibility of penal action in the profit shares transferred to the partners originating from the economic enterprise.

In order to encourage and support cooperatives with incentive mechanisms, there should be provisions to prevent disputes that may arise in taxpayer-administrative relations for the success of the legal system. Different solutions are provided to the legal, administrative, and especially financial problems of the cooperatives. Participatory opinion at a general level; The fact that partners, managers, and auditors do not know their rights and responsibilities at the desired level and do not have sufficient awareness and training at the application level are considered as an obstacle to strong cooperatives.

Keywords: Taxation of Cooperatives, Tax Exemption, Cooperative Management, Patronage Dividend, Non-Partner Transaction.

1. GİRİŞ

Türkiye’de 1961 Anayasası ile birlikte devletin kooperatifçilik politikası oluşturulmuştur. 1982 Anayasasında kooperatifçiliğin geliştirilmesi amaçlı devlete verilen görevlerde kooperatiflerin desteklenmesi ve güçlendirilmesi amaçlı genel ve özel hükümler düzenlenmiştir. Günümüzde gerek uzman ve akademisyenlerin görüş ve çalışmaları gerek saha araştırmalarında kooperatiflerin finansal destek ihtiyacı içinde olduğu, kredi bulma güçlüğü, piyasa ekonomisi koşullarında çok uluslu şirketler ile rekabet, yüksek vergi maliyetleri tasfiye kararlarını hızlandırmıştır. Kuruluş amacı topluma katkı, dayanışma, yardımlaşma olan sosyal kooperatifler mevzuatta ayrıca tanımlanmadığından son yasal düzenlemeler çerçevesinde geleneksel kooperatifler gibi vergi mükellefiyetleri bulunmaktadır. Nitekim, kurumlar vergisinde türleri itibarıyla ayrıştırılmadan, tüm kooperatifler mükellef olarak kabul edilmektedir. Ancak, 2018 yılı Kanun değişikliği ile ortak dışı işlemler tanımlanarak bu işlemlerden elde edilen gelir gider farkları ayrı iktisadi işletmede vergilendirilmek suretiyle kooperatiflerin kurumlar vergisi muafiyeti korunmuştur. Türkiye’de kooperatiflere yönelik mevzuat değişikliklerine bakıldığında profesyonel yönetim ve denetimi etkin kılacak yapıların olumlu süreci izlenmektedir. Ancak, piyasa ekonomisi koşullarına dayanıklılığı ve öz kaynak yetersizliği ile kırılma eğilimi olan yapılarının güçlendirilmesi ve tasfiye olan kooperatiflerin ekonomiye yeniden kazandırılması, kooperatifçiliğin özendirilmesi, bu sürecin hızlanması ve çözüm uygulamalarında etkinliğin sağlanması beklenmektedir. Bu kapsamda vergi düzenlemeleri önceliğinde kooperatiflerin temel yapısal sorunları değerlendirilmektedir.

1.1. Kooperatifçiliğin İlke ve Değerleri ile Gelişimi

1844 yılında ekonomik ve sosyal alanda toplumsal ihtiyaçların karşılanması ve dayanışma temelinde geleneksel kooperatifçilik hareketi ilk olarak “Rochdale Öncüleri” tarafından ortaya konulmuştur. 19.yy başlarında AB üyesi ülkeler ortak tarım politikasında buluşmuş, çiftçi kurumlara ilişkin hükümlerle birlikte 1959 da Avrupa Topluluğu tarım kooperatifleri Tarımsal Kooperatifçilik Genel Komitesi oluşturulmuştur (Özüdoğru, 2010, s.61). 1960 ‘lı yıllardan itibaren Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu kooperatiflerin kalkınmada oynadıkları rolü vurgulayan çok sayıda bildiri yayımlamıştır. 1895 yılında kurulan Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA), uluslararası güç birliği amacıyla çatısı altında bulunan farklı sektörlerle birlikte özerk ve modern kooperatifçiliğin ilke ve değerlerini savunan anlayışla faaliyetler yürütmektedir (International Cooperative Alliance, 2023).

1937 yılında ICA tarafından yapılan bilimsel çalışmalar sonucunda belirlenen kooperatif ilkeleri uluslararası bir nitelik kazanmış, (Hacısüleyman, 2019, s.51.), 1995 yılında küresel değişim ve gelişim sonucunda oluşan ve kooperatif amacının gerçekleşmesine hizmet eden ilkeler bu günkü çerçevesini almıştır. Buna göre, “*gönüllü ve serbest giriş ilkesi (açık kapı ilkesi), ortağın demokratik yönetimi, ortağın ekonomik katılımı, özerklik ve bağımsızlık, eğitim-*

öğretim ve bilgilendirme, kooperatifler arası işbirliği ve toplumsal/sosyal sorumluluk ilkeleri'' olmak üzere yedi ilke belirlenmiştir (Örnek, 2020, s.129).

Piyasa ekonomisi koşullarında, kar maksimizasyonu hedefi ile hareket eden rekabet gücü yüksek olan özel sektör ve birçok kuruluş tarafından sosyal dayanışma ve toplumsal sorumluluk bilinci sadece bir değerlendirme konusu iken kooperatiflerde bir ilke olarak özgün yapılarının önemli bir unsurudur (Ayanoğlu, 2014, s.10). Yardımlaşma, dayanışma temelinde toplumsal refahı artırmak amaçlı, kamu yararı gözetilen, sosyal kooperatifler farklı paydaş ve ortakların demokratik bir şekilde katılımı ile yönetilirler (Akçay ve Ünlüöner, 2020, s.2685-2686). Kooperatiflerin temelinde yer alan gönüllülük, oransallık, değişir sermaye ve değişir ortaklık, risturn¹ gibi unsurlar, kooperatiflere özel sektör dışında özgün bir yapı kazandırmaktadır. İlke ve değerlerinde, kooperatife katılmanın ve ayrılmanın serbest olması, işbirliği yapılması, ortaya çıkan kazanç ve risklerin eşit düzeyde paylaşılması, ortakları ile birlikte yerel, toplumsal kalkınmaya katma değer sağlaması kooperatifleri şirketlerin yapısından farklılaştırmaktadır (Ayanoğlu, 2014, s.6). Ortaklar, kooperatifin sahibi aynı zamanda kooperatifin hizmetinden faydalanan kişiler olup, tek bir oy hakkına sahip kişilerdir. Bir ortağın sahip olabileceği ortaklık payı sınırlı olup, yönetim kurulu, kooperatifin ortaklarından oluşan adaylar arasından seçilmektedir (T.C.Ticaret Bakanlığı, Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, 2020, s.15-16).

AB üyesi ve sosyo ekonomisi gelişmiş ülkelerde kooperatifçilik sektörü devlet müdahalesinden uzak, özerk, kendi öz kaynaklarında yetkin kuruluşlar olarak ekonomiye önemli katma değer sağlamaktadır. Kooperatifler değişen ve gelişen koşullara uygun nitelikte her alanda temsil edebilme yetkisine sahip, rekabet gücü ve iş hacmi yüksek şirketler gibi özel kuruluşlar olarak yönetilmektedirler (Özüdoğru, 2010, s.62)

Türkiye kültüründe dayanışma ve paylaşım temelli imece, lonca veya ahilik diye bilinen yapılar yüzyıllarca var olmuştur. Osmanlı Devleti döneminde 1863 yılında kurulan “Memleket Sandıkları” kooperatifçilik hareketinin ilk uygulamasıdır. Atatürk tarafından hazırlanan “Kooperatif Şirketler Kanun Layihası” ile kooperatifçiliğin güçlenmesi ve yayılması için halkın bilinçlenmesine hizmet eden çalışmalar yürütülmüş ve hukuksal zeminde düzenlemelerin temeli atılmıştır. (T.B, Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, 2023, s.19) Cumhuriyet döneminde kooperatifler ayrı bir hukuki statü kazanmış, hükümet programları ile desteklenmiştir. 1938-1960 yılları arası dönem, Türkiye için kooperatifçilikte durağan bir dönemdir. Liberal politikaların izlendiği 1950-1960 yılları arası dış yardım ve yabancı sermaye girişinin arttığı, ekonomide büyümenin olduğu dönemde kooperatifler, kar ekseninden ziyade

¹ Risturn ilkesi, 1937 yılında ICA'nın tespit ettiği ilkelerde ifade edilmiş, tedarik amaçlı kooperatifler ile satış kooperatifleri için yetersiz kaldığı görülerek, 1966 yılında yeniden değerlendirilmiş, fazlaların kooperatifle yapılan işlem ve kooperatif faaliyetlere iştirak oranında dağıtılması (repartition) şeklinde ifade edilmiştir (Koçtürk, 2006, s.125).

sürdürülebilir sosyo ekonomik kalkınmada önemli rol almışlardır. Türkiye’de tarıma dayalı başlayan kooperatifçilik hareketi ardından ekonominin lokomotifi inşaat sektörü olması ve kentlere göç olgusu ile konut yapı kooperatifleri ekonomide yüksek hacimde bir paya ulaşmıştır. Enflasyon dönemlerinde ise tüketim kooperatiflerinin arttığı görülmektedir (Memioğlu, 2017, s.903). Böylelikle sayı ve türleri itibariyle kooperatifçilik ekonomide canlanmıştır. 1961 Anayasası’nın 51. Maddesinde “*Devlet, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır*” hükmüne yer verilmiş, kooperatifçilik anayasal güvence altına alınmış bir yandan da kooperatifçiliğin gelişiminde devlet daha aktif ve sorumlu hale getirilmiştir (T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2015, s.97,98). 1970’lerde ekonomik krizlerin yaşanması sonrasında yerel yönetimlerin kolektif hizmetlerden piyasa mekanizmasının işleyişinde sermayenin taleplerine yönelik dönüşümü kooperatiflere de yansımıştır. Devlet odaklı merkeziyetçi yapıdan toplum odaklı, farklılıklara ve yerel önceliklere duyarlı, geniş paydaş katılımlı, mülkiyet esasına dayalı, bilgiye açık erişimli yönetim ilkeleri ve değerleri benimsenmiştir (Hacısüleyman, 2019, s. 41). 1980’lerde merkez birlikleri ile 1991 yılında Türkiye Milli Kooperatifler Birliği’nin kurulması, konut kooperatifçiliğinde artan iş hacmi ve Türk kooperatifçiliğinin kurumsal anlamda üst örgütlenme yapısına kavuşması bakımından önemli adımdır (Yüksel, 2023, s.226).

1982 tarihli Anayasası’nın 171. Maddesinde “*Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.*” hükmü yer almaktadır. Türkiye’de kooperatiflerin kuruluş ve faaliyetleri üç kanun kapsamında incelenmektedir. Bunlar, *1163 sayılı Kooperatifler Kanunu(KK)*, *1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu*, *4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun’dur*. Kooperatif amaçlarına uygun olarak görev ve hizmet, işleyiş ve denetimden sorumlu üç bakanlık; “*Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı*” tarafından icra edilmektedir (Ticaret Bakanlığı Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü:2023: 26).

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun birinci maddesinde “*Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklar*” hükmüne yer verilmektedir. Bu tanım ilke ve amaçlar doğrultusunda kooperatifler, kar ekseninde hareket etmeyen, şirketlerden ayrı kendine özgü yapılar olmakla birlikte TTK md. 16, md.124 (kooperatifin ticaret şirketi ve tacir sıfatını haiz olduğu) ve Kooperatifler Kanunu’nda yapılan değişiklik kapsamında ticaret şirketi oldukları hükme bağlanmıştır. TTK’na tabi anonim şirketlerde kooperatiflerden ayırıcı yapısında sermayenin korunması ve belirliliği ilkelerine bağlı olarak “*sermaye miktarının esas sözleşmede gösterilip tescil ve ilan edilme ile değiştirilmesinin birtakım formalitelere bağlanmış olması*” ifade edilir.

Yani, kooperatiflerdeki açık kapı ilkesi ile tanımlı ortaklık yapısı, sermayesi belirli, ortakların şirketten çıkma hakkının bulunmadığı anonim şirket ortaklık şeklinden farklılık arz etmektedir (Örnek, 2020, s.130,132).

1.2. Kooperatiflerde Performansı Etkileyen Faktörler ve Tespitler

Kooperatiflerin amaçlarına ulaşmak için ilke edindikleri çerçevede hareket etmelerini etkileyen faktörler incelendiğinde; profesyonel yönetim ve denetim, piyasa koşullarına uyum ve rekabete dayanıklılık, toplumsal kooperatifçilik bilincinin varlığı ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, devlet desteği ve müdahalesi, mevzuat yapısı, finansal yetkinlik, kooperatifler arası işbirliği ve koordinasyon (Akçay ve Bilgin, 2017, s.873) başlıkları kooperatiflerin gelişmesine etki eden konular olarak literatür ve saha araştırmalarında da desteklenmektedir.

Türkiye’de ekonomi programları ve yasal zeminde kooperatiflere yönelik önemli adımlar atılmıştır. Ancak, finansman özerkliğinin sağlandığı kooperatifler bankasına, kooperatifler ve birlikler tarafından kurulan şirketlerin elde ettikleri karların tabandaki birim kooperatif ortaklarına hangi yöntemle dağıtılacağına, sosyal kooperatifler, kooperatiflerin sosyal sorumluluk projelerine fon ayırması gibi hususlar yerel mevzuat kapsamında ele alınmamıştır (Polat, 2021). Kooperatiflerin Pazarda ve üretim sektöründe istenilen ekonomik büyüklüğe ulaşabilmesi için finansal desteğin sağlandığı ayrı bir kooperatifler bankasına ihtiyaç duymaktadır. Bu yapılanma içinde gelişmiş ülke örneklerinde olduğu üzere kriz dönemlerinde devlete yük olmadan artan ortak sayısı ve işlem hacmi ile faaliyetlerinde sürdürülebilirlik elde edebilmektedir. Nitekim, Almanya’da anonim şirket şeklinde örgütlenen DZ Bank’ın (Deutsche Zentral-Genossenschaftsbank) hisselerinin çoğunluğu birinci kademe kooperatiflerin elinde olup, Merkez bankası ve kurumsal banka DZ Bank AG iştirak ortağı olan yerel kooperatif bankalarına hizmet sunmaktadır (T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2015, s.12).

Geleneksel kooperatif modellerinden farklı bir anlayışla örgütlenme ve iş modellerine sahip sosyal kooperatifçilik yaygınlaşmaktadır. Kooperatifler sayıca artmakta, farklı faaliyet alanlarında yeni kooperatif türleri önemli aktörler olarak ortaya çıkmakta, yerel yönetimler ve kooperatifler arasında işbirliği ve dayanışma gelişmekte, kadın istihdamının ekonomik ve sosyal yaşamda güçlendiği modeller oluşmakta, doğal gıda temiz su gibi temel ihtiyaçlara erişim, eşit ve adil paylaşım için kooperatif çatısı altında örgütlenmektedir. Ancak, eş zamanlı yaşanan bu dinamiklerde yön veren kooperatif paydaşları arasında ortak bilinç, farkındalık, eğitim, uzmanlaşma, vizyon ve koordinasyonun istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir. Kooperatifçiliğin güçlü olduğu ülkelere kıyasla Türkiye’de kooperatifler ekonomide istenilen büyüklüğe ulaşamamış, küçük ve orta ölçekte işletme modeli olarak kalmıştır. “2012-2016 Türkiye Kooperatifçilik Strateji ve Eylem Planı’nda belirlenen hedef ve faaliyetlerde ilerleme kaydedilemediği rapor edilmiştir. Kooperatif ekonomisinin verilerine ilişkin bilgi ve

istatistiklerde ihtiyaç duyulan veri tabanına henüz ulaşamamıştır (İNGEV ve IPM, 2021, s.1-7.)

Yüksel M. (2023), çalışmasında kooperatiflere ilişkin sorunların tespiti, güçlü ve zayıf yönleri, fırsat ve tehditlerin belirlenmesi amacıyla farklı meslek alanından kişilerle swot analizi yapmıştır. Türk kooperatifçiliğinin gelişmesi ve daha fazla sektörde etkili olabilmesi amacıyla yapılan analiz bulgularına göre öne çıkan vurgu ve öneriler şunlardır. Kooperatif ve üyeler arası işbirliğinin geliştirilmesi, devlet desteği kapsamında vergi teşviki ve sermaye desteğinin sağlanması, mevzuat eksikliğinin giderilmesi, kooperatife katılımın özendirilmesi, yatırımcı sermayedarların kooperatiflere yöneliminin teşvik edilmesi, kooperatif ürünlerinden daha fazla tüketiciye ulaştırılması, siyasi müdahalelerden uzak kalınması, bağımsızlığın korunması, üyelerde aidiyet bilincinin artırılması, amacı dışında faaliyetlerin önlenmesi, yöneticilerde bilinç ve yetkinliğin artırılması, yeni stratejilerin belirlenmesi (Yüksel, 2023, s.234-236).

Bu kuruluşların iyi yönetilmemeleri nedeniyle zarar etmesini ve kuruluş amaçlarından uzaklaşmasını önlemek bakımından rasyonel işletmecilik, kurumsal yönetim ve kooperatifçilik ilkeleri doğrultusunda yönetilmeleri noktasından basiretli bir tacir gibi hareket edilmesi zorunluluğu getirilmiştir (Cenkış, 2014, s.5).

1.3. Vergilendirme Boyutunda Kooperatifler

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK) md.4/1 (k) bendi hükmüne göre, kooperatiflerde vergi muafiyet koşulları düzenlenmiştir. Muafiyetten faydalanma koşullarının ana sözleşmede yer alması ve fiilen uygulanması şartı ile birlikte bu koşullar aşağıdaki şekilde belirtilmektedir (Vural, 2017, s.23; Şeren ve Ağbal, 2020, s.62).

- Sermaye üzerinden kazanç dağıtılmaması,
- Yönetim kurulu başkan ve üyelerine kazanç üzerinden pay verilmemesi,
- Yedek akçelerin ortaklara dağıtılmaması,
- Sadece ortaklarla iş görülmesi.

Kooperatifler kar elde etmekten ziyade ortaklarının mesleki ve geçim temelinde sosyal amaçların, dayanışma ve yardımlaşmanın egemen olduğu ihtiyaçları karşılamaları esasında yapılardır. Haksız rekabetin önüne geçmek için prensipte vergi mükellefi olarak kabul edilmişler ancak, 5520 sayılı KVK md.4 (1-k) ve KK yer alan koşullara uyulması şartı ile kooperatifler kurumlar vergisinden muaf tutulmuşlardır (Şeren ve Ağbal:2020: 62).

Ortak olmayanlarla yapılan işlemler veya ana sözleşmede bulunmayan konularda ortaklarla yürütülen işlemler ortak dışı işlem olarak vergi muafiyeti ihlali sayılan işlemlerdir. Kanun değişikliği öncesinde, ortak dışı işlem kabul edilen durumlarda, vergi idaresince yapılan tespitler neticesinde cezalı tarhiyatlara da muhatap olmaları söz konusu olmaktadır. KVK 'nda ortak dışı sayılan işlemlerin açık olarak hükmüne yer verilmemiştir. Ancak, 7061 Sayılı Bazı

Vergi Kanunları ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'la kooperatiflerin vergilendirilmesinde değişiklikler yapılmış: kurumlar vergisinde muafiyet koşullarının ihlalinde en sık karşılaşılan ortak dışı işlemler kavram ve kapsam olarak açıklanmıştır (İnce, 2018, s.62). Buna göre, ortak dışı işlemlerin ayrı bir iktisadi işletmede takip edilmesi halinde kooperatif tüzel kişiliğinde kurumlar vergisi muafiyeti devam edecektir. Ancak, 1 Sıra No'lu Genel Tebliğin 17 Seri No.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği'ne göre, kooperatif tarafından tutulan defterlerde Ortak içi/ortak dışı işlem ayrımı yapılarak hasılat, maliyet ve gider unsurlarının ayrı ayrı defterlerde kaydedilecektir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2023, s.26). Kanun değişikliği kapsamında KVK md.13 hükmü ve diğer düzenlemelerde inşaat şirketlerinin muvazaalı şekilde şirketleşmesinin önüne geçilmesi amaçlanmakta ve sadece ortak dışı işlemlerin vergilendirilmesi kanun gerekçesinde yer almaktadır (Şeren ve Ağbal, 2020, s.66-72).

5520 sayılı KVK kapsamında, yapı kooperatiflerinin Kurumlar vergisinden muafiyeti için özel şartlar belirlenmiştir. Buna göre, inşaat işlerini kısmen veya tamamen üstlenen gerçek kişiler veya tüzel kişiler (kanuni temsilcileri) ile inşaat işlerini üstlenen kişilerle ilişkili olduğu kabul edilen kişilere yönetim ve denetim kurullarında yer verilmesi kurumlar vergisi muafiyetinin ihlali sayılır.

KVK md 13 (1) , *“Kurumlar, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunursa, kazanç tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış sayılır.”* hükmü yer almaktadır. Buna göre, ilişkili kişi, *“kurumların kendi ortakları, kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurum ile idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumları”* ifade eder. *“Ortakların eşleri, ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoy ile üçüncü derece dahil yansoy hısımları ve kayın hısımları da ilişkili kişi sayılır.”* Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımına ilişkin bu hükmün gereği ilişkili sayılabilecek kişiler yapı kooperatiflerinin kuruluşundan inşaatın tamamlandığı tarihe kadar yönetim ve denetim kurullarında görev almaları halinde kurumlar vergisi muafiyetinden faydalanamayacaklardır. Ayrıca inşaat şirketlerinin kooperatifleşmek üzere gerçek hukuki yapılarını örterek muvazaalı biçimde bu tüzel kişiliklere tanınan vergi avantajlarından faydalanmalarını önlemek amacıyla özel şartlara ilaveten; yapı ruhsatı ile arsa tapusunun kooperatif tüzel kişiliği adına tescil edilmiş olma şartı getirilmiştir (Vural, 2017, s.26-27).

Yapı kooperatifine kayıtlı arsanın kat karşılığı verilerek her bir hisse için bir işyeri veya konut elde edilmesi, sosyal ihtiyaçların karşılanması amacıyla sosyal tesislerin kat karşılığı inşa ettirilmesi ortak dışı işlem sayılmayacaktır. Ancak, ana sözleşmede olsa dahi taşınmazların, tesislerin kurulması, işletilmesi, kiraya verilmesi, kooperatif tarafından inşa edilen yerlerin ortaklara dağıtımından sonra kalan yerlerin satılması ortak dışı işlem sayılacaktır.

Kooperatiflerin 1/1/2018 tarihinde yapılan Kanun değişikliğine istinaden ortak dışı işlemler nedeniyle vergi muafiyetleri etkilenmeyecek, ortak dışı işlemler için kurumlar vergisi matrahının tespiti ve tarhiyat kooperatif tüzel kişiliği beyanında gerçekleşecektir. Esasen vergilendirme kooperatif tüzel kişiliği adına tarh olunduğu için kooperatif adına asıl, iktisadi işletme bakımından kısmi bir mükellefiyetten bahsedilmektedir (İnce, 2018, s.63-64) .

Kooperatifler finansal güçlüklerin aşılması ve mali yüklerin azaltılmasına ilişkin temel sorunların çözümünde devlet desteği olarak öncelikli vergi teşviki beklemektedir. Ticaret şirketlerinden farklı yapısı ile diğer ülke uygulamalarında olduğu gibi kooperatiflerin vergi dışında tutulması tercihi Türkiye’de de uygulanmaktadır. 7061 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerle ortak dışı işlemlerden doğan farkın iktisadi işletme üzerinden vergilendirmesi gerekçesiyle, üretim ve kredi kooperatiflerinde risturn istisnası kaldırılmıştır. Vergilendirmede yöntem değişikliğinin vergi muafiyetini daraltıcı beraberinde vergi kaybına sebep doğuracak etkileri ve eksikleri aşağıda özetlenmektedir (Kaya, 2018, s.1092-1101).

- Risturn istisnasının üretim ve kredi kooperatifleri için kaldırılması ile kooperatiflerde vergi kaybını arttıracığı düşünülmektedir.
- Risturn kaldırılmakla birlikte hesaplama kuralı bir benzeri Gelir Vergisi Kanunu’nda (m.75/2) ve halen yürürlükte olup, risturn elde eden ortağın gelir vergisi karşısındaki konumunu belirlemektedir.
- Kooperatifler Kanunu’nda yer alan düzenlemelerin vergi mevzuatında da açıklayıcı olarak yer alması gerekmektedir. Örneğin, KK kapsamında muafiyetten faydalanmak için üst birliğe üye olma koşulu 5520 sayılı Kurumlar Vergisinde bulunmalıdır.

Vergisel yükümlülüklerin yerine getirilmesi bakımından ortak dışı işlemlerle ilgili kurumlar vergisi ve geçici vergi beyannameleri olmak üzere vergi yükümlülüklerinden kooperatif tüzel kişiliği sorumlu olacaktır. Dolayısıyla, ortak dışı işlemleri nedeniyle oluştuğu kabul edilen iktisadi işletme nezdinde hesaplanan kurumlar vergisi, kooperatif tüzel kişiliği adına tarh olunacaktır. Ortak dışı işlemlere ait hasılat, maliyet ve gider unsurlarının diğer işlemlerle ilişkilendirilmemesi ve kooperatif tarafından tutulan defterlere, bu ayrımı sağlayacak şekilde kaydedilmesi gerekmektedir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2023, s.17). Kooperatiflerin, iktisadi işletmelerinden ve tam mükellefiyete tabi başka bir kurumun sermayesine katılımlarından kazanç elde etmeleri iştirak kazançları kapsamında olup ortaklara dağıtılması kurumlar vergisi muafiyetine etki etmemektedir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2023, s.15).

Kooperatiflere yönelik kanun değişikliğinde kurumlar vergisi mükellefiyeti bakımından bağlayıcı hüküm açıklanmıştır. Gelir vergisi hükümleri kapsamında risturn istisnasının kaldırılmasının ortakların vergilemesine etkileri tartışma hususudur. Gelir Vergisi Kanunu (GVK) md.75/1 hükmüne göre, ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında, nakdi sermaye veya

para ile temsil edilen değerlerden oluşan sermaye dolayısıyla elde edilen iratlar (kâr payı, faiz, kira vb. irat) menkul sermaye iradı sayılmıştır. Kooperatif ortağının ticari, zirai ve mesleki faaliyetine bağlı olmayan ortakları ile yaptıkları faaliyetlerden elde edilen gelir gider farklarının ortaklara kooperatif faaliyetlerine katılımları oranında dağıtımı GVK md.72/2 hükmü kapsamında kazanç dağıtımı sayılmamaktadır (Koçtürk, 2006, s.127).

Ancak, kooperatifin ortaklarına risturnu kooperatifle yaptıkları işlemler oranında değil de başka kriterlere göre örneğin, sermaye payları oranında veya kurucu ortak özelliğine göre dağıtması halinde elde edenler açısından bu bir menkul sermaye iradı olup, kooperatifin yaptığı bu dağıtım kazanç dağıtımıdır. Yine ortak dışı işlemlerden elde edilen kazançlardan ortaklara dağıtılan kazanç dağıtımı menkul sermaye iradı kabul edilmekte, GVK md. 94/6- (b) hükmü uyarınca tevkifata tabi tutulmaktadır. Ortak tarafından gelir vergisi beyan esasları çerçevesinde vergilendirilir (Kaya, 2018, s.1094; Şeren ve Ağbal, 2020, s.69).

2. YÖNETİCİ GÖRÜŞLERİ ve NİTEL ANALİZ

Kooperatiflerin sorunlarına ilişkin saha çalışmasından elde edilen bulgular çalışma çerçevesinin sınırlayıcı kısıtlarından dolayı kısmi ve görsel olarak aktarılmıştır. 20 yıl ve üzeri kooperatiflerde yöneticilik deneyimi olan kişilerle “kooperatif sektörünün sorunları ve çözüm önerileri” temelinde mülakat tekniğinde görüşmeler yürütülmüştür. Nitel veriler MAXQDA programında analiz edilmiştir. Araştırma sorusuna verilen yanıtlar tematik analiz ile kodlanmıştır. Bu kodların analiz sonuçları Şekil 1.’de görselleştirilmiştir.

Aşağıda verilen Şekil 1’de yöneticilerin yoğun olarak açıkladığı konu başlığı olan kavramlar daha büyük boyuta yer almaktadır. Bunlar, eğitimin bilinçlendirilmesi, kooperatifçiliğe ilişkin mevzuatın yeniden güncellenmesi, denetlenebilir şeffaf mali ve yönetsel yapının sağlanması, ortak ve yönetici olacak kişilerin seçilme kriterleri, devlet desteğinin arttırılması, uzman ihtiyacının karşılanması, kooperatifçiliğin özendirilmesi ve diğer görülen kavramsal ifadelerin sıralı yoğunluğunda öne çıkan çarpıcı ifadeler olarak görülmektedir.

Şekil 1 Kooperatiflerde Yönetici Tespitleri

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kooperatifçilik, mesleki ve gündelik ihtiyaçların karşılanmasında bireyin tek başına yetersiz kaldığı çeşitli alanlarda aynı amaca yönelik gerçek ve tüzel kişilerin ortak menfaatlerde buldukları bir işletme modelidir. Toplumun ekonomik ve sosyal gelişiminde önemli rol alan olan bu örgütlenme şekli sosyo ekonomisi gelişmiş ülkelerde modern dünyanın gelişimine paralel olarak varlığını korumuş, üçüncü sektör olarak yerel ve ulusal kalkınmaya önemli oranda katma değer sağlayan kuruluşlara dönüşmüştür. Türkiye’de kooperatifler nicel olarak dünya ülkeleri arasında üst sıralarda yer alırken gelişmiş ülke örneklerine kıyasla yeni türleri ve iş hacmi bakımından istenilen düzeyde büyüme kaydetmemiştir. Bu çalışmada, literatür incelemesi ve araştırma bulgularına sıkça ortak konu edilen sorunlara dikkat çekilmiştir. Sıklıkla ve öncelikle finansal sorunlar tartışılmakta, kooperatifler, devlet desteği ve kaynak oluşturabilecek çözümler beklemektedir. Piyasa ekonomisi koşullarında kendi öz kaynaklarının yetersizliği rekabet ortamında kırılabilirliği arttırmaktadır. Bu nedenle vergi teşvikleri gerek

finansal gerek kooperatifçiliğin özendirilmesinde önemli bir destek olarak görülmektedir. Bu konuda yasal değişiklik değerlendirildiğinde kooperatifler tüzel kişilik olarak kurumlar vergisi dışında bırakılmış ancak tüzel kişiliğe bağlı ve ayrı bir iktisadi işletmede yeni bir mükellefiyet ortaya çıkmıştır. Değişir sermaye ve değişir ortaklı yapısıyla şirketlerden ayrılmakta ancak vergi mevzuatı hükümlerinde kooperatiflere özgü yapıda bu düzenlemelerin eksikliği tartışılmaktadır.

Avrupa Birliği üye ülkelerde rekabete dayanıklı, kendi finansal yetkinliği ve öz kaynakları güçlü olan kooperatifler devlet müdahalesinden uzak bağımsız özerk yapılar olarak şirket yapısında profesyonel yönetim modeline geçmişlerdir.

Türkiye’de kooperatifçilik kültürü yüzyıllara dayanmaktadır. Ancak, günümüz piyasa ekonomisinde güçlü kooperatifçilik anlayışı çerçevesinde istenilen sayısal ve niteliksel düzeyde gelişimleri için kırılğan yapılarının güçlendirilmesinde devlet desteğine ihtiyaç duymaktadır. Akademisyen ve uzmanların araştırma bulguları ve literatür incelemelerinden elde edilen görüşler çerçevesinde kooperatifler alanında daha fazla istatistiksel veriye, saha çalışmalarına ve uygulamada karşılaşılan sorunların tespit ve çözüm önerilerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlki, uluslararası kabul gören ilke ve değerleri ile güçlü kooperatifçilik anlayışı ve bu sektörün ekonomideki payının büyümesine engel yapısal sorunlar ve çözüm önerileri ifade edilmektedir. İkincisi, vergi mevzuatında kooperatiflere ilişkin yasal değişikliğin ikilem doğuran sonuçları açıklanmaktadır. Kooperatifler ortak ve sermaye yapısı ile ticaret şirketlerinden farklılık arz eder. Ticari şirketlerin, ortaklarıyla ilişkili olarak yürüttüğü faaliyetlerden elde ettiği kazancın gizlenmesi amacıyla mevzuatta yer alan düzenlemeler kooperatif tüzel kişiliği için uygulamada farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Zira, kooperatiflerin kuruluş amacında ortaklarıyla iş görmesi esastır. Risturn uygulamasının kalkmasının sonuçları bu kapsamda tartışmaya açık hale gelmiştir.

Kooperatif sektörünün, sosyo ekonomisi gelişmiş ülkelerle benzer nitelikte ilerleme kaydetmesi için çalışmamız kısıtında temel hususlar aşağıda özetlenmiştir.

- Kooperatifçiliğin ilke ve değerlerine, kuruluş amacına, anasözleşmesine uyumlu olarak faaliyette bulunmak üzere kooperatif türleri ayrıştırılmalı ve yapılandırılmalıdır.
- Yönetici ve denetçi olan kişilerin yetkinliğini arttıracak çalışmalar uygulamaya geçirilmelidir.
- Ortaklarda kooperatifçilik bilincini arttırmaya yönelik platformlar oluşturulmalıdır.
- Paydaşların kararlara daha katılımcı olması sağlanmalı, bilgiye daha kolay erişilebilir elektronik ve dijital araçların kullanımı başlatılmalıdır.
- Değişim ve gelişmelere açık, sürekli öğrenme ve eğitim odaklı işbirlikleri kurulmalıdır.

- Uluslararası rekabet koşulları için gerekli uzman, fon kaynakları, tanıtım faaliyetleri için destekler verilmelidir.
- Kooperatif çeşitleri ve faaliyetlerinin günümüz ihtiyaçlarına cevap verecek profesyonel yönetim ve denetim modeline kavuşması temelinde 1969 tarihli kooperatifler Kanunu yeniden revize edilmelidir.
- Aynı iş kolunda faaliyette bulunan kooperatiflerin dava konusu hukuki uyuşmazlıkta mahkeme kararları farklı sonuçlanabilmektedir. Kooperatiflerde hukuki güvenlik ilkesini temin eden, çözümü idari kararlara bırakılmadan, standart uygulamalar getirilmelidir.
- Üretim ve teknoloji alanında dışa bağımlılığı azaltacak kooperatiflere rekabet dayanıklılığı sağlayacak mali destekler verilmelidir.
- Kooperatifçiliğin özendirilmesi, yaygınlaştırılmasına yönelik teşvik mekanizmaları olmalıdır.
- Kooperatifler Kanunu ile vergi mevzuatının ilgili hükümleri uyumlaştırılmalıdır.
- Vergi mevzuatında kooperatiflerin ilke, değer ve amaçlarını dikkate alan muafiyet koşullarını bu yapı içinde değerlendiren, ekonomik ve teknik gerekçeleri dikkate alan hükümlere daha açıklayıcı yer verilmelidir.
- Kooperatiflerin ortaklık yapısını şirketlerden ayırıcı özellikleri ile dikkate alan mali kayıt sistemi yeniden oluşturulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akçay, V. H., ve Bilgin, S. (2017). Sürdürülebilir Kalkınma Politikası Açısından Yenilenebilir Enerji Kooperatifçiliğine Yönelik Mali Teşviklerin Önemi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 52. Özel Sayı, ss.867-896. Erişim Adresi: http://www.makalesistemi.com/panel/files/manuscript_files_publish/e61942b4897972dd6a60f8037db34c7c/2f527047076ef9c58804d06e420f6057/5e38c46b21d6c3d.pdf
- Akçay, V. H., ve Ünlüöner, M. B. (2020). Türkiye’de Yeni Nesil Kooperatif Olarak Nitelendirilen Sosyal Kooperatiflerin Geleneksel ve Yeni Nesil Kooperatiflerle Kıyaslaması ve Swot Analizi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 55(4), 2684-2703. Erişim Adresi: http://www.makalesistemi.com/panel/files/manuscript_files_publish/e61942b4897972dd6a60f8037db34c7c/b2dce4828e96f13d8039c9f339c0a1ca/d08bf5004ceb044.pdf
- Ayanoğlu G.G. (2014). Enerjide Yerel Kalkınmanın Anahtarı; Enerji Kooperatifleri, *Tematic Ticaret ve Mevzuat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:2013/2, 1-10. Erişim Adresi; <https://ticaret.gov.tr/data/5d41e48b13b87639ac9e02df/7b8e0d0355f7cd35ed9ed7adb2d8f666.pdf>

- Cenkış, S. (2014). Kooperatif ve Birliklerde Profesyonel Yönetime Geçiş, *Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi*, Sayı 129, s. 1-7. Erişim Adresi: <https://ticaret.gov.tr/data/5d41e48b13b87639ac9e02df/10602582c26fbf1b746e8cb018ad78ca.pdf>
- Hacısüleyman, D. (2019). *Bölgesel Kalkınmada Yerel Yönetimler ve Kooperatifçilik Politikalarının Rolü: Tire Süt Kooperatifi Örneği*, Y.Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Politikası Bilim Dalı, İstanbul. S.1-120. Erişim Adresi: <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/144081>
- International Cooperative Alliance. (2023) *About Us*, International Cooperative Alliance (ICA). Erişim Adresi: <https://ica.coop/en/about-us/international-cooperative-alliance>
- İnce, E. (2018). Ortak Dışı İşlemler ve Yeni Kurumlar Vergisi Mükellefi: Kooperatiflere Bağlı İktisadi İşletmeler, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı:353,59-65. Erişim Adresi: <https://vergisorunlari.com.tr/makale/kooperatiflerde-ortak-disi-islemler-ve-yeni-kurumlar-vergisi-mukellefi-kooperatiflere-bagli-iktisadi-isletmeler/8581>
- İNGEV ve İPM. (2021).*Sosyal Dayanışma Ekonomisi İçin Güçlü Kooperatifçilik*, İnsan Gelişme Vakfı (İNGEV) ve Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi (İPM), İstanbul, 1-41. Erişim Adresi: https://www.academia.edu/45121195/Sosyal_Dayanisma_Ekonomisi_icin_Guclu_Kooperatifcilik
- Kaya U. (2018). İktisadi İşletmeleri Aracılığıyla Kooperatiflerin Vergilendirilmesi Uygulamasının İncelenmesi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 53 (3), 1079-1101. Erişim Adresi: http://www.makalesistemi.com/panel/files/manuscript_files_publish/e61942b4897972dd6a60f8037db34c7c/0d0f1d5124790290c4dbacf8d4c78283/13a78b5094131bc.pdf
- Koçtürk, O.M. (2006). Türkiye’de Kooperatiflerin Vergilendirilmesi’, *Yönetim ve Ekonomi Cilt:13 Sayı:2*, s.125. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/145944>
- Memioğlu, Y. (2017). Türk Kooperatifçiliğinin Dönemsel Analizi (1950-1960 Dönemi), *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*,2017,52. Özel sayı, s.903. Erişim Adresi: <http://www.tisej.com/img/2017-52-OzelSayi.pdf>
- Mevzuat Bilgi Sistemi (2023) *Kurumlar Vergisi Genel Tebliği, Seri No: 1*, T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi (Güncellenmiş, 2023). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=11219&MevzuatTur=9&MevzuatTertip=5>
- Örnek, Ö. (2020). Kooperatiflerde Açık Kapı İlkesi, *TFM 2020*; 6(1), 128-141. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1208091>
- Polat, H. (2021). “Kooperatifler Kanunu Değişikliği Ne Getiriyor?”, Erişim Adresi: <https://sosyalekonomi.org/kooperatifler-kanunu-degisikligi-ne-getiriyor/>

- Şeren, G.Y. ve Ağbal, M. (2020). Türkiye’deki Kooperatiflere Vergi Penceresinden Bakmak: Kurumlar Vergisi Özelinde Bir Yorum. *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı: 387, ss. 59-75. Erişim Adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/411377/turkiyedeki-kooperatiflere-vergi-penceresinden-bakmak-kurumlar-vergisi-ozelinde-bir-yorum>
- T.B, Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü (2023), *Kooperatifçilik Eğitim Kitabı*, Ankara, ss.1-281. Erişim Adresi: <https://esnafkoop.ticaret.gov.tr/data/640edeac13b8761b449cca71/KOOPERAT%C4%B0F%C3%87%C4%B0L%C4%B0K%20E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M%20K%C4%B0TABI.pdf>
- T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, (2015). *G20 Ülkelerinde Kooperatifçilik*, T.C. Ticaret Bakanlığı, Ankara, s.15-16. Erişim Adresi: https://ticaret.gov.tr/data/5d4c0f8d13b876180c773fd5/G20_kitapcik%2002.12.2015%20son%20son%20son.pdf
- T.C.Ticaret Bakanlığı, Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, (2020). *100 Soruda Kooperatifçilik*, T.C. Ticaret Bakanlığı, Ankara, s.15-16. Erişim Adresi: <https://esnafkoop.ticaret.gov.tr/data/5e425db013b876bd302f3675/kooperatif%C3%A7ilik%20el%20kitab%C4%B1.pdf>
- Vural, İ. (2017). Yapı Kooperatiflerinin Kurumlar Vergisi Muafiyetinde Özellikli Konular’, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı 340. Ocak 2017. Erişim Adresi: <https://vergisorunlari.com.tr/makale/yapi-kooperatiflerinin-kurumlar-vergisi-muafiyetinde-ozellikli-konular/8330>
- Yüksel, . (2023). Türk Kooperatifçilik Sektöründe Strateji Geliştirme. *Külliyeye*, 4 (1), 222-239. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aybukulliyeye/issue/76584/1274865>.

**AN INVESTIGATION ON THE LINK BETWEEN ENVIRONMENTAL FACTORS
AND LIFE SATISFACTION IN TURKEY**

Mehmet Sedat UĞUR

Dr., Cankiri Karatekin University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of
Economics

ABSTRACT

Life satisfaction, which is a concept that closely related with mental and physical health, indicates a clear understanding of an individual subjective well-being and reflects the evaluative judgment of an individual in a specific point in time. It has long been debated that economic conditions have a strong impact on subjective well-being and financially sufficient households have higher life satisfaction, but there are several other characteristics that influence life satisfaction beyond household income, such as socio-demographic factors which provide a better understanding of well-being; furthermore, the environmental and neighborhood conditions such as air quality, forestation and noise pollution can also influence the life satisfaction of individuals. This study is an attempt to investigate the environmental factors of life satisfaction for Turkey by using self-reported survey data which is obtained from TurkStat's Life Satisfaction Survey for 2022. This survey includes several socio-demographic and socio-economic indicators, as well as environmental indicators such as the satisfaction from neighborhood, water quality, waste collection and disposal, public order, green space (area) and forestation. The literature usually denotes that socio-demographic indicators such as being educated, healthy and married and environmental indicators such as forestation and air quality are significant determinants on life satisfaction of individuals, and initial findings of the study also support that the several type of environmental satisfaction of individuals have a substantial impact on general life satisfaction in Turkey. Because everyone has a right to live in a clean, sustainable and healthy environment and bad environment is an unfavorable component of human life, protecting environment should be a major concern for mankind on improving the life satisfaction levels of an individual.

Keywords: Life satisfaction, environment, environmental satisfaction

HİZMETLER SEKTÖRÜNÜN KÜRESEL EKONOMİDEKİ ARTAN ROLÜ :
SANAYİSİZLEŞME SÜRECİNE YÖNELİK GÖZLEMLER
THE INCREASING ROLE OF THE SERVICES SECTOR IN THE GLOBAL ECONOMY:
OBSERVATIONS ON THE DE-INDUSTRIALIZATION PROCESS

Mustafa Emre AKBAŞ

Assist. Prof. Dr., Marmara University , Faculty of Economics, Department of Economics, İstanbul, Türkiye

ORCID NO: 0000-0001-9243-1286

ÖZET

Ulus ekonomiler için sürdürülebilir büyüme ve kalkınma hedeflerinin başarılmasında farklı ticaret alanlarında faaliyet gösteren sektörlerin gelişimi önem arz etmiştir. Ulus ekonomiler toplumlarının refah seviyesini artırabilmek için potansiyel faktörleri üzerinden gelir ve istihdam yaratacak sektörlerini geliştirmeye çalışırlar. 21.YY'ın bilgi toplum toplumlarının gelişim evreleri ve bu evrelerin üzerine dayalı büyüme- kalkınma teorileri bilgi toplumlarının doğal kaynaklarla bağlantılı tarım toplumlarının sanayi toplumlarına dönüşümüne odaklanmışlardır. Bu yüzden ulusal ekonomilerde toplumun ne kadarı sanayi sınıfının bir parçası olursa büyüme-kalkınma- refah artışı o kadar hızlı gerçekleşir görüşü 20.YY az gelişmiş ülkelerin ana rotası haline gelmiştir. Ana akım iktisat okulları da ulusal gelirin yaratılma sürecinde sanayi ve üretim dinamikleri üzerine vurgu yaparken hizmetler sektöründe yaratılan gelirleri ihmal etme veya dikkate almamaya gayret göstermişlerdir. Ulus ekonomilerde doğal kaynaklardan doğrudan faydalanan birincil sektörden çıkış ve buradaki faktörlerin birincil sektördeki hammaddelerin işlenmiş mamule döndüren ikincil sektöre aktarılması gelişmişlik ölçütünün yadsınamaz bir kriteri olmuştur. Bilgi toplumlarının bugünkü geldikleri konum için izlenmiş büyüme ve kalkınma rotaları rasyonelliğini halen korumakla beraber 20.YY ortalarından itibaren ulus ekonomilerde hep zayıf- verimsiz halka olarak görülen hizmetler sektörünün emek ve gelir yaratımındaki payı artmaya başlamıştır. Sanayisizleşme olarak adlandırılmış bu süreçte imalat sektörünün hem gelir hem istihdam alanında payının başta gelişmiş sanayi ülkelerinde giderek azalması dikkat çekicidir. Bu azalış arz, talep ve ticaret faktörleri üzerinden açıklanmaktadır. 20.YY son çeyreğinde büyüyen hizmetler sektörünün imalat sanayinin yarattığı ürünler ve ticareti üstünde önemli verimlilik artışları yarattığı ileri sürülmektedir. Günümüzde hizmetler sektörü 21.YY'da hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde istihdam ve gelir yaratma kabiliyetini artırmış olarak durgunluk ve sonraki süreçlerde ulus ekonomilerin dinamiğini hızlandırabilecek önemli bir ticari faaliyet dalı olduğunu ispatlamıştır. Bu çalışma hizmetler sektörünün 20.YY ortalarından itibaren hangi gerekçelerle öneminin arttığına dair bulguları belirlemeye çalışırken küresel ekonomide istikrarlı bir büyüme ve gelişmekte olan ülkelerde dengeli bir kalkınma süreci adına bu sektörün oynayabileceği rolü irdeleyecektir. Hizmetler

sektörünün sürdürülebilir büyüme ve kalkınma süreçlerinde ulusal gelir ve istihdam üzerindeki etkisi seçilmiş ülkeler üzerinden sayısal değerlerle incelenecektir. Çalışmanın sonunda 20.YY'ın sanayisizleşme yapısı altında gelişmekte olan ülkelerin erken sanayisizleşme sürecine girme nedenleri özet olarak tanımlanacaktır. Gelişmekte olan ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerdeki sanayisizleşme sürecinin olumlu ve veya olumsuz yanları hakkında görüşler verilerek sanayisizleşmenin geciktirilmesine yönelik öneriler sunulacaktır. Aynı zamanda gelişmekte olan ülkelere erken sanayisizleşmenin ekonomileri üzerinde yaratacağı ağır hasarları zayıflatabilecek politika önermelerine de kısaca yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler : Hizmetler Sektör Ekonomisi , Sanayisizleşme , Kalkınma ve Büyüme

ABSTRACT

The development of sectors operating in different trade areas has been important in achieving sustainable growth and development goals for national economies. National economies try to develop their sectors that will create income and employment through their potential factors in order to increase the welfare level of their societies. The development stages of the information society of the 21st century and the growth-development theories based on these stages focus on the transformation of information societies from agricultural societies connected to natural resources to industrial societies. Therefore, the view that the more society in national economies is part of the industrial class, the faster growth-development-welfare increase will occur, has become the main route of the underdeveloped countries in the 20th century. While mainstream economics schools emphasize the industrial and production dynamics in the process of creating national income, they have tried to neglect or ignore the income created in the services sector. In national economies, the exit from the primary sector, which directly benefits from natural resources, and the transfer of the factors here to the secondary sector, which turns the raw materials in the primary sector into processed products, has become an undeniable criterion of development. Although the growth and development routes followed for the current position of information societies still maintain their rationality, the share of the services sector, which has always been seen as the weak and inefficient link in national economies, in labor and income generation has begun to increase since the mid-20th century. It is noteworthy that in this process called deindustrialization, the share of the manufacturing sector in both income and employment is gradually decreasing, especially in developed industrial countries. This decrease is explained by supply, demand and trade factors. It is claimed that the services sector, which grew in the last quarter of the 20th century, created significant productivity increases in the products and trade created by the manufacturing industry. Today, the services sector has increased its ability to create employment and income in both developed and developing countries in the 21st century and has proven to be an important branch of commercial activity

that can accelerate the dynamics of national economies during recessions and subsequent periods. While trying to determine the reasons why the importance of the services sector has increased since the mid-20th century, this study will examine the role that this sector can play in the name of stable growth in the global economy and a balanced development process in developing countries. The impact of the services sector on national income and employment in sustainable growth and development processes will be examined with numerical values over selected countries. At the end of the study, the reasons why developing countries entered the early deindustrialization process under the deindustrialization structure of the 20th century will be briefly defined. Opinions will be given about the positive and/or negative aspects of the deindustrialization process in developing countries and developing countries, and suggestions for delaying deindustrialization will be presented. At the same time, policy proposals that can weaken the severe damage that early deindustrialization will cause on the economies of developing countries will also be briefly included.

Keywords: Services Sector Economy, Deindustrialization, Development and Growth

GİRİŞ

20.YY başlarında Allan Fisher ulus ülkelerin ekonomik ilerleme ve gelişiminin sektör yapıları üzerinden analizini yapmıştır. İleri sürdüğü hipotezde birincil ve ikincil sektörlerin birbiri arkasına gelişimlerinin hizmetler sektörü olarak ortaya çıkan üçüncü sektörün kuvvet kazanacağını öngörmüştür. Allan Fisher'in bu hipotezini Colin Clark ileriki yıllarda geliştirmiş ve tez literatüre Fisher-Clark gelişim modeli olarak geçmiştir. Geliştirilen hipotez ulus ülkelerin yapısal değişim modellerinin özellikleri odaklanarak kapitalist gelişim sürecinde yapısal değişimin kalkınma ve büyüme için gerekli olduğu sonucuna ulaşmaktadır.

Yapısal dönüşüm sürecinde ulus ekonomilerin ilksel ürün üretimi ve doğal kaynaklara dayalı üretime geçiş süreçleri başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Kalkınma odaklı yapısal dönüşümün her sektörel aşamasında yaratılan kişi başı ulusal gelir artışları bir sonraki sektörel geçişin yolunu açmaktadır. Daha sonralarda Fisher-Clark hipotezi bölgesel ekonomiler ve kalkınma üzerine de genişletilmiştir. Hipotez her ne kadar ulus ekonomisi ve bölgesel kalkınma açısından önemli bir bakış açısı sağlamış olsa da eleştirilere açık kalmıştır. Bir ulus ekonomisinin ya da bölgenin hizmetler sektörüne yüksek bağımlı kalmasının başka gerekçelerinin de olabileceği üzerine vurgu yapılmıştır. İkincil sektör olarak imalat sanayindeki bozulmalar , ulusun yada bölgenin ürettikleri mamullerin rekabetçi avantajının ortadan kalkması ya da imalat sanayi yapısının yenilenmemesinden dolayı mevcut istihdamın hizmetler sektörüne kaymış olması gibi etkenler tez içinde pek dikkate alınmamıştır. Bu eleştirilere rağmen hipotez iktisat literatüründe günümüz gelişmiş bilgi toplumlarının kalkınma ve yapısal dönüşüm evreleri hakkında oldukça yeterli bir sınama alanı da sağlamıştır. Gelişmiş bilgi

toplumları ve gelişmekte olan ülkeler veya yükselen pazarlar olarak tanımlanan ülkelerin emek gücü , istihdam , sektörel gelir yaratımı gibi bir dizi makro ekonomik verileri üzerinden inceleme yapıldığında ana akım iktisat okullarının ilk dönemlerinde verimsiz ve katkısız aktivite alanı olarak betimlenen hizmetler sektörünün her konjonktürel evrede yapıcı katkısının arttığını görmekteyiz. Bu yüzden ulus ekonomilerin üçüncül sektör olarak dünya ekonomisinde ağırlığını hissettiren hizmetler sektörünün niteliksel gelişimine odaklanması ulusal ve küresel ekonomik istikrarın sağlanmasını kolaylaştırabileceğini düşünmemiz faydalı olacaktır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin dış konjonktür dalgalanmalarından kendilerini daha iyi koruyabilmeleri için sürdürebilir büyüme- istihdam ve gelir yaratımına odaklanan niteliksel hizmetler sektörü dönüşümlerine ağırlık vermeleri bazı koşullar altında avantaj sağlayabilecektir.

YÖNTEM

İktisat literatüründe kalkınmanın aşamaları milli gelir kavramı üzerinden istatistiksel analizlerin yapılması ile bağlantılı olarak gelişmiştir. Sanayi devriminin yeşerme dönemlerinde imalat ve tarım sektöründeki verimlilik farklılıklarının ortaya çıkması ve uluslararası emeğin bölünme sürecinin iki sektör arasında bölünmeye başlaması Adam Smith öncesi 1680'li yıllarda dönemin bilim adamı , ekonomist Sir William Petty tarafından incelenmiştir. Petty milli gelir muhasebesi ve ekonomik istatistikler konusundaki araştırmalarında İngiltere- Hollanda arası ticaret ve gemicilik faaliyetlerindeki gözlemlerinden faydalandı. 20.YY başlarında milli geliri yaratan sektörler üzerine istatistiksel çalışmaların artmasıyla tarımsal faaliyetlerin gelir yaratımındaki payının azalırken imalat sanayi payının arttığını gözlemiştir. Fakat çalışmalarda aynı zamanda imalat sanayine bağlantılı hizmetler sektörünün milli gelir içinde artışları da dikkat çekmiştir. Allan Fisher 1933 yılında ' Capital and the growth of knowledge' isimli çalışması ile kalkınma aşamalarına yönelik analizlerde birincil-ikincil ve üçüncül sektörlerin ayrışmasına öncülük etmiştir. (KATOUZIAN, 1970) Kuznets ise kendi çalışmalarında hizmetler sektörünün gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arası dağılımları üzerine inceleme yaparak hizmetler sektöründeki emek gücünün toplam emek içindeki payının artışlarının ulusal çıktı üzerindeki oransal etkilerini araştırmıştır. Gelir farklılıklarının belirlenmesinde sanayi iş gücü payına daha sınırlı bir önem veren Kuznetz de çalışmalarında kişi başı gelir artışlarıyla emek sektöründeki istihdam kayışının hizmetler sektörüne doğru gerçekleştiğini belirlemiştir. (SINGH, 1979)

Hizmetler endüstrisi tanımı her geçen gün oldukça daha geniş alt ünitelere açılım yapan ticari faaliyetleri kapsamaktadır. Tanım olarak 'hizmet endüstrisi' ifadesi maddesel bir meta yerine öncelikle kişisel bir hizmetin satılabilir biçimini betimleyen ekonomik faaliyetleri ifade etmektedir. Ekonomik sektör sınıflandırmalarında maddi meta sağlayan endüstriler ise tarım, imalat , inşaat ve benzerleri olarak tanımlanmaktadır. (STIGLER, 1956) Hizmetler tanımı

küresel ekonomideki faaliyet alanlarının genişlemesiyle beraber farklı disiplinler üzerinden yeniden tanımlanmaktadır. Ekonomi, pazarlama , operasyon , endüstri- sistem mühendisliği ve bilgisayar gibi farklı disiplinlerde kendi tanımlarını yaratarak hizmetler tanımı büyük bir revizyona uğramıştır. Günümüzde ise hizmetler sektörü tanımı çıktısı fiziksel bir ürün olmayan ve varlıklar üzerindeki faydanın artmasına olanak sağlayan bilgiye dayalı bütün ekonomik faaliyetler olarak tanımlanmaktadır. Bir kişi veya kuruluşun diğerleri için yapmış olduğu bilgi, beceri ve yeteneğe dair bütün aktiviteleri kapsamaktadır. (GRANDBOIS, 2016) 1970’li yıllarda yaşanan konjonktürel dalgalanmalar tek bir endüstriyel gücün dünya ekonomisi üzerindeki hakimiyetinin zayıflamasına neden olurken on yıllık dilimde bilgi teknolojilerinin gelişimi hizmetler sektörünün yeniden yapılanmasına öncülük etmiştir. Bilgi teknolojisinin devrimi ve bilginin yeni bir değer kaynağı olduğunun onaylanmasıyla hizmet tanımı ve içeriği genişlemiştir. Hizmetler kavramı soyut ve maddesel olmayan ticari malların sağlanması ile ilişkilendirilmiştir. 20.YY’da hizmetler sektörünün alt kalemleri de toplumsal ihtiyaçların ve yeni tüketim kalıplarının yaratılmasıyla şekillenmiştir. Günümüzde hizmetler sektörünün kategorilerini üçe ayırmak mümkündür. İlk kategori ev içi hizmetler olarak tanımlanmakta olup (ev temizliği, çamaşırcılık gibi) diğer hizmetler kategorilerine yayılan faaliyetlerdir. Bu faaliyetler kurumsallaşarak kaybolmaya başlamıştır. İkinci kategorideki tamamlayıcı hizmetler bilgi teknolojisinin gelişimiyle beraber çeşitliliği artan faaliyetlerdir. Bankacılık, finans, ulaşım , toptan ve perakende ticaret gibi tamamlayıcı hizmetler çıktı ve büyüme oranlarını hızlandıran bir yapıya sahiptir. Talebin beslenerek şehirleşme süreci ile üretimin yayılmasına hizmet eden faaliyetlerdir. Son olarak yeni hizmetler olarak tanımlanabilen kitle tüketimine odaklı faaliyetlerdir. Eğitim, tıbbi- klinik servisler ve sosyal yaşam kültürünü çeşitlendiren (tatil konaklamaları, yeme-içme hizmetleri, eğlence mekanları, sinema- tiyatro gibi) faaliyetler yeni hizmetler kategorisi altından yer almaktadır. Bu servislere olan talep-tüketim kişi başına ulusal gelir büyüklüğü ile orantılıdır ve doğrudan ulusal geliri etkileme gücü bulunmaktadır. (POYNTER, 2013)

20.YY başlarından itibaren gelişmiş sanayi ülkelerinde özel ve devlet harcamalarının artmasıyla hizmetler sektörü odaklı kişisel tüketim harcamalarının toplam harcamalar içindeki payları yükselmeye başlamıştır. Örnek olarak Kuznets Amerika’da tüketici hizmetleri artışlarının 1869-78 ve 1919-1928 ortalamalarının on dört kat civarında arttığını belirlemiştir. 1930’lardaki durgunluk ve 2. Dünya savaşı sürecinde kişi başı hizmetler sektörü harcamaları normal artış eğiliminin altında kalsa da savaş sonrası devlet harcamalarının ve hizmet türlerinin çeşitlenmesiyle hızlı bir tırmanışa geçmiş , harcamaların ulusal gelir üzerindeki etkisi büyümüştür. (REGAN, 1963) Emek sektörü yapısının hizmetler sektörüne kayma süreci de hizmetler sektörünün gelir yaratımında önemli bir etmen olarak görülmelidir. 1950’li yıllardan itibaren Amerikan hegemonyası ile bütünleşen sanayi- üretim ve büyüme odaklı strateji 1970’li yıllara doğru etkinliğini kaybetmeye başlamıştır. 1971’de dolar konvertibilitesinin sonlanması

, Petrol Krizi gibi küresel etmenler kapitalist sistemin büyüme stratejilerinde farklılıklara yol açarken Amerika'nın hegemonyasını da zayıflatmaya başlamıştır. Kapitalist sistemde üretim odaklı yatırım alanlarının karlılık oranlarının azalması ve 70'li yılların sonuna doğru bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin yayılması hizmetler sektöründeki çeşitliliği artıran yeni ticari faaliyet alanlarının önünü açmıştır. Yeni ekonomik faaliyetlerin finans-sigortacılık-iletişim-reklam- medya benzeri alanlarda çeşitlenmesi diğer ülkelerde de keşfedilecek yeni yatırım alanları ve yatırımcıları yaratmıştır. 1970-80 dönemlerindeki durgunluklar finansın küreselleşmesini hızlandırarak hizmetler sektöründeki varlık değer artışlarını tetiklemiştir. (MAGDOFF, 1992)

1970'li yıllara kadar büyüme ve kalkınma teorilerinin özünde yer alan sanayi odaklı imalat sanayi gelişimi (Kaldor Büyüme Yasası) 1973'den itibaren gelişmiş sanayi ülkelerindeki durgunluk ve krizlerin aşılmasında yetersiz kalmaya başlamıştır. Üretim odaklı imalat sanayinin refah yaratımında eski gücünü kaybetmesi ve sermaye birikimine yaptığı katkının zayıflaması hizmetler sektörünün sanayi sektörü ile entegrasyon sürecini hızlandırmıştır. 1986-1994 yılları arası dünya ticaretinin liberalleşmesine imkan sağlayan Uruguay görüşmeleri sonrası hizmet sanayine çokuluslu ticaret kuralları ve fikri mülkiyet hakları üzerinden yasal statü tanınmıştır. Bugünkü hizmet ekonomisi tam olarak birebir sanayi ekonomisinin yerini almamış olsa da iktisat tarihinin gelişiminde tarım ile imalat sanayi arasında gerçekleşmiş olan yeni bütünleştirici aşamayı temsil etmektedir. 19.YY 'da sanayinin tarımla iç içe geçmesi gibi bugün hizmetler sektörü imalat sanayi ile bütünleşmede hız kazanmıştır. Hizmet bilimi de hizmet sektörünün gelişmesiyle beraber çoklu disiplinlerin içinde yerini almıştır. Hizmet ekonomisini ikinci planda hep kalacağını iddia ederek eleştirenler reel sanayi ürünlerinin ekonominin vazgeçilmez temel taşı olarak kalacağını savunmaktalar. Fakat iki yüz önce de sanayi devrimini eleştirenler tarım ürünleri ve ekonomisi olmadan sanayileşmenin olamayacağını , reel sanayinin ikinci planda kalmaya mahkum olacağını ileri sürmüşlerdir. (GRANDBOÏS,2016, s: 29-31)

Hizmetler sektörünün 20.YY ortalarından itibaren küresel ekonomi içindeki pay artışında talep yönlü faktörler üzerinden açıklamalar en yaygın olanıdır. Gelişmekte olan ülkelerdeki şehirleşmenin hızı ve bu ülkelerin uluslararası dış ticaret ve ihracata dayalı büyüme stratejilerini takip etmesi talep yönlü açıklamalarının başında gelmektedir. Buna ek olarak düşük gelirli ülkelerin sanayi ülkelerinin performanslarına erişme azmi de hizmetler sektöründeki esnek çalışma koşullarından dolayı bu sektöre ait yeni istihdam alanları kolayca açabilmektedir. Bu ülkelerdeki emek gücünün tarım ve kırsal kesim bölgelerinden metropoliten alanlara hızlı kayışı hizmetler sektörünün atıl emeği emmesi ile sonuçlanmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki gelir artışları da toplumların iş ve sosyal yaşam alanlarında daha fazla hizmetler sanayi aktivitelerinden faydalanma imkanı sağlarken hizmetler sektörünün uluslararası yatırım piyasasında öncelik kazanması kaçınılmaz olmuştur. Zira hizmet sektörü yatırımlarının reel

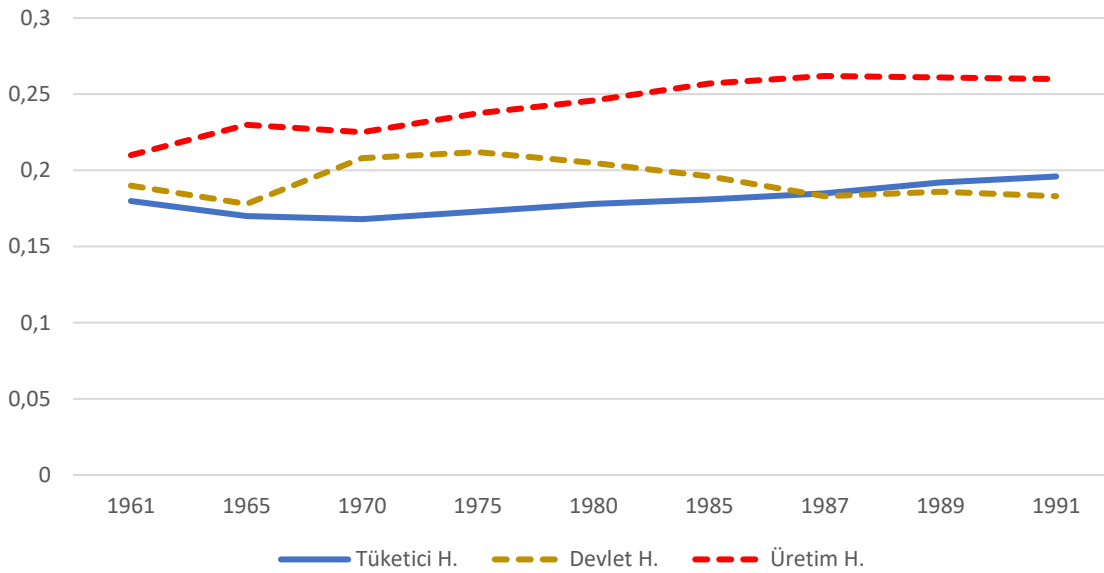
sektör yatırımlarına göre esnek iş gücü yapısı ve düşük maliyetlerle tedarik sisteminin akışkanlığını hızlandırma becerisi bu alandaki yatırımlara uluslararası nitelik kazandırmıştır. Aynı zamanda hizmet sektör yatırımlarının yabancı ülkelere en az kısıt ve ön koşullarla giriş yapabilmesi küresel yatırım piyasalarında bir avantaj olarak görülmektedir. Günümüzde üretim yerleri ve tüketim pazarları arasındaki konum farklılıkları arttıkça hizmetler sektörü uluslararası nitelik kazanırken aynı zamanda hizmet sektörü içindeki işletmeler uluslararası büyük tedarik zincirinin büyük parçaları haline geldiler. Bu durum nakliye , dağıtım ve finansal hizmetler gibi alanlarda daha sofistike faaliyetlerin gerçekleşmesine neden olmakla beraber hizmetler sektörü zamanla sermaye yoğun bir sektör olmaya başlamıştır. Hizmetler sektör gelirlerinin birçok ulus ekonomisinde % 70 gibi yüksek paya sahip olması söz konusu iken sektörün sermaye yoğun özelliğinin artması dikkat çekicidir. (KON, 1997)

Hizmet ürünlerinin üretici ve üreticinin ürününü sattığı pazar arasından bağlantı kurarak fiziksel mala değer kattığı kabul edilen bir gerçekliktir. İletişim ve bilgi teknolojisinin hizmetler sektörü bağı da bu yüzden kuvvetlenmektedir. Bundan dolayı 21.YY’da üretim yapısındaki büyük dönüşümün sanayi toplum krizlerine yol açtığı düşüncesi hakim olmaya başlamıştır. Hizmetler sektörünün yaşanan krizlerdeki rolünün olası varlığı ve krizler sonrasındaki kurtarıcı özelliği olduğu savı da ayrıca sorgulanmaktadır. Fakat sorgulanmanın sonuçlanması için hizmet ürünlerinin ulusal gelire olan net değer katkısının ölçüm yöntemlerinin kesinleşmesi gerekmektedir. Günümüzde halen hizmet ürünlerinin değer katkısının ölçülmesi fiziksel ürünlerdeki gibi belirgin değildir. Bu yüzden hizmetler sektörünün üretim ve tüketim yapısında büyük dönüşüm yaratırken krizleri tetikleyici rolünün ispatı oldukça zordur. Fiziksel ürün çıktısı ve büyüme üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu görüşü de ampirik çalışmalarda net olarak ispatlanmamıştır. Fakat bütün bu belirsizliklere rağmen hizmetler sektörünün konjonktürel dalgalanmalara karşı diğer sektörlerle göre daha direnç gösterdiğini unutmamak gereklidir. Bu noktada hizmet ürünlerine dayalı tüketim harcamalarının reel çıktıyı ne kadar etkilediği önem kazanmaktadır. Hizmetler sektör payının ulusal gelir içindeki artışları büyümeyi çıkmaza mı sokmakta ya da aktivite kaybını telafi ederek istikrar sağlayıcı özelliği mi var sorusunun net cevabı yukardaki gerekçelerden ötürü muğlak kalmaktadır. Aynı zamanda kriz dönemleri sonrasında diğer sektörlerden işten çıkartılan emek için bir sığınak olması da dikkat çekicidir. Bu sektörün emek piyasası için sığınak olması düşük ücret düzeyleri – yüksek eğitilmiş özel beceri gerektirmeyen emek yapısı ve yarı zamanlı- ev/ofis tabanlı çalışma koşulları gibi faktörlerden ileri gelmektedir. Hizmetlerin emek sektörüne ve istihdam hedeflerine sağladığı bu avantajlar bir yana üretim sürecinde ‘sanayi tabanının korunmasına’ yönelik ciddi endişeler oluşmaktadır. Zira geleneksel üretim süreci yerine sanayi sonrası emek sınıf yapısında hissedilir bir dönüşüm yaratmıştır. Fakat oluşan bu tarz endişelerin iki asır öncesi makineleşme ile tarım-sanayi sektörü geçişinde de yaşanmış olduğunu dikkate almak gereklidir. (NUSBAUMER, 1987)

ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

20.YY yarısından itibaren başta gelişmiş sanayi ülkeleri ve 1980'ler sonrası az gelişmiş ülkelerde Keynesyen refah devleti anlayışı altında kamu harcamalarının hizmet yönlü artmasının etkileri piyasa ekonomisine de yansımıştır. Başta gelişmiş sanayi ülkelerinde insan ve bilgi sermayesinin artan rolü ile son kırk yılda iletişim, finans , perakende sektör , ulaşımdağıtım sektörlerinde yüksek verimlilik artışları hizmet tabanlı işletmelerin artmasına ve reel sektöre oranla daha yüksek istihdam toplamasına neden olmuştur. Örnek olarak Kanada ekonomisinde 1960-1970 sol eğilimli hükümetlerin kamu hizmetlerini toplum refahı artışı için çeşitlendirmeleri sonrası 1980'lerde hizmet üstlenici özel sektörün gelişimi ile sonuçlanmıştır. Bu dönemden itibaren neoliberal politikalar altında devlet hizmet sektörü payı azalmaya başlamıştır. (GRUBEL, 1995)

Grafik 1 : Kanada GSYİH içinde Hizmetler Sektör Payları,1986 fiyatları

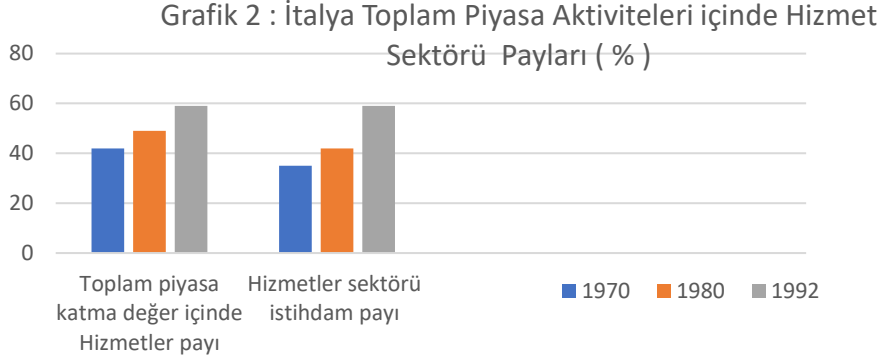

Kaynak : Herbert Grubel , Producter Service : Their Important Role in Growing Economies, s:18

Üretim hizmetleri doğrudan tüketiciler tarafından satın alınamayan işletmeler arası otel, restoran, finans, hukuk, çamaşırhane, araba kiralama ve benzeri hizmetlerin içermektedir. Kanada'da üretim hizmetleri belirtilen yıllar arasında tüketici hizmetlerinin iki kat üzerine çıkmıştır.

Hizmetler sektörü gelişimi Avrupa kıtası ülkelerinde de 1970'ler sonrası dikkat çekici olmuştur. Sanayi ülkesi olarak Avrupa'da öne çıkan İtalya'da 1980'li yıllara doğru imalat sanayinin payı ve yarattığı istihdamda azalma görülürken hizmetler sektörünün pay artışı ve imalat sanayinin önüne geçen bir istihdam toplama süreci başlamıştır. 1990 yıllarda İtalya'daki toplam

istihdamın yarısından fazlasının hizmetler sektöründe çalıştığı belirlenmiştir. (MODUCCI & PISANI, 1995)

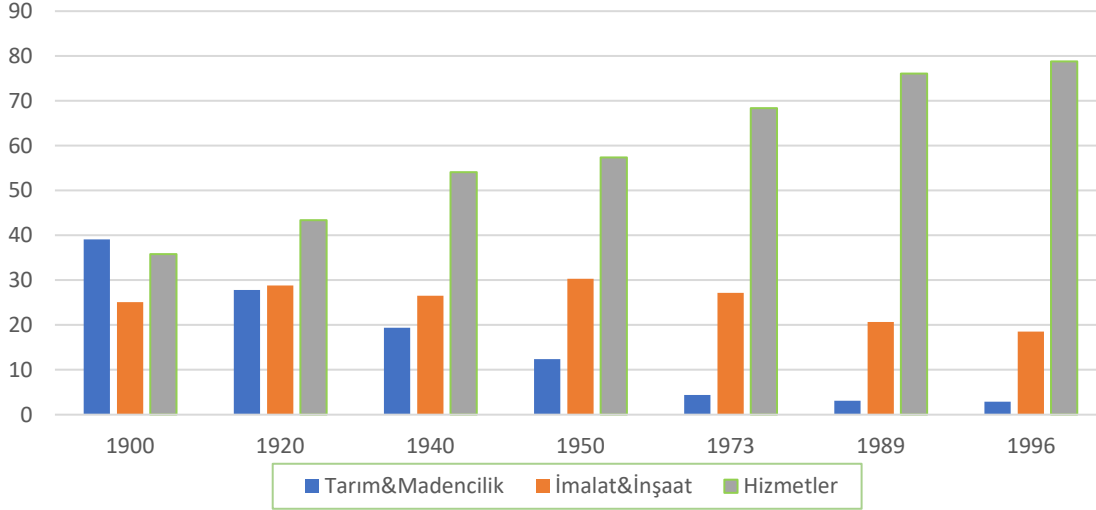
Kaynak:

MODUCCI, R., & PISANI, S. (1995) , s:107

Gelişmiş sanayi ülkesi olarak Amerika da 1970'ler sonrası sektörel yapı değişikliği ile yüz yüze kalmış bir ülkedir. Bu ülkede hizmetler sektörünün emek ve ulusal gelir içindeki pay artışı 1948 sonrası sırasıyla % 58'den % 68'e ve %54'ten % 66'ya ulaşmıştır. Amerikan nüfus bileşim yapısı içinde düzensiz aile yapısının artması ve beşeri sermayesi zayıf genç nüfusun çoğalması sonucu ülkede hizmetler sektöründe emek fazlası oluşmuştur. Ülkede hizmetler sektörü artış gerekçelerinin demografik açıklaması bu tespite bağlı kalmıştır.(GINZBERG & GEORGE, 1981) 20.YY sonunda ise hizmetler sektörü istihdam payı % 76'lara ulaşmıştır. Aynı artış trendi ülke içindeki yaratılan katma değer paylarında da gözükmektedir. Petrol Krizi sonrası Amerika'da enerji maliyetlerinin artışı ile reel sektördeki iş gücü verimliliği arasındaki ters ilişki sektörel iş gücünü hizmetler sektörüne kaydırmıştır. Hizmetler sektörü reel sektöre göre daha baskın kalıcı maliyet farklılığı yaratmış ve bu avantaj diğer sanayi ülkelerinde de değerlendirilmiştir. (WITT & GROSS, 2020) Amerika'da 1900-1996 yılları arasında hizmetler sektörünün toplam istihdamdaki payı sürekli bir artış göstermiş , bu artışta devlet ve sosyal hizmetler sektörü genişlemesinin payı büyüktür. Birçok sanayi ülkesine nazaran Amerika'daki hizmetler sektörü genişlemesi 1900'lü yılların başından itibaren gerçekleşmiş , İkinci Dünya savaşı sonrası diğer sanayi ülkelerinde de hizmetler sektörü hızlanmıştır. Savaş sonrası Amerika gibi birçok sanayi ülkesinde emeğin istihdam maliyetinin oldukça düşük olması , hizmetler sektörü çeşitliğinin kolayca artması ve hizmetler sektörünün emek için kolay bir sığınak haline gelmesi , düşük verimliliği tolere edebilmesi gibi öne çıkan avantajlar bu sektörün yayılmasına olanak sağlamıştır. (MULDER, 2002) 1970 sonrası Amerika ve diğer gelişmiş sanayi ülkelerinde imalat sanayisi alanında yaşanan küçülmeler , (başlıca etken olarak Petrol Krizi ilk gerekçe gösterilmektedir) , talep kaymaları , ithalat rekabeti gibi önemli faktörler ulusal ekonominin yeni sanayi stratejileri ile teşvik edilmesini zorunlu kıldı. Yaşanan

istihdam açıkları nedeniyle dönem hükümetleri yeni sanayi dalı olarak hizmetler sektörünün önünü açarak ulusal ekonominin dinamiğini hızlandırdılar. (KOASTINEN, 2014)

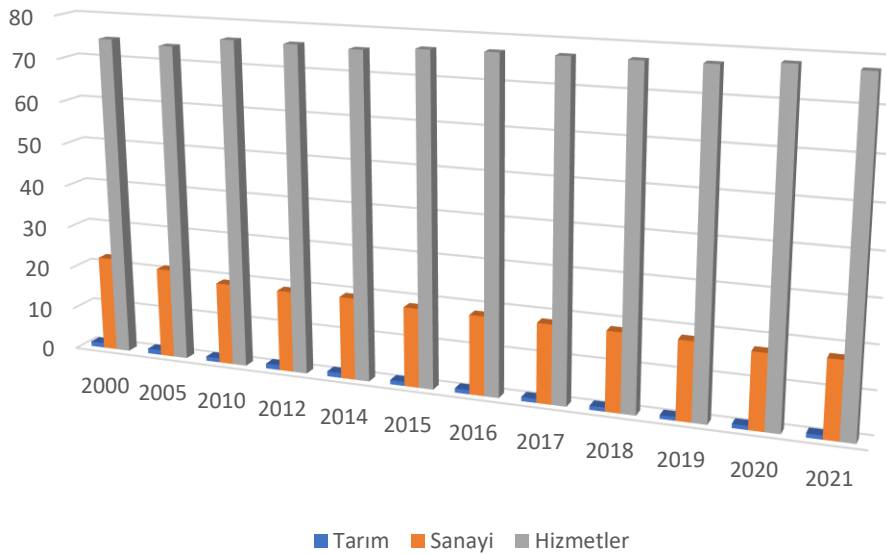
Grafik 3 : Amerika 1900-1996 Sektörel İstihdam Yüzdeleri %

Kaynak: MULDER, N. (2002). s: 8

20. YY sonlarından itibaren Amerika GSYİH 'ya en fazla katma değer yaratan sektörler finans, emlak , sigorta, kiralama ve leasing şirketleri olmuştur. Hizmetler sektörünün alt kolu olan işletmeler 2022'de yüzde 20,2 ile ABD'nin GSYİH 'sına en yüksek miktarda değer katmışlardır. Amerikan ulusal gelir içindeki sektörel pay dağılımlarına göre sanayinin payı 2000'li yıllardan itibaren azalış gösterirken hizmetler oransal yüksekliğini korumaktadır. (STATISTA Department, 2023)

Grafik 4. Amerika GSYİH içinde Sektörel Büyüklükler %

Kaynak: STATISTA Department, (2023, 07), Value added to gross domestic product across economic sectors in the United States from 2000 to 2021(as a share of GDP), <https://www.statista.com/statistics/270001/distribution-of-gross-domestic-product-gdp-across-economic-sectors-in-the-us/>

2. Dünya Savaşı sonrası Avrupa Kıtası ülkeleri ve Amerika'nın karşılıklı kalkınma ve büyüme odaklı politikaları her iki kıtada yüksek gelir artışlarının yaşanmasına neden olmuştur. Gelir artışları hızlandıkça hizmetler sektörü ürünlerine yönelik talep orantısız bir şekilde büyümüştür. Yanı sıra hizmetler sektörünün birincil ve ikincil sektörlerde verimlilik artışına katkı sağlama becerisi ve yarı zamanlı istihdam olanağını özellikle kadın çalışanlar için barındırması Avrupa genelinde hizmetler sektör payını 20.YY sonunda oldukça öne çıkarmıştır. (BOSCH & WAGNER, 2005) AB ülkelerinde 2000'li yılların başından itibaren hizmet ekonomisini geliştirmek için bir dizi atılımlar başlatılmıştır. Hizmetler mühendisliği bilgi mühendisliği akademik ve akademi dışı özel sektör alanında ortak paydalarda buluşturulmuştur. Hizmet mühendisliği öncelikle KOBİ tarzı üretim birimlerinde başlatılarak rekabetçi bilgi aktarım merkezleri kurulmuştur. Bu merkezler ile hizmet mühendisliğindeki yenilikçi deneyimler ile imalat sanayi bağlantısı kuvvetlendirilmektedir. Aynı zamanda birincil ve ikincil sektör ile üçüncü sektör arasında kuvvetli bir hibrit üretim modeli teşvik edilmiştir. (SIEGFRIED, 2021)

Tablo 1. Avrupa Ülkeleri İstihdam yapısının sektör ve faaliyete göre dağılımı (1999)

ÜLKELER	Hizmet sektöründe çalışanların toplam istihdam içindeki payı (%)	Hizmet faaliyetlerinin/mesleklerin toplam istihdam içindeki payı (%)	Hizmet faaliyetlerinin/mesleklerin ekonomideki toplam iş hacmindeki payı(%)
BELÇİKA	71,8	75,3	73,9
DANİMARKA	69,8	76,2	74,7
ALMANYA	63,1	69,9	68,1
FİNLANDİYA	65,9	71,2	69,5
FRANSA	69,4	70,5	69,1
YUNANİSTAN	59,2	61,3	60,6
İNGİLTERE	72,4	79,3	76,8
İTALYA	62,2	66,1	64,4
HOLLANDA	74,5	82,0	79,9
AVUSTURYA	64,1	68,5	66,6
PORTEKİZ	52,1	56,0	56,2

INTERNATIONAL AEGEAN CONFERENCES
ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES-VIII
September 23-25, 2023

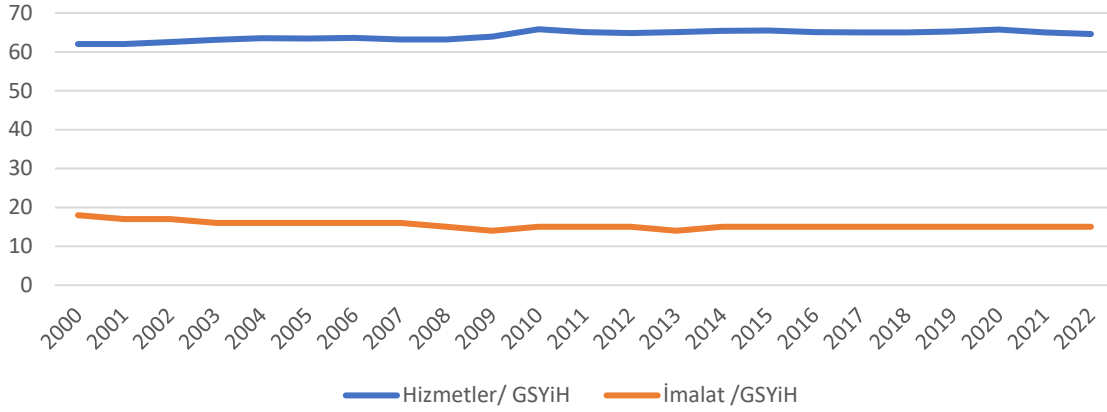
İSPANYA	62,0	65,4	64,1
İSVİÇRE	72,0	73,5	71,9

Kaynak: (BOSCH & WAGNER,s:35, 2005)

Euro sahası içinde hizmetler sektör pay artışlarıyla beraber verimlilik sorunu belirginleşmiştir. Sektördeki verimlilik artışları 2000’li yılların başından itibaren oldukça düşük kalmıştır. . Amerikan hizmet sektöründe emek verimliliği yaklaşık % 30 civarında artarken Euro alanı içinde yıllık ortalama 0,1 artışla son 20 yılda neredeyse aynı kalmıştır. Euro alanı içinde hizmet sektörü faktör verimliliğinin Amerika’ya göre geride kalmasında Euro alanı içinde sektör yatırımlarına yönelik uygulanan ticaret engelleri ve politik etmenlerin etkili olduğu ön görülmektedir. Avrupa toplumu içinde hizmetler sektörünün liberalleşmesi ve uluslararası nitelik kazanması hizmet kalitelerinin zayıflatacağı inancı da yaygınlaşmaktadır. Bu yaklaşım hizmetler sektörünün ulus arası liberalleşme sürecini aksatarak Euro alanı hizmetler sektör reformlarını yavaşlatmaktadır. (EBEKE & FRIE, 2019)

Avrupa Birliği içinde hizmetler sektörü reformları daha yavaş ilerlemesine rağmen sektörün son 20 yılda AB ülkelerinde Euro alanı GSYİH içindeki payı yıllık ufak artışlarla yükselmektedir. Buna karşın imalat sanayinin Euro alanı GSYİH içindeki payı % 2 oranında azalıp % 15’lerde çakılı kalmıştır. Günümüz Avrupa ekonomisinin artık bir hizmet ekonomisi olduğunu söylemek veriler göz önüne alındığında yanlış olmayacaktır. Zira AB içi aktivitelerin neredeyse % 90’nı hizmetler sektöründen kaynaklanmaktadır. İmalat sanayiye yönelik faaliyetler hizmetler sektör girdileri olmadan etkinlik kazanamamaktadır. AB üretiminin performansı, hizmetlerin rekabet edebilirliği ile giderek daha fazla bağlantılı hale gelmiştir. Bu yüzden son dönemlerde AB hizmetler sektörünün yeni destek programlara ihtiyacı olduğu vurgulanmakta ve Avrupa çapındaki aktivitelerde süreklilik arz eden bir büyüme için hizmetler sektörünün canlandırılması hedeflenmiştir. (EU, 2017)

Grafik 5 : Avrupa Birliği Hizmetler ve İmalat Sanayi GSYİH Payları %

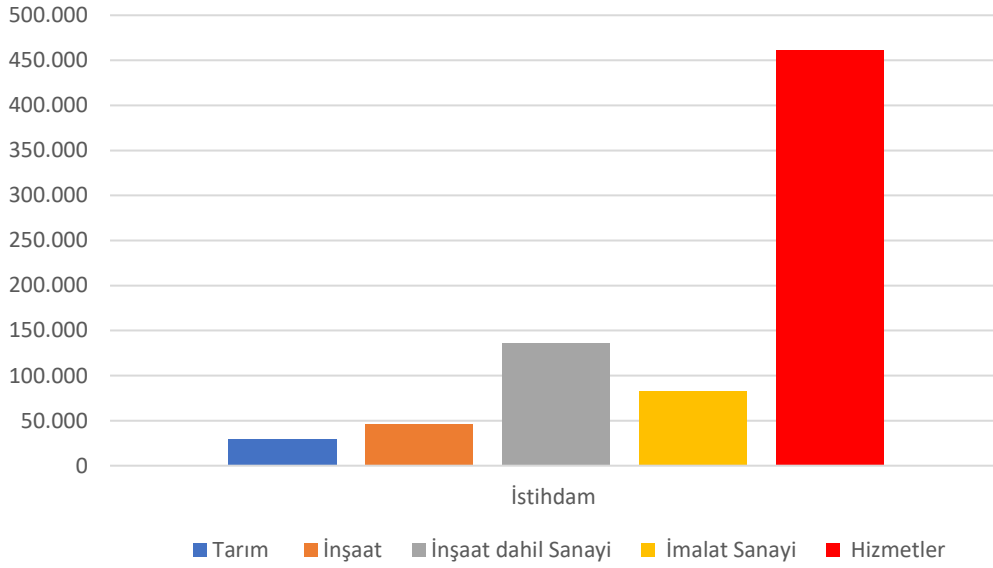

Kaynak: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.KD.ZG?end=2022&locations=EU&start=1991&view=chart> ve <https://data.worldbank.org/indicator/NV.SRV.TOTL.ZS?locations=EU> adresleri üzerinden indirgenmiş yüzdelerle oluşturulmuştur.

Aktif 38 üyesi bulunan OECD ülkeleri açısından hizmetler sektörünün küresel ekonomi içindeki payı da diğer inceleme altına alınan bölge ve ülkeler gibi oldukça yüksektir. 2000'li yılların başında hizmetler sektörü toplam istihdam ve yaratılan katma değer % 70'inden fazlasını üstlenmiştir. Fakat OECD raporlarına göre hizmetler sektöründeki verimlilik artışları oldukça yavaş seyretmektedir. Bu yüzden OECD ülkelerindeki politika yapıcılarının küresel performansı artırmaları için ulusal ve uluslararası hizmetler sektöründeki engelleri ve tıkanıklıkları aşacak yapısal politikalara ağırlık vermeleri istenmektedir. 2005 yılı OECD raporunda hizmetler sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik bazı tespitlerde bulunarak verimliliği artıracak önlemler sıralanmaktadır. Küresel istihdamın yoğunlaşmasında hizmetler sektörü pay artışı önemli bir faktör olmuştur. Fakat hizmet firmaları üzerindeki rekabet her geçen gün daha fazla teknoloji ve beşeri sermaye kullanımı zorunlu hale getirmektedir. Teknolojik birikim ile yüksek nitelikli beşeri sermayenin bütünleştiği ülkelerde hizmet sektörü verimliliği ve istihdam artışı daha yüksek olacaktır. Sektör verimliliğinin artışı için hükümetlerin kendi kamu hizmetler kalitesini artırarak hizmetler sektörü performansını etkilemesi beklenmektedir. Yanı sıra hükümetlerin kamu Ar-Ge politikaları ile hizmetler sektörü ihtiyaçlarını net bir şekilde belirlemeleri istenmektedir. Sektörün uluslararası alanda verimliliğini azaltan temel unsurlar yatırım koşullarının sınırlı olması ve düzenleyici engeller olarak tanımlanmıştır. Küresel istihdamın artabilmesi için uluslararası hizmet ticareti üzerindeki vergi politikalarının

esnetilmesi ve üye ülke hükümetlerinin yabancı hizmet işlemlerinde ortak vergi düzenine geçmesi gerekli görülmüştür. Bu engellerin kaldırılmasıyla hizmet sektöründeki küresel aktivite ve istihdamda belirgin iyileşmeler beklenmektedir. Aşağıdaki grafik OECD ülkelerinde sektörel istihdam dağılımlarını göstermektedir. Hizmetler sektörünün istihdam yaratma kabiliyeti açık ara önde seyretmektedir. (OECD, 2005)

Grafik 6: Faaliyet türüne OECD ülkeleri İstihdam 2022 (bin değer)

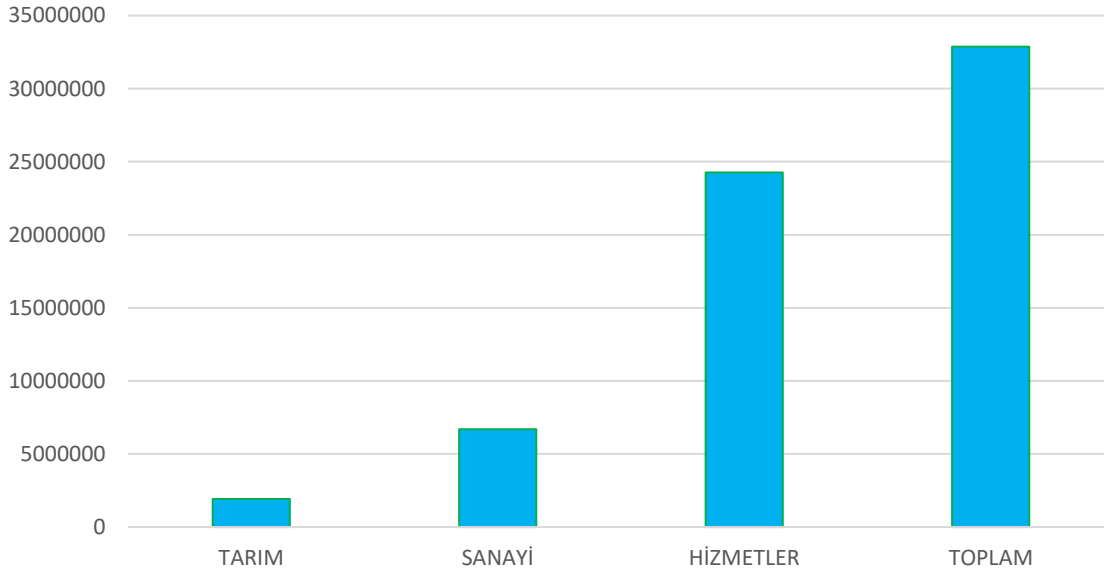

Kaynak: <http://data.oecd.org/emp/employment-in-activity.htm>

Hizmetler sektörünün ülke bazlı olarak inceleyeceğimiz son ülke ise Çin olacaktır. Çin'in çalışma içinde seçilme nedeni ise 20.YY içinde gelişmekte olan ülkeler sınıfında büyük bir üretim atılımı göstermiş ve bugünün küresel imalat sanayisi içindeki en büyük tedarik zinciri olmasından kaynaklanmaktadır. Bu ülkenin diğer bütün ülkelere göre (gelişmiş ve geri kalan gelişmekte olan ülkeler) kısa sürede hızlı bir büyüme performansı göstermiş olması bir yana büyüme-kalkınma politikasını liberal-kapitalist ülkelere farklı bir siyasi sistem altında gerçekleştirmesi onu küresel ekonominin ilgi odağı haline getirmiştir. Çin'in kendine has özellikleri ile şekillendirdiği devlet kapitalizm odaklı sosyalizm ile liberal dış ticaret düzenini birleştirmiştir. Günümüz Çin Komünist Partisi merkezi bir rolde olmakla beraber detaylı ekonomik kararlar büyük ölçüde merkez dışı alt düzey eyalet hükümetleri tarafından devletin rehberliğinde alınmaktadır. (LI & CHEONG, 2019) Geliştirdiği karma sistemle geçtiğimiz 40 yılda gerçekleştirdiği reformlar ve dışa açılma politikaları ile dünyanın büyük bir imalat ülkesi haline gelen Çin'in imalatçı ülke niteliğinden tek güç üretim merkezi olması için yeni sanayi stratejilerini benimsemesi gerekli görülmektedir. Çin için yeni sanayi stratejisinde hizmet sektörünün verimliliğini sürekli artırmak bir zorunluluk olmuştur. (HUANG, 2022) Çin'in

günümüze kadar imalat sanayinde bir yıldız olması büyük ölçüde fiziki sermaye ve düşük iş gücü maliyetine bağlı kalmıştır. Ülkenin geleneksel sanayileşmenin olumsuz etkilerinden (azalan marjinal çıktı, ekolojik problemler ve çevre kirliliği gibi) kurtulması ve sanayi verimliliğini yüksek tutabilmesi için hizmet odaklı sanayi üretim sürecine geçmesi planlanmıştır. Çin hükümeti bu sayede ileri sanayileşme ile büyüme-kalkınma hedeflerini devam ettiren gelişmekte olan ülkelerin karşılaşılabileceği kalkınma durgunluğu ve durgunlukla kendini gösterebilen orta gelir tuzağından kaçınmaya çalışmaktadır. (ZHOU, 2016) Son kırk yılda hızlı imalat sanayi atılımı ile küresel ekonomide öne çıkan Çin’de ulusal gelir , istihdam ve kurumsal işletme sayılarına göre hizmetler sektörünün öne çıktığı görülmektedir. Aşağıdaki sıralı grafikler Çin hizmetler sektörünün ulusal ekonomisi içindeki yerini göstermektedir. (China, 2022)

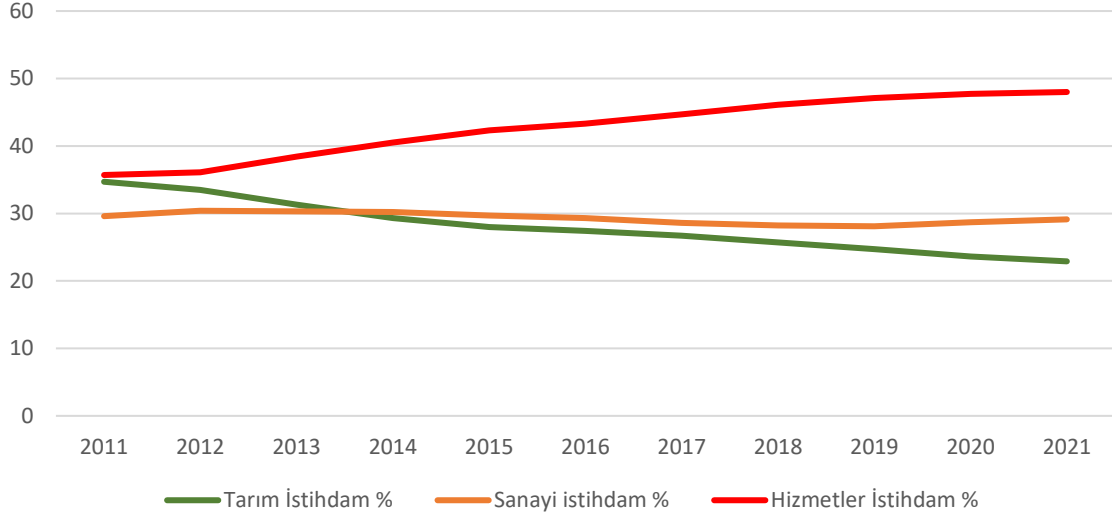
Grafik 7: Çin Sektörlere Göre İşletme Sayısı 2021

Kaynak: China Statistical Yearbook 2022 , www.stats.gov.cn/sj/ndsj/2022/indexeh.htm , Sayısal değerler üzerinden oluşturulmuştur.

Grafik 7 üzerinden Çin’de toplam kurumsal işletme sayısı içinde % 73’lük pay ile üçüncül hizmetler sektörünün önde olduğu görülmektedir. Buna karşın imalat sanayi üretimi yapan işletme sayısının toplam içindeki payı % 20,38’dir. İşletme sayısı üzerinden yapılan bu incelemenin arkasından sektörel istihdam paylarına bakmamız yerinde olacaktır.

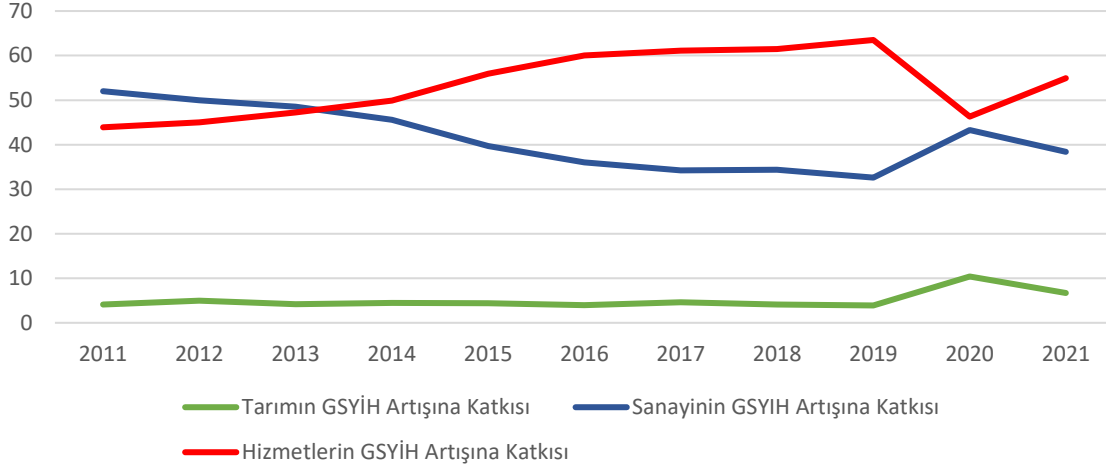
Grafik 8: Çin İstihdam Yapısı Sektörel Gruplandırma % Değer
2011-2021

Kaynak: China Statistical Yearbook 2022 , www.stats.gov.cn/sj/ndsj/2022/indexeh.htm ,
Sayısal değerler üzerinden oluşturulmuştur.

2011-2021 arası Çin istihdam yapısı sektörel gruplandırma üzerinden incelendiğinde hizmetler sektöründe çalışanlar toplam istihdamın yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. 2012 yılından dokuz yılda itibaren hizmetler sektörünün istihdam toplama kapasitesi % 36'dan % 48'e kadar çıkmıştır. Buna karşın sanayi dallarında çalışanların yüzdeler oranları hizmetler sektör payı altında 2013 yılından itibaren azalan düşük bir seyir göstermektedir. Çin'de hizmetler sektörü istihdam payı arttıkça sektörün GSYİH artışına olan katkı payı da sanayi sektörü üzerinde seyretmeye başlamıştır. Grafik 9 bize GSYİH artışındaki sektörel katkı paylarını göstermektedir.

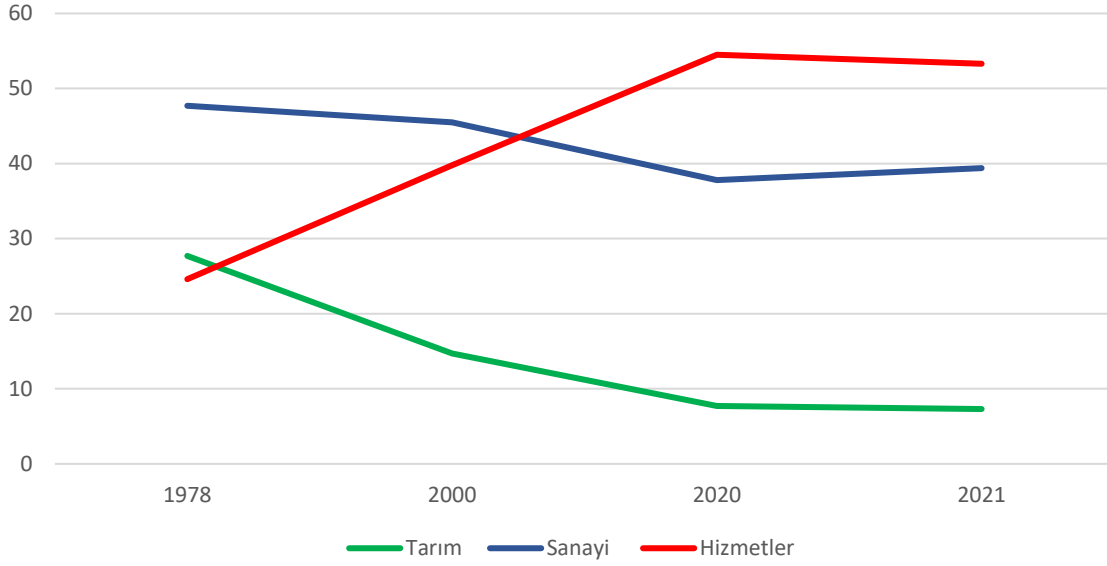
Grafik 9: Çin Üç Ana Sektörün GSYİH Artışına Katkısı
2011-2021

Kaynak: China Statistical Yearbook 2022 , www.stats.gov.cn/sj/ndsj/2022/indexeh.htm , Sayısal değerler üzerinden oluşturulmuştur.

Son olarak Çin GSYİH içindeki sektörel pay oranlarını ülkenin 1978 yılı dışı açılım sürecinden günümüze kadar incelediğimizde hizmetler sektör payının yüksekliği dikkat çekmektedir. 2000'li yıllardan itibaren hizmetler sektörünün GSYİH içindeki payı tırmanışa geçmiştir. İmalat sanayi üretiminde hızlı bir atak yaparak küresel tedarik zincirinin itici gücü olan bu ülkede 2000'li yıllardan itibaren bu sektör payının hız kaybetmesi ve yerine hizmetler sektörünün tırmanışa geçmesi dikkat çekicidir. Çin ve diğer örnek verdiğimiz bölge-ülkelerde ekonomik faaliyetlerin fiziksel mallardan fiziksel olmayan hizmet mallarına yönelik kayması 20.YY içindeki sanayileşmenin yeniden yapılanması olarak karşımıza çıkmıştır.

Grafik 10 : Çin GSYİH içindeki Sektör Payları %

Kaynak: China Statistical Yearbook 2022 , www.stats.gov.cn/sj/ndsj/2022/indexeh.htm , Sayısal değerler üzerinden oluşturulmuştur.

20.YY ikinci yarısından itibaren sosyal bilimciler küreselleşmenin yayılım etkisinin artacağı yolundan hareketle teknolojik gelişim sürecini de dikkate alarak fiziksel mallardan ziyade hizmetlerin sağlanmasına odaklanan sanayi sonrası bir toplumun gelişini öngörmeye başladılar. Savaş sonrası Amerika’da sanayi iş gücünün azalmaya başlaması, buna karşın ilk başlarda ‘kötü işler’ diye sınıflandırılan hizmetler sektöründeki istihdam artışları sanayisizleşme denilen olguyu kuvvetlendirmeye başladı. (KOLLMEYER, 2018) Sanayisizleşme terimi bıraktığımız yüzyıl içinde önce gelişmiş sanayi toplumlarındaki yapısal dönüşümler dikkate alınarak telaffuz edilmeye başlanmıştır. Bu yapısal dönüşüm 1980’lerde gelişmekte olan orta ve düşük gelirli ülkelerde de kendini göstermiştir. Gelişmekte olan ülkeler 1950-60 sonrası ithal ikameci politikalar ve koruma duvarları ile kendilerine has mütevazı bir imalat sanayi kurabilmiş fakat gelişmiş sanayi ülkelerinin ulaştıkları zirve noktayı yakalamadan hizmetler sektörü üzerinden büyüme sürecine devam etmektedirler. Bu ülkelerin çoğunda imalat sanayi gelişmiş sanayi ülkelerinin sanayisizleşmeye başladıkları andaki gelir seviyesinin çok altında hizmetler ekonomisine dönüşürken imalat sanayileri daralmaya başladı. Gelişmekte olan ülkelerdeki erken sanayisizleşme ya da prematüre sanayisizleşmenin bu ülkelere nitelikli bir kalkınma sağlayacağı düşüncesi eleştirilmektedir. Zira hizmetler sektöründeki ivlenme düşük ve orta gelirli ülkelerde niteliği artmamış imalat sanayinin ileri teknoloji donanımlı bir üst sanayi yapısına erişmesine engel olabilecektir. Rodrik çalışmasında Latin Amerika’da hizmetler ekonomisinin büyümesi sonucu imalat sanayinin küçülürken kayıt dışılığın artmasına işaret etmektedir. Afrika’daki Çin hizmet yatırımlarının büyüme dair bir belirgin bir etki

yaratmadığını ileri sürmektedir. Bu tarz bir dönüşümün sürdürülebilirlik üzerine gölge düşürdüğünü ve erken ya da zamansız sanayisizleşme ile orta gelir grubunun gelişiminin engelleneceğini iddia eden bir hipotezle gelişmiş sanayi ülkelerindeki demokratik durgunluk sürecini dile getirmiştir. (RODRIK, 2015)

Sanayisizleşmenin günümüz ekonomilerine yönelik net etkilerine yönelik yeterli ampirik kanıtların olmamasına rağmen olumsuz etkilerin varlığı olası görülmektedir. Kimi teorisyen sanayisizleşmeyi ticaret ve finansal liberalizasyonun kaçınılmaz bir sonucu olarak kabul ederek kaynak tahsisinde iyileşme ve ekonomik verimlilik-üretkenlik için de fayda sağlayacağını düşünmektedir. Pozitif yönlü yaklaşımları bir kenarda tutarsak sanayisizleşmenin olumlu ve olumsuz etkilerini ülkelerin gelir yapısı ve gelişmişlik seviyesine göre incelemek yerinde olacaktır. Gelişmiş sanayi ülkelerinde sanayisizleşme sürecine geçiş imalat sanayindeki teknolojik değişimler ve Sanayi 4.0 evresinde başlamıştır. Gelişmiş sanayi ülkelerindeki sanayisizleşme sonrası bilgi ekonomisi ile takviye edilen hizmetler sektörü sayesinde imalat sanayi verimliliği artmaya başlamıştır. Gelişmekte olan ülkelerde görülen erken sanayisizleşmede imalat sanayi olgunlaşmadan hizmetler sektörüne yapılan harcama fazlalıkları ile hizmetler sektörü büyürken imalat sanayi çöküşü hızlanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin büyüme ve hızlı kalkınma odaklı makro ihtiyari politikaları erken sanayisizleşmenin nedeni olarak görülmektedir. Kişi başına ulusal geliri artırmak ve gelişmiş sanayi ülkelerinin büyüme değerlerini yakalamak için harekete geçirdikleri politikalar (aşırı değerli döviz kurları, yüksek faiz oranları, korumacı özelliği kalkmış tarifeler gibi) ulusal imalat sanayinin potansiyelini zayıflatmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde erken sanayisizleşme bu gerekçelerden dolayı politika kaynaklı görünmektedir. Bu tarz büyüme politikalarını devam ettiren ülkelerde olgunlaşmamış imalat sanayi yapısı ile hizmetler sektörünün ana itici sektör olarak kullanılmak istenmesi orta ve uzun vadede sürdürülebilir büyüme ve kalkınma hedeflerinde sapmalar yaratabilecektir. Zira bu politikalara devam eden gelişmekte olan ülkelerin uluslararası finans bağımlılıkları daha yüksek ve konjonktürel dalgalanmalarda oldukça kırılgan oldukları görülmüştür. Hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelerde sanayisizleşmenin emek sektöründeki geçiş problemlerini artıracığı ama gelişmekte olan ülkelerde yeni istihdam alanlarına kayışın daha sıkıntılı ve uzun süreceği düşünülmektedir. Gelişmiş sanayi ülkeleri sanayisizleşmeyi kendi potansiyelleri lehinde kullanabilirken gelişmekte olan ülkelerin erken sanayisizleşmenin olası etkilerini zayıflatabilmek için politika müdahaleleri şart görülmektedir. İmalat sanayi ve hizmetler sektörünü arasında birbirlerini tamamlayacak kuvvetli bir bağ ilişkisi oluşturulmalıdır. Hizmetler sektöründeki bütün girdilerin yerel imalat sanayi üzerinden temin edilmesi avantaj getirecektir. İmalat sanayi ürün niteliğini artıracak eğitim hizmetlerinin çoğaltılması, sanayinin maliyetinde yük teşkil edecek enerji , kira ve krediler gibi girdilerin düşük bedeller ile tedarik edilmesini sağlayan bir yönetim modelinin oluşturulması gibi önlemlerin alınması fayda sağlayacaktır. Sanayisizleşme tamamen önlemez

olsa bile kısmi sanayisizleşme için hangi sanayi kolları elde kalacak hangilerinin silinmesine izin verilecek detaylı analizler yapılmalı ve kararlar uzun vadeli planlarla uygulanmalıdır. (TREGENNA, 2015)

Gelişmekte olan ülkelerde erken sanayisizleşme sürecinde imalat sanayindeki istihdam ve gelir yaratımının keskin inişe geçmediği ve hizmetler sektör büyümesine sahne olmuş tek örnek ülke Hindistan'dır. 1990'lı yıllardan itibaren bu ülkede hizmetler sektörünün istihdam ve gelir yaratma payları artarken imalat sanayinin kayıtlı ve kayıt dışı istihdam payları da büyük artışa geçmiştir. Bilgi işlem teknolojisi ve yazılım sanayisi üzerinde sıçramalar Hindistan'ı hizmet sektörü ihracatı yapan ülkeler arasında ilk ona sokmuştur. (DASGUBTA & SINGH, 2006) Fakat bu ülkenin hizmetler sektöründen faydalanma derecesi bir o kadar da düşüktür. Hint toplumunun çoğunun eğitim, sağlık gibi temel hizmetlere erişimi oldukça sınırlı ve yüksek maliyetli kalmıştır. Hizmetler sektöründeki istihdam gereksinimi ve emek kalitesi beklenenden oldukça düşük seyretmektedir. Hindistan'daki hizmetler sektörünün verimlilik artışı için ulaştırma, enerji ve iletişim gibi kilit alanlara yatırımları çekecek politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak bu şekilde hizmetler odaklı kapsayıcı bir büyüme söz konusu olacaktır. (MUKHERJEE, 2013) Uluslararası hizmet ticaretinde önemli bir paya sahip ülkenin kendi içinde hizmet yoksunu olması da bir o kadar düşündürücüdür. Hindistan'daki erken sanayisizleşmenin sürdürebilir kalkınmayı etkileyecek büyüklükte olması gelişmekte olan ülkelerde olgunlaşmış imalat sanayinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

SONUÇ

21.YY'da küresel GSYH içinde sektörlerin yarattıkları katkı ve pay değişim göstermektedir. Liberal düzen ve kapitalist yapı altında başlayan sanayi devrimi imalat sanayi odaklı büyüme ve kalkınmayı içeren kabul görmüş bir yol haritasının ana hatlarını çizmiştir. Bu ana hatlar üzerinden hareket eden ülkeler günümüz gelişmiş sanayi ülkeleri olarak kalkınma süreçlerini tamamlayabildiler. 20.YY'da elde ettikleri teknoloji birikimi ve sermaye gücü ile göstermiş oldukları sanayi performansı iktisat literatüründe büyüme ve kalkınmanın itici kuvvetinin hangi temellere dayandığının örneğini teşkil etmiştir. Geride bıraktığımız yüzyılda gelişmiş sanayi ülkelerinin izlediği yol haritası gelişmişlik seviyesinin altında kalan bütün ülkeler için vazgeçilmez paradigma olmuştur.

Fakat 20.YY ortalarından itibaren gelişmiş sanayi ülkelerindeki sektörel kaymalar ve hizmetler sektörünün gelir ve istihdam yaratmada öne çıkması refah toplumuna götürecektir sanayi odaklı yol haritasının geçerliliğini sorgulatur hale gelmiştir. 21.YY'da küresel ekonominin üçte ikisinden fazlasını hizmetler sektörü kapsamakta ve en fazla istihdama da yine bu sektör sahiptir. Gelişmiş sanayi ülkelerinin yatırımlarının dörtte üçünden fazlası hizmet odaklı yatırımlardır. İletişim teknolojisindeki ilerlemeler ve bilgi ekonomisinin öne çıkması hizmetler sektöründeki faaliyet türleri çeşitlenerek bu alandaki uluslararası rekabeti de kızıştırılmıştır.

18.YY ortalarında başlayan sanayi devrimi ile çizilen büyüme ve kalkınma politikalarında hizmetler sektörünün imalat sanayinin yerine geçebilecek niteliklere sahip olup olamayacağı konusu da tartışmaları şiddetlendirmiştir. Kimi görüş hizmetler sektörünün büyüme ve kalkınmada asla imalat sanayinin ikamesi olamayacağını savunurken karşıt görüş sanayi yapısının bir evrim geçirdiğini ve iki asır önce tarım-imalat sanayi geçişi arasında bu tarz karşıt fikirlerin çatıştıklarını vurgulamaktadır. Karşıt görüşe göre yeni sanayi stili sanayi devriminin devamlığını ispatlamaktadır.

İleriki dönemlerde yeni sanayi dönüşüm sürecine yönelik tartışmaların akademik ve akademi dışı birçok platformda devam edeceği aşikardır. Günümüz için bu konuda varılan gerçeklik hizmetler sektörünün küresel ekonominin büyüklüğünü yaratan bir potansiyelinin olmasıdır. Yanı sıra 20.YY son çeyreğinden beri zayıflayan imalat sanayi verimliliklerine bütüncü bir katkı yaptığı da vurgulanmaktadır. Hizmetler sektörünün liberalleşmesinde esnek davranan gelişmiş sanayi ülkelerinde sektör verimliliğinin Amerika'daki gibi artacağı savunulmaktadır. Bu yüzden Avrupa ülkelerinde de hizmet sektöründeki liberalleşmenin esnetilmesi ve yeni yatırımların önünün açılması hedeflenmiştir.

Gelişmekte olan ülkelere imalat sanayinin olgunlaşmadan ulus ekonominin itici kuvveti olarak hizmetler sektörüne yönelmesi ve imalat sanayisini zayıflatması bir hata olarak algılanmaktadır. Gelişmiş sanayi ülkelerinin hizmetler sektörüne kayış süreci literatürdeki isimlendirmeyle sanayisizleşme süreci Sanayi 4.0 süreciyle başlamış olması bir avantaj olarak değerlendirilmiştir. Buna karşın gelişmekte olan ülkelerin erken sanayisizleşme süreci ile ekonomilerine verecekleri hasarın ağır olacağı düşünülmektedir. Zira bu ülkelerin sermaye dahil her türlü girdide dışa bağımlı olmaları en büyük zayıflıklarıdır ve bu yüzden konjonktürel dalgalanmalarda kırılabilirlikleri yüksektir. Küresel durgunluklarda bu ülkelerin hizmet sektörü ağırlıklı bir ekonomi yapısı ile resesyondan az hasarlı kurtulabilme olasılıkları zayıf bulunmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki erken sanayisizleşmenin yavaşlatılması için hükümetlerinin orta ve uzun vadeli müdahale politikalarına başvurmaları faydalı olacaktır.

Teorik alanda ise hizmetler sektörüne kayış süreci ile ağırlığını hissettiren sanayisizleşmenin ulus ve küresel ekonomi üzerindeki etkilerinin netleşmesi için hizmetler sektör değerlerinin ölçümünde daha nitelikli sayısal yöntemlerin ve kuramların geliştirilmesi zorunluluk olmuştur. Bu sayede sanayisizleşmenin zayıf yönlerini ortaya çıkartacak bulgular ve karşıt politikaları yaratmak kolaylaşacaktır.

KAYNAKLAR

- BOSCH, G., & WAGNER, A. (2005). Measuring economic tertiarisation: a map of various European service. G. BOSCH, & S. LEHNDORFF içinde, *Working in the Service Sector; A tale from different worlds* (s. 29-49). New York,: Taylor & Francis Group.
- China, N. B. (2022). *China Statistical Yearbook 2022*. National Bureau of Statistics of China: www.stats.gov.cn/sj/ndsj/2022/indexeh.htm adresinden alındı
- DASGUBTA, S., & SINGH, A. (2006). Manufacturing, Services and Premature Deindustrialization in Developing Countries. *UNU WIDER Working Paper Series* , www.wider.unu.edu/publication/, s. 1-20.
- EBEKE, C., & FRIE, J.-M. (2019). *Deepening the EU's Single Market for Service* IMF Working Paper WP/19/269. IMF: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WP/2019/wp19269-print-pdf.ashx> adresinden alındı
- EU. (2017, January 10). *A services economy that works for Europeans: Questions and Answers*. European Commission - Fact Sheet: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_17_11 adresinden alındı
- GINZBERG, E., & GEORGE, J. V. (1981). The Service Sector of the U.S. Economy. *Scientific American* , Vol. 244, No. 3 , <https://www.jstor.org/stable/10.2307/24964326>, s: 48-55.
- GRANDBOIS, Y. D. (2016). *Service Science and Information Professional* . Waltham - USA : Chandos Publishing imprint by Elsevier s: 2-3.
- GRUBEL, H. G. (1995). Producer Services: Their Important Role in Growing Economies. F. C. Ernesto Felli içinde, *The Service Sector : Productivity and Growth , Proceedings of the International Conference held in Rome, Italy, May 27-28, 1993* (s. 12-32). Physica-Verlag - A Springer-Verlag Company.
- HUANG, Q. (2022). *Understanding China's Manufacturing Industry*. Beijing China: Springer and China Social Sciences Press , s: 9,12,165.
- KATOUZIAN, M. (1970). The Development of Service Sector : A New Approach. *Oxford University Press Vol 22 no: 3* , www.jstore.org/stable/2662538, s. 362-382.
- KOASTINEN, D. (2014). *Confronting Decline - The Political Economy of Deindustrialization in Twentieth-Century New-England*, s:222-240. Florida: University Press of Florida .
- KOLLMEYER, C. (2018). Trade union decline, deindustrialization, and rising income inequality in the United States, 1947-2015. *Research in Social Stratification and Mobility* , Volume 57 , www.elsevier.com/locate/rssm, s. 1-10.
- KON, A. (1997). Service Industries and Service Economy. www.researchgate.net/publication/23646193 , s: 1-54.
- LI, R., & CHEONG, K. C. (2019). *China's State Enterprises*. Singapore: Palgrave Macmillan , s1-5.
- MAGDOFF, H. (1992). Globalisation- To What End ? *Socialist Register 1992 New world Order* , www.socialistregister.com/index/srv/article/view/5607, s. 44-75.

MODUCCI, R., & PISANI, S. (1995). The Growth Market Service Sector in Italy. E. FELLI, F. Rosati, & G. TRIO içinde, *The Service Sector Productivity and Growth : Proceedings of the International Conference in Rome -1993* (s. 103-105). Rome : Physica-Verlag .

MUKHERJEE, A. (2013). The Service Sector in India . *ADB Economic Working Paper Series no: 352 Asian Development Bank Publication* , www.adb.org/publication/ewp-352 , s. 1-18.

MULDER, N. (2002). *Economic Performance in the Americas : The Role of the Service Sector in Brazil, Mexico and the USA s: 7-24*. Cheltenham, UK Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing.

NUSBAUMER, J. (1987). *The Service Economy : Lewer to Growth* , s: 64-70. Boston: Kluwer Academic Publishers.

OECD. (2005, April 20). *Growth in Service , Fostering Employment, Productivity and Innovation*. OECD iLibrary: www.oecd-ilibrary.org adresinden alındı

POYNTER, G. (2013). *Restucturing In The Service Industries*. New York: Routledge Publishing by Taylor&Francis Group , s: 5-12.

REGAN, W. (1963). Economic Growth and Services. *The Journal of Business* , Vol: 36 No:2 , www.jstore.org/stable/2351112 , s. 200-209.

RODRIK, D. (2015, January). Premature Deindustrialization . *IAS School of Socail Science- Economic Working Papers , Paper Numer 107* , s. 1-57.

SIEGFRIED, P. (2021, January 07). *The importance of the service sector for the industry* . Researchgate.net: www.researchgate.net/publication/34811067 adresinden alındı

SINGH, A. K. (1979). Economic Development and Industrial Structure : A Micro Level Study. *Indian Journal of Industrial Relations Vol 14 no : 4* , www.jstor.org/stable/277657 , s. 545-557.

STATISTA Department, S. R. (2023, 07). *Share of value added to the gross domestic product of the United States in 2022, by industry*. STATISTA: <https://www.statista.com/statistics/248004/percentage-added-to-the-us-gdp-by-industry/> adresinden alındı

STIGLER, G. J. (1956). Trends in Employment in the Service Industries. *Princeton University Press* , www.nber.org/stig56-1 , s. 47-60.

TREGENNA, F. (2015). Deindustrialization , structal change and sustainable economic growth. *United Nations University UNU-MERIT Working Paper Series* , www.merit.unu.edu , s. 1-55.

WITT, U., & GROSS, C. (2020). The rise of the 'service economy' in the second half of the twentieth century and its energetic contingencies. *Journal of Evolutionary Economics* - www.sciencedirect.com/econjournals/ , s. 231-246.

ZHOU, Z. (2016). *The Development of Service Economy - A General Trend of the Changinig Economy in China*. Singopore: Truth and Wisdom Press with Springer Verlag , s: 1-10.

**KOBİ'LERİN BANKA KREDİLERİNE ERİŞİMİNDE BANKA ÖZELLİKLERİNİN
ROLÜ: BİR LİTERATÜR TARAMASI**

**THE ROLE OF BANK CHARACTERISTICS IN SMEs' ACCESS TO BANK CREDITS: A
LITERATURE REVIEW**

Meltem Özge ÖZCANLI

Dr., Ostim Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü.

ORCID ID: 0000-0002-7914-8504

ÖZET

Küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ'ler) birçok ülkede şirketlerin büyük bir çoğunluğunu oluşturmasına rağmen ekonomik kalkınmayla arasında nedensel ilişki eksikliği, küçük şirketlerin finansmana erişmekte güçlük çekmeleri ile izah edilmektedir. KOBİ'lerin dış finansman temini sorunu üzerine yapılan araştırmalarda bankaların özelliklerinin etkisi bilhassa dikkate alınmıştır. Bu çalışma, KOBİ kredilerinde banka büyüklüğü, banka yaşı, banka sahipliği ve banka yöneliminin etken olduğunu ortaya çıkaran araştırma bulgularını gözden geçirmek suretiyle kredi kullanma olasılıklarını arttırmak için KOBİ'ler tarafından nasıl bir yol izlenmesinin daha avantajlı olabileceğine dair kuramsal ve görgül önerileri derlemeyi amaçlamaktadır. Kısaca, küçük bankaların büyük bankalara, yeni bankaların eski bankalara, devlet bankalarının özel bankalara ve İslami bankaların geleneksel bankalara oranla KOBİ'lere daha fazla kredi sağladığı belirlenmiştir. Küçük bankalar KOBİ'lerle uzun bir müddet, bire bir temas hâlinde buldukları, yeni bankalar da büyük bankaların ihmal ettiği KOBİ'lere odaklanma yönünde kredi politikaları izledikleri için avantaj elde etmektedirler. Ayrıca devlet bankalarının yalnızca gelişmekte olan ülkelerde ve seçimlere yakın dönemlerde verdikleri kredilerin miktarını arttırdığı ve bunun politik kaynaklı bir davranış olduğu vurgulanmaktadır. Son olarak İslami bankalar *Murabaha* gibi riski en aza indiren faizsiz finansman yöntemleri sayesinde KOBİ'lere kredi kullandırma açısından olumlu bir tablo çizmektedir. Sonuç olarak KOBİ'lerin bankaların saptanan eğilimlerini hesaba katarak kendilerine en uygun kredi temini stratejisini tespit edip ona göre kredi başvurusu yapmaları onlar için bankalardan kredi temini sorununu çözümleyen bir işlev görebilir.

Anahtar Kelimeler: KOBİ'ler, Finansmana Erişim, Banka Kredileri

ABSTRACT

While small and medium-sized enterprises (SMEs) constitute the vast majority of firms in many countries, the failure to detect a causal relationship between SMEs and economic development is explained by the fact that small businesses experience difficulty with access to finance. The

influence of bank characteristics on SMEs' problems with obtaining external finance has received special attention from academic research. By reviewing research findings revealing bank size, bank age, bank ownership, and bank orientation are determinants of SME credits, this study aims to draw theoretical and empirical suggestions as to how taking a particular route could be advantageous to SMEs in terms of increasing the likelihood of their getting credit. In short, it has been demonstrated that small banks, de novo banks, state banks, and Islamic banks lend far more to SMEs by comparison with large banks, incumbent banks, private banks, and conventional banks, respectively. Their regular, direct contact with SMEs gives small banks an advantage, while their credit policies aimed at responding to SMEs neglected by large banks give de novo banks an advantage. Moreover, it is underlined that state banks increase their lending only in emerging markets and around elections, and such behavior is politically motivated. Lastly, Islamic banks paint a bright picture of lending to SMEs thanks to low-risk, interest-free ways of providing finance such as *Murabaha*. In conclusion, taking banks' lending patterns into consideration, SMEs can devise a financial strategy that suits them best and apply for a loan accordingly. This may perform the function of solving the problem of bank loans for them.

Keywords: SMEs, Access to Finance, Bank Credits

**GERÇEK ZAMANLI PAZARLAMA STRATEJİLERİ: SATIN ALMA SÜRECİNDE
ZAMANLA YARIŞMAK**
REAL TIME MARKETING STRATEGIES: RACING TIME IN THE BUYING PROCESS

Selçuk Yasin YILDIZ

*Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Cumhuriyet SBMYO, Büro Hizmetleri ve Sekreterlik Bölümü
Dr., Sivas Cumhuriyet University, Cumhuriyet Social Sciences VS, Department of Office Services and
Secretariat*

ORCID: 0000-0002-1594-8799

ÖZET

Dijital teknolojilerin ve internetin pazarlama uygulamalarında kullanımı, pazarlama stratejilerinde önemli bir dönüşüme yol açmıştır. Bu dönüşümü fırsata çevirmek isteyen markalar, pazarlama mesajlarını, sosyal medyada herkes tarafından sıkça tartışılan anlarla uyumlu hale getirerek, anlamlı bir bağlantı kurmayı ve tüketicilerden olumlu tepkiler almayı hedeflemektedir. Gerçek zamanlı pazarlama olarak ifade edilen bu strateji, tüketicilerle etkileşim kurmak isteyen markalara, sosyal medya gibi dijital platformların anında erişilebilirlik özelliğinden yararlanma ve genellikle güncel trendlerden, haberlerden veya olaylardan faydalanma imkânı tanımaktadır. Bu çalışmanın temel amacı gerçek zamanlı pazarlama faaliyetlerinin, satın alma niyeti üzerindeki etkisini ölçmektir. Araştırma amacı kapsamında belirlenen hedefler ise (a) gerçek zamanlı pazarlama ve satın alma niyeti arasındaki ilişkide sosyal etki ve algılanan eğlencenin aracılık etkilerini incelemek ve (b) düzenli gerçek zamanlı pazarlama stratejileri ile zaman baskılı gerçek zamanlı pazarlama stratejilerinin satın alma niyeti ve aracı değişkenler üzerindeki etkilerini karşılaştırmaktır. Bu amaç ve hedeflere ulaşmak için araştırma iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Çalışma-1'de düzenli bir gerçek zamanlı pazarlama stratejisi uygulanmıştır. Çalışma-2'de ise satın alma niyeti üzerindeki etkilerini belirlemek için, zaman baskısı oluşturulmuştur. Değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek ve sosyal etki ile algılanan keyfin aracı etkilerini değerlendirmek için yapısal eşitlik modellemesi (YEM), aracılık analizi ve tanımlayıcı analizler kullanılmıştır. Çalışma-1'in sonuçlarına göre gerçek zamanlı pazarlamanın; satın alma niyeti üzerindeki olumlu ve anlamlı etkisi olduğu ve ayrıca bu ilişkide sosyal etkinin ve algılanan eğlencenin aracılık etkisi belirlenmiştir. Çalışma-2'nin sonuçları ise; zaman baskılı gerçek zamanlı pazarlama stratejilerinin satın alma niyeti üzerindeki etkisinin, normal gerçek zamanlı pazarlamaya kıyasla daha güçlü olduğunu göstermektedir. Bu araştırmadan elde edilen bulgular, gerçek zamanlı pazarlama stratejilerinin tüketici davranışları üzerindeki etkisinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmakta ve bu etkilere aracılık eden sosyal etki ve algılanan eğlencenin yapısını açıklamaktadır. Çalışma sonuçları, normal ve zaman baskılı gerçek zamanlı pazarlama

stratejileri arasındaki karşılaştırma, günümüzün hızla gelişen dijital ortamında stratejilerini düzenlemek isteyen markalar ve akademisyenler için öngörüler sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gerçek zamanlı pazarlama, Zaman baskısı, Algılanan eğlence, Sosyal Etki, Satın alma niyeti.

ABSTRACT

The use of digital technologies and the internet in marketing practices has led to a significant transformation in marketing strategies. Brands aspiring to capitalize on this transformation aim to align their marketing messages with moments frequently discussed by everyone on social media, establishing a meaningful connection and garnering positive responses from consumers. This strategy, known as real-time marketing, enables brands seeking to engage with consumers to take advantage of the instant accessibility of digital platforms like social media and often leverage current trends, news, or events. The primary objective of this study is to measure the impact of real-time marketing activities on purchase intent. Within the scope of the research objectives, (a) to examine the mediating effects of social influence and perceived enjoyment in the relationship between real-time marketing and purchase intent, and (b) to compare the effects of regular real-time marketing strategies with time-pressured real-time marketing strategies on purchase intent and mediating variables have been established. To achieve these aims and objectives, the research was conducted in two stages. In Study-1, a regular real-time marketing strategy was implemented, while in Study-2, time pressure was introduced to determine its effects on purchase intent. Structural equation modeling (SEM), mediation analysis, and descriptive analyses were employed to examine the relationships between variables and assess the mediating effects of social influence and perceived enjoyment. According to the results of Study-1, it was found that real-time marketing has a positive and significant impact on purchase intent, with social influence and perceived enjoyment mediating this relationship. The results of Study-2 indicate that time-pressured real-time marketing strategies have a stronger impact on purchase intent compared to regular real-time marketing. The findings from this research contribute to a better understanding of the influence of real-time marketing strategies on consumer behaviors and elucidate the structure of social influence and perceived enjoyment that mediate these effects. The study results provide insights into the comparison between regular and time-pressured real-time marketing strategies, offering valuable foresights for brands and academics looking to adapt their strategies in the rapidly evolving digital landscape of today.

Keywords: Real-time marketing, Time pressure, Perceived enjoyment, Social influence, Purchase intention.

**HAVAYOLLARININ INSTAGRAM HESAPLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
TEMALİ İÇERİKLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**
AN ANALYSIS OF AIRLINES' INSTAGRAM ACCOUNTS IN TERMS OF
SUSTAINABILITY-THEMED CONTENT

Behiye Beğendik

Dr. Öğr. Üyesi, Beykoz Üniversitesi, Sivil Havacılık Yüksekokulu, Havacılık Yönetimi Bölümü

ÖZET

Havacılık sektörünün toplam sera gazı emisyonundaki payının yaklaşık %1.5 olarak açıklanması, havayollarının çevreye verdikleri zararı minimize etmek konusunda adımlar atmasına neden olmaktadır. Sürdürülebilir pazarlama, çevreyle dost ve sorumluluk üstlenen ürün ve hizmetlerin tutundurulmasını amaçlayan bir strateji olarak, işletmelerin odağına yerleşen bir kavramdır. Tüketicilerin ürün ve hizmet tercihlerinin gezegene etkisinin bilincinde olmaları, işletmeleri sürdürülebilir pazarlama sayesinde pazarda rakiplerinden farklılaşmaya yöneltmektedir. Sürdürülebilir pazarlamanın en önemli bileşenlerinden biri iletişimdir. Sürdürülebilirlik adına yapılan faaliyetlerin tüketicilere iletilmesi, tüketicilerin ürün ve hizmet tercihleri konusunda etkili olmak adına bir adımdır. Tüketicilerin son zamanlarda medya tercihlerinin başında Instagram'ın gelmesi nedeniyle, bu çalışmada, Türkiye merkezli havayolları olan Türk Hava Yolları, Pegasus, Anadolu Jet ve Sun Express işletmelerinin Instagram hesaplarında sürdürülebilir pazarlama çalışmalarının iletişimlerini analiz etmek amacıyla içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. Havayolları işletmelerinin, sürdürülebilir pazarlama konusunda faaliyetlerinin olup olmadığı, havayollarının faaliyetleri varsa, bunun sürdürülebilirliğin hangi konu başlığı ile ilgili olduğu, Instagram hesaplarında sürdürülebilirlik konusuna ne ölçüde ve nasıl yer verildiğine dair yapılan içerik analizi Ağustos 2022 ile Eylül 2023 tarihleri arasındaki dönemi kapsamaktadır.

Ağustos 2022-Eylül 2023 sürecini içine alan dönem içerisinde, THY 285, Pegasus 350, Anadolu Jet, 171, Sun Express 57 ve Corendon 98 içerik paylaşmıştır. 1 yıllık süreç içerisinde sürdürülebilirlik ile ilgili en fazla içerik 51 sayısı ile Pegasus'a aittir. Pegasus'u 15 sürdürülebilirlik temalı içerik ile THY takip etmektedir. Bu süreç içerisinde Sun Express 11 içerik, Anadolu Jet 4 içerik paylaşmıştır. Corendon ise sürdürülebilirlik ile ilgili bir içerik paylaşımında bulunmamıştır.

THY, Pegasus, Anadolu Jet ve Sun Express, Birleşmiş Milletler'in sürdürülebilirlik ile ilgili belirlediği 17 konu başlığından "Sağlık ve Esenlik", "Cinsiyet Eşitliği", "Endüstri", "Yenilik ve Altyapı", "Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar", "Sorumlu Tüketim ve Üretim", "Hedefler için Ortaklık" konularına değinerek içerik oluşturmuştur.

THY ve Pegasus'un Instagram paylaşımlarında videolar tercih etmesi, bu havayollarının etkileşimlerinin artmasını sağlamaktadır. İçerik analizi sonucunda, havayollarından THY ve

Pegasus'un sürdürülebilirlik konusunu ciddiye aldıkları, projeler geliştirerek uzun vadeli hedefler ortaya koydukları görülmektedir. İki havayolunun, diğerlerinden farklı olarak, sürdürülebilirlik konusunu stratejik düzeyde değerlendirdikleri ve bu konuda işletmelerini ileriye taşımada istekli oldukları tespit edilmiştir. Bu konunun işletmeleri için önemi, Instagram içeriklerinin, üzerinde uzun süre çalışılmış projelere ve alt yapıya dayandırılmasından da anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir pazarlama, Instagram, Havayolları, İçerik Analizi

ABSTRACT

The fact that the share of the aviation sector in total greenhouse gas emissions is approximately 1.5% causes airlines to take steps to minimize the damage they cause to the environment. Sustainable marketing is a concept that has become the focus of businesses as a strategy that aims to promote environmentally friendly and responsible products and services. Consumers' awareness of the impact of their product and service choices on the planet, leads businesses to differentiate themselves from their competitors in the market through sustainable marketing. One of the most important components of sustainable marketing is communication. Communicating the activities carried out in the name of sustainability to consumers is a step to be effective in consumers' product and service preferences. Since Instagram is one of the leading media preferences of consumers recently, in this study, content analysis method was applied to analyze the communication of sustainable marketing activities on the Instagram accounts of Turkish Airlines, Pegasus, Anadolu Jet and Sun Express, which are Turkey-based airlines. The content analysis on whether airlines have activities on sustainable marketing, if airlines have activities, which topic of sustainability is related to sustainability, to what extent and how sustainability is included in Instagram accounts covers the period between August 2022 and September 2023.

In the period covering August 2022-September 2023, THY shared 285, Pegasus 350, Anadolu Jet 171, Sun Express 57 and Corendon 98 content. In the 1-year period, Pegasus posted the highest number of sustainability-related content with 51. Pegasus was followed by THY with 15 sustainability-themed content. During this period, Sun Express shared 11 items and Anadolu Jet shared 4 items. Corendon, on the other hand, did not share any sustainability-related content.

THY, Pegasus, Anadolu Jet and Sun Express created content by addressing the 17 topics identified by the United Nations on sustainability: "Health and Wellbeing", "Gender Equality", "Industry", "Innovation and Infrastructure", "Sustainable Cities and Communities", "Responsible Consumption and Production", "Partnership for the Goals".

The fact that THY and Pegasus prefer videos in their Instagram posts increases the interaction of these airlines. As a result of the content analysis, it is seen that THY and Pegasus take the

issue of sustainability seriously, develop projects and set long-term goals. Unlike the others, it has been determined that these two airlines evaluate the issue of sustainability at a strategic level and are willing to move their businesses forward in this regard. The importance of this issue for their businesses is also evident from the fact that Instagram content is based on projects and infrastructure that have been worked on for a long time.

Keywords: Sustainable marketing, Instagram, airlines, content Analysis

Giriş

Sürdürülebilirlik konusu 1970'ler ile birlikte, gezegenin kaynaklarının gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama noktasında kritik durumda olduğunun tespitiyle gündeme gelmiştir. Kaynakların gelecekteki yetersizliği, insan faaliyetleri doğrultusunda şekillenmiştir.

Gelişmiş ülkelerin desteği ile de bu konu hakkında kamuoyu oluşturulması başarılmıştır. Bu noktada, gelişmiş ülke hükümetlerin sürdürülebilirlik sorunlarının çözümü için yasa, yönetmelikler ile bireyleri bağlayıcı ve uluslararası organizasyonların da uluslararası anlaşmalarla ülkeleri bağlayıcı adımlar atması çevre bilincinin yerleşmesini teşvik etmiştir. Ayrıca, bireylerin çevre hakkında kişisel hassasiyetinin olması da bu kararların uygulama açısından karşılığının olmasını sağlamıştır. Bunun yanı sıra, hükümetlerin çıkardığı yasalar sadece bireyler için değil, işletme faaliyetleri için de düzenleyici olmuştur.

1987'de yayımlanan Bruntland raporunda sürdürülebilir kalkınma ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla incelenmiştir. İşletmeler faaliyetleri doğrultusunda bu üç boyutun her birinde yer alarak çevreye olumsuz etki etmektedir. İşletmelerin üretim süreçleri, ihtiyaçtan fazlasını üretmeleri, doğaya verilen zararda parmaklarının olduğunun göstergeleridir. Ancak işletmelerin içlerinde buldukları sektörlerin faaliyet alanlarına, göre çevreye verilen zarar konusunda sorumlulukları değişmektedir. Sera gazı salınımı açısından %1.5'lük paya sahip olması nedeniyle havacılık, sektörler arasında göze çarpmaktadır. Havacılık aynı zamanda, uluslararası arenada da göz önünde olan bir sektör olması nedeniyle, ülkemizde de havacılık endüstrisindeki havayolu, havaalanı gibi işletmeler sürdürülebilirlik konusunda titizlikle çalışmalıdır.

Sürdürülebilirlik, özellikle ülkemizde tüketiciler arasında henüz yeni yerleşen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, sürdürülebilirlik kavramı, nedenleri ve sonuçlarının halk arasında yayılıp benimsenmesi için çalışmalara ihtiyaç vardır. İşletmeler de çevre hassasiyeti olan tüketici gruplarının ilgisini bu konuyla daha çabuk çekeceklerini düşünmektedir. Henüz bilgisi olmayanları bilinçlendirmek de yine işletmelerin kazanacağı bir başka artıdır. Çevre hassasiyeti çerçevesinde hareket eden işletmelerin zamanla, elde edecekleri rekabet avantajı, sektörlerinde faaliyet gösteren diğer işletmelerden farklılaşmalarına neden olacaktır. Uzun vadede yaşanması beklenen bu gelişmelerin, temelinde iletişim yer almaktadır.

Yeni bir kavramın yer edinmesi, işletmeler tarafından tüketicilere net ve şeffaf bir şekilde iletilmesine bağlıdır. Bu nedenle de, sürdürülebilirlik konusunun, işletmeler tarafından stratejik bir silaha dönüştürülebilmesinin temelinde, işletmenin tüketiciyle olan iletişimi yer almaktadır. Bireylerin internette ve sosyal medyada geçirdikleri zamanın artması tercih ettikleri iletişim aracının değiştiğinin de bir göstergesidir. İnternet öncesi, işletmelerin tek taraflı mesajlarını içeren reklam, hala ana tutundurma bileşeni olmakla birlikte, tüketicilerin reklamları izledikleri mecralar değişmiştir. Bu mecralarda, reklam dışında araçlar da sıklıkla tercih edilmektedir. Bireylerin en çok tercih ettiği sosyal medya araçlarından biri olan Instagram, bu anlamda çok yaratıcı uygulamaları barındırmaktadır. İşletmeler de tüketiciler neredeyse, orada olmak zorunda oldukları için, sosyal medya üzerinden iletişim seçeneğini aktif olarak değerlendirmektedir.

Sürdürülebilirlik, hem akademik alanda hem de sektörel çalışmalarda, son zamanlarda sıklıkla yer almaktadır. Havacılık sektörü de çevreye verdiği zarar nedeniyle, uluslararası kurumlar, sivil toplum örgütleri tarafından yakın takip edilen bir sektördür. Bu nedenle bu çalışmada, havayollarının sürdürülebilirlik alanında yaptığı çalışmaları tespit etmek ve tüketicilerle sosyal medya üzerinden sürdürülebilirlik ile ilgili iletişimlerini değerlendirmek amacıyla, Türkiye'deki havayolu işletmelerinin Instagram hesaplarının sürdürülebilirlik temalı içeriklerinin içerik analizi çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır.

Takip eden bölümde yeşil tutundurma ve yeşil tutundurmada sosyal medya kavramları hakkında literatür taraması yapılacaktır. Sonrasında, havayollarının Instagram hesaplarındaki sürdürülebilirlik temalı içerikler içerik analizine tabi tutularak incelenecektir.

1. Yeşil tutundurma, sürdürülebilirlik ve sosyal medya

Geleneksel pazarlama iletişimde olduğu gibi, yeşil tutundurma; işletmenin tüketicilerle etkileşime girerek, bilgi ve mesaj aktarımında, reklam, halkla ilişkiler, satış geliştirme, kişisel satış ve dijital pazarlama araçlarını kullanmasıdır. Yeşil tutundurmanın özünde, çevre hassasiyetini gözetilen ürün, işletme ve markaların tüketiciyle iletişimi yer aldığı için, ürünün, işletmenin ve markanın sunduğu faydanın altı çizilmelidir. Yeşil ürünlerin, çevreyi gözetilen üretim süreçlerinden geçtiği, çevreye zarar vermeyen sonuçlar doğurduğu, bu konudaki hassasiyetin temelleri açık, şeffaf bir dille aktarılmalıdır. Özellikle çevre bakış açısının henüz çok yeni olduğu ülkelerde, iletişimin ilk basamağında, tüketicilere çevre dostu ürünlerin kazandırdığı faydaların vurgulanmasıyla, tüketicilerde farkındalık oluşturulmaktadır (Shil, 2012).

Dijital pazarlamanın en önemli unsurlarından biri hiç kuşkusuz sosyal medyadır. Sosyal medya, "içeriklerin kullanıcı tarafından oluşturulmasına ve değiş tokuş edilmesine olanak tanıyan, bir grup internet tabanlı uygulama" olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte, sosyal medya tasarımının, temeli sosyal ağların oluşturulmasına dayanmaktadır (Kaplan ve Haenlein, 2010).

Literatürde de sosyal medya ve sürdürülebilirlik ilişkisini inceleyen pek çok çalışmaya yer verilmektedir. Jha ve Verma (2022), sürdürülebilir uygulamalar konusunda artan farkındalığı, sosyal medyanın bilgi yayılımındaki artan rolüyle ilişkilendirerek, işletmelerin sürdürülebilirlik performanslarının panel verileri ve Twitter iletişimlerini incelemiştir. Araştırma sonuçları, tüketicilerin gerçekten de yeşile karşı duyarlı olduklarını ve işletmelerin sürdürülebilirlik ile ilişkili sosyal medya iletişimlerinin işletme değeri üzerinde önemli bir pozitif etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Nabivi (2020), işletmelerin sürdürülebilirlik ile ilgili mesajlarını ve sosyal medya iletişimiyle ilişkilendirerek literatürde ele alınan konuları ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Sistematik literatür taraması sonucunda, markaların genel pazarlama stratejileri, marka tutundurma stratejileri, tüketicilerin yeşil satın alma davranışlarının belirleyicileri ve çevresel farkındalık oluşturmak temelinde çalışmaların yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Havayolu sektörü, dijitalleşme adımlarına diğer sektörlerden daha önce uyum sağlamıştır. Özellikle, sosyal medya, işletmeler ve paydaşlar arasında iki yönlü iletişime olanak tanıyarak, havayolu işletmelerinin tutundurma faaliyetlerinde odak noktası haline gelmiştir.

Button (2020), American Airlines, Delta Airlines, Southwest Airlines ve United Airlines'ın çevresel sürdürülebilirlik çabalarını duyurmak için kullandıkları sosyal medya kanalları incelenmiştir. Havayolu işletmelerinin geri dönüşüm, karbon dengeleme, alternatif yakıtlar ve yakıt verimliliği konularındaki çabalarının iletişiminde kullandıkları kanalları belirlemek amacıyla, YouTube, Instagram, Facebook ve Twitter hesapları incelenmiştir. Araştırma sonuçları, havayolu işletmelerinin sosyal medya hesapları üzerinden çevresel sürdürülebilirlik konularına değindiklerini, ancak bunu sadece paylaşımlarında yaptıklarını göstermektedir. Havayolu işletmelerinin, sosyal medyanın sağladığı ilişki kurma ve iki yönlü konuşma fırsatını kullanmadıkları gözlemlenmiştir.

Literatürde, havayolu sektörü pazarlama trendleri (Polater, 2023; Doğan, 2020), havayolu işletmelerinin sosyal medya hesapları ve marka iletişimi ilişkisi, sosyal medyada sürdürülebilirlik iletişiminin etkinliği (Kapoor vd., 2021; Kong ve Ko (2021) konuları üzerine odaklanan çalışmalar bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, havayollarının sosyal medya hesaplarının takipçilerine odaklanarak, elektronik ağızdan ağıza pazarlama, güven ve marka denkliği ekseninde etkileri inceleyen bir araştırmaya da rastlanmıştır (Seo vd., 2020).

Sürdürülebilirlik ve havayollarını ilişkilendiren çalışma sayısının oldukça az olması bu alandaki boşluğa işaret etmektedir. Bu nedenle, bu araştırmada, havayolu işletmelerinin sürdürülebilirlik temalı içeriklerinin içerik analizi ile incelenmesi amaçlanmaktadır.

2. Araştırma

Araştırma için, bu çalışmada, Türkiye merkezli havayolları olan Türk Hava Yolları, Pegasus, Anadolu Jet ve Sunexpress işletmelerinin Instagram hesaplarında, sürdürülebilir pazarlama

çalışmalarının iletişimlerine dair içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. Havayolları işletmelerinin, sürdürülebilir pazarlama konusunda faaliyetlerinin olup olmadığı, havayollarının faaliyetleri varsa, bunun sürdürülebilirliğin hangi konu başlığı ile ilgili olduğu, Instagram hesaplarında sürdürülebilirlik konusuna ne ölçüde ve nasıl yer verildiğine dair yapılan içerik analizi Ağustos 2022 ile Eylül 2023 tarihleri arasındaki dönemi kapsamaktadır.

Tablo 1. Havayolları Instagram hesapları hakkında bilgi

Havayolu	Takipçi Sayısı	Hesap İsmi
THY	2,2 milyon	turkishairlines
Pegasus	394 bin	pegasusairlines
Anadolu Jet	210 bin	anadolojet
Sun Express	50,9 bin	sunexpress tr
Corendon	48,8 bin	corendonairlines

Tablo 1’de Eylül 2023 itibariyle THY’nin 2,2 milyon, Pegasus’un 394 bin, Anadolu Jet’in 210 bin, Sun Express’in 50,9 bin ve Corendon’un 48,8 bin takipçisi olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Havayolları işletmelerinin içerik sayıları

Havayolu	Toplam İçerik Sayısı	Ağustos 2022- Eylül 2022 İçerik sayısı	Sürdürülebilir İçerik Sayısı (08.2022-09.2023)
THY	2245	285	15
Pegasus	2028	350	51
Anadolu Jet	2474	171	3
Sun Express	385	57	12
Corendon	631	98	-

Tablo 2’de beş havayolunun şimdiye kadarki Instagram içeriklerinin sayısı, analiz edilen 13 aylık süre içerisinde sürdürülebilirlik ile ilgili içerik sayısı yer almaktadır. Eylül 2023 tarihinde, THY 2245, Pegasus 2028, Anadolu Jet 2474, Sun Express 385, Corendon 631 toplam içerik paylaşımında bulunmuştur. Ağustos 2022-Eylül 2023 sürecini içine alan dönem içerisinde, THY 285, Pegasus 350, Anadolu Jet, 171, Sun Express 57 ve Corendon 98 içerik paylaşmıştır. Sürdürülebilirlik ile ilgili en fazla içerik 51 sayısı ile Pegasus’a aittir. Pegasus’u 15 sürdürülebilirlik temalı içerik ile THY takip etmektedir. Bu süreç içerisinde SunExpress 11 içerik, Anadolu Jet 4 içerik paylaşmıştır. Corendon ise sürdürülebilirlik ile ilgili bir içerik paylaşımında bulunmamıştır. Bu nedenle, Corendon analizin geri kalanında yer almamaktadır.

Tablo 3 incelendiğinde Instagram’da sürdürülebilirlik ile ilgili paylaşım yapan Türkiye’deki havayollarının daha çok video paylaştıkları söylenebilir. THY ve Pegasus’un etkileşim açısından daha etkili unsur olan videoyu tercih ettiği görülmektedir. THY içeriklerinden 13’ü video, 2’si fotoğraf iken, Pegasus içeriklerinden 12’si video, 41’i fotoğraftır. Anadolu Jet’in içeriklerinin hepsi fotoğraftır. 12 içerikten 1’i videodur. Dolayısıyla, içeriklerin video ağırlıklı

INTERNATIONAL AEGEAN CONFERENCES
ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES-VIII
September 23-25, 2023

olduğu görülmektedir. Pegasus videolarından en uzun olanı 4dakika 37 saniye iken, 2 video hariç kalan hepsi 1 dakikanın altında videolardır.

THY her paylaşımında etiket kullanırken, Pegasus bazılarında kullanmaktadır.

Tablo 3. Havayollarının içerik paylaşım türleri

İçerik türü	THY	Pegasus	Anadolu Jet	Sun Express
Fotoğraf	2	41	3	11
Video	13	12	-	1

Bu noktada, havayollarının içeriklerinin sürdürülebilirlik ile ilgisine Birleşmiş Milletler'in belirlediği çerçeve rehberlik etmektedir. Sürdürülebilirlik konusunun açlık, cinsiyet eşitliği, iklim krizi gibi farklı bileşenleri mevcuttur. Daha sağlıklı değerlendirme yapmak adına Kapukaya (2023) çalışmasında takip ettiği çerçeve gibi Birleşmiş Milletler'in belirlediği, sürdürülebilir kalkınma hedefleri baz alınmıştır.

Tablo 4. Birleşmiş Milletler (United Nations) sürdürülebilir kalkınma hedefleri

No	Hedefler	Açıklama
1	Yoksulluğa Hayır (No Poverty)	Yoksulluğu tüm biçimleriyle her yerde sona erdirmek
2	Sıfır Açlık (Zero Hunger)	Açlığı sona erdirmek, gıda güvenliğini sağlamak, beslenmeyi iyileştirmek ve sürdürülebilir tarımı teşvik etmek
3	Sağlık ve Esenlik (Good Health and Well-Being)	Sağlıklı yaşamı sağlamak ve her yaşta herkes için refahı teşvik etmek
4	Kaliteli Eğitim (Quality Education)	Kapsayıcı ve eşit kalitede eğitim sağlamak ve herkes için yaşam boyu öğrenme fırsatlarını teşvik etmek
5	Cinsiyet Eşitliği (Gender Equality)	Cinsiyet eşitliğini sağlamak ve tüm kadınları ve kız çocuklarını güçlendirmek
6	Temiz Su ve Sağlık Önlemleri (Clean Water and Sanitation)	Herkes için su ve sağlık önlemleri mevcudiyetini ve sürdürülebilir yönetimi sağlamak
7	Ulaşılabilir ve Temiz Enerji (Affordable and Clean Energy)	Herkes için uygun fiyatlı, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişimi sağlamak
8	İnsana Uygun İş ve Ekonomik Büyüme (Decent Work and Economic Growth)	Herkes için kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve uygun işi teşvik etmek
9	Endüstri, Yenilik ve Altyapı (Industry, Innovation and Infrastructure)	Sağlam bir altyapı oluşturmak, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi ve yeniliği teşvik etmek
10	Azaltılmış Eşitsizlikler (Reduced Inequalities)	Ülkeler içinde ve ülkeler arasında eşitsizliği azaltmak
11	Sürdürülebilir Şehirler ve Toplumlar (Sustainable Cities and Communities)	Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak
12	Sorumlu Tüketim ve Üretim (Responsible Consumption and Production)	Sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıplarını sağlamak
13	İklim Hareketi	İklim değişikliği ve etkileriyle mücadele için acil

	(Climate Action)	önlem almak
14	Suyun Altında Yaşam (Life Below Water)	Sürdürülebilir kalkınma için okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını korumak ve sürdürülebilir şekilde kullanmak
15	Karada Yaşam (Life on Land)	Karasal ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımını sağlamak ve teşvik etmek, ormanları sürdürülebilir bir şekilde yönetmek, çölleşmeyle mücadele etmek ve arazi bozulmasını durdurmak ve tersine çevirmek ve biyolojik çeşitlilik kaybını durdurmak
16	Barışçıl, Adil ve Güçlü Kurumlar (Peace, Justice and Strong Institutions)	Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve kapsayıcı toplumlara teşvik etmek, herkes için adalet erişim sağlamak ve her düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumlar oluşturmak
17	Hedefler için Ortaklık (Partnerships for The Goals)	Uygulama araçlarını güçlendirmek ve Sürdürülebilir Kalkınma için Küresel Ortaklığı yeniden Canlandırmak

Havayolları paylaşımları incelenirken, Birleşmiş Milletler'i sürdürülebilirlik ile ilgili belirlediği 17 konu başlığından en az biri ile örtüşüp örtüşmediği incelenmiştir. Bu incelemeyi daha sistematik bir şekilde sergilemek için, aşağıda Birleşmiş Milletler'in 17 sürdürülebilirlik konu başlığından hangilerinin havayollarının Instagram'da paylaştıkları içerikleri kapsadığını göstermek üzere yeni bir tablo oluşturulmuştur.

Tablo 5. Havayolu işletmelerinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine göre içerik sayıları

Hedefler	THY	Pegasus	Anadolu Jet	Sun Express
Yoksulluğa Hayır	-	-	-	-
Sıfır Açlık	-	-	-	-
Sağlık ve Esenlik	3	3	-	-
Kaliteli Eğitim	-	-	-	-
Cinsiyet Eşitliği	1	3	1	1
Temiz Su ve Sağlık Önlemler	-	-	-	-
Ulaşılabilir ve Temiz Enerji	-	-	-	-
İnsana Uygun İş ve Ekonomik Büyüme	-	-	-	-
Endüstri, Yenilik ve Altyapı	-	2	1	-
Azaltılmış Eşitsizlikler	-	--	-	-
Sürdürülebilir Şehirler ve Toplular	1	31	1	12
Sorumlu Tüketim ve Üretim	4	7	-	-
İklim Hareketi	2	-	-	-
Suyun Altında Yaşam	-	-	-	-
Karada Yaşam	1	3	-	-
Barışçıl, Adil ve Güçlü Kurumlar	-	-	-	-
Hedefler için Ortaklık	4	3	-	-

Ülkemizi derinden sarsan, 10 ilimizde acı kayıplara neden olan Kahramanmaraş depremi 2022 Ağustos- Ağustos 2023 süresi içerisinde yer almaktadır. Deprem, BM'nin 11 numaralı konusu olan sürdürülebilir şehirler ve toplumlar konu başlığına dahil olmaktadır. Havayolları da bu süreç içerisinde arama kurtarma ekiplerinin bölgeye transferi, insani yardım malzemelerini bölgeye gönderilmesi, bölgedeki halkının tasfiyesi, gibi konularda destek sağlamışlardır. Bu konularla ilgili duyuruları da sosyal medya hesapları üzerinden yaptıkları görülmektedir. Pegasus bu süreçte 31, Anadolu Jet 12 ve diğer iki havayolu 1'er içerik paylaşmıştır. Ücretsiz olarak düzenlenen seferler, lojistik destek gibi paylaşımlar yapılmıştır. Anadolu Jet ve Sun Express'in sürdürülebilirlik ile ilgili yaptıkları paylaşımların neredeyse tamamı deprem etkisiyledir. Yaşanılan deprem felaketinin beklenmedik ve olağanüstü bir durum olması nedeniyle, bu konuyla ilgili yapılan paylaşımlar göz ardı edilmektedir. Bu nedenle, Anadolu Jet ve Sun Express analizinin devam eden kısmında yer almamaktadır.

Tablo 6. THY Video Süreleri

THY Video Tarih	1.08	09.08	10.08	3.12	20.12	27.01	24.02	30.03	31.03	22.04	27.04	5.06	9.08
Süre	1.45	37	48	1.10	53	35	59	15	59	51	41	58	36
Beğeni	59272	630276	6271	2795	10124	3658	19226	10755	8243	4667	2237	3069	3123

Tablo 7. Paylaşım türleri

Paylaşımın Türü	THY	Pegasus
Özel gün	6	5
Tanıtım / Reklam	3	13
Proje / Etkinlik	6	5

THY'nin en kısa videosu 15 saniye olup, en uzun videosu 1 dakika 45 saniyedir. En çok izlenen videosu 630.276 kere izlenmiştir (Tablo 6). Bu videoda 'karbon dengeleme' projesinden bahsedilmektedir. Gerçek uçuş verileri ve dünyada en çok kabul gören ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü) karbon emisyonu hesaplama metodolojisiyle bir yolcuların uçuşlarından kaynaklanan karbon ayak izinin hesaplanabilmektedir. Bu hesaplama adımları THY web sitesinde ve mobil uygulamada yer almaktadır.

Sürdürülebilir bir gelecek için Türk Hava Yolları çalışanlarının iş seyahatlerinden kaynaklı karbon emisyonları aynı yöntemle hesaplayarak, karbon ayak izi oranında, daha önce belirlene projelere katkı sağlamaktadır. Doğaya uçak yolculuğu ile verilen zarar, çevre hassasiyeti gözetilen bir projeye destek olunarak dengelenmektedir.

Tablo 7'de THY'nin sürdürülebilirlik ile ilgili 6 kere proje içeriği paylaştığı görülmektedir. Dünya sıfır atık günü, dünya çevre günü gibi özel günlerde de sürdürülebilirlik ile ilgili paylaşımlar yapılmıştır.

THY'nin amaçlarından biri, 2050 yılında karbon nötr hava yolu olmaktır. Bu amacı 13 aylık paylaşımlar içerisinde, biri Dünya Çevre Günü'nde olmak üzere Instagram'da farklı zamanlarda paylaşmıştır. Bunun için, THY'nin belirlediği hedefler ve uyguladığı adımlar aşağıdaki gibidir:

- 2050 yılında CO2 nötr olma hedefi
- %15-%25 daha az karbon salınımı hedefi
- Operasyonel iyileştirmeler
- Sürdürülebilir havacılık yakıtı (SAF)
- Yenilenebilir enerji kaynakları
- Karbon dengeleme ve azaltma programları
- Yakıt verimliliği (2022'de 57.581ton yakıt tasarrufu yaparak 181.379 ton CO2 yayılımını önlemek)
- Atık Yönetimi (Sıfır atık prensibi temelli projeler)
- Yakıt verimliliği ve CO2 salınımı açısından sürdürülebilirlik hedeflerine uygun uçak filosu

Yukarıda bahsedilen 'sıfır atık projesi' THY'nin Instagram paylaşımlarından bir diğeridir. THY 2022'de 174 lokasyonda, 130 hatta, 6 farklı kategoride 530.820kg atık geri dönüşümü ile 4877 ağacın kesilmesi ve 8032 m3 su israfı önlemiştir.

Mobil business kart, mobil kabin, e-tech log, dijital kalibratör, kabin kontrol formları, dijital alerjen listesi, kağıtsız yükleme dosyası gibi dijitalleşme projeleri ile 2022'de 281 ton kağıt tasarrufu sayesinde 4777 ağaç kurtarılmıştır.

Özel günlerden bir diğeri olan uluslararası geri dönüşüm gününde ise 'geleceğe dönüşüm' projesi hakkında içerik paylaşılmıştır. THY görevli kabin ekiplerine ait kullanım süresi dolmuş 7 bin 500 çanta, çocukların kullanımı için 10 bin çift bota dönüştürülmüştür. Bu proje 2023 Stevie Awards İletişim veya Halkla İlişkiler Kampanyası- Kurumsal Sorumluluk (Communications or PR Campaign of the Year – Corporate Responsibility) kategorisinde bronz ödüle layık görülmüştür.

Tablo 8. Pegasus Video süreleri

Pegasus Video	11.07	23.06	3.06	19.03	10.05	5.03	26.04	3.04	29.03	7.03	14.10	7.10
Süre (sn)	10	12	35	47	35	12	4.37	8	8	2.23	1.29	13
Beğeni	1532	429	1175	1273	5342	787	707	619	613	2663	1893	30.741

Pegasus videolarının süresi en kısıtı 8 saniye olup en uzununu 1 dakika 29 saniyedir. Pegasus'un içeriklerinin beğenileri değişkenlik göstermektedir. En az beğeni alan içerik 429 beğeni almıştır. En fazla beğeni ise 30.741 olarak görülmektedir.

Pegasus'un en uzun videosu 'Yarınlara Uçuyoruz' projesi ile ilgilidir. Pegasus, 'Yarınlara Uçuruyoruz' projesi kapsamında, Sosyal İklim Derneği, Yaren Kooperatif ve Dijital Bilgi Derneği ile ortaklaşa çalışmıştır. Bu kapsamda, "çevreyi koruma ve iklim değişikliğine karşı mücadele", "gençlerin iyi olma hali", "dijital okuryazarlık ve dijital güvenlik" olmak üzere 3 farklı tematik alanda gençlerin güçlenmesini hedefleyen projeler desteklenmiştir. Bu projeyi 4 dakika 37 saniyelik bir içerik ile takipçileriyle paylaşmış, 707 beğeni almıştır.

'Net Sıfıra Yolculuk' projesi Pegasus'un bir diğer projesidir. 'Rotamız: Sürdürülebilir Bir Gelecek' sloganı ile Pegasus da THY gibi 2050'de net sıfır karbon hedeflemektedir. Bunun için, sürdürülebilir havacılık yakıtı, 2030 yılına kadar emisyon yoğunluğunun 2019'a göre %20 azaltılması gibi uygulamalar planlanmıştır. Pegasus bu uygulamaları filosuna kattığı yeni nesil uçaklarla gerçekleştireceğini duyurmaktadır. Airbus Neo uçaklarla yakıt tüketimi ve karbon emisyonunda %15-20 verimlilik elde edeceğini içeriklerde açıklamaktadır. 'Net Sıfıra Yolculuk' projesi içerikleri yanı sıra, yeni uçaklar da Instagram paylaşımlarında sıkça yer almaktadır.

Pegasus da THY özel günlerde sürdürülebilirlik ekseninde paylaşımlar yapmaktadır. Dünya Engelliler Günü'nde Blindlook işbirliği ile web sitesi ve mobil uygulama üzerinden görme engelli vatandaşların bilet satın alma sürecinin destekleneceğini duyurmuştur. Bu projeye Pegasus, sesli simülasyon teknolojisini online platformlara entegre ederek, Eyebrand olan ilk havayolu şirketi unvanını almıştır.

Pegasus deprem süresince, 150.000'den fazla vatandaşın tahliyesi, nakdi-ayni yardımlar, arama kurtarma ekiplerinin ve insani yardımların bölgeye transferi gibi konularda katkı sağlamıştır. Ancak bölgedeki vatandaşların hayatlarının devamı için sürdürülebilir projelere olan ihtiyaç nedeniyle, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonları öncülüğünde; deprem bölgesindeki kadınlar, çocuklar, yaşı nedeniyle bakıma ihtiyaç duyanlar ve engelli bireylerin koşullarını iyileştirmeyi; en temel ihtiyaçlarını sağlayarak onlar için psikososyal açıdan güvenli alanlar yaratmayı hedefleyen bir proje olan 'Mor Yerleşke Projesi'nde yer almaktadır.

Sonuç

İçerik analizi sonucunda, Türkiye merkezli havayolları'ndan corendon sürdürülebilirlik ile ilgili bir çalışmasının bulunmadığı görülmüştür. Anadolu Jet ve Sun Express havayollarının ise sürdürülebilirlik kapsamında sadece deprem ekseninde paylaşımlarda bulunduğu, çevre hassasiyeti gözetilen sürdürülebilirlik çalışmalarına yer verilmediği tespit edilmiştir.

THY ve Pegasus'un sürdürülebilirlik konusunu ciddiye aldıkları, projeler geliştirerek uzun vadeli hedefler ortaya koydukları görülmektedir. İki havayolunun, diğerlerinden farklı olarak,

sürdürülebilirlik konusunu stratejik düzeyde değerlendirdikleri ve bu konuda işletmelerini ileriye taşımada istekli oldukları tespit edilmiştir. Bu konunun işletmeleri için önemi, Instagram içeriklerinin, üzerinde uzun süre çalışılmış projelere ve alt yapıya dayandırılmasından da anlaşılmaktadır.

THY ve Pegasus'un Instagram hesaplarında en göze çarpan farklılık beğeni sayılarıyla ilgilidir. Pegasus'un en yüksek beğeni sayısı 30.741 iken, THY'nin en yüksek beğeni sayısı 600 binler civarında yer almaktadır. Bunun dışında da ortalama beğeni sayılarında da fark bulunmaktadır. Ancak bu fark işletmelerini sürdürülebilirlik bakış açısı değerlendirilmesi için bir zemin oluşturmamaktadır. Pegasus'un beğeni sayısının daha az seviyede kalmasına rağmen, üzerinde çalışılmış, uzun vadeli projelerle birlikte, sürdürülebilirlik bilincini işletme faaliyetlerine yayma eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir.

Bu çalışmada Türkiye merkezli havayolu işletmelerinin sürdürülebilirlik temalı Instagram içerikleri analiz edilmiştir. Ancak Instagram dışında tercih edilen farklı sosyal medya uygulamaları bulunmaktadır. Bundan sonraki çalışmalarda, Facebook, Twitter gibi diğer sosyal medya mecralarındaki sürdürülebilirlik temalı içerikler de analize dahil edilebilir. Havayollarının sürdürülebilirlik bakış açısı sadece sosyal medyada yer almamaktadır. Bu nedenle, bundan sonraki çalışmalarda, özellikle web sitesindeki sürdürülebilirlik temalı paylaşımlar da analize dahil edilebilir. Havacılık sektörü diğer aktörü olan havaalanlarının da, sürdürülebilirlik konusundaki yaklaşımları analiz edilerek, havacılık sektörünün bir bütün olarak sürdürülebilirlik ile ilgili faaliyetleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

(<https://www.dunya.com/sectorler/teknoloji/turkler-en-fazla-youtube-ve-tiktok-kullaniyor-haberi-684866#:~:text=2023%2000%3A07-We%20Are%20Social%20ve%20Meltwater'%C4%B1n%20%E2%80%9COcak%2023%20Dijital%20D%C3%BCnya,7%20milyon%20ki%C5%9Fiye%20kar%C5%9F%C4%B1%20geliyor.>)

Button, D. (2020). Airlines use of social media to communicate sustainability. *International Journal of Sustainable Aviation*, 6(2), 123-133.

Chung, S., Animesh, A., Han, K., & Pinsonneault, A. (2020). Financial returns to firms' communication actions on firm-initiated social media: Evidence from Facebook business pages. *Information Systems Research*, 31(1), 258-285.

Doğan, Ş. (2020). Sosyal medyada pazarlama uygulamaları: bir havayolu firmasının reklam filmi analizi. *Selçuk İletişim*, 13(2), 775-799.

<https://www.flypgs.com/>

<https://www.turkishairlines.com/tr-int/>

Hu, Y., Xu, A., Hong, Y., Gal, D., Sinha, V., & Akkiraju, R. (2019). Generating business intelligence through social media analytics: Measuring brand personality with

- consumer-, employee-, and firm-generated content. *Journal of Management Information Systems*, 36(3), 893-930.
- Jha, A.K., Verma, N.K.; (2023). Social Media Sustainability Communication: An Analysis of Firm Behaviour and Stakeholder Responses, *Information Systems Frontiers*, 25, 723–742
- Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business horizons*, 53(1), 59-68.
- Kapoor, P. S., Balaji, M. S., & Jiang, Y. (2021). Effectiveness of sustainability communication on social media: role of message appeal and message source. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 33(3), 949-972.
- Kapukaya, N., (2023). Sürdürülebilirlik ve sosyal medya yönetimi, Ed. Nigar Çağla Mutlucan, Aysun Varan, İşletmelerde Yeni Yaklaşım: Duyarlı İşletmecilik Ekosistemleri, Nobel Yayınevi, İstanbul.
- Kong, H. M., Witmaier, A., & Ko, E. (2021). Sustainability and social media communication: How consumers respond to marketing efforts of luxury and non-luxury fashion brands. *Journal of Business Research*, 131, 640-651.
- Kushwaha, A. K., Kar, A. K., & Vigneswara Ilavarasan, P. (2020b). Predicting information diffusion on twitter a deep learning neural network model using custom weighted word features. In *Responsible Design, Implementation and Use of Information and Communication Technology: 19th IFIP WG 6.11 Conference on e-Business, e-Services, and e-Society, I3E 2020, Skukuza, South Africa, April 6–8, 2020, Proceedings, Part I 19* (pp. 456-468). Springer International Publishing.
- Kushwaha, A. K., Mandal, S., Pharswan, R., Kar, A. K., & Ilavarasan, P. V. (2020a). Studying online political behaviours as rituals: a study of social media behaviour regarding the CAA. In *Re-imagining Diffusion and Adoption of Information Technology and Systems: A Continuing Conversation: IFIP WG 8.6 International Conference on Transfer and Diffusion of IT, TDIT 2020, Tiruchirappalli, India, December 18–19, 2020, Proceedings, Part II* (pp. 315-326). Springer International Publishing.
- Nabivi, E., (2020). Implementation of Green Marketing Concept Through Social Media Activities: A Systematic Literature Review, *Journal of Marketing and Consumer Behaviour in Emerging Markets*, 2(11).
- Polater, A. (2023). Havayolu sektörü pazarlama trendleri. *Havayolu Taşımacılığına Güncel Bir Bakış*, 49.
- Seo, E. J., Park, J. W., & Choi, Y. J. (2020). The effect of social media usage characteristics on e-WOM, trust, and brand equity: Focusing on users of airline social media. *Sustainability*, 12(4), 1691.
- Shil, P. (2012). Evolution and future of environmental marketing. *Asia Pacific Journal of Marketing & Management Review*, 1(3), 74-81.